

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

حياة الصحابة
رضي الله عنهم

به کوردی

کاندهلوی

ته صقیفی شهر مووده کان

شیخ ناصر الدین الالبانی

ویرگیوانی: نیهاد جه کل

به رگی سن بهم

ژیانی هاوہ لان

(رضی اللہ عنہما)

نووسینی:

زانای پایہ بہرز محمد یوسف الکاندہلوی

وہرگیرائی:

نہاد جلال حبیب اللہ

هاوہدم بہ تہ تحقیقی فہرموودہ کان لہسہر بنہمای برپاری فہرموودہ ناس

محمد ناصرالدین الألبانی

بہرگی سییہم

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسى كتيب

ناوى كتيب: ژيانى ھاوہ لان (ﷺ).

نوسەر: محمد يوسف الكاندهلوى

وهرگيرانى: نهاد جلال حبيب الله.

سال و نۆرهى چاپ: يه كه م/ ۲۰۱۱ - ۱۴۳۲

شوينى چاپ: چاپخانهى پى نوى

ژمارهى سپاردن: ۱۲۶۵ - ۲۰۱۱

تيراژ: ۲۰۰۰

مافى له چاپدانه وهى پاريزراوه بو

كتيبخانهى روشنبير

بهشی دوانزههههه

چون پیغه مبهرا (ﷺ) هاوهلانی له سهر نویژ که ران له
 مزگه و ته کاندای کۆده بوونهوه و ههزیان پیی بووه خه لکیان بو
 هاندهدا و تی ده گه یشتن له گواستنهوهی، گواستنهوه له
 کاریکهوه بو کاریک و له باریکهوه بو باریک، چون سهرقالی
 خویان وهلا دهنا بو ئه و بواره ی فه رمانیان پی کرابوو له و
 کارانهدا که به هیژ کردنی باوه و سیفه ته کانی و بلاو کردنهوه ی
 زانست و کاره کانی و زیندوو راگرتنی یادی خوا و نزا کردن به
 مهرجه کانیه وهی تیدا بوو، وهک ئه وه وابوون لانه که نه وه به لای
 رووخساری شت و شیوه کاندای و ته نها هیوای سوود وه رگرتنیان
 لای دروستکه ر و هه ل سو رینه ری ژیان بی ت.

هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو نوێژ

ئهحمده به سه نه دی چه سه نه و ئه بو علی به زار له حارث ی مه ولای عوسمانه وه هیناویانه ده لێن: عوسمان (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو ئیمه یش له گه لێ دانیشتبووین، بانگده ر هات و داوای ئاوی له جامیکدا کرد- و ابزانم شتیکی تیدا بوو- ده ستنوێژی گرت و پاشان وتی پیغه مبهەر (ﷺ) م بینێ به م شیوه ی من ده ستنوێژی ده گرت، پاشان فه رمووی (هه رکه س وه ک ئه م ده ستنوێژه م ده ست نوێژ بگریت پاشان هه ستیت و نوێژی نیوه پۆ بکات له تاوانی نیوان نوێژی نیوه پۆ و نوێژی به یانی ده بووریت، پاشان نوێژی عه سر بکات له تاوانی نیوان نیوه پۆ و عه سری ده بووریت و پاشان نوێژی ئیواره بکات له تاوانی نیوان عه سر و ئیواره ی ده بووریت، پاشان نوێژی عیشا بکات له تاوانی نیوان ئیواره و عیشای ده بووریت. پاشان له وانه یه شه و به سه ر به ریت شه وه که ی له ناو خۆدا بکه ویت پاشان ئه گه ر هه ستا و نوێژی به یانی بکات له تاوانی نیوان عیشا و به یانی ده بووریت، ئه وانه چاکه ن خراپه کان ده به ن و نایه یلن) (من توحا و خوئی هذا ثم قام یصلی صلاة الظهر غفر له ما کان بینها و بین الصبح ثم صلی العصر غفر له ما کان بینها و بین الضهر ثم صلی المغرب غفر له ما کان بینها و بین العصر ثم صلی العشاء غفر له ما کان بینها و بین المغرب، ثم لعله بیت یتمرغ لیلة ثلثة انقام فتوحا فصلی الصبح غفر له بینها و بین صلاة العشاء، وهن الحسنات یذهبن السيئات) وتیان ئه ی ئه وه چاکه کانن ئه ی ماوه کان (باقیات) چی ئه ی عوسمان؟ وتی (لا اله الا الله و سبحان الله و الحمد لله الله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله)^۱.

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و التهیب ج / ص ۲۰۳ دا هاتوه. هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۷ ده لیت: ئهحمده و ئه بو یه علا و به زار هیناویانه که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح جگه له حارسی کوپی عه بدولای مه ولای عوسمانی کوپی عه فغان نه بی که جی متمانه شه، هه ندیکیشی له سه حیحدا یه.

ئەحمەد و نەسائی و تەبەرانی لە ئەبو عوسمانەوہ هیڤاویانە وتی: لەگەڵ سەلمان لە ژێر درەختیکدا بووم، لقیکی وشکی ھەلگرت و تەکاندی (جولاندی) تا گەلاکانی کەوتن، پاشان وتی: ئەی ئەبو عوسمان ئایا نەتپرسی بۆ ئەو دەکەم؟ و تەم بۆچی واتکرد؟ وتی: پیغەمبەر (ﷺ) وای لەگەڵ کردم کاتی لە ژێر درەختیکدا پیکەوہ بووین. لقیکی وشکی ھەلگرت و تا گەلاکانی کەوتن، فەرمووی (ئەی سەلمان لیم ناپرسیت بۆچی وادەکەم؟) و تەم بۆچی واتکرد؟ فەرمووی (ان المسلم اذا توضا فاحسن الوضوء ثم صلى الصلوات الخمس تحات خطایة كما تحات هذا الورق) واتە (موسلمان ئەگەر دەستنوێژی گرت و بەباشی گرتی و پاشان پینج نوێژەکە کرد تا وایانەکانی لێ دادەکەتن وەک چوون ئەو گەلایانە دادەتەکن) وتی (واقم الصلاة طرفی النهار و زلفا من الليل ان الحسنات يذهبن السيئات ذلك ذكری للذاکرين)^١.

ئەحمەدی کوپی عامری کوپی سەعدی کوپی ئەبی وەقاص دەلێت لە سەعد و ھەندی ھاوہ لاندی بیست دەیانوت: دوو کەس برای یەکدی بوون لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) دا یەکیکیان لەوی تریان باشتربوو، ئەو ی باشتربوو مرد و ئەوی دیکەیان تەمەنی زیاتربوو، ئینجا مرد، فەزلی یەکەمیان بەسەر دووہمیاندا لای پیغەمبەر (ﷺ) باسکرا، ئەویش فەرمووی (مەگەر نوێژی نەدەکرد؟) وتیان با ئەی پیغەمبەر (ﷺ) خوا (ﷻ)، فەرمووی (ما يدريك ما بلغت بة صلاة) واتە (چوو زانیت نوێژەکە ی گەیان دوو یە تەمەنی کوی) پاشان فەرمووی (انما مثل الصلاة کمثل نهر جار بباب رجل غمر عذب يقتحم فيه كل يوم خمس مرات فماذا ترون يبقی من درنة) واتە (نمونهی نوێژ وەک پروباریکی پویشتوو بە بەردەرگای پیاویکدا وایە کە

١ - حسن.

٢ - مونزیری لە الترغیب و الترهیب ج ١ ص ٢٠١ دەلێت ئەحمەد لە صەحیحدا پشتیان پێ دەبەستی جگە لە عەلی کوپی زەید نەبیت.

ئاوه که ی زۆر و سازگار بیّت هه موو پۆژی پینج جار خۆی بخاته ناویه وه، ئایا ده بینن هیچ چلکی پیوه بمینیت) ^۱.

ئه حمهد له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت دوو کهس له خه لکی ناوچه ی (به للی) بوون سه ر به قوضاعه له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) موسولمان بوون، یه کیکیان شه هیدبوو و ئه وی دیکه ش ته مه نی زیاتر بوو، ته لحه ی کوپی عه بدوللا وتی: له خه ونمدا بینیم ئه وه یان که دواتر مرد پیش شه هیده که چوویه به هه شت، سه رم له وه سوپما و ئه وه م بو پیغه مبه ر (ﷺ) باسکرد (خه وی بینیه وه) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الیس قد صام بعدة رمضان و صلی ستتة الاف رکعة و کذا و کذا رکعة صلاة سنة) (مه گه ر دوا ی ئه و پۆژووی ره مه زانی نه گرت و شه ش هه زار رکات نوژی نه کرد و ئه وه نده و ئه وه نده رکات نوژی سونه تی نه کرد؟) ^۲.

ته به رانی له حارث له عه لیه وه ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له مزگه وتدا بووین چاوه ری نوژیژمان ده کرد که سیك هه ستا و وتی من تووشی تاوان بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) پووی لی وه رگیپرا. کاتی له نوژیژکه ی بوویه وه کابرا هه ستا و هه مان شتی ته وه. پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الیس قد صلیت معنا هذه الصلاة و احسنت لها الطهور) واته (ئایا له گه ل ئیمه ئه م نوژیژته نه کرد و ده ست نوژی

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۷، ده لیت ئه حمهد و ته به رانی هیناویانه به لام ته به رانی ده لیت: پاشان ئه وی دیکه چل شه و زیاتر ژیا، که سه کانی سه نه دی ئه حمهد سه حیح، مالیک و نه سانی و ئیبن خوزه یمه له سه حیه که یدا هیناویانه وه له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۰۶ دا هاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - له الترغیب و الترهب. دا ص ۲۰۸ دا ده لیت: ئه حمهد به سه نه دی سه سن و ئیبن ماجه و ئیبن حبان له سه حیه که یدا و به یه قی له ته لحه وه به هه مان شیوه و به دوور و دریژتر له وه هیناویانه، ئیبن ماجه و ئیبن حبان له کو تاییه که یدا ئه وه شیان بو زیاده کردوه: ماوه ی نیوانیان دوورتره له ماوه ی نیوان ناسمان و زه وی.

دروست و پاکت بؤ نه گرت؟) وتی: با، فہرمووی (فانہا کفارة ذنبک) واتہ (دہی ئہوہ سپرہرہوہی تاوانہ کانتہ) ^۱.

ئہ حمہد لہ عہدوللای کوری عہمرہوہ هیئاویہ تی کہ سیګ ہات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) و پرسپاری لیگرد لہ سہر چاکترینی کارہکان، فہرمووی (نویژ، وتی پاشان چی؟ فہرمووی، نویژ، وتی پاشان چی؟ تا سی جار فہرمووی نویژ، کہ کابرا زیاد لہوہ لہ سہری چوو پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی جیہادی پیی خوا. کابرا وتی دہی من دایک و باوکیکم ہن، فہرمووی (امرک للوالدین خیرا) واتہ (فرمانت پی دہدہم چاکہ لہ گہل دایک و باوکت بنویئہ) وتی: سویند بہو کہ سہی تو بہ ہق بہ پیغہمبہر ناردووہ دہچم جیہاد دہکم ئہوان بہ جی دہیلیم، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (انت اعلم) واتہ (خوت باشت دہزانی) ^۲.

بہزارو ئیین خوزہیمی و ئیین حبیان لہ صہحیہ کہ یاندا - دہقہ کہ هی ئیین حبانہ - لہ عہمری کوری موررہی جوہہ نیہوہ (ﷺ) هیئاویانہ دہلئت: کہ سیګ ہات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) وتی: ئہی پیغہمبہر خوا ئہ گہر من شایہ تومانم هیئا و نویژہ فہرزهکانم کرد و زہکاتم دا و پرمہزانم گرت و بہجیم گہ یاند من لہ کام دہستہ دہبم؟ فہرمووی (تو لہ صدیقین و شہیدان دہبیت) ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دہلئت تہبہرانی لہ المحجم الصغیر المعجم الوسیگ دا هیئاویہ تی و حارپ کہ لہ سہنہ دہکیدا لاوازہ.

۳ - حسن.

۴ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دہلئت: لہ سہنہ دہکدا ئیین لہیعہ ہییہ کہ لاوازہ. ترمزی فہرموودہی ئیین لہیعہ بہ حسہن دادہنی. کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہکش صہحیحن، ہروہا ئیین حبان لہ صہحیہ کہ یدا هیئاویہ تی وک الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۱۱ دا ہاتووہ.

۵ - صحیح.

۶ - لہ الترغیب و الترهیب دا ج ۱ ص ۲۰۰ دا وا ہاتووہ

بہیہ قیٰ لہ ئہ نہ سہوہ (ﷺ) ہیٰناویہ تی دہ لیت: بہ گشتی و ہسیہ تی پیغہ مبر (ﷺ) لہ سہرہ مہر گیدا ئہ و ہبوو دہی فہرموو (الصلاة وما ملکت ایمانکم) واتہ (نویژہ کانتان و ئہ و کہ نیزہ کانہی ہتاتن وریایان بن) تا ئہ و کاتہی گیانی گہیشتہ قورقور اگہی و زمانی قسہی پی نہ دہ کرا نہ سائی و ئین ماجہ ہیٰناویانہ. ئہ حمہد لہ فہرموودہ کیدا ہیٰناویہ تی دہ لیت: بہ گشتی و ہسیہ تی سہرہ مہر گہی پیغہ مبر (ﷺ) بریتی بوو لہ (الصلاة وما ملکت ایمانکم) تا گیان گہشتہ قورقور اگہی و نہیتوانی قسہ بکات، لہ فہرموودہ کہی عہ لیدا (ﷺ) دہ لیت: پیغہ مبر (ﷺ) فہرمانی پی کردم تا پیستہ (وہرہ قیک) بیئم تا تیایدا شتیک بنوسیٹ کہ دواي خوی نومہ تہ کہی گومرا نہ بن، منیش ترسام خویم لہ دہست بجیت و تم: من چاک لہ بہر دہ کہم و تی دہ گہم و وہر دہ گرم، فہرمووی (اوصی بالصلاة و الزکات وما ماملکت ایمانکم) واتہ (وہسیہ ت دہ کہم بہ نویژ و زہکات و وہ ئہ و نافرہ تانہی لہ بہر دہ ستانندان) ^۱ ہرودہا ئین سہد لہ عہ لیہ وہ (ﷺ) بہ ہمان شیوہ ہیٰناویہ تی و ئہ وشی بو زیاد کردووہ: بہر دہ وام و ہسیہ تی دہ کرد بہ وانہ تا گیانی دہرچوو، فہرمانی کرد بہ شایہ تی دان بہ وہی ہیچ پەرستراویک نییہ جگہ لہ خوا و محمد بہ ندہ و نیردراوی خودایہ تا مردنی ئہ و و ہسیہ تی دہ کرد، ہرکہس شایہ تی ئہ و دوانہ بدات دوزہ خی لی حہرامہ. ئہ حمہد و بوخاری لہ الادب المفرد و ئہ بو داود و ئین ماجہ و ئین جہریر لہ صہحیحہ کیدا ئہ بو یہ علا و بہیہ قیٰ لہ عہ لیہ وہ ہیٰناویانہ دہ لیت: کو تا قسہی پیغہ مبر (ﷺ) ئہ مہ بوو (الصلاة الصلاة واتقوا اللہ فیہا ملکت ایمانکم) واتہ (نویژ. نویژ بہرامبر بہ و نافرہ تانہی لہ بہر دہ ستانندان لہ خدا بترسن) ^۲.

۱- لہ البدایہ والنہایہ ج ۵ ص ۲۳۸ دا واهاتووہ. ہرودہا ئین سہد ج ۲ ص ۲۴۳ لہ ئہ نہ سہوہ بہ ہمان شیوہ ہیٰناویہ تی،

۲- صحیح.

۳- لہ کنز العمال ج ۱ ص ۱۱۸ دا واهاتووہ.

(هاندانی هاوه لان (ﷺ) بۆ نویژ)

حه کیم له ئه بوبه کره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت نویژ په نای خوایه له سه ره زه ویدا،^۱ ئین سه عدیش له ئه بو مولیحه وه هیناویه تی ده لیت بیستم عومهری کوری خه تباب له سه ره مینبه ره وتی: ئیسلام به هیچ جوریک بۆ که سیك نییه که نویژ ناکات.^۲

عه بدو ره زاق له زهیدی کوری ثابت ه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نویژی که سیك له ماله کهید پروناکیه، ئه گهر که سی هه ستا بۆ نویژ تاوانه کانی له سه ره سه ری ده وه ستن. هه ره سوچه ده که ده بات خوای گه وه به سوچه دی تاوانیکی ده سپرته وه.^۳

عه بدو ره زاق له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: به نده که به جوانی ده ست نویژی گرت و دواتر هه ستا بۆ نویژ، خوا پرووی تی ده کات و ده ی دیوینی و پرووی لی وهر ناچه رخی نی تا به نده که ده روات یان به لای راست یان چه پدا لاده کاته وه.^۴ عه بدو ره زاق له ئین عومهر وه هیناویه تی ده لیت: نویژ چاکه یه، باکم نییه کی تیایدا به شداریم ده کات.^۵

ئین عه ساکیر له ئین عومهر وه هیناویه تی ده لیت: هه ره موسلمانن سهر دانی له سه ره زه ویدا بکات یان بۆ مزگه وت بجی که به به ره ده کانی بنیاد نراییت تیایدا نویژ بکات، زهویه که ده لیت له خاکه کهیدا نویژ کرد بۆ خودا و له پرۆیکدا که ده گه یته وه به خودا شایه تیت بۆ ده ده م. عه بدو ره زاق لییه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ردنی

۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ د واهاتوه.

۴ - له کنز العمال دا واهاتوه.

۵ - له کنز العمال دا هاتوه.

ئادەم (علیہ السلام) دەچوو. نوێژێکی کرد دابەزی بۆ لای سنگی، پاشان نوێژێکی تری کرد دابەزی بۆ پەنجەیی نوێژێکی دیکەیی کرد چوو و نەما.^۱

ئەبو نەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۱۳۰ لە ئیبن مەسعودەو هیناویەتی دەلیت: تا لە نوێژدا بیت لە دەرگای مەلیک دەدەیت، هەرکەس لە دەرگای مەلیک بدات بۆی دەکریتەو، عەبدوڕەزاق لیلیەو هیناویەتی دەلیت: پیویستیە کانتان لەسەر کۆلی نوێژە فەرزەکان هەلبگرن، هەروەها لیلیەو هیناویەتی دەلیت: نوێژەکان سەرەرەوی نیوانیانن بە مەرجی گوناھە گەرەکان لە نیوانیاندا نەبن، ئیبن ساکیر لیلیەو هیناویەتی دەلیت: نوێژەکان سەرەرەون بۆ دواي خویان، ئادەم لە پەنجەیی پییەو دەرچوو، پاشان بەرزبوویەو بۆ سەرپیکانی، پاشان ئەژنۆکانی، پاشان بۆ سەر ناوکی، پاشان بۆ لای ملی، هەستا نوێژی کرد لەسەر شانەکانی دابەزی، پاشان نوێژی کرد دابەزی بۆ ناو لەپی قاجی، پاشان نوێژی کرد دابەزی بۆ ئەژنۆکانی، پاشان نوێژی کرد دابەزی بۆ پیکانی، پاشان نوێژی کرد دەرچوو.^۲

عەبدو ڕەزاق لە سەلمانی فارسیەو هیناویەتی دەلیت: بەندە کە هەستا بۆ نوێژ تاوانەکانی لەسەر سەری دادەنریت لە نوێژەکەیی نابیتەو تا تاوانەکانی لی نامینین وەک چۆن دارخورما جیا دەبیتەو و بە راست و چەپدا دەکەویت، ئیبن زەنجەویە لیلیەو هیناویەتی دەلیت: بەندە کە نوێژی کرد تاوانەکانی لەسەر سەری کۆ دەبنەو. کە نوێژی کرد تاوانەکانی دەکەون وەک چۆن گەلای دار دەکەویت. هەروەها لە تاریقی کوری شەهابەو هیناویەتی لای سەلمان مایەو و سەیری ئیجتەادی ئەوی دەکرد، کە کۆتایی شەو هەستا نوێژی دەکرد وەک ئەوێ نەدیبت

۱ - لە کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا هاتوو.

۲ - لە کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا وا هاتوو.

که گومانی بو دهرېد، نه ویش بوې باسکرد، سهلمان وتی نویژ فوزهکان دهست پیوه بگرن، چونکه سپرهوی نهو برینانهن مهگر کوژرانی تیدابیټ. نهگر خه لکی شهویان کردهوه له سی باردا دهن، هه یانه بوې هیه و له سهری نییه، هیه له سهریه تی و بوې نییه، هیه نه بوې هیه و نه له سهریه تی، که سی تاریکی شهو بیئاگای خه لک به دهرهت دهگریټ و هه لدهستیټ تا به یانی نویژ دهکات. نهوه بوې هیه و هیچی له دژ نییه و له سهر نییه، که سی تاریکی شهو بیئاگای خه لک به دهرهت و دهگریټ و سهر دهکاته تاوان نهوه له سهریه تی (له دژیه تی) و بوې نییه، که سی نویژی عیسا دهکات و دهخه ویټ. نه له سهریه تی و نه بوې هیه، دهی وریابه پی سخته مهگره بر، وریابه له سهرخو و پیک و بهردهوام پرؤ.^۱

عبدو رهزاق له نهو موسای نه شعریه وه هیناوییه تی دهلیټ: به سهر خو ماندا ناگر دبارینن، نهگر نویژی فره زمان کرد تاوانه کانی پیشترمان دهریټه وه. پاشان ناگر به سهر خو ماندا دبارینن، که نویژمان کرد دوباره نویژ تاوانه کانی پیشترمان دهریټه وه.^۲

۱

^۱ - (کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا واهاتوه. ته به رانی له المعجم الکبیر له تاریقی کوپی شه هابه وه به هه مان شیوه هیناوییه تی که سه کانی سه نه ده کانی شی جی متمانن وه که هیه سه می ج ۱ ص ۳۰۰ دهلیټ.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتوه

(هاندانی پیغه مبه‌ر (ﷺ) بۆ نوێژ و زۆر گرنگی دانی پیتی)

ئه‌حمده و نه‌سائی له‌ ئه‌نه‌سی کۆپی مالیکه‌وه‌ هی‌ناویانه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (حبیب الی الطیب و النساء، و جعلت قرت عینی فی الصلاة) واته‌ (بۆنی خۆش و ئافره‌تم لا‌ خۆشه‌ویست کراوه‌. بیلبیله‌ی چاویشم له‌ نوێژدا دانراوه‌).^۱

ئه‌حمده له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی جبریل به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ی وت نوێژت لا‌ خۆشه‌ویست کراوه‌، ده‌ی چه‌نده‌ت ویست لی‌ هه‌لگه‌.^۲

ته‌به‌رانی له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو و خه‌لکی له‌ ده‌وری بوون، فه‌رمووی (ان الله جعل لكل نبی شهرة وان شهوتي فی قیام الیل اذا قمت فلا یصلین ادو خلفی، و ان الله جعل لكل نبی طعمة وان طعمتی هذة الخمس فاذا قضیت فهو لولة الامر من بعدی) اته‌ (خوای گه‌وره‌ بۆ پیغه‌مبه‌رێک و هه‌ستام نوێژم کرد که‌س له‌ پشتمه‌وه‌ نوێژ نه‌کات، خودا بۆ هه‌ر پیغه‌مبه‌ره‌ و پشکیکی دانا پشکی منیش ئه‌م پینچ یه‌که‌یه‌، ئه‌گه‌ر من مردم بۆ وه‌لی ئه‌مری دوا‌ی خۆم ده‌بی‌ت).^۳

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له‌ الترغیب و البدایه‌ و النهایه‌ ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوو. ته‌به‌رانی له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ۲ ص ۲۷۰ ده‌لی‌ت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا عه‌لی کۆپی یه‌زید هه‌یه‌ که‌ قسه‌شی له‌ سه‌ری، که‌سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحین.

۴ - ضعیف.

۵ - هه‌یسه‌می ج ۲ ص ۲۷۱ ده‌لی‌ت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا ئیسه‌حاقی کۆپی عه‌بدوللای کۆپی کیسان له‌ باوکیه‌وه‌ هه‌یه‌ و ئه‌بو حاته‌م و باوکی ئیسه‌حاقیان به‌ نه‌رم داوه‌، ئیبن حبان متمانه‌ی پێ‌ ده‌دات و ئه‌بو حاته‌م و جگه‌ له‌ویش به‌ لاوازی ده‌زانن.

ئەبو داود لە ئەنەسەو هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) هەستا تا پیکانی ئاوسان- یان وتی لاقەکانی- پێی و ترا مەگەر خودا لە تاوانی رابردوو و داهاتوت خوش نەبوو؟ فەرمووی (افلا اکون عبدا شکورا) واتە (ئایا بەندەیهکی سوپاسگوزار نەبم).^۱

بەزار لە ئەبو هورەیرەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی و لە گیرانەو کەیدا هاتوو دەلیت پیغمبەر (ﷺ) نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان،^۲ هەر و ها تەبەرانی لە دوو موعجەمی صغیر و وسیط دا لە ئیبن مەسعود و هەیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) هیندە شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان. بە هەمان شیوێ دەیهینیت.

هەر و ها لە نوعمانی کۆری بە شیرەو هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی ماندوو دەبون. بە هەمان شیوێ دەیهینیت.^۳ بوخاری و موسلیمیش لە عائیشەو (رضی اللہ عنہا) هیناویانە دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی توانایان نەدەما (ماندوو دەبون) پیموت ئەی پیغمبەر (ﷺ) بۆچی وادەکەیت لە کاتی کدا خودا لیت خوش بوو- بە هەمان شیوێ دەیهینیت.^۴

ئێبن نەجار لە ئەبو هورەیرەو هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قاقەکانی دەئاوسان، وتیان ئەی پیغمبەر ی خودا بۆچی وا دەکەیت؟ مەگەر

^۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا هاتوو. ئەبو یەعلا و بەزار و تەبەرانی بە سەنەدی صحیح هیناویانە وەك هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت.

^۲ - هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت بەزار بە چەند سەنەدێك هیناویەتی و كەسەكانی یەكێك لە سەنەدەكان كەسی صحیحن، تەبەرانی لە المعجم الكبير لە ئەبو جوحەیفەو بەو شیوێ هیناویەتی،

^۳ - وەك لە المعجم ج ۲ ص ۲۷۱ دا هاتوو.

^۴ - لە موغیرەشەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی، وەك لە الریاج ص ۴۲۹ دا هاتوو.

خودای گه وره له پابردوو و داهاتووی تاوانه کانت خوښ نه بووه؟ فهرمووی (بلی، افلا اکون عبدا شکورا) واته (با، ئایا بنده کی سوپاسگوزار نه بم).^۱

بوخاری و موسلیم له حه میده وه هیئاویانه ده لیت پرسیار کرا له نه نه سی کوپی مالیک له سهر نویژی پیغمبر (ﷺ) که شهو نویژی چوون بوو، وتی ئیمه شهو نه مانده ویست بیبینین نویژ بکات، به لام به بی ویستی خو مان بینیمان، نه مانده ویست به نوستووی بیبینین، به لام بینیمان. له مانگدا پوژووی ده گرت تا ده مانوت یه ک پوژیشی نه شکاندوه. جار هه بوو پوژووی نه ده گرت تا ده مانوت له مانگدا یه ک پوژیش پوژووی نه گرتوه.

ههروه ها بوخاری و موسلیم له عه بدوللوه هیئاویانه ده لیت: له گه ل پیغمبر (ﷺ) شهویک نویژم کرد، هینده به پیوه وهستا تا نیازی کاریکی خراپ دایگرتم، وتیان چی بوو؟ وتی ویستم دابنیشم و وازی لی بهینم.^۲ نه حمده له نه بوو دهروه هیئاویه تی ده لیت پیغمبر (ﷺ) شهویک ههستا تا به یانی ئهم ئایه ته ی ده خویند (ان تعذبهم فانهم عبادک وان تغفرلهم وانک انت العزیز الحکیم).^۳

نه بو یه علا له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) به شیکی به دیکرد، که به یانی بوویه وه و ترا نه ی پیغمبره ی خوا هیلاکیت پیوه دیاره، فهرمووی من له سهر نهو باره م که ده مبینن، دوینی حه وت سووره ته دریزه که م خویند.^۴

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا واهاتوه

۲ - له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتوه

۳ - له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوه.

۴ - ضعیف.

۵ - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن وه که هه سه می ج ۲ ص ۲۷۴ ده لیت

موسلیم له حوزده یفه وه هیناویه تی ده لیت له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) شه ویك نویژم کرد سووره تی به قهره ی دهستی یکرد، وتم له نایه تی سه د دا رکوع ده بات، پاشان له سه د تیپه ری کرد، وتم له رکاتی کدا دهیخوینیت، له وه زیاتر چوو، وتم رکوعی پی ده بات، دهستی کرد به سووره تی النساء و خویندی. پاشان ال عمران ی خویند، له سه رخو دهیخویند، نایه تی کی خویند که ته سبیحی تیدا بوو سوبحانه لای کرد. که دهیدا به نایه تی کی داواکاریدا داوای ده کرد، که نایه تی په ناگرتنی ده خویند په نای ده گرت به خوا، پاشان رکوعی برد (چه میه وه) ده یفه رموو (سبحان ربی العظیم) چه مینه وه که ی وه و ده ستانه که ی وابوو، پاشان فه رموی (سمع الله لمن حمده) پاشان ماوه یه کی نیمچه دوور و دریژ وه ستا، پاشان سو جده ی برد و فه رموی (سبحان ربی الاعلی) سو جده که شی له وه ستانه که ی نریک بوو.^۱

ته به رانی لییه وه هیناویه تی ده لیت : چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی ده کرد، له گه لی له پشته وه نویژم کرد و ئه ویش نه یده زانی، سووره تی به قهره ی دهستی یکرد تا وامزانی ده چه میته وه، پاشان چووه وه ستان ده لیت نایزانم به لام وتی چوار رکاتی کرد چه مینه وه کانی وه و ده ستانه کانی وابوون-وتی ئه وه م باسکرد بو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الا اعلمتني) واته (ده ی با ناگادارت بکردما یه ته وه) حوزده یفه وتی سویند به وه ی توی به حق به پیغه مبه ر ناردووه له پشتما نازارم به دیکرد تا ئه وکات، فه رموی (لو اعلم انک ورائی لخفت) واته (ئه گهر بمزانیا تو له پشتمه وه یت کورتم ده کرده وه).^۲

^۱ - موسلیم به ته نها هیناویه تی و له م فه رمووده دا سووره تی النساء و پییش الترغیب و الترهیب عمران خراوه. له موصحه فی ثین مه سعودیشدا وایه، له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتووه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۸۵ ده لیت له سه نه ده که دا سنانی کوری هاروونی به رجمی هه یه، ثین مو عین ده لیت سنان برای سه یفه و سنان له و باشتره، مورره ده لیت سنان له سه یف جی متمانه تره، جگه له ثین مو عین سنانی کوری هاروون به لاواز داده نین-ته واو.

ئەحمەد لە عائیشەوہ (ﷺ) هیناویەتی کە باسی بو کرا خەڵکانی لە شەودا جاریان دووجار قورئان دەخوینن، وتی ئەوانە خویندووێانە و نەشیان خویندووہ، من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) شەویکی تەواو ھەستام بەقەرە و الترغیب و الترهیب عمران و نیسانی خویند. دەیدا بەھەر ئایەتیکدا کە ترساندنێ تێدا بێت لە خودا دەپارایەوہ و و پەنای پێ دەگرت، ھەر ئایەتیک ئامارەتی تێدا بوایە لە خودا دەپارایەوہ و داوای لێ دەکرد.^۱

بوخاری لە ئەسودەوہ هیناویەتی دەلیت: لای عائیشە (ﷺ) بووین، باسی ڕیابوونی نوێژمان کرد، وتی کە پیغەمبەر (ﷺ) لە نەخۆشی سەرەمەرگیدا بوو کاتی نوێژ ھات بیلال بانگی دا.

فەرمووی (مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (بپوێن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بۆ خەڵک بکات)، پێی وترا ئەبوبەکر کە سیکی گرینۆکە. بچیتە شوینەکەت ناتوانی نوێژ بکات بۆ خەڵکەکە. دووبارە ی کردوہ و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە ی کردوہ و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە ی کردوہ و فەرمووی (انکن صواعب یوسف. مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (ئێوہ ھاو دەمەکانی یوسف. بپوێن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بکات بۆ خەڵک) ئەبوبەکر چوو، پیغەمبەر (ﷺ) ھۆش بەخۆدا ھاتنەوہیەکی بەدی کرد. دەستی گرتبوو بە دوو کەسەوہ دەچوو منیش سەیری قاچەکانیم دەکرد کە لە تاو ئازاردا دەکشان. ئەبوبەکر ویستی بێتە دواوہ. پیغەمبەر (ﷺ) ئامارەتی بۆ کرد لە شوینی خۆتدا بە، پاشان ھینرا تا لە لایدا دانیشی. لە لایەکی دیکەوہ لە عائیشەوہ هیناویەتی وتی: ئەوہم لە پیغەمبەر (ﷺ) دووبارە کردوہ. ئەوہش تەنھا لەبەر ئەوہی ترسام خەڵکی ڕەش بین بن ئەبوبەکر. بەلام زانی ھەرگیز کەسی ناچیتە شوینەکە ی مەگەر خەڵکی

۱ - ضعیف.

۲ - ھەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۲ دەلیت ئەحمەد هیناویەتی، لە گیرانەوہیەکیدا ھاتووہ. ھەیانە دوو یان سێ جار قورئان دەخوینیت. ئەبویەعلاش هیناویەتی و لە سەنەدەکدا ئێبن لەیعە ھەییە کە قسە ی لەسەرە. تەواو.

ره شپین دهن پئی. بویه چه زمکرد پیغه مبر (ﷺ) نه وه له نه بوبه کر لابدات و بیدات به که سی دیکه. موسلیم له عائیشه وه هیناویه تی وتی: وتم نهی پیغه مبری خوا نه بوبه کر که سیکی دلنهرمه نه گهر قورئان بخوینیت چاوه کانی ناگریت و دهگرییت، به لکوو که سیکی تر دابنییت.

عائیشه وتی به خوا تنها له ترسی ره شپینی خه لک وامکرد نه وه و ابن بهرامبر یه که م کهس که ده چیته شوینه که ی پیغه مبر (ﷺ)، بویه دوو یان سی جار لیم دووباره کرده وه. فهرمووی (لیصل بالناس ابوبکر فانکن صواحب یوسف).^۱

نه حمده له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللوه هیناویه تی ده لیت چووم بولای عائیشه و وتم ئایا له سهر نه خوشیه که ی پیغه مبر (ﷺ) قسم بونا که یت؟ وتی: با، پیغه مبر (ﷺ) نه خوشیه که ی توندی کرد و فهرمووی ئایا خه لکی نویژیان کردو وه، وتمان نا، نه وان چاوه پیی تون نهی پیغه مبر (ﷺ)، فهرمووی (ضعوا لی ماء فی المخضب) له له گانی کدا ئاوم بوبینن، بومان هینا، خوئی پی فینک کرده وه، هه سستا تابروات، له هوش خوئی چوو، پاشان به هوش هاته وه و فهرمووی: ئایا خه لکی نویژیان کردو وه؟ وتمان نا، چاوه پیی تون نهی پیغه مبر (ﷺ) خوا، هه مان شتی فهرمووی و نیمه ش هه مان شتمان ده کرد. له هوش خوئی چوو و دواتر به هوش هاته وه و هه مان شتی فهرموو و وتمان چاوه پیی تون نهی پیغه مبر (ﷺ) خوا. خه لکیش له مزگه و تدا دانیشتبوون چاوه پیی پیغه مبر (ﷺ) ده کرد تا نویژی عیسا بکه ن. پیغه مبر (ﷺ) هه والی نارد بونا بوبه کر تا بهر نویژی بکات بونا خه لک. نه بو به کر که که سیکی دلنهرم بوو، وتی عومهر تو بهر نویژی بکه، وتی تو شیاوتری. نه م پورانه تو بهر نویژیان بونا بکه - باسی دهرچوونی ده کات وه نه وه ی پیشت.^۲

بوخاری له نه نه سه وه هیناویه تی نه بوبه کر له کاتی نه خوشی سهرمه رگی پیغه مبر (ﷺ) دا بهر نویژی بونا ده کردن تا پورژی دوو شه ممه هات و خه لکی له

^۱ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۲ دا واهاتوه.

^۲ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۳ دا واهاتوه، به یه قی ج ۸ ص ۱۵۱ و ئین نه بی شه یبه ش هیناویانه وه له کنز العمال ج ۴ ص ۵۹ دا واهاتوه. ئین سه ده ج ۲ ص ۲۱۸ به هه مان شیوه هیناویه تی.

پىزدا بوون و نويژيان دەکرد، پىغەمبەر (ﷺ) پەردەى ژوورەكەى بەپوودا لاداین و ۋەستابوو، پووخسارى ۋەك پەپەى پەراو وابوو زەردەخەنەى كرد و پىكەنى، خەرىك بوو لە خوشیدا نويژەكە تىكبەدەين بەھۆى بينىنى پىغەمبەر (ﷺ) ھە، ئەبوبەكر بەرھە دواۋە گەپاىە ۋە تا لە پىزەكەدا نويژ بكات، وايزانى پىغەمبەر (ﷺ) دىت بۆ نويژ، پىغەمبەر (ﷺ) ئاماژەى بۆ كردىن نويژەكەتان تەواو بكن، پەردەكەى داداىە ۋە ئەو پۆژە كۆچى دواىى كرد، ھەروەھا لە لاىەكى دىكە ۋە لىۋەى ھىناۋە وتى: پىغەمبەر (ﷺ) سى پۆژ نەھاتە دەر. نويژ كراو ئەبوبەكر پىشكەوت. پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (عليكم بالحجاب) واتە (بمبەنە لاى پەردەكە) بەرزيان كەردە ۋە، كە پروى پىغەمبەر (ﷺ) دەرکەوت دىمەنى جواتر و سەرسوڤ ھىنەرتەر لە ۋەمان نەبينى، بە دەستى ئاماژەى كرد بۆ ئەبوبەكر كرد تا پىشكەوت و پىغەمبەر (ﷺ) پەردەكەى داداىە ۋە ھىندەى نەبرد تا كۆچى دواىى كرد.^۱

^۱ - موسليم ھىناۋىەتى. لە البدایە و النھایە ج ۵ ص ۲۲۵ دا ۋاھاتوو. ئەبویەعلا و ئىبن عەساكېر و ئىبن خوزەيمە و ئەحمەد لە ئەنەسە ۋە بە ۋاتايە بە چەند دەقیكى جىاجىا ھىناۋىانە ۋەك لە كنز العمال ج ۴ ص ۵۷ دا و ج ۵ ص ۱۸۱ دا ۋاھاتوو. بەيھەقى ج ۸ ص ۱۴۲ لە المجمع ج ۵ ص ۱۸۱ و ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۱۶ بە ۋاتايە ھىناۋىانە.

(هز و هاندانی هاوه لآن بۆ نویژ و زۆر گرنگیدانیان پیتی)

ته به رانی له میسوهری کورپی مه خره مه وه هیئاویه تی ده لیت: چووم بۆ لای عومهری کورپی خه تتاب و که وتبوو له هۆش چووبوو، وتم چۆنی ده بینن؟ وتیان ئاوايه که ده یبینیت. وتم بیداری بکه نه وه بۆ نویژ، چونکه بۆ ههرچی بیداری بکه نه وه وهک ئه وه نییه، وتیان. ئه ی ئه میری باوه پداران نویژ، وتی ئه ی ئه ری بۆ خوا، هیچ ما قی له ئیسلامدا بۆ ئه و که سه نیه نویژ واز لی دینی، نویژی کرد و برینه که ی خوینی لی ده چوو.^۱

ئین سه عد ج ۳ ص ۳۵۰ له میسوهره وه هیئاویه تی که عومهر لیی درا له هۆش خوی چوو، وترا به هیچ وهک نویژ ناترسی و به هۆش نایه ته وه ئه گهر گیانی تیدا مابی. وتی ئه ی ئه میری باوه پداران نویژ. نویژه که ت بکه. ئه ویش راچله کی و وتی نویژ. ئه ری به خوا- به هه مان شیوه ی پیشوو هیئاویه تی.

ته به رانی له موحه ممه دی کورپی مسکینه وه هیئاویه تی ده لیت: ژنه که ی عوسمان (ﷺ) کاتی چواره وریان دا وتی ده تانه ویت بیکوژن، ئه گهر بیکوژن یان وازی لی به یزن ئه و هه موو شه و به یه ک پکات زیندوو را ده گریت که تیايدا هه موو قورئان ده خوینیت. سه نه ده که ی سه سه نه. وهک هه یسه می ج ۹ ص ۹۴ ده لیت، ئه بو نه عیم له الحیه ج ۱ ص ۵۷ له موحه ممه دی کورپی سیرینه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی به لام له گیرانه وه کهیدا هاتوو کاتی چواره وریان دا ویستیان بیکوژن. ههروه ها له ئه نه سه وه (ﷺ) ده لیت ژنه که ی عوسمانی کورپی عه ففان له کاتی کوشتنی عوسماندا وتی: کوشتتان، له کاتی کهدا شه وانه له یه ک پکاتدا هه موو قورئانی ده خویند.^۲

۱- هه یسه می ج ۱ ص ۹۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

۲- ئه بو نه عیم ده لیت: ئه نه س وای وت و خه لکی گیراویانه ته وه و ده لین ئه نه سی کورپی سیرینه.

ئەبو نەئىم لە ھالىھ ج ۱ ص ۵۶ لە عوسمانى كوپرى عەبدۇرەھمانى تېمىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت باۋىم وتى: ئەمىشە ۋە سەرمقامدا سەردەكەم، كە نوپۇزى عەتەمەم كىر چووم بۇ مەقام وتايدا ۋە ستام. ۋە ستابووم كە كەسىك دەستى خىستە سەرشانىم سەيرىم كىر عوسمانى كوپرى عەققانە. دەلىت: لە سوورەتى فاتىھە ۋە دەستى پىكرى تا خەتمى قورئانى كىر. ئىنجا چەمىيە ۋە دواتر سوجدەى بىر. پاشان نەعلەكانى ھەلگىرت و منىش نەمزانى ئايا پىش ئەۋە نوپۇزى كىر ۋە يان نا. ئىبن موبارەك لە (الزهد) و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن مۇنىع و تەھاۋى و دارقوتنى و بەيھەقى لە عەبدۇرەھمانى كوپرى عوسمانى تەمىيە ۋە ھىناۋىيەتى: لە مەقامدا عوسمان بىنى شەۋىك بوو دەستىكىر بە قورئان خويندن و لە يەك پىكارتا خەتمى قورئانى كىر، پاشان چوۋ.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۷۵ لە عەتاي كوپرى ئەبو رىباحە ۋە ھىناۋىيەتى عوسمان نوپۇزى كىر بۇ خەلەك و لە پىشت مەقامە ۋە ستا ۋە ھەموو قورئانى لە يەك پىكارتى وىتىدا خويند. لە موحەممەدى كوپرى سىرىنە ۋە دەلىت عوسمان شەۋىك نوپۇزى دەكىر و لە يەك پىكارتا خەتمى قورئانى دەكىر.^۲

ھاكىم ج ۳ ص ۵۴۶ لە مۇسەيبى كوپرى پاقە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى چاۋى ئىبن عەبباس (رضي الله عنه) پەكى كەوت، كەسىك ھات بۇ لاي و پىي وت: تو ھەوت (پۇش) خوت بگىرە بۇم و بە پاكشاۋى نوپۇز بىكە دەبىتە سوود ۋە رىگرى دەرمانەكە و پىشت بەخا چاك دەبىتە ۋە. ئەۋىش ھەۋالى نارد بۇ عائىشە و ئەبوھورەيرە ۋە ھاۋەلانىكى دىكە، ھەموو وتيان ئەگەر لەم ھەوت پۇزەدا مەرىت بە نوپۇزەكانت چى دەكەيت، ۋازى لە چاۋى ھىنا و دەرمانى نەكىر. بەزار و تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە ۋە ھىناۋىيەتى كاتى چاۋم ۋاي لىھات وترا دەرمانت دەكەين بەلام چەند پۇزى ۋاز

۱ - لە المنتخب ج ۵ ص ۹ دا ھاتوۋە و دەلىت: سەنەدەكى ھەسەنە.

۲ - لە المنتخب ج ۵ ص ۹ دا ۋاھاتوۋە.

بینه له نویژ؟ وتی نا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من ترك الصلاة لقي الله وهو عليه غضبان) واته (هر كه سواز له نویژ بینیت ده گاته وه به خوا و خواش زور لی تووړه یه).^۱

ته به رانی له عهلی کوږی ئه بو جه میله و ئه وزاعیه وه هیناو یه تی ده لیت: عه بدوللای کوږی عه بباس هه موو پوژیک هه زار سو جده ی ده برد.^۲

ته به رانی له عه بدوللای کوږی مه سعوده وه هیناو یه تی ده لیت پوژووی نه ده گرت و ده یوت: کاتی پوژوو ده گرم له نویژدا لاواز ده بم، نویژیش له پوژوو لام نازیز تره، بویه ئه گهر پوژووی بگرتایه سی پوژی له مانگی کدا ده گرت.^۳

ئین جهریر له عه بدوړه حماني کوږی یه زیده وه هیناو یه تی ئین مه سعود که م پوژووی ده گرت، پی وترا، ئه ویش وتی ئه گهر پوژوو بگرم له نویژدا لاواز ده بم — به هه مان شیوه هیناو یه تی —.^۴

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۵۵ له عه بدوړه حماني کوږی یه زیده وه هیناو یه تی ده لیت: هیچ فیه ناسیکم نه دیوه له ئین مه سعود که متر پوژوو بگریت. پی وترا بوچی پوژوو ناگریت؟ وتی من نویژم له بری پوژوو هه لبراردوه. ئه گهر پوژوو بگرم له نویژ کردندا لاواز ده بم.

۱- هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۵ ده لیت. به زار و ته به رانی هیناو یانه و سه هلی کوږی مه حمود له سه نه ده که دا هه یه که ئین ئه بی حاتم ده یه نی و ده لیت ئه حمه دی کوږی ئیبراهیمی ده وره قی و سه عدانی کوږی یه زید فهرمووده یان لیوه گیراوه ته وه، ده لیم: موحه ممه دی کوږی عه بدوللای موخه رهمی فهرمووده ی لیوه گیراوه ته وه و قسه ی له سه ر نه کردوه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن — ته واو.

۲- هه یسه می ج ۲ ص ۲۵۸. ده لیت سه نه ده که ی مونته قیعه.

۳- هه یسه می ج ۲ ص ۲۵۷ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن و له چه ند پیکه یه کیدا هاتوه. نویژی چیشته نگای نه ده کرد — ته واو

۴- وه که له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا واهاتوه.

حاكم ج ۳ ص ۲۲۵ له عائيشه وه هيناييه تى دهلييت : شهوى دواى نويژى عيشا له پيغه مبه (عليه السلام) دواكه وتم. پاشان هاتم فهرمووى (له كوى بوويت؟) وتم گويمان دهگرت له قورئان خويندنى يه كيک له ھاۋەلەن له مزگە وتدا دهنگى وام نه بيستبو و هيچ ھاۋەليک وا قورئانى نه خويندووه. ههستا و منيش ههستام و گووى ليگرت، پاشان سهيرى کردم و فهرمووى (هذا سالم مولى ابى حذيفة، الحمد لله الذى جعل فى امتى مثل هذا) واته (ئوه سالمى مهولاي ئه بو حوزەيفهيه، سوپاس بو خوا كه له ئوممه ته كه مدا كهسى واى هيناوه).^۱

ئەبو نەعیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۵۹ له مهسروقه وه هيناييه تى دهلييت : له گەل ئەبو موسای ئەشعەرى له سه فهریکدا بووين، شهو چووينه باخيکه وه، تيايدا دابه زين، ئەبو موسا شهو ههستا بو شه ونويژ - باسى دهنگ خوشى و جوان خويندنى دهکات - وتى : دهيدا به لای هه رشتيکدا دهیوت پاشان دهیوت : خودايه تو سەلاميت و سەلاميش له تو وهيه، تو (مؤمن) يت و باوهردارت خوش دهويت تو (ميهمن) خاوهن هه ژموونيت و كهسى خاوهن هه ژموونت خوشدهويت، تو راستگوژ خوشدهويت.

ئەبو نەعیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۸۲ له ئەبو عوسمانى نه هديه وه هيناييه تى دهلييت : كهوت شهو ميوانى ئەبو هورهيره بووم، خووى و خزمه تكار و ژنه كهى بو شه ونويژ به سهره هه لدهسان و شه ويان به سى بهش كردبوو هه ريه كهيان له به شيكدا هه لدهسان.

ماليك له عهبدوللاى كورى ئەبو به كره وه هيناييه تى ئەبو تهلهى ئەنسارى له هه وشه كهيدا نويژى دهكرد، بالندهيهك (دبسى) فرى. دههات و دهچوو تا دهروازهيهك بدوزيته وه تا ده ربچيت، به دينه كرد، ئه وه جيى سه رسورمانى بوو،

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دهلييت له سهر مهرجى مو سه حيجه، زه هه بيش كو كه له سهرى.

چاوى له گه لى بوو تا ماوه يهك پاشان هاته وه بۆ نويزه كهى، نه يده زانى چهند ركات نويزى كرد، وتى ئەم سامانه م بوو به فیتنه بۆم، چوو بۆ لای پیغمه مبه ر (ﷺ) و بۆى باسكرد چى بووه و وتى ئەى پیغمه مبه ر (ﷺ) ئەو حه وشه سه ده قه يه و چونت پى باشه بيبه خشه.^۱

ماليك له عه بدوللاى كورپى ئەبو به كره وه هیناويه تى يه كى له پشتيوانان له حه وشه يه كدا له (قف) كه دولتيكى مه دينه بوو له كاتى خورمادا نويزى ده كرد، چوارده وری به ره م بوو، سه يری كرد و سه رسامى به ره مه كهى بوو، پاشان گه رايه وه بۆ لای نويزه كهى و نه يزانى چهند ركات نويزى كردوه. وتى به راستى ئەم سامانه م بوو به فیتنه بۆم، هات بۆ لای عوسمانى كورپى عه ففان كه ئەوكات خه ليفه بوو، بۆى باسكرد و وتى ئەو باخه سه ده قه يه له ريگه ي خیردا بيبه خشه، عوسمان به په نجا هزار فروشتى. به و سامانه و ترا په نجاكه.^۲

ئەبو نه عيم له الحليه ج ۱ ص ۳۳۵ دا له ئەسمائه وه هیناويه تى ده لیت: ئيبين زوبه ير به شه و زور شه و نويز و به پوژ زور پوژووى ده گرت، پيى ده و ترا كو ترى مزگه وت.

ئيبين عه ساكير له عه ددى كورپى حاته مه وه هیناويه تى ده لیت: كاتى نويز هاتبى ئاماده سازيم بۆ كردوه، هه رچى كاتى نويز هاتوو به كه يف و خوشحال بووم.^۳

۱- له الترغيب و التهيب ج ۱ ص ۳۱۶ دا واهاتوو و ده لیت عه بدوللاى كورپى ئەبو به كره به و چيروكه نه گه يشتوو.

۲- ضعيف.

۳- (الاجز ج ۱ ص ۳۱۵ دا واهاتوو.

۴- له كنز العمال ج ۷ ص ۸۰ دا واهاتوو. ئيبين موباره ك هیناويه تى وه له الاصحابه ج ۲ ص ۴۷۶ دا واهاتوو.

(بنیادنانی مزگهوت)

ئه حمده له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی خشتیان ده برد بو بنیادنانی مزگهوت و پیغه مبه ریش له گه لیاندا بو. پیغه مبه ر (ﷺ) خشتیکی له سه ر سکی هه لگرت بو و ده هات، و امزانی ماندووی کردو وه، و تم ئه ی پیغه مبه ری خودا بیده به من، فه رمووی (خذ غیرها یا اب هریره فانه لا عیش الا عیش الاخرة) واته (ئه ی ئه بو هورهیره دانیه کی دیکه هه لبگره، چونکه ژیان ته نها ژیانی پوژی دواییه) ^۱.
ئه حمده و ته به رانی له ته لقی کوپی عه لیه وه هیئاویانه ده لیئت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) سه رقالی بنیادنانی مزگهوت بووم ده یفه رموو (قرب الیمامی الی الطین فانه احسنکم له مساواشدکم منکبا) ^۲.

ئه حمده له ته لقه وه هیئاویه تی ده لیئت چووم پیغه مبه ر (ﷺ) و هاو هلا نی مزگهوتیان بنیاد ده نا، (وهك ئه وه ی سه رسامی کاره که یان بوو بیئت). خاکه نازه که م هه لگرت و قو به که م پی تی کدا، پیغه مبه ر (ﷺ) به کاره که م سه رسام بو و فه رمووی (دعوا الحنفی و الطین فانه اضبطکم للطین) ^۳.

به زار له ئه بین ئه بی ئه وفا وه هیئاویه تی ده لیئت: کاتی ژنه که ی مرد ده یوت: هه لیبگرن و له هه لگرتنیدا گه رمو کوپ بن، چونکه ئه و له گه ل مه والیه کهیدا به شه و به ردی ئه و مزگهوته ی هه لده گرت که له سه ر له خوا ترسی بنیادنا. ئیمه به شه و دوو دوو به ردمان هه لده گرت. ^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت که سه کانی سه نه ده که سه حیح، ته واو.

۳ - حسن.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت ئه حمده و ته به رانی هیئاویانه و که سه کانی ته به رانی جی متمانه.

۵ - ضعیف.

۶ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیئت له سه نه ده که دا ئه یووپی کوپی عوتبه هیه که له سه ر جی متمانه نه بوونی را جیاوازی هیه.

۷ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ ده لیئت: له سه نه ده که دا ئه بو مالیکی نه خه عی هیه که لاوازه.

ته به رانی له عوبادهی کوری صامته وه هیئاویه تی ده لیت: پشتیوانان پییان و تم پیغه مبه (ﷺ) تاکه ی لای نه و گه لای خورمایه دا نویژ بکات؟ بری دیناریان بو کۆکرده وه و بر دیان بو پیغه مبه (ﷺ) و وتیان نه و مزگه وته چاک ده کهین و ده پرازیینه وه، فه رموی (لیس لی رغبه عن اتخی موسا عریش کعریش موسی) واته (زیاتر له موسای برامم حه ز پی نیه، که پرێک وه که نه وهی موسا).

به یه هقی له الدلائل هیئاویه تی پشتیوانان سامانیکیان کۆکرده وه و بر دیان بو پیغه مبه (ﷺ) و وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا به مه مزگه وتی بنیاد بنی و پرازیینه وه، تاکه ی له ژیر نه و گه لای خورمایه دا نویژ بکهین؟ فه رموی (مابی رغبه عن اخی موسی، عریش کعریش موسی) به یه هقی له حه سه نه وه له ب اسی که پری موسا دا هیئاویه تی ده لیت: نه گه ر دهستی به رز بکرایه ته وه ده گیشته به که پرکه - واته سه قفه که، ئیبن شهاب ده لیت: پایه کانی مزگه وت له سه رده می پیغه مبه (ﷺ) دا لقی دارخورما بوون، سه قفه که شی گه لای دارخورما بوون له گه ل لقه کانیدا، له سه ر سه قفه که قوری زور نه بوو، نه گه ر باران بباریا به مزگه وته که پر ده بوو له قور، وه که شیوه ی که پر وابوو.

له سه حیدا له باسی شه وی قه در وتی: له ناو ئاو و قوردا سو جده م ده برد، هه رکه سه له گه ل پیغه مبه (ﷺ) که نار گیری ناو مزگه وتی گرتوو به بکه ریته وه. ئیمه ش گه پراینه وه و له ئاسماندا هیه شتی کمان نه دی، هه وری هات و باران باری تا سه قفی مزگه وت داباری، سه قفه که له گه لای دارخورما بوو. نویژ کرا و پیغه مبه (ﷺ) له ناو ئاو و قوردا سو جده ی ده برد تا شوینه واری قورم له پرو خساریدا به دی کرد.

١- هه یسه می ج ٢ ص ١٦ ده لیت له سه نه ده که دا عیسی کوری سنان هه یه که نه حمه د و جگه له و به لاوازی ده زانن و عجلی و ئیبن حبان و ئیبن حبیان و ئیبن فراش به جی متمانه ی ده زانن. ئیبن خراش له گیرانه وه یه کدا هه یه.

٢- ضعیف.

٣- له وفا و الوفا و ج ١ ص ٢٤٢ داها توه.

ئین زیاد له خالیدی کوپی مه‌دانه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ع) چووم
بو‌لای عه‌بدول‌لای کوپی ره‌واحه و ئه‌بو ده‌ردا و هه‌ردووکیان
داری قامیشیان پی‌بوو، مزگه‌وتیان پی‌ده‌پیوا، فه‌رمووی (چی ده‌که‌ن؟) وتیان
ویستمان مزگه‌وتی پی‌غه‌مبه‌ر (ع) له‌سه‌ر بنیادی شام بنیاد بنی. ئه‌مه له‌سه‌ر
پشتیوانان دابه‌ش بکری، فه‌رمووی (هاتیاما) واته‌(بیهینن) لی‌ی وهرگرتن و بردی تا
گه‌یشته به‌رده‌رگا و فری‌ی داو فه‌رمووی (کلا شام و خشییات و ظله، کظله موسی و
الامر اقرب من ذلك) واته‌(نه‌خه‌یر نابی، داری پومام و چیلکه و ته‌خته و سی‌به‌ر
سازی و هک ئه‌وه‌ی موسا. پاره‌که له‌وه نزی‌کتره) و ترا سی‌به‌ر سازی موسا چی‌یه؟
فه‌رمووی (اذا قام اصاب راسه السقف) واته‌(ئه‌گه‌ر هه‌ستایه سه‌ری ده‌یدا له
سه‌قفه‌که) ۲. ۱

ئه‌حمه‌د له‌ نافع‌وه هی‌ناویه‌تی عومه‌ر له‌ مزگه‌وت و پایه‌کانی زیادکرد
تا (المقصورة) وتی ئه‌گه‌ر له‌ پی‌غه‌مبه‌رم نه‌بیستایه که ده‌یفه‌رموو (ینبغی ان نزيد فی
مسجدنا) واته‌(پی‌ویسته مزگه‌وته‌که‌مان گه‌وره و فراوان بکه‌ین) مزگه‌وته‌که‌م فراوان
نه‌ده‌کرد.

بوخاری و ئه‌بو داود له‌ نافع‌وه هی‌ناویانه له‌ عه‌بدول‌لای کوپی عومه‌ره‌وه (ع)
که پی‌ی وت مزگه‌وت له‌ سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ر (ع) دا له‌ خشت بنیاد نرابوو و
سه‌قفه‌که‌ی گه‌لای دارخورما‌بوو و پایه‌کانی داری خورما بوون، ئه‌بویه‌کر هی‌چی لی‌ی
زیاد نه‌کرد، عومه‌ر (ع) لی‌ی زیادکرد و له‌سه‌ر بیناکه‌ی له‌ سه‌رده‌می
پی‌غه‌مبه‌ر (ع) به‌ خشت و گه‌لای دار بنیادی پایه‌کانیشی به‌دار دانایه‌وه، پاشان
عوسمان (ع) گو‌پی و زور گه‌وره‌ی کرد و دیواره‌که‌ی به‌ به‌ردی نه‌خشینراو و گه‌چ
بنیادنا، عه‌مووده‌کانی له‌ به‌ردی نه‌خشینراو و سه‌قفه‌که‌ی به‌ داری ساج، ئه‌بو

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ وفاء الوفاو ج ۱ ص ۲۴۱ دا واهاتوه.

داودیش هیناویه تی و له سه ری بیده نگ بووه له عه تی له ئین عومره وه ده لیت :
 مزگه وتی پیغه مبه ر (عز) له سه رده می پیغه مبه ر (عز) دا پایه کانی له لقی دارخورما
 بوو، سه ره وه ی به گه لای دارخورما و گه لای دارخورما بنیادی نایه وه، پاشان له
 سه رده می خیلافه تی عوسماندا ویران بوو، ئه ویش به خشت بنیادی نایه وه، تا
 ئیستا وایه، له سه حیحی موسلیم له مه حمودی کوری لبیده وه هیناویه تی
 عوسمانی کوری عه ففان ویستی مزگه وت بنیاد بنیته وه، خه لکی حه زیان نه کرد و
 حه زیان ده کرد له سه ر شیوه ی خوی بیه نیته وه، ئه ویش وتی له پیغه مبه ر (عز)
 بیست ده یفرموو (من بنی مسجدا لله بنی الله له فی الجنة مثله) واته (هه رکه س
 مزگه وتی بنیاد بنیت بو خوا، خوا له به هه شتدا وه ئه وه ی بو بنیاد ده نیت) یه حیا
 له موته لیبی کوری عه بدوللای کوری حنتبه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عوسمانی
 کوری عه ففان له سالی بیست و چواردا بوو به خه لیفه، خه لکی قسه یان له گه ل کرد
 تا مزگه وته که یان گه وه بکه ن. نویژی نیوه پوی کرد بو خه لک و پاشان چوویه سه ر
 مینه ر و سوپاس و ستایشی خوی کرد و پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من ده مه ویست
 مزگه وتی پیغه مبه ر (عز) بروخینم و زیاد و فراوانی بکه م و شایه تی ده دم له
 پیغه مبه ر (عز) بیست ده یفرموو (من بنی لله مسجدا بنی الله له بیتا فی الجنة)
 واته (هه رکه س مزگه وتی بو خوا بنیاد بنیت خوا له به هه شتدا مالیک ی بو بنیاد
 ده نیت) من پیشینه م تیایدا هیه و پیشه وایه که له پیشم که وتوو و عومره ی کوری
 خه تتابیش پیشمه که وت و لی زیاد کرد و بنیادی نا، من له گه ل خاوه ن راکانی
 هاوه لانی پیغه مبه ر (عز) دا راویژم کردوو، له سه ر ئه وه یه کده نگن بروخینریت و
 بنیاد بنریته وه و فراوان بکریت، ئه و پوژ خه لکی ئه وه یان پی باش بوو و نزایان بو
 کرد، ئه ویش کریکارانی بانگ کرد و خوی تیدا به شدار بوو، خوی که سیك بوو
 هه موو سال پوژووی پوژوو شه ونویژی هه بوو، له مزگه وت ده رنه چوو، فه رمانی کرد
 تا که چی گیراوه بو نیوان دارخورماکان به کاربیت، سه ره تای کاره که ی له مانگی

رہ بیعولئہ و ہلی سالی بیست و نوذا بوو، کاتی سال چوویہ مانگی ہیلالی موحرہ می سالی سی تہواو بوو. بہوہش کارہکے دی مانگی خیاند.^۱

تہہ رانی لہ المعجم الوسیط و المعجم الکبیر لہ جابری کوپی ئوسامہ جہنیہ وہ ہیناویہ تی دہلیت گہیشتم بہ پیغہ مہر (ﷺ) لہناو هاوہ لانیذا بوو و وتم ئہی پیغہ مہری خوا بو کوئی دہچیت؟ وتیان دہیہ ویٹ نہخشہی مزگہوتی بو ہوزہ کہت دابریژیت، وتی منیش چووم نہخشہکے دی داپشتبوو و قیبلہی دیاریکردبوو و لہوی دا داریکی داکوتابوو و بہرہ و قیبلہ بنیادی نا.^۲

ئین عہساگیر لہ عوسمانی کوپی عہتاوہ ہیناویہ تی دہلیت: کاتی عومہری کوپی خہتتاب (ﷺ) ولاتانی فہتج کرد نامہی نووسی بو ئہبو مووسای ئہشعہری کہ لہ بہسرہ بوو. فہرمانی پیکرد مزگہوتی بو جہماعہت دابہزینی و بہ ہوزہکانیش مزگہوتی بنیاد بنیت. کہ پورژی ہہینی ہات بین بو مزگہوتی جہماعہت و لہوی ئامادہی ہہینی بن، نامہی بو سہعدی کوپی ئہبی وہقاص نووسی کہ لہسر کوفہ بوو ہہمان شتی بو نووسی. نامہی نووسی بو عہمری کوپی عاص (ﷺ) کہ لہسر میسر بوو، ہہمان شتی پی و ت، نامہی بو سہرکردہکانی سہربازان نارد نہچنہ ناو گوند و لہ شاران دانہبہزن و لہہر شاریکدا مزگہوتی بنیاد بنین و ہوزہکان مزگہوتی زور بنیاد نہنین و ہک ئہوہی خہلکی کووفہ و بہسرہ و میسر کردیان. خہلکی پہیوہست بوون بہ فہرمان و بہلینی عومہرہوہ.^۳

۱ - لہ وفا و الوفا و ج ۱ ص ۳۵۵ دا واهاتووہ.

۲ - ضعیف.

۳ - ہہیسہ می ج ۲ ص ۱۵ دہلیت لہ سہنہدہکہدا موعاویہی کوپی عہدوللای کوپی حبیب ہہیہ کہ ژیاننامہیم نہدیوہ، تہواو. ئہبو نہعیم لہ جابری کوپی ئوسامہی جوہہینہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی، و ہک لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتووہ، باوہردی لہ ئوسامہی حہنہفیہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی. و ہک کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتووہ.

۴ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتووہ.

(پاک و خاوین راگرتنی مزگه وته کان)

ئه حمده له عروهی کوری زوبهیر له کهسیک له هاوه لانی پیغه مبهه (عزیز الله) هوه
هیناویه تی دهلیت : پیغه مبهه (عزیز الله) فه رمانی پیکردین مزگه وت له مالمان دروست
بکهین و چاککردن و راگرتنی پاک و خاوین راگرین^۱.

ئه بو داود و ترمزی و ئیین ماجة له عائیشه وه (عزیز الله) هیناویانه دهلیت : پیغه مبهه (عزیز الله)
فه رمانی کرد له ماله کان مزگه وت بنیاد بنی و پاک راگریت و بونداری بکریت^۲.

ته به رانی له ئیین عه بباسه وه هیناویه تی ئافره تی شه خه لی له مزگه وت
هه لده گرت، مرد و پیغه مبهه (عزیز الله) مؤله تی ناشتی نه دا، فه رمووی (اذا مات لکم میت
فادونی) واته (ئه گهر کهسیکتان مرد مؤله تم لی وهر گرن) نویژی له سه ر کرد و
فه رمووی (انی رایتها فی الجنة تلتقط القذی من المسجد)^۳ واته (من له به هه شت
بینیم شه خه لی له مزگه وت هه لده گرت) هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ دهلیت : ته به رانی
هیناویه تی، له ناساندنی ئافره تاندا دهلیت ئه و ئافره ته ره شه بوو که له مزگه وتی
پیغه مبهه (عزیز الله) دا شه خه ل و شتی که وتووی لاده برد^۴.

ئه بو یه علا له ئیین عومه ره وه (عزیز الله) هیناویه تی عومه ره موو هه یه نه که مزگه وتی
پیغه مبهه (عزیز الله) بون باران ده کرد^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ دهلیت : ئه حمده به سه نه دی صحیح هیناویه تی

۳ - صحیح.

۴ - له المشکاه ص ۶۱ دا واهاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - پاش ئه و قسه یه سه نه دهیک له ئه نه سه وه دینیت که فه رمووده که دینیت که سه کانی سه نه دی ئه حمده
صحیح. سه نه ده که ی ئیین عه بباس عه بدولعه زیزی کوری فائیدی تیدایه که نادیاره. ده لێن له سه نه ده که دا
فائیدی کوری عومه ره یه که ناوون و نادیاره، ته واو.

۷ - ضعیف.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ دهلیت له سه نه ده که دا عه بدولای کوری عومه ری عومه ری هه یه که ئه حمده و
جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن و له پشت پی به ستنیدا را جیاوازی هه یه.

(چوون بۇ مزگەوت)

ئەحمەد و موسلىم و دارمى و ئەبو عوانە و ئىبن خوزەيمە و ئىبن حبان لە ئوبەي كوپرى كەعبەوھ (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: كەسىك كە نمونەي وام نەدىبوو لەو دوورتەر لە مزگەوت بىت و بەسەنەدەكە نوپۇز دوا نەدەكەوت، پىيى و ترا بە سەنەدەكە گويدريژىك ناكىريت تا لە تاريكى و گەرمادا سواري بيت، وتى حەز ناكەم مالم لە پال مزگەوتدا بىت. دەمەويت چوونم بۇ مزگەوت گەرانەوھم بۇ مالهو چاكەم بۇ بنوسرىت. پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووي (قد جمع الله لك ذلك كله) واتە (خوای گەورە ھەموو ئەوھت بۇ كۆدەكاتەوھ) تەيالىسى و موسلىم و ئىبن ماجە لىيەوھ ھىناويانە دەلىت يەككى لە پشتىوانان مالى لەوپەرى شارى مەدينە بوو. نوپۇزىكى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە دەست نەدەچوو. چووم بۇ لاي و پىموت فلان كەس بۇچى گويدريژىك ناكىريت تا لە گەرما بتپاريژىت و لە جىرو جانەوھرى زەوى بتپاريژىت. وتى بەخوا حەز ناكەم مالم لكا بىت بە مالى موخەممەدوھ (ﷺ). منيش چووم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و پىموت چى وتوو، ئەويش بانگى كرد، كابراش ھەمان شتى وت و باسى كرد لە ھىواي پاداشتى بە دوايدا ھەيە. پىغەمبەرىش (ﷺ) پىيى فەرموو (ئەوھى چاوەرپىي بۇ دەكەيت بۆت ھەيە) واتە (ان لك ما احتسبت).^۱

تەبەرانى لە زەيدى كوپرى ثابتەوھ ھىناويەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) دەچوو بە رىدا و دەمانويست بۇ نوپۇز بچىن. ھەنگاوەكانى بچووك دەناو فەرمووي (دەزانن بۇچى ھەنگاوەكانم نزيك دەكەمەوھ) (اتدرون لم اقارب الخطى) واتە (بچووك دەنيم) وتمان خوا و پىغەمبەرەكەي چاكتر دەزانن، فەرمووي (لايزال العبد فى الصلاة مادام فى طلب الصلاة) واتە (بەردەوام بەندە لە نوپۇزدايە ■ كاتى بۇ نوپۇز بىروات) ^۲.

^۱ - لە كنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا واھاتووھ.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۳۲ دەلىت: تەبەرانى ھىناويەتى و لە گىرپانەوھەكى دىكەدا ھىناويەتى دەفەرمووي (انما فعلت هذا لتكبير خكاى فى كلب الصلاة) واتە (ئەمەم كرد بۇ زىادبوونى

تہبہرانی لہ ثابتہ وہ ہیناویہ تی دہلّیت: من لہ گہلّ نہ نہ سی کوپی مالیکدا بہ کولّندا دہچووم کہ دہنگی بانگی بیست، ہہنگاوی بچووی نا تا چووینہ مزگہوت، پاشان وتی نہی ثابت دہزانیت بۆچی بہ وجوہ چووم؟ وتم خوا و پیغہ مہرہ کہی باشرت دہزانن، وتی تا ہہنگاوہ کانم زیاد بن بۆ چوون بۆ نویژ.^۱

تہبہرانی لہ کہ سیکی ہۆزی (تہیی ء) لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی ئیین مہسعود چوو بۆ مزگہوت و بہ پہلہ پہل دہچوو، پیی وترا: نہ وہ دہکہیت لہ کاتیکدا ریگریٹ لی دہکریٹ؟ وتی من ویستم لہ بانگی یہ کہمدا لای نویژم بم،^۲ لہ سہ نہ دہکہدا کہس ہہیہ ناوی نہ ہاتووہ وک دہیبینیت، ہہروہا لہ سہلہ مہی کوپی کھیلہ وہ ئیین مہسعود بہ پہلہ چوو بۆ نویژ، پیی وترا بۆ وادہ کہیت، وتی ئایا نویژ چاکترین شت نییہ لہ وانہی کہ پہلہی بۆ دہکەن.^۳

تہبہرانی لہ نہ بو قہ تادہ وہ ہیناویہ تی دہلّیت لہ گہلّ پیغہ مہر (ﷺ) نویژمان دہکرد کہ دہنگہ دہنگی گہنجان لہ دوا یہ وہ بیست، کہ نویژہ کہی تہواو کرد فہرمووی چیتان بوو؟ وتیان پہلہ مان کرد بۆ نویژ. فہرمووی (فلا تفعلوا لیصل احدکم ما ادرك و لیقفی ما فاته) واتہ (وامہ کەن، با ہہرکامتان چہند فریا کہوت نویژ بکات و چی لہ دہستیدا بیکاتہ وہ).^۴

ہہنگاوہ کانم بۆ چوون بۆ نویژ لہ سہ نہ دہکہدا زوحاکی کوپی نبراس ہہیہ کہ لاوازہ، ہہروہا بہ مہوقوفی لہ سہر زہیدی کوپی پابت ہیناویہ تی و کہ سہکانی سہ نہ دہکہی صہحیحن. تہواو.
^۱ - ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۲ دہلّیت: نہ نہس لہ زہیدی کوپی پابتہ وہ ہیناویہ تی و خواش زاناترہ. لہ سہ نہ دہکہدا زوحاکی کوپی نبراس ہہیہ کہ لاوازہ. تہواو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ضعیف.

^۴ - سہلہ مہ فہرموودہی لہ ئیین مہسعود نہ بیستووہ وک ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۲ دہلّیت.

^۵ - کہ سہکانی صہحیحن و بوخاری و موسلیم بہ وہ ہیناویانہ (وما سبقکم فامتوا) (چی پیشتہ کرابوو خۆتان بیکەن) ہہیسہمی ج ۲ ص ۳۱.

(بۆچی مزگه‌وته‌کان بنیاد نران و چیان تیدا ده‌کرد)

موسلیم ج ۱ ص ۱۳۸- ده‌قه‌که هی ئه‌وه- و ته‌حای ج ۱ ص ۸ له ئه‌نه‌سه‌وه (ﷺ) هیناویانه ده‌لیت : له مزگه‌وت له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بووین که ده‌شته‌کیه‌ک هات و له مزگه‌وتدا میزی کرد، هاوہ لان و تیان هه‌ی هه‌ی.

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (لا ترموه دعوه) (لیی مه‌پن، وازی لی بهینن) وازیان لی هینا تا میزه‌که‌ی کرد، پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بانگیکرد و پیی فه‌رمووی (ان هذه المساجد لا تصلح لشيء من هذا البول ولا القذر انما هي لذكر الله والصلاة وقراءة القرآن) واته‌ (ئهم مزگه‌وتانه بۆ شتیك له‌و میزه‌یان پیسی شه‌خه‌ل ناشین، به‌لکو بۆ یادی خوا و نویژ و قورئان خویندن ده‌بن) یان شتیکی له‌و شیوه‌ی فه‌رموو، فه‌رمانی کرد به‌ که‌سیک سه‌تلی ئاوی هینا و کردی به‌سه‌ر شوینی میزه‌که‌دا.

موسلیم له ئه‌بو سه‌عیدی خودریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: موعاویه چوو بۆ کوپیکی ناو مزگه‌وت و وتی بۆچی دانیشتوون؟ و تیان یادی خوا ده‌که‌ین، وتی ئه‌ی خوا گیان، به‌س له‌به‌ره‌ئه‌وه دانیشتوون. و تیان به‌س ئه‌وه داینیشاندووین، وتی من وه‌ک تۆمه‌ت بۆتان داوای سویندتان لی ناکه‌م، که‌س له‌ پله‌ و مه‌نزلی لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووده‌ی له‌من که‌متر لیوه نه‌هیناوه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ بازنه‌یه‌کی هاوہ لانی و فه‌رمووی (بۆچی دانیشتوون) و تیان دانیشتووین یاد و سوپاسی خوا ده‌که‌ین که‌ پینموونی کردین بۆ ئیسلام و به‌ ئیسلام منه‌تباری کردین. فه‌رمووی (الله؟ ما اجلسکم الا ذاک؟) توخوا به‌س له‌به‌ره‌ئه‌وه دانیشتوون؟ و تیان به‌خوا به‌س له‌به‌ره‌ئه‌وه دانیشتووین. فه‌رمووی (اما انی لم استحلکم تهمة لکم ولکنه اتانی جبریل فاخبرنی ان الله یباهی بکم الملائكة) واته‌ (من وه‌ک تۆ بۆتان داوای سویندتان لی ناکه‌م، به‌لام جبریل هات بۆ لام و هه‌والی پیدام خوای گه‌وره لای فریشته‌کان به‌ ئیوه‌وه ده‌نازیت و شانازیان پیوه ده‌کات).^۱

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۶ دا واهاتوه. ترمزی و نه‌سائی هیناویانه. وه‌ک له المجمع الفوائد ج ۲ ص ۲۴۹ دا واهاتوه.

بوخاری و موسلیم له ئه‌بو واقید حارثی کوپی عه‌وفه‌وه هی‌ناویانه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له مزگه‌وتدا دانیشتبوو و خه‌لکی له‌گه‌لیدا بوون که سی کهس هاتن. دوانیان هاتن بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش چوو، دوانه‌که لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌ستان. یه‌کیکیان جیگه‌یه‌کی له بازنه‌که‌دا بینی تیایدا دانیشت، ئه‌وی دیکه‌ش له دواوه‌یان دانیشت، سییه‌میش چوو، کاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لی‌بوویه‌وه فه‌رمووی (الا اخبرکم عن النفر الثلاثة؟ اما احدهم فاوی الى الله فاواة الله، واما الاخر فاستحيا الله منة، واما الاخر فاعرض فاعرض الله عنه) واته (ئایا هه‌والتان پی بدهم له‌سه‌ر ئه‌و سی کهسه؟ یه‌کیکیان په‌نای برد بو لای خوا، خواش په‌نای دا. یه‌کیکیان شه‌رمی کرد، خواش شه‌رمی لی‌کرد. ئه‌وی دیکه‌شیان پووی وه‌رگیراو چوو خواش پووی لی وه‌رگیرا).^۱

ئین منده له ئه‌بولقه‌مراوه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا بازنه‌مان به‌ستبوو قسه‌مان ده‌کرد که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له یه‌کی له ژووره‌کانیه‌وه هات بو لامان و سه‌یری کرد و پاشان لای هاوہ لانی قورئان دانیشت و فه‌رمووی (به‌ذ المجلس امرت) واته (فه‌رمانم پیکراوه به‌م کوپه).^۲

ته‌به‌رانی له کلیبی کوپی شه‌ها به‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لی کوپی ئه‌بو تالیب (رضی اللہ عنہ) ژاوه‌ژاویکی له مزگه‌وتدا بیست که خه‌لکی قورئانیان ده‌خویند، ئه‌ویش وتی سه‌رکه‌وتن و خو‌شبه‌ختی بو ئه‌وانه، ئه‌وانه لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌شه‌ویستترین که‌سه‌کان بوون.^۳

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۵ دا واهاتووه. مالیک و ترمیز هی‌ناویانه، وه‌ک له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۱ دا واهاتووه.

^۲ - له الاصابه ج ۴ ص ۱۶۰ دا واهاتووه، ئین عه‌بدولبر له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۶۴ دا هی‌ناویه‌تی، ئه‌بو عه‌مری دانی له طبقات القراء دا هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۹ دا هاتووه.

^۳ - له المجمع ج ۷ ص ۱۶۶ دا هاتووه. ئین منیع به‌هه‌مان شیوه هی‌ناویه‌تی. وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۸ دا هاتووه.

به زاریش وهك له المجمع ج ٧ ص ١٦٢ دا هاتوو له كوله بيه وه هیناویه تی وتی
عهلی له مزگهوت بوو- وایزانم مزگهوتی کوفه تی وت- دهنگیکی زۆر و بهرزی وت،
وتی ئهوانه چیه؟ وتی خه لکین قورئان دهخوینن یان فیتری قورئان دهبن. وتی
ئهوانه خوشه ویستترین کهسه کانی بوون لای پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام).^١

ته بهرانی به سه نه دی چه سه نه له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی، دای به بازاری
مه دینه دا و له وی وهستا و وتی خه لکی بازار چیتانه؟ وتیان ئه وه چیه ئه بو
هورهیره؟ وتی وا میراتی پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) دابهش دهکریت و ئیوهش لیهره دان، بو
ناچن پشکی خوتانی لی وهرگرن؟ وتیان له کوپیه؟ وتی له مزگهوت. ئهوانیش
به خیرایی چوون و ئه بو هورهیره وهستا تا هاتنه وه و پیی وتن چیتان کرد؟ وتیان
ئه بو هورهیره چووین بو مزگهوت نه مانه دی هیچ دابهش بکریت. ئه ویش پیی وتن
کهستان نه دی له مزگهوت دا؟ وتیان به لی. خه لکی کمان بینی نویژیان دهکرد. هه ندی
قورئانیان دهخویند. هه ندی باسی حه لال و حه رامیان دهکرد، ئه بو هورهیره پیی
وتن: هاوار بو تان دهی ئه وه میراتی موچه مه ده.^٢

مروزی و ئین ئه بی شه بیه له ئین موعاویه ی کند هیناویانه ده لیت: چووم بو
لای عومه ر له شامه وه، پرسایاری لی کردم له سه ر خه لک، وتی به لکوو کهس هه بی
وهك و شتری پاکردو و بچیته مزگهوت، که کوپی خه لکه که ی بینی و کهسی لی ناسین
لایان دانیشیت، وتم نا به لکوو چه ندین کوپ هیه که داده نیشن و خیر و فیرده بن و
باسی ده کهن، وتی دهی تاواین له خیردا ده بن.^٤

^١ - هه یسه می ج ٧ ص ١٦٦ ده لیت له سه نه دی ته بهرانی دا چه فسی کوپی سوله یمانی غازی هیه
که مه تروو که. ئه حمه د متمانه ی پی ده دات- له گیرانه وه یه کیدا. له جگه له وه شدا به لاوای
ده زانیت. له سه نه ده که ی به زاردا ئیسه قی کوپی ئیبراهیمی په قه فی هیه که لاوازه.

^٢ - حسن.

^٣ - له الترغیب و الترهیب ج ١ ص ٦٦ دا واهاتوو.

^٤ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٢٩ دا واهاتوو.

بوخارى و موسليم و ئه بو داود له ئه بهوره يره وه هيناويانه ده لىت: پوژىك له مزگه وتدا بووين كه پىغه مبه ر (ﷺ) هاته دهرو فهرمووى (انطلقوا الى اليهود) واته (برؤن بو لاي جوله كه) فهرمووى (اسلموا تسلموا) واته (موسلمان بن پاريزراو ده بن) وتيان گه ياندت، فهرمووى (ئه وه م ده وىت) پاشان سى جار فهرمووى، پاشان فهرمووى (اعلموا ان الارض للة و لرسولة وانى اريد ان اجليكم من هذه الارض، فمن يجد منكم بماك شيء فليبعه والا فاعلموا ان الارض للة و لرسولة) واته (بزانن زهوى بو خوا و پىغه مبه ر كه يه تى و من ده مه وىت له م زه وييه دورتان بخه مه وه، ههركامتان شتى له سامانى به ديده كات با بيفرو شىت. ئه گه رنا بزانن زهوى بو خوا و پىغه مبه ر كه يه تى).

بوخارى و موسليم له عايشه وه (ﷺ) هيناويانه ده لىت: سه عد (ﷺ) پوژى خه نده ق پىكرا، كه سى له قورپه يش كه پىى ده و ترا حبانى كوڤى عرقه تىرى بو هاويشت، داى له بالى، پىغه مبه ر (ﷺ) چادريكى له مزگه وتدا بو دادا تا له نزيكه وه سهردانى بكات، كاتى له خه نده ق گه پرايه وه چهكى دانا و خوى شوڤرد، جبريل هات بو لاي و سهرى له توڤزدا ته كاند. وتى چهكت دانا، به خوا من دام نه ناوه، برؤ بويان، پىغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى بو كوى؟ ئاماژه ي كرد بو به نى قوره يزه، پىغه مبه ر (ﷺ) چوو بويان و ئه وانيش به حوكمى پىغه مبه ر (ﷺ) رازى بوون، ئه ويش حوكمه كه ي دا به سه عد، سه عديش وتى حوكم نيه له سه ر تو جيه اديان بكه م هينده ي ئه وانى پىغه مبه رت به درؤ ده خه نه وه و ده ريانكرد.

خوايه من واده زانم تو شه رى نيوان ئيمه و ئه وانت داناوه، ئه گه ر شه رى قورپه يش هيچى ماوه بمه يله ره وه بويان تا له پيناو توڤدا له گه ليان بجه نگم. ئه گه ريش شه رت لا بردوه بيته قينه ره وه و مه رگم له مه دا بىت. به وه برينه كه ي ته قيه وه - له مزگه وت له چادري به نى غيفار هه بوو - و خوين به رده وام ده چوو بويان. وتيان ئه ي خه لكى

چادره که نه مه چیه له لای ئیوه وه دیت بۆ لای ئیمه؟ سهیریان کرد سهعه ده و برینه که ی خوینی لی دهروات. به وه مرد.^۱

ئین سهعه له الطبقات ج ۲ ص ۲۰ له یه زیدی کوپی عه بدوللای کوپی قوسه یته وه هیناویه تی ده لیت خه لکی صوفه هاوه لانیکی پیغه مبه (ﷺ) بوون که مالیان نه بوو، له سه رده می پیغه مبه (ﷺ) دا له مزگه وت ده خه وتن و داده نیشن، شوینی جگه له وه یان نه بوو، پیغه مبه (ﷺ) بۆ نانی ئیواره بانگی ده کردن و به سه ر هاوه لانی دا به شی ده کردن، هه ندیکیان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) ده چونه وه تا خوا سامان و ده وله مه ندی نارد.

ئه حمه د له ئه سمائی کچی زه یده وه هیناویه تی ئه بوزه رعی غیفاری خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ی ده کرد، که له وه ده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت، ئه وی مالی بوو، له وی راده کشا. شه وی پیغه مبه (ﷺ) چویه مزگه وت و ئه بو زه ری بینی له مزگه وت له سه ر زه وی راکشابوو، پیغه مبه (ﷺ) به قاچ لییدا تا ئه بوزه ر دانیشن، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا اراک نائما) واته (ئه ری به خه وتووی ده تبینم) و تی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی له کو ی بخه وم مه گه ر جگه له مه مالیکم هه یه؟ ئینجا فهرمووده ی باسی خیلافه ت دینیت.^۲

ته به رانی له ئه بو زه ره وه هیناویه تی که خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ده کرد، که لی ده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت و راده کشا.^۳ پیشتیش باسی ئه بوزه ر و هاوه لانی دیکه مان کرد که له مزگه وت ده خه وتن.

^۱ - له الجمع الفوائد ج ۲ ص ۵۲ دا واهاتوه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۲ ده لیت: ئه حمه د و ته به رانی هه ندیکیان هیناوه و له سه نه ده که دا شه هری کوپی حه وشه ب هه یه که قسه ی له سه ره و متمانهی پیدراوه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - له سه نه ده که دا دووباره شه هری هه یه وه هه یسه می ده لیت.

بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەنە پەرسىيەرى كەرد لەسەر خەۋى پۇژ لە مزگەۋتدا. وتى عوسمانم بىنى ئەۋكات خەلىفە بوو لە نىۋەپۇدا لە مزگەۋتدا دەخەوت.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە گەنج بوۋىن و لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا شەۋمان دەبردەسەر. ھەروەھا لىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆ دەبوۋىنەۋە، پاشان دەگەپراينەۋە. بە پۇژ لە مزگەۋت دەخەوتىن.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۹۴ لە زۈھەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب وتى: ئەگەر يەككىكتان زۆر لە مزگەۋتدا مايەۋە لەسەرى نىە لار بىتەۋە. چونكە باشتەر و شىۋتر وايە دانىشتنەكەى لار نەكاتەۋە.

عەبدۇرەزاق لە خولەيە ئەبو ئىسحاق ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پەرسىيەرم كەرد لە ئىبن عەبباس لەسەر خەۋى ناۋ مزگەۋت. وتى ئەگەر بۇ نوپۇژ و تەۋاق دەخەۋىت گەرت نىە.^۳

ئىبن ئەبى دىنا لە جابر ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كە شەۋىكى پەشەبەى توندى بىدىبايە پەناى دەبرد بۇ مزگەۋت تا پەشەباكە ھىۋر دەبوۋىيەۋە، ئەگەر پوۋداۋى خۇرگىران يان مانگ گىران پوۋىبدايە پەناى دەبرد بۇ جى نوپۇژى.^۴

تەبەرانى لە عەتىيەى كۆرى سۇفىيانى كۆرى عەبدۇللەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ۋەفدى تەقىف ھاتن بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەمەزاندە بوو. پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا چادىكى بۇ ھەلدان. كاتى مۇسلمان بوون لەگەلىدا پۇژوۋىان گەرت.^۵

۱ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۲ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۳ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۹۱ دا ھاۋاتوۋە.

۴ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۸۹ دا ھاۋاتوۋە و دەلىت سەنەدەكەى ھەسەنە، ئەبو نەعمە لە الحىيە ج ۳ ص ۳۱۲ لە عەتاۋە ھىناۋىيەتى يەعلاى كۆرى ئومەييە لە ھاۋەل بوو. لە مزگەۋتدا ماۋەيەك دەمايەۋە نىەتى ئىعتكافى دەھىنا.

۵ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا مۇھەممەدى كۆرى ئىسحاق ھەيە كە مۇدەللەسە.

ئەحمەد لە عوسمانى كۆپى ئەبولعاصە ۋە ھىناۋىيەتى ۋە فەدى ئەقىف ھاتىن بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ). ئەۋىش لە مزگەوت دايىبەزاندن تا بۇ دايان نەرمتر بىت، فەرمۇدەكە دىنىت كە باسى موسولمانبوونى ئەقىف دەكات و لە باسى بانگەواز كەردن بۇ لاي خوا و پىغەمبەرەكەى ھىناۋمانە.^۱

تەبەرانى لە عەبدوللەي كۆپى زوبەيرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) پۇژىك گۆشتى برژاومان خوارد و لە مزگەوتدا بووين، نوپۇز بەرپا كرا و تەنھا ھىندەمان كەرد دەستەكانمان ادانا و رەبەرەدەكاندا پاك كەردنەۋە.^۲

ئەحمەد لە ئىبن عومەرە ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوت بوو، كە خواردنەۋەى (فەضىح) ھىنرا، خواردىيە ۋە بۇيە ناۋى مزگەوتەكە نرا (فەضىح).^{۳، ۴}

پىشتەر چىرۆكى دابەشكەردنى خواردن و سامانمان باسكەرد. ھەرۋەھا چىرۆكى بەيەتى عوسمان لە مزگەوتدا لە باسى بەيەتدا. بەيەتى ئەبۇبەكرىش لە مزگەوتدا باسكرا لە باسى يەكەدەنگى، چىرۆكى بانگەواز و موسولمانبوونى خەم لە مزگەوتدا، چىرۆكى موسولمانبوونى كەبى كۆپى زوھەير و وتنى شىعەرە ناۋدارەكەى لە مزگەوتدا لە باسى بانگەواز بۇ لاي خوا و دانىشتنى ھاۋەلان شورا بۇ راۋىز لە مزگەوتدا لە باسى يەكەدەنگىدا، دانىشتنى ھاۋەلان لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە بەيانىان لە مزگەوتدا لە باسى بەخشىنى سامان. دانىشتنى عومەر لە مزگەوتدا بۇ كاروبارى خەل كەدۋى نوپۇز فەرزەكان لە باسى ترس لە كاردانەۋەى دىنا بە پوۋىدا، گرىانى ئەبۇبەكر و ھاۋەلان لە مزگەوتدا لە سەر جىابوونەۋە لە پىغەمبەر (ﷺ) لە باسى پەيوەست بوون بە خۇشەۋىستى خوا و پىغەمبەر (ﷺ).

۱ - ضەيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۱ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ئىبن لوھەيە ھەيە كە قسەى لەسەرە.

۳ - ضەيف.

۴ - ھەيسەمى دەلىت لە سەنەدەكەدا عەبدوللەي كۆپى نافع ھەيە كە بوخارى و ئەبۇ حاتمە و نەسائى بە لاۋازى دەزانن و ئىبن موعىن دەلىت فەرمۇدەى دەنوسرىتەۋە. تەۋاۋ.

پيغہ مبر (ﷺ) و هاوہ لان له مزگہ و تدا رقيان له چي بوو

ئہ حمہد له مه ولاي ئہ بو سه عیدی خودريه وه هيئاويه تي ده ليئت: له گهل ئه بو سه عيد بووم كه ئه بو سه عيد له گهل پيغہ مبر (ﷺ) بوو، چويينه مزگه وت كه سيك له نيوه ندي مزگه و تدا له سهر چوك دانيشتبوو (قاچه كاني دهگه شتنه وه لاي سكي) په نجه كاني به نيويه كدا كرد بوو، پيغہ مبر (ﷺ) ئاماڙي بو كرد، كا برا تيڼه گه يشت، سه يري ئه بو سه عیدی كرد و فهرموي (اذا كان احدكم في المسجد فلا يشبكن فان التشبكي من الشيطان وان احدكم لا يزال في الصلاة ما كان في المسجد حتى يخرج منه) واته (ئه گهر يه كيكتان له مزگه و تدا بوو با په نجه كاني نه كات به ناو يه كدا، چونكه په نجه پيكا كرن له شهيتانه وهيه. ههركامتان له له نويژدايه تا له مزگه و تدا ييت تا له مز دهرده چيئت)^۱.

ته به راني له ئه بوبه كرى صديقه وه هيئاويه تي ده ليئت: كاتي پيغہ مبر (ﷺ) فه تي خه يبه ري كرد، خه لكى كه وتنه خواردني پياز، پيغہ مبر (ﷺ) فهرموي (من اكل من هذه البقلة الخبيثة فلا يقربن مسجدا) واته (ههركهس لهو پيسه ي خوارد بانزيكي مزگه و تمان نه بيته وه)^۲.

موسليم و نه سائي و ئيين ماجه له عومهرى كورى خه تتابه وه هيئاويانه پوژي ههيني وتارى دها، له وتاره كهيدا وتي پاشان ئه ي خه لكينه ئيوه لهو دووبه ره دهخون واده زانم ههردوو پيسه كهن پياز و سير.

^۱ - حسن.

^۲ - ههيسه مى ج ۲ ص ۲۵ ده ليئت: سه نه ده كه ي هه سه نه.

^۳ - ههيسه مى ج ۲ ص ۱۷ ده ليئت: ته به راني له گيړانه وه ي ئه بولقاسمى مه ولاي ئه بوبه كره وه هيئاويه تي و هيچم له باسى نه ديوه، كه سه كاني ديكه ي جي متمانه ن. ته واو.

بینیومه که پیغهمبه (ﷺ) که بوئی ئهوانه ی له کهسیک به دیبکرایه له مزگه و تدا
فه رمانی پیده کرد در ده کرا بو به قیغ، بویه هر کهس خواردی با به کولاندن بوئی
نه هیلیت.^۱

بوخاری و موسلیم و ئه بو داو - ده قه که هی ئه وه - له ئین عومهر وه هی ناویانه
ده لیّت پوژیک پیغهمبه (ﷺ) و تار ی ده فهرموو که له پوژ ی پیشه وه ی (قیبله)
مزگه وت به لغه میکی بینی، توو په بوو له خه لک پاشان قاجی پیدا هی نا. و ابزانم
داوای زه عفهرانی کرد و پیایدا هی نا و فهرمووی (ان الله عز و جل قبل وجه احدکم
اذا صلی فلا یبصق بین یدیه) واته (کاتی یه کیکتان نو یژ ده کات خوا له پروویدایه
بویه با به لغه م نه کاته به رده می).

ئین خوزه یمه له سه حیه که یدا له فهرمووده ی ئه بو سه عیده وه هی ناویه تی،
پاشان به توو په یی سهیری خه لکی کرد و فهرمووی (ئایا کهستان هه ز ده کات
کهسیک پرووی تی بکات و تف به پروویدا بکات؟ هه رکامتان کاتی هه ستا بو نو یژ
پرووی کردو ته په روه ردگاری و فریشته کان له لای راستیه وه ن. بویه با تف و به لغه م
نه کاته به رده م و لای راستی) واته (ایحب احدکم ان یستقبله رجل یبصق بین یدیه
ولا عن یمنه)^۲.

عه بدو په رها قیش له ئه بو هوره یروه هی ناویه تی ده لیّت: مزگه وت بیزاره له به لغه م وه ک
چو ن پیسته له ناگر خو ناگری.^۳

به غه وی و ئین سکن و ته به رانی و جگه له وانیش له جابره وه هی ناویانه ئین
جوهه نی هه وائی پیدا پیغهمبه (ﷺ) خه لکی بینی - له ده قیکدا به لای

۱ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۱۸۸ دا واهاتووه.

۲ - حسن صحیح.

۳ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۶۳ دا واهاتووه.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتووه.

خه لکيدکدا - له مزګه وټدا له نيوياندا شمشيری هه لکراويان دهستا و دهست پي دهکرد، فهرمووی (نه فريني خوا له وهی نه وه دهکات يان ريگري ناکات، له دهقيکدا فهرمووی مه گهر ريگرييم لي نه کردن له وه؟ نه گهر که سيکتان داواي شمشيری ليکرا نه گهر ويستی بيدات به هاوه له که ي با بيخاته ناو (جي شمشير، شيره که ي ئينجا بيداته دهستی).^۱

عبدوره زاق له سوله يمانی کوړی موساوه هيټاويه تي دهليت: پرسيار کرا له جابري کوړی عېدولل له سهر شمشير هه لکردن له مزګه وټدا، وتی ئيمه رقمان له وه بوو، که س هه بوو له مزګه وټدا رمی دهکرد به خير، پينغه مېهر (ﷺ) پي ده فهرموو له مزګه وټدا نه يبات مه گهر نه وهی دهست بگيريت به نوکه که يه وه.^۲

ته به رانی له موچه مېدی کوړی عېدولل هيټاويه تي دهليت: لای نه بو سه عیدی خودری بووین له مزګه وټدا، که سيک رميکی هه لگيرايه وه، نه بو سه عید وتی نه وه ده زانیت پينغه مېهر (ﷺ) ريگري کردوه له مزګه وټدا چه که هه لگه ريښته وه.^۳

موسليم و نه سائی و ئين ماجه له بوره يده وه هيټاويانه که سيک له مزګه وټدا هاواری دهکرد بو ونبويه کی. نه ویش وتی کی هاواری بو وشتري سوور کرد؟ پينغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (لا وجدت، انما بنيت المساجد لما بنيت له) واته (نه يدوزيته وه، مزګه وت بو نه وه بنياد نراوه که بوی بنياد نراوه).^۴

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۱۶۲ واهاتوه.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتوه.

۵ - هيسه می ج ۲ ص ۲۶ دهليت له سته ده که دا نه بو بلاد هيه که نه بو حاتم به لاوازی ده زانیت.

۶ - له الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۱۱۶۷ واهاتوه.

ته به رانی له ئین سیرین یان جگه له وه وه هیئاویه تی ده لیت: ئین مه سعود
بیستی که سیک له مزگه وتدا هاوار بو ونبوو که ی ده کات، نه ویش بیده نگی کرد و
سه رکونه ی کرد و وتی ئیمه پیگریمان لیکراوه له وکاره. ئین سیرین فه رموده ی له
ئین مه سعود نه بیستوه.^۱

عه بدوره زاق له ئین سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت ئوبه ی کوپی که عب (ع)
بیستی که سیک له مزگه وتدا هاواریه تی بو ونبوو که ی نه ویش لی تووره بو. وتی
نه بو مونزیر تو خراپه کار نه بویت، وتی وا فه رمانم پیکراوه.^۲

بوخاری و به یه قی له سائیبی کوپی یه زیده وه هیئاویانه ده لیت: من له
مزگه وتدا خه تبووم که سیک رایچه کاند. سه یرم کرد عومهری کوپی خه تتابه، وتی
برو نه و دووانه م بو بینه، منیش چووم هیئانم، وتی ئیوه کی؟ وتیان خه لکی
تائیف. وتی نه گهر خه لکی ئیره بوونایه ئازارم ده دان. له مزگه وتی پیغه مبه ر (ع)
ده نگتان به رز ده که نه وه؟ ئیبراهیمی کوپی سه عد له نوسخه کهیدا و ئین موباره ک له
سه عیدی کوپی ئیبراهیم له باوکیه وه هیئاویه تی ده لیت عومهری کوپی خه تتاب
ده نگی که سیک له مزگه وتدا بیست، وتی ده زانیت له کویت؟ دوو جار وتی، رقی
بوو له ده نگه که ی.^۳

عه بدوره زاق و ئین نه بی شه یبه و به یه قی له ئین عومهره وه هیئاویانه ده لیت
عومهر که ده چوو بو مزگه وت له مزگه وتدا هاواری ده کرد وریای ده نگه ده نگ بن.
له ده قیکدا به وپه ری ده نگی هاواری کرد خو تان دووربگرن له گالته و گه پ له
مزگه وتدا.

^۱ - الترغیب و الترہیب ج ۱ ص ۱۶۷.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتوه.

^۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوه.

عه بدوره زاق و ئین نه بی شهیه له ئین عومره وه هیناویانه که ریگری کردوه له ژاوه ژاوو دهنگه دهنگی ناو مزگهوت و دهیوت نهو مزگهوتهمان دهنگی تیدا بهرز نا کریتته وه.^۱

مالیک و بهیه قی له سالمه وه هیناویانه عومری کوپی خه تتاب له پال مزگهوتدا پیگهیه کی بنیاد نا و ناوی نا (البطیحاء) وتی کی دهیه ویته دهنگه دهنگ بکات یان شیعر بخوینیتته وه یان دهنگ بهرز بکاته وه با بجیت بو ئه وی.^۲

عه بدوره زاق له تاریقی کوپی شه ها به وه هیناوییه تی ده لیت: عومری کوپی خه تتاب له سهر شتی که سیکی بو هینرا. وتی له مزگهوت بیبه نه در و لیی بدن.^۳ ته به رانی له ئین مه سهووده وه هیناوییه تی خه لکیکی بینی پشتیان کردبووه قیبله ی مزگهوت له نیوان بانگی به یانی و قامه تی نویژدا، وتی نیوانی فریشته و نویژده کان مه خه ن.^۴

ئه حمهد و ته به رانی له عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانییه وه هیناویانه ده لیت: حابسی کوپی سه عدی تائی (ﷺ) له به ره به یاندا چوویه مزگهوت - پیغه مبه ر (ﷺ) ی بینیه - بینی خه لک له پیشه وه ی مزگهوت وه نویژ ده کن، وتی به خوای که عبه روپا مایمان ده کنه. بیاتر سیزن هه رکه س بیاتر سیزیت گویا رییه لی خوا و پیغه مبه ره که ی کردوه. خه لکی هاتن و ده ریا نکر دن. وتی فریشته له پیشه وه ی مزگهوت له به ره به یاندا نویژ ده کات.^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتووه.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۳ ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ ده لیت له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانی هه یه که باسیم نه بیستووه. ئین عه ساکیر و نه بو نه عیمیش هیناویانه. وه که له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتووه. ئین سه عد ج ۷ ص ۴۳۱ به هه مان شیوه هیناوییه تی.

ته به رانی له موږدهی هه مه دانیه وه هیئاویه تی ده لیت له دهرووندا وتم له دوی هه موو ساریه یه کی ناو مزگه وت که عبه وه دوو رکات نویژ بکه م. نویژم ده کرد که ئین مه سهوود له مزگه وت بوو، چووم تا پیی بلیم چی ده که م. ئین مه سهوود وتی نه گهر بزانیته خوا لای نزیکتین ریزه کانه تا نویژه که ی ته واو نه کات ناجیته پیش.^۱

(گرنگیدانی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی به بانگ)

ئه بو داود له ئه بو عومهری کوږی ئه نه س له نامه یه کی پشتیوانان ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ده یو یست شتیبکات بو نویژ تا بزانی چون خه لکی کوڤکاته وه، پیی وترا له کاتی نویژدا ئالیه ک هه لکه، که بینیان به یه کدی ده لیت، ئه وه ی پی باش نه بوو، باسی شه یپووری لا کرا. زیاد وتی هی جووله که بوو لای جوان نه بوو فهرمووی (ئه وه کاری جووله که یه)، باسی ناقوسیان (زهنگ) لا کرد، فهرمووی (ئه وه کاری مه سیحه کانه) عه بدوللای کوږی زهید چوو که ئه وه ده یه ننان بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و بانگی ده کردن. له خه ویدا بانگی پی نیشان درا- ئینجا فهرمووده که دینیت-^۲.

ئه بو شه یخ له عه بدوللای کوږی زهیده وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) گرنگی ده دا به بانگ بو نویژ، که کاتی نویژ ده هات که سیکی ده برده سه ر و به دهستی ئاماژه ی ده کرد، هه رکه س بیدیا ده هات و هه رکه س نه یدیا به نه یده زانی کاتی نویژه، بویه زور ئه وه ی له بیر بوو، هه ندی پییان وت ئه ی پیغه مبه ری خوا با زهنگ لیبده یین، فهرمووی (کاری گا وره کان، نا) وتیان ده ی با که ره نا لیبده یین. فهرمووی (کاری جووله که، نا) منیش به غه مباری له سه ر ئه و باری گرنگیدانه ی

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوږی سائیب هه یه که شت تی که ل ده کات.

^۲ - صحیح.

پیغمبر (ﷺ) گه پامه وه بو ماله وه تا شه له پیش نویژی به یانی خه و بردمیه وه و له خه و مدا که سیکم بینی دوو جلی سه وزی له بهر بو و منیش نه خه و تبووم و نه بیداریش بووم. له سه ر دیواری مزگهوت وه ستا و دوو په نجه ی خسته ناو گوئیکانی و هاواری کرد (بانگی دا).

ههروه‌ها له ئه‌هه‌سه‌وه هه‌ناويه‌تي کاتي له سه‌رده‌مي پيغه‌مبه‌ردا کاتي نويز ده‌هات
که‌سي ده‌چوو به‌ريدا و هاواري ده‌کرد نويز، نويز، ئه‌مه بو خه‌لک سه‌خت بوو و
وتيان-فه‌رموده‌که به‌هه‌مان شيوه‌ي پيشوو ده‌هيئي-^۱

ئىبن سەئىد ج ۱ ص ۲۴۶ لە ئافى كۆپى جوبەير و عروە و زەيدى كۆپى ئەسلىم و سەئىدى كۆپى مۇسەيبەو ھىناوئەتە دەلىن: خەلىكى لە سەردەمى پىغەمبەر دا (ﷺ) پىش ئەوئە فەرمان بە بانگ بىرىت وادەھاتن كەسى ھاوارى دەكرد (الصلاة جامعة) خەلىكى كۆدەبوونەو، كاتى پووكە گوڭا بۇ كەعبە فەرمان كرا بە بانگ، پىغەمبەر (ﷺ) بانگى لا گىرنگ بوو. خەلىكى ھەندى شتىان وت تا خەلىكى كۆيكاتەو بۇ نوڭز، ھەبوو دەيوت كەرەنا، ھەبوو دەيوت زەنگ-فەرمودەكە دىنىت و لە كۆتايىيە كەيدا ھاتو-وتيان بانگ بدە و لەناو خەلكدا ھەمان شتى دەوت (الصلاة جامعة) بۇ كارى بەھاتايەتە پىش، ئەوانىش دەھاتن و ھەواليان دەدا وەك فەتھى يان شتى بوايە، فەرمانيان پى دەكرد ئەوئەش ھاوارى دەكرد (الصلاة جامعة) با كاتى نوڭزىش نەبوايە.

تەبەرانى لە سەعدى قورەزەو ھىناو يەتتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەركاتى بەھاتايە بۆ
 قوبىا بىلال بانگى دەدا تا خەلكى بزائىت پىغەمبەر (ﷺ) ھاتوو، خەلگە كە
 كۆدە بوونەو لە لاي، پوژى ھات و بىلالى لە گەلدا نەبوو. ھەندى زەنج سەيرى
 يەكديان دەكرد، سەعد بەرزكرايەو ھەسەر لىقى و بانگى دا، پىغەمبەر (ﷺ)
 فەرمووى (ما حملك على ان تؤذنى يا سعد؟) واتە (ئەي سەعد بۆچى بانگت دا) وتى

١ - له كنز العمال ج ٥ ص ٢٦٣-٢٦٥ داواها تووه.

به دايك و باوكمه وه به قوربانټ بم خه لکيکي که مم له ده ورت بينی و بيلايشت له گهل نه بوو ئەو زنجانه شم بينی - سهیری یه کديان ده کرد و سهیری تویشیان ده کرد، ترسام شتیک بکهن. بویه بانگم دا، فهرمووی (پیکات ئەهی سهعد، ئەگەر بيلالت له گه لئا نه دی بانگ بده) سهعد له ژبانی پیغه مبهەر (عز و شرف) دا سی جار بانگیدا.^۱

به بيه قی له ئەبولقاصه وه هیناویه تی ده لیت: پشکی بانگده ران له پوژی دوايیدا وهک هی موجهیدان وایه. ئەوهش له نیوان بانگ و پوژی دوايیدا وهک ئەوه وایه له پیناو خوا دا له خوینیدا گه وزا بیت. ده لیت ئین مه سهوود وتی ئەگەر بانگدهر بووما یه باکم نه بوو حه ج و عه مره و جیهام نه بوا یه، عومهری کورپی خه تتابیش ده یوت ئەگەر بانگدهر بووما یه بارم ته و او بوو باکم نه بوو شه و نویت و پوژووم نه بوا یه: بیستم له پیغه مبهەر (عز و شرف) ده یفه رموو (خوا یه له بانگده ران خو ش به، خوا یه له بانگده ران خو ش به) وتم ئەهی پیغه مبه ری خوا ئیمه له سه ر بانگ به شمشیر لی ده درین که چی له بیرت کردین. فهرمووی (کلا یا عمر، انټه سیاتی علی الناس زمان یترکون الاذان علی ضعفائهم، وتلك لحوم حرمها الله علی النار لحوم المؤمنین) (نا ئەهی عومهر، سه رده می به سه ر خه لکدا دیت بانگ له سه ر لا وازه کانیان به جیده هیلن. ئەوه گوشتیکه خوا حه رامی کردو وه له سه ر دۆزه خ گوشتی بانگده رانه) عایشه پیی وتن ئەو ئایه ته (ممن احسن قولا ممن دعا الى الله وعمل صالحا وقال اننى من المسلمين) ئەوه بانگده ره. که وتی (حی علی الصلاة) بانگه واز بو خوا ده کات. که نویتژی کرد چاکه ی کردو وه. که وتی (اشهد ان لا اله الا الله) له موسلمانانه.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۱ ص ۳۳۶ ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدو په حمانی کورپی عه ممار هیه که لا وازه.

^۳ - ئەبو شه یخ له کتیبی (الاثران) دا به هه مان شیوه هیناویه تی. وهک له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۶ دا واهاتو وه.

ئين زهنجهويه له ٺهيو ميعشهروهه هيناويه تي دهليٽ: بيستم عومري ڪوري خهتتاب وتي: نهگه بانگدهر بوومايه باکم نهبوو حج و عهمره نهکردايه مهگه نهو حهجهي لهسهرم فهرزه. نهگه فريشتهکان دابهزينايه کس بو بانگدان پيشيان نهدهکوت.^۱

عبدورهزاق و ئين ٺهبي شهيبه و ئين سهد و بهيهقي له قهيسي ڪوري ٺهيو حازمهوه هيناويانه دهليٽ: چووين بو لاي عومري ڪوري خهتتاب (ﷺ) وتي کامه بانگدهرتانه؟ وتمان ڪويله و مهواليهکانمان. وتي ٺهوه کهموکورتیهکی گهورهتانه. نهگه مؤلتهم ههبووايه به خهليفايهتيم مؤلته تي بانگدهرانم ههبووايه ٺهوا بهنگم دها.^۲ تهبه راني له علييهوه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: پهشيمانم لهوهي داوام له پيغه مبه (ﷺ) نهکرد تا حهسهن و حوسهين بکاته بانگدهر.^۳

تهبه راني له کنز العمال ئين مهسعودهوه هيناويه تي دهليٽ: حهز ناکهم بانگدهرکانتان ڪویرهکانتان بن. وبرانم وتي حهز ناکهم قورئان خوينهکانيشتان بن.^۴ تهبه راني له المعجم الکبير له يهحيای بهکائهوه هيناويه تي دهليٽ: کهسيک به ئين عومري وت: من له بهر خوا خوشم دهوييت. ئين عومر وتي: بهلام من له بهر خوا رقمه ليٽ. وتي بوچي؟ وتي: تو له بانگهکهدا ديهونيتهوه و پاداشتي لهسهر وهردهگريت.^۵

^۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوه.

^۳ - ههيسه می ج ۱ ص ۳۲۶ دهليٽ له سهنهدهکه دا حارپ ههيه کهلاوازه.

^۴ - ههيسه می ج ۲ ص ۲ دهليٽ کهسهکاني سهنهدهکه ي جي متمانهن.

^۵ - ههيسه می ج ۲ ص ۳ دهليٽ له سهنهدهکه دا يهحيای بهکا و ههيه که ٺهحمده ٺهبو زهره و ٺهبو حاتهم و ٺهبو داود به لاواز و يهحيای ڪوري سهعيد قتان به جي متمانهي دهزانيٽ. موحه ممدی ڪوري سهد دهليٽ بهويستي خوا جي متمانهيه.

ئێبێن عهساگیر له خالیدی کوپی سهعید له باوکیه وه هیناویه تی دهلیت:
 پیغه مبه (ﷺ) خالیدی کوپی سهعیدی کوپی عاصی نارد بو یه مهن و فهرمووی (ان
 مررت بقریه فلم تسمع اذانا فاصبهم) واته (ئه گهر دات به گوندیکدا و بانگت
 نه بیست بده به سهریاندا) دای به لای بهنی زوبهیر دا و بانگی نه بیست. بویه به
 کۆیلهی گرتن. عهمری کوپی مهعد یه کرب هات و دواندی، خالیدیش له بهر ئه و
 بهریدان.^١

به یههقی له تهلههی کوپی عهبدوللای کوپی عهبدوره حمانی کوپی ئه بوبه کره وه
 هیناویه تی دهلیت: ئه بوبه کر کاتی سه رکرده کانی بو هه لگه پاره کانه ده نارد فهرمانی
 پیده کردن که چوونه شوینی ئه گهر بانگتان تیدا بیست دهست بگره وه تا
 پرسیاریان لی بکهن چیتان دهوی و چی دهلین، ئه گهر بانگتان نه بیست هه لمه تی
 به نه سه ر و بکه وه کوشتن و سوتاندن و کوشت و بر و بریندار کردن، چاویان لی تان
 نه بی و نه وانه به مه رگی پیغه مبه رتان وایان لی هات. عهبدوره زاق له زوههیره وه
 دهلیت: کاتی ئه بوبه کری صدیق هیزی نارد بو شه پی هه لگه پاره کانه وتی شه و
 بمیننه وه. ئه گهر بانگتان تیدا بیست دهست بگره وه. چونکه بانگی دروشمی
 باوه ره.^٢

^١ - له کنز العمال ج ٢ ص ٢٩٨ دا واهاتوه.

^٢ - له کنز العمال ج ٣ ص ١٤١ دا واهاتوه.

(پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاو هلاک نی چاوهروانی نویژ ده‌کن)

ئه‌بو داود له‌عه‌لیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کاتی نویژی مزگه‌وت ده‌کرا ئه‌گه‌ر بیینیایه‌که‌من داده‌نیشت و نویژی نه‌ده‌کرد، ئه‌گه‌ر بییزیایه‌به‌کۆمه‌ل و زۆرن نویژی ده‌کرد. ئیبن ئه‌بی شه‌یبه‌ش له‌عه‌بدوللای کوری ئه‌بو ئه‌وفاوه هیناویه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا ده‌نگی ته‌قه‌ی پیلاوی بیستایه‌چاوهروانی ده‌کرد.^۱

ئین ئه‌بی شه‌یبه‌به‌که‌سانی جی متمانه‌وه له‌عومه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سوپایه‌کی ئاماده‌کرد تا نیوه‌ی شه‌یان زیاتر بو، چوو بو نویژ. فه‌رمووی (صلی الناس ورجعوا وانتم تنتظرون الصلاة اما انکم لن تزالوا فی الصلاة ما انتظرتموها) واته‌(خه‌لکی نویژیان کرد و گه‌رانه‌وه و ئیوه‌ش چاوهرپی نویژ ده‌کن. ئیوه □ له‌چاوهروانی نویژدا بن به‌رده‌وام له‌نویژدان).^۲

ئین جهریر له‌عه‌بدوللای کوری عه‌مه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویژی ئیواره‌ی کرد و ئه‌وه‌ی گه‌رپایه‌وه گه‌رپایه‌وه. هه‌ندی‌کیش دواکه‌وتن (مانه‌وه) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوو فه‌رمووی (هذا ربکم فتح بابا من ابواب السماء یباهی بکم الملائکة یقول عبادی قضا فریضة وهم ینتظرون الاخری) واته‌(ئه‌وه په‌روه‌رگارتانه‌ده‌رگایه‌که‌له‌ده‌رگاکانی ئاسمانی کردووه‌ته‌وه و لای فریشته‌کان به‌ئیوه‌وه ده‌نازیت، ده‌فه‌رموویت به‌نده‌کانم فه‌رزیکیان به‌جی گه‌یاند و چاوهرپی فه‌رزیکی دیکه‌ن).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۶ واهاتووه.

۳ - هه‌روه‌ها جهریر له‌جابه‌روه به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی، وه‌که‌له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۹۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۵ واهاتووه. ئین ماچه‌له‌ئین عومه‌روه به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی و گه‌یره‌وه‌کانی جی متمانه‌ن. وه‌که‌له‌الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۱۲۴۶ دا واهاتووه.

ته به رانی له ئه بو ئومامه ی شهقه فیه وه هیئاویه تی ده لیت: مو عاویه که نویژی نیوه پوی کرد وتی: له شوینی خوتان بن ■ من دیمه وه بو لاتان. لمان چوو ده هات و ده چوو، که نویژی عه سری کرد وتی ئایا شتیکتان بو باس بکه م که پیغه مبه ر(ﷺ) کردی؟ وتان به لی. وتی ئه وان له گه لیدا نویژیان کرد. دواتر دانیشتن. له لایان چوو. فهرمووی (ما برحتم بعد؟) وتیان نا، فهرمووی (لو رایتم ربکم فتح بابا من السماء فاری مجلسکم ملائکه یباهی بکم وانتم ترقبون الصلاة) (ئه گهر په روه ردگارتان ده بینی ده رگایه کی ئاسمانی کرده وه کوپی ئیوه ی نیشانی فریشته کان دا و به ئیوه وه ده نازی و ئیوه ش چاوه ری و چاودی ری نویژ بوون)^۱.

بوخاری له ئه نه سه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر(ﷺ) شه ویك نویژی عیشای تا نیوه ی شه و دواخست، پاشان دوا ی نویژ کردن پووی کرده خه لک و فهرمووی (صلی الناس ورقدوا ولم تزالوا فی صلاة منذ انتظرتموها) هه روه ها له فهرمووده که ی ئه بو هوره یره وه به مه رفوعی هیئای (ان احدکم فی صلاة مادامت الصلاة تجسة والملائكة تقول اللهم اغفر له اللهم ارحمه ما لم یقم من الصلاة او یحدث) واته (هه رکه ستان له نویژدایه ■ کاتی نویژ بیگریته وه و فریشته کان ده لین خوایه لی خواش به. خوایه ره حمی پی بکه تا کاتی له جی نویژه که یدا هه لئه سی یان ده ستنویژی نه شک ی) وترا ده ستنویژ شان چییه؟ وتی به (تس یان تپ) بداته وه.^۲

ئین حبان له سه حیه که یدا له جابری کوپی عه بدوللأوه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی (الا ادلکم علی ما یمحو الله به الخطایا و یکفر به الذنوب) (ئایا شتیکتان فیر بکه م که خوا هه لئه ی پی ده سپریتته وه و تاوانی پی

۱ - ضعیف.

۲ - له المعجم ج ۲ ص ۳۸ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب و التهیب ج ۱ ص ۲۴۵ دا واهاتووه.

ده‌كوژنیتته‌وه؟) وتیان به‌ئێ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، فه‌رمووی (اسباغ الوضوء علی المکروهات و کثرة الخطی الی المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلکم الرباط) واته‌ (ده‌ست‌نوێژ راگرتن له‌سه‌ر سه‌ختیه‌کان، زۆر هه‌نگاوێان بۆ مزگه‌وته‌کان، چاوه‌پێ کردنی نوێژ دوا‌ی نوێژ. ده‌ی ئه‌وه سه‌نگه‌ر گیریتانه‌) ^۱.

حاکم - ده‌لێت سه‌نه‌دی سه‌حیح - له‌ داودی کوپی صالحه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لێت ئه‌بو سه‌له‌مه‌ پێی وتم: برا‌زا گیان ده‌زانیت له‌سه‌ر چی ئه‌و ئایه‌ته‌ دابه‌زی (اصبروا وصابروا ورابطوا) وتم نا، وتی: له‌ ئه‌بو هوره‌یره‌م بیست ده‌یوت: له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دا غه‌زایه‌ک نه‌بوو تییدا سه‌نگه‌ر نه‌گرێ، به‌لام چاوه‌پروانی نوێژ دوا‌ی نوێژ. ^۲

ترمزی به‌ سه‌حیحی له‌ ئه‌نه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ئه‌م ئایه‌ته‌ (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) له‌سه‌ر چاوه‌پروانی ئه‌و نوێژه‌ دابه‌زی که‌ به‌ (الصمة) ناسراوه‌ ^۳.

^۱ - صحیح.

^۲ - له‌ الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتوه.

^۳ - له‌ الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له‌ الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتوه.

(جه ختکردنه وه له سهر نوێژی جه ماعهت و گرنگيه كهی)

ئهحمەد و ئەبو داود و ئیبن ماجه و ئیبن خوزەیمه له سهحیحه کهیدا و حاکم له عەمری کۆری ئوم مەکتومه وه هیناویانه دەلیت و تم ئەی پیغه مبهری خوا من کویر و مال دوورم و پڕ نیشاندەریکم ههیه بۆم ناشی. ئایا مۆله تم دەدی له مالی خوُم نوێژ بکه؟ فەرمووی بانگ دەبیستیت؟ و تم به لی. فەرمووی (ما ابد لك رخصة) واتە (مۆله تت بۆ به دی ناکەم).^۱ له گیرانه وهیه کی ئهحمەد دا پیغه مبهر (ﷺ) له مزگهوت بوو، شل و شوڵیه کی له خه لکه که بیانی، فەرمووی (انی لاهم ان اجعل للناس اماما ثم اخرج فلا اقدر على انسان يتخلف عن الصلاة في بيته الا امرقته عليه) واتە (خه ریکه وام لی دیت پێشنوێژی بۆ خه لک دابنیم و پاشان دەر بچم و دەستم بگات به هەر مروقێ له ماله وه بی له نوێژ دواکه و تبی ماله که ی به سهر دا بسوتینم) ئیبن ئوم مەکتوم وتی: ئەی پیغه مبهری خوا نیوانی مالی من و مزگهوت دار و درهخت و دارخورما ههیه و که سی نییه هه مووکات بیت بمهینی. ئایا من مۆله تم ههیه له مالی خوُم نوێژ بکه؟ فەرمووی ئایا بانگ دەبیستیت؟ وتی به لی، فەرمووی (فاتها) واتە (دهی وهره بۆ نوێژه کهت)^۲.

موسلیم و ئەبو داود و نه سائی و ئیبن ماجه له ئیبن مه سعوده وه هیناویانه دەلیت کی حەز ده کات سبهینی به موسلمانانی بگاته وه به خوا با ئەو نوێژانه بپاریزیت کاتی بانگیان بۆ دەریت، چونکه خوا ی گه وره سوننه تی پێنموونی بۆ پیغه مبهر که تان دەرشتوو. ئەوانه ش له وانەن. ئەگەر له مالدای نوێژ بکه ن وه که ئەوه ی ئەو دواکه و تووه له ماله وه ی خو ی نوێژ ده کات ئەوه سوننه تی پیغه مبهر که تان واز لیه ی ناوه.

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۸ و اهاتوو.

ئەگەر سۈننەتى پىغەمبەرىش ۋاز لىيىنن گومرا دەبن، ھەركەس بە پاكى دەستىۋىژ بگىت پاشان بچى بۇ يەكى لەۋ مزگەۋتەنە خۋاى گەۋرە بە ھەر ھەنگاۋىكى چاكەيەكى بۇ دەنۋسى ۋ پلەيەك بەرزى دەكەتەۋە ۋ تاۋانىكى دەسپىتەۋە. ئىمە دەمانبىنى تەنھا كەسى دوۋپوۋى دىار ۋ بەرچاۋ لىى دوا دەكەۋت. لە گىپرانەۋەيەكدا كەس ھەبوو دەھىنرا لە نىۋان دوۋكەسدا دەۋەستىنرا تا لە پىزەكەدا دەۋەستىنرا لە دوۋپوۋىشدا بوو. تەنھا كەسى دوۋپوۋ كە دوۋپوۋىيەكەى دىار بوو يان كەسى نەخۇش لە جەماعەت دوا دەكەۋت، كەس ھەبوو لە نىۋان دوو كەسدا دەھات بۇ نۆيژ ۋ دەيۋت پىغەمبەر (ﷺ) پىي پىنمۋونى فىركردوۋىن ۋ لەۋانەش نۆيژى ناۋ ئەۋ مزگەۋتەيە كە بانگى تىدا دەدرىت.^۱

تەيالىسى ص ۴ بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى ۋ ئەۋەشى بۇ زىياد كىردۋە مەن ناتانبىنم مەگەر ئەۋەى ھەركامتان لە مائەۋەيدا مزگەۋتىكى ھەيە ۋ نۆيژى تىدا دەكات. ئەگەر لە مالتاندا نۆيژ بكن ۋ ۋاز لە مزگەۋتەكانتان بەھىنن بە دلىيايىيەۋە ۋازتان ھىناۋە لە سۈننەتى پىغەمبەرەكەتان.

ئەبو نەعىم لە الحلى ج ۱ ص ۲۳۵ لە موعازى كورى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت كى ھەز دەكات بە دلىيايى بگاتەۋە بەخۋا با ئەۋ پىنچ نۆيژە فەرزە لەۋ شۋىنەدا بكات كە بانگيان بۇ دەدرىت چۈنكە لە سۈننەتى پىنمۋونىيە ۋ پىغەمبەرەكەتان بۇى داناون، كەستان نەلىت: مەن لە مالى خۇمدا جى نۆيژم ھەيە ۋ تىايدا نۆيژ دەكەم، ئەگەر ۋا بكن سۈننەتى پىغەمبەرتان ۋاز لىيىناۋە، ئەگەرىش ۋاز بىنن لە سۈننەتى پىغەمبەرتان بە دلىيايىيەۋە گومرا دەبن.

^۱ - لە الترغيب ۋ الترھيب ج ۱ ص ۲۳۴ دا ۋاھاتوۋە. عەبدۋرەزاق ۋ زىيە لە (المختارە) دا بەۋشىۋە بە دوۋر ۋ درىژى ھىناۋىيەتى. ۋەك لە كنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا ھاتوۋە.

ته به رانی و ئیبن خوزه یمه له سه حیه که یدا له ئیبن عومره وه هیناویانه ده لیت ئیمه ئه گهر له به یانی و عیشادا که سی کمان نه دیبایه گومانمان بۆ ده برد.^۱

مالیک له ئه بویه کری کوری سوله یمانی کوری ئه بو حه ثمه له عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) وه هیناویه تی سوله یمانی کوری ئه بو حه ثمه له نویژی به یانیدا دیار نه بوو عومهر به یانی چوو بۆ بازار و شوینی سوله یمان له نیوان مزگه وت و بازاردا بوو. دای به لای ئوم سوله یماندا و وتی به یانی سوله یمانم نه بینی، ئه ویش پیی وت: شه و نویژی ده کرد چاره کانی به سه ریدا زāl بوون، عومهریش پیی وت ئه گهر ئاماده ی نویژی به یانی بم به جه ماعت لام خوشه ویستتره له وه ی شه و نویژ بکه م، له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۵ دا واهاتوو. عه بدوره زاق له ئیبن ئه بی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت شیفا که ژنیکی به نی عه ددی کوری که عب بوو له ره مه زاندا هات بۆ لای عومهر، عومهر وتی بۆچی ئه بو حه ثمه له گه ل ژنه که ی نابینم له نویژی به یانی ئاماده بیت. وتی ئه ی ئه میری باوه رداران شه و نه نوست و ماندوو بوو، نه ی توانی بیت بۆ نویژی به یانی. نویژی کرد و پاشان پاکشا. ئه ویش وتی به خوا ئه گهر ئاماده ی به یانی بیت له و شه و نویژه ی لام خوشه ویستتره.

هه روه ها له شیفا ی کچی عه بدوللّوه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) هات بۆ مالم و بینی دوو که س خه وتوون، وتی ئه و دووانه چین؟ بۆ نویژ نه هاتن؟ وتم ئه ی ئه میری باوه رداران له گه ل خه لک نویژیان کرد- له ره مه زاندا بوو - به رده وام تا به یانی نویژیان کرد و نویژی به یانیان کرد و خه وتن. عومهر وتی ئه گهر به جه ماعت نویژی به یانی بکه م لام ئازیزتره له وه ی شه و ی تا به یانی نویژ بکه م.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۲ دا واهاتوو. سه عیدی کوری مه نسور له ئیبن عومره وه به و شیوه هیناویه تی. وه له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوو. به زار هیناویه تی وه له المجمع ج ۲ ص ۴۰ دا واهاتوو و ده لیت: که سه کانی ته به رانی جی متمانه ن.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۳ دا واهاتوو.

بوخاري له نوم دهر دائه وه هيناويه تي ده لئيت ٿه بوه ردا تووږه بوو هات بو لام،
وتم بوچي تووږه بويت؟ وتي: به خوا هيچ له بواري موحه ممهد نازانم به لام ٿه وان به
كؤمه ل نويزڏه كهن.

ٺه بو نه عيم له الحية ج ١ ص ٣٠٣ دا له نافع وه هيناويه تي ٺيبن عومهر (ﷺ) كه
نويزڏي عيشاي به كؤمه ل بفه وتايه هه موو شه وه كه بيدار ده بوو. بيشري كوپي
موسا وتي: شه و نه ده خه وت. ته به راني هيناويه تي، به يهه قيش ده لئيت: ٺه گهر
نويزڏيكي جه ماعه تي بفه وتايه له و نويزڏه وه بو نويزڏيكي ديكه نويزڏي ده كرد.^١

ته به راني به سه نه دي حه سه ن له عه نه سه سي كوپي ٺه زه ره وه هيناويه تي ده لئيت
: حارثي كوپي حه سان (ﷺ) كه هاوه ل بوو هاوسه رگيري كرد. ٺه وكات ٺه گهر
كه سي هاوسه رگيري بكر دايه چهنڊ پوڙي له مال ده مايه وه و نه ده چوو بو نويزڏي
به ياني، پي و ترا دهر ده چيت له كاتيكا ٺه مشه و لاي ڙنه كه ت بويت. وتي به خوا
ٺا فره تيڪ له نويزڏي به يانيم بكات ■ به جه ماعه ت بيكه م ٺا فره تيكي زور خراپه.^٢

^١ - وهك الاصابه ج ٢ ص ٣٤٩ دا واهاتووه.

^٢ - له مجمع الزوائد ج ٢ ص ٤١ دا واهاتووه.

(ريکوپيکى ريزه کان)

ئىبن خوزەيمە لە صەحيحە کەيدا لە بەرائى کورپى عازبەو ھىناويەتى دەليّت:
 پيغەمبەر (ﷺ) دەھات بۆ لای ريزەکان و نيوان سنگ و شانى خەلکە کەى ريك
 دەکرد و دەيفەرموو (لا تختلفوا فتخلف قلوبکم. ان الله و ملائکته يصلون على
 الصف الاول) واتە (جياواز مەبن ئەگەر نا دلەکانىشتان جيا و ناکۆک دەبن، خوا و
 فريشتهکان سەلەوات دەدن لەسەر پيزى يەکەم).^۱

ئەبو داود بە سەنەدى حەسەن لە بەرائەو ھىناويانە دەليّت پيغەمبەر (ﷺ)
 لەملاو ھە بۆ ئەولا بە ريزدا دەگەرا و دەستى دەھينا بە سنگ و شانماندا و ريكى
 دەکردىن و دەيفەرموو (لا تختلفوا) بە ھەمان شێو دەيھيئيّت.

موسليم و چوار زانای فەرموودە جگە لە جابرى کورپى سەمرەو ھىناويانە
 دەليّت پيغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ لامان و فەرمووى (الا تصفون کما تصف الملائكة
 عند ربها؟) واتە (ئایا وا ريك ريز بەستى کە فريشتهکان لای پەرورەدگاريان ريز
 دەبەستى؟) وتمان ئەى پيغەمبەر خۆدا فريشتهکان لای پەرورەدگاريان چۆن ريز
 دەبەستى؟ فەرمووى ريزەکانى يەکەم تەواو دەکەن و پيکەو دەلکين لە ريزدا.^۲
 ئەبو داود و ئىبن ماجە لە جابرەو ھىناويانە دەليّت: لەگەڵ پيغەمبەر (ﷺ) نويزمان
 دەکرد، ئاماژەى بۆ کردىن تا دابنيشتين. دانيشتين. فەرمووى (بۆچى وەک ريزى
 فريشتهکان ريز نابەستى).^۴

بوخارى لە نوعمانى کورپى بەشیرەو (ﷺ) ھىناويەتى پيغەمبەر (ﷺ) ريزەکانى
 ئيمەى يەکسان و ريك دەکرد وەک چۆن تير پى ريك بکەيت تا بينى خۆمان

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۲۸۲ دا واهاتوو.

۳ - له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۲۸۳ دا واهاتوو.

۴ - به ھەمان شێو ھىناويەتى وە لە كنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتوو.

فیربووین. پاشان پوژیک دەرچوو، ههستا ■ ویستی الله اکبر بکات که سیکی بینی سنگی له ریز دهرکردبوو. فهرمووی (عباد الله لتسون صفوفکم او لیخالفن الله بین وجوهکم) واتة (بهندهکانی خوا ریزهکانتان ریک دهکهن یان خوا نیوان دهخاته نیوانتان)

ئهبو داود و ئیبن حبان له سهحیحه که دا هیناویانه دهلیت کابرام بینی شانی دهلکاند به شانی هاوړیکه ی پالیه وه و ئهژنو و قوله پیی دهلکاند به ئهژنو و قوله پییه وه.^۱

مالیک و عهبدوهرزاق و بهیههقی له نافع وه هیناویانه دهلیت عومهری کوپی خه ■ اب (ﷺ) فهرمانی دهکرد به ریککردنی ریزهکان. که دههاتن پییان دهوت ریزهکان ریک بوون ئه ویش الله اکبری دهکرد.^۲ عهبدوهرزاق له ئهبو عوسمانی نه دیه وه هیناویه تی دهلیت: عومهر فهرمانی دهکرد ریزهکان ریک و پیک بن و دهیوت ئه ی فلان کهس تو وهره پیشه وه. ده مبینی دهیوت بهردهوام خه لکانی خوا دوا دهگرن خوا دوا یان دهخات. ههروه ها لییه وه هیناویه تی دهلیت عومهرم بینی که دههات بو نویت سهری شان و قاچهکانی دهکرد.^۳

عهبدی کوپی حه مید و ئیبن جهریر و ئیبن ئه بی حاته م له ئهبو نه زره وه هیناویانه دهلیت: عومهری کوپی خه تتاب له کاتی نویت دا دهیوت ریک بوهستن. فلان کهس وهره پیش. فلان کهس برۆ دواوه. ریزهکانتان ریک بکهن. خوا دهیه ویت رینمونی فریشته کانتان هه بی، پاشان ئه م ئایه ته ی دهخوینده وه (وانا لنحن الصافون و انا لنحن المسبحون).^۴

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۸۹ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۴ دا واهاتوه.

۵ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتوه.

عه بدو په زاق و بهیهه قی له ئه بو سو هه یلی کوږی مالیک له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت له گه ل عوسمانی کوږی عه فغان بووم، کاتی نویژ بوو، منیش دهمدواند تا شتی کم بو بپړیته وه. من پیمدهوت ئه ویش به نه عله کانی پیزی ده کردن، تا که سانی هاتن رایسپاردن ریزه کان پیک بکه. ئه وانیش وتیان ریزه کان پیک بوون، ئه ویش وتی بیخه می ریزه کان ده بم، پاشان الله اکبری ده کرد.^۱

ئین ئه بی شهیه له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: پیک بن دله کانتان پیک ده بن، پیکه وه بلکین سوزتان بو یه کدی ده بیت.^۲

ئه حمه د له عه بدوللای کوږی مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: دهمبینی نویژ نه ده به ستر تا ریزه کانمان پیک و ته واد ده کران.^۳

ته به رانی له ئین مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: خوا و فریشته کانی سه له وات دهن له سهر ئه وانه ی نویژه کانیان له ریزه کانی پیشه وهن - واته پیزی یه که م-^۴

ته به رانی له عه بدولعه زیزی کوږی رافعه وه هیناویه تی ده لیت عامری کوږی مه سعوودی قورده شی له مه که له پوژانی ئین زوبه یر له مه قام له پیزی یه که مدا ده هاته پیم (پیی پی ته نگ ده کردم) پیموت ئایا له پیزی یه که مدا خیر هیه؟ وتی به لئ به خوا پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (لو يعلم الناس ما فی الصف الاول ما صفوا فیه الا بقرعة او سهمه) واته (ئه گهر خه لکی بزائن له پیزی یه که مدا چی هیه ته نها به تیر و پشک یان پشک داری ریزیان تی دا ده به ست).^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووه.

۲ - صحیح.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۰ ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

۶ - ضعیف.

۷ - له سه نه ده که دا که سی هیه که ناوی نه هاتووه وه که هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت: که سه کانی جی متمانه ن، به لام را جیاوازی هیه له سهر

ئه وه ی عامر هاو له بیت یان نا.

ته بهراني له نئين عه بهاسه وه هيناويه تي دهليٽ: بچنه پيزي يه كهه م و لاي راست بگرن، وريا بن ريز له نيوان پايه كاندا مه وهستن.^۱

حاكم المستدرک ج ۳ ص ۳۰۳ له قهيسي ڪوري عوباده وه هيناويه تي دهليٽ چوومه مه دينه، ڪاتي نوٽڙ دابه ستر له پيزي يه كهه مدا بووم، عومهر ڪوري خه تتاب (ﷺ) هات و ريزه ڪاني بری و پاشان چوويه پيش، كه سي له گهلي هات كه ريشي ته نك بوو. سهيري خه لکه كه ي کرد، كه مني بيني مني برده دواوه و نه وي له شوينم دانا. نه وه له سهرم سهخت بوو. ڪاتي چوو سهيري کردم و وتي پيٽ ناخوش و لات سهخت نه بيت وامکرد. من بيستم پيغه مبه (ﷺ) دهيفه رموو (لايقوم في الصف الاول الا المهاجرون و الانصار) واته (له پيزي يه كهه مدا ته نها ڪوچهران و پشتيوانان بوهستن) و تم نه وه ڪييه؟ وتيان ئوبه ي ڪوري كه عب (ﷺ).^۲

نه بو نه عيم له الحليه ج ۱ ص ۲۵۲ به سه نه ديكي ديکه له قهيسه وه هيناويه تي دهليٽ من له مزگه وتي مه دينه نوٽڙم ده کرد له پيزي پيشه وه بووم كه كه سيك له دواوه هات و گرتمي و خستميه نه ولاو هاته شوينه كهه م، كه سه لامي دايه وه - سهيري کردم و سهيرم کرد ئوبه ي ڪوري كه عبه. وتي گهنجي نازيز پيٽ ناخوش نه بيت (خوا خراب نه يه نيٽه ريت) نه مه راسپارده يه ڪي پيغه مبه (ﷺ) بومان - فهرمووده كه دينيٽ.^۳

^۱ - هه يسه مي ج ۲ ص ۹۲ دهليٽ: له سه نه ده كه دا ئيسماعيل ڪوري موسليمي مه ڪي هه يه كه لاوازه.

^۲ - حاكم دهليٽ نه م فهرمووده سه حيجه، زه هه بي له سهري ڪوڪه و دهليٽ ته نها حاكم له قه تاده وه هيناويه تي و سه نه ده ڪي سه حيجه.

^۳ - صحيح.

(سہرقالبوونی پیٹنویژ بہ پیویتی موسلمانان دوا۱ قامہت)

عہدوہزاق لہ ئوسامہی کوپی عومہیرہوہ ہیئاویہتی دہلیت: نویژ بہرپا دہکرا و کس ہہبوو بو کاری پیغہمبہر (ﷺ) دہدواند. لہ نیوان ئہو و پروگہدا دہوہستا و بہردہوام دہیدواند، ہندی کس لہتاو زور وہستانی پیغہمبہر (ﷺ) باویشکیان دہدا^۱.

ئین عہساگیر لہ ئہنہسہوہ ہیئاویہتی لہ عیشادا نویژ بہرپادہکرا، پیغہمبہر (ﷺ) لہگہل کسدا دہوہستا و دہیدواند تا ہندی لہ هاوہلان بہ لادا دہکوتن، دواتر پادہچلہکی بو نویژ^۲.

ئہبو شہیخ لہ عروہوہ ہیئاویہتی دہلیت: پیغہمبہر (ﷺ) پاش قامہتی بانگدر و بیڈہنگی خہلک لہسہر کاروبار قسہی دہکرد و بہجی دہگیانند، ئہنس دہلیت: داریکی ہہبوو بہ دہستیہوہ دہیگرت^۳.

بوخاری لہ الادب المفرد ص ۴۳ لہ ئہنہسہوہ ہیئاویہتی دہلیت: پیغہمبہر (ﷺ) میہرہبان بوو و ہہرکس دہچوو بو لای بہلینی پی دہدا و ئہگہر لای بوایہ کارہکی بو را دہپہراند. نویژ بہرپا کرا و دہشتہکیہک ہات بو لای و جلہکی گرت و وتی من شتیکی کہم کارم ماوہ دہترسم بیرم بجیت. پیغہمبہر (ﷺ) لہگہلی ہستا ■ لہ کارہکی بوویہوہ. پاشان ہاتہوہ و نویژی دابہست.

۱ - حسن.

۲ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واہاتوہ. عہدوہزاق و ئہبو شہیخ لہ ئہنہسہوہ بہ ہمان شیوہ ہیئاویانہ. وک لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واہاتوہ.

۳ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واہاتوہ.

۴ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واہاتوہ.

ئەبۇ رەبىئە زەھرانى لە ئەبو عوسمانى نەدىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: نوپۇز بەرپا دەكرا و كەس دەھاتە لای عومەر و ئەۋىش قەسە دەكرد تا ئەۋەى ھەندى جار ھەبوو لە تاۋ درىژخايەنى وەستانى دادەنىشت.^۱

ئىبن حبان لە موسای كورپى تەلخەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە عوسمانى كورپى عەففانم بىست كە لەسەر مېنەبەر بوو و بانگدەر قامەتى بۇ نوپۇز دەكرد و ئەۋىش ھەۋالى بار و ھالى خەلكى دەپرسى.^۲ پېشتەر لە پىكى رېزەكاندا لە ئەبو سۈھەيلى كورپى مالىك لە باۋكەيە ھىناۋمانە دەلىت: لەگەل عوسمان بووم كە نوپۇز قامەتى بۇ كرا و مېنىش لەسەر فەرمودە قەسە لەگەل كەرد.

پېشتونپۇز و پېشەنگى لەسەردەمى

پېغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلانى (ﷺ)

ئىبن ئەبى شەيبە لە عىكرمە ھىناۋىيەتى بە دوور و درىژى فەرمودەكەى پىكەكتە وتنى ھودەيىبە و فەتھى مەككە دىنىت تىايدا ھاتوۋە پىنى وت ئەى ئەبو سوفايان مۇسلمان بە پارىزراۋ دەبىت. ئەبو سوفايان مۇسلمان بوو و عەبباس بردى بۇ شوپنەكەى. بۇ بەيانى خەلكى ھەستان بۇ دەستونپۇز. عەبباس فەرمانى پىكرد و ئەۋىش دەستونپۇزى گرت، پاشان بردى بۇ لای پېغەمبەر (ﷺ). كە پېغەمبەر (ﷺ) چۈۋىيە ناۋ نوپۇز. اللە اكبرى كەرد. خەلكىش اللە اكبرىان كەرد، پاشان چەمىيە ۋ ئەۋانىش چەمىنە ۋە. پاشان ھەستا و ئەۋانىش ھەستان. ئەبو سوفايان وتى گۈپرايەلى خەلكم لىرە و لەۋى و لای فارسى رېزىگران و پۇمى شاخداران نەدىبوو

^۱ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۳۰ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۳۴ دا ۋاھاتوۋە. ئىبن سەعد ج ۳ ص ۵۹ لە مۇساۋە بەۋشپوۋە ھىناۋىيەتى.

وهك ئەو گوێرایه‌ی موسلمانان. ئەبو سوفیان وتی ئەبولفەزل برازاكەت بووه بە گه‌وره‌ی پاشاكان، عەبباس وتی ئەو پاشا نییه‌.

تەبەرائی لە مەیمونەوه هیناویەتی و فەرمووده‌ی باسی غەزای فەتح دەكەات و تیایدا هاتوو: پیڤه‌مبەر (ﷺ) هەستا دەستنوێژی دەرگرت و موسلمانانیش هەڵپەیان بوو تا ئاو بکەن بە دەستیدا و ئاوی دەستیان دەرژاند بە دەموچاویاندا. ئەبو سوفیان وتی ئەبولفەزل دەسلەلات و پاشایەتی برازاكەت زۆر گه‌وره‌یه‌، وتی ئەو پاشا نییه‌ بەلكوو پیڤه‌مبەر. ئەوانیش بۆ ئەوه واده‌کن.^{۱، ۲}

ئێین کەتیر لە البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۹۱ دەلیت عروه باسی کرد ئەبو سوفیان کە بەرەبەیانێ ئەو شەوه‌ی لای عەبباس بوو و بینی خەلک بەره‌و نوێژ دەچن و بۆ دەستنوێژگرتن بل‌اوه‌ دەکەن ترسا و وتی عەبباس چییانە؟ وتی ئەوان بانگیان بیست و ئیستا بۆ نوێژ دین و دەچن. کە کاتی نوێژ هات و ئەوانی بینی دەچەمنه‌وه‌ و کړنوش دەبەن وه‌ک کړنوشی پیڤه‌مبەر (ﷺ) وتی ئەه‌ی عەبباس هەرچییان پێ بل‌یت دیکەن؟ وتی بەلێ سویند بەخوا ئەگەر فەرمانیان پێ بکات نان و ئاو نەخۆن گوێرایه‌لی دەکەن. - تەواو -

پێشتر باسمان کرد پیڤه‌مبەر (ﷺ) حەزی بە نوێژ بوو هانی دەداین، لە فەرمووده‌کە‌ی عائیشە لای ئەحمەد و جگە لەویش پیڤه‌مبەر (ﷺ) ناردی بۆ لای ئەبو بەکر تا نوێژ بکات بۆ خەلک. ئەبو بەکر کەسیکی دل‌نەرم بوو وتی ئەه‌ی عومەر تۆ بەرنوێژی بکە بۆ خەلک، وتی تۆ شیاوتریت بەوه‌. ئەو پۆژانە نوێژی بۆ کردن، لە فەرمووده‌کە‌یدا لە لای بوخاری و هاتوو فەرمووی (مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (بۆ بل‌ین ئەبو بەکر بەرنوێژی بکات بۆ خەلک) دوبارە‌ی کردوه‌ و ئەوانیش

۱ - بەلكوو پیڤه‌مبەر. له كنز العمال ج ۵ ص ۳۰۰ دا واهاتوو.

۲ - ضعيف.

۳ - هه‌يسه‌می ج ۶ ص ۱۶۴ ده‌لیت: له سه‌نه‌ده‌دا یه‌حیای کوپی سوله‌یمانی کوپی نه‌زله‌ لاوازه‌.

وايان پي ۽ وٽ. بڻ سڀيهه جار فهرمووي (انڪن صواحب يوسف مروا ابا بڪر فليصل بالناس) واته (ئيوه هاوده ماني دهوري يوسفن، ٻڙڻ با ئه بوبه ڪر بهرنو ڙي بڪات بڻ خه ڪ).

ئهمده له عه بدوللاي ڪوري زهمعه وه هيناويه تي دهليٽ: کاتي پيغه مبهه (ﷺ) باري سهخت بوو من له گهل دهسته يه ڪي موسلمانان لاي بووم، بيلال بانگي فهرموو. فهرمووي ٻڙڻ با ڪه سي نوڙ بڪات بڻ خه ڪ. چووم سهيرم ڪرد عومه ر له ناو خه ڪدايه و ئه بوبه ڪر ديارنييه. وٽم عومه ر ههسته و نوڙ بڪه بڻ خه ڪ. وٽي ههستا ڪه الله اڪبري ڪرد پيغه مبهه (ﷺ) دهنگي بيست - عومه ر ڪه سيڪ بوو دهنگي بهرن بوو - پيغه مبهه (ﷺ) فهرمووي ئه ي ئه بوبه ڪر ڪوا؟ خوا و موسلمانان ئه وهيان ناوي. ناردی به دواي ئه بوبه ڪردا. پاش ئه وه ي عومه ر ئه و نوڙي بڻ خه ڪ ڪرد ئهمده نوڙي بڻ خه ڪ ده ڪرد. عه بدوللاي ڪوري زهمعه وٽي عومه ر پيئي وٽم مالوڙان چيت ڪرد ئين زهمعه؟ به خوا کاتي پيٽ وٽم و امزاني پيغه مبهه (ﷺ) فهرماني ئه وه ي پي ڪردووم، ئه گه رنا بهرنو ڙيم نه ده ڪرد. وٽي وٽم: به خوا پيغه مبهه (ﷺ) فهرماني پي نه ڪردم. به لام کاتي ئه بوبه ڪرم نه بيني بينيم تو شيان وٽري بڻ بهرنو ڙي^۱.

له و فهرمووده دا دهليٽ کاتي پيغه مبهه (ﷺ) دهنگي عومه ري بيست ئين زهمعه دهليٽ: پيغه مبهه (ﷺ) ده رچوو تا سهري له ژوره ڪه ي ده ر ڪرد و پاشان فهرمووي (نا، نا، ته نها ئين ئه بي قوحافه بهرنو ڙي بڪات بڻ خه ڪ) به تووره يي

^۱ - صحيح.

^۲ - ئه بو داود بهوشيوه هيناويه تي. وه ڪ له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۲۲ دا واهاتووه. دهليٽم: حاڪم ج ۳ ص ۶۴۱ بهوشيوه هيناويه تي و دهليٽ: ئهم فهرمووده له سه ر مه رجي موسليم صه حيحه و بوخاري و موسليم نه يان هيناوه. ئه بو داود هيناويه تي وه ڪ له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۲۲ دا واهاتووه.

ئەوہی دەفەر موو. پێشتر لە باسی پێشخستنی ئەبوبەکر بۆ خیلافەت لە لایەن هاوہ لانەوہ وتمان ئەبو عوبەیدە وتی من پێش کەسی ناکەوم کە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێکرد تا پێشنوێژیمان بۆ بکات، بۆیە تەمرد بەر نوێژی بۆ کردین. عەلی و زوبەیر و تیان: ئێمە و دەبینین ئەبوبەکر دواى پێغەمبەر (ﷺ) شیاوترین کەسە بۆ خیلافەت. ئەو هاوہ لى ناو ئەشکەوت و دووہمی دوانەى ئەشکەوتە و گەورەى و ریزى دەزانين و پێغەمبەر (ﷺ) کە زیندوو بوو فەرمانی پێکرد تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک.^۱

نەسائی لە ئین مەسعودەوہ هیناویەتى کاتى پێغەمبەر (ﷺ) گيانى دەرچوو پشتیوانان و تیان لە ئیمە ئەمیرک لە ئیوہش ئەمیرک. عومەر هات بۆ لایان و وتی مەگەر نازانن پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد ئەبوبەکر بەرنوێژی بکات بۆ خەلک؟ کامتان دەروونی دەیهینیت پێش ئەبوبەکر بکەوێت؟ و تیان پەنا دەگرین بەخوا لەوہی پێش ئەبوبەکر بکەوین.^۲

لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۵۴ لە عەلیەوہ (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد بە ئەبوبەکر تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک. من ئامادە بووم و غائب نەبووم و نەخۆش نەبووم. ئەوہی پێغەمبەر (ﷺ) پێی پارزبوو بۆ ئاینمان بەوہش پارزی بووین بۆ دنیا مان.

ئەبو نەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۸۹ لە ئەبو لەیلای کندیەوہ هیناویەتى دەلیت: سەلمان (رضی اللہ عنہ) بە سیانزە سوارەوہ - یان دوانزە سوار - لە هاوہ لانى پێغەمبەر (ﷺ) هات. کە کاتى نوێژ هات و تیان ئەبو عەبدوللا پێشکەوہ. وتی ئیمە پێشنوێژیتان ناکەین و ژنتان ناھینین، خوا بەھوی ئیوہوہ ئیمەى رینموونی کرد، وتی بۆیە یەکی

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - لە الجمع الفوائد ج ۲ ص ۲۰۶ دا واهاتووہ.

له خه لکه که چوو به پيش و چوار پکاتى کرد. سه لامى دايه وه سه لمان وتى: ئيمه و چواري چى، ئيمه نيوهى چواري مان به س بوو. مؤلته پيدانمان پيوستتره. عه بدوره زاق ده لیت واته له سه فهردا.^۱

عه بدوره زاق له ئه بو قوتاده وه هيناويه تى ئه بو سه عیدی مه ولای به نى ئوسه يد (ﷺ) خوار دنيكى ئاماده کرد، پاشان ئه بو زهر و حوزه يفه و ئين مه سه وودى بانگ کرد، کاتى نويز هات. ئه بوزهر پيشکه وت. حوزه يفه پيى وت به پرسى مال شياوتره به پيشنويزى وهره دواوه. ئه بوزهر پيى وت ئين مه سه وود وايه؟ وتى به لى. ئه بو زهر هاته دواوه. ئه بو سه عيد ده لیت منيان پيش خست له کاتيکدا من مه ملوک بووم، به رنويزيم بو کردن.

هه روه ها له نافع وه هيناويه تى ده لیت: له مزگه وتيکى ده سته يه کى خه لکى مه دينه نويز به رپا کرا، ئين عه مر (ﷺ) له و مزگه وته دا مه ولایه کى هه بوو، ئين عه مر هات و به شدارى نويز بوو. مه ولاکه وتى پيشکه وه به رنويزى بکه، وتى تو شياوترى تا له مزگه وته که تدا به رنويزى بکه يت، بويه مه ولاکه به رنويزى کرد.^۲

به زار له عه بدوللاى کوپى حه نزله وه هيناويه تى ده لیت: له مالى قه يسى کوپى سه عدى کوپى عوباده (ﷺ) بووين هه ندی له هاوه لانيش له گه لمدا بوون. پيمانوت: پيشکه وه، وتى من پيش ناکه وم، عه بدوللاى کوپى حه نزله وتى پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموى (الرجل احق بصدر فراشة و احق بصدر دابته و احق ان يؤم فى بيته)

۱ - ضعيف.

۲ - ته به رانى له المعجم الكبير و ئه بو له يلاش هيناويانه. ئين موعين به لاوازي ده زانیت وه هه يسه مى ج ۲ ص ۱۵۶ ده لیت.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۶ واهاتوه.

77

کردن. فورات وتى ئه‌ى به‌نى عیجل. من بو نوښر، پيش ئه‌و كه‌وتم. له‌كاتي‌كدا پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) وه‌ك هه‌والگر ناردى بو تائيف، ئه‌ویش هه‌والى بو هينا. پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووى (صدقت ارجع الى منزلك فانك قد سهرت الليلة) واته‌(پراست ده‌كه‌يت بگه‌رپه‌ره‌وه بو مالى خوت، چونكه تو ئه‌مشه‌و بيدار بوويت) كه‌ چوو پيى فه‌رموين(ائتموا بهذا و اشباهه) واته‌(ئه‌وه و هاوشيوه‌كانى پيش بخه‌ن).^۱

ئه‌بو يه‌علا له‌ موسه‌نه‌ده‌كه‌يدا له‌ عه‌بدوپه‌رهمانى كوپى ئه‌بو له‌يلاوه هيناويه‌تى ده‌ليت: له‌گه‌ل عومه‌رى كوپى خه‌تتا‌بدا(ﷺ) چووم بو مه‌كه‌كه، ئه‌ميرى مه‌كه‌كه نافعى كوپى عه‌لقه‌مه به‌خيهره‌اتنى كردين، وتى كى به‌رنويژى خه‌لك مه‌كه‌كه‌يه؟ وتى عه‌بدوپه‌رهمانى كوپى ئوبزا(ﷺ) وتى يه‌كى له‌ مه‌واليه‌كانت دوزيوه‌ته‌وه و له‌سه‌ر خه‌لكى داتناوه كه‌ قوپه‌ریش و هاوه‌لانى پيغه‌مبه‌رى تيدان؟ وتى به‌لى بينيم له‌ هه‌مويان زياتر و چا‌كتر قورئانى ده‌خويند و مه‌كه‌كه‌ش خاكيكه‌ عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م دينه‌ ناوى بويه‌ ويستم له‌ كه‌سيكى جوان قورئان خوينه‌وه قورئان ببيست. وتى به‌لى عه‌بدوپه‌رهمانى كوپى ئوبزا يه‌كيكه‌ له‌وانه‌ى خوا به‌هوى قورئانه‌وه به‌رزى ده‌كه‌اته‌وه.^۲

عه‌بدوپه‌ره‌زاق و به‌يه‌ه‌قى له‌ عوبه‌يدى كوپى عومه‌يره‌وه هيناويا‌نه ده‌ليت : ده‌سته‌يه‌ك له‌ ده‌وورووبه‌رى مه‌كه‌كه و له‌ هه‌ج كو‌بوونه‌وه. كاتى نوښر هات و كه‌سى له‌ بنه‌ماله‌ى سائيبي مه‌خزومى هات به‌ عه‌جه‌مى قسه‌ى ده‌كرد. ميسوه‌رى كوپى مه‌خه‌رمه‌ دواى خست و كه‌سيكى ديكه‌ى خسته‌ پيش. عومه‌ر ده‌ركه‌وت و هيچى پى نه‌وت ■ هاته

^۱ - هه‌يسه‌مى ج ۲ ص ۶۵ ده‌ليت: ته‌به‌راني هيناويا‌يه‌تى و كه‌سه‌كانى سه‌نه‌ده‌كه‌ى جى متمانه‌ن، هه‌روه‌ها ئه‌بو يه‌علا و به‌غه‌وى و ئيين عه‌ساكير له‌ قه‌يسه‌وه به‌ هه‌مان شيوه هيناويا‌يه‌تى، وه‌ك له‌ كنز العمال ج ۷ ص ۲۸ دا هاتوه‌.

^۲ - صحيح.

^۳ - له‌ المنتخب له‌ كنز العمال ج ۵ ص ۲۱۶ دا واهاتوه‌.

قسهی دهکرد، نه گهر واکردت منیش له گهلت وا دهکهم نه گهرنا نویژ دهکهم و دهچمه وه بۆ لای مال و منالم.^۱

نه حمه له نه بو جابری والديه وه هیناویه تی دهلیت: به نه بو هورهیره و ت پیغه مبه (ﷺ) ناوا نویژی بۆ دهکردن؟ وتی به چی نویژه کهم نا پازین؟ وتم: ویستم پرسیار له وه بکه؟ وتی به لی به کورتی، وتی هیندهی نه وهی بانگدهر له مناره داده به زی و دهگاته ریزی نویژ ده وه ستا.^۲

ته به رانی له عهدهی کوپی حاته مه وه هیناویه تی چوو بۆ کوپیان، نویژ کرا و پیشه واکه یان چوویه پیشه وه. نویژه که زۆری خایاند، کاتی ته واو بوو وتی کامتان به رنویژی بۆ کردین با چه مینه وه و سوجهی ته واو بکات چونکه له دوایه وه گه وه و بچوک و نه خوش و پیبوار و خاوهن کار و سه رقاق هه. کاتی نویژ هات، عهدهی کوپی حاته م چوویه به رنویژی و چه مینه وه و سوجهی ته واو کرد و نویژه که ی به کورتی نه جامدا، که ته واو بوو وتی به و جوړه نویژمان دهکر له دوا ی پیغه مبه وه (ﷺ).^۳

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۶۸ دهلیت ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که شی جیمتانه ن.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می ج ۲ ص ۷۱ دهلیت نه حمه هیناویه تی. له گیرانه وه یه کیشدا دهلیت: نه بو هورهیره و بینی نویژی کی کرد تیایدا زۆر چوو. نه حمه و نه بو یه علا هیناویانه، که سه کانی جیمتانه ن.

^۴ - صحیح.

^۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۷۳ دهلیت ته به رانی به دوور و درێژی هیناویه تی. لای ئیمامی نه حمه به کورتی هاتوه، که سه کانی دوو فرموده که جی متمانه ن. ته واو.

سہر قالبوون بہ فہرموودہ کانی پیغہ مہر (ﷺ) و چی شیاوہ سہر قالد بیت پیغہ وہ

بوخاری (ج ۱، ص ۱۴) لہ ئہ بو ہورہ یرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت:
پیغہ مہر (ﷺ) لہ کوپیکدا بوو قسہ ی بو خہ لک کرد دہشتہ کیہ کات بو لای، وتی
پوژی دوا ی کہ ی دیت؟ پیغہ مہر (ﷺ) بہر دہ وام قسہ ی دہ فہرمو، ہندی لہ
خہ لکہ کان وتیان قسہ کہ ی بیستو وہ و حہ زی پی نہ کرد وہ، ہندی وتیان بہ لکو
نہ بیستو وہ، تا پیغہ مہر (ﷺ) فہرمو ی کوا ئہ وہ ی پرسیری کرد لہ سہر پوژی
دوا ی؟ وتی منم ئہ ی پیغہ مہر ی خوا فہرمو ی (ئہ گہر سپاردہ فہوتینرا چا وہ پی
پوژی دوا ی بکہ) (إذا ضیعت الأمانة فانتظر الساعة) وتی چو ن دہ فہوتیت؟
فہرمو ی (إذا وسد الأمر إلى غير أهلة فانتظر الساعة) (ئہ گہر کار درایہ دہست کہ سی
کہ شیاو نییہ چا وہ پی پوژی دوا ی بکہ).

بہ زار لہ وابسہ وہ ہیناویہ تی لہ جہر نی رہمہ زان و جہر نی قورباندا لہ مزگہ وتی
گہ ورہ (مسجد الأعظم) لہ گہ ل خہ لک ہل دہ سا و وتی من پیغہ مہر (ﷺ) لہ حہ جی
مالئا وای دا بینی کہ وتاری بو خہ لک دہ دا فہرمو ی (ئہ ی خہ لکینہ کام مانگ زور
حہ رامہ؟) وتیان ئہ مہ، فہرمو ی (ئہ ی خہ لکینہ چ شاری حہ رامترینہ؟) وتیان ئہ مہ،
فہرمو ی (دہ ی خوین و مال و سامان و ئابروتان لہ یہ کترتان حہ رامہ و ہک حہ رامی
ئہ مروتان لہ مانگہ تاندا لہ م شارہ تاندا تا پوژی دہ گہ نہ وہ بہ پەرہردگارتان ئایا
گہ یاندم) وتیان بہ لی، پیغہ مہر (ﷺ) دہستہ کانی بہرہ و ئاسمان بہر زکردہ وہ
فہرمو ی (خوایہ شاہید بہ) پاشان فہرمو ی (ایہا الناس یبلّغ الشاهد منکم
الغائب) (ئہ ی خہ لکینہ با ئہ و ہتان ئامادہ یہ بیگہ یہ نیت بہ وہ ی ئامادہ نییہ) دہ ی
نزیک بنہ وہ تا و ہک پیغہ مہر (ﷺ) فہرمو ی پیتان بگہ یہ نین^۱.

۱ - صحیح.

۲ - ہیسہ می (ج ۱، ص ۱۳۹) دلّیت کہ سہ کانی جی متمانہن.

ته بهرانی له مه کحووله وه هیناویه تی ده لیت: من و کوری ئەبو زه که ریا و سوله یمانی کوری حه بیب چووین بۆ لای ئەبو ئوما مه له حیمص، سه لامان لیگرد و تی ئەم کۆره تان په یام گه یاندنی خوايه بۆتان و به لگه یه تی له سه ران، پیغه مبه ر (ﷺ) گه یاندی ده ی ئیوه ش بیگه یه نن، له گێرانه وه یه کدا له سه لیمی کوری عامر وه و تی: ئیمه لای ئەبو ئوما مه دانیش تین، ئەویش فه رمووده ی زۆری پیغه مبه ری خوی بۆ ده گێرانه وه که بیده نگ ده بوو ده یوت ئایا وه رتان گرت؟ وه ک چون پیتان گه یه نرا بیگه یه نن.^۱

ته بهرانی له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (اللهم ارحم خلفائی) (خوايه ره حم بکه به جیگیره کانم) و تمان ئەه ی پیغه مبه ری خوا جیگیره کانت کامانه؟ فه رموی (الذین یأتون من بعدی یرونه احادیثی و یعلمونها الناس) (ئه وانه ی دوا ی من دین و فه رمووده کانم ده بینن و فیری خه لکیان ده کهن).^۲ ته بهرانی (ج ۳، ص ۵۱۲) له عاصمی کوری موحه ممه د له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: ئەبو هورهیره م (ﷺ) بینی پۆژی هه ینی ده رچوو دولا که ی مینه به ری گرتبوو وه ستا بوو ده یوت: ئەبولقاسم پیغه مبه ری راستگۆی به راست دانراو پیی فه رمووین، به وجۆره به رده وام فه رمووده ی ده گێرانه وه تا دهنگی هاتنی کرانه وه ی ده رگای المقصوره ی بۆ هاتنی ئیمام بۆ نوێژی ده بیست ئەوکات داده نیشت.^۳

^۱ - حسن.

^۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۰) ده لیت ته بهرانی هه ردووکیانی له (المعجم الکبیر) به سه نه دی حه سه ن هیناوه.

^۳ - موضوع.

^۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۷۴) دا هاتوو. ئیبن نه جار و خه تیب و جگه له وانیش هیناویانه وه ک له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا هاتوو.

^۵ - ضعیف.

^۶ - حاکم ده لیت ئەم فه رمووده سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هه بیش له سه ری کۆکه.

ئه حمه دو ئین عه ددی و عقیلی و ئه بو نه عیم له المعرفه له ئه سله مه وه
هیناویانه ده لیت: ئیمه که به عومر مان دهوت (ع) فهرمووده ی پیغه مبه رمان (ع)
بو بگیره وه دهیوت ده ترسم پیتی کهم وزیادی بکه م پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من
کذب علی متعمداً فی النار) واته (هر کهس به ویستی خو ی درو م به دمه وه بکات له
دوزه خدایه) ^۱.

ئین سه عد و ئین عه ساکیر له عه بدولر حمانی کوپی حاتبه وه هیناویانه
ده لیت: هیچ یه که له هاو لانی پیغه مبه رم (ع) نه دیوه که فهرمووده یه کی ده گپرایه وه
به ته واوی و چاکی بیگپریته وه وه عوسمان (ع) بیت به لام که سی بوو له
فهرمووده ده ترسا. ^۲

ئه حمه د و ئه بو یه علاو به زار له عوسمانه وه هیناویانه دهیوت: ئه وه ریم لی
ناگری فهرمووده له پیغه مبه ر (ع) بگپرمه وه که له هاو لانی دیکه ی چاکتر لی
وه رئه گرم، به لکو شایه تم بیستم ده یه فهرموو (من قال علی ما لم اقل فلیتبوأ معتمدة من
النار) (هر کهس له منه وه شتی بلی که نه موتبی با شوینی خو ی له دوزه خدا دیاری
بکات) له گیرانه وه یه کی دیکه یانه وه له عه بدولر حمانه وه به مه رفوعی هاتوو
پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من قال علی کذبا فلیتبوأ بیتاً النار) (هر کهس درو یه کم
به دمه وه بکات با له دوزه خ مالی دیاری بکات) ^۳.

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) واهاتوو.

^۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۹) دا هاتوو.

^۴ - صحیح.

^۵ - له لای هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۳) هاتوو، ئه م فهرمووده که سه کانی سه نه ده کی سه حیحن و
ریگه ی یه که می عه بدوره حمانی کوپی ئه بو زندی تیدایه که لاوازه و جی متمانه شه، ته واو.

بوخاری موسلیم و جگه له وانیش له عهلییه وه (عزیز الله) هیناویانه دهلیت: ئەگەر
 فرموده یه کی پیغه مبهرم (عزیز الله) بۆ گێڕانه وه ئەوکات ئەگەر له ئاسمان بکه و مه خوار
 لام خوشتره له وهی که شتی بلیم که پیغه مبهرم (عزیز الله) نه یغه رموویت. ئەگەر
 فرموده یه کم بۆ گێڕانه وه له نیوان خۆم و ئیوه دا ئەوا جهنگ فیل و پیلانه.^۱
 حاکم (ج ۳، ص ۳۱۴) له عه مری کوپی مه یمونه وه هیناویه تی دهلیت:
 عه بدوللا (عزیز الله) سال هه بوو فرموده ی نه ده گێڕایه وه پوژئی فرموده یه کی گێڕایه وه
 توشی دابه ستووی (کابه) بوو عه رقه به سه ر ته ویلیدا داچوړا و ده یوت به و جوړه
 یان نزیک به وه.^۲

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۷۹) له مسروق له عه بدوللا وه
 هیناویه تی پوژئی فرموده یه کی گێڕایه وه و تی بیستم پیغه مبهرم (عزیز الله) فرمودی،
 پاشان له رزه گرتی و جله کانیشی داته کین، ئینجا و تی له و شیوه یان هاو شیوه ی
 ئەوه.^۳

ته به رانی له المعجم الکبیر که سه کانی جی متمانه ن، له ئەبو ئیدریسی
 خه وه لانییه وه هیناویه تی دهلیت: ئەبو دهر دائم بینی که له فرموده یه که ده بویه وه
 ده یوت به و جوړه یان وه ئەوه به و شیوه.^۴

^۱ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا واهاتوه.

^۲ - حاکم دهلیت: ئەم فرموده له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیه و نه یان هیناوه،
 زه هه بیش له سه ری کوکه.

^۳ - ئین سه عد (ج ۳، ص ۱۵۶) له عه مره وه به و واتایه له مسروقه وه به و شیوه هیناویه تی.

^۴ - له (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۱۴۱) دا واهاتوه، ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۷۸) له
 په بیعه ی کوپی زهیده وه هیناویه تی ئەبو دهر دا به و شیوه ده یه نیت - تیایدا هاتوه (به خوا
 ئەگەر وانه ییت به و شیوه یه) (نزیک به وه یه) ئەبو یه علاو په ویانی و ئین عه ساکیر به و جوړه
 هیناویانه. له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۲) دا هاتوه.

ٽئين عهدو لبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له موحه ممهڊي ڪوري سڀرینه وه هیناویه تی دهلیت: نه سسی ڪوري مالیک که فرموده دیه کی له پیغه مبر (ﷺ) دهگیرایه وه و لئی دهوویه وه وتی یان وه پیغه مبر (ﷺ) فرموی، نه حمهڊ و نه بو یه علاو حاکم له ٽین سڀرینه وه هیناویانه دهلی: نه سس که فرموده دیه کی له پیغه مبر (ﷺ) دهگیرایه وه دهیوت وه پیغه مبر (ﷺ) وه نه مهی فرموی.^۱

ٽین سهڊ (ج ۴، ص ۱۴۴) له نه بو جه عفر موحه ممهڊي ڪوري عهلییه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: که س له هاوڊ لانی پیغه مبر (ﷺ) وه ٽین عومر هوشیاری وهرگر نه بوو (حذر) تاکاتی شتی له پیغه مبر دهیستی هیچی بو کهم و زیاد نه کات، که سیان وه عهدو لای ڪوري عومر (ﷺ) نه بوو.^۲

ته به رانی له (المعجم الکبیر) له عیمرانی ڪوري حوصه ینه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: عیمرای ڪوري حوصه ین پی و تم میتره ف به خوا ده بینم نه گهر بمویستایه فرموده دیه که له پیغه مبر (ﷺ) بگیری مه وه پوڙی یان دوو پوڙ فرموده دیه کهم دوو باره نه ده کرده وه، پاشان نه وهی ناحهزه و لادانی له وه زیاده کرد نه وه بوو هاوڊ لانیکی موحه ممهڊ (ﷺ) یان هندی له هاوڊ لانی بینی وه من بینین و بیستنیان بو فرموده کان هه بوو، فرموده یان دهگیرایه وه شیوهی له وه فرمودانه بوو، هندی جار دهیوت: نه گهر فرموده تان بو بگیری مه وه و بلیم له پیغه مبر (ﷺ) بسیت دهیفرموی: ناوا ناوا ده زانم راست ده کهم، هندی جار سووربوو له سهر وتنی بیستم پیغه مبر (ﷺ) ناوا ناوا ده فرموی.^۳

^۱ - وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۴۰) دا هاتووه.

^۲ - هه روه ها (ج ۴، ص ۱۴۵) له شه عبیه وه هیناویه تی دهلیت له گهل ٽین عومر دانیشتم نه میست هیچ فرموده دیه که له پیغه مبر (ﷺ) بگیریته وه

^۳ - هه سیه می (ج ۱، ص ۱۴۱) دهلیت له سهنه ده که دا نه بوهارونی غهنوی هیه که ڙییان نامه ی به دینا کهم.

ئىين سه عد (ج ۳، ص ۲۲۹) و ئىين عه ساكير له سوله يمانى كوپى ئەبو عەبدوللاوہ هیناویانە دەلیت: بیستم صوههیب (ﷺ) وتی به خوا دەست ئەنقەست فەرموودەتان بۆ ناگیڕمەوہ و بلیم پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی بەلام وەرن با له غەزاکانی که نامادەو بینە بووم فەرموودەتان بۆ بگیڕمەوہ، بەلام ئەوہیان بلیم پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی ئەمەتان پی نالیم.^۱

ئىين عەبدولبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له مهكحولەوہ هیناویەتی دەلیت: من و ئەبو ئەزھەر چووین بۆ لای وائەلى كوپى ئەسقەع (ﷺ) وتمان ئەى ئەبو ئەسقەع فەرموودەيەكمەن پی بلی که له پیڤەمبەر (ﷺ) بیستبى که هیچ خەيال و زیادەو کهمیەکی تیدا نەبیئت، وتی ئایا کهستان ئەمشەو قورئان تان خویندووە، وتمان بەلى، ئیمە لەبەرمان نییە تا ئەوہى واو ئەلفى بۆ زیاد دەکەین، وتی لەو کاتەو قورئان له نیوتاندايە گرنگی به لەبەرکردنى نا دەکەن و دەشلەژین کەم و زیادى دەکەن، ئیستا بۆ فەرموودەکە له پیڤەمبەرمان (ﷺ) بیستووہ هەیانە تەنها يەك جار لیمان بیستووہ، هیندەتان بەسە فەرموودەيەك به پیى واتاکی بیستن.

ئىين عه ساكير له ئییراهیمی كوپى عەبدورەحمانى كوپى عەوفەوہ هیناویەتی دەلیت بەخوا عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) نەمرد تا هەوالى نارد بۆ هەموو هاوەلانى پیڤەمبەر (ﷺ) و له هەموو لاوہ كۆی کردنەوہ ئەوانیش (عەبدوللاى كوپى حوزەیفەو ئەبو دەرداو ئەبو زەرە عوقبەى كوپى عامر بوون) وتی: ئەو فەرموودانە چين له ئاسوكاندا له پیڤەمبەرەوہ (ﷺ) دەیانلین، وتیان ریگريمان لی دەکەیت؟ وتی نا له لام بوەستن نەبەخوا تا من ماوم لیم جیانابنەوہ، ئیمە چاکتر دەزانین چیتان لیوہر بگرين و چیتان بەرودا بدەینەوہ، ئەوانیش بەجیان نەهیشت تا مرد.^۲

تەبەرانی له ئییراهیمی كوپى عەبدورەحمانەوہ هیناویەتی دەلیت: عومەرى كوپى خەتتاب ناردى بۆ لای ئىين مەسعودو ئەبو مەسعودى ئەنسارى و ئەبو دەردا

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۳۰۳) دا واهاتووہ.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا واهاتووہ.

وتی نه و فەر مووده زوره چیه که له پیغهمبه روه (ﷺ) دهیگیر نه وه؟ له مه دینه هیشتنییه وه تا شهید بو.^۱

ئین عه ساکیر له ئین نه بی نه وفا وه هیناو یه تی ده لیت: نه گهر بچوینایه بو لای زهیدی کورې نه رقه م ده مان وت: فەر موده مان بو بگير نه وه، نه ویش دهیوت: پیر بووین و تووشی بیر چوونه وه بوین و فەر مووده گیرانه وه ش سه خته.^۲

گرنگیدان به کار له سهروو گرنگیدان به زانست

ئین عه ددی و خه تیب له موعاز ه وه ئین عه ساکیر به مه رفوعی له نه بو دهر دانه وه هیناو یانه پیغهمبه ر (ﷺ) فەر مووی (تعلّموا ماشئتم ان تعلموا فلن ینفعکم الله حتی تعلموا ماتعلمون) واته (چهنده ده تانه وی فیربین با بزائن خو لای خوا هیچ سودی نییه بوتان تا کاتی کار به وه بکه ن که ده یزانن) نه بو حه سه نی کورې نه خره می مه دینی له نه سه وه به مه رفوعه وه هیناو یه تی (تعلّموا من العلم ما شئتم، فوالله لا توجروا بجمع العلم حتی تعلموا) (چهنده ده تانه وی زانست فیربین، ده به خوا به ه موو زانست پاداشت وهر ناگرن تا کاری پی نه که ن).^{۳، ۴}

ئین عه بدولبر له (الجامع بیان العلم ج ۲، ص ۶) له مه کحول له عه بدوړه حمانی کورې غه نه مه وه هیناو یه تی ده لیت: ده هاو له پیغهمبه ر (ﷺ) بو یان گیرامه وه

۱- هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۹) ده لیت نه م نه پهره مونقه تیعه و ئیبراهیم له سائی بیست له دایک بووه ته نها سی سائی ته مه نی له سه ر ده می عومهر دا بووه، ته واو. ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) له ئیبراهیمه وه به و شیوه هیناو یه تی و له جیاتی نه بو مه سعود ناوی نه بو زه ری هیناوه.

۲- له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا هاتووه.

۳- ضعیف.

۴- له (الجامع الصغیر) دا واهاتووه.

وتیان: ئیمه له مزگهوتی قوبا سهرقالی وانه بووین که پیغمبهه (ﷺ) هات بو لامان و فهرمووی به هه مان شیوهی پیشوو هیناویه تی.

خه تیب له الجامع له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سی و تی ئه ی پیغمبهه ری خوا چی ری ده گری به به لگه ی نه زانی؟ فهرمووی (زانست)، و تی ئه ی چی ری ده گری به به لگه و بیانوی زانست؟ فهرمووی (کار).^۱

ئین ئه بی شه به له عومه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: فی ری قورئان بن پیی ده ناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی.^۲

ئه حمده له (الزهد) و ئه بو عوبه ی دو دهینه وه ری له (الغریب) و ئین عه ساکیر له عه لیه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت زانست فی رین پیی ده ناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی، چونکه دوا ی ئیوه سه رده می دی تیایدا نو له ده ی حق تیایدا جی نکوولی ده بی ت تیایدا که س ده رباز نابیت، جگه له که سی که نارگیرو بینا و جینا دیاری نه، ئه وانه پیشه وایانی رینموونی و چرای زانستن، کاریان په له کاری ده نگۆنه ره وه ی زی ده رپۆ نییه،^۳ ئین عه بدولبر له عه لیه وه هیناویه تی و تی: ئه ی هه لگه رانی زانست کاری پی بکه ن چونکه زانا ئه وه یه شتی بزانی پاشان کاربکات و کارو زانستی وه که یه بن، خه لکانی ده بن زانستیان پییه که له قورگیان زیاتر ناچی، نا دیاریان پیچه وانه ی دیارو به رچاویانه و زانست و کرداریان پیچه وانه ی یه کن، به باز نه یی داده نیشن و که شخه یی به پرووی یه کتردا ده نوینن تا ئه وه ی که س تو په ده بی ت له وه ی پالی تا له لای که سی دیکه دا بنیشیت و ده ست به رداری بیت، ئه وانه کاره کانیان له و کو پانه یاندا به رز نابنه وه بو لای خوا.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له سه نه ده که دا عه بدولای کوری خه راش هه یه که لاوازه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۵ - دارقورتنی له الجامع و ئین عه ساکیرو نرسی له عه لیه وه به و شیوه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا هاتووه.

تہ بہ رانی لہ ئین مہ سعودہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: ئہ ی خہ لکینہ فی ری زانست بن، ہر کہ س فی ربو و با کاری پی بکات،^۱ ئہ بو نہ عیم لہ (الحلیہ ج ۱، ص ۱۳۱) لہ عہ لقمہ لہ عہ بدوللّاؤہ بہو شیوہ ہیناویہ تی، لہ عہ بدوللّای کو پی حہ کیمہ وہ دہ لیت بیستم ئین مہ سعود لہ م مزگہ و تہ دا پیش قسہ کردن سویندی خوار دو و تی ہر کامتان بہ تہ نہا لہ خزمہ ت پەرہ ردگاری دا دہ بی وک چوئن ہر کامتان لہ گہل مانگی چوارہ شہوہ بہ تہ نہا دہ بن، خوا دہ فہرموویت ئہ ی ئادہ میزاد بوچی لیم سہر کہش بویت؟ ئادہ میزاد چوئن وہ لامی پیغہ مہ رانت دایہ وہ؟ ئادہ میزاد چوئن کارت کرد بہوہ ی دہ تزانی.

لہ عہ دی کو پی عہ ددیہ وہ دہ لیت ئین مہ سعود (ﷺ) و تی هاوار بو ئہوہ ی نہ زانی، ئہ گہر خوا بیہ ویت دہیزانی، هاوار بو ئہوہ ش دہ زانی و دواتر کاری پی ناکات (حہوت جار و تی) ئین عہ بدولبر لہ (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۲) لہ عہ بدوللّای عہ کیم لہ ئین مہ سعود بہو شیوہ ی پیشو ہیناویہ تی.

بہ بیہ قی لہ لوقمانی کو پی عامرہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: ئہ بو دہ رد (ﷺ) دہ یوت: من دہ ترسم خوا ی گہورہ لہ پوژی دوا پیدا لہ ناو خہ لکدا بانگم بکات و پیّم بفہرموویت ئہ ی عوہ یمرنیش بلیم بہ لّی پەرہ ردگارم، بفہرموویت: ئہوہ ی زانیت چہ ندہ کارت پی کرد.^۲

ہہروہا لہ ئہ بو دہ ردائہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: زیاترین شتی لیّ دہ ترسم ئہوہ یہ لہ پوژی دوا پیدا پیّم بوتریّ ئہ ی عوہ یمرنایا زانستت ہہ بو یان نہ زان

^۱ - ہیسہ می (ج ۱، ص ۱۶۴) دہ لیت کہ سہ کانی جیّ متمانہن بہ لام ئہ بو عوہ یدہ فہرمودہ ی لہ باوکی نہ بیستوہ، تہ راو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - لہ (الترغیب والترہیب ج ۱، ص ۹۰) دا ہاتوہ. ئہ بو نہ عیم لہ (الحلیہ ج ۱، ص ۲۱۴) دا لہ لوقمانہ وہ بہو شیوہ ہیناویہ تی.

بویت؟ ئه گهر بلیم زانستم پی بوو، چی ئایه تی فه رمانکه ر یان سه رکونه که ره هیه
 فره که ی ده گرمه خو، ئه وه ی فه رمانکه ره ده لی ئایا فه رمانت پی کرد (به جیت
 گه یاند)؟ سه رکونه که ئایا سه رکونه ت نواند (دوورت گرت)؟ په نا ده گرم به خوا له
 زانستی سودی نه بی و ده ورنی تی ر نه بی و نزایه که نه بی ستریت، ئه بو نه عیم
 له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۲) له ئه بو ده رده وه هی ناویه تی ده لیت تازانا نه بیت له خوا
 ترس ناییت. به زانسته وه جوان ناییت تا کاری پی نه کهیت، هه روه ها له (ج ۱،
 ص ۲۲۲) له وه وه هی ناویه تی ده لیت خراپترین که س لای خوای گه وره له پوژی
 دوایدا زانایه که که سودی له زانسته که ی وهر نه گرتبی.

ئین عه بدولر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۳) له موعازه وه هی ناویه تی ده لیت:
 پیکانی به نده له پوژی دوایدا ناکه ون و ئاوانا بن تا له سه ر چوار شت پرسیار
 لیده کریت، له جه سته ی که چی پی کرد وه، له ته مه نی که چو ن بر دیه سه ر، له
 سامانی چو ن به ده سته ی هی ناو چو ن خه رچی کرد، له زانستی چو ن کاری پی کرد.^۱
 هه روه ها له (ج ۲، ص ۶) له موعازه وه هی ناویه تی ده لیت: چه نده ده تانه وی
 فی ربن، خوا پاداشتتانه وکات ده داته وه که کار به کن.^۲

ئین عه بدولر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۶) له ئه نه سه وه هی ناویه تی ده لیت:
 چه نده ده تانه وی فی ربن چونکه خوا له سه ر زانست پاداشتتانه ناداته وه ■ کاری پی
 نه که ن، زانایان هی مه تیان مو شکاری یه، گه مژه کان هی مه تیان چی روک و گی رانه وه یه.

^۱ - صحیح.

^۲ - ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له موعازه وه به و شیوه هی ناویه تی.

شوینکه وتنی سوننه ت و پیښه نگی کردن به سه له فیه وه و نکولی دژ به بیدعه

لاله کائی له ئوبه ی کورپی که عبه وه هیناوویه تی ده لیت: پئی قورئان و سوننه ت بگرن، چونکه هر بنده یه که لم سهر زهویه له سهر پئی سوننه ت بجی و باسی خوا بکات و له ترسی خوا فرمیښک پریشی خوا سزای نادات، هر که س له سهر زهوی له سهر پئی و سوننه ت بجی له دهروونیدا یادای خوا بکات له ترسی خوا پیستی ته زوو بیگری وه که نه دره خته وایه که گه لاکانی وشک بوون کاتی بایه کی توندی بهر که وت گه لاکانی لی ده که ویت، خواش تاوانه کانی نه که سه ده و ریښت وه که چون گه لاکانی نه دره خته ده که ون، خوگرته وه له پئی خواو سوننه ت خیری زیاتره له ئیجتههاد له پیچه وانه ی پئی خواو سوننه ت، ده ی بزانن ئایا کاتان جیهاد بیت یان خوگوته وه، با له سهر پیبازو سوننه تی پیغه مبه ران بیت^۱.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۷) له سه عیدی کورپی موسه یبه وه هیناوویه تی عومهری کورپی خه تتاب که هاته مه دینه و تارای داو سوپاس و ستایشی پهروه ردگاری کرد، دواتر وتی خه لکینه سوننه ته کانتان بو دیاری کراون و فره کانتان بو فره ز کراون و له سهر پوونی به جیهیلراون مه گهر نه وه ی به راست و چه پدا خه لک گومر اکه ن.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۱) دا له عه بدوللای کورپی مه سهووده وه هیناوویه تی پوژی پیښ شهممه به پیوه ده وه ستاو ده یوت: نه مانه دوانن، پینموونی و قسه، چاکترین قسه یان راستترین قسه فره مایشتی خوایه، چاکترین پینموونیش پینموونی موحه ممه ده (ﷺ) خراپترین شت داهینانه کانی

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۹۷) دا واهاتوه. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۵۲) دا به و شیوه هیناوویه تی.

بزائن ھەموو داھینانی بیدعەییە، بزائن بارتان بە دژدا نەییەت و دلتان رەق بکات و ھیوا لە خشتەتان نەبات، چونکە ھەرچیەک کە دیت نزیکە، بزائن دوور لە ھاتندا نییە.

حاکم (ج ۱، ص ۱۰۳) لە ئیبن مەسعود و ھەیناویەتی دەلیت: خوگرتنەوہ لە سوننەت باشترە لە پوچوون لە بیدعەدا، حاکم دەلیت ئەم فەرموودە سەنەدی صەحیحە لە سەر مەرجی بوخاری موسلیم، زەھەبیش لە سەری کوکە.^۱

ئەحمەد لە عیمرائی کوپی حوصەینەوہ ھیناویەتی دەلیت: قورئان دابەزی و سوننەتەکان دانران، پاشان وتی شوینمان بکەن بەخوا ئەگەر وانەبن گومرا دەبن.^۲

ئین عەبدولبر لە (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۹۱) لە عیمرائی کوپی حوصەینەوہ ھیناویەتی بە کەسیکی وت تۆ کەسیکی گەمژەیت، ئایا لە قورئاندا نوێژی نیوہرۆ ھاتووہ و چوار پکات بیت و تیایدا بە دەنگی بەرز قورئان نەخوینیت؟ پاشان نوێژو زەکات و نموونەیی وای بو ھیناویەوہ، دواتر وتی ئایا راقەیی ئەمانە لە قورئاندا دەبینیت؟ قورئان ئەمانەیی (نا پروون ھیشتووہتەوہ) نەھیناویەو سوننەت (فەرموودە) راقەیی ئەوانە دەکات.

ئین عەبدولبر لە (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۹۷) لە ئیبن مەسعود و ھیناویەتی دەلیت: ھەراکەتان پێشەنگی دەکات با پێشەنگی بکات بە ھاوہ لانێ موحمەد و ھە (ﷺ)، چونکە ئەوان چاکترین دلێ ئەم ئوممەتەیان ھەبوو لە زانستدا لە ھەموان قولترچوون و زۆرو داتاشینیان لە ھەمووان کەمترو پینموونیان باشترین و باریان باشترینە، خەلکانیکن خوا بو ھاوہ لێ پێغەمبەرە کەیی و راوہستاندنی ئایینە کەیی ھەلێ بژاردوون، دەیی گەورەییان بزائن و شوین پییان ھەلگیرن، چونکە ئەوان لە سەر پینموونی راست بوون.^۳

۱ - تەبەرائی لە المعجم الکبیر ھیناویەتی وەک لە (المجمع ج ۱، ص ۱۷۳) دا ھاتووہ.

۲ - ضعیف.

۳ - ھەیسەمی (ج ۱، ص ۱۷۳) دەلیت: عەل کوپی زەیدی کوپی جیدعان لاوازە.

۴ - ئەبوئەحیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۳۰۵) بەو واتایە لە ئیبن عومەر و ھەیناویەتی، وەک لە باسی سیفەتی ھاوہ لانێ بەرێژدا پیشتر ھینامان.

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۹۷) لە حوزەیفەو ھىناوئەتە دەيوت: ئەى كۆمەلى قورئان خوئنان لە خوا بترسن و پىي ئەوانەى پيش خوتان بگرن، بە خوا ئەگەر شوئنيان بگەون زورچاك پيش كەوتوون، ئەگەر پيش بەراست و چەپدا لىيان لابدەن زور گومرئەبن.^۱

تەبەرانی لە موصعبى كوپى سەعدەو ھىناوئەتە دەلييت: باوكم كە لە مزگەوت نوئىژى دەكرد كورتى دەكردو بە تەواوئەتى كړنوش و چەمىنەو ھى دەبرد، ئەگەر لە مالدە نوئىژى بگەردايە بە دوورو دريژى نوئىژو كړنوش و سوجدەى دەبرد، وتم بابە گيان ئەگەر لە مزگەوتدا نوئىژ دەكەيت كورت دەيكەيت بەلام لە مالدەو نوئىژت دوورو دريژە، وتى كوپى شيرينم ئىمە پيشەواين و پيشەنگيمان پيوە دەكرىت.^۲

تەبەرانی لە عەبدوللەى كوپى مەسعودەو ھىناوئەتە دەلييت: شوين كەوتە بن و بىدە دامەھينن، ئەو تەن بەسە.^۳

ئىبن عەبدولبەر (ج ۲، ص ۱۸۷) لە ئىبن مەسعودەو ھىناوئەتە دەلييت: خوشەويستى ئەبو بەكرو عومەرو ناسينى گەرەبىيان لە سوننەتە.

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۱۴) لە عەلييەو (ﷺ) ھىناوئەتە دەلييت: وريابن پيشەنگى نەكەن بە كەسەكان چونكە كەس ھەيە كارى بەھەشتيەكان دەكات دواتر بە پىي زانيارى خوا لەسەرى دەگۆرپىت و كاردەكات بە كارى دۆزەخيەكانەو دەمرىت و لە دۆزەخيەكانە، كەس ھەيە كاردەكات بە كارى دۆزەخيەكان و بە پىي زانيارى خوا لەسەرى دەگۆرپىت و كارى بەھەشتيەكان

۱- ئىبن ئەبى شەيبەو ئىبن عەساكەر لە حوزەيفەو بەو شيوە ھىناويانە. وەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۲۳) دا ھاتووە.

۲- ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۲) دەلييت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن.

۳- ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۱) دەلييت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن.

دهکات و دهمریت و له بهه شتییه کانه، ئەگەر ههروا دهکەن باس و پێشهنگی بۆ
مردوو هەکان بنوێنن ئەک بۆ زیندوو هەکان.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ٤، ص ٣٨١) له ئەبولبوختەر یهوه هیئاوییه تی دهلیت:
کەسی به عەبدوللای کورپی مهسعوودی وت خەلکی له مزگه وتدا داوی ئیواره
داده نیشن و کەسی له نیویاندا یه دهلیت: به وجۆره "الله اکبر" بکەن و بهو جۆره
"سبحان الله" بهو جۆره سوپاسی خوا بکەن، عەبدوللای وتی: ئەوانیش دهیلین؟ وتی
بهلی، وتی ئەگەر بینیت وایانکرد پییم بلای، ئەویش چوو بۆ لایان
(برنس) کلاوبهستی کی له سهڕ بوو، دانیشیت کاتی بیستی چی دهلین ههستا، ئەو
کەسیکی رهق بوو، وتی من عەبدوللای کورپی مهسعوودم بهو کەسهی هیچ
په رستراوی نییه جگه لهو به ستهم دهستتان داوه ته بیدعهو له پرووی زانستهوه
خوتان پیش هاوه لانی موحه مه د خستوو، مو عیر وتی به خوا و امان نه کردوو،
عه مری کورپی عوتبه وتی ئەه ئه بو عەبدوره حمان ئیمه لای خوا داوی لیخوش
بوون دهکەین، وتی دهی په یوهستی ری بن، به خوا ئەگەر وابکەن زۆر پیش
ئەکەون، ئەگەر به راست و چه پدا لابدهن زۆر گومرا ده بن، ههروه ها له ریگه ی ئەبو
زه عرائه وه هیئاوییه تی دهلیت: موسه یبی کورپی نه جیبه هات بۆ لای عەبدوللای وتی
من له مزگه وتدا خەلکیکم به جیهیشتوو - به هه مان شیوه دهیهی نییت، ته به رانی له
ئەبو لبوختەر یهوه هیئاوییه تی دهلیت: عەبدوللای کورپی مهسعوود بیستی خەلکی له
نیوان ئیواره و عیشادا داده نیشن - به هه مان شیوه دهیهی نییت - به لām له
گیڕانه وه کە ی ئەمدا هاتوو وتی: ئیوه بیدعه تان به ستهم هیئاوه یان ئیمه ی
هاوه لانی پیعه مبه ر گومراین.

عه مری کورپی عوتبه ی کورپی فره قه د وتی ئەه ئیبن مهسعوود لای خوا داوی
لیخوش بوون دهکەم و دهگه پیمه وه بۆ لای خوا ئەویش فره مانی کرد بلاوه ی لی
بکەن، دهلیت ئیبن مهسعوود له مزگه وتی کوفه دا دوو بازنه ی بین، له نیوان
هه ردووکیاندا وه ستاو وتی کامتان پیش کامتانه؟ یه کیکیان وتی ئیمه، ئەویش

بهوهی دیکه‌ی وت دهی هه‌ستق بۆ لای ئه‌وان، به‌وه کردنی به‌یه‌ك بازنه، هه‌یسه‌می (ج ۱، ص ۱۸۱) ده‌لیت ته‌به‌رانی به‌ سه‌حیحی کورتی هیناویه‌تی عه‌بدوللا به‌ سه‌ر داپۆشراوی هات و وتی کۆ ده‌مناسیت باشه، هه‌رکه‌سیش نامناسیت من عه‌بدوللای کۆری مه‌سه‌عوودم ئیوه له‌ موحه‌مه‌دو هاوولانی جی پینموونی ترن یان تاوتان داوه‌ته‌ تاوانی گومرایی، ته‌واو.

ته‌به‌رانی له‌ عه‌مری کۆری سه‌له‌مه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه له‌به‌ر ده‌رگای ئیبن مه‌سه‌عوود دانیشتبووین، کاتیش نیوانی ئیواره و عیشا بوو، ئه‌بو موسا هات وتی: ئه‌بو عه‌بدوره‌حمان وه‌ره بۆ لامان، ئیبن مه‌سه‌عوود هاته‌ ده‌رو وتی ئه‌بو موسا له‌م کاته‌دا بۆچی هاتوویت؟ وتی هیچ به‌خوا به‌لام شتیکم بینی هه‌ژاندمی و خیریشه، به‌لێ هه‌ژاندمی و خیریشه، خه‌لکی له‌ مزگه‌وت دانیشتوون و که‌سی‌کیش ده‌یوت به‌و جۆره "سبحان الله" و سوپاسی خوا بکه‌ن، عه‌بدوللا چوو ئه‌و دووانه‌ش له‌گه‌لێ چوون تا چوون بۆ لای خه‌لکه‌که‌، وتی چه‌نده زوو گومراوون هیشتا هاوولانی موحه‌مه‌د زیندوون و خیزانه‌کانی ماون و جل و قاپ و قاچاغه‌کانی نه‌گۆراون، خراپه‌کانتان بژمیرن من زامنی ئه‌وه ده‌که‌م خوا چاکه‌کانتان بژمیری.^۱

ئه‌بو نه‌عیم له‌ (الحلیة ج ۳، ص ۱۶۷) له‌ عامری کۆری عه‌بدوللای کۆری زوبه‌یره‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت هاتم بۆ لای باوکم وتی له‌ کۆی بوویت؟ وتم خه‌لکیکم دی له‌وانم چاکتر نه‌دیوه، یادی خویان ده‌کردو که‌سیان هه‌بوو له‌ ترسی خوادا له‌ هۆش ده‌چوو، منیش له‌گه‌لیان دانیشتم، ئه‌ویش وتی دواي ئه‌مه له‌گه‌لیان دامه‌نیشه، زانی قسه‌که‌م به‌ دل نییه، وتی پیغه‌مبه‌رم (ﷺ) بینی قورئانی ده‌خویند، ئه‌بویه‌کرو عومه‌رم بینی قورئانیان ده‌خویندو ئه‌وه‌یان توش نه‌ده‌بوو ئایا پیت وایه

^۱ - هه‌یسه‌می (ج ۱، ص ۱۸۱) ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا موجالیدی کۆری سه‌عید هیه که نه‌سانی به‌جی متمانه‌و بوخاری و ئه‌حمه‌دی کۆری حه‌نبه‌ل و یه‌حیا به‌ لاوازی ده‌زانن.

ئهوان له ئه بوبه کړو عومهر زیاتر له خوابترسن؟ منیش بروام کردو وایه بویه وازم لیتهینان.^۱

ته به رانی له (الجامع الكبير) له ئه بو صالح سه عیدی کوپی عه بدوره حماني کوپی عه نزی تجیبیه وه هیناویه تی وه ستا بوو و گیرانه وهی بوخه لک دهوت، صیله ی کوپی حارثی غیفاری که له هاو هالانی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی به خوا به لیانی پیغه مبه رمان به جی نه هیشت و په یوه ندی خزمایه تیمان نه پچراند تا توو هاو هالانت له نیوماندا درکه وتن.^۲

ته به رانی له عه مری کوپی زراروه هیناویه تی ده لیت عه بدوللای کوپی مه سهوود له پروودا وه ستاو منیش سه رقالی گیرانه وه بووم، وتی ئه ی عه مریان بیدعیه کی گومرا که رت داهیناوه یان تو له موحه ممه د (ﷺ) هاو هالانی رینمونتریت؟ بینیم بلاوه یان لی کرد تا بینیم که س له دهوری نه ما.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۹) ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه، بوخاری و به غه وی و موحه مه دی کوپی ره بیعی جیزی و ئین سکن هیناویانه، ئین سکن ده لیت: صیله به س ئه م فه رمووده ی هه یه، له (الصابه ج ۲، ص ۱۹۳) دا هاتووه.

۳ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۹) ده لیت: ته به رانی له المعجم الكبير هیناویه تی و دوو سه نه دی هه یه، په کیکیان که سه کانی سه حیجن، ته و او.

كەنارگىرى لە شوئىنكەوتنى رايەكى بى بنەما

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۳۴) لە ئىبن شەھابە ۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) لە سەر مېنبەر بوو وتى ئەي خەلىپە پەرەس پىغەمبەرى ھاۋەيە ۋە پاستە چونكە خوا پىي نىشان دەدات، لاي ئىمە گومان ۋ زۆر لە خۆكردن لە رادا ھەيە.^۱

ھەر ۋەھا لە (ج ۲، ص ۱۳۵) لە صدقەى كۆپى ئەبو عەبدوللأۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب دەيوت: ھاۋەن راکان دوزمىنانى سوننەتەكانن، ناتوانن بىپارىزن ۋ لىبۇنەتەۋە لە پاراستنى، شەرمىش دەكەن كاتى پىرسىارىيان لى بىرى بلىن نازانىن، بۆيە بەراى خۇيان بەرەنگارى سوننەت دەيىنەۋە، دەي لىيان دورور بن. ھەر ۋەھا لە (ج ۲، ص ۱۳۶) لە عومەر ۋە (ﷺ) دەلىت: سوننەت ئەۋەيە ھاۋە پىغەمبەرەكەي دايانناۋە، ھەلەي راي بۆچوون مەكەن بە سوننەت بۆ ئوممەت.^۲

ئىبن مونزىر لە عەمرى كۆپى دىنار ۋە ھىناۋىيەتى كەسى بە عومەرى (ﷺ) وت: بەۋەي ھاۋە نىشانى داويت، ئەۋىش وتى بىدەنگ بە ئەۋ قەسە تايىبەتە بۆ پىغەمبەر (ﷺ).^۳

تەبەرانى لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود (ﷺ) وتى: خۆ دورور بگرن لە ئايا ۋادەبىنىت، ئايا ۋادەزانىت، چونكە ئەۋە كەسانى پىش ئىۋەي لە ناۋىرد، پىۋانەي شت بە شت مەكەن، گەرنا پىتان لە چەسپاۋىيە ۋە زەبوون دەيىت، ئەگەر كەسىكتان پىرسارى لىكرا لە سەر شتى كە نەيدەزانى با بلى ھاۋە زانائە، چونكە ئەۋ قەسە سى يەكى زانستە.^۴

۱ - منقطع.

۲ - ئىبن ئەبى حاتم ۋ بەيھەقىش لە عومەر ۋە بە ھەمان شىۋە فەرمودەي يەكەمىيان ھىناۋە، ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا ھاۋە ۋ ئەۋەشى بۆ زىادكردۋە (گومان ھىچ لە حق زىاد ناكات).

۳ - لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا ھاۋە.

۴ - ضعيف.

۵ - ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۰) دەلىت: شەعبى فەرمودەي لە ئىبن مەسعود نەبىستۋە، لە سەنەدەكە دا جابرى جەفى ھەيە كە لاۋازە، تەۋاۋ.

ته به رانی له (المعجم الكبير) له ئین مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: هه رسالی ئه وهی دواتری له سالی پیشوو خراپتره، ههچ سالی له سالی دی باشترنیه، ههچ ئوممه تی له وی دی باشترنیه، به لام چوونی زاناو چاکه کانتان سه خته، خه لکی به پای خویان پیوانه بو شته کان ده که ن و ئیسلام دارماو تیکشکاو ده که ن.^۱

ئین عه بدولبر (ج ۲، ص ۱۳۵) بهو شیوه هیناویه تی ده لیت: ئه وه قورئان و سوننه تی پیغه مبه ره که یه تی، هه رکه س دواي ئه وه پای خوئی بلی نازانم ئایا له چاکه کانیدا ده یینیتته وه یان له خراپه کانیدا.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۳۳) له عه تا له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: پرسیارکرا له یه کی له هاوهلآن له سه ر شتی، ئه ویش وتی شه رم له په روه ردگارم ده که م له ناو ئوممه تی موحه مه ددا پای خوّم بلیم.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۰) ده لیت: له سه نه ده که دا موجالیدی کوپی سه عید هه یه که شت تیکه ل ده کات.

ئيجتهادی هاوه لانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)

ئهبو داودو ترمذی و دارمی له موعازی کوری جه به له وه هیئاویانه پیغه مبه‌ر (ﷺ) کاتی ناردی بۆ یه مهن فهرمووی (ئه‌گهر کیشیه‌کت هاته به‌رده‌م چۆن دادوهری ده‌که‌یت) وتی به قورئان دادوهری ده‌که‌م، فهرمووی (ئه‌گهر له کتییی خوادا نه‌تبینی) وتی ده‌ی به سوننه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (ئه‌گهر له سوننه‌تی پیغه مبه‌ری خوادا به‌دیت نه‌کرد) وتی به پای خۆم ئيجتهاد ده‌که‌م و که‌مت‌رخه‌می نانویتم، پیغه مبه‌ر (ﷺ) دای به‌سه‌ر سنگیداو فهرمووی (الحمد لله الذی وفق رسول الله لا یرضی به رسول الله) واته (سوپاس بۆ خوا که نی‌رراوی پیغه مبه‌ری خوای پینمون کرد بۆ ئه‌وه‌ی پیغه مبه‌ری خوا پیی رازیه) ^۱.

ئیین سه‌عد و ئیین عه‌بدولبر له (جامع بیان العلم) له موحه‌مه‌دی کوری سیرینه‌وه هیئاویانه ده‌لیت: دای پیغه مبه‌ر (ﷺ) که‌س هینده‌ی ئه‌بویه‌کر (ﷺ) به سامتر نه‌بوو بۆ ئه‌وه‌ی نه‌ده‌زانرا، دای ئه‌ویش که‌س هینده‌ی عومه‌ر (ﷺ) به سامتر نه‌بوو، ئه‌بو به‌کر کیشیه‌کی ده‌هاته‌ری له قورئان و سوننه‌تا شتکی بۆ به‌دی نه‌ده‌کرد، ده‌یوت به‌پای خۆم ئيجتهاد ده‌که‌م ئه‌گهر راست بوو له خواوه‌یه، ئه‌گهر هه‌له‌ بی‌ت له خۆمه‌وه‌یه‌و داوای لیخۆش بوون له خوا ده‌که‌م ^۲.

ئیین عه‌بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۵۶) له شه‌عبی له شوره‌یحه‌وه هیئاویه‌تی عومه‌ر (ﷺ) بۆی نووسی ئه‌گهر کیشیه‌کت هاته‌ری به‌ پیی قورئان بریاری له‌سه‌ر بده، ئه‌گهر له قورئاندا به‌دیت نه‌کرد به‌ پیی سوننه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌گهر شتی هاته‌ری بی‌ت له قورئان و سوننه‌تا نه‌بوو به‌وه‌ بریاریده که یه‌ک ده‌نگی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (المشکاه ص ۳۱۶) دا هاتووه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱).

خه لکی له سهره، نه گهر شتی هاته پیت له قورئان و سوننه تدا نه بوو کهس قسه ی تیدا نه کرد بوو کام دوو بریاره ت وویست وهری بگره (په پره وی بکه) له گیراوه یه کی دیکه دا هاتوو، نه گهر ویستت ئیجتهاد به رای خوت بکهیت پیشره وی بکه، نه گهر ویستت په له نه کهیت بوه ستو بریارمه ده، پیموایه دواخستن خیره بوټ.^۱

ئیین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۵۷) له ئیین مه سعووده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت هه رکهس کی شه یه کی بو خرایه پروو با به وه ی له قورئاندا هاتوو بریاریدات، نه گهر شتی هاته پیتی که له قورئاندا نه بوو با به وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) بریاری پیداوو بریاریدات، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه تدا نه بوو با به بریاری پیاوچاکان بریاریدات، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه ت و براری پیاوچاکاندا نه بوو، با به رای خوئی ئیجتهاد بکات و بریاریدات و شهرم نه کات، له گیرانه وه یه کی دیکه دا با به رای خوئی ئیجتهاد بکات و نه لیت من واده بینم و ده ترسم، چونکه حه لال و حه رام پروون، له نیوان نه و دووانه هه ندی لیکچوون و نا پروونی هه ن، واز بینن له وه ی جیی گومان تانه بو نه وه ی جیی گومان تان نییه .

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۷) له عه بدوللای کوپی نه بو یه زیده وه هیناویه تی ده لی: بیستم له ئیین عه بباس (ﷺ) نه گهر پرسیا ری لیبرایه له سهر شتی نه گهر له قورئاندا به دی بکر دایه ده یوت: نه گهر نا ده چوو بو سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه گهر له و دووانه دا نه بوو به رای نه بو یه کړو عومهری ده وت: نه گهر له وه شدا نه بوایه رای خوئی ده وت، هه روه ها له ئیین عه بباسه وه ده لیت: نه گهر رای عه لیمان (ﷺ) بو بهاتایه نه ملوو لاما ن ئی نه ده کرد.^۲

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۸) له مسروقه وه هیناویه تی ده لیت: پرسیارم کرد له ئوبه ی کوپی که عب (ﷺ) له سهر شتی، نه ویش وتی ئایا پرووی داوه؟ وتم نا، وتی ده ی ده ستمان ئی هه لگره ■ پرووده دات، نه گهر پرووی دا نه وکات رای خویمان ت پی ده لیین.

۱ - ضعیف.

۲ - ئیین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۱) به و واتایه فه رموده ی یه که م دینئ.

نیحتیات له فهتواداو کی له هاوه لآن فهتوای ده دا

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۳) له عه بدورپه حانی کوپی نه بو له یلاوه هیئاویه تی ده لیت: سه دو بیست هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) م بینی، و ایزانم وتی له مزگه وتدا- هه رکامیان فه رمووده یه کی ده گپراهه وه هزی ده کرد براکه ی له بری نه وه فه رمووده که بلیت و هه ر فه توا ده ریکیان هزی ده کرد براکه ی فه توا له بری نه بو بدات.^۱

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۵) له ئین مه سهووده وه هیئاویه تی ده لیت: هه رکه سه فه توا بدات بو هه رشتیک که داوای فه توا ی لی ده کریت نه وه شیته.^۲

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له حوزه یفه وه هیئاویه تی ده لیت: سی جور که سه فه توا ده دن بو خه لک، که سی ناسخ و منسوخی قورئان شاره زاییت، نه میری چاره ی نه بییت، که مزه یه که زور له خو بکات.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له ئین سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ر به ئین مه سهوودی وت: ئایا نابیستم تو فه توا بو خه لک ده ده ییت؟ که رمه که شتی بده به وه ی که سه رما که شتی له خو گرتووه، له گپراهه وه یه کی دیکه دا، (ج ۲، ص ۱۴۳) (تو نه میر نیت).

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له نه بو مینها له وه هیئاویه تی ده لیت: پرسیارم کرد له زهیدی کوپی نه رقه م و به رائی کوپی عاذب (ﷺ) له سه ر سه رف، هه رچی پرسیارم له یه کیکیان ده کرد ده یوت: پرسیار له وی دیکه بکه چونکه نه وه له من باشترو زاناتره ئینجا فه رمووده که دینیت.

^۱ - ئین سه عد (ج ۶، ص ۱۱۰) له عه بدورپه حمانه وه به و شیوه هیئاویه تی و نه وه شتی بو زیاد کردووه: له پشتیوانان.

^۲ - به و جوړه له ئین عه بباسه وه هیئاویه تی. ته به رائی له ئین مه سهووده وه به و شیوه هیئاویه تی و که سه کانی جی متمانه ن، وه که هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۳) ده لیت.

ئین عساگیر له ئه بو حوصهینه وه هیناویه تی ده لیت: کهستان هیه له مهسه له یه کدا فهتوا دهادت که نه گهر بخزیت بهردهم عومهری کوپی خه تخاب (عربی) هه موو خه لکی بهدری بوکوده کاته وه.^۱

ئین سهعد (ج ۴، ص ۱۵۱) له ئین عومهر وه هیناویه تی پرسیارکرا: له سهردهمی پیغه مبهردا (عربی) کی فهتوای دها بو خه لک؟ وتی نه بوبه کرو عومهر (عربی) جگه له وان شک نابهم، ههروه ها له قاسمی کوپی موحه مه ده وه (عربی) ده لیت نه بوبه کرو عومهر و عوسمان و عه لی (عربی) له سهردهمی پیغه مبهردا (عربی) فهتوایان دها. ههروه ها له (ج ۴، ص ۱۵۷) له فوزه یلی کوپی نه بو عه بدوللای کوپی دینار له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوره حمانی کوپی عه وف (عربی) له وانه بو که له سهردهمی پیغه مبهردا (عربی) فهتوای دها، ههروه ها نه بوبه کرو عومهر و عوسمان و عه لیش به وه ی له پیغه مبهردا (عربی) دهیان بیست فهتوایان دها.^۲

ئین سهعد (ج ۵، ص ۱۶۰) له نه بو عه تییه هه مه دانییه وه هیناویه تی ده لیت: من لای عه بدوللای کوپی مه سهوود (عربی) دانیشتبووم که که سی هات و له سه ر شتی پرسیار لی کرد، وتی ئایا جگه من له که سی تر نه و پرسیاره ت کرد وه؟ وتی به لی پرسیارم کرد له نه بو موسا و ئاوی وت. عه بدوللای به پیچه وانه ی نه وی وت، پاشان هه ستا و وتی له سه ر شتی پرسیارم لی مه که ن ■ کاتی نه و زانیه له نیوتاندایه.

ههروه ها له نه بو عه مری شه یبانییه وه هیناویه تی وتی: نه بو موسای نه شعهری وتی تا نه و زانیه له نیوتاندایه واته ئین مه سهوود پرسیار له من مه که ن.^۳

^۱ - وهک له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا واهاتووه.

^۲ - ئین عساگیر له عه بدوللای کوپی دیناری نه سه له می له باوکیه وه به و شیوه هیناویه تی وهک له (المنتخب ج ۵، ص ۱۷۷) دا هاتووه.

^۳ - نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۹) له نه بو حوصه ین له نه بو عه تییه و عامر له نه بو موسا وه به و شیوه هیناویه تی.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٦٧) له سه هلی کوږی نه بو خه یته مه وه هیڼاویه تی ده لیت: نه وانه ی له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) فه توایان ددا سی کهس له کوچه ران و سی کهس له پشتیوانان بوون: عومهر (ﷺ) و عوسمان (ﷺ) و عه ی (ﷺ) و ئوبه ی کوږی که عب (ﷺ) و موغازی کوږی جه به ل (ﷺ) و زهیدی کوږی ثابت (ﷺ)، هه روه ها له (ج ٤، ص ١٦٨) له مسروق وه هیڼاویه تی ده لیت: فه توا درانی ناو هاو هلاڼی پیغه مبه ر (ﷺ) عومهر و عه ی و ئيبين مه سعود و زهید و ئوبه ی کوږی که عب و نه بو موسای نه شعهری بوون.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٧٥) له قوبه یصه ی کوږی زوئه یبی کوږی حله له وه هیڼاویه تی ده لیت: زهیدی کوږی ثابت له مه دینه دا سه رکرده بوو له بواری دادوهری و فه تواو قورئان خویندن و فره کاند ا له سه رده می عومهر و عوسمان و عه ی له شوینی له مه دینه، پینج سال دواي نه وهش ته نانه ت کاتی موعاویه له سالی چل بوو به خه لیفه به و جوړه بوو تا له سالی چل و پینجا مرد.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٨١) له عه تائی کوږی یه ساره وه هیڼاویه تی عومهر و عوسمان (ﷺ) ئيبين عه بباسیان (ﷺ) بانگ ده کرد نه ویش له گه ل خه لکی به دردا راویژی ده کردو له سه رده می عومهر و عوسماندا تا مردنی فه توای ددا بو خه لک.

ئيبين سه عد (ج ٤، ص ١٨٧) له زیادی کوږی مینا نه وه هیڼاویه تی ده لیت: ئيبين عه بباس و ئيبين عومهر و نه بو سه عیدی خودری و نه بو هورهیره و عه بدوللای کوږی عه مری کوږی عاص و جابری کوږی عه بدوللای و پافعی کوږی خوده یبع و سه له مه ی کوږی نه کوه و نه بو واقیدی له یتی و عه بدوللای کوږی بجینه له گه ل چه ند هاو هلیکی دیکه ی هاوشیوه یاندا له مه دینه فه توایان دداو له پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووده یان ده گیرایه وه له و کاته وه ی عوسمان مرد تا نه وانیش مردن، نه وانه ی فه توایان له لا بوو، له وانه ئيبين عه بباس و ئيبين عومهر و نه بو هورهیره و جابری کوږی عه بدوللای (ﷺ) بوون.

زانسته کانی هاوه لانی (ﷺ)

ئه حمده له ئه بو زهره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به جیی هیشتن و بالنده له ئاسماندا بالی نه ده جولاند مه گهر ئه وهی زانیاری له سهر پیدابووین.^۱
ته به رانی ئه وهی بۆ زیاد کردوه پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی هه رچی له به هه شت نزیك و له دۆزه خ دوورتان بخاته وه بۆتان پوون کراوه ته وه.^۲

ئه حمده له عه مری کوپی عاصه وه هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هه زار په ندم وه رگرت.^۳

به غه وی و ئیبن عه ساکیرو جگه له ویش له عایشه وه هیناویانه - فهرمووده که دینیت - وتیایدا هاتوو: له هه ر خالی کدا ناکوک بوونایه باو کم له ناوی ده بردو یه کلا ی ده کرده وه (ده یپریه وه) وتیان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له کو ی بخریته ژیر خاک؟ که سمان زانیاری مان له سه ری نه بوو، ئه بو به کر (ﷺ) وتی بیستم پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (ما من بني يقبضی إلا دفن تحت مضجعه الذی مات فیه) واته (هه ر پیغه مبه ری بمری له و شوینهیدا ده خریته ژیر خاک که تیایدا مردوه) عایشه وتی: له سه ر میراتی پیغه مبه (ﷺ) ناکوک بوون، هیچ زانیاری یان له سه ری

^۱ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۳) ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیناویانه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - که سه کانی سه نه دی ته به رانی سه حیحن جگه له موحه مه دی کوپی عه بدوللای کوپی یه زیدی مقری که جی متمانه شه، له سه نه ده که ی ئه حمده دا که سه هیه ناوی نه هاتوو. ته به رانی ش له ئه بو دهر دئه وه به و شیوهی فهرمووده که ی ئه بو زهر لای ئه حمده هیناویه تی، هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت: که سه کانی سه حیحن، ئیبن سه عد (ج ۴، ص ۱۷۰) له ئه بو زهره وه به و شیوه هیناویه تی.

^۴ - حسن.

^۵ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت سه نه ده که ی سه نه.

نه بوو، نه بوبه كر وتى: بيستم پيغه مبهري (ﷺ) ده يفرموو (انا معشر الانبياء لانورث ماتركنا صدقة) واته (ئيمه ي كوّمه لي پيغه مبهريان ميراث به جي ناهيّلين، صه ده قه مان به جي نه هيشتووه)^۱.

ته بهراني له نه بوو ائيله وه هيناويه تي ده ليّت: عه بدوللا وتى: نه گهر زانستي عومهر (ﷺ) بخريته تاي ته رازويهك و زانستي هه موو خه لكي سهرزه وي بخريته تاكه ي تري زانستي عومهر قورستر ده بيّت، وه كييع وتى نه عمهش وتى: من نه وه م پي ناخوش بوو، چووم بو لاي ئيبراهيم و بوم باسكرد، نه ويش وتى بوچي پيّت ناخوشه؟ به خوا عه بدوللا چاكر له وه ي وتوه، من وا ده زانم نو له ده ي زانست به مهرگي عومهر نه ما^۲.

ته بهراني له فرموده ده كي دوورو دريژ له سهر مهرگي عومهر (ﷺ) له عه بدوللا وه هيناويه تي - واته ئيبين مه سعوود (ﷺ) - ده ليّت عومهر (ﷺ) له هه موومان زياتر خواي ده ناسي، له هه موومان زياتر قورئاني ده خويند، له هه موومان زياتر شاره زاي ئاييني خوا بوو^۳.

ئيبين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) له حوزده يفه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليّت: زانست وهك نه وه يه له مالدا له گه ل عومهر دا به سترابيته وه، هه روه ها له كه سيكي خه لكي

۱ - صحيح.

۲ - له (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۳۴۶) دا واهاتووه.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مي (ج ۹، ص ۶۹) ده ليّت: ته بهراني به چه ند سه نه ديك هيناويه تي و كه سه كانى نه م سه نه ده صه حيحن جگه له نه سه دي كوړي موسا كه جي متمانه شه، ته واو، ئيبين سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) بهو شيويه هيناويه تي.

۵ - ضعيف.

۶ - له (المجمع الزوائد ج ۹، ص ۶۹) دا هاتووه.

مه دینه وه ده لیت: چووم بو لای عومهری کوپری خه تتاب فقه ناسه کان له لای وه مندال و ابوون، له زانست و فیهدها به سه ریاندا زال بوو.

ته به رانی له ئیبن ئیسا حقه وه هیئاویه تی عه (ﷺ) که فاته می به هاوسه رگرت فاته (رضی الله عنها) به پیغه مبهری فره موو منت دا بهم چاوکزه ورگ زله، پیغه مبهر فره مووی (لقد زوجتک وانه لاول اصحابی سلما واکثرهم علما واعظمهم حلماً) واته (من توّم دا بنه ویه کهم هاوه لمه له ری ناشتیه وه و له هه موویان زانستی زیاترو نه رمونیانی گه وره تره).^۱

ته به رانی و نه حمه د له مه عقه لی کوپری یه ساره وه هیئاویانه - به و جوړه ده یه ئینیت - تیتیدا هاتووه. (اما ترضین ان ازوجک اقدم امتی سلماً واکثرهم علما واعظمهم حلماً).^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۵۴) له عه لیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به خوا هه ر ئایه تی دابه زیبی زانیومه له کوئی و بوچی و له بهر چی دابه زیوه، خوی گه وره دلکی هوشمه ندو زمانیکی ره وانی پی به خشیوم، هه روه ها له (ج ۴، ص ۱۵۶) له یه حیای کوپری سه عیدی کوپری موسه یبه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ر له کیشه یه کدا نه بو حه سه نی تیدا نه بوایه په نای ده گرت به خوا.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۵۹) له مسروقه وه هیئاویه تی ده لیت: عه بدوللا وتی: هه ر سوره تی داده به زی من دمزانی له سه ر چی دابه زیوه، نه گه ر که سی له من شاره زاتربی له قورنان و وشر بگاته لای یان ئاوا ده چووم بو لای.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۶۱) له زهیدی کوپری وه به وه هیئاویه تی ده لیت: پوژی عه بدوللا (ﷺ) هات و عومه ر (ﷺ) دانیشتبوو، کاتی بینی دیت وتی کوپی پر له فیهقه،

۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۰۲) ده لیت نه م فره مووده سه حیحه.

۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۰۱) دا ده لیت: له سه نه ده که دا خالیدی کوپری ته همان هه یه که نه بو حله م و جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ش جی متمانه ن.

وابزانم ئەعمەش وتی زانست، لە ئەسەدی کوپی وداعەو هیناویەتی عومەر باسی ئیبن مەسعودی کردوو و تویەتی: کوپی پرکراوە لە زانست، ئەویش ئەهلی قادسیە دەخەم.

ئەبن سەعد (ج ۲، ص ۱۶۲) لە ئەبولبوختەرەو هیناویەتی دەلیت: چووین بۆ لای عەلی و لەسەر هاوولانی موحەممەد پرسیارمان لیکرد، وتی لەسەر کامیان؟ وتمان لەسەر عەبدوللای کوپی مەسعود (ﷺ) هەوالمان پیبە، وتی شارەزای قورئان و سوننەت بوو، پاشان وەستاو هیندە بەسە بۆ زانست، وتمان ئەی ئەبو موسا؟ وتی مۆرکیکی ناو زانستی لە خوگرت و دواتر لێی دەرچوو، وتمان ئەی عەماری کوپی یاسر؟ وتی باوەرداریکە لە بیرچوو، ئەگەر باس بکرایە باس دەکرا، وتمان ئەی حوزەیفە؟ وتی لە ناو هاوولاندا شارەزاترین بوو بە دوو پوووەکان، وتمان ئەی ئەبوزەر؟ وتی زانستیکی وەرگرت و دواتر تیایدا دەستەوسان کەوت، وتمان ئەی سەلمان؟ وتی زانستی یەکەم و کۆتایشی وەرگرت، دەریایەکی بی بێهەو لە ئیمەی ئالوبەیتە، وتمان ئەی خۆت ئەی ئەمیری باوەرداران؟ وتی ئەوەتان دەویست، ئەگەر داوام لێبکرایە دەمبەخشی، ئەگەریش بێدەنگ بوومایە بە من دەست پی دەکرا.

ئەبن سەعد (ج ۲، ص ۱۶۵) لە ئەبن مەسعودەو هیناویەتی دەلیت: موعازی کوپی جەبەل (ﷺ) ئومەتییکی ملکەچی خوا بوو پاک بوو و لە بیباوەران نەبوو، وتم: ئەبو عەبدوڕەحمان پەلەبی کرد، خوا دەفەر مویت ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلَّهِ خَفِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ئەویش لێی دووبارە کردمەو، منیش زانیم دەست ئەنقەست و تویەتی، بۆیە بێدەنگ بووم، وتی دەزانیت ئوممەت چیە؟ ملکە چیە؟ وتم خوا زاناترە، وتی ئوممەت ئەو یە خەلک فیری خێردەکات، ملکە چی گویرایەلی خواو پیغەمبەرەکیەتی، موعازیش وابوو خەلکی فیری خێر دەکردوو گویرایەلی خواو پیغەمبەرەکی بوو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٦٧) لە مسروقەو هیناویەتی دەلیت: لە هاوه لانی موخەممەد (ﷺ) وورد بوومەو هەو بینیم زانستیای لای شەش کەس یانە: عومەر و عەلی و عەبدوللّو مەعارو ئەبو دەر داو زەیدی کوپی ثابت، لەوانیش وورد بوومەو سەیرم کرد زانستیای لای عەلی و عەبدوللّا گردبوو تەو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٧٦) لە مسروقەو هیناویەتی دەلیت: چوومە مەدینەو لەسەر هاوه لانی پرسیارم کرد، زەیدی کوپی ثابت لە پێ چەسپاوانی (راسخین) ناو زانست بوو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨١) لە مسروقەو هیناویەتی دەلیت عەبدوللّا وتی: ئین عەبباس فریای دانی دە کەسی ئیمە کەوت (واتە زمان و گوشتاری دە کەسمان) نەزەر ئەو شە بۆ زیاد کردووە: بەراستی ئین عەبباس راقە کاریکی چاکی قورئان بوو.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨١) لە موخاھیدەو هیناویەتی دەلیت: ئین عەبباس (ﷺ) لە بەر زۆری زانستی پێی دەوترا دەریا.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨١) لە لەیتی کوپی ئەبو سەلیمەو هیناویەتی دەلیت: بە تاوسم وت لە گەل ئەو کوپە دايت - واتە ئین عەبباس - و گەورە هاوه لانت بە جیھیش توو، وتی من حەفتا هاوه لم دیو ئەگەر لە شتیکدا مشتومریان بوايە دەهاتن بۆلای ئین عەبباس.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٢) لە عامری کوپی سەعدی کوپی ئەبوو قاسەو هیناویەتی دەلیت بیستم باوکم دەیوت کەسم نەدیو هیندە ی ئین عەبباس (ﷺ) تیگەیش تووی ئامادە بوو و هوشمەندو زانست زۆرو نەرم و نیانی فراوان بیست، عومەری کوپی خەتابم (ﷺ) بینی بۆ کیشەکان بانگی دەکردو دواتر دەیوت: کیشە یەك هاتوو تە لات پاشان لە قسە کە ی دەر نە دەچوو و بەشدار بووانی بەدریش بە کوچەر و پشتیانانەو لە دەوری بوون.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٥) لە ئەبو زنادەووە هیناویەتی عومەری کوپری خەتتاب چوو بۆ لای ئین عەبباس کاتی تەبوو تا سەردانی بکات، عومەر وتی نەخۆشیه کەت بێت بۆ ئیمە خوا پشتیوانە.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٥) لە تەلەعی کوپری عەبدوللاووە هیناویەتی دەلیت: ئین عەبباس تیگەیشتن و پێدادان و زانستی پێدراو، من عومەرم نەدیووە کەس پیش ئەو بخت.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٥) لە موخەممەدی کوپری ئوبەیی کوپری کە عەبەووە هیناویەتی دەلیت: بیستم ئوبەیی کوپری کە عەب ئین عەبباسی (ﷺ) لا بوو هەستاو بە ئین عەبباسی و تەمە مەرەکەبی ئەم ئوممەتە دەبیست، هۆش و تیگەیشتنی پێدراو و پیغمبەر (ﷺ) نزی بۆ کردووە خوا لە ناییندا شارەزای بکات.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٥) لە تاوسەووە هیناویەتی دەلیت: ئین عەباس لە زانستدا بەسەر خەڵکدا بەرزبوو وەک بەرزای دارخورماید درێژ بەسەر کورتە دارخورما.

حاکم (ج ٣، ص ٥٣٧) لە ئەبو وائەلەووە هیناویەتی دەلیت: من و هاوێلێکم چووین بۆ حەج و ئین عەبباس (ﷺ) سەرپەرشتیاری حەج بوو، سۆرەتی نوری دەخویندو پاشای دەکرد، هاوێلەکەم وتی "سبحان الله" چی لەسەری ئەم کابرایەو دەیتە دەری؟ ئەگەر تورک ئەو بێستن موسوڵمان دەبن، حاکم وتی ئەم فەرموووە سەنەدی صەحیحە و بوخاری و موسلیم نەیان هینا، لە گێڕانەو دەیهکی دیکەدا هاتوو و تەم قەسەیی کەسم وەک قەسەیی ئەم کابرا نەدیووە و نەبێستوو، ئەگەر فارس و پۆم ئەم قەسانە بێستن موسوڵمان دەبن.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٤) لە ئین عەبباسەووە (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: چووم بۆ لای عومەری کوپری خەتتاب (ﷺ) و ئەویش لەسەر شتی پرسیاری لێکردم کە یەعلائی

کۆپی ئوومه یه له یه مهنه وه بۆی نوسی بوو، منیش تیایدا وه لامم دایه وه، عومه (ﷺ) وتی: شایه تی دهم تۆ گوفتاری بنه ماله ی پیغه مبه (ﷺ) دهرده ی ریت.

ئین سهد (ج ٤، ص ١٨٢) له عتائه وه هیناویه تی ده لیت: خه لکی ده هاتن بۆ لای ئین عه بباس بۆ فیروونی شیعر، خه لکی بۆ ره چه له ک و خه لکی بۆ میژوو پروداوه کانی، هه رکامیان چیان ده ویست ئین عه بباس وه لامی ده دانه وه.

ئین سهد (ج ٤، ص ١٨٣) له عوبه یدوللای کۆپی عه بدوللای کۆپی عوتبه وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) به سیف هت گه لیکی زانست پیش خه لک که وت که پیش ئه و نه بوو، به فیهی که رای پیویست بوو بۆ به لگه، هه روه ها نه رم و نیانی و ریزو به خشنده یی هه بوو، که سم له و زانتر نه دیوه سه باره ت به فه رموده ی پیغه مبه (ﷺ) و شاره زاتر له وم نه دیوه له سه ر عه ربی و ته فسیری قورئان و حیساب و فه رزه کان و ئه وه ی ده چوو پرویداوه و رادروست تر که پیویستی به به لگه نه بی- به هوی راستی گوفتاریه وه- پۆژی داده نیشت ته نها باسی فیهی ده کرد، پۆژی ته نها ته ئویل، پۆژی باسی شه ره کان، پۆژی شیعوو پۆژی میژوو، هه رگیز زانایه کم نه دیوه له لایدا دابنیشیت مه گه ر ئه وه ی ملی بۆ که چ کردیت، هه ی که سم نه دیوه پرسیاری لیبکات مه گه ر ئه وه ی زانست وه لامی له لا په یدا کردوه.

ئین سهد (ج ٤، ص ١٨٦) له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له گه ل گه وه هاوه لانی پشتیوانان و کۆچه ران دابووم، له سه ر غه زاکانی پیغه مبه (ﷺ) و دابه زینی قورئان له و کاته دا پرسیارم ده کرد، ده چووم بۆ لای هه رکامیان له به ر نزیک ی له پیغه مبه وه (ﷺ) دلخۆش ده بوو به چوونم بۆ لای، پۆژی پرسیارم کرد له ئوبه ی کۆپی که عب که له پی چه سپاوانی ناو زانست بوو، سه باره ت به دابه زینی قورئان له مه دینه پرسیارم لی کرد، وتی له مه دینه بیست و هه وت سور هت دابه زی و ئه وی دیکه ی هوموو له مه ککه بوو.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۶) له عیكرمه وه هیئاویه تی ده لیت: له عه بدوللای کوری عه مری کوری عاصم بیست ده یوت ئین عه بباس زانا ترینمان بوو به وهی پرویداو له سر ئه وهی هیچی له باره وه نه هاتیوو فقهیترین کهس بوو سه باره ت به دابه زینی شتی له و باره وه عیكرمه وتی به ئین عه بباسم (ﷺ) وت وای وت، وتی ئه و زانستی لایه و سه باره ت به حال و حرام پرسیاری ده کرد له پیغه مبه ر (ﷺ).

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۴) له عائشه وه هیئاویه تی که سه یری ئین عه بباسم کردو له شه وانی چه جدا بازنه بازنه له گه لی بوون، له سر مه ناسی که کان پرسیاری ده کرد، ئه ویش وتی (عائشه) ئین عه بباس شاره زاتره که مه نسیکیک (به جیگه یان دنیك) ماوه.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۶) له یه عقوبی کوری زهید له باوکیه وه هیئاویه تی ده لیت: له جابری کوری عه بدوللام (ﷺ) بیست کاتی هه والی مه رگی ئین عه بباسی بیست به دهستی دای به و دهسته کهیداو وتی زانا ترین و له سر خو ترین کهس مرد، به مه ئوممه ت توشی موسیبه تیک بوو که ساریژی بو نییه.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۷) له ئه بوبه کری کوری موحه مه دی کوری عه مری کوری چه زمه وه هیئاویه تی ده لیت کاتی ئین عه بباس (ﷺ) مرد پافعی کوری خدیج (ﷺ) وتی ئه مرؤ که سی مرد که چی له نیوان پوژه لآت و پوژئاو ادایه بو زانست پیوستیان پی بوو.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۳) له ئه بو که لسومه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی ئین عه بباس (ﷺ) به خاک سپردرا ئین چه نه فیه وتی ئه مرؤ ره ببانی ئه م ئوممه ته مرد. ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۷) له عه مری کوری دیناره وه هیئاویه تی ده لیت ئین عومه ر (ﷺ) له فیه ناسه کهم ته مه نه کاندئا ئه ژمار ده کرا.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٨) لە خالیدی کوپی حەمدانەو هەیناویەتی دەلیت لە نیو هاو دلانی پیغەمبەر (ﷺ) لە شام کەس نەما بوو لە عوبادی کوپی صامت (ﷺ) و شەدادی کوپی ئەوس (ﷺ) زاناتر و جی متمانەو جی پەزنامەندی تریب.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٨) لە حەزەلە ی کوپی ئەبو سوفا نەو هە ماموستا کانییەو هەیناویەتی دەیان وت: هیچ لە گەنجە هاو دلەکانی پیغەمبەر (ﷺ) لە ئەبو سەعیدی خودری فەقیهتر نەبوو.

حاکم (ج ٣، ص ٥١٠) لە ئەبو زەعزەعی نوسەری مەروانی کوپی حەکەمەو هەیناویەتی مەروان ئەبو هورەیرە (ﷺ) بانگکردو منی لە پشت جیگە کەو دانیشاندو پرسیری لە ئەبو هورەیرە دەکردو منیش دەم نووسی تا کاتی (راس الحول) هات بانگی کردو لە پشت پەردەو دای نیشاندو پرسیری ئی دەکرد لەو بارەو، ئەویش بەبی کەم و زیادو پیش و پاش پیکردن وەلامی دایەو.^١

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە ئەبو موسا و هەیناویەتی دەلیت هاو دلانی پیغەمبەر (ﷺ) لە هەر مەسەلە کدا کیشەیان هەبوایە پرسیریان دەکرد لە عایشەو لە ئەو زانیاریان دەست دەکەوت، ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە قوبەیسە ی کوپی پوئەیبەو هەیناویەتی دەلیت: عایشە (رضی الله عنها) لە هەمووان زاناتر بوو، گەرە هاو دلانی پیغەمبەر (ﷺ) پرسیریان لیدەکرد، هەر وەها لە ئەبو سەلەمەو هەیناویەتی دەلیت: کەسم نەدیو شەرەزا لە سووننەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەقیهتر لە پایە کدا ئەگەر بەلگە بە پای بەینرایەتەو و شەرەزاتر بە نایەتی کە لە سەر چی دابەزیو و زاناتر بە فەززی هیندە ی عایشە زانابی. ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە مسروقەو هەیناویەتی پیی و ترا نایا عایشە (رضی الله عنها) بە چاکی فەزەکانی دەزانی؟ وتی ئەری سویند بەو ی گیانی

^١ - حاکم دەلیت ئەم فەرموودە سەنەدەکی صحیح و بوخاری و موسلیم نەیان هیناوە، زەهەبیش دەلیت صحیحە.

منى به دهسته، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) بینین له سهر فهرزه کان پرسپاریان ده کرد له عائیشه.^۱

ئین سعه (ج ۴، ص ۱۸۹) له مهحمودی کوپی لوبه یده وه هیناویه تی ده لیت ژنه کانی پیغه مبهرم (ﷺ) فهرمووده ی پیغه مبهریان (ﷺ) زور له بهر ده کرد به لام نمونه ی عائیشه و ئوم سه له مه نه بوون، عائیشه له سهرده می عومه رو عوسماندا فه توای ددا تا ئه و کاته ی مرد، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) عومه رو عوسمان ده یان نارد بو لای عائیشه و پرسپاریان له و ده کرد.

ته به رانی له موعاویه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت سویند به خوا هیچکات و تار بیژیکی به تواناترو په وان بیژترو وریا ترم له عائیشه نه دیوه.^۲ ههروه ها له عروه وه هیناویه تی ده لیت: هیچ ئافره تیکی شاره زا به پزیشکی و فیه و شعرم له عائیشه شاره زاتر نه دیوه.^۳

به زار- ده قه که هی ئه وه - و ئه حمه دو ته به رانی له عروه وه هیناویانه ده لیت: به عائیشه م وت من سهیری بارت ده کم سهرم سوپرده مینی، ده تبینم له شاره زاترینی که سانیت، وتم خیزانی پیغه مبهرم (ﷺ) و کچی ئه بو به کر بی ههروایه، ده تبینم شاره زایت به میژوو و په چه له ک و شیعر ی عه رب، وتم چی پیگریه تی که باوکی گه وره زانای قوره یشه، به لام سه یرم کرد شاره زای پزیشکیت ئه مه یان له کوی؟ ئه ویش دهستی گرتم و وتی ئه ی عوره یبه پیغه مبهرم (ﷺ) نازاره کانی زوریوون، پزیشکانی عه رب و عه جه م هه وال و زانیاریان بو ده نارد منیش ئه وه فیرووم، له گیرانه وه ی ئه حمه ددا: منیش چاره سهرم بو ده کرد.^۴

۱- ته به رانی به و ده قه به سه نه دی حه سن هیناویه تی وه که هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) ده لیت.

۲- هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن،

۳- سه نه ده که ی حه سه نه، وه که هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) باسی ده کات.

۴- ضعیف.

زانایانی خواناس و زانا خراپه کان

ئیبین عهبدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۲۶) له عهبدوللای کورپی مهسعوده وه هیناویه تی به هاوه لانی وت کانگای زانست و چرای پینموونی و هاوده می مال و مؤمی شه و نویکاری دل و جل پینه کراوبن له ناسماندا ناسراو و نادیار به خه لکی دنیا ده بن.

ئهبو نه عیم له (الحلیة) دا (ص ۷۷) له عهلییه وه (ﷺ) به و واتایه هیناویه تی به لām له گیرانه وه که ی ئه مدا هاتوو: له زه ویدا باسی بکه ن.

له بری ئه وه ی بلیت نادیار به خه لکی دنیا ده بن.

ئهبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۵) له وه بی کورپی مهنبه وه هیناویه تی ده لیت: ئیبین عه عباس (ﷺ) بیستی خه لکی له بهردهرگای به نی سه هم مشتومرین بوو- و ابزانم وتی له سهر قهدهر- ئه ویش هه ستاو چوو بو لایان و گوچانه که ی دا به عیکرمه و دهستی له سهر ئه و دانا و ئه و دهسته که شی له سهر تاوس دانا، که گه یشته لایان پریان بو کرده وه و به خیر هاتنیان کرد، ئه ویش دانه نیش و پئی وتن شاره زاتریمتاتم پیلین، ئه وانیش پریان وت، وتی ئایا نازانن خوا هندی به نده ی هه ن ترسی خوا بی دهنگی کردوون، به لām لال و کویر نین، هندی زاناو ره وان بیژو قسه زان و خانه دان و شاره زان به پوژانی خویان، هه ن به لām که بیری گه وره یی خوا ده که نه وه عه قلیان سه ردانه وین و دلایان داشکاو زمانیان بیدهنگ ده بیت تا ئه وه ی بیانه ویت به هوش بینه وه به کاری پاک به ره و لای خوا ده چن خویان به که مته رخه م ده زانن به لām ژیره و به هینن، له گه ل سته مکاران و خراپه کاراندا چاکه نوین و دووره په رینن، به لām هه ولی زیاده بو زیادکاری ناده ن و به که میش پازی نابن بو، به کردار یارمه تی ناده ن، هه رکات پریان بگه یت سه رقائی گرنگی دانن و ترسو بیم دایگرتوون و دلّه خور پریان، ئینجا له لایان چوو و گه رایه وه بو کوره که ی خوی.

ئىبن عەساكىر لە مەسعوودە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر زانايان زانست ساز بىكەن و لاي دارودەستەى دايىبنىن دەبنە گەورە پىشەنگى خەلكى سەردەمى خۇيانن بەلام زانستيان لاي خەلكى دىنا دانائە تا شتى لە دىناى ئەوان بەدەست بخەن، بە ھە لاواز دەكەون، مەن بىستم لە پىغەمبەرتان (ﷺ) دەيفەرموو (مەن جەل الھومۇم ھەما واحدا ھەم المەعاد كفا، اللہ سائر الھومۇم، و مەن شەئيتە الھومۇم احوال الدىنا لم يبال اللہ فى اى اوديتھا هلك) (ھەركەس خەم و ھەولەكانى بىكات بە يەك بۇ پۇژى دوايى خەم گەورە زامنى ھەموو خەم و ھەولەكانى دىكەى بۇ دەكات، ھەركەس ھەول و خەمەكان سەبارەت بە بارى دىنا تىرى بىكەن خەم گەورە باكى نىە ئەو كەسە لە چ دۆلىكى دىنادا لە ناو بچى) ^۱.

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۱۸۸) لە سوفيانى كۆپى عوبەينە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستمان ئىبن عەباس وتى: ئەگەر ھەلگىرانى زانست بە ھەقى خۇى زانست ۋەربىگىر خەم گەورە فرىشتەكانى و پىياۋچاكان خۇشيان دەۋىن و لاي خەل ك شەرم و ساميان دەبى، بەلام زانست بۇ دىنا بەكار دىنن بە ھەم خەم رقى لىھەلگرتوون و لاي خەل ك سووك دەبن.

عەبدورەزاق لە ئىبن مەسعوودە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: چۆنە كاتى ئاشووبى تووشتان بوو تىايدا گەورە پەرورە بى و بىرىتە سوننەت و ئەگەر پۇژى گۆردرا بوتى ئەو نەرەۋايىيە؟ وتى ئەى ئەمە دەبىت؟ وتى كاتى دەست پاك و جىمتمانەتان كەم و سەركردەتان زۆرۈ فىقھناستان كەم بن، شارەزايى بۇ جگە لە ئايىن بى و بە كارو كىردەۋى پۇژى دوايى ھەولى بە دەست ھىنانى دىنا بەن ^۲.

^۱ - حسن.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۳) دا ۋا ھاتوۋە، ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۱۸۷) لە ئىبن مەسعوودە ھە ھە شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۳ - صحيح.

لە گېرمانىيەدە كەڭ دېھقانچىلىق سۈنۈش ئىكەنلىكى بىدئەت ۋە خەلقنى لەسەرى دەپچەن، ئەگەر شىتلىكى لى بىگېردى دەۋرى سۈنۈش گۇرۇپپىسى، ئەۋەشى بۇ زىياد كىرىم ۋە ئىقتىسادىي كەڭ سەركىرىدە كەڭ زۆرۈر بىن سەرقالى خەنزۇ كىرىم بىن.

ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۷) لە ئەبۇ زەررە ھىناۋىيەتى دەلىل: دەزانن ئەم فەرمودانەى لە پىناۋ خۇدادا دەگىرىنەبەر كەسى فېرىيان نابى كە مەبەستى دىنيا بىت، يان وتى: تەنھا لەبەر دىنيا دەيەۋىن، ئەۋ كەسە نابىنى ھەرگىز بۇنى بەھەشت بىكات.

ھەرۋەھا لە (ج ۲، ص ۶) لە ئەبۇ مەئىنە ھىناۋىيەتى دەلىل: عومەر بە كەعبى وت: زانايان دۋاى ئەۋەى زانستيان لە دىياندا لەبەر كىرىم لى تىگەشتىن ئەۋ زانستە بە چى دەفەۋەتى؟ وتى تەماۋ چۈۈن بە دۋاى پىۋىستى و ۋىستەكاندا كە لاي خەلە ھەن. عەبدولبىر زاق لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى باسى ھەندى فېتنەى ئاخىر زەمانى كىرىم عومەرىش پىنى وت ئەمانە كەى دەبن ئەى عەلى؟ وتى: كاتى شارەزا بوون بۇ جگە لە ئايىن بى، زانست فېربوون بۇ كار پى كىرىم نەبى، بە كارى پۇژى دۋاى ھەۋلى بە دەستخىستى دىنيا بىرى.^۲

ئىبن عەبدولبىر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۹۴) لە عومەر ھىناۋىيەتى دەلىل: ئەۋەى ترسم ھەيە لىتان بوونى دوۋكەسە، كەسى بە ھەلە تەئۋىلى قورئان بىكات، كەسى لەسەر دەسەلات پىكەبەرى بىراكەى بىكات.^۲

ئىبن سەعدو ئەبۇ يەئلا لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: كاتى ۋەفدى بەسەر ھاتن بۇ لاي عومەر لە نىۋانىاندا ئەھنەفى كۆپى قەيس ھەبۇو كە ئەۋانى ناردەۋەو

۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ھاتۇۋە، ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۸) بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى،

۲ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ۋاھاتۇۋە.

۳ - ئىبن ئەبى شەيبە بەشى يەكەمى ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا ھاتۇۋە.

ئەوی ماوہیەك لای خۆی ھێشتەوہ، دواتر وتی زانیت بۆچی تۆم ھێشتەوہ؟
پێغەمبەر (ﷺ) ھۆشیاری پێی داین لە ھەر دوو پوویەکی زمان زیرەك، من ترسام تۆ
لەوانە بیت و پشت بە خوا لەوانە نیت.^۱

بە یەھەقی و ئیبن نەجار لە ئەبو عوسمانی نەھدیەوہ ھیناویەتی دەلیت: بیستم
عومەری کۆری خەتتاب لەسەر مینبەر دەیوت وریای دوو پووی زانا بن، وتیان
دوو پوو چۆن زانا دەبیت؟ وتی قسە ی حەق و کردەوہی خراب دەکات، جەغفەری
فریابی و ئەبو یەعلاو نەسرو ئیبن عەساکیڕ لە عومەر وہ ھیناویانە دەلیت: ئیمە
دەمانوت ھەموو دوو پوویەکی زمان زیرەك ئەم ئوممەتە مألویران دەکات،
موسەددەو جەغفەری فریابی لە ئەبو عوسمانی نەھدیەوہ ھیناویانە دەلیت: بیستم
عومەری کۆری خەتتاب لەسەر مینبەر وتی: زیاترین کەسی کە ترسم لێی ھەبی
زیانی بۆ ئوممەت ھەبیت دوو پووی زانایە، وتیان ئەی ئەمیری باوەرداران دوو پوو
چۆن زانا دەبیت؟ وتی زمانی زاناو دل و کردەوہی نەزانە.^۲

ئەبن عەبدولبەر لە (جامع بیان العلم ج ۱، ص) لە حوزەیفەوہ (ﷺ) ھیناویەتی
دەلیت: وریای شوین و ھەلوئستی ئاشووب بن، وتیان ئەبو عەبدوللأ شوین و
ھەلوئستی ئاشووب چیە؟ وتی بەر دەرگای سەرکردەکان، کەستان ھەیە دەچیت بۆ
لای ئەمیر و درۆی بە راست دادەنێ و شتیکی پێی دەلیت (وہسف) کە تیایدا نیە، لە
ئەبن مەسعوودیشەوہ دەلیت: لەبەر دەرگای سولتانیەکاندا بێی ئاشووب ھەن وەك
داکوستانی و شتر، سویند بەوہی گیانمی بەدەستە ھەرچیەك لە دنیا یان بەدەست
بخەن ئەوانیش ئەوہندە لە ئایینتان دەبن، یان وتی دوو بەرامبەری دەبن.

۱ - صحیح.

۲ - لە (کنز العمال ج، ص ۲۳۲) دا واھاتووە.

۳ - لە (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا واھاتووە.

(چوون و له بیرکردنی زانست)

حاکم (ج ۱، ص ۹۹) له عهوفی کوپی مالیکی ئەشجعهیه وه هیناویه تی پیغه مبه (ع) پوژئی سهیری ئاسمانی کردو فهرمووی (هذا اوان يرفع العلم) (ئه وه کاتیکه زانست هه لده گیرئ) که سی له پشتیوانان که پیی دهوترا ئین لوبهید وتی ئەه پیغه مبه ری خوا چوون زانست هه لده گیرئ له کاتیکه له کتیبدا چه سپاوه و دلەکان و هریانگرتووه؟ پیغه مبه (ع) فهرمووی (ان كنت لاحسبك من افقه اهل المدينة) (من توّم وا داده نا که له فیهنا سترینی خه لکی مه دینه بیت) پاشان باسی گومرایی جوله که وه مه سیحی کرد که له سه ر دهستیان چیان کرد به په یامی خوا (کتیبی خوا) ده لیت: گه شتم به شه دادی کوپی ئەوس و فهرمووده که ی عهوفی کوپی مالیکم پی وت، وتی عهوف راست ده کات، ئایا یه که م به شی هه لگیرانی زانست پی بلیم؟ وتم به لی، وتی خشوع و له خوا ترسی تا ئەوه ی که سیکی به خشوع نابینی.^۱

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۵۲) دا به و شیوه یه هیناویه تی و له گیرانه وه که یدا هاتووه که سی له پشتیوانان پیی دهوترا زیاد ی کوپی لوبهید پیی وت: ئەه پیغه مبه ری خوا زانستمان له نیودا هه لده گیرئ له کاتیکه قورئانمان له نیودایه و ژن و مندالمان فیڕکردوون، له گیرانه وه یه کدا هاتووه پاشان شه داد وتی فهرمووی: (ئایا ده زانیت هه لگیرانی زانست چیه؟) وتم نازانم، فهرمووی (ذهاب اوعینه، هل تدری ای العلم يرفع) (نه مانی

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیت: ئەم فهرمووده یه سه حیه و بوخاری و موسلیم به هه موو گیره ره وه کانیه وه به به لگه ی ده گرن، زه هه بی وا ده لیت، به زارو ته به رانی له عه وفه وه به و شیوه هیناویانه، وه (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۲۰۰) دا واهاتووه.

وهرگره کانی و تیگه یشتووه کانی، ئایا ده زانیت چی زانست هه لده گیری؟ وتم نازانم، فهرمووی خشوع تا ئه وهی به خشوعی نابینی،^۱ حاکم له ئه بو دهرداو ئین لیدی ئه نساری و ته به رانیش له سه وافی کوپی عسال و وه حشی کوپی هه ربه وه هی ناویه تی، وهک له (المجمع) دا به و واتایه هاتووه، له گیرانه وهیه کی ئه بو دهرداو ئه وه ته ورات و ئینجیل لای جوله که و مه سیح ﷺ سودیکی هیه بۆیان، له گیرانه وهی وه حشیدا: سه ری پی به رز ناکه نه وه، له گیرانه وهی ئین لیدا: له گه ئیدا سوو دمه ند به هیچ نابن.

ته به رانی له عه بدوللای کوپی مه سه ووده وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: ئیسلام چۆن که م ده کات؟ وتیان وهک رهنگی جل، وهک چه وری ئاژهل، وهک که می درهم له بهر زۆر شار دنه وهی، ئه وه وایه و گه وره تر له وهیش مه رگ یان چوونی زانایانه، (هه یسه می ج ۱ ص ۲۰۲) ده لیت که سه کانی جیمتمانن، ته به رانی له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هی ناویه تی ده لیت: ته رمی زهیدی کوپی ثابتم بینی (له وئ بووم) کاتی خرایه ناو گوڤه کهی ئین عه بباس وتی: ئه ی ئه وانه: هه رکهس هه ز ده کات بزانی چوونی زانست چۆنه ئه و چوونی زانست ئاوايه، ئه ری به خوا ئه مپو زانستیکی زۆر چووه.^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۷۷) له عه ماری کوپی ئه بو عه ماره وه هی ناویه تی ده لیت کاتی زهیدی کوپی ثابت مرد له سایه ی کوڤشکا لای ئین عه بباس

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۲۰۲) ده لیت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی زهیدی کوپی جدعان هیه که

دانیشتین، وتی نه مانی زانست ئاوايه، به راستی ئه مپو زانستیکی زور خرايه
ژیر خاک، ههروه ها له ئین عه ببا سه وه ده لیت: به و جو ره زانست نامینی
ئاماره ی به گو په که کرد، که سی که شتی ده زانی و که سی تر نایزانی ئه و
که سه ده مریت، به و ه ش چی لایه له که لیدا ده چیت و نامینی.

ئه حمده له فهرمووده یه کی له عه ماره وه هیناویه تی ده لیت: ده زان
چوون و نه مانی زانست چیه؟ نه مانی زانایه له زه ویدا.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۳۱) له ئیینه مه سه ووده وه هیناویه تی
ده لیت: من واده زانم که س زانستی بیر ده چی بۆ هه له یه ک فی ری بو وه بی کات.^۲

^۱ - له (المجمع ج ۱، ص ۲۰۲) دا واهاتووه.

^۲ - ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی جی متمانه ن به لام قاسم فهرمووده ی له با پیری نه بیستووه،
وه ک (هه یسه می ج ۱، ص ۱۹۹) و مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۹۲) هیناویانه، ئین ئه بی
شه یبه ش ده لیت عه بدوللا وتی به لا و ئافاتی زانست له بیر چوونه وه یه، له (جامع بیان العلم ج ۱،
ص ۱۰۸) دا واهاتووه.

گه ياندنى زانست با كاريشى پينه كاتو

په ناگرتن له زانستى بى سوود

به يهه قى و ئين عه ساكړ له جابرى كورې عه بدول لاوه هيناويانه ده لیت: حوزه يفه پيى وتين: ئيمه هم زانسته مان هه لگرت و ده يگه يه نين به ئيوه نه گهر چى كاريشى پينه كه ين.^۱

حاكم (ج ۱، ص ۱۰۴) له نه بو هوره يره وه هيناوييه تى ده لیت: پينغه مبه ر (ﷺ) نزاى ده كردو ده يفه رموو (اللهم انى اعوذ بك من الأربع: من علم لا ينفع و قلب لا يخشع و نفس لا تشبع و دعا لا يسمع) (خوايه په نا ده گرم به تو له چوار شت: له زانستى كى بى سوود و دلى خشوعى نه بى و د روونى تير نه بى و نزا يه ك نه بيس تريت)^۲.

^۱ - له (كنز العمال ج ۷، ص ۲۴) دا واهاتووه.

^۲ - صحيح.

^۳ - حاكم ده لیت هم فهرمووده صه حيحه و بوخارى و موسليم نه يان هيناوه، زه مه بى ده لیت صه حيحه، به و جوړه ش له فهرمووده ي نه نه سدا هيناوييه تى و له سهر مهر جى موسليم به صه حيچى داناووه.

(بہشی سینزہ ہم)

(ہزو ہاندانی پیغہمبہر (ﷺ) و هاوہ لان بو
یادی خوا چوں بووہ و چوں بهیانی و ئیوارہ و
شہوو روژو له سہفہرو دانیشتندا لہسہری
بہردہوام بوون؟ چوں خہلکیان ہاندہدا؟
زیکرو یادیان چوں بوو؟)

ھەزىز ھاندانى پېغەمبەر (ﷺ) لە يادۇ زىكرى خوادا

ئەبۇ نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۸۲) لە ئەبۇبانەوہ (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: لەگەل پېغەمبەر (ﷺ) لە رېئەكدا بوۋىن و ئىمەش لەگەلى بوۋىن كە كۆچەرەن و تیان: ئەگەر بىمانزانییە چ سامانى باشە كاتى خوا ئایەتى لەسەر زېرۇ زیو دابەزاندوۋە؟ عومەر وتى ئەگەر دەتانەۋىت لای پېغەمبەر (ﷺ) ئەو پىرسىارەتان بۇ دەكەم، و تیان بەلى، ئەۋىش چو بۇ لای پېغەمبەر (ﷺ) منىش سۈۋى و شترەكەم بووم و كەۋتمە شوینى، وتى پېغەمبەرى خوا كۆچەرەن كاتى بىستیان خوا چى لەسەر زېرۇ زیو دابەزاندوۋە و تیان خۇزگە دەمانزانی سامانى باشترە كاتى خوا ئەمەى لەسەر زېرۇ زیو دابەزاندوۋە، فەرموۋى (لِتَتَّخِذْ أَحَدُكُمْ لِسَانًا ذَكَرًا وَقَلْبًا شَاكِرًا وَزَوْجَةً مُؤْمِنَةً تَعِينُ أَحَدُكُمْ عَلَى إِيْمَانَةٍ) با ھەركامتان زمانىكى بە زىكرو دلىكى سوپاسگوزارو ھاوسەرىكى باۋەردار بگىرتە خۇ كە يارمەتى ئىمانتان بدات). لە گىرەنەۋەيەكى دىكەدا (و زوجة تعينه على الآخرة) ھاوسەرى بۇ پۇژى دۋاىى يارمەتى بدات) ئەحمەدو ترمزى بە ھەسەن و ئىبن ماجە لە ئەبۇبانەوہ بەو و اتايە ھېناۋىانە، عەبدۇرەزاق لە عەلىيەۋە (ﷺ) سەبارەت بە ئايەتى ﴿وَالَّذِينَ يَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ھېناۋىيەتى پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (تبا للذهب تبا للفضة) (دەست شكاۋى بۇ زېر، دەست شكاۋى بۇ زیو) سى جار فەرموۋى، ئەمە لای ھاۋەلەن سەخت بوو و تیان ئەى سامانى بگىرىنە خۇ؟ فەرموۋەكە بەو شىۋەى پېشۋو بە كورتى دىنى^۱.

موسلىم لە ئەبۇھورەيرەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) لەرېگەى مەككەدا دەچوۋ كە داى بەسەر شاخىكدا پىنى دەۋترا جەمدان، فەرموۋى (سىروا، هذا جمدان

^۱ - صحيح.

^۲ - ۋەك لە (تەفسىرى ئىبن كەئىر ج ۲، ص ۳۵۱) دا ۋاھاتوۋە.

سبق المفردون) (پرو، نه وه جه مدانه، تاکه کان پیښکه و تن) وتیان نهی پیښه مبهري
خوا تاکه کان کامانه؟ فهرمووی (نه وانهی زور یادی خوا ده کهن)

ترمزی هیناهی تی وتیان نهی پیښه مبهري تاکه کان کی؟ فهرمووی (خو وگرتووان به
یادی خوا، یادو زیکر قورسیه کانیان له سهر شان لاده بات و له پوژی دوا ییدا به بار
سووی دین) (المستهترون بذكر الله، يضع الذكر عنهم اثقالم فيأتون الله يوم القيامة
خفافا).^۱

ته به رانی له مو عادی کوپی جه به له وه هیناوییه تی ده لیت: ئیمه له گهل
پیښه مبهري (ع) ده چوین که پیښه مبهري (ع) فهرمووی پیښکه و تن کوان؟ وتیان
خه لکی چوون و هندی دوا که و تن، فهرمووی (این السابقون الذين يستهترون
بذكر الله؟ من احب ان يرتع في رياض الجنة فليكثر ذكر الله) (کوان نهو پیښکه و تن وانهی
خو وگرتوون به یادی خوا، هه رکس هه دکات له باخچه کانی به هه شتدا بیت و
بچی با زور یادی خوا بکات).^{۲،۳}

ترمزی له نه بو سه عیدی خودریه وه هیناوییه تی پیښه مبهري (ع) پرسپاری لیکرا
چ به ندهیه ک لای خوا له پوژی دوا ییدا پلهی به رزتره؟ فهرمووی (نه وانهی زور یادی
خوا ده کهن) و تم نهی پیښه مبهري خوا ته نانهت له وانهی له پئی خوادا غزا ده کهن؟
فهرمووی (نه گهر به شمشیره کهی له نیو بیباوه پان و هاو لدا نه راندا بجهنگی تا
شمشیره کهی ده شکیت و گه وزاوی خوین بی به دنیاییه وه نه وانهی زور زیکری خوا

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۵۹) دا واهاتوه، ته به رانی له نه بو دهر دانه وه به دهقی
ترمزی هیناوییه تی وه که (المجمع ج ۱۰، ص ۷۵) دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۵) ده لیت: له سه نه ده که دا موسای کوپی عوبه ییده هه یه که لا وازه.

دهكهن لهو پلهيان بهررتره) (لو ضرب بسيفة في الكفار والمشرکين حتى ينكسر ويختصنّب دما لكان الذاکرون الله كثيرا افضل منه درجة) ^۱، ^۲

تهبه رانی له دوو موعجه می (الصغير والوسيط) دا له جابره وه هیئاویه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئاده میزاد هیچ کاری ناکات له زیکری خوا کردن زیاتر رزگار که ربیت بوی) وترا ته نانه ت جیهادی پیی خوایش؟ فهرمووی (ته نانه ت جیهادی پیی خوایش مه گهر ئه وهی بی شمشیره که ی بجهنکی وه شینی تا ده پچری ده شکي) ^۳، ^۴

ئه حمده له موعازی کوپی ئه نه س له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی که سی پرسپاری لی کردو وتی چ جیهادی پاداشتی گه وره تره؟ فهرمووی (اکثرهم الله تبارک وتعالی ذکر) (ئه وه یان زیاتر زیکری خوا ده کات) وتی ئه ی کام پیاو چا کانه پاداشتیان گه وره تره؟ فهرمووی (ئه وه یان زیاتر زیکری خوی گه وره ده کات) پاشان باسی نویژو زه کات و چه ج و فیری کرد له هه موویاندا پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی ده فهرموو، ئه بویه کر به عومهری وت ئه ی ئه بو چه فس زیکر کاران هه موو خیریکیان برد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (به لی) ^۵، ^۶

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی ده لیت فهرمووده که غریبه، به یهقی به کورتی هیئاویه تی، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۵۶) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - مونزیری (ج ۳، ص ۵۶) و (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت که سه کانی هه ردوکیان سه حیحن، ته به رانی له موعازی کوپی جه به له وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه که له (المجمع ج ۱۰، ص ۷۳) دا هاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیئاویانه به لام وتی پرسپاری لی کرد کام مواهیده گه وره ترین پله ی هه یه؟ له سه نه ده که دا زیادی کوپی فائید هه یه که لاوازه و جی متمانه شه، ئین له یعه ش وایه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

ترمزی له عه بدوللای کورپی بسر هوه هیئاویه تی که سی و تی ئه ی پیغه مبهری
خوا شه ریه تی ئیسلام زوره، شتیکم پی بلی تا په یوه سستی بم، فه رمووی (به رده وام
زمانت به یادی خوا پاراو بیټ) (لا یزال لسانک طبا من ذکر الله)^{۱، ۲}.
ته به رانی له مالیکی کورپی یه خامره وه هیئاویه تی موعادی کورپی جه به ل پیی
وتن کوټا قسه که دوا ی ئه وه پیغه مبهری خوام به جی هیشت ئه وه بوو وتم کام کار
لای خوا خوشه ویستره؟ فه رمووی (ان تموت ولسانک ربط من ذکر الله) (بمریت و
زمانت به یادی خوا پاراو بیټ)^{۲، ۴}.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت فه رمووده که حه سه نی غه ریه، حاکم هیئاویه تی ده لیت سه نه ده که ی صه حیه
و ئین ما جه و ئین حه بانیش له صه حیه که یدا هیئاویانه، وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳،
ص ۵۴) دا هاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - (ه یسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیئاویه تی، له و ریگه دا خالی دی
کورپی یه زیدی کورپی عه بدوره حمانی کورپی ئه بو مالیک هیه و کو مه لیک به لاوازی ده زانن، ئه بو
زه رعه ی دیمه شقی و جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، به زار
له ریگه ی دیکه وه هیئاویه تی به لام تیایدا و توویه تی چاکترین کارم پی بلی ئه وه ی زیاتر له خوا
نزیکم ده کاته وه، سه نه ده که ی حه سه نه ته واو، ئین ئه بی دنیا و ئین حه بان له صه حیه که یدا
هیئاویانه وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۵۵) دا هاتووه، ئین نه جاریش هیئاویه تی وه که
له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا هاتووه.

(هاندان و ويستی هاوه لائن بڙيادو زيکري خوا)

ئيبن ئه بي دنيا له عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: خوٽان به يادو باسي خه لك سهرقال مه كهن چونكه به لايه، يادي خوا بكهن، ههروه ها ئه حمه ديش له (الزهد وهناد) له عومره وه هيئاويه تي ده لئيت: يادي خوا بكهن چونكه شيفايه، خو دوور بگرن له يادي خه لك چونكه دهرده.^۱

ئيبن موبارهك له (الزهد) له عوسمانه وه هيئاويه تي ده لئيت ئه گهر دله كانمان پاك بن له يادي خوا سواو بيزار نابن.^۲

به يهه قى له ئيبن مه سعووده وه هيئاويه تي ده لئيت زور يادي خوا بكهن و ده تواني هاوده مي كهس نه كهيت جگه له وه ي بڙيادو زيکري خوا يارمه تيت ديدات.^۳

ئه حمه د له حه بيبي كوري عوبه يده وه هيئاويه تي كه سي هات بڙ لاي ئه بو دهر داو پيى وت: وه سيه تم بڙ بكه ئه ويش پيى وت له خو شيدا يادي خوا بكه له ته نگانه دا بيرت ده كات، ئه گهر شتيكي دنيا ت هاته ري بزانه به ره و كوي ده چيټ.^۴

ئه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۱۹) له ئه بو دهر دا ئه وه هيئاويه تي ده لئيت ثايا چاكترين و خو شه ويسترين كارتان لاي خواو گه شه و نه شو نما تريني له په له تاندا پي بلئم؟ چاكتره له وه ي غه زاي دڙ به دوژمنتان بكهن و بدن له ملتان و بدن له مليان، چاكتره له وه ي دره هم و دينار ببه خشن، وتيان ئه بو دهر دا ئه وه چيه؟ وتي يادي خوا، يادي خوا گه وره تره.

ئه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۱۹) له ئه بو دهر دا ئه وه هيئاويه تي ئه وه ي زمانيان به يادي خوا پاراوه ده چنه به هه شت و پيډه كه نن.

۱ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا واهاتووه.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتووه.

۴ - له (صفة الصفوة ج ۱، ص ۲۵۸) دا واهاتووه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۵) لە موعاۋى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت مەۋقە ھېچ كاری ناكات ھىندەى يادى خوا پزگارى بكات لە سزای خوا، وتیان ئەى ئەبو عەبدۇررەھمان تەنانت جىھادى پى خواش؟ وتى ئەۋە مەگەر ئەۋەى بە شمشىرەكەى بىجەنگى دەشكى چونكە خوا لە قورئاندا دەفەر مویت (و لذكر الله اكبر).

ئىبن ئەبى شەبىيە لە عەبدۇللای كۆرى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يادى خوا بە بەيانى و ئىۋارە چاكتەرە لە شمشىر شكاندن لە پى خوا بە خشىنى سامانى زور.

(جەزى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ زىكرى خوا)

ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) فەر مەۋى (ئەگەر لەگەل خەلىكى دابنىشم لە دۋاى نوپىرى بەيانى يادى خوا بىكەن تا خور ھەلدى لام خۇشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۇلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم و لە برى بوۋنى ھەر كەسىكىان دۈنەزە ھەزار بىت، ئەگەر لەگەل خەلى دابنىشم لە دۋاى نوپىرى عەسر يادى خوا بىكەن تا خورئاۋا دەبىت لام خۇشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۇلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم كە لەبرى بوۋنى (دە) ھەركاميان دۈنەزە ھەزار بىت) ۲. ۱.

ئەحمەدو ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بە مەرفوعى ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەركەس نوپىرى عەسر بكات دۈاتەر دابنىشىت و بە لای خىردا بچى تا شەۋ دىت باشترە لەۋەى ھەشت لە پۇلەكانى ئىسماعىل ئازاد بكات، لە گىرپانەۋەيەكى ئەبو يەعلادا

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە

۲ - ضعيف.

۳ - (مەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۰۵) دەلىت لە سەنەدەكەدا موختەسەب ئەبو عائىد ھەيە كە ئىبن حەبان بە جى متمانەۋ جگە لەۋ بە لاۋازى دەزانن،

دهلیت: نه گهر له گهل خه لکی دابنیشم که له بهر به بیان هه لهاتنی خور یادی خوا بکه ن لام خوشه ویستتره له وهی خوری به پرودا هه لدی (دنیا).^۱

ته بهرانی له (المعجم الكبير والمعجم الوسيط) دا به چهند سه نه دیکی لاواز له سه هلی کوپی ساعديه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) ده فهرمویت (لان اشهد الصبح ثم اجلس فأذكر الله عز وجل حتى تطلع الشمس احب الى من ان احمل على جياذ الخيل في سبيل الله حتى تطلع الشمس) (نه گهر نامادهی نویژی به یانی به و دواتر دابنیشم یادی خوا بکه م خور هه لدی لام خوشه ویستتره له وهی له سه ر پشتی نه سپ له ری خوادا لیبه نوم خور هه لدی).^۲

به زار له عه بباسی کوپی عه بدولموته لیبه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (نه گهر له نویژی به یانی وه دابنیشم تا خور هه لدی لام خوشه ویستتره له وهی چوار کهس له پوله کانی ئیسماعیل ئازاد بکه م) هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۶) دهلیت به زارو ته بهرانی هیناویانه به لام ته بهرانی وای هیناوه: نه گهر نویژی به یانی بکه م و تا خور هه لدی یادی خوا بکه م لام خوشه ویستتره له سه ر نه سپ له ری خوادا تا خور هه لدی، له سه نه دی هه ردووکیاندا موحه ممه دی کوپی نه بو حه مید هه یه که لاوازه، ته واو. موسلیم و ترمزی له نه بو هوریره وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (نه گهر بلیم سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) لام خوشه ویستتره له وهی خوری له سه ر هه لدی (دنیا)).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۵) دهلیت: نه بو یه علا له گیرانه وه یه کدا یه زیدی رقاشی هیناوه که زورینه ی به لاوازی ده زانن و جی متمانه شه، له گیرانه وه که ی نه حمه ددا یه زیدی رقاشی نه هاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - له (مجمع الزوائد ج ۱۰، ص ۱۰۵) دا واهاتوو.

۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۸۴) دا واهاتوو.

ٺه حمده له ٺهبو ٺومامه وه (ﷺ) هيٺاويه تي پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (ٺه گهر دابنيشم يادي خواو الله اڪبرو سوپاس و همدى خواو ولا اله الا الله بڪهم تا خور هه لڏي لام خوشه ويستتره له وهى دوو گهردن له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم، له دواي عه سريش تا خور ٺاوا ده بيت الله اڪبر و لا اله الا الله و سبحان الله بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى چوار گهردن له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم، ٺه گهر له نويڙي عه سره وه تا ٺاوا بووني خور يادي خوا بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى ٺه وهنده ٺه وهنده له پڙله ڪانى ئيسماعيل ٺازاد بڪهم) ^۱.

(هه زى هاوه لان (ﷺ) بڙيڪر)

ته به راني له عه بدوللاي ڪوپى مه سعووده وه هيٺاويه تي ده لڏيت: ٺه گهر پوڙي تا شهو يادي خوا بڪهم لام خوشه ويستتره له وهى جلهوى ٺه سڀ پوڙي تا ٺيواره بگرم. ^۲

ته به راني له (المعجم الكبير) له ٺهبو عوبه يدهى ڪوپى عه بدوللاي ڪوپى مه سعووده وه هيٺاويه تي ده لڏيت: بڙ عه بدوللاي ڪوپى مه سعوود سهخت بوو به بي يادي خوا قسه بڪات. ^۴

^۱ - حسن.

^۲ - (هه يسه مى ج ۱، ص ۱۰۴) ده لڏيت ٺه حمده هه مووي و ته به راني به شيوهى گيڙانه وهى دووهم هيٺاويانه و سه نه ده ڪانيشي هه سه نن، ته واو.

^۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۷۵) ده لڏيت ته به راني له ريگه ي سم له ٺيبن مه سعوودى باوڪيه وه هيٺاويه تي و فرموده ي ٺي نه بيستوه.

^۴ - (هه يسه مى ج ۲، ص ۲۱۹) ده لڏيت: ٺهبو عوبه يده فرموده ي له باوڪيه وه نه بيستوه و ڪه سه ڪانى ديڪه ي جي متمانه له گيڙانه وهيه ڪيدا له سهري سهخت بوو پاش هه ٺه اتنى به ره به يان قسه بڪات ■ نويڙي به ياني بڪات، ته واو.

لە عەتائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود چوۋ بۇ لاي خەلكانى دواى بەرەبەيان قەسەيان دەكرد پىگىرى قەسەكرىنى لىكرىدن و تى ئىۋە بۇ نوپۇز ھاتوون يان نوپۇز بىكەن يان بىدەنگ بن.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۱۹) لە ئەبو دەردائەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر سەد جار اللہ اکبر بىكەم لام خۇشەۋىستىرە لەۋەى سەد دىنار بىخەشم.

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۳۵) لە موعادى كوپى حەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر لە بەيانىيەۋە ■ شەۋ قەسە بىكەم لام خۇشەۋىستىرە لەۋەى لەسەر ئەسپ لە پىي خوادا لىبنەۋم لە بەيانىيەۋە تا شەۋ.

ئەبو نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۲۵۹) لە ئەنەسى كوپى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل ئەبو موسا لە پىگەدا بووین كە بىستى خەل ك قەسە دەكەن، قەسە كارىكى بىست و تى ئەى ئەنەس ئەمە چىە؟ با بپوین يادى پەرۋەردگارمان بىكەن، چونكە ئەۋانە ھەركاميان خەرىكە بە زمانى پىست بدپىت، فەرمودەكە دىنىت ۋەك لە باسى ئىمان بە پۇژى دوايىدا ھاتوۋە.

تەبەرانى لە موعادى كوپى عەبدوللاى كوپى رافىعەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە كۇپىكدا بووم عەبدوللاى كوپى عومەر (ﷺ) ۋ عەبدوللاى كوپى جەغفەر (ﷺ) ۋ عەبدوللاى كوپى ئەبو عومەيرە (ﷺ) لەۋى بوون، ئىبن ئەبى عومەيرە و تى: لە موعازى كوپى جەبەلم (ﷺ) بىست دەيوت پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دوۋ وشە يەككىيان ■ لاي عەرشە كۇتايى بۇ نىيە، ئەۋى دىكەيش نىۋانى ئاسمان و زەۋى پىردەكات، لا الہ الا اللہ واللہ اكبر) ئىبن عومەر بە ئىبن ئەبو عومەيرەى و تى تۇ ئەۋەت

^۱ - ھەيسەمى ج ۲، ص ۲۱۹) دەلىت: عەتا فەرموۋەدى لە ئىبن مەسعودەۋە نەبىستوۋە كەسەكانى دىكەى جى متمانەن.

لی بیست؟ وتی به لی، ئین عومهر (ﷺ) گریا تا ریشی به فرمیسکی ته پوو، وتی نه وانه دوو وشن خو شمانده وین وابهسته یان بوین.^۲

ئین سه عد (ج ۷، ص ۲۲) له جه ریره وه هیناویه تی ده لیت: نه نه سی کوری مالیک ئیحرامی به ست لای خاوه ن په چه له کی، هه رچی ده وت یادی خوی ده کرد تا ته و او بوو، ده لیت پی وت برازا گیان ئیحرام به ستن به و شیوه ده بیت.

(کوری یادی خوی گه و ره)

ئه حمه دو ئه بو یه علاو ئین حه بان له سه حیه که یداو به یه قی و جگه له وانیش له ئه بو سه عیدی خودیره وه هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یقول الله عز وجل يوم القيامة سيعلم اهل الجمع من اهل الكرم) (خوی گه و ره له پوژی دوا ییدا ده فهرمویت دواتر خه لکی کو بو وه ده زانن داروده سته ی ریز کامانه ن) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا ده سته ی ریز کامانه ن؟ فهرمووی (ده سته ی کوره کانی زیکر)^۳.
ئین زه نجه ویه و ترمزی له عومهر وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته یه کی به ره و نه جد ناردو له وی ده سته و تیکی زوریان ده ست که وت و خیرا هاتنه وه، یه کی له وانه ی نه چوو بوو وتی هیچ ده سته یه کمان نه دیوه هینده خیراو پر ده سته ووت بیته وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئایا خه لکی کتان پی بلیم که

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۴) دا ده لیت گپه ره وه کانی تا لای موعادی کوری عه بدوللا جی متمانه ن جگه له ئین لوه یعه و ئین لوه یعه فهرمووده ی حه سه نه و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن.

۳ - ضعیف.

۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۳) دا هاتوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۶) ده لیت ئه حمه د به دوو سه نه د هیناویه تی و سه نه دیکیان حه سه نه و ئه بو یه علایش وا هیناویه تی.

دسته و تيان باشترو گه پانه وه يان خير اتره؟ خه لکي ٿا مادي نوڙي به ياني بوون دواتر له ڪڙه ڪانياندا دانيشتون يادي خويان ڪردووه تا خور هه ٿاتووه، ٺهوانه خير اتر ده گه پنه وهو ده سته و تيان باشترو) له ده ڪيڪدا (خه لکاني نوڙي به ياني ده ڪن پاشان له ڪڙه ڪانياندا داده نيشن يادي خوا ده ڪن ■ خور هه ٿديت پاشان دوو رکات نوڙ ده ڪن و دواتر ده گه پنه وهو بؤ لاي مال و مناليان، ٺهوانه له گه پانه وه (تاودان) خير اتر ده سته و تيان له وان باشترو) ۱. ۲.

ته به راني له عه بدو پر حمانی ڪڙي سهلي ڪڙي هه نيفه وه هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) له ماليڪدا بوو ڪه ٺهه ٺايه ته ي بؤ دابه زي (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي...) ٺهويش هاته دهر بيني خه لکي يادي خوا ده ڪن، هه يانه قز بلاو پيست وشڪو خاوهن يه ڪ جله ڪاتي ٺهواني بيني له گه ٿيان دانيشتو فهرمووي (الحمد لله الذي جعل في امتي من امرني ان اصبر نفسي معهم) (سوپاس بؤ خوا ڪه ڪه سان يڪي له ٺوممه تمدا داناهه ڪه فهرماني پيڪردم دهروونم له گهل ٺهواندا خوراگر راگرم) ۲. ۴.

ته به راني له (المعجم الصغير) له ٺيبن عه بباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) داي به لاي عه بدو ٿلاي ڪڙي ره واحه داو باسي هاوه لاني ده ڪرد، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (اما انكم الملاء الذين امرني الله ان اصبر نفسي معكم) (ٺيوه

۱ - ضعيف.

۲ - ترمزي ده ٿيت فهرمووده ڪه غريبهو ته نها لهم پرووه به دي ده ڪهين له سه نه ده ڪه دا هه مادي ڪڙي ٺهيو هه ميد هه يه ڪه لاوازه، له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۹۸) دا واهاتووه، به زار له ٺهيو هوريره وه بهو واتايه هيٺاويه تي، له گيڙانه وه ڪهيدا هاتووه: ٺهيو به ڪر وتي ٺهه پيغه مبهري خوا بهو جوڙه هاتووه، (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۷) ده ٿيت: له سه نه ده ڪه دا هه ميد ي مهولاي ٺيبن عه لقه هه يه ڪه لاوازه.

۳ - صحيح.

۴ - له (ته فسيري ٺيبن ڪه ٿير ج ۳، ص ۸۱) دا واهاتووه.

ئەو دەستەن کە خوا فەرمانی پێکردم لەگەڵتان خۆ ڤاگرم) پاشان ئەم ئایەتە ی خۆیند (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي) تا (وكان امر فرطا) کاتی ژمارەتان دادەنیششت فریشتەکانیش لەگەڵیان دادەنیشن، ئەگەر سوبحانە لای بکەن ئەوانیش دەیکەن، ئەگەر الحمد لله یان الله اکبر بکەن ئەوانیش دەیکەن، پاشان بەرز دەبنەووە بۆ لای ڤەرۆردگاری خۆیشی لەوان زاناترە دەلێن: ڤەرۆردگارا بەندەکانت سوبحانە لایان کرد ئیمەیش کردمان، الله اکبر الحمد لله یان کرد ئیمەیش کردمان، ڤەرۆردگاران دەفەرمویت: ئە ی فریشتەکانم ئیو بە شایەت دەگرم لێیان خۆش بووم، ئەوانیش دەلێن لە نیویاندا فلان و فلان تاوانکار هەن، خوا دەفەرمویت ئەوانە خەلکیکن دانیشتوویان لێیان سەرکەش و شەقی ناییت.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیه ج ۱، ص ۳۴۲) لە ثابتی بەنانیووە هیناویەتی دەلێت: سەلمان (رضی اللہ عنہ) لە گەڵ دەستەیکدا بوو کە یادی خویان دەکرد، پێغەمبەر (ﷺ) دای بە لایداو ئەوانیش وەستان، فەرمووی (چیتان دەوت؟) وتمان ئە ی پێغەمبەری خوا یادی خوامان دەکرد، فەرمووی (بێن، چونکە من ڤەحمەتم بینی دادەبەزی بەسەرتاندا بۆیە حەزم کرد لەگەڵتاندا بەشدار بم) پاشان فەرمووی (سوپاس بۆ خوا کە لە ئوممەتە کەمدا کەسی وای داناو کە فەرمانی پێکردووم لەگەڵیاندا خۆم ڤاگرم).

ئێین ئەبی دنیاو ئەبو یەعلاو بەزارو تەبەران و حاکم، بە صەحیحی داناو، و بەیەقی لە جابرەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلێت: پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لامان و فەرمووی (یا ایها الناس تن الله سرايا من الملائكة تل وتقف على مجالس الذكر في الأرض فارتعوا في رياض الجنة) وتیان ئە ی باخچەکانی بەهەشت لە کوین؟ فەرمووی (مجالس الذكر، فاغدوا أروحوها في ذكر الله وذكروا أنفسكم من كان يجب

^۱ - (هەیسەمی ج ۱، ص ۷۶) دەلێت لە سەنەدە کدا موحەممەدی کۆری حمادی کووفی هەیه کە لاوازه

ان يعلم منزلته عند الله فليُنظر كيف منزلة الله عنده؟ فإن الله ينزل العبد منه حيث أنزل من نفسه) (کوڑہ کانی زیکر، دہی بهیانی یان نیوارہ له یادی خوادا بن و دہروونتان به بیرى سہرقال بکەن، ھەرکەس حەز دہکات بزانی پلہو پایہی لای خوا چەندە با سہیر بکات پلہو پایہی خوا لای ئەو چۆنہ؟ چونکہ خواى گەورە بە پیى دانای پلہو پایہ له دہروونی بەندەدا پلہو پایہی بەندە لای خوێ دادەنى^۱).

تەبەرانی لە (المعجم الصغير) لە جابری کوپی سەمرەو ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە نوێژی بهیانی دەرکرد دادەنیشتی یادی خواى دەرکرد تا خۆر ھەڵدەھات، (ھەیسەمى ج ۱۰، ص ۱۰۷) دەلیت کەسەکانى جی متمانەن، جگە لە دەقی (یادی خواى دەرکرد) ھوى دیکەى لە فەرموودەى صەحیحدا ھاتووە.

ئەحمەدو تەبەرانی لە عەبدوللای کوپی عەمرەو ھیناویەتی دەلیت و تە ئەى پیغەمبەرى خوا دەستکەوتى کوپی زیکر چیە؟ فەرمووی (بەھەشت)^۲.
ئەبى عەساكیر لەئەبى مەسعوودەو ھیناویەتی دەلى کوپی زیکر بوژینەرەو ھى زانستە و خشوع بە دلەکان دەبەخشیت^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۶۵) دەلیت: لە سەنەدەکانیاندا عومەرى مەولای عەفرە ھەییە کە قسە لەسەر کردنى دینیت، کەسەکانى دیکە جی متمانەو ناسراوو جی بەلگەن و فەرموودەکەش حەسەنە، (ھەیسەمى ج ۱۰، ص ۷۷) دەلیت: لە سەنەدەدا عومەرى کوپی عەبدوللای عەفرە ھەییە کە چەندى بە جی متمانەو دەستەیک بە لاوازی دەزانن، کەسەکانى دیکەش جی متمانەن.

۳ - حسن لغیره.

۴ - سەنەدى ئەحمەد حەسەنە وە (ھەیسەمى ج ۱۰، ص ۷۸) و مونزیری (ج ۳، ص ۶۵) دەلیت.

۵ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتووە.

(كەفارەتى كۆپۈ دانىشتىن)

ئىبن ئەبى دىناۋ نەسائى دەقەكە ھى ئەم دوۋانەيە، و حاكىم و بەيھەقى لە عائىشە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە لە كۆپى دادەنىشت يان نوپۇزى بىكرىايە چەند وشەيەكى دەوت، پىرسىيارم كرد لە عائىشە كە ئەو وشانە چى بوون، وتى ئەگەر بە خىر قىسەى كرد مۆرك بوو بەسەريانە ۋە تا پۇزى دوايى، بە خراپە قىسەى كرد كەفارەتەكەى ئەۋەيە (سبحانك اللهم وبحمدك لا اله الا انت استغفرک واتوب اليك).^۱

ئەبو دەردا لە ئەبو بەرزەى ئەسلەمىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆتاي كۆپدا كە دەيوست ھەستى دەيفەرموو (سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا اله الا انت استغفك و أتوب اليك) يەكى وتى ئەى پىغەمبەرى خوا تۆ قىسەيەكت كرد كە جاران نەتدەفەرموو، فەرموۋى (كفارة لما يكون في المجلس)^۲ (كەفارەتە بۆ ئەۋەى لە كۆپكەدايە) نەسائىش ھىناۋىيەتى دەقەكە ھى ئەۋە لەگەل حاكىم بە صەحىحى دانائە، و تەبەرانى لە ھەرسى موعجەمەكەيدا بە كورتى بە سەنەدى جىيىد لە رافعى كۆپى خۇدەيجەۋە بەو شىۋەى فەرموۋدەى ئەبو بەرزە ھىناۋىيەتى و دواى (أتوب اليك) ئەمەشى بۆ زىياد كردوۋە (عملت سوءاً أو ظلمت نفسي فاغفر لي انه لا يغفر الذنوب الا أنت) (خراپم كردوۋە سىتەم لە خۆم كردوۋە، دەى لىم خۆش بە چونكە تەنھا تۆ لە تاۋانەكان خۆش دەبىت) وتمان ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو وشانە تازە فەرموونت، فەرموۋى (بەلى جبرئيل هات بۆ لام و فەرموۋى ئەى موحەممەد كەفارەتەكانى كۆپۈ دانىشتىن)^{۳، ۴}.

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۲) دا ۋاھاتوۋە.

تەبەرانى لە (المعجم الصغير الأوسط) لە زوبەيرى كۆپى عەوامە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: وتمان ئەي پېغەمبەرى خوا ئىمە ئەگەر لە لات ھەستايىن قسەي سەردەمى نەزانى دەكەين، فەرموۋى (ئەگەر لەو كۆپانەدا دانىشتىن كە تيايدا ترسان بۇ سەر دەروونتان ھەبوو لەو شۆيىنە تاندا بلىن اللهم سبحانه وبحمده ان لا اله الا انت نستغفرک ونتوب اليك، كە فارەتە بۇتان بۇ ئەۋەي توۋشى بوون) ^{۱، ۲}

ئەبو دەرداۋ ئىبن حبان لە صەھىحە كەيدا لە عەبدوللەي كۆپى عەمرى كۆپى عاصە ۋە ھىناۋىيە ۋەتى: ھەندى ۋە ھەن ھەركەس لە كۆپى ھەق يان پوۋچەل ۋە باتلدا لە كاتى ھەستانىدا سى جار بىئاللىت كە فارەتە بۇي، لە ھەر كۆپىكى خىرو زىكرىشدا بلى خۋاي گەورە مۆرى كۆتايى بەۋانە بۇ لىدەدات ۋەك چۆن مۆرى سەر پەراۋ لىدەدات، (سبحانك الله.....) ^{۳، ۴}

(خويندى قورئان)

ئىبن حبان لە فەرموۋدەيەكى دوورودرىژ لە ئەبو زەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت ۋەتم ئەي پېغەمبەرى خوا ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (لە خوا بىرسە چۈنكە سەرى ھەموو شىئىكە) (عليك بتقوى الله فإنه راس الأمر كله) ۋەتم ئەي پېغەمبەرى خوا زىاتر ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (عليك بتلاوة القرآن فإنه نور لك الأرض وذخر لك في السماء) (قورئان بخوينە، چۈنكە لە زەۋىدا پوۋناكىيە بۇت ۋە ئاسمانىشدا خەزىنەيە بۇت) ^{۱، ۲}

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۴۲) دەلىت لە سەنەدەكەدا كەس ھەيە نايناسم.

^۳ - صحيح.

^۴ - بە ھەمان شىۋەي فەرموۋدەكەي عائىشە دىنىت، لە (الترغيب والترهيب) دا ۋاھاتوۋە.

^۵ - ضعيف.

تہیالسی و ئەحمەدو ئیبن جەریرو تەبەرانى و ئەبو نەعیم لە ئەوسى كۆپى حوزەیفەى ئەقەفەوہ هیناویانە دەلیت: وەفدى ئەقیف بووین چووین بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) ئەخلافیەکان لای موغیرەى كۆپى شوعبەو مالیکیهکان لای چادرەكەى دابەزى، پیغەمبەر (ﷺ) دەهات بۆ لامان و دواى نوێژى عیسا قەسەى بۆ دەکردین لە تاو زۆر وەستانى قاچەکانى ئەملاولای پیدەکرد، زۆر بەى فەرمايشتى سکاڵا بوو لە قورەيش، دەیفەرموو (لە مەككە لاواز بووین، كە هاتینە مەدینە پێزى خەلكەكەمان گرتو شەپرى جەنگ بەسەر بوو، جارێ بۆمان و جارێ لە دژمان) شەوئى لە كاتى جارانى نەهات بۆ لامان، دواتر هات و وتان ئەى پیغەمبەرەى خوا ئەمشەو لە كاتى خۆیدا نەهاتیت، فەرمووى (ئەه طرا على حزبی من القرآن فأحببت ان لا اخرج حتى اقراه) (شتى لە حیزبى قورئانەكەم مابوو حەزم كرد نەیهەمە دەر ■ بیخوینم یان فەرمووى تەواوى بكەم) كە بەیانى هات لە هاوہ لآن پرسیارمان كرد حیزبى قورئان چۆنەو چیە؟ وتیان سى و پینج و حەوت و نۆز دەو یانزەو سیانزەو حیزبى موفەصەل^۲، ئەبو دەرداد (ج ۲، ص ۳۱۰) لە ئەوسى كۆپى حوزەیفەوہ بەو شیوہ بە دووردیژى هیناویەتى، لە گیرانەوہكەى ئەمدا هاتووہ (فكرهت ان اجىء حتى اتمه) (حەزم نەكرد بێم ■ تەواوى بكەم).

ئەبو داود لە موغیرەى كۆپى شوعبەوہ هیناویەتى دەلیت: كەسى لە پیغەمبەر (ﷺ) مۆلەتى وەرگرت كە لە نێوان مەككەو مەدینەدا بوو، وتى ئەمشەو حیزبى قورئانەكەم لە دەست چوو، من هیچ شتى پێش ئەو ناخەم.^۳

ئەبو نەعیم لە (الحلیە ج ۱، ص ۲۵۸) لە ئەبو سەلەمەوہ هیناویەتى دەلیت: عومەرى كۆپى خەتتاب بە ئەبو موسای دەوت: خوامان بە بیر بێنەوہ، ئینجا

۱ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۸) دا واهاتووہ.

۲ - ضعیف.

۳ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۲) دا واهاتووہ.

۴ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا واهاتووہ.

قورئانى دەخوئند، ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۱۰۹) لە ئەبو سەلەمەۋە بەۋ شىۋە
ھىناۋىيەتى، لە ھەبىبى كۆرى ئەبو مەزروۋە دەلىت: بىستمان ۋا بزائىن عومەرى
كۆرى خەتتاب بە ئەبو مووساى ئەشعەرى ۋت خوامان يىر بخەرەۋە، ئەۋىش
قورئانى بەسەردا خوئند، دەنگىشى بۇ قورئان خۇش بوو، لە ئەبو نەزەرۋە دەلىت
عومەر بە ئەبو مووساى ۋت تامەزۋى لاي پەرۋەردگارمان بکە، ئەۋىش قورئانى
خوئند، ۋتيان كاتى نوئزە، عومەر ۋتى مەگەر ئىمەش لە نوئزدا نىن؟.

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن عباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب
كە دەچۈۋىيە مال قورئانەكەى دەكردەۋە دەخوئند.^۱

ئەحمەد لە (الزهد) ۋ ئىبن عەساكىر لە عوسمانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەز
ناكەم شەۋو پۇژىك بەسەردا بىت مەگەر برۋانمە قورئان، ۋاتە خوئندى قورئان.^۲
ھەرۋەھا لە عوسمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر دلتان پاك بىت لە فەرمايشتى
خوا تىر نابن، لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا ۋاھاتوۋە، بەيھەقى لە (الاسماء
والصفات ص ۱۸۲) لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەمىرى باۋەرداران عوسمانى
كۆرى عەففان (ﷺ) ۋتى: ئەگەر دلەكانمان پاك بن لە فەرمايشتى پەرۋەردگارمان
تىر نابىن، من ھەز ناكەم پۇژى بەسەردا تىپەرى ۋ تيايدا نەپوانمە قورئان،
عوسمان كە مرد لە تاۋ زۆر خوئندەۋەى قورئان پەرەكانى كۆنەۋ دىراۋون.

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: درىژە بدەن بە
پروانىنە ناۋ قورئان.^۳

^۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۴) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۵) دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ٽئين سه عديش (ج ٤، ص ١٧٠) له حبيبى ڪورى شههيدوه هيٺاويه تي به نافع وٿرا: ٽئين عومر له مال هويدا چي ده ڪرد؟ وٽي بهرگه ي ناگرن، بؤ هر نويڙي ده ست نويڙي ده گرت و له نيوانياندا قورٺاني ده خويند.

حاکم (ج ١، ص ٢٤٢) له ٽئين نه بو ماليڪه وه هيٺاويه تي ده لئيت: عيڪرمه ي ڪوري نه بو جهل قورٺاني هه لده گرت و له سهر پروي دايدنه او ده گرياو ده يوت فه رمايشتي پهروه دگارم، ڪٽيبي پهروه دگارم.^١

ٽئين نه بي داود له ٽئين عومر وه هيٺاويه تي ده لئيت: هه رڪس صه له وات بدات له سهر پيغه مبه (ﷺ) ده خيرى بؤ ده نوسريٽ، نه گهر يه ڪيڪتان له بازاره وه گهرايه وه بؤ مال با قورٺانه ڪه ي بڪاته وه قورٺان بخويني چونڪه به هر پيتي ده خيرى بؤ ده نوسريٽ، هه روه ها له گيڙانه وه يه ڪي ديڪهيدا ده لئيت: خوا بؤ هر پيتي ده خيرى بؤ ده نوسريٽ، من ناليم (الم) به لڪو ده ليم نه لف ده و لام ده و ميم ده.^٢

(خويندني سوره ته ڪاني قورٺان)

له شهو و رڙو سه فهرو مال هوه

ٽئين عه ساڪير له عوقبه ي عامري جوهه ني ه وه هيٺاويه تي ده لئيت: گه يشتم به پيغه مبه (ﷺ) و پيى فهرمووم (يا عقبه بن عامر صل من قطعك واعط من حرمك، واعف عمن ظلمك) (نه ي عوقبه ي ڪوري عامر سهر داني نه وه بڪه په يوه نديت له گهل ده بري، ببه خشه به وه ي بي به شت ده ڪات، له وه خوش به ڪه سته مت ليده ڪات) پاشان گه يشتم به پيغه مبه (ﷺ) فهرموي (نه ي عوقبه ٿايا چهند سوره تيڪت پي

^١ - زهه بي ده لئيت فهرمووده ڪه مورسه له.

^٢ - له سهنه دي هه روه و ڪياندا سه وري مه ولاي جهه ده ي ڪوري هوبه يره هه يه، وه ڪ له (كنز العمال

بَلِّغْ كَمَا خَافَ لَهُ تَهْوَاتُ زَهْوِ وَوَرُوعِ نَجِيلٍ وَقُرَّانِ دَانِهْ زَانْدُووَه؟ هِيَجْ شَهْوَى بَهْ سَهْرِيَانْدَا نَهْ هَاتُووَه مَهْ كَهْرْ نَهْوَى لَهْ شَهْوَهْ دَا خَوِيْنْدُووَمَنْ، قَلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ، قَلْ اَعُوْذُوْا بِرَبِّ الْفَلَقِ، قَلْ اَعُوْذُوْا بِرَبِّ النَّاسِ) لَهْ وَ كَاتَهْوَى پِيْغَهْ مَبَهْرْ (ﷺ) فَهْرَمَانِي پِيْ كَرْدَمْ هَهْمُووْ شَهْوَى دَهْمَخَوِيْنْد، حَقَهْ وَ اَزِيَانْ لِيْ نَهْ هِيْنَمْ لَهْ كَاتِيْ كَدَا پِيْغَهْ مَبَهْرْ (ﷺ) فَهْرَمَانِي پِيْ كَرْدُووَمْ پِيْ يَانْ^۱ ۲.

نَهْ سَائِيْ لَهْ عَائِيْ شَهْوَهْ (ﷺ) هِيْ نَاوِيَهْ تِيْ پِيْغَهْ مَبَهْرْ (ﷺ) كَهْ دَهْ چَوِيَهْ سَهْرْ جِيْگَهْ كَهْ يِ دَهْ سَهْ تَهْ كَانِيْ كُوْ دَهْ كَرْدَهْوَهْ فَوِيْ پِيْ دَا دَهْ كَرْدَنْ وَ تِيْ يَانْدَا (قَلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ، قَلْ اَعُوْذُوْا بِرَبِّ الْفَلَقِ) يِ دَهْ خَوِيْنْدُو دَوَاتِرْ دَهْ سَهْ تَهْ كَانِيْ دَهْ هِيْ نَا بَهْ سَهْرْ لَهْ شِيْدَا چَهْ نَدَهْ بِيْتَوَانِيْ يَهْ، سَهْرَهْ تَا دَهْ سَتِيْ بَهْ سَهْرْ سَهْرِيْدَا دَهْ هِيْ نَا لَهْ گَهْلْ پَوِيْ پِيْ شَهْوَهْ يِ لَهْ شِيْ، سِيْ جَارْ نَهْوَى دَهْ كَرْد، نِيْبِنْ نَهْ جَارْ لَهْ عَائِيْ شَهْوَهْ هِيْ نَاوِيَهْ تِيْ دَهْ لِيْ ت: پِيْغَهْ مَبَهْرْ (ﷺ) كَهْ دَهْ چَوِيَهْ سَهْرْ جِيْگَهْ كَهْ يِ فَوِيْ دَهْ كَرْد بَهْ نِيُوْ دَوُوْ لَهْ پِيْ دَهْ سَتِيْدَا (قَلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ وَ قَلْ اَعُوْذُوْا بِرَبِّ الْفَلَقِ وَ قَلْ اَعُوْذُوْا بِرَبِّ النَّاسِ) يِ دَهْ خَوِيْنْدُو نِيْجَا دَهْ سَهْ تَهْ كَانِيْ دَهْ هِيْ نَا بَهْ سَهْرْ دَهْ مَوْچَاوُوْ بَالَهْ كَانِيْ وَ سَهْرْ سَنْگِيْدَاوْ هَهْرْ لَاهِيْ كِيْ دِيْ كَهْ يِ جَهْ سَتَهْ يِ كَهْ دَهْ سَتِيْ پِيْ بَغَهْ شَتَا يَهْ، عَائِيْ شَهْ دَهْ لِيْ ت: كَاتِيْ نَهْ خَوْشِيَهْ كَهْ يِ لَهْ سَهْرْ سَهْ خَتْ بَوُوْ فَهْرَمَانِي پِيْ كَرْدَمْ نَهْوَى پِيْ بَكَمْ^۲ ۴.

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۳) دَا وَ هَاتُووَه

۳ - صحيح.

۴ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۶۸) دَا وَ هَاتُووَه، له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۵۹) دَا دَهْ لِيْ هَهْرْ شَهْشْ زَانَا يِ فَهْرَمُووَدَهْ جَكَهْ لَهْ نَهْ سَائِيْ هِيْ نَاوِيَانَهْ بَهْ وَ اتَا يِ فَهْرَمُووَدَهْ نَهْ جَارْ بَهْ لَامْ نَهْمْ دَهْ لِيْ ت: سَوْرَهْ تَهْ پَهْ نَا پِيْ گَرَهْ كَانْ (قَلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ).

ترمزی له جابر هوه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خوت تا (الم تنزیل) و (تبارک الذي بيده الملك) ی ده خویند،^۱ تاوس ده لیت به حه فتا خیر فه زلیان هیه به سهر هه موو سوره تیکی قورئاندا.^۲

ترمزی و نه بو داود له عربازی کوپی ساریه وه (ﷺ) هیناویه تی (ﷺ) موسه بیحاته کانی ده خویند پیش نه وه ی بخه ویت، کاتی راده کشا، دهیوت ثایه تیکیان تیدایه له هزار ثایه ت خاوه ن فه زل تره،^۳ ترمزی له عائشه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خوت تا زومه رو به نی ئیسرایلی ده خویند.^۴

ترمزی (ج ۲، ص ۱۷۶) له فره وه ی کوپی نه وفه له وه هیناویه تی هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتی نه ی پیغه مبه ری خوا شتیکم فی ر بکه که چومه سهر جیگه که م بیلیم، فره مووی (قل یا ایها الکافرون) بخوینه چونکه نه و سوره ته دووره پهریزی و به راته ته له هاوه ل دانان (اقرأ قل یا ایها الکافرون فأنها من الشرک).^۵

حاکم له عه بدوللای کوپی مه سهو ده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گوپدا دین بو لای که سو لای قاچه کانیه وه دین، ده لیت: لای منه وه پیتان بو نیه سوره تی مولکی ده خویند، دواتر له لای سنگیه وه دین یان وتی سکی، ده لیت لای منه وه پیتان بو نیه نه و سوره تی مولکی ده خویند، مولک ریگره له سزای ناو گوپ، له ته وراتدا هیه سوره تی مولک هه رکه س شه ویک بیخوینی زوری خوینده وه و زور چاکی خویند وه.^۶

لای نه سائی به کورتی هاتوه هه رکه س هه موو شه ویک سوره تی تبارک بخوینی خوا به وه له سزای ناو گوپ ده پیاریزی، ئیمه له سه رده می پیغه مبه ردا به و

۱ - صحیح.

۲ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۷۶) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا هاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - صحیح.

۷ - حاکم ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه.

سوره ته مان دهوت (المانعة) (پيگر) له قورئاندا ههيه و سوره تيکو و هه رکهس هه موو شهوئ بيخوئني زوري کردووه و زور چاکی کردووه.^۱

ئه بو عوبه يدهو سه عيدي کوپی مه نسوورو عه بدی کوپی حه میدو به يهه قی له (شعب الأيمان) له عومهری کوپی خه تتابه وه (الله) هیناویانه ده لیت هه رکهس (البقرة ال عمران النساء) له شه ويکدا بخوئني له ناو (قانتين) دا ناوی ده نوسريت.^۲

ئه بو يه علا له جوبه يری کوپی موعه مه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (الله) پیی فه رموم: (ئه ی جوبه ير ئایا حه ز ده کهیت ئه گهر له سه فه ریك ده رچوویت له پایه به رزترین هاو لانت بیت له شیوه داو له هه موویان تویشووت زیاتر بیت) وتم به لی به دایکه مه وه به قوربانت بم، فه رمووی (ده ی ئه م پینچ سوره ته بخوئنه): قل یا ایها الکافرون، اذا جاء نصر الله والفتح، قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق، قل اعوذوا برب الناس) بو هه ر سوره تی به (بسم الله الرحمن الرحيم) ده ست بکه، به (بسم الله الرحمن الرحيم) کو تایی به ینه به قورئان خویندنه کهت) جوبه ير وتی: من ده وله مه ند بووم و سامانم زور بوو، که ده چووم بو سه فه ر له شیوه دا له هه موویان که م پوو خسار ترو له تویشوودا که متر بووم، له و کاته وه ی پیغه مبه ری خوا (الله) ئه وانی فی ر کردم ده مخویند له هه موویان شیوه چاکترو تویشوو زیاتر بووم تا له سه فه رم ده گه رامه وه.^۳

۱ - حسن.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۳۸) دا هاتووه، به يهه قی له ئیبن مه سعوده وه به دوورو دريژی هیناویه تی وه له (کنز العمال ج ۱، ۲۲۳) دا هاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتووه.

۴ - ضعيف.

ئهو داودو ترمزي و نه سائي به سهنه دي صهحيح له عهبدوللاي ڪوري
خوبه يبه وه هيناويانه دهليٽ شهويڪي تاريڪو باراناوي سهخت بوو چووين بو لاي
پيغه مبر (ﷺ) ■ نويڙمان بو بڪات، پئي گهيشتين، فهمووي (بلي) منيش هيچم
نهوت، همدى فهمووي (بلي) هيچم نهوت، همدى فهمووي (بلي) وتم ئه
پيغه مبري خوا چي بليم؟ فهمووي (قل هو الله احد) و دوو پهنا پيگرهڪه کاتي شهو
به ياني دهكه يته وه سي جار بيانلي بو هه موو شتي بهست دهڪن) ۲.

سه عيدي ڪوري مهنسوورو نيين فهميس له عليه وه (ﷺ) هيناويانه دهليٽ:
هرهڪس له دواي نويڙي به ياني ده جار (قل هو الله احد) بخويني ئه و پوڙه
تاوانيڪي پي ناگات با شهيتان هر هه وليڪيشي له گه لدا بدات. ۱

(خويندني چهند نايه تيڪي قورن)

له شهو و پوڙو سهفهرو ماله وهدا

به يهه قى له (شعب الايمان) له عليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: بيستم
پيغه مبر (ﷺ) له سهر پله ڪاني ئه م مينبره دهيفه رموو (هرهڪس له دواي هه موو
نويڙي نايه ته لڪورسي بخويني هيچ پي چوونه به هه شتي ليئاگري جگه له مردن،
هرهڪس سيش کاتي دهچي ته جي خهوتني بيخويني خوا له سهر مالى خوي و مالى
دراوسيڪه و خهلي دهو روبهري پاريزراوي دهڪات) (من قرا اية الكرسي دبر كل

۱ - (هيسه مى ج ۱۰، ص ۱۲۴) دهليٽ له سهنه دهڪه دا كهس هيه كه نايانناسم

۲ - حسن.

۳ - ترمزي دهليٽ فهمووده كه حه سهنى صهحيحه، له (الاذڪارى نه ووهى ص ۹۶) دا واهاتوه

۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۲۲) دا واهاتوه.

صلاة لم يمنع من دخول الجنة رلا الموت، ومن قراها يأخذ مضجعة امنه الله على داره دار جاره اهل دويرات حول^۱.

ئەبو عوبەيد له (الفضائل) و ئيين ئەيشەيبە و دارمى و جگە لەوانيش لە عەليەو هينايانە دەلييت: نابينم كەسى لە ئيسلامدا لە داىك بووبى يان هوشى كردبيتهو شەو بنوى بە بى خویندننى ئەم ئايەتە ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ ئەگەر دەزانن ئەو ئايەتە چيە؟! پيغەمبەرەكەتان لە كەنزيكى ژيڕ عەرشەو پيى بەخشراو و بە هيچ پيغەمبەريكى پيش پيغەمبەرى ئيوە نەبەخشراو، هيچ شەوى نەخەوتووم تا سى جار نەخوينم، لە دوو پركاتى دواى عيشاداو لە ويتريشداو كاتيكيش دەچمە نا جيگەكەم دەخوينم.^۲

دارمى و موسەددەد و موخەممەدى كوپى نەسرو ئيين فەريس و ئيين مەردەويه لە عەليەو هينايانە دەلييت: وام نەدەبينى كەسى عەقلى هەبى بخەوى تا كۆتا ئايەتەكانى سورەتى بەقەرە نەخوينى چونكە ئەوانە لە كەنزيكى ژيڕ عەرشەو.^۳ دارمى لە عوسمانەو (ع) هينايەتى دەلييت: هەر كەس لە شەويكدا كۆتايى ال عمران بخوينى شەو نويزى شەويكى بۆ دەنوسريت.^۴

۱ - صحيح لغيره.

۲ - بهيهقى دهلييت سه نه دهكهى لاوازه، له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتوو.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتوو.

۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتوو.

۵ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتوو.

تەبەرانى شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەبدوللا ۋاتە ئىبن مەسعوود ۋتى: ھەركەس لە مالىكدا دە ئايەتى سورەتى بەقەرە بخوینى شەیتان ئەۋ شەۋە ■ بەيانی ناچىتە ئەۋ ماله: چوار ئايەتى يەكەمى ۋ ئايەتەلكورسى ۋ دوا ئايەتى دواترى ۋ كۆتايىيەكانى سورەتى بەقەرە.^۱

نەسائى ۋ حاكىم ۋ تەبەرانى ۋ ئەبو نەعیم ۋ بەيھەقى ۋ سەئىدى كۆرى مەنسور ۋ جگە لەۋانىش لە ئوبەى كۆرى كەعبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە جەرىنىكى ھەبۋە خورماى تىادا بۋە، چاۋى لىبۋە، سەيرى كەم دەكات، شەۋى پاسەۋانى كەرد ئازەلى ۋەك ھەرزەكارى ۋابو ھات، دەلىت: سەلام كەرد ۋەلامى دايەۋە، ۋتم تۆ چىت جنۆكە يان مروف؟ ۋتى جنۆكە، ۋتم دەستم بەدرى، دەستى دامى، دەستى لە دەستى سەگ ۋ موۋى لە موۋى سەگ بو، ۋتم جنۆكە ئاۋا دروستكراۋە، ۋتى: ۋا دەتزانى جنۆكە خەسلەتى لەمن بەھىزترىان ھەيە، ۋتم بۆچى ۋاتكرد؟ ۋتى: بىستمان تۆ كەسىكىت ھەزەت بە خىرە بۆيە ھەزەمانكرد لە خۇراكت بىبەش نەيىن، ۋتم ئەى چى ئىمە لە ئىۋە دەپارىزىت؟ ۋتى ئەم ئايەتەلكورسىيە لە سورەتى بەقەرەدايە، ھەركەس ئىۋارە بىخوینى تا بەيانی لە ئىمە پارىزاۋ دەبى، ھەركەس بەيانی بىخوینى تا ئىۋارە لىمان پارىزاۋ دەبىت، بەيانی ئوبەى چوۋ بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ۋ بۆى گىپرايەۋە ۋ ئویش فەرموۋى (پىسەكە راستى كەرد) (صدق الخبىث)^{۲، ۳}

تەبەرانى لە ەبدوللاى كۆرى بوسرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە حىمىس دەرجوۋم ۋ شەۋ لە چۆلەۋانىك بووم، خەلكىكى سەر زەۋى لام بو، ئەم ئايەتەتى سورەتى ئەعرافم خویند ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ﴾ تا كۆتايى، ھەندى بە

^۱ - ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت: كەسەكانى صەحىحن بەلام شەعبى فەرموۋەدى لە ئىبن مەسعوود نەبىستۋە، تەۋاۋ.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتوۋە، (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت تەبەرانى ھىناۋىيەتى ۋ كەسەكانى جى متمانەن.

هه ندىكى دىكه يان وت: ئىستا پاسه وانى بكه ن تا به يانى ده كاته وه، به يانى سواری و لاخه كه م بووم.^۱

ئىن عه ساكىر له عه لائى كوپى له جلاجه وه هیناویه تی كه به كوپره كانی وت: كه خستمتانه ناوگۆره كه م بمخه نه ناوی و بلین به ناوی خواوله سه رسوننه تی پیغه مبه ری خوا، خو لم به سه ردا بكه ن و له سه ر سه رم سه ره تاو كۆلایى به قهره بخوینن، چونكه من ئىن عومه رم بىنى ئه وه ی به سوننه ت ده زانى.^۲

ئىن زه نجه ویه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه ركه س هه ز ده كات پشكى گه وه ی تاي ته رازوو به ری با ئه م ئایه ته سی جار بخوینى (سبحان ربك رب العزة عما یصفون.....) الصافات ۱۸۰.^۳

ئه بو یه علا له عه بدوللای كوپى عوبه یدى كوپى عومه یره وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوپره حمانى كوپى عه وف كه ده چویه مالى خو ی له سوچه كانیدا ئایه ته لكورسى ده خویند.^۴

^۱ - (هه یسه مى ج ۱۰، ص ۱۳۳) ده لیت: له سه نه ده كه دا موسه بى كوپى واضع هیه كه هه ندى به جى متمانه و ده سته یه ك به لاوازی ده زانن. كه سه كانی دىكه سه حىحن، ته واو.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ۱۱۹) دا واهاتوو.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا هاتوو.

^۴ - (هه یسه مى ج ۱۰، ص ۱۳۸) ده لیت كه سه كانی سه نه ده كه ی جى متمانه ن به لام عه بدوللا فه رمووده ی له ئىن عه وف نه بیستوو.

(وتنی وشہی پاکی (لا الہ الا اللہ))

بوخاری له ئەبو ھورەیرەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: وتم ئەی پیغەمبەری خوا بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەتت لە پۆژی دوااییدا کین؟ فەرمووی (ئەی ئەبو ھورەیرە دڵنیا بوم کەس پیش توۆ لەسەر ئەو فەرموودە پرسیارم لێنەکات کاتی بیستم سووریت لەسەر فەرموودە، بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەتم لە پۆژی دوااییدا ئەوێه کە دەلیت لا الہ الا اللہ پوخت و پاک لە دلیەوہ یان دەروونیەوہ) (لقد ظننت یا ابا ھریرۃ ان لا یسألنی عن هذا الحدیث احد اول لما رأیت من حرصک علی الحدیث، أسعد الناس بشفاعتی يوم القيامة من قال لا الہ الا اللہ خالصا من قلبه او نفسه).^۱

تەبەرانی لە زەیدی کوپی ئەرقەمەوہ بە مەرفوعی ھیناویەتی فەرمووی (ھەرکەس بە پاک و پوختی بلی لا الہ الا اللہ دەچیت بەھەشت) وترا پاک و پوختیەکە (اخلاص) چیە؟ فەرمووی (لە حەرەمەکانی خوا پێی لی بگری) (ان تحجزۃ عن محارم اللہ).^۲

نەسائی و ئیبن حبان لە صەحیحەکەیدا و حاکم بە صەحیحی داناوہ، لە ئەبو سەعیدی خودرەوہ (ﷺ) لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) ھیناویانە فەرمووی (مووسل سەلامی خوای لیبت و تی ئەی پەرەردگارا شتیکم فیڕ بکە تا پێی یادی توۆ بکەم و لیئ بپاریمەوہ، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی ئەی پەرەردگارا ھەموو بەندەکانت ئەو دەلین، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی من شتیکم دەوێت تاییبەتی بکەیت

^۱ - له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۲) دا واما تووہ.

^۲ - موضوع.

^۳ - له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۴) دا واما تووہ.

پیم، فرمووی ئه ی مووسا ئه گهر حهوت ئاسمانه کان و حهوت زهویه کان له لایه ک بن
ولا اله الا الله له لایه کدا بیت لا اله الا الله لیان قورستره^۱.

له گێرانه وهیه کدا هاتوو پێغه مبهری خوا (ﷺ) فرمووی: (لو ان السموات
السبع وعامرهن غیرى والأرضین السبع فی کفة ولا اله الا الله فی کفة مالت بهن لا اله
الا الله).^۲

به زار له عه بدوللای کورپی عومهر وه هیناویه تی ده لیت پێغه مبهری (ﷺ)
فرمووی (ئایا وه سیه تی نووحتان بۆ کوپه که ی پی بلیم؟) وتیان به لای، فرمووی
(نوح وه سیه تی کرد بۆ کوپه که ی و به کوپه که ی فرموو: ئه ی کوپى شیرینم من
وه سیه تی بۆ ده که م به دوو شت و ریگرت لیده که م له دوو شت، وه سیه تی بۆ ده که م
به لا اله الا الله چونکه ئه گهر بخریته تایه ک و ئاسمانه کان و زه ویش بخریته تایه ک
ئه و لا اله الا الله له و ان قورستره، ئه گهر ئه لقه یه ک بوایه لیان قورسترو زالترده بوو تا
پوخت بۆ لای خوا بچیت، وه فرمانت پیده که م به وتنی سبحان الله العظیم وبحمده،
چونکه په رستشی دروستکرا وانه، به و ه ش پوزییان ده بریته وه، ریگرت لیده که م
له دوو شت، هاو له دانان و خو به زل زانین، چونکه ئه و دوانه ریگرن له به ره و خوا
چوون) ده لیت وترا ئه ی پێغه مبهری خوا ئایا ئه گهر که سی خواردن بینى و
ده سته یه ک له سه ری بن یان جلی پاک و چاک بیوشى ئه وه خو به زل زانینه؟
فرمووی (لیس یعنى بالكبر، انما الکبر ان تسفه الخلق وتغصص الناس) (نا، واته له

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۲، ص ۷۵) دا واهاتوو، ئه بو یه علاش له ئه بو سه عیده وه به و شیوه
هیناویه تی.

^۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۸۲) ده لیت که سه کانی جی کتمانن و لاوازیه کیشیان تیدا یه.

به خو زلزانين نيه، به لكو خو به زل زانين نهويه خه لكك به گه مژه بزاني و سووك و كه م له گه ليان بجولييته وه).^۱

له گيرانه وهيه كيشدا هاتووه فهرمووي (ولو ان السموات والارض وما فيهما كانت حلقة فوضعت لا اله الا الله عليهما لقصمتهما).

نه حمده به سهنه دي حه سهن و ته به راني و جگه له وانيش له يه علاي كوري شاده وه هيناوايه ده لیت: نه بو شيداي كوري نهوس بو ي گيرامه وه عوباده ي كوري صامتیش ناماده بو به راستي دانا وتي لاي پيغه مبه ر (ﷺ) بووين فهرمووي (ايا نامويه كتان تيدياه؟) واته نه هلي كيتاب، وتمان نا نه ي پيغه مبه ري خوا، فرماني كرد به داخستني دهرگاكان و فهرمووي (دهسته كانتان بهرز بكه نه وه بلين لا اله الا الله) نيمه ش ماويه ك دهسته كانمان بهرز كرده وه، نينجا فهرمووي (سوپاس بو خوا، خوايه تو بهر وشهيه منت نارد و فرمانت پيكردم بهر وشه به لينى به هه شتت پيدام له سهرى و توش له به لين لا نادهيت) پاشان فهرمووي (مورده تان ليبيت چونكه خوا ليتان خوش بو).^۲

نه حمده له نه بو زهره وه هيناويه تي وتم: نه ي پيغه مبه ري خوا وه سيه تم بكه، فهرمووي (نه گهر خراپه يه كت كرد به دوايدا چا كه يه ك بكه دهيسرپيته وه) (اذا عملت

۱ - صحيح.

۲ - (هيسه مى ج ۱۰، ص ۸۴) ده لیت له سهنه ده كه دا موچه ممه دي كوري نيسحاق هيه كه موده لله سه، كه سه كاني ديكي صه حيحن، ته واو. حاكم له عه بدو لآوه بهر شيوه هيناويه تي و ده لیت: سهنه ده كه ي صه حيحه، وه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۷) دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۵) دا واهاتووه، (هيسه مى ج ۱۰، ص ۸۱) ده لیت نه حمده هيناويه تي و له سهنه ده كه دا راشدي كوري داود هيه كه هه ندي به جي متمانه ي دوزان و لاوازيه كيشي تيدياه، كه سه كاني ديكي جي متمانه ن، ته واو.

سيئة فأتبعها حسنة تمحها) وتم ئهى پيغه مبهري خوا ئايا لا اله الا الله له چا كه كانه؟
 فهرمووى (ئوه چا كترينى چا كه كانه) (هي افضل الحسنات)^١.
 ئيبن خه سره وه له عومهرى كورى خه تنابه وه (ﷺ) هيئاويه تى كه ئه وانى بينى لا
 اله الا الله والله اكبر يان ده كرد، وتى به خواى كه عبه ئه وه يه، پيى وترا چيه؟ وتى
 ئه وه وشهى له خوا ترسيه و ئه وان پيى شيا وترو داروده ستين.^٢
 عه بدوره زاقو ئيبن جهريرو ئيبن مونزيرو ئيبن ئه بى حاتم و حاكم و به يه هقى
 له عليه وه (ﷺ) هيئاويانه سه باره ت به ئايه تى (والزمهم كلمة التقوى) وتى: (لا اله
 الا الله) يه.^٤

زيكره كانى سوبحانه لا وه مدو لا اله الا الله و الله اكبر وه وه له

ئه حمه دو ئه بويه علاو نه سائى ده كه كه مى ئه مه و ئيبن حبان له سه حيحه كه يداو
 حاكم به سه حيحى داناوه، له ئه بو سه عيى خودريه وه (ﷺ) هيئاويانه
 پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (له ماوه چا كه كان زور بلين) وتيان ئهى پيغه مبهري خوا
 ئه وان ه چين؟ فهرمووى (الله اكبر ولا اله الا الله وسبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة
 الا بالله)^٥.

^١ - صحيح.

^٢ - (هيسه مى ج ١٠، ص ٨١) كه سه كانى جى متمانه ن به لام شمري كورى عه تيه له
 ماموستا كانيه وه له ئه بو زهره وه هيئاويه تى و ناوى كه سيانى نه هيئاوه.

^٣ - له (كنز العمال ج ١، ص ٢٠٧) دا واهاتوه.

^٤ - ئيبن جهريرو جگه له ويش له عليه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيئاويانه و ئه وه شى بو زياد
 كردوه (الله اكبر) له (كنالعمال ج ١، ص ٢٦٥) دا واهاتوه.

^٥ - ضعيف.

^٦ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩١) دا واهاتوه (هيسه مى ج ١٠، ص ٨٧) بو گيرنه وه
 ئه حمه دو ئه بو يه علا ده لئيت سه نه ده كه يان سه نه.

نەسائى دەقەكە ھى ئەمە وحاكم و بىھەقى لە ئەبو ھورەيرە (ﷺ) ھىناويانە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خذا جنتكم) (قەلغانقان ۋەر بگرن) وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا دوزمنى حازرە؟ فەرموۋى (نا، بەلام قەلغانقان بە پوۋى دوزەختان ھەلگرن) بلىن سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر چونكە ئەوانە لە پوژى دواييدا ۋەك قەلغانى پيش و دواۋە دىن و ئەوانە ماۋە چاكەكانن) (لا ولكن جنتكم من النار، قولوا سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر فانهم يأتين يوم القيامة مجنات ومعقبات وهن الباقيات الصالحات) ^۱ حاكم دەلىت: لەسەر مەرجى موسلىم صەحيحە، لە گىرانە ۋە يەكدا (منجيات) (پزگار كەرن) واتە نونەكە پيش جىمەكە كەوتوۋە، تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) دا ۋا ھىناويەتى ۋ ئەمەشى بۇ زياد كەردوۋە (ولا حول ولا قوة الا بالله). ^۲

ئىبن ئەبى دىئاۋ نەسائى ۋ تەبەرانى ۋ بەزار لە عىمرانە ۋە ھىناويانە دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئايا كەستان ناتوانى ھەموو پوژى ۋەك ئوحد كار بكات؟) وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا كى دەتوانى ھەموو پوژى ھىندەى ئوحد كار بكات؟ فەرموۋى (ھەمووتان دەتوانن) وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا چۇن؟ فەرموۋى (سبحان الله له ئوحد گەورەترە، الحمد لله له ئوحد گەورەترە لا اله الا الله له ئوحد گەورەترە، الله اكبر له ئوحد گەورەترە) ^{۳، ۴}.

۱ - حسن.

۲ - لە (المعجم الصغير) لە فەرموۋەدى ئەبو ھورەيرە ھىناويەتى ۋ نيوانى ھەردوۋ دەقى كۆ كەردوۋە (ۋ منجيات ۋ منجيات) سەنەدەكەى جەيدو بە ھىزە، لە (الترغيب والترهيب ص ۹۲) دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەنەسە ۋە ھىناويەتى، لە گىرانە ۋە كەيدا ئەمەش ھاتوۋە (فانهم مقدمات وهن منجيات وهن معقبات وهن الباقيات الصالحات) لە سەنەدەكەدا كەثيرى كورى سەلىم ھەيەكە لاۋازە، ۋەك (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۸۹) دەلىت.

۳ - ضعيف.

۴ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۹۱) دەلىت تەبەرانى ۋ بەزار ھىناويانە ۋ كەسەكانيان صەحيحن، مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۴) دا دەلىت ئەبى دىئاۋ نەسائى ۋ تەبەرانى ۋ بەزار ھەمويان لە ھەسەن لە عىمرانە ۋە ھىناويانە ۋ ئەۋيش فەرموۋەدى لە عىمرانە ۋە

ئین ماجه به سه نه دی چه سه نه ده قه که هی نه وه، حاکم ده لی سه نه دی سه حیه، له نه بو هورهیره وه هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) دای به لایدا کاتی دره ختیکی ده ناشت، فه رموی (نه ی نه بو هورهیره چی ده نیژیت؟) وتم دره ختی، فه رموی (نایا چاندنیکت پی بلیم له وه باشت ربی) سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر به هر دانه یه کی له به هه شتتدا دره ختیکت بو ده نیژیت) (الا ادلك على غراس خير من هذا؟ سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر تغرس لك بكل واحدة شجرة في الجنة).^۱

ترمزی له نه بو هورهیره وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (اذا مررت برياض الجنة فارتعوا) (نه گهر داتان به لای باخچه کانی به هه شتتدا) وتم نه ی پیغه مبه ری خوا باخچه ی به هه شت چیه؟ فه رموی (مزگه وته کان) وتم نه ی رتغ چیه؟ فه رموی (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر).^۲

نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) لقیکی گرت و ته کاندی دانه که وت، دووم جاریش وا بوو، جاری شییه م داته کی، ئینجا فه رموی (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر تاوانه کان داده ته کینن وه ک چۆن دره خت گه لای خو ی داده ته کینیت).^۳

نه بیستووه، ده شلین فه رمو ده ی لی بیستووه، که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیه ن به لام عومهری کوپی مه نسووری ماموستای نه سانی هیه که جی متمانه یه، ته واو.

۱ - صحیح.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۸۴) دا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - ترمزی ده لیت فه رمو ده که غه ربیه، مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۷) دا ده لیت له گه ل غه ربی فه رمو ده که دا سه نه دی چه سه نه.

۵ - حسن.

۶ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۳) دا ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی سه حیه ن، ترمزیش به و واتیه هیناویه تی.

موسلیم له سه عدی کورپی ئه بی وه قاصه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ده شته کیه ک هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی قه یه کم فی ر بکه تا بیلیم، فه رمووی (بلی لا اله الا الله وحده لا شریک له الله اکبر کبیرا والحمد لله کثیرا وسبحان الله رب العالمین ولا حول ولا قوه الا بالله العزیز الحکیم) وتی ئه مانه بو په روه ردگارم ئه ی بو خوم چی؟ فه رمووی (بلی خواجه لیم خوش به و په حمم پی بکه و پینموونیم بکه و پوزیم بده) له فه رمووده که ی ئه بو مالیکی ئه شجه عیدا ئه وه ش هاتووه (له ش ساغم بکه) (وعافنی) له گیرانه وه یه کدا ده فه رموویت (ئه وانه دنیا و پوژی دوایت بو ده که نه وه)، ئین ئه بی دنیا له ئین ئه بی ئه وفا وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت ده شته کیه ک وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من له گه ل قورئان بووم به لام ده ره قه تی نایه م (نایتوانم) بویه شتی کم فی ر بکه به رامبه ر به قورئان خیرم هه بی، فه رمووی (بلی سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) ئه ویش وتی و به چه نه کانی ده یژمارد، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه بو په روه ردگارم ئه ی بو خوم چی؟ فه رمووی بلی (اللهم اغفلی وارحمنی وعافنی وارزقنی) (خوایه لیم خوش به و په حمم پی بکه و پارینزاوم بکه و پوزیم پی ببه خشه) و ایزانم (پینموونیم بکه) ش هاتبوو، ده شته کیه که چوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ده شته کیه که چوو دوو دهستی پر خیر کرد) ^۱.

موسلیم و نه سائی له ئه بو زه ره وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئایا پیت بلیم خوشه ویستترین قسه لای خوا چیه) (الا اخبرک بأجب الکلام الی الله) وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا پیم بلی خوشه ویستترین قسه لای خوا چیه، فه رمووی (خوشه ویستترین قسه لای خوا بریتیه له سبحان الله وبحمده) (ان احب

۱ - حسن.

۲ - به یه قی به کورتی هیناویه تی و ئه وه شی بو زیاد کردووه (ولا حول ولا قوه الا بالله) سه نه ده که ی جهیده، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۰) دا واهاتووه.

الکلام الی الله سبحانه الله وبحمده) ترمزی هیئناویه تی بلام ئه وای هیئاوه بریتیه له (سبحان ربی وبحمده) ده لیت فەرمووده که حه سه نی سه حیه، له گێرانه وهیه کی موسلیمدا هاتوو پرسیار کرا له پیغه مبه ر (ﷺ) به فەزڵترین قسه چیه؟ فەرمووی (ئه وهی خوا هه لیبژاردوو بۆ فریشته کانی، یان بۆ بنده کانی، سبحان الله وبحمده).

حاکم به سه حیهی داناوه، له فەرموودهی ئیسحاقی کوری عه بدوللای کوری ئه بو ته له له باوکیه وه له باپیری وه هیئاویه تی و ده قه که ی وا هیئاوه پیغه مبه ر (ﷺ) فەرمووی (هه رکه س بلی لا اله الا الله ده چیته به هه شت یان به هه شتی بۆ واجب ده بیته، هه رکه س بلی سبحان الله وبحمده سه د جار، خوا سه د و بیست و چوار هه زار چاکه و بۆ دنوسریت) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ده ی که وا بوو که سمان به هیلاک ناچیته، فەرمووی (به لی)، کهستان به چاکه کان دیت ئه گه ر بخریته سه ر شاخی قورسی ده که ن پاشان نیعمه ته کان دین ئه وانه ده بن، پاشان دوا ی ئه وه خوا ی گه وه به میهره بانی و ره حمه تی خۆی ده جو لیته وه) (بلی ان احدکم لیجی بالحسنات لو وضعت علی جبل أثقلته ثم تجيء النعم فتذهب بتلك ثم يتناول الرب بعد ذلك برحمته) ^۱.

موسلیم و ترمزی به سه حیهی داناوه، و نه سائی له سه عده وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: لای پیغه مبه ری (ﷺ) خوا بووین فەرمووی (یعجز احدکم ان یکسب کل یوم الف حسنة) (کهستان ناتوانی هه موو پوژی هه زار چاکه به ده ست بینی؟) یه کی له وانه دانیشتبوو پرسیار ی لی کرد چۆن که سمانه هه زار چاکه به ده ست به ینین؟ فەرمووی (یسبح مائة تسبیحة فتکتب له الف حسنة او تحط عنه خطیئة) (سه د

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۲، ص ۸۱) دا واهاتوو.

سبحان الله بکات بهوه هزار چاکه ی بۆ دهنوسریت یان تاوانیکی لهسه ر دهپریتتهوه).^۱

حاکم به صهحیحی داناوه، له قهیسى کورى سهعدى کورى عوبادهوه هیناویهتی باوکی بردیه لای پیغه مبهه (ﷺ) که خزمهتی بکات دهلیت: پیغه مبهه ری خوا هات بۆ لام و منیش دوو پکات نویژم کرد، به قاجی لییدام و فهرمووی (الا ادلك على باب من ابواب الجنة) وتم بهلی، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله) (ئایا ناگادارت بکه مهوه له ده رگایه که له ده رگا کانی بههشت؟).^۲

ئین ماچه و ئین ئه بی دنیا و ئین حبان له صهحیه کهیدا له ئه بو زهروه هیناویهتی دهلیت: له پشت پیغه مبهه وه (ﷺ) دهچوووم به پیدایا، پیی فهرمووم (یا ابا ذر الا ادلك على كنز من كنوز الجنة) (ئهی ئه بو زه ر ئایا که نزی له که نزه کانی بههشتت پی نیشان بدهم) وتم بهلی، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله).^۳

ته به رانی له عه بدوللای کورى سهعدى کورى ئه بو وه قاصه وه هیناویهتی دهلیت: ئه بو ئه ییوبی ئه نساری پیی وتم: ئایا وشه یه کت فیر بکه م که پیغه مبهه (ﷺ) فیری کردم؟ وتم بهلی ئهی مامه گیان، وتی پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی کاتی دابهزی بۆ لام فهرمووی (ئهی ئه بو ئه ییوب ئایا وشه یه که له که نزی بههشتت

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ۸۳) هاتووه دهلیت گێژانه وه ی موسلیم وایه و ترمزی و نه سائیش هیناویانه: دهسپریتتهوه، به بی باسی ههزار، خواش داناتره، تهواو. ههروه ها ئین ئه بی شه یبه و ئه حمه دو عه بدی کورى حه مید و ئین حبان و ئه بو نه عیم هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۴) دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا واهاتووه.

فیر بکه؟) وتم بهلئئی ئه پینگه مبهری خوا به دایکمه وه به قوربانت بم،
فهرمووی (زور بلئی لاحول ولا قوه الا بالله)^۱.

ئه حمهد به سه نه دی سه نه و ئین ئه بی دنیا و ئین حبان له سه حیه کهیدا
له ئه بو ئه ییوبه وه هیناویانه پینگه مبهر (ﷺ) ئه وشه وه بهرز کرایه وه دای به لای
ئبراهیم (علیه السلام) دا ئه ویش فهرمووی ئه جبره ئیل کیئت له گه له؟ وتی ئه وه
موحه ممه ده، ئبراهیم (علیه السلام) پیی فهرموو ئه موحه ممه د برۆ بۆ لای
ئه ممه ته کهت و پییان بلئی با زور بنه ونه چاندنی ناو به هه شت، چونکه خۆلی چاک و
پاک و زهوی فراوانه، وتی چاندنی ناو به هه شت چیه؟ وتی (لا حول ولا قوه الا
بالله)^۲.

ته به رانیشت هیناویه تی، له گێرانه یه کدا هاتوو سه لامی لیکردم و به خیر
هاتنی کردم و وتی به ئومه ته کهت بلئی....^۳

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۲) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیئت هه رکهس
بلئی بسم الله یادی خوای کردوه، هه رکهس بلئی الحمد لله سوپاسی خوای کردوه،
هه رکهس بلئی الله اکبر خوای به گه وره زانیوه، هه رکهس بلئی لا اله الا الله خوای به ته نها
زانیوه، هه رکهس بلئی لا حول ولا قوه الا بالله موسلمان بووه و خۆی به دهسته وه داوه و
به هاو که نزیککی له به هشتدا بۆ هیه.

ئه حمهد له میتره فه وه هیناویه تی ده لیئت: عیمران (ﷺ) پیی وتم: ئه مپۆ فهرمووده ت
بۆ ده گێر مه وه به لکو له مپۆ به داوه خوا سوودمه ندت بکات پیی، بزانه چاکترین
به نه ده کانی خوا له پۆژی داوییدا ئه وانن که زور هه مدو سوپاسی خوا ده کن^۴.

۱ - صحیح.

۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۹۸) ته به رانی له (المعجم الکبیر والأوسط) به دوو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی
سه نه دیکیان جی متمانه ن، ته واو.

۳ - صحیح لغیره.

۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا هاتوو.

۵ - (هه یسه می ج ۱، ص ۹۷) ده لیئت: که سه کانی ئه حمهد سه حیحن جگه له عه بدوللای کوپی
عه بدوپه حمانی کوپی عه بدوللای کوپی عومه ر که جی متمانه شه.

ئین ئه بی حاتم له ئین عه بیاسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت عومه وتی: (سبحان الله ولا اله الا الله) مان زانی ئه ی الحمد لله چیه؟ (ﷺ) وتی وشه یه که خوا بو خوی پی پازیه و هه زده کات بوتریت، عه سکه ری له (الأمثال) له ئه بو زیانه وه هیناویه تی ئین کوا، پرسپاری له عه ی کرد له سه ر سبحان الله، وتی: وشه یه که خوا پی پازیه بو خوی، پاک زانینی خواجه له خراپه، ئه بولحه سه نی به کالی به و شیوه لییه وه هیناویه تی.^۲

به یه قی له (شعب الأیمان) له عومه وه هیناویه تی فه رمانی کرد بدری له دوو کهس، یه کیکیان ده یوت به ناوی خوا، ئه وی دیکه ش ده یوت، سبحان الله، ئه ویش وتی هاوار بو ت سوک بده له وه ی سبحان الله ده کات چونکه (سبحان الله) ته نها له دلی باوه داردا ئارام ده گری.^۳

ته به رانی له عه بدوللای کوری مه سه ووده وه هیناویه تی ده یوت: ئه گه ر فه رموده یه کم بو گیرانه وه له قورئاندا به راست زانینی ئه و فه رموده یه تان بو ده هیئم، چونکه به نده ی موسلمان ئه گه ر وتی سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر وتبارک الله فریشته یه که ده یانگریت و ده یانخاته ژیر بالی پاشان به رزیان ده کاته وه و ده دات به لای هه ر ده سته یه کی فریشته کاندای لێخو ش بوون بو بیژره که ی ده که ن تا ده یانباته خزمه ت خوی گه وره، پاشان عه بدوللای ئه م ئایه ته ی خوینده وه (الیه یصعد الکم الطیب والعمل الصالح یرفعه).^۴

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۵) ده لیت ئه حمه د به مه وقوفی هیناویه تی و نیمچه مه رفوعه و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

^۳ - وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا هاتوه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا واهاتوه.

^۵ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۰) ده لیت: له سه نه ده که دا مه سه ووده هیه که جی متمانه یه به لام شت تی که ل ده کات و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته راو. حاکم هیناویه تی و ده لیت سه نه ده که ی سه حیحه، له گیرانه وه که یدا هاتوه: تا ده یانباته خزمه ت خوی میه ربان.

(هه لېزاردنې كۆز يكره كان له سهر زؤر دانانيان)

شەش زاناي فەرموودە جگە لە بوخارى لە جوهرىرەو ھىناويانە پيغەمبەر (ﷺ) لە لای دەچوو، پاشان دواى چيشتهنگا گەرايەو ھو جوهرىرە دانيشتبوو، فەرمووى: ھيشتا لەسەر ئەو بارەيت كە لەسەرى بە جيمھيشتيت (مازلت على الحال التي فارقتك عليها؟) وتى بەلى، فەرمووى (دواى تۆ چوار وشەم سىجار وت ئەگەر پيوانە بکړيت له گەل ئەو ھى تۆ وت دەمپيوان سبحان الله وبحمده عدد خلقه سبحان الله رضا نفسه، سبحان الله زنة عرشه، ومداد كلماته) لە گيړانەو ھىكەى موسليدا وا ھاتوو (سبحان الله عدد خلقه سبحان الله رضا نفسه، سبحان الله زنة عرشه، سبحان الله مداد كلماته) نەسائى لە كۆتاييەكەيدا ھىناويەتى (والحمد لله كذلك) لە گيړانەو ھىكەيدا ھاتوو (سبحان الله وبحمده ولا اله الا الله والله اكبر عدد خلقه ورضا نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته).^۱

ئەبو داودو ترمزى بە ھەسەنى داناو ھەسائى و ئيبىن حبان لە ھەحيەكەيدا و حاكم بە ھەحيى داناو، لە سەعدى كورپى ئەبو وەقاصەو ھىناويانە لە گەل پيغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ لای ئافرەتى كە دهنكى لە بەر دەستدا بوو سوبجانە لای پى دەكرد، پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ھەوالت پيبدەم بە شتى لەو لەسەرت ئاسانت، يان بە فەزلى، بىت، فەرمووى سبحان الله عددا خلق في سماء سبحان الله عددا خلق في الأرض، سبحان الله عددا بين ذلك، سبحان الله عددا هو خالق والله اكبر يش بهو شيوهو والحمد لله يش بهو شيوهو لا اله الا الله يش بهو شيوهو ولا حول ولا قوة الا بالله يش بهو شيوهو)^{۲، ۳}

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۸) دا و ھاتوو.

^۲ - ضعيف.

^۳ - لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۹) دا و ھاتوو.

ئەحمەدو ئیبن ئەبی دنیا دەقەکە هی ئەو، و نەسائی و ئیبن خوزەیمە و ئیبن حبان لە صحیحە کە یاندا بە کورتی و حاکم بە صحیحی داناو، لەسەر مەرجی بوخاری و موسلیم، لە ئەبو ئوما مەوہ (ﷺ) هیناویانە دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) منی بینی کە لیوہ کانم دەجولاند، پیی فەرمووم (ئەو ئەبو ئوما مە بو چی شتی لیوہ کانت دەجولینیت؟) و تم ئەو پیغمبەری خوا یادی خوا دەکەم، فەرمووی (ئایا هەوالت پیبەم بە زۆرترو بە فەزڵتر لە زیکری شەوو پۆژت؟) و تم بەلی ئەو پیغمبەری خوا، فەرمووی بلی (سبحان الله عدما خلق سبحان الله ملء ما خلق سبحان الله عددا في الأرض سبحان الله عدد ملء ما في الأرض والسماء سبحان الله عدما احصى كتابه سبحان الله ملء ما احصى كتابه، سبحان الله عدد كل شيء، سبحان الله ملء كل شيء والحمد لله عدما خلق، والحمد لله ملء ما خلق والحمد لله عدما احصى كتابه والحمد لله ملء عما احصى كتابه والحمد لله عدد كل شيء والحمد لله ملء كل شيء) تەبەرانی بە دوو سەنەد هیناویەتی سەنەدییکیان حەسەنە و دەقەکە و هیناوە فەرمووی: (ئایا شتیکت پی بلیم ئەگەر بیلیت پاشان شەوو پۆژ خۆت ماندوو بکەیت نەگەیت بەو دە؟) و تم بەلی، فەرمووی بلی الحمد لله، بە کورتی هیناویەتی و دەفەرمویت (وہك ئەوہش سبحان الله وہك ئەوہ الله اکبر بکەیت).^۱

تەبەرانی بە سەنەدییکی دیکە هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (افلا ادلك على ما هو اكبر من ذكر الليل على النهار؟ تقول الحمد لله) (ئایا پینمونی بەکەم بو شتی لە شەوو پۆژ گەورەتر بی؟ بلی الحمد لله) بە کورتی دەیهینیت، لە گێرپانەوێکدا دەفەرمویت (بەوہش سبحان الله بکەیت) پاشان فەرمووی (فیریان ببەو دواي خۆت ئەوانە دواي خۆت فیربکە).^۲

۱ - حسن.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۹) دا واهاتوو.

۳ - له سەنەدە کەدا لەشی کۆری ئەبو سەلیم هەیه کە مودەللەسە، وە (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۹۳) دەلیت.

تہہ رانی و بہار لہ ثہبو دہردائہ وہ ہیناویانہ دلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) سہیری کردم لہ لیوہ کانم دہ جولاند، فہرمووی (تہی ثہبو دہردا تہو چیّ دلّیت؟) وتم یادی خوا دہکەم، فہرمووی (تایا لہوہ باشرت فیرنہکەم لہ زیکری خوا شہو لہ گەل پوژو پوژ لہ گەل شہو؟) وتم بہ لّی، فہرمووی (سبحان اللہ عدما خلق سبحان اللہ عدد کل شیء سبحان اللہ ملء ما احصى كتابه والحمدلله عدما خلق والحمدلله ملء ما خلق والحمدلله ملء ما احصى كتابه) ۱، ۲.

تہحمەد لہ تہنہ سہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت لہ گەل پیغہ مہر (ﷺ) لہ بازنیہ کدا دانیشتبوم کەسیّ ہات و سەلامی کرد لہ پیغہ مہر (ﷺ) و خەلکە کە و وتی سەلام و رەحمەتی خواتان لیبت، پیغہ مہر (ﷺ) وەلامی دایہ وە (وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته) کە کابرا دانیشت وتی سوپاسیکی زۆرو پاک و بیگەردو بەرەکەت تیدابوو بۆ خوای گەورە وەک چۆن پەرەردگارمان حەز دہکات سوپاس بکری و شیاویہ تی، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (چۆنت وت؟) تہویش وتیہ وە، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (والذي نفسي بيده لقد ابتدرها عشرة املك كلهم حريص على ان يكتبها فما دروا كيف يكتبونها حتى رفعوها الى ذي العزة فقال اكتبوها كما قال عبدي) (سویند بەوہی گیانمی بەدەستە فریشتە پیشرکییان بۆ دہکرد ہەر کامیان سوور بوون لہ سەر تہوہی بینووسن تہیانزانێ چۆن بینووسن تا بەرزیان کردوہ بۆ لای خوای خاوہن عیزەت، خواش فہرمووی وەک چۆن بەندەکەم فہرمووی بینووسنەوہ) ۳، ۴.

۱ - ضعیف.

۲ - ھەیسەمی ج ۱۰، ص ۹۴ دلّیت لہ سەنەدە کدا لہ یشی کوپی تہبو سەلیم ھەییە کە جیّ متمانەییە بەلام شت تیکەل دہکات، تہبو ئیسرائیلی مەلانیش ھەییە کە فہرموودەیی حەسەنەو کە سەکانی دیکەیان صەحیح، تەواو. لہ پەرەوژە کە لہ ئین حەجەرەوہ ہاتوہ: زیاتر لاوازیہ کەییە تی، ھەندیکیان لہ گەل خراپ لہ بەرکردن و شیواویدا بە راستگۆ وەسفی دہکەن.

۳ - ضعیف.

۴ - موزیری لہ (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۰۳) دا دلّیت: تہحمەد گپراویہ تیہ وە کە سەکانی جیّ متمانەن، نەسائی و ئین حبان لہ صەحیحە کەیدا ہیناویانہ بەلام تہوان دلّین (کما یحب ربنا ویرضی).

ته به رانی به سه نه دی چه سه ن، ده قه که هی ئه وه، به یه ه قی و ئین ئه بی دنیا له ئه بو ئه ییوبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: که سیك لای پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی (الحمد لله حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (من صاحب الکلمه) (کی خاوه نی ئه و قسه بوو؟) کابرا بیده نگ بوو وایزانی شتیکی وتوو که پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ناخوش بووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (کی بوو؟ چونکه راستی وت) کابرا وتی من وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا هیوای خیرم پیی هیه، فه رمووی سویند به وه ی گیانمی به ده سه سیانزه فریشته م بینی ده ستپی شخه ریان ده کرد بو وشه که ت تا کامیان به رزی بکه نه وه بو لای خوای گه وه (والذي نفسي بيده لقد رایت ثلاثة عشر ملکا یبتدرون کلمتک ایهم یرفعها الی الله تبارک وتعالی) ^۱.

(زیکره کانی دوا ی نویره کان و کاتی خه وتن)

بوخاری و موسلیم ده قه که هی ئه وه، له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویانه هه ژاره کوچه ره کان هاتن بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان ده وله مه ندان پله به رزه کان و به خششی دانراویان برده وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (وما ذاک؟) (کوا (چون؟)) و تیان وه ک ئیمه نویر ده که ن و پوژوو ده گرن و ده به خشن و ئیمه ناب به خشین و نازاد ده که ن و ئیمه نازاد ناکه ین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئایا شتیکتان فیر بکه م که پیی بکه نه وه به وه ی پیشتان که وتوو و پیشی ئه وانه ی دواتان بکه ون؟ که س له ئیوه خاوه ن فه زلتر نه بی مه گه ر وه ک ئیوه بکات؟) و تیان به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (له دوا ی هه موو نویریک سی و سی جار سبحان الله الله اکبر الحمد لله) بکه ن، ئه بو صالح ده لیت: کوچه ران گه رانه وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان براکانمان ئه وانه ی سامانیان هیه بیستوو یانه چی ده که ین ئه وانیش وا ده که ن،

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۲) دا واهاتوو.

پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووي (ئوه فزلي خوايه دهيه خشيت بههر كه سيڪ كه بيه وٽ) سومي دهليٽ ئه فهرموو دم بؤ يه كي له كهسو منالم گيڙايه وه وتي: ليٽ تيك چوه، به لكو پئي فهرمووي: سي و سي جار سبحان الله و سي و سي جار الحمد لله سي و چوار جار الله اڪبر بكهيت، دهليٽ: گهڙامه وه بؤ لاي ئه بو صالح و ئه وهم پي وٽ، ئه وٽي دهستي گرتو وتي: الله اڪبر و سبحان الله و الحمد لله، الله اڪبر و سبحان الله و الحمد لله تا به هه موويانه وه سي و سي جار دهليٽ، ئه بو داود هيٺاويه تي و دهقه كه ي ئاوايه: ئه بو هورهيره (ﷺ) وتي ئه بو زهر (ﷺ) وتي ئه ي پيڻه مبري خوا دهوله مهندان پاداشته كانيان بردوونه ته وه، به و اتيه دهيه نيٽ،^۱ له گيڙانه وه كهيدا هاتوه پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووي (دواي هه موو نويڙيڪ سي و سي جار الله اڪبر و سي و سي جار الحمد لله و سي و سي جار سبحان الله بكهيت و به لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شي القدير ڪوٽايي پي بيٺي له تاوانه ڪانت ده بووريٽ ئه گهر ته نانهت وه ڪه في دهريا بن) ترمزي هيٺاويه تي و به حه سهني داناوه و نه سائي له فهرمووده ي ئين عه عباسه وه بهو شيوه هيٺاويانه و تيايدا دهليٽ فهرمووي (ئه گهر نويڙتان ڪرد سي و سي جار بلين سبحان الله و سي و سي جار الحمد لله و سي و چوار جار الله اڪبر و لا اله الا الله چهند جاري)^۲

ئهمه دو به زارو ته به راني به چهند سه نه دي له ئوم دهر دائه وه هيٺاويانه دهليٽ: كه سي لاي ئه بو دهر دا دابه زي و ئه بو دهر دا وتي ده مينيت هه تا پي خوش

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۱۰) دا واهاتوه، بوخاري له (التاريخ و تهيا لسي) و ئين عه ساڪير له ئه بو زهر وه بهو شيوه هيٺاويانه و دواي ئه وه باسي به خششه ڪان (صدقات) ده ڪن، وه له (كنز العمال ج ۳، ص ۳۱۵) دا هاتوه دهليٽ: سه نه ده ڪي حه سه نه، به زار له ئين عومره وه (ﷺ) ته واو به دوو رو دريڙي هيٺاويه تي وه له (المجمع ج ۱۰، ص ۱۰۱) دا هاتوه.

کهین یان له سهر پییت تاشتیکت بدهمی؟ وتی به لکو له سهر پیم، وتی دهی من تویشوویهکت ددهمی نه گهر له وه باشرم بدیبایه پیم ده دایت، چووم بو لای پیغمبر (ﷺ) و وتم نهی پیغمبره خا دهوله مەندان دنیاو قیامه تیان بردووه و نویژ ده کهین و نهوانیش نویژ ده کهن، پوژوو ده گرین و نهوانیش پوژوو ده گرن، ده به خشن و ئیمه نا به خشین، فهرمووی (نایا شتیمت پی نیشان بدهم نه گهر تو کردت کهس پیشت نه کهوی که له پیشت تو بووه و نهوانه ی دواشت کهس پیست نه گاته وه مه گهر نه وهی وه که نه وه بکات که ده کهیت، له دوا ی هه موو نویژی سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر)^۱.

عه بدو ره زاق و ئین زه نه جو یه له قه تاده وه به مورسه لی هی ناویانه ده لیست: خه لکی له هه ژاره باوهر داره کان و تیان نهی پیغمبره خا دهوله مەندان پاداشتیان برد ده به خشن و ئیمه نا به خشین، نه فه قه ده دن و ئیمه نایدهین، فهرمووی (ارایتم لو ان مال الدنيا وضع بعض على بعض اكان بالغاً السماء) (نایا پیستان وایه نه گهر سامانی دنیا له سهریه ک دابنری نایا ده گاته ئاسمان؟) و تیان نا نهی پیغمبره خا، فهرمووی (نایا شتیکتان پی بلیم ریشه ی له زهوی و لقی له ئاسمان بیست؟ له دوا ی هه موو نویژی بلین: لا اله الا الله والله اکبر و سبحان الله و بحمده ده جار، نهوانه ریشه یان له زهوی و لقیان له ئاسمانه)^۲.

نه حمده له عه لیه وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغمبر (ﷺ) کاتی فاته می دا به عه لی (ﷺ) له گه لیدا جلیکی (خمیله) ی نارد له گه ل سهرینیکی پیسته که ناوه که ی

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۰) ده لیست: یه کی له سه نه ده کانی ته به رانی که سه کانی سه حیح، عه بدو ره زاق هی ناویه تی وه که له (ج ۱، ص ۲۹۶) دا هاتووه و نه وه شی بو زیاده کردووه: وه که ئیمه جیهاد و نویژه نوسراوه کان ده کهن.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۷) دا واهاتووه.

ليف (گهلاو پروشي دار خورما) بوو له گهل دوو و جامي ناوو دوو شمه كي
 ناو (كونه دهبو لهو جورانه)، پوڙي عه لي به فاتيমে ي وت به خوا هينده ماندووم
 سنگم هاواريه تي، خوا كه نيزه كي داوه ته دهست باوكت، پرؤو داواي خزمه تڪاري كي
 لي بکه، وتي به خوا منيش هينده هه ويرم شيلاوه دهسته كانم توپكليان هه لداوه،
 چوو بو لاي پيغه مبهري (ﷺ) نه ویش فہرمووي (كچه نازيزه كه م بو چي هاتوويت؟)
 فاتيমে ده ليت: شهرم كرد داواي لي بکه م، وتم هاتووم سه لامت لي بکه م، گه پرايه وه
 عه لي وتي چيت كرد؟ وتي شهرم كرد داواي لي بکه م، ئينجا هه ردو پي كه وه چوون
 بو لاي پيغه مبهري (ﷺ) عه لي وتي نه ي پيغه مبهري خوا ته واو ماندوو بووم و سنگم
 سكالايه تي، فاتيمه ش وتي هينده هه ويرم شيلا دهستم توپكلي هه لدا، خوا
 كه نيزه كي زوري خستووه ته بهر دهستت يه كي كمان بدهري □ خزمه تمان بكات،
 فہرمووي (به خوا پيتان نابه خشم و واز بينم دارو دهسته ي صوفه له برسيتيدا
 سكيان پيچ بخوات هيچ شك نابه م پيتان ببه خشم به لام نه مانه ده فروشم و
 پاره كيان به سهرياندا ده به خشمه وه) هه ردو وكيان گه پرايه وه، پيغه مبهري (ﷺ) هات بو
 لايان، چوو بوونه ناو جيگه كيان، سهيري كرد سهريان داپوشي وه قاچيان
 دهركه وتووه، نه گهر قاچيان داپوشن سهريان ده رده كه وي هه ردو وكيان راپه رين و
 هه ستانه وه، فہرمووي (مكانما) (له شويني خوتاندا بن) پاشان فہرمووي (ثايا
 هه والتان پي بدهم به چاكتر له وه ي داواتان لي كردم؟) وتيان به لي، فہرمووي (چهند
 وشه يه ك جبريل فيري كردم فہرمووي له دواي هه موو نوپڙي ده جار سبحان الله و ده جار
 الحمد لله و ده جار الله اكبر بكن، كه چوونه نا جيگه كه تان سي و سي جار سبحان الله و
 سي و سي جار الحمد لله و سي و چوار جار الله اكبر بكن) عه لي (كرم الله وجهه) (خوا پروي
 پي زدار بكات) وتي به خوا لهو كاته وه ي له پيغه مبهري (ﷺ) بيستووه دهست بهر داريان

نه بووم، ئین کوا پیی وت: ته نانهت شهوی صفین؟ وتی ئهی خه لکی عیراق خوا له گه لتان بجهنگی ته نانهت شهوی صفین^۱.

حه میدی و ئین ئه بی شهیبه و عه بدوره زاق و عه دهنی و ئین جه ریرو حاکم و جگه له وانیش له عه تائی کوپی سائیبه وه له باوکی له عه لیه وه به دوورو دریزی هیناویانه، نه سائی و ئین ماجة هه ندیکی هیناوه وه له (کنز العمال ج ۸، ص ۶۶) دا هاتوو، ئه بو شهیبه له فهرمودهی عه لیه وه هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمودی (ئایا ناگادارتان بکه مه وه له شتی که له خزمه تکاری بو تان باشر بی؟ له دواي هه موو نویژی سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر بکه ن، نه گهر شهو چونه جی خه وتنتان نه وه سه ده)^۲.

ئه حمه د له فهرمودهی ئوم سه له وه (ﷺ) هیناویه تی فاتیمه (ﷺ) هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و سکا لای نه بوونی خزمه تکاری کرد، وتی ئهی پیغه مبه ری خوا له تاو هه ویر شیلان تو یکلّم هه لدا، جاری هارین و جاری شیلان، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (نه گهر خوا پوزی شتیکت بداتی بو ت دهنیری، من ناگادارت ده که مه وه له شتی له وه چاکتر، نه گهر چوو یته ناو جیگه که ت سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر بکه، ئه مه سه د ده کات، له خزمه تکار بو ت باشره وه نه گهر نویژی به یانیت کرد بلی لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله المد یحی ویمیت بیده الخیر وهو علی کل شیء القدیر ده جار دواي نویژی به یانی و ده جار دواي نویژی ئیواره بیلی، چونکه به هه ر یه کیکیان ده

^۱ - ضعیف.

^۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۱۲) دا ده لیت: ئه حمه د گیراویه تی هه وه ده قه که هی نه وه، بوخاری و موسلیم و نه بو داود و ترمزی هیناویانه و جی نامویی له وه ده قه دا هه یه، سه نه ده که ی جه یده و گیره ره وه کانی جی متمانه ن و عه تائی کوپی سائیب جی متمانه یه و حه مادی کوپی سه له مه پیش شت تی که لکردنی لی بیستوه، ته وائیین سه عد (ج ۸، ص ۲۵) له عه لیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - له (کنز العمال) دا هاتوو.

خیرت بۆ دهنوسری و ده تاوانت دهسپێتهوه، وه ههه کامیان وهه پرزگار کردنی مندالیک (نهوهیهکی) ئیسماعیله رهوا نیه بۆ تاوانی ئهوه پرۆژه نوسرابی پیتی بگات مهگهه هاوه لانی دانان بیتی، لا اله الا الله وحده لا شریک له، وه ئهوه پاسهوانته له نیوان ئهوه ماوهیهی بهیانی بیلی یلت شهو بیلییت، له ههموو شهیتان و ههموو خراپهیهه دهتپاریزیت) ^{۱، ۲}

بهزار له جابهوه (ﷺ) هیئاویهتی پیغه مبهه (ﷺ) که نویژی بکردایه دهیغهرموو (لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد یحی و یمیت رهوهه علی کل شیء القدير اللهم لا مانع لما اعطیت ولا معطي لما منعت ولا راد لما قضیت ولا ینفع ذا الجد منك الجد) ^{۳، ۴}

تهبه رانی له موغیرهوه (ﷺ) به هه مان شیوهی فره موودهی جابه هیئاویهتی به لام له گیرانه وه کهیدا هاتوه: له دواي هه موو نویژیک، ئه وه شی بۆ زیاد کردوه: (وهو حی لا یموت بیده الخیر) ئه وه شی نه هیئاوه (اللهم لا مانع) تا کو تای.

۱ - حسن.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۸) ده لیت ئه حمده و ته به رانی بهو شیوه و کورتتر لهو هیئاویانه، ته به رانی وایه یئاوه (هی تحرسک) (ئه و ته) ده تپاریزیت (هو) سه نه دی هه ردوکیان هه سه نه، ته و او

۳ - حسن.

۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۳) ده لیت سه نه ده کیان هه سه نه، بهزار له ئین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیئاویهتی به لام له گیرانه وه کهیدا هاتوه: کاتی له نویژه کهی ده بوویه وه هه روه ها (بیده الخیر) ی زیاد کردوه و باسی (یحی و یمیت) ی نه هیئاوه، هه روه ها قسه ی (ولا راد لما قضیت) هه یسه می ده لیت: بهزارو ته به رانی به هه مان شیوه هیئاویانه به لام ئه مه شی بۆ زیاد کردوه (یحی و یمیت) نه هیئاوه (بیده) سه نه دی هه ردوکیان هه سه نه

۵ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده کهی سه حیحن، هه روه ها له سه حیحن به کورتی هاتوه.

(زیکرہ کانی بہ یانی و ئیوارہ)

ئەبو داود و نەسائی لە عەبدولحەمیدی مەولای بەنی هاشمەوہ هیناویانە دایکی کە خزمەتی کچانی پیغەمبەری خۆی دەکرد بۆی گیرایەوہ کچەکە ی پیغەمبەر (ﷺ) بۆی گیرایەوہ فیری کردو دەیفەرموو: (کاتی بەیانی هەڵدەستیت بلی: سبحان الله وبحمده ولا قوة الا بالله ماشاء الله کان وما لم یشتأ لم یکن اعلم ان الله علی کل شیء قدير وان الله قد احاط بكل شیء علما، هەرکەس ئەوانە بلی کاتی بەیانی هەڵدەستی دەپاریزری تا ئیوارە دەکاتەوہ، هەرکەس کاتی ئیوارە بیانلی دەپاریزری تا بەیانی دەکاتەوہ).^۱

ئەبو داود لە ئەبو دەر دائەوہ هیناویەتی دەلیت: هەرکەس کاتی بەیانی دەکاتەوہ کاتی ئیوارە دەکاتەوہ بلی: حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو رب العرش العظيم، حەوت جار بیلی خوا زامنی دەبی بۆئەوہی گرنگیەتی بە راستگویی بی یان درۆزنی.^۲

(زیکری خوا لە بازارەکان و شوینەکانی بیئاگاییدا)

تەبەرانى لە ئەحمەدەوہ (ﷺ) هیناویەتی فەرمووی (احب العمل الى الله عز وجل سبعة الحديث وابعض الأعمال الى الله عز وجل التعريف) واتە (خۆشەویستترین کار لای خۆی گەورە سوبحانە للای قسە یەو بێزراوترین کارەکان لای خۆی گەورە لادانە) وتمان ئە ی پیغەمبەری خوا سوبحانە للای قسە چیه؟ فەرمووی (خەلکی قسە دەکەن و کەسیش سوبحانە للا بکات) وتمان ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئە ی لادان

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری لە (مختصر السنن) دەلیت: ئافرەتییکی نادیار لە سەنەدە کەیدا هەیە، هەرودە ئیبن سنی هیناویەتی، وەک لە (تحفة الذاکرین ص ۶۶) دا هاتوو.

۳ - موضوع.

چیه؟ فهرمووی (خه لکی له خیردا بن دراوسی و هاوه ل پرسیاریان لی بکات، بلین ئیمه به شهرین)^۱.

ئبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له ئبوو ئیدریسی خهولانیه وه هیئاویه تی ده لیت: مو عاذ (ﷺ) وتی تو له گهل خه لکی داده نیشیت که بیگومان دهنه ونه قسه، نه گهر بینیت بیناگابوون نه و کات پروو بکهره پهروه ردگارت، وه لید ده لیت: باسی کرد بو یه زیدی کوپی جابر، وتی به لی، نه بو ته لعه حه کیمی کوپی دینار بو ی گپرامه وه دیانوت: نیشانه ی نزا ی وه رگیا و نه وه یه نه گهر بینیت خه لک بیناگابوون له و کاته دا پروو بکهره پهروه ردگارت.^۲

ئین نه بی دنیا و جگه له ویش له نه بو قلابه وه هیئاویانه ده لیت: دوو کهس له بازار به یه گه یشتن، یه کیکیان به وی وت: وه ره با له بیناگایی خه لکدا داوی لیخو شبوون لای خوا بکهین، وایکردو یه کیان مرد، نه وی دیکه له خه ویدا بینی، وتی زانیم خوا ئیوارهی نه و پوژهی له بازار به یه گه یشتین لیمان خو شبوو.^۳

(زیکره کانی ناو سه فهر)

نه حمه دو ته به رانی له نه بو لاسی خوزاعیه وه هیئاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر و شتریکی سه ده قه که به ره و هج ده چوو سواری کردین، وتمان نه ی پیغه مبه ری خوا بوچی له سه ر نه و و شتره سوارمان ده که یت؟ فهرمووی (مامن بصیر الا فی ذروته شیطان فا ذکرُوا اسم الله عز وجل اذا ارکبتموها کما امرکم الله ثم

^۱ - ضعیف.

^۲ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۳) دا واهاتووه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۸۱) ده لیت له سه نه ده که دا فه زلی کوپی موختار هه یه که لاوازه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۱) دا واهاتووه

امتنهوها لانفسکم، فانها تحمل باذن الله عز وجل^۱ واته (هه و شتری له لووتکه یدا شهیتانی هیه، بویه کاتی سواری دهن وه په روهر دگارتان فه رمانی پیگردوون ناوی خوا بینن، پاشان له خزمه تی خوتاندا به کاری بهینن، چونکه به مؤله تی خوی گه وره بار هه نده گری^۲).

له (الأصابة ج ۴، ص ۱۶۸) له ژیاننامه ی ئه بو لاسدا هیناویه تی که له پیغمبره وه (ﷺ) گیراویه تیه وه سه باره ت به سوار بوونی و شتری صه ده ده که له حه جدا، بوخاری له صه حیه که یدا به ته علیقی هیناویه تی، به غه وی و جگه له ویش له ئه بو سه هلی خوزاعیه وه (ﷺ) هیناویانه (پیغمبره) (ﷺ) له سه و شتری سواری کردین...

ئه حمده له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغمبره (ﷺ) له سه و لاخه که ی له گه ل خوی سواری کرد، کاتی له سه ری وه ستا پیغمبره (ﷺ) سی الله اکبر و سی سبحان الله و یه لا اله الا الله ی کرد، پاشان له سه ری پی پراکشاند، پیکه نی، پاشان پرووی تیگردو فه رمووی (مامن امری، یرکب دابته فیصنع کما صنعت الا اقبل الله عز وجل فضحك اليه کما ضحكت اليک) واته (هه رکه سی سواری ولاخه که ی بیئت و وه که نه وه بکات که من کردم خوی گه وره پرووی تیده کات و بوی پیده که نیئت وه که چون من بوت پیکه نیم)^۳.

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت ئه حمده و ته به رانی به چند سه نه دی هیناویانه که سه کانی سه نه دیکیان صه حیحن جگه له موحه مده دی کوپی ئیسحاق که راشکاوی سه ماعی له یه کیکیاندا هیه، ته واو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت: له سه نه ده که دا ئه بو به کری کوپی ئه بو مه ریهم هیه که لاوازه.

ته به رانی له ئه بو مه لیحی کورپی ئوسامه له باوکیه وه هی ناویه تی ده لیئت له دوا ی پیغه مبه ره وه (علیه السلام) بووم که وشتره که مان وه ستاو دا که وت، وتم شهیتان پو بکات، پیغه مبه ر (علیه السلام) فره مووی (لا تقل تعس الشیطان، فانه یعظم حتی یصیر مثل البيت ویقول بقوتي ولكن قل بسم الله فانه یصیر مثل الذباب) واته (مه لی شهیتان پو بکات، چونکه گه وره ده بی تا وه مائی لی دیت و ده لیئت به هیزو قوه تی خو م، به لام بلی بسم الله چونکه ده گو پیئت و وه می شی لی دیت)^۱.

ئه حمده به چه ند سه نه دیک له ئه بو ته میمه ی هجیمیه وه له و که سه وه که له دوا ی پیغه مبه ره وه (علیه السلام) بووه هی ناویه تی ده لیئت: من له سه ر گوی در یژی له پشتیه وه بووم، به هه مان شیوه ده یه نیئت، له گیرانه وه کهیدا هاتووه ده لی (صرعته بقوتي، واذا قلت بسم الله تصاغرت الیه نفسه حتی یكون اصغر من ذباب) (به هیزی خو م په کم خست، ئه گه ر بلیئت به ناوی خوا شهیتان خو ی لا بچووک ده بیته وه تا ئه وه ی له می ش بچووکتر ده بی)^۲.

ئه حمده دو ئه بو یه علا له ئه نه سی کورپی مالیکه وه هی ناویانه پیغه مبه ر (علیه السلام) که ده چوویه سه ر به رزایی زه وییه که ده ی فره موو (اللهم لك الشرف على كل شرف ولك الحمد على كل حال) واته (خوایه به سه ر هه موو شه ره ف و گه وره ییه کهدا شه ره ف و گه وره یی بو تو یه، له هه موو بار ی کهدا سو پاس بو تو یه)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۲) ده لیئت که سه کانی سه حیحن جگه له مه حه ممه دی کورپی حه مران که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - (هه یسه می) ده لیئت: تیایدا زیاده ی نومهیری هه یه که متمانه ی به سه ر لاوازیدا زاله، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەنەسە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە شۈينى دادەبەزىن، سوبحانە للآمان دەکرد تا كۆلەكە مانكرده^۱ ۲.

تەبەرانى لە عەوفە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن مەسعود (رضي الله عنه) كە لە مالى دەردەچو دەيوت بەناۋى خوا، پشتەم بەست بەخوا ھىچ ھىزو توانايەك نىە جگە لە خوا، موخەممەدى كۆرى كەعب دەلىت: ئەمە لە قورئاندا ھەيە (اركبوا فيها بسم الله) دەلىت: پشتەمان بە خوا بەست^۲.

(سەلەۋات دان لە سەر پىغەمبەر (ﷺ))

ئەحمەد ئىبن مۇنىع رەۋيانى و ھاكىم و بەيھەقى لە (شعب الإيمان) و سەئىدى كۆرى مەنسۇرو عەبدى كۆرى ھەمىد لە ئوبەى كۆرى كەعبە ھە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كەسى يەكى شەو دەچو ھەلدەسا دەيفەرموو (ئەى خەلكىنە يادى خوا بكن، فەرموى يەكەم (راجفة) ھات و بە دوايدا فوى دووھم (رادفة) دىت، مەرگ بە ھەى تىيادايە ھات) و تە ئەى پىغەمبەرى خوا مەن زۆر سەلەۋات لە سەر دەدەم، ئايا چەندە لە سەلەۋاتم بۆ تۆ دابنىم؟ فەرموى (چەندە ويستت) و تە چوار يەك؟ فەرموى (چەندت ويست ئەگەر زىيادى بكەيت باشتەر) و تە دەى دوو لە سى، فەرموى (چەندت ويست ئەگەر زىيادى بكەيت باشتەر) و تە ھەموى بۆ تۆ

۱ - صحيح.

۲ - شوعبە دەلىت: سوبحانە للآ به زمان، سەنەدەكەى جەيدەو ھەك (ھەيسەمى ج ۱، ص ۱۳۳) دەلىت: پىشتىش ھەندى چىرۆك لە باسى زىكرى جىھاددا ھاتوۋە.

۳ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۲۹) دەلىت: تەبەرانى بە مەۋقوفى ھىناۋىيەتى و سەنەدەكەى مۇنقەتتە، لە سەنەدەكەدا مەسعودى ھەيە كە شت تىكەل دەكات، تەۋاۋ.

داده نیم، فەرمووی (دهی نیازو ویستت زامن ده بی و له تاوانت ده بوردریّت) (اذا تكفی همك وتتغفر لك ذنبك)^۱.

ئەبو یەعلا دەقەكە هی ئەوه و ئیبن ئەبی دنیا له عەبدو پرەحمانی کوپی عەوفەوه
هیناویانه دەلیت: پینج یان چوار له هاوه لآن پیغەمبەرمان بەجی ئەدەهیشت بەسەر
پیویستی شهو و پۆژیمان بەجیدەگەیاندا، من هاتم بۆ لای و ئەو دەرچوو بوو، چووم
بە شوینیدا، چوویە حەوشە یەکی خانەدانان، نوێژی کردو کپنووشی دوورو درێژی
برد، منیش گریام و وتم خوا گیانی دەرکرد، سەری بەرز کردەوه و بانگی کردم و
فەرمووی (چیتە؟) وتم ئەی پیغەمبەری خوا سوجدەکەت درێژ کردەوه و وتم خوا
گیانی پیغەمبەرەکە ی دەرکردو هەرگیز نایبینم، فەرمووی (سوجدە ی سوپاسم برد
بۆ پەروەردگارم که له ئوممەتدا بەخششی کردم، هەرکەس له ئوممەتدا
صەله واتیکم له سەربدات خوا ده چاکە ی بۆ دەنوسیّت و ده خراپە ی ئی دەسپێتەوه)^۲
حاکم و ئەحمەد له عەبدو پرەحمانەوه بەو واتایە هیناویانه و له گیرانەوه کەیاندا
هاتوو و تی فەرمووی (جبریل (علیه السلام) پیی فەرمووم: بزانه موژدەت پێدەدەم
خوا ی گەوره دەفەرمویت هەرکەس صەله واتیکت له سەربدات صەله واتی له سەر
دەدەم، هەرکەس سەلامت ئی بکات سەلامی لێدەکەم) له گیرانەوه یە کدا ئەوه ی زیاد
کردوو (بە ئی، هاتوو یە ک لای پەروەردگارمەوه (عزوجل) هات بۆ لام و فەرمووی
هەرکەس له ئوممەتەکەت صەله واتیکت له سەربدات خوا بەوه ده چاکە ی بۆ

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا هاتوو بۆ گیرانەوه کە ی ئیبن مونیعیش دەلیت حەسەنە،
ترمزی هیناویەتی و دەلیت حەسەنی صەحیحە، حاکم بە صەحیحی داناوه وەک له (الترغیب
والترهیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتوو، تەبەرائی بە سەنەدی حەسەن هیناویەتی، وەک له (الترغیب
والترهیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتوو، ئەبو نەعیم هیناویەتی له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا له ئیبن
حبانی کوپی مونقذەوه بە کوپتی و لابردنی کو تایبە کە ی هاتوو.

۳ - حسن لغیره.

دهنوسی و ده خراپه ی لی دهسپیتته وهو ده پله بهرزی دهکاته وهو به هه مان شیوه وه لآمی ده داته وه) ^۱، ^۲.

حاکم به صه حیچی داناوه، له که عبی کوپی عه جره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (مینبه ر ئاماده بکه ن) ئاماده مانکرد، که پله یه که چوویه سهر فهرمووی ئامین، که پله ی دووم چوویه سهر فهرمووی ئامین، که سییه م پله چوویه سهر فهرمووی ئامین، کاتی دابه زی وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه مپرو شتی کمان لی بیستیت که جاران نه مانده بیست، فهرمووی (ان جبریل عرض لی فقال بعد من ادرك رمضان فلم يغفرله قلت آمين، فلما رقيت الثانية قال بعد من ذكرت عنده فلم يصل عليك قلت آمين، فلما رقيت الثالثة قال بعد من ادرك ابوية الكبر عنده او احدهما فلم يدخله الجنة قلت آمين) واته (جبریل خوی نیشاندام و تی له ناو چی ئه وهی ده گات به رهمه زان و لیخو شبوونی بو نه بووی، وتم ئامین، که چوومه سهر پله کانی دووم و تی له ناو چی ئه وهی تو له لای باسبرکی و سه له واتت له سهر نه دات وتم ئامین، که چوومه سهر سییه م و تی له ناو چی ئه وهی دایک و باوکی پیر ده که ون له لای یان یه کیکیان لای پیر ده که وی به لام نه ییبه نه به هه شت، وتم ئامین) ^۳، ^۴.

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - ئیین حبان له صه حیحه که یداو ته به رانی بهو شیوه هیناویانه، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۵۷) دا هاتوو، عه بدو په زاق بهو شیوه هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶) دا هاتوو، فهرمووده که چه نذین ریگه و دهقی جیاوازی هیه.

^۳ - صحیح.

^۴ - ئیین حبان له صه حیحه که یدا له مالیکی کوپی حوهیره شه وهو به زارو ته به رانی له عه بدو لآی کوپی حارشی جوزئی زوبه یدی وهو ئیین خوزه یمه و ئیین حبان له ئه بو هوره یره وهو ته به رانی له ئیین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۶۶) دا هاتوو، ته به رانی ش فهرمووده که ی که عبی هیناوه و که سه کانی جی متمانه ن وه (هه یسه می) ده لیت، فهرمووده که ی مالیکی شی هیناوه و عیمرانی کوپی ئیینی تیدایه که ئیین حبان به جی متمانه و

ئيبن عاصم له ئه‌بو زه‌روه هينايه‌تي ده‌ليئت: پوژي ده‌رچووم و چووم بو لای پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووي (الا اخبركم بأبخل الناس؟) واته (ثايا هه‌والتان پييده‌م به پيسكه‌ ترين كه‌س؟) وتمان به‌ئي ئه‌ي پيغه‌مبه‌ري خوا، فه‌رمووي (ئه‌وه‌ي له‌لای باس بكريم و سه‌له‌واتم له‌سه‌ر نه‌دات، ئه‌وه‌ پيسكه‌تريني خه‌لكه‌) (من ذكرت عنده فلم يصل على فذلك أبخل الناس)^١.

مالك و ئيبن ئه‌بي شه‌يبه‌و موسليم و چواره‌كه‌ي ديكه‌و ئيبن ماجه‌و عه‌بدوهره‌زاق و عه‌بدی كوپي حه‌ميد له‌ ئه‌بو مه‌سه‌عووده‌وه هينايانه ده‌ليئت: پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) هات بو لامان و له‌گه‌لمان له‌ كوړي سه‌عه‌دي كوپي عوباده‌دا دانيسشت، به‌شيري كوپي سه‌عه‌د كه‌ ئه‌بو نعماني كوپي سه‌عه‌د بوو پيئي وت: خوا فه‌رمانی پي كردين كه‌ سه‌له‌واتت له‌سه‌ر بده‌ين، ئه‌ي چوون سه‌له‌واتت له‌سه‌ر بده‌ين ئه‌ي پيغه‌مبه‌ري خوا؟ پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووي بيده‌نگ بوو ■ هيوامان ده‌خواست خوژگه‌ پرسيا‌ري لينه‌كردايه‌، پاشان فه‌رمووي (بليّن اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم و بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم في العالمين انك حميد مجيد، والسلام سه‌لاميش وه‌ك ئه‌وه‌يه‌ كه‌ فيربوون)^٢.

ئيبن ماجه‌ له‌ ئيبن مه‌سه‌عووده‌وه به‌ مه‌وقوفی به‌ سه‌نه‌دی حه‌سه‌ن هينايه‌تي ده‌ليئت: ئه‌گه‌ر سه‌له‌واتتان دا له‌سه‌ر پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) جوان سه‌له‌وات بده‌ن چونكه‌ نازانن له‌وانه‌يه‌ بخريته‌ پوو بو‌ي، پييان وت ده‌ي فيرمان بكه‌، وتي بليّن (اللهم اجعل صلوات ورحمتك على سيد المرسلين وامام المتقين وخاتم النبيين محمد

چه‌ندی له‌و ريگه‌وه به‌ لاوازي ده‌زانن، ئيبن حبان هينايه‌تي وه‌ك (هه‌يسه‌می ج ١٠، ص ١٦٦) هينايه‌تي.

١ - صحيح لغيره‌.

٢ - له‌ (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ١٧٠) دا واهاتوه‌.

٣ - له‌ (كنز العمال ج ١، ص ٢١٧) دا واهاتوه‌.

عبدك ورسولك امام الخير وقائد الخير ورسول الرحمة، اللهم ابعثه مقاما محمودا يخطبه به الأولون والآخرين، اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى ابراهيم انك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد^١.

خه تیب و ئه سبه هانی له ئه بو به کری صدیقه وه هیناویانه ده لیت: سه له وات له سهر پیغه مبه (ﷺ) سهر وه ترین شته بو تاوانه کان زیاتر له کوژینه وهی ئاو بو ئاگر، سه لام کردن له پیغه مبه (ﷺ) له گهر دن ئازاد کردن گهره تره، خوشه ویستی پیغه مبه (ﷺ) له پژار کردنی گیانه کان گهره تره، یان وتی له شمشیر وه شانندن له پیناو خوادا.^٢

ترمزی له عومهری کوپی خه تابه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدا وه ستاوه هیچی لیبه رز نابیته وه □ سه له وات بدهین له سهر پیغه مبه ره که ت، ئین راهه ویه به سه نه دی سه حیح له عومهر وه هیناویه تی ده لیت: بو ی باسکردم نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدایه، به و شیوه دهیه نییت، ره هاوی له عومهر وه هیناویه تی ده لیت نزا هه مووی ناچیته ئاسمان تا سه له وات ددهین له سهر پیغه مبه (ﷺ) جا ئه گهر سه له وات هات نزا که به رز ده کریته وه.^٣

١ - ضعیف.

٢ - له (الترغیب والترهیب ج ٣، ص ١٦٥) دا واهاتوه، پیشتریش هینامان علی (ﷺ) چون ده برینه کانی فیرده کهین.

٣ - له (کنز العمال ج ١، ص ٣١٣) دا واهاتوه.

٤ - حسن.

٥ - دیله می و عهبدولقادر ره هاوی له ئه ربه عیندا له عومهر وه به مه رفوعی به شیوه ی ده قی ترمزی هیناویانه ده لیت: له عومهر وه به مه وقوفی له قسه که یه وه وه رگی پراوه ته وه ئه مه ش له مه رفوع سه حیح تره، زانای فه رموده ی عیراقی ده لیت: ئه مه ئه گهر مه وقوفی له سهر بییت ئه وا نمونه ی وا پیش راو بوچوونه که ناوتری، به لکو ئه وه شتیکی وه ستاوه بو یه حوکمی مه رفوعی

تہہ رانی لہ (المعجم الأوسط) بہ مہ وقوفی لہ علیہ وہ (ﷺ) ھیناویہ تی دہ لیت: ھہ موو نزایہ ک رادہ گیریت تا سہلہ وات دہ دات لہ سہر مو حہ ممہد (ﷺ)،^۱ بہ یہہ قی لہ علیہ وہ ھیناویہ تی دہ لیت: ھہ رکہ س لہ پوڙی ھہ ینیدا سہد جار سہلہ وات بدات لہ سہر پیغہ ممہر (ﷺ) لہ پوڙی دوایدا پووناکیہ ک لہ پووخسایہ تی کہ خہ ک دہ لیت: ۴ مہ چہ کردبی.^۲

عہ بدو پره زاق لہ ئین عہ بباسہ وہ ھیناویہ تی دہ لیت: شیاو نیہ سہلہ وات بدہ یت جگہ بو پیغہ ممہر ان.^۳

تہہ رانی لہ ئین عہ بباسہ وہ ھیناویہ تی دہ لیت: نابی سہلہ وات بدری لہ سہر کہ س جگہ لہ پیغہ ممہر (ﷺ).^۴

ھہ یہ وک کومہ لیکی پیشہ وایانی فہرمودہ و ئوصولی دہ لیئین، لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۳) دا واہاتوہ.

۱ - صحیح.

۲ - مونزیری لہ (الترغیب والترہیب) دا دہ لیت: گیرہ رہ وہ کانی جی متمانہ ن و ھہ ندیکیان بہ مہرقوعی دہ زانن و مہ وقوفہ کہی دروستہ، بہ یہہ قی لہ (شعب الایمان) و عوبہ یدولای عیشی لہ فہرمودہ یہ کداو عہ بدولقادی رہاوی لہ ۴ ربہ عیندا ھیناویانہ، وک لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) ہاتوہ.

۳ - لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) دا واہاتوہ.

۴ - لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶).

۵ - (ھہ یسہ می ج ۱۰، ص ۱۶۷) دہ لیت تہہ رانی بہ موقوفی ھیناویہ تی وک سہ کانی سہنہ دہ کہی صہ حیحن، تہاوا.

(داۋاي لىخۇشبوون)

ئەبو داۋود ترمزى لە ئىبن عومەر ھەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: ئىمە لەيەك كۆردا سەد جار ئەۋەمان بۇ پىغەمبەر (ﷺ) دەژمارد (رب اغفر لي وتب علي انك انت التواب الرحيم) واتە (خايسە لىم خۇشەۋ لىم ببورە، بە راستى تۇ لىخۇشبوۋى مېھرەبانى).^۱

ئەبو نەعيم لە (الحلى ج ۱، ص ۲۷۶) لە حوزەيفەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سكالام كرد لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە زمان دريژيم، فەرموۋى (اين انت من استغفر) واتە (تۇ لەگەل داۋاي لىخۇشبووندا چۈنيت) من ھەموو پۇژى سەد جار لاي خوا داۋاي لىخۇشبوون دەكەم.^۲

لە گىرەنەۋەيەكى دىكەي لاي ئەبو نەعيم ھىناۋىيەتى دەلىت ھاتم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتم ئەي پىغەمبەرى خوا زمانم بەرامبەر مال و منالم توندە دەترسم بمباتە ناو دۇزەخ، بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

ئىبن ئەبى دىناۋ بەيھەقى و ئەسبەھانى لە ئەنەسى كۆرى مالىكەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە پىگەيدا بوو فەرموۋى استغفروا الله) واتە (داۋاي لىخۇشبوون لاي خوا بگەن) (ئىمەش داۋاي لىخۇشبوونمان كرد، فەرموۋى (اتموا سبعين مرة) واتە (بىكەن بە ھەفتا جار) ئىمەش وتمان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ما من عبد ولا أمة يستغفر الله في يوم سبعين مرة الا غفر الله له سبعمئة ذنب و قد خاب عبد أو أمة عمل في يوم ليلة أكثر من سبعمئة ذنب) واتە (ھەر بەندەيەك (نېرومى) لە پۇژىكدا ھەفتا جار داۋاي لىخۇشبوون لاي خوا بكات ئەۋا

^۱ - صحيح.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ئىبن ئەبى شەيبە لە حوزەيفەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا ھاتوۋە.

خوا له كهوت سهد تاوانی خوښ دهییت، مالویران و دهست شكاو دهییت كهسی له پوژو شه ویكدا زیاتر له كهوت سهد تاوان بكات) ^۱.

ئین ئه بی شه یبه و ئین مونیع به صه حیعی دا ناوه، له عه لی كوری په بیعه وه هی ناویه تی ده لییت: عه لی (ﷺ) له دوا ی خو یه وه سواری كردم، پاشان بر دمی بو لای (الحره) پاشان سه ری به ره و ئاسمان به رز كرده وه و تی خوا یه له تاوانه كانم خوښ به، جگه له تو كهس له تاوانه كانم خوښ نابییت، پاشان لای به لا دا كرده وه و پیكه نی، وتم ئه ی ئه میری با وه پداران ئه مه چو ن داوا ی لی خو ش بوون لای خوا ده كهیت و سهیری منیش ده كهیت پی ده كه نی؟ و تی پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی خو یه وه سواری كردم و هی نا می بو لای (الحره) پاشان سه ری به ره و ئاسمان به رز كرده وه و فه رمو ی (اللهم اغفر لی ذنوبی فانه لا یغفر الذنوب احد غیرك) پاشان لای كرده وه به لا مداو پیكه نی، وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه مه چیه داوا ی لی خو ش بوون له په روه ردگار ت ده كهیت و لا به لای مندا ده كه یته وه و پی ده كه نی؟ فه رمو ی (پیكه نیم بو پیكه نی نی په روه ردگارم له بهر سه ر سو پمانی له به نده كه ی كه ده زانییت جگه له و كهس له تاوانه كان خوښ نابییت) واته (ضحك لضحك ربی لعجه لعبده انه یعلم انه لا یغفر الذنوب احد غیره). ^۲

ئهو یه علاو ئین عه ساكیر له ئه بو هورهیره وه هی ناویانه ده لییت: دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) كه سم نه دیوه هی نده ی ئه و زو ر بلی (استغفر الله واتوب الیه). ^۳

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۳۱) دا هاتوه، ئین نه جار به هه مان شیوه هی ناویه تی وه كه له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا هاتوه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتوه.

^۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتوه.

حاکم له موحه ممه دی کوپی عه بدوللای کوپی موحه ممه دی کوپی جابری کوپی عه بدوللا له باوکی له باپیروه هیناویه تی دهلیت: کهسیک هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: وای بو تاوانه کانم، وای بو تاوانه کانم، دوو یان سی جار وتی، پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو (بلی خوایه لیخوشبوونت له تاوانه کانم فراواترو په حمهتت له کردارم لام جی هیواتره) نهویش وتی، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (عد) واته (بیلیروه) نهویش وتیه وه، جاری سییه میش هه روا، پاشان پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (قم غفرالله لك) واته (هسته خوا لیخوشبوو) ^۱.

نه حمه له الزهدو هناد له عومره وه (ﷺ) هیناویانه بیستی کهسی دهیوت: استغفر الله واتوب الیه، نهویش وتی مالویران! خوشکه کهشی بلی (فاغفرلی وتب علی) ^۲.

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تی دهلیت عه (ﷺ) وتی: سهرم سوپده مینی له وهی به هیلک دهچیت و دربارز بوونیشی له گه لدایه، پیی وترا نه وه چیه؟ وتی داوای لیخوشبوون ^۳.

ئین نه بی شهیبه له نه بو دردائه وه هیناویه تی دهلیت: سهر به رزی بو نه وهی له لاپه رهیدا ماوه کی (به شیکی) داوای لیخوشبوون به دی دهکات ^۴.
ته به رانی به مه وقوفی له عه بدوللای کوپی مه سعووده وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: هه رکس سی جار بلی استغفرالله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب الیه، لیخوشبوونی بو هیه ته نانهت نه گهر له کشان رابکات ^۵.

^۱ - ضعیف.

^۲ - حاکم دهلیت: گپره وه کانی مه دینه بین و یکیکیان به جرج و ته عدیل نه ناسراوه، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۳۲) دا واهاتووه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

^۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

حاکم (ج ۳، ص ۳۱۶) له عہدوللای کوری مه سعوودہ وہ هیئاویہ تی دهلیت: ١
 ئەگەر تاوانه کانم بزائن دووکەس بە دوامدا نایەن و خۆل دێکن بەسەر سەرمدا،
 حەز دێکەم بە عەبدوللای کوری پشقل بانگ بکریم بەلام خوا له تاوانی له
 تاوانه کانم خوش بیئت. ٢

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۸۳) له ئەبو هورەیرە وہ هیئاویہ تی دهلیت: من
 هەموو پۆژی دوانزە هەزار جار داوای لیخۆشبوون لای خوا دێکەم و دێگەریمەوہ بو
 لای، ئەمەش بە پیی ئاست و پلە ی ئایینم یان بە پیی ئایینی. ٣
 حاکم بە مەوقوفی له بەرائیەوہ هیئاویہ تی کەسی پیی وت: ئەی ئەبو
 عەممارە (ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة) ئایا ئەو کەسە یە خۆی دێخاتە ناو دۆژمن و
 دێجەنگی تا دێکۆژی؟ وتی نا، ئەو کەسە یە کە تاوان دێکات، دهلیت خوا له و
 تاوانه خوش نابیئت. ٤

ئەوہی دێچیتە بازە ی زیکرەوہ

تەبەرانی بە سەنەدی حەسەن له ئەبو دەر دائەوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت
 پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لیبحثن الله اقواما يوم القيامة في وجوههم النور على منابر
 اللؤلؤ يغبطهم الناس ليسوا بأنبياء ولا شهداء) واتە (خوای گەرە له پۆژی دوا ییدا
 دێستە یە ک زیندوو دێکاتەوہ پووناکی له پووخساریاندا یە لەسەر مینبەری مروارین

١ - (هیسەمی ج ۱، ص ۲۱۰) دهلیت کەسەکانی جی متمانەن.

٢ - حاکم بە صەحیحی داناوہ و زەهەبیش لەسەری کۆکە.

٣ - له (صفة الصفوة ج ۱، ص ۲۸۸) دا هاتووہ: بە پیی تاوانم.

٤ - صحیح لغیرە.

٥ - حاکم دهلیت لەسەر مەر جی بوخاری و موسلیم صەحیحە، له (الترغیب والترہیب ج ۳،
 ص ۱۳۲) دا واهاتووہ.

خه لکی خوږگه یان پی د خوازن، پیغه مبه ران و شهیدان نین) ده لیت د شته کیه ک له سر نه ژنوکانی که ووتی وتی نهی پیغه مبه ری خوا بیانلی با بیاناسین، فہرمووی (هم المتحابون فی اللہ من قبائل شتی و بلاد شتی یجتمعون علی ذکر اللہ یذکرونہ) واتہ (تہ وانه تہ و کہسانہن له بهر خوا یه کیان خوش دہویت، له چہند ھوژیکي جیاو له ولاتی جیا جیا له سر یادی خوا کوډہ بنه وہو یادی خوا دہ کهن).^۱

هہ روهہا له عمری کوری عہ بسہ وہ (ﷺ) هی ناویہ تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) دہیفہرمووی (عن یمین الرحمن وکلتا یدہ یمین، رجال لیسوا بأنبیاء ولا شہداء یعشی بیاض وجوہہم نظر الناظرین یغبطہم النبیون والشہداء بمقعدہم وقربہم من اللہ عزوجل) واتہ (له لای راستی خواوہ، هہ ردو دہستی راستن، کہ سانی هہن پیغه مبه ران و شهیدان نین سپیای دہم و چاویان دیدی پوانہ ران رادہ کیشیت پیغه مبه ران و شهیدان خوږگه د خوازن به شوینیان و نزیکیان له خوی گہ ورہ) و ترا نهی پیغه مبه ری خوا تہ وانه کی؟ فہرمووی تہ وانه کو مہ لیکي کہ نار گرتو له خوږگه کانن له سر یادی خوا کوډہ بنه وہو جوانترین و پاکترین قسہ وہ ردہ گرن وہک چوږ بخوری خورما پاکیه کانی وہ ردہ گریٹ.^۲

تہ به رانی له (المعجم الأوسط) له تہ نہ سی کوری مالسک وہ هی ناویہ تی پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لای هاوۀ لانی و سہیری کرد قسہ دہ کهن، وتیان باسی باری سہ ردہ می نہ فامیمان دہ کرد چوږ خوی گہ ورہ پینموونی کردین، جاران چہند له گومراییدا بووین، پیغه مبه ر (ﷺ) فہرمووی (احسنتم واعجبہ هکذا کونوا وهکذا فافعلوا) واتہ (چاکتان کردو جی سہر سوپرمانہ، وابن و وابکهن).^۳

^۱ - حسن لغیرہ.

^۲ - ضعیف.

^۳ - سہ نہ دہ کھی مقاریب و بی گرفته، له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۶۶) دا واهاتوہ، (هہی سہ می ج ۱۰، ص ۷۷) بو فہرموودہ کھی عہ مری کوری عہ بسہ ده لیت: تہ به رانی گیراویہ تیہ وہو کہ سہ کانی جی متمانہن، تہ و او

^۴ - حسن.

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: زۆر باسى عومەر بىكەن چونكە عومەر كاتى باسى دەكەن باسى دادپەرورە دەكەن، كە باسى دادپەرورە كرا زىكرى خوا دەكرىت.^۲

ھەر ھەھا لە عائىشە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: كۆرەكانتان بە سەلەوات دان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) و باسى عومەرى كۆرى خەتتاب پرايىننە ھە.^۳

(شۆيئە ھارو راستى زىكرەكان)

بەزار لە ئىبن عەبباسە ھىناوئەتە دەلىت كەسىك وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ئەولياى خوا كىن؟ ھەرمووى (الذين اذا رؤوا ذكر الله) (ئەوانەى ئەگەر بىنران يادى خوا بكرىت).^۴

ھەسەنى كۆرى سەفیان و ئەبو نەعیم لە ھەزەلەى نووسەرى ئوسىدە ھە كە لە نووسەرانى بەر دەستى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، ھىناوئەتە دەلىت: لە خزمەت پىغەمبەردا بووین، باسى بەھەشت و دۆزەخى بۆ كردين تا ئەوئەى بلىى بە چاۋ بىبىنن، ھەستام بۆ لاى مال و منال و كۆرم و پىكەنىم و وريام كردن، ئەو بارەم بىركەوتە ھە كە تيايدا بووین، ھەرموودەكە دىنىت ھەك پىشتەر لە باسى باوەر بە بەھەشت و دۆزەخدا ھىنامان، لە كۆتاييدا ھاتوۋە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (يا حنظلة لو كنتم عند اهليكم كما تكونوا عندي لصافحتكم الملائكة على فرشكم وفي

^۱ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۸۰) دەلىت: لە سەنەدەكەدا موبارەكى كۆرى فضالە ھەيە كە جى متمانەيە و چەندىكىش بە لاۋازى دەزانن و كەسەكانى دىكەش سەحىحن.

^۲ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۱) دا ھاھاتوۋە.

^۳ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۴) دا ھاھاتوۋە.

^۴ - صحيح.

^۵ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۷۸) دەلىت: بەزار لە ھەلى كۆرى ھەربى رازى مامۇستايە ھە ھىناوئەتە كە نايناسم كەسەكانى دىكەى جى متمانەن.

الطريق، يا حنظلة ساعة وساعة) (ئەى حەنزەلە ئەگەر لاى مال و منالتان وەك ئەو بارە بن كە لاى منن فریشتەكان لەسەر راخەرو لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، ئەى حەنزەلە ساتەو ساتە) ^۱ تەیاڵسى و ئەبو نەعیم هیئاویانە (ئەگەر وا بن كە لاى منن ئەوا فریشتە بە بالەكانیان سیبەرتان بۆ دەكەن).

ئێین نەجار لە ئەبو هورەیرە (رضی اللہ عنہ) هیئاویەتى دەلیت و تم ئەى پیغەمبەرى خوا ئیمە کاتى لاى توین دلمان نەرم و چاومان لە دنیا دوورو پوومان لە پوژى دواییە، فەرمووی (لو تکنون اذا ضربتم عندي کما تکنون عندي لزارتکم الملائکة ولصافحتکم فی الطريق، ولو لم تذنبوا الجاء الله بقوم یذنبون حتی تبلغ خطایاهم عنان السماء فیستغفرون الله فیغفر لهم ما کان منهم ولا یبالی) (ئەگەر لە لام چوون وەك ئەو بارە بن كە لاى منن فریشتەكان سەردانتان دەكەن و لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، وە ئەگەر تاوان نەكەن خوا خەلكى دینى تاوان دەكەن تا تاوانەكانیان دەگاتە كەشكەشەى ئاسمان، ئەو كات داواى لیخو شبوون لە خوا دەكەن و خواش لە تاوانەكانیان خو ش دەبی ت با كیشى نیە) ^۲.

ئەبو نەعیم لە (الحلیه ج ۱، ص ۳۰۹) لە عروەى کوپى زوبەیرەو هیئاویەتى دەلیت: داواى كچەكەى عەبدوللای کوپى عومەرم كردو ئەو كات لە تەوافدا بووین، بێدەنگ بوو وەلامى نەدامەو، و تم ئەگەر پازى بوایە وەلامى دەدامەو، بە خوا هەرگیز وشەیه كیشى دووبارە ناکەمەو، قەدەرى وا بوو پیش من هاتە مەدینە، پاشان من هاتم و چوومە مزگەوتى پیغەمبەر (ﷺ) و مافى خویم داو هاتم بۆ لاى و ئەویش بەخیر هاتنى كردم و وتى كەى هاتیتەو؟ و تم ئیستا هاتوومەتەو، وتى ئایا تۆ باسى سەودەى كچی عەبدوللأت لاكردم كاتى لە تەوافدا بووین و لەبەر

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۱۰۱) دا واهاتوو.

ئه حممه دو جه عفه ری کوری فریابی له عوقبه ی کوری عامروه هیئاویانه پیغه مبه ر (ﷺ) به که سیکی فهرموو که پیی دهوترا (ذوالبجادی) (انه اواه) ئه مهش له بهر ئه وه ی زور یادی خوی ده کرد به قورئان خویندن و نزا کردن و دهنگیشی بهرز ده کرده وه، ته واو.^۱

ژماردنی زیگرو بنه رته ی ته سبیح

ترمذی و حاکم له صفیه وه (ﷺ) هیئاویانه پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو لای و له بهر دهستی دا چوار هزار دهك هه بوو که ته سبیحاتی پیده کردن، فهرمووی (الا اعلمك بأكثر مما سبعت به ؟) (ئایا فیتر بکه م به شتی که زیاتر بی له وه ی ته سبیحاتی پیده که ییت ؟) وتی به لی فیرم بکه، فهرمووی (سبحان الله به هینده ی دروستکراوه کانی) حاکم ده لیت فهرمووی (بلی سبحان الله به ژماره ی هه رچی شتی که دروستی کردوه)^{۲، ۱}

به غه وی له ئه بو صه فیه ی مه ولای پیغه مبه ر وه (ﷺ) هیئاویه تی قاپیکی پیسته ی بو داده نرا..... ده هیئرا که چه وی تییدا بوو تا نیوه ی پوژ به وانه ته سبیحاتی ده کرد پاشان هه لده گیران. کاتی نویژی یه که می ده کرد سبحان الله ی ده کرد تا ئیواره ده هات.^۴

پێگه ی که شیر ی کوری عه بدوللای کوری عه مر ی کوری عه وف له باوکی له باپیره وه بهر شیوه هیئاویه تی.

۱ - حسن.

۲ - منکر.

۳ - ترمذی ده لیت فهرمووده یه کی غه ربه و له فهرمووده ی صه فیه وه نایناسین جگه له م پروه وه له فهرمووده ی هاشمی کوری سعیدی کووفی، سه نه ده که شی ناسراو نیه، له (الترغیب والترهیب، ج ۳، ص ۹۹) دا هاتوه، پیشتتر له کوکرده وه ی زیکره کاندای شتی کمان لی هیئاوه.

۴ - له (البدایة والنهاية ج ۵، ص ۳۲۲) دا واهاتوه.

به غوی له یونسی کوری عوبهید له دایکیه وه هیئاویه تی دهلی: نه بو صه فیه یه کی له کوچه رانم بینی به دهنک ته سبیحاتی ده کرد.^۱

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۸۳) له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده زویه کی هه بو که دوو هزار دانه ی پیوه بو، نه ده خوت تا به وانه ته سبیحاتی ده کرد. نه بو داود (ج ۳، ص ۵۵) له نه بو نه زره وه هیئاویه تی ده لی: گه وره یه کی ته فاوه پیی وتم: میوانی نه بو هورهیره بووم له مه دینه که س له هاو لانی پیغه مبه رم نه دی هینده ی نه و میوانخواو روو پیده ربی، من پوژی لای بووم و نه ویش له سه ر پاخه ری بوو کیسیکی به رد و چه وی پیبوو- یان دهنک- له خواریه وه که نیزه کیکی ره شی بوو، ته سبیحاتی پیده کردن □ چی له کیسه که دا هه بوو ته و او بوو دای به که نیزه که که، نه ویش کوژی کردنه وه و کردنیه وه ناو کیسه که و هیئاویه وه بو نه بو هورهیره-^{۲، ۳}

ئین سه عدج ۳، ص ۱۴۳ له حه کیمی کوری ده یله میه وه هیئاویه تی یه عد به چه و ته سبیحاتی ده کرد.

نه ده بو ناکاری زیکرو چه ند باره ی چاکه کان

ئین جهریر له ئین عومهره وه هیئاویه تی ده لی: گه ر ویستت یادی خوا نه که یت مه گه ر به پاکی نه بی، نه و او ابکه.^۴

نه حمه د له نه بو عوسمانی نه هدییه وه هیئاویه تی ده لی: له نه بو هورهیره م بیست ده یوت: بیستم خوی گه وره به یه ک چاکه هه زار هه زار (ملیونیک) چاکه

^۱ - بوخاری هیئاویه تی - واته له صه حیدنا نا - له (الأصباة ج ۴، ص ۱۰۹) یشدا هاتوو، ئین سه عدیش (ج ۷، ص ۶۰) هیئاویه تی

^۲ - ضعیف.

^۳ - به دورو دریزی فهرموده که دینیت.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۹) دا واهاتوو.

دهبه خشى به بنده كهى، نه بو هوره يره ش وتى نه خير له پيغه مبهرم (ﷺ) بيست دهيفه رموو خواى گه وره هزار هزار چا كهى پيڊه به خشيت، پاشان نه وهم ثايه تهى خوينده وه ﴿يُضَاعِفُهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ نه ويش وتى نه گهر خواى گه وره دهفه رمويټ پاداشتيكى گه وره دهى كى هه يه پيژه كهى ديارى بكات، له گيړانه وه يه كيشدا ده ليټ هاتم بو لاي نه بو هوره يره و وتم بيستم تو ده ليټ: چا كه به هزار هزار چا كه پاداشتي ده بيټ، وتى بو سهرت له وه سوړ ده ميټى؟ به خوا له پيغه مبهرم (ﷺ) بيست دهيفه رموو- به و شيوه هيټاويه تى-^٢.

^١ - صحيح لغيره.

^٢ - صحيح.

^٣ - هه يسه مى (ج ١٠، ص ١٤٥) ده ليټ نه حمده به دوو سهندو به زاريش به هه مان شيوه هيټاويانه، يه كى له سهنده كانى نه حمده جه ييده، ته واو.

به شي چوارددهم

پيغهمبر (ﷺ) او هاوه لاني (ﷺ) چوَن به

نزاڪان به رهو لاي خوا ده چوون و بو هه ڪاري
نزاڪان ده ڪردو له هه ڪاتيڪدا نزاڪان ده ڪردو
نزاڪانين چوَن بوون.

شیوه نادابی نزا

ئیین ئه بی شه یبه له موعازی کوږی جه به له وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) دای به لای کابرایه کدا که دهیوت خوایه من داوای خور اگریت لیده که م، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (سألت الله البلاء فسأله المعافاة) (داوای به لات له خوا کرد دهی داوای دهر باز بوونیشی لی بکه) دای به لای که سیکا دهیوت خوایه من داوای هه موو به خششت لیده که م، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئهی ئاده میزاد ئایا دهرانیت ته وای به خشش چین) وتی ئهی پیغه مبه ری خوا به هیوای خیر ئه و دو عایه م کرد، فهرمووی (فأن من تمام النعمة دخول الجنة والفوز من النار) (دهی ته وای به خشش چوونه به هشت و بردنه وهیه - پزگار بوون - له دوزه خ) دای به لای که سیکا دهیوت ئهی خاوه ن پیزو شکو، فهرمووی (لقد استجيب لك فسال) (به راستی وه لامت درایه وه دهی داوا بکه) ^{۱، ۲}

ئیین ئه بی شه یبه له ئه نه سی کوږی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو لای کابرایه ک دهیوت خوایه داوای خور اگریت لیده که م، ئه مه ش له تاو ماندوو بوونی، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (هل كنت تدعو الله بشئ) (ئایا داوای هیچت له خوا ده کرد) وتی من ده موت خوایه هه ر سزایه کی پوژی دواییم هیه پییشی خه بو دنیام، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (الا قلت اللهم اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار) (بو نه ت وت خوایه له دنیا دا چاکه و له پوژی دواییشدا چاکه مان بو بینه و له سزای دوزه خ بمان پاریزه) لای خوا نزای بو کرد خوایش شیقای دا ^{۳، ۴}

۱ - ضعیف.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۲) دا واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰) دا واهاتووه ئیین نه جاریش بهر شیوه لیوهی هیئاوه وه که له کنز العمال دا هاتووه.

ٺهيو نه عيم له به شيري ڪوري خه صاصيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (احمد لله الذي جاء من ربيع القشع حتى اسلمت على يدي رسول الله) (سوپاسي ٺهيو خوايه ده ڪم ڪلهه ره بيع قه شعهمي هيٺا تا له سهر دوو دهستي پيڻه مبهري (ﷺ) موسولمان بوو) وتم ٺهي پيڻه مبهري خوا لاي خوا نزام بو بڪه پيش تو بممريٽ، فهرمووي (لست ادعوا بهذا لاحد) (نزاي ٺهوهم بو ڪهس نه ڪردوه).^۱

ٺيبن ٺهبي شهيبه و ٺهحمده و ٺهبو داود و نه سائي و جگه له وانيش له ٺهبي ڪوري ڪه عبه وه (ﷺ) هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) ٺهگر نزاي بو ڪه سي بڪردايه له خويه وه دهستي پيڻه ڪرد، پوڙي باسي موسا (عليه السلام) ي ڪرد فهرمووي (رهحمه تي خوا له ٺيمه و له موسا ٺهگر خوي رابگرتايه هاوہ له ڪه ي زور سهر سوپهينري ٺي دهدي، به لام فهرمووي (ان سالتك عن شي بعدها فلا تصاحبني قد بلغت من لدني عذرا) دريڙهي پيڻه،^۲ ترمزي بهو شيوه هيٺاويه تي و ٺهوي باس نه ڪردوه: پوڙي باسي موساي ڪرد، تا ڪوتاي فهرمووده ڪه.^۳

ته به راني به سه نه دي ڪه سن له ٺهيو ٺهيو به وه دهقه هيٺاويه تي ڪاتي نزاي ده ڪرد له خويه وه دهستي پيڻه.^۴

ٺيبن ٺهبي شهيبه له شه عبيه وه هيٺاويه تي دهليٽ عائشه به ٺيبن ٺهبي سائيبي دادوهري مه ڪه ي وت: له نزاذا له سهر وا خوت بگره، چونڪه من له گهل پيڻه مبهري خوا (ﷺ) وهاوہ لاني بووم و ٺهوان وايان نه ده ڪرد.^۵

۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۴۷) دا واهاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - هرهوها دهليٽ فهرمووده ڪه ڪه سني غريبي صهحيه. له (كنز العمال ج ۱، ص ۹۰) دا هاتوه.

۴ - صحيح.

۵ - وه ڪ له (المجمع ج ۱۰، ص ۱۵۲) دا واهاتوه.

۶ - صحيح.

۷ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۵۲) دا واهاتوه.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بو عوبه یه له عومه ره وه هیئاویانه له که سیکی بیست له دهست فیتنه په نای ده گرت به خوا، عومه و تی: خواجه من په نا ده گرم به تو له دهق و ته کانی، ئایا داوا له خواده کهیت مال و منال و سامانت نه داتی، یان و تی مال و کوپرت نه داتی، له ده قیکدا و تی: ئایا چه ز ده کهیت خوا سامان و کوپرت پی نه به خشی؟ کامتان په نای گرت له فیتنه با په نا له سهر شوینه واره کانی بگریت^۱.
ته به رانی له مو حاریبی کوپی دنار له مامیه وه هیئاویه تی ده لیت: من ده مدا به لای عه بدوللای کوپی مه سعوددا - له به ره به یاندا - بیستم ده یوت: خواجه بانگت کردم هاتم و فرمانت پی کردم گوپرایه ل بووم، ئه مه به ره به یانه دهی لیم خوش به، پیی گه ییشتم و وتم: چند و شه یه کم بیست ئه م به یانیه ده توتن، وتم چی وتووه، ئه ویش و تی یه عقوب کوپه کانی دواخست بو ده مه و به یان^۲.

دهست بهرز کردنه وه له نزا داو هیئانیان به ده مو چاودا

حاکم له عومه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که نزا ی ده کرد دهسته کانی بهرز ده کرده وه، کاتی لیده بوویه وه ده یه ئنا به سهر ده مو چاویدا، ههروه ها حاکم و ترمزی - به سه حیجی زانیوه - له عومه ره وه هیئاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که له نزا دا دهستی بهرز ده کرده وه داینه ده نان تا ده یه ئنان به ده مو چاویدا. عه بدولغهنی له غضاح الاشکال له عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت:

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹.

^۳ - ضعیف.

^۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۵) ده لیت: له سه ته ده که دا عه بدو په رحمانی کوپی ئیسه قاقی کووفی هه یه که لاوازه.

پیغمبرم (ﷺ) لای بهرده زهیته کان بینی بهناو له پی دسته کانی نزای دهکرد، که لیبوویه وه هیئانی به دهم وچاویدا.^۱

ئهحمده له عائیشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی دهلیت: پیغمبر (ﷺ) دسته کانی بهرز دهکرده وه و نزای دهکرد تا من له بهرزکردنه وه یان داده مام.^۲

بوخاری له الادب المفرد ص ۹۰ له عائیشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی پیغمبر (ﷺ) بینی نزای دهکردو دسته کانی بهرزکردبوویه وه دهیفه رموو (من مروقم دهی سزام مه ده، هه رکه سی له باوه پدارانم قسه پی وتبی یان ئازاردابی دهی له سهری سزام مه ده).^۳

عهبدوهره زاق له عروه وه هیئاویه تی پیغمبر (ﷺ) دای به لای هندی دهشته کیدا که موسولمان ببون و ئه حزابیش هاتبوو بۆ ولاتیان، دسته کانی بهرز کرده وه و نزای بۆ دهکردن و دسته کانی بهره و پرووخساری کردبوونه وه، دهشته کیه ک پیی وت به دایک و باوکه وه به قوریانت بم ئه ی پیغمبره ی خوا دهسته کانت دریز بکه ره وه، ئه ویش دهسته کانی بهره و پرووی دریز کرده وه و بهره و ئاسمان بهرزی نه کردنه وه.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۶۸ دهلیت ئهحمده به سی سه نه د هیئاویه تی و که سه کانیان سه حیجن، ته و او. عهبدوهره زاق به هه مان شیوه لیوه هیئاوه و ئه وهشی زیاده کردوه فهرمووی (خوایه من مروقم، دهی سزام مه ده به قسه وتنی که سیك قسه م پی وتبی یان ئازاری دابی) له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱ دا واهاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱.

قیبله بوو و دهسته کانی به ره و ئاسمان بهرز کردبویه وه و نزای ده کرد و هاواری ده کرد و نزای کرد و خه لکی له گه لیدا نزایان ده کرد، پاشان دهستی عه بباسی کرد و وتی خوايه ئیمه به مامی پیغه مبه ره که ت سکا لآت لا ده کهین، عه بباس ماوه یه کی زۆر له پالیدا وه ستابوو، عه بباسیش نزای ده کرد و چاوه کانی فرمیسیان ده پرشت. ئین سهد ج ۲، ص ۲۹۴ له ئه بو سه عیدی مه ولای ئه بو ئوسه یه ده وه هی ناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه ت تاب (ﷺ) شه و دوی عیشا به مزگه و تدا ده گه پراو هه رکه سی بدیبا یه ده ری ده کرد مه گه ر که سی نو یژی بکرایه، دای به لای ده سته یه کی هاوه لانی پیغه مبه ردا (ﷺ) که له نیویاندا ئوبه ی کوپی که عب هه بوو، وتی ئه وانه کی؟ ئوبه ی وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران ده سته یه کی که سانی تۆن، وتی بوچی دوی نو یژ ماونه ته وه؟ وتی دانیش توین یادی خوا ده کهین، ئه ویش له گه لیان دانیش ت، پاشان به نزیک کی لای خوی وت: بگره، ده لیت نزای کرد و یه که یه که داوای لی کردن نزا بکه ن تا گه یشته سه ره ی من، من له پالیدا بووم وتی بگره، ئاماده بووم نزا کردنه که م ته زوویه کی توش کردم تا ئه وه ی هه سستی به و باره م کرد، وتی: ئه گه ر بلیت خوايه لی مان خو ش به، خوايه ره حمان پی بکه به سه، ده لیت: پاشان عومه ر نزای کرد و که س له و خه لکه به هی نده ی ئه و گریان و فرمیسی زۆر نه بوو، پاشان وتی خه لکینه ده ی ئیستا بلا وه ی لی بکه ن.

ته به رانی له ئه بو هورهیره له حه بیبی کوپی مه سه له مه ی فه هریه وه - که وه لامدراوه بوو - هی ناویه تی ئه میری سو پیه که بوو، پی ی بری کاتی گه یشته دوژمن به خه لکی وت: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست ده یفه رموو هه ر ده سته یه که کو بی نه وه و هه ندی نزا بکه ن و ئه وانی دیکه ش هه موویان ئامین بکه ن خوا وه لامیان ده داته وه، پاشان سو پاس و ستایشی په روه ردگاری کرد و وتی: خوايه خو ینمان بیاریزه و

پاداشتی شہیدانمان پیؑ ببہخشہ، لہو بارہدا بوون کہ ہنباتی ئہمیری دوژمنہکان دابہزی ہاتہ لای حبیب^۱۔^۲

پیشتر لہ باسی ہیوای شہیدی و نزا بوکردنیدا لہ معقلی کوپی یہسارہوہ ہینامان کہ فہرموودہکے بہ دوورو دریژی ہینا بوو، تیایدا قسہکے نوعمانی کوپی موقرین ہہیہ کہ وتی: من داوایہک لہ خوا دہکےم و داوام لہ ہہرکامتانہ ٹامینی بو بکات، خواہیہ ئہمرو شہیدی بہ سہرکہوتنی موسولمانانہوہ ببہخشہ بہ نوعمان و فہتہ ببہخشہ بہ موسولمانان^۳۔

ئہحمہدو تہبہرانی لہ عوقبہی کوپی عامرہوہ ہیناویانہ پیغہمبہر(ﷺ) بہ کہسیکی فہرموو ﴿إنہ اوہ﴾ کہ بہ(ذی الجادین) ناسرابوو، لہبہر ئہوہی زور بہ قورٹان یادی خوی دہکرد، لہ نزایشدا دہنگی بہرز دہکردہوہ^۴۔

^۱ - ضعیف.

^۲ - ہہیسہمی ج ۱۰، ص ۱۷۰ دہلیت تہبہرانی ہیناویہتی و دہلیت ہنبات بہ پومی واتہ بہرپرسی سوپا، کہسہکانی سہنہدہکے صہحیحن، جگہ لہ ئین لہیعہ کہ فہرموودہی حہسہنہ، تہواو.

^۳ - تہبہری ہیناویہتی و تہبہرانی وا ہیناویہتی، کہسہکانی سہنہدہکےشی صہحیحن، لہ گیرانہوہیہکدا ئہوہی زیاد کردوہ خہلکہکے ٹامینیان کرد. وہک لہ المجمع ج ۶، ۲۱۶ دا ہاتوہ، حاکم ج ۳، ۲۹۴ لہ فہرموودہیہکی دورودریژدا بہو شیوہ ہیناویہتی.

^۴ - ہہیسہمی(ج ۹، ص ۳۶۹) دہلیت سہنہدی ہہردوکیان حہسہنہ، ئین جہریریش بہ ہہمان شیوہ لہ عوقبہوہ ہیناویہتی، وہک لہ تہفسیری ئین کہثیر(ج ۲، ص ۳۹۵) دا واہاتوہ.

داوای نزا له پیاو چاکان

ئەبو داود و ترمذی له عومەر وە (ﷺ) هیناویانە دەلیت: بۆ عەمرە مۆلەتم له پیغەمبەر (ﷺ) وەرگرت و ئەویش مۆلەتی دام و فەرمووی (لاتنسأ یا اخی من دعائک) (برا گیان له نزاتدا له بیرمان مەکه) عومەر وتی: وشەیهک بوو بە هەموو دنیا م نە دەگۆڕیەوه.^١

ئەبێن ئەبێ شەیبە له ئەبو ئومامە ی باهلیەوه هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەرچوو ئیمەش تامەرزۆ بوین نزامان بۆ بکات، پیی وتین و فەرمووی (خوایه لیمان خوشبەو پەحمان پی بکە و لیمان پازی بەو لیمان قبول بکە و بمانبەرە ناو بەهەشت و له دۆزەخ پزگارمان بکە و هەموو بارمان چاک بکە) ئیمەش حەزمان دەرکرد زیاتر نزامان بۆ بکات، فەرمووی (جمعت لکم الامر) (هەمووم بۆ کوکردنەوه).^٢

ئەبێن ئەبێ دنیا له تەلحە ی کوپی عەبدوللّاه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پوژی کەسی چوو جله کانی لا برد و له زەوی پەقەلال و گەرمدا دەرەتایەوه و بەخۆی دەوت: ئاگری دۆزەخ بچەرە، بەردی شەو بیکاری پوژ، لەو بارەدا بوو کە پیغەمبەر (ﷺ) له سیبەری دەرەختیکدا بوو بیینی، هات بۆ لای، کابرا وتی دەرەم بەسەرمدا زال بوو، پیغەمبەر (ﷺ) پیی فەرموو (بزانە دەرگا کانی ئاسمانت بۆ کراونەتەوه، خوا لای فریشتەکان بە تۆوه دەرنازی) ﴿اما لقد فتحت لك ابواب السماء ولقد بأهى بك الملائكة﴾ پاشان بە هاوہ لانی فەرموو ﴿تزدوا من اخیکم﴾ (داوا له براکەتان بکەن) کەس هەبوو دەیوت ئەی فلان نزام بۆ بکە، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ﴿عمهم﴾ (نزا بۆ

١ - ضعیف.

٢ - ئەبێن سەعد ج ٣، ص ٢٧٣ له عومەر وە بەو واتایە هیناویەتی.

٣ - ضعیف.

٤ - له کنز العمال ج ١، ص ٢٩١ دا واهاتوو.

له ئه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: براكانت له به سره وه هاتوون و نه مړو له زاویه ن تۆ لای خوا نزیان بو بکهیت، ده لیت: پیی وترا: خواجه لیمان خوشبه و په حمان پی بکه و له دنیا و پوژی دوايشدا چاکه بینه پیمان و له سزای دوزهخ بمان پاریزه، داوای زیاتریان لیکرد، ئه ویش ههروای وت، وتی: به سه خیری دنیا و پوژی دوايتان بو بیت.

نزا بو ئه وهی سه رکه ش ده بی

ئین ئه بی حاتم له یه زیدی کوپی ئه صممه وه هیئاویه تی ده لیت: که سیکی خه لکی شام خراپه یه کی هه بوو، ده هات بو لای عومهری کوپی خه تتاب، عومهر به دوايدا گه پراو وتی فلانی کوپی فلان چی کرد ؟ وتیان ئه ی ئه میری باوه پداران له سه ر ئه و خواردنه وه یه به رده وامه، عومهر نوسه ره که ی بانگکرد وتی بنوسه له عومهری کوپی خه تتابه وه بو فلانی کوپی فلان، سه لامت لیبت، من سوپاسی ئه و خواجه ت له سه ر ده که م که هیچ په رستراوی نیه جگه له و لیخوش بووی تاوانه کان و وه رگری ته و به کان و سزا تونده و هیچ په رستراوی نیه جگه له و بو لای ئه و ده گه پیننه وه. پاشان به هاوه لانی وت: نزا بو برا که تان بکه ن تا خوا دلی قبول بکات و لیی خوش بیت، که نامه که ی عومهر گه یشته ده ست کابرا خویندیه وه و دووباره ی کرده وه و ده یوت: لیخوش بووی تاوانه کان و ته و به وه رگرو سزا توند، به راستی منی له سزای خوا بیدار کردوه ته وه و به لینی پیداویم خوا لیم خوش بیت. ئه بوو نه عیم له فهرمووده ی جفه ری کوپی برقانه وه هیئاویه تی و ئه وه شی زیاد کردوه به رده وام ده یوته وه و دواتر گریا تا به چاکی ده ست به رداری بوو، که عومهر هه والی بیسته وه وتی: ئه گه ر براهه کتان بینی زه لیلیه کتان هیه و بکه ن و راستی بکه نه وه و پیشی راست بکه نه وه و داوا له خوا بکه ن لیی خوش بیت و مه بنه هاریکاری شه ی تان له دژی.

١ - له ته فسیری ئین که سیر ج ٤، ص ٧٠ و هاتوه.

ئهو شتانه ی له سه ره تای نزا دا دهوتریت

ئهو داود و ترمزی - به حه سه نی داناوه - وئین ماچ و ئین حه بان له سه حیه که ی له بوره یروه هیناویانه پیغه مبه (ع) له که سیکی بیست دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی شایه تی دهم تو خوات و هیچ په سترای نیه جگه له تو ته نه ی بی هاو هل که مندالی نه بووه له کهس نه بووه و کهس هاوشانی نیه، پیغه مبه (ع) فرمووی به پراستی به و ناوه گه وره له خوا پارایت وه که نه گه به وه داوا بکریت خوا ده به خشیت و نه گه نزا ی پی بکریت گیرا ده بیت^۱.
ترمزی - به حه سه نی داناوه - له موعازی کوپی جه به له وه (ع) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ع) بیستی که سی دهی وت: ﴿یا ذا الجلال والإکرام﴾ (ئه ی خاوه ریزو شکو) پیغه مبه (ع) فرمووی ﴿قد استجیب لك فسال﴾ (بو ت گیرا بوو دهی داوا بکه)^۲.

ئه حمده - ده که هه ی نه وه - و ئین ماچ له نه سه سی کوپی مالیکه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ع) دای به لای نه بوو عی یاس زهیدی کوپی هاشمی زوره قیدا که نویژی ده کرد و دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی که سوپاس بو تو یه هیچ په سترای نیه جگه له تو ته هه ننان تهی مه ننان تهی بدیع السموات والأرض تهی خاوه ن ریزو شکو، پیغه مبه (ع) فرمووی ﴿لقد سألت الله بأسمه الأعظم الذی إذا دعی به أجاب وإذا سئل به أعطی﴾ (به پراستی داوات له خوا کرد به و ناوه

۱ - صحیح.

۲ - حاکم هیناویه تی به لām نه و هیناویه تی: به پراستی به ناوی گه وره ی خوا داوات له خوا کرد، حاکم ده لیت له سه ره مرچی بوخاری و موسلیم سه حیه، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه. نه سائی هیناویه تی، وه که له الازکاری ئیمامی نه وه ی ص ۵۰۱ دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه.

گه وری که نه گهر نزای پی بکریت وه لأمده داته وه و نه گهر داوای پیده کریت ده به خشیت^۱ نه بو داود و نه سائی و ئیین حبان له صه حیحه کهیدا و حاکم هیئاویانه، نه و چواره نه و هیان بو زیاد کردوه، ﴿یا حی یا قیوم﴾^۲.

ته به رانی له المعجم الأوسط له نه سه وه (ع) هیئاویه تی پیغه مبه (ع) دای به لای ده شته کیه کدا که نویژی ده کرد و دهیوت: نهی نه وری چاوه کان ناییبن، گومانه کان تیکه لی نابن، وه صفکه ران ناتوانن وه صفی بکن، پووداوه کان نایگوپن و ترسی له بازنه و هاتن و چوونه کان نیه، قورسی شاخه کان و پیوانی ده ریاکان و ژمارهی دلۆپه بارانه کان و ژمارهی گه لای داره کان و ژمارهی نه وانه ده زانییت که شه و تاریک و پوژ پوژنیان ده کاته وه ده زانی چ ئاسمانی له ئاسمان و زهویه ک له زهویدا و ده ریا یه ک له ناخی دا و شاخی تیایدا چی هیه، چاکترینی ته مه نم له کو تاییه وه و چاکترینی کارم له کو تای ته مه نم و چاکترینی پوژانم نه و کاته دابنی که تیایدا ده گه مه وه پیت، پیغه مبه (ع) که سیکی پاسپارد تا لای ده شته کیه که بییت و پیی فهرموو (نه گهر نویژه که ی کرد بیهینه بو لام) کاتی نویژی کرد هیئای، له هه ندی کانه وه بری زیپر به دیاری هیئرا بوو بو پیغه مبه (ع) کاتی ده شته کیه که هات زیپر که ی بو خسته پوو و فهرمووی نهی ده شته کی تو له چ هۆزیکیت؟ وتی نهی پیغه مبه ری خوا له به نی عامری کوپی صه عه صه، فهرمووی ﴿هل تدري لم وهبت لك الذهب؟﴾ (ده زانییت بوچی زیپر که م پیدایت؟) وتی له بهر په یوه ندی نیوان ئیمه و تو نهی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (إن للرحم حقا ولكن وهبت لك الذهب بحسن

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیئت: له سه ر مه رجی موسلیم صه حیحه، حاکم له گیرانه وه یه کدا نه وری زیاد کردوه، داوای به هه شتت لی ده که م و په نا ده گرم به تو له دۆزه خ، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

ثناك على الله عزوجل) (خزمايه تي مافي خوی ههيه، به لآم زيړه كه م پيدايت له بهر چاك ستايش كردنت بو په روه دگار) ^۱.

نمين ماچه ص ۶۹۸ له عائشه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: بيستم پيغه مبر (ﷺ) دهيفه رموو (خوايه من داوات ليده كه م بهو ناوه پاكه چاكه پوخته پيروزه خوشه ويستري كه نه گهر پي نرات لي بكريت وريده گريت و نه گهر داوات لي بكريت پي ده به خشيت و نه گهر پي داواي رحمت لي بكريت رحمت ده كهيت و نه گهر پي داواي ده ريزبوننت لي بكريت ده ريزي ده كهيت) پوزي فهرمووي (هي عائشه نايا ده زانيت خوا نهو ناوهي پي نيشان دام كه نه گهر داواي پي بكريت وريده گريت؟) عائشه وتي: وتم نه پيغه مبري خوا به دايكم و باوكمه وه به قوربانن بم ده فيرم بكه، فهرمووي (انه لا ينبغي لك يا عائشة) (بو شياو نيه نه عائشه) منيش كه نارم گرت و ماوهيه ك دانيشتم، پاشان هستاو سه ريم ماچ كرد و دواتر وتم نه پيغه مبري خوا فيرم بكه، فهرمووي (بو تو شياو نيه نه عائشه نه گهر فيرت بكه شياو نيه بو پي داوا له هيچ له دنيا بكه بت) منيش هستاو دست نويزم گرت، پاشان دوو پكات نويزم كرد، دواتر وتم: خوايه من داوات ليده كه م نه الله و داوات ليده كه م نه رحمان و داوات ليده كه م نه خواهن چاكه ي ميه رهبان (البر الرحيم) به هه موو ناوه چاك و پاكه كانت كه لبيان فير بووم نه وانه ش نايانزانم داوات ليده كه م ليم خوش بيت و رحمت پي بكهيت، پيغه مبر (ﷺ) پي كه ني، پاشان فهرمووي نهو ناوه لهو ناوانه دايه كه پييان نرات كرد. ^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - هيسه مي ج ۱۰ ص ۱۵۸ ده ليت كه سه كاني سه حيحن جكه له عه بدولاي كوري موحه ممه د نهو عه بدو پر حمانی نه زه می كه جي متمانه شه. ته واو.

^۳ - ضعيف.

ئه حمده له سه له مهی کوری ئه کوهی ئه سه له مهوه هیئاویه تی: نه مبیستوه
پیغه مبه (ﷺ) نزیاه ک بکات مه گهر به (سبحان ربی العلی الاعلی الوهاب) دهستی
پیده کرد^۱.

ئین نه جار له ئه نه سهوه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ئه گهر سه د نزی
بکر دایه سه ره تاو نیوه ندو کو تاییه که ی ئه مه ی ده فره موو ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾^۲.

ئه حمده و ئه بو داود و ترمزی - ده قه که هی ئه وه به حه سه نی داناوه - نه سائی
و ئین خوزه یه و ئین حبان له سه حیه که یاندا له فوزاله ی کوری عوبه یده وه
هیئاویانه و تی: پیغه مبه (ﷺ) دانیشتبوو که که سیك هاته ژوو رو نویژی کرد، و تی
خوایه لیم خووش به و ره حمم پی بکه، پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (ئه ی نویژ که ره په له ت
کرد، ئه گهر نویژت کرد و دانیشتیت سوپاسی خوا بکه به و شیوه ی شیایویه تی و
سه لاوات له سه ر من بده پاشان داوای لیبکه) پاشان که سیکی دیکه نویژی کرد و
سوپاسی خوا ی کرد و سه لاواتی دا له سه ر پیغه مبه (ﷺ) پیغه مبه (ﷺ) پیی
فره موو (ئه ی نویژ که نزا بکه لیت و ه ر ده گیریت)^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۵۶ دا ده لیت: ئه حمده و ته به رانی به هه مان شیوه هیئاویانه و له سه نه ده که دا
عومه ری کوری راشیدی یه مامی هیه که چه ندی به جی متمانه ی ده زانن که سه کانی دیکه سه حیحن،
ته واو، ئین ئه بی شه یبه له سه له مه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰ دا
واها توه.

۳ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰).

۴ - صحیح.

۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۷) دا واها توه، ته به رانی به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که
له (المجمع ج ۱، ص ۱۵۵) دا واها توه.

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سهووده وه هیئاویه تی ده لیت: نه گهر هر کهستان ویستی نزا بکات با سه رتا به مه دح و ستایشی خوا به و جوړه ی شیاویه تی ده ست پیبکات، پاشان سه لاوات بدات له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) پاشان با دواتر نزا بکات چونکه نه وه بو سه رکه وتن با شتره^۱.

نزا کانی پیغه مبه ر (ﷺ) بو نوممه ته که ی

به یه ه قی له عه عباسی کوری کرداسه وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) نیواړه ی عه ر ه ف نه زای لیخو ش بوون و په حمه تی بو نوممه ته که ی کرد و نزا ی زوری بو کردوون، خوای گه وره سروشی بو نارد که وه ریده گرم جگه له سته می نیوان خو یان، به لام تاوانی نیوان من و نه وان لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (یا رب انک قادر علی ان تذهب هذا المظلوم خيراً من مظلّمته وتغفر لهذا الظالم) (په روه ردگارا تو ده توانیت پا داشتی نه و سته م لیکراوه بده یته وه له سه ر سته م لیکرانی و له و سته م کاره ش خو ش بیت) خوای گه وره نه و شه وه وه لامی نه دایه وه، بو به یانی له موزده لیفه هه مان نزا ی کرد و خوای گه وره وه لامی دایه وه من لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) زه رده خه نه ی کرد، هاوه لانی پییان وت: نه ی پیغه مبه ری خوا له کاتی که دا زه رده خه نه ت کرد که جاران نه تده کرد؟ فه رمووی (به دوژمنی خوا ئیبلیس پیکه نیم کاتی زانی خوای گه وره نزا ی منی بو نوممه ته که م وه رگرت داکه وت و هاواری مه یل و قورپیوانی کرد و خو لی ده کرد به سه ر سه ری

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له وه ی نه بو عوبه یده فه رمووده ی له باوکی نه بیستوه، ته واز.

خویدا) ﴿تبسمت من عدو الله إبليس إنه لما علم أن الله عز وجل قد استجاب لي في امتي أهوى يدعو بالويل والثبور ويعثو بالتراب على رأسه﴾.^١

ئین وهب له عه بدوللای کوری عه مره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ئهم ده قه ی ئیراهیمی ده خوینده وه که له قورئاندا هاتووه ﴿رب إنهن اضللن كثيراً من الناس﴾ ده قی عیسا (علیه السلام) (غن تعذبهم فأنهم عباده) پاشان ده سته کانی به رز کرده وه و فهرمووی (خوایه ئوممه ته که م، خوایه ئوممه ته که م) له گه لیدا گریا، خوا فهرمووی ئه ی جبریل برؤ بؤ لای موحه ممه د - په روه ردگارت داناتره - پرسپاری لیبکه بؤچی ده گریت؟ جبریل هاته لای و پرسپاری لیکرد و پیغه مبه ر (ﷺ) وه لامی دایه وه و ئه ویش هه والی برده وه، خوا فهرمووی برؤ بؤ لای موحه ممه د و پیی بلی: ئیمه سه باره ت به ئوممه ته که ت رازیت ده که ین و دلگران ت ناکه ین، له ته فسیری ئین که سیر ج ٢، ص ٥٤٠ دا واهاتووه. ته به رانی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای کرد بؤ ئوممه ته که ی و فهرمووی ﴿اللهم اقبل بقلوبهم على طاعتك وحط من ورائهم برحمتك﴾.^٢

به زار له عائیشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت کاتئ بینیم پیغه مبه ر (ﷺ) خو ی بونخوش کرد وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا لای خوا نزام بؤ بکه، فهرمووی (اللهم اغفر لعائیش ما تقدم من ذنبها وما تأخر ما أسررت وما اعلنت) (خوایه له تاوانی پیشترو دواترو په نهان و ناشکرای عائیشه خوش به) عائیشه پیکه نی تا له تاو پیکه نین سه ری که وته کوژی، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی نزا که مت پی خوش بوو (ایسرک دعائی) وتی چو ن دلخوش نه بم به نزا که ت؟ فهرمووی (والله إنها لدعوتی لأمتی فی کل صلاة) (به خوا ئه وه نده نزامه بؤ ئوممه ته که م له هه موو نویژیکدا).^٤

١ - ضعیف.

٢ - ضعیف.

٣ - هه یسه می ج ١٠، ص ٦٩ ده لیت له سه نه ده که دا نه بو شه یبه هیه که لاوازه، ته واو.

٤ - صحیح.

نزاکانی پیڼغه مېهر (ﷺ) بو چوار خه لیفه که

ئەبو نەعیم له (الحلیة) له ئەنەسەوه (ﷺ) به مەرفوعی هیناویەتی پیڼغه مېهر (ﷺ) فەرمووی (اللهم اجعل ابابکر معی فی درجتی یوم القیامه) (خوایه ئەبو بەکر له پوژی دوایدا له گەل من له پلە ی خۆمدا دابنی)^{۱، ۲}

ئەحمەد و ترمذی - به سەحیحی داناو - و ئیبن سەعد و جگە له وانیش له عومەر و هەو ئەسائی له خەببایەوه به مەرفوعی هیناویانە پیڼغه مېهر (ﷺ) فەرمووی (خوایه ئیسلام به خۆشەویستتینی ئەم دوو کەسە لای خۆت عیزەتمەند بکە به عومەری کۆری خەتتاب یان به ئەبو جەهلی کۆری هیشام) ئیبن ماجە و حاکم و بیهقی له عائیشەوه به مەرفوعی هیناویانە پیڼغه مېهر (ﷺ) فەرمووی اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب خاصة (خوایه به عومەر پالپشتی ئیسلام بکە) ﴿اللهم اید الإسلام بعمر﴾^{۳، ۴، ۵، ۶}

ئیبن عەساکیر له زەیدی کۆری ئەسلەمەوه هیناویەتی عوسمان (ﷺ) و شتریکی نارد بو پیڼغه مېهر (ﷺ) ئەویش فەرمووی (اللهم جوزه علی الصراط) هەروەها له عائیشەوه ئەبو سەعید وادەلین.

ئەبو نەعیمیش له ئەبو سەعیدەوه به مەرفوعی هیناویەتی فەرمووی (خوایه من له عوسمان پازیم دە ی تۆیش لیی پازی به) سی جار فەرمووی.

^۱ - هەیسەمی (ج ۹، ص ۲۴۴) دەلالت کە سەکانی سەحیح جگە له ئەحمەدی کۆری مەنسوری رەمادی - کە جی متمانه شه - تەواو.

^۲ - صحیح.

^۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۲۴۵) دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - ضعیف.

^۶ - له (المنتخب ج ۴، ص ۳۷۰) دا واهاتووه.

ته به رانی له المعجم الأوسط و نه بو نه عیم له الحلیه و ئین عساگیر له ئین مه سعو دوه به مه رفوعی هی ناویانه پیغه مبه (ع) فه رموی (ع) اللهم اغفر لعیمان ما اقبل وما ادبر وما اخفی وما اعلن وما اسرو ما اجهر (ع) (خوایه له رابردو و داهاتوو و نادیارو ئاشکرا و په نهان و دهر خراوی عوسمان خوش به).^۱

ئین نه بی عاصم و ئین جهریر به سه حیجی داناوه - و ته به رانی له المعجم الأوسط و ئین شاهین له (السنه) له علیه وه (ع) هی ناویانه ده لیت پوژی ئازارم هه بو هاتم بو لای پیغه مبه (ع) و له شوینی خویدا داینیشاندوم و هستا نوژی ده کردو به شیکی جله که ی دا به سه رمدا، پاشان فه رموی (دهرباز بویت نه ی کوپی نه بو تالیب، هیچ خراپ نه بو سهرت، بو خوم لای خوا داوای هه رچیم کردبی به شویش بو تووم داوا کردوه، هه رچیم له خوا داوا کردبی پیی به خشیوم به لام پیم و ترا، داوی توو هیچ پیغه مبه ری نه) منیش هه ستام وه نه وه و ابو هیچم نه بو بویت.^۲

به زار له زهیدی کوپی یه سیع و سه عدی کوپی وه هب و عه مری کوپی زی مورره وه هی ناویه تی ده لین له عه لیمان (ع) بیست ده یوت: هه ر کهس سویند ده دم که فه رمایشتی پیغه مبه ری (ع) له پوژی غه دیری خوم بیستبی کاتی هه ستا، سیانزه کهس هه ستان و شایه تیان دا پیغه مبه ر (ع) فه رموی (نایا من بو با وه رداران له خو یان بو خو یان له پیشت ر نیم ؟) و تیان با نه ی پیغه مبه ری خوا، نه ویش دهستی عه لی گرت و فه رموی (هه ر کهس من مه ولای بم نه مهش مه ولایه تی، خوایه له گه ل نه وه که له گه لیه تی، دژایه تی نه وهش بکه که دوژمنیه تی، نه وهشت خوش بویت که

۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۶) دا واهاتوو.

۲ - له المنتخب (ج ۵، ص ۴۳) دا واهاتوو.

ئەوی خوۆش دەوێت، رقت لەوە بیّت که رقی لەوە، ئەوە سەربخە که سەری دەخات و ئەوە بشکێنە که ئەو دەشکێنی^۱.

تەبەرانی لە ئین عەبباسەو هیناویەتی بەم دەقە ﴿اللهم اعنه و اعن به وارحم به وانصره وانصره، اللهم وال من والاه و عاد من عاداه﴾ (خوایە پالپشتی بەو پالپشتی پی بکه، رەحمی پی بکه و پیی رەحم بنوینە، سەری بخەو پیی سەربخە، خوایە لەگەڵ ئەو بە که لەگەڵیەتی و دژی ئەو بە که دژیایەتی دەکات)^۲.

حاکم لە عەلیەو بە مەرفوعی هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایە زمانی چەسپاو دلی پینمونی بکه) (اللهم ثبت لسانه واهد قلبه) ئین عەباس دەلیت فەرمووی (اللهم اهد للقضاء) (خوایە پینمونی بکه بۆ دادوەری)^۳.

^۱ - هەیسەمی (ج ۹، ص ۱۰۵) دەلیت کە سەکانی صەحیح بە لām فیتری کوپی خەلیفە صەحیح نیە هەرچەند جی متمانه شه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۳۲) واهاتوو.

^۴ - صحیح.

^۵ - وهك له (المنتخب ج ۵، ص ۳۵) دا واهاتوو.

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆسەعدى كۆرى ئەبى ۋە قاصو زوبەيرى كۆرى عەۋام

ئىبن عەساكىرو ئىبن نەجار لە ئەبو بەكرەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: بىستم
پىغەمبەر (ﷺ) بە سەعدى دەرموۋ (اللهم سدد سمعه واجب دعوته وحببه) (خوایە
تېرى پىك و نزاى ۋەرگىراۋ ۋۆشەۋىستى بکە).^۱
ترمىزى ۋ ئىبن حبان ۋ حاكم لە سەعدەۋە بە مەرفوعى ھىناۋىانە
پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خوایە ئەگەر سەعد نزاى لاكرىت لىۋى ۋەرگەر).^۲
ئەبو يەعلاۋ ئىبن عەساكىر لە زوبەيرى كۆرى عەۋامەۋە ھىناۋىانە دەلىت:
پىغەمبەر نزاى بۆ ۋۆم ۋ كۆپ ۋ كۆپە زاشم كرد.^۳

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ ئالى بەیتەكەى

ئەبو يەعلا لە ئوم سەلەمەۋە (ﷺ) كە ژنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىەتى
پىغەمبەر (ﷺ) بە فاتمەى فەرموۋ (مىردەكەت بىنە بۆ لام) ئەۋىش ھىناى،
پىغەمبەر (ﷺ) جلىكى دا بەسەرياندا كە لە ژىر مندابو، ھى خەبەر بوو لەۋى
بەدەستمان ھىناۋو، پاشان فەرموۋى ﴿اللهم هؤلاء آل محمد فاجعل صلواتك
وبركاتك على آل محمد كما جعلتها على آل إبراهيم إنك حميد مجيد﴾ (خوایە
ئەۋانە ئالى موحەممەد دەۋى سەلەۋات ۋ بەرەكەتەكانت دانى لەسەرى چۆن داتنا
لەسەر ئالى ئىبراھىم، بەپراستى تۆ سوپاس كارىت شكۆدارىت).^۴

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) ھاتوۋە.

۴ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) دا ۋاھاتوۋە.

۵ - ضعيف.

ته به رانی له ئه بو عه ماره وه هیناویه تی ده لیت: من لای واثله ی کوپی ئه سقه ع دانیشتبووم، کاتی باسی عه لیان ده کرد قسه یان پیده وت، که هه ستان وتی: دابنیشه با له سه ر ئه وان ه ی قسه یان وت هه والت پیبده م، من پوژی لای پیغه مبه ر (ع) بووم که عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان هاتن، ئه ویش جلیکی دا به سه ریاندا و فره مووی (خوایه ئالو به ی تی منن ده ی پیسیان لی لاده و ته واو پاکیان بکه ره وه) وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا منیش فره مووی توش، ده لیت: به خوا ئه وه پوخته ترین کارمه لای خرم، له گیرانه وه یه کدا که وره ترین هیوام بوو.^۲

ته به رانی له (المعجم الأوسط) له عه لیه وه هیناویه تی چوو بو لای عه لی و راخه ریکی بلا و کرد بو یه وه، خو ی و عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان له سه ری دانیشتن، پاشان پیغه مبه ر (ع) ئه ملاو ئه ولای گرت و به ده وریاندا به ستیه وه، پاشان فره مووی (خوایه وه ک چو ن من لیان پازیم توش لیان پازی به).^۴

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۶) ده لیت: له سه نه ده که دا عوقبه ی کوپی عه بدوللای ره فاعی هه یه که لاوازه، به کورترکردنه وه ی سه لاوات دانه که هیناویه تی.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۷) ده لیت ته به رانی به دوو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی ده قه که سه حیحن جگه له کلثومی کوپی زیاده، ئیبن حبانیش به جی متمانه ی داده نی و لاوازیشی تیدا یه. ته واو.

^۴ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۹) ده لیت: که سه کانی سه حیحن جگه له عه بدوللای کوپی توفه یل که جی متمانه شه، ئه بو سیدان کونیه یه تی.

شەش زانای فەرموودهش جگه له ئەبو داود له بهرائه وه هیناویانه دهلیت پیغه مبهەر (ع) بینى حوسهینى له سەر شانى هه لگرتبوو دهیغه رموو (خوایه من خوشم دهویت، دهی تۆش خوشت بویت).^۱

نزاکانى پیغه مبهەر (ع) بو عهباس و کورهکانى

ترمذی - بهحه سهنى داناوه - و ئەبو یهعلا له ئیبن عهباسه وه به مرفوعى هیناویانه پیغه مبهەر (ع) فەرمووی (اللهم اغفر للعباس ءلده مغفرة ظاهرة وباطنة اللهم اخلفه فى ولده) (خوایه له عهباس و کوره کهی خوش به، لیخوش بونیکی دیار و نادیار، خوایه مندالی بو به جیبهیل، مندالی بهیل ره وه)^۲ ئیبن عهساگیر له ئەبو هورهیره وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ع) فەرمووی (خوایه له عهباس خوش به له شاراوو دیار و بهرچاو و نادیارى و ئەوهی له خوێ و له نه وهی دهییت تا پۆژی دواى.

ههروهها ئیبن عهساگیر و خهتیب له ئەبو هورهیره وه هیناویانه پیغه مبهەر (ع) فەرمووی (خوایه خوش به له عهباس و له کوپی عهباس و له وهی ئەوانى خوش دهویت) ئیبن عهساگیر له عاصم له باوکیه وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ع) فەرمووی (العباس عمی و صنو ابی و بقية ابائی) (عهباس مام و پشتی باوک و ماوهی باو باپیرانمه) ههروهها فەرمووی (خوایه له تاوانى خوش به و چاکترینى کارى لى قبول بکه، خراپه ی ئەوهی دهیکات له سهری مهنوسه نه وهکانى ئسلاح بکه).^۳

ته به رانی له ئەبو ئوسهیدی ساعديه وه هیناویه تی دهلیت پیغه مبهەر (ع) به عهباسی کوپی عبدول لموته لیبی فەرموو (لا ترح منزلك وبنوك غدا حتى اتيكم فالى

^۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۰۵) دا واهاتوه.

^۲ - حسن.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۰۷) دا واهاتوه.

فيكم حاجة) (به يانی خوټ و مندا له کانت له مال بن تا ديم بۆ لاتان چونکه کاریکم پیتانه) چاوه پریان کرد تا دواي چيشتهنگا هات بۆ لایان. فهرمووی سه لامتان لیبت، وتیان عليك السلام ورحمه الله وبرکاته، فهرمووی (به یانیتان چونه ؟) وتیان سوپاسی خوا ده که یین فهرمووی (نزیک ببنه وهو بدنه پال یه کدی) تا وایانکرد ئه ویش به عه باکه ی سهرشانی دایپوشین و فهرمووی (خوایه ئه وه مامی من و پشتی باوکمه، ئه وانهش ئالو به یتى منن، ده ی له ئاگر دایانپوشه وه ک دایپوشینی من به ئه م عه بایه م بۆیان) ئه وی خوارووی ده رگا و حه وشه کانی مال ئامینیان کرد وتیان ئامین، ئامین، ئامین.^۱

ئیین ئه بی شه ییه له ئیین عه باسه وه هیئاویه تی ده لیټ: من له مالی مه یموونه (ﷺ) بووم که جامی ده ستنویژی پیغه مبه ری (ﷺ) هیئایه به رده ستی، فهرمووی (کی ئه مه ی بۆ دانام ؟) مه یموونه وتی عه بدوللا، فهرمووی (اللهم فقهه فی الدین وعلّمه التأویل)^۲ (خوایه له ئاییندا شاره زایی بکه و لیكدانه وه ی فیربکه) ئیین نه جار ته نها نزا که ی لیوه هیئاوه (خوایه قورئانی فیربکه و له ئاییندا شاره زایی بکه).^۳ ئیین ماچه و ئیین سه عدو ته به رانی به و ده قه لیئانه وه هیئاوه ﴿اللهم علّمه الحکمه وتأویل الکتاب﴾. ئه بو نه عیم له الحلیه له ئیین عومه ره وه به و ده قه هیئاویه تی ﴿اللهم بارک فیه وانشره منه﴾.^۴

۱ - حسن.

۲ - هه مان سه رضاه وه یسه می (ج ۹، ص ۲۷۰) ده لیټ: سه نه ده که ی حه سه نه، هه ره ها به یه قی له ئه بو ئوسه یده وه به و شیوه یه و ئیین ماچه به کورتی لیوه ی هیئاوه، وه ک له البدایه والنهایه (ج ۶، ص ۱۳۳) دا واهاتوه. ئه بو نه عیم له الدلائل ص ۱۵۴ دا به دوورو دريژی لیوه ی هیئاوه.

۳ - صحیح.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتوه.

۵ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۸) دا واهاتوه.

نزاکانی پیغه مبهرا (ع) بو جه عفری کوری نه بو تالیبو کوره که ی و زهیدی کوری حاربه وئین ره واحة (ره زای خوا له هه موویان)

ته بهرانی و ئین عه ساگیر له ئین عه باس و ئه حمه دو ئین عه ساگیر له
عه بدوللای کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ع) فهرمووی ﴿اللهم اخلف
جعفرا فی ولده﴾^۱ ته یاسی و ئین سه عدو ئه حمه دو جگه له وانیش له عه بدوللای
کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ع) فهرمووی ﴿اللهم اخلف جعفرا فی اهله
وبارك عبد الله فی صفقة یمینه﴾ سى جار فهرمووی،^۲ ئین نه بی شه یبه له
شه عبیه وه هیناویه تی جه عفری کوری نه بو تالیب (ع) پوژی موئته له به لقا
کوژرا، پیغه مبهرا (ع) فهرمووی (خوایه به باشت له به جیهیشتن بو به نده چاکه کانت
کهس له بنه ماله ی جه عفر به جی بهیله)^{۳، ۴}

ئین سه عد (ج ۳، ص ۴۶) له نه بو مه یسه ره وه هیناویه تی ده لیئت: کاتی
پیغه مبهرا (ع) هه والی کوژرانی زهیدی کوری حارته و جه عفر و ئین ره واحة ی
بیست هه ستا و باسی گه وره ییانی کرد و له زهیده وه دهستی پیکرد و
فهرمووی (خوایه له زهید خوش به، خوایه له زهید خوش به، خوایه له جعفر و
عه بدوللای کوری ره واحة خوش به).

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - ضعیف.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۵) دا واهاتوه. ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۹) له شه عبیه وه به هه مان
شیوه هیناویه تی.

نزاكانى پيغه مبهري (ﷺ) بۆ بنه ماله ي ياسرو نه بو سه له مهو ئوسامه ي كورى زه يد

ئه حمه دو ئيين سه عد له عوسمانى كورى عه ففانه وه هيناويانه
پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (خوايه له ئالى ياسر خوش به، وايشت كرد) ئيين عه ساكير
له عائيشه وه هيناويه تى پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى ﴿اللهم بارك فى عمّار﴾ (خوايه
به ره كهت پرژه به سهر عه مماردا) ^١.

ئه حمه دو موسليم و نه بو داوه له ئوم سه له مهو وه هيناويانه
پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (خوايه له نه بو سه له مه خوش به و پله ي له نيو نزيكاندا
به رز كه ره وه، له دواى خوى له نيو كه سى بۆ به جيبه يله و له ئيمه و له ويش خوش
به نه ي په ره وردگارى جيهانيان، ناو گوڤه كه ي بۆ فراوان بكه و تبيدا پووناكى بۆ
دابنى) ^٢.

ئه حمه دو نه بو يه علا و نه سائى و ئيين حبان له ئوسامه ي كورى زه يد وه
هيناويانه ده لييت: پيغه مبهري (ﷺ) ده يگرتم و له سهر پانى داى ده نيشاندم و حه سه ن و
حوسه نيشى له سهر پانى چه پى داده نا و دواتر له ملى ده گرتين و ده يفه رموو (خوايه
من په حمم هيه بويان توش په حميان پى بكه) ^٣.

ئه حمه دو ترمزى - به حه سه نى داناوه - و ته به رانيش جگه له وانيش له
ئوسامه وه هيناويانه ده لييت: كاتى پيغه مبهري (ﷺ) نه وه ي له سهر قورس بوو من و
خه لكيش به ره و مه دينه دابه زين، هاتم بۆ لاي پيغه مبهري (ﷺ) بيده نگ بوو قسه ي

^١ - ضعيف.

^٢ - فهرمووده كه دينيت وهك له المنتخب (ج ٥، ص ٢٤٥) دا واهاتوه.

^٣ - له المنتخب (ج ٥، ص ٢١٩) دا هاتوه.

^٤ - ئيين سه عد (ج ٤، ص ٦٢) له ئوسامه وه به و شيويه هيناويه تى، له گيرانه وه يه كى ديكه دا به و
ده قه ليوى هيناوه: خوايه من خوشم ده وين ده ي تويش خوشت بوين.

نه ده كرد، پيغه مبهـر (عليه السلام) دهـستي لهـسر من دادهـناو بهـرزي دهـكردنهـوه، منيش دهـمزانى نهـو نزاى بو دهـكردم^۱.

نزاكانى پيغه مبهـر (عليه السلام) بو عهـمري كورى عاص وحهـكىمى كورى حيزامو و جهـريرو خيزانى بسر (عليه السلام)

ئيبـن عهـددى لهـ جابرهـوه هيـناويهـتى پيغهـمبهـر (عليه السلام) فهـرمووى (خوايه له عهـمري كورى عاص خوـش بهـ) (سى جار) (من نهـگهـر بانگم بـكردايه بو صهـدهـقه دهـيهـينا بوـم).^۲

تهـبهـرانى لهـ هـكهـيمهـوه هيـناويهـتى پيغهـمبهـر (عليه السلام) فهـرمووى ﴿اللهم بارك له فى صفة يده﴾ (خوايه بهـرهـكهـت بخهـره ناو بهـرى دهـسنى) بهـ هـكهـيمى كورى حيزامى فهـرموو، عهـبدورهـزاق و ئيبـن نهـبى شهـيبه لهـ هـكهـيمهـوه هيـناويانه پيغهـمبهـر (عليه السلام) ناردى تا بهـ دينارى ههـندى قوربانى بو بـكرپـت، نهـويش كـرى و بهـ دوو دينار فروشتيهـوه و بهـ دينارى بهـرخيكي كـرى و نهـو دينارهـكهـشى هيـنايهـوه، پيغهـمبهـر (عليه السلام) نزاى بهـرهـكهـتى بو كـردو فهـرمانى پيـكـرد دينارهـكه بـكات بهـ خير.^۳

تهـبهـرانى لهـ جهـريروه هيـناويهـتى دهـليـت: من لهـسر نهـسپ نهـدهـوهـستام، نهـوهـم باسـكـرد بو پيغهـمبهـر (عليه السلام) نهـويش بهـدهـستى داى بهـسر سـنگـمدا تا دهـستى پيغهـمبهـرم لهـسر سـنگـم بينى، فهـرمووى (اللهم ايتـهـ واجـعهـ هـاديا مهـديا) (خوايه چهـسپاوى بـكهـو بهـ پيـنـموون و پيـنـمونـكارى بـگيـره) لهـوه بهـدوا لهـسر نهـسپهـكهـم نهـدهـكهـوتم، ئيبـن نهـبى شهـيبه لهـ جهـريروه هيـناويهـتى دهـليـت: پيغهـمبهـر (عليه السلام) پيـى

^۱ - صحيح.

^۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۵) و له المنتخب (ج ۵، ص ۱۳۶) دا هاتووه.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۵۰) دا واهاتووه.

^۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۹) دا واهاتووه.

فەرمووم (الا لترىعني من ذي الخصلة) (ئايا ئاسودەم ناكەيت لەسەر زىلخەسلە) مالى بوو كە لە سەر دەمى نە قاميدا ھى خەسەم بوو بە كەبى يەمانى ناو دەبرا، وتم ئەى پىغەمبەرى خوا من كە سىڭم لەسەر ئەسپ ناوەستم - بەو شىۋە ھىناۋىيەتى -^۱ ئىبن عەساكىر لە عەبدوللاى كورى بىر ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: من و باوكم لەبەر دەرگاي مالمەن دانىشتبوين كە پىغەمبەر (ﷺ) بە سواری و لاخى ھات، باوكم پىي وت: ئايا ئەى پىغەمبەرى خوا دانابەزىت و نان بخۆيت و نزاى بەرەكەت بكەيت ؟ ئەویش دابەزى و نانى خوارد و فەرمووى (خوایە پەحمیان پى بکە و لىپان خوش بەو بەرەكەت بخەرە ناو پۆزىانەو) تەبەرانی بە دورو درىژى ھىناۋىيەتى و ئەو ھى بۆ زىاد کردووه. بەردەوام فراوانى پۆزىمان لە لای پەرودگارمانەو بەدى دەکرد.^۲

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ بەرائى كورى مەروور سەدى كورى عوبادەو ئەبو قەتادە (رضي الله عنه)

ئىبن مەندەو ئىبن عەساكىر لە نەزەى كورى عەمرى غىفارىيەو ھىناۋىيە كەسى لە غسفار ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ئەویش فەرمووى (ناوت چىه؟) وتى نەبھان، فەرمووى (تۆ موكرىم يت) پىغەمبەر (ﷺ) پاش ئەو ھى ھاتە مەدىنە نوپژى كرد لەسەر بەرائى كورى مەروور فەرمووى (اللهم صلّ على البراء بن معرور ولا تعجبه عنك يوم القيامة وادخله الجنة وقد فعلت) (خوایە سەلاۋات بدە لەسەر بەرائى كورى

^۱ - وهك له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۲) دا واهاتووه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۰) دا واهاتووه.

مه‌عروور له پوژنی دوايیدا له خوټی دوور مه‌گرو بیخه‌ره به‌ه‌شت و نه‌ه‌شت کردووه).^۱

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۲۶۰) له عه‌بدوللای کوپی نه‌بو قه‌تاده‌وه ده‌لیت یه‌که‌م که‌س پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نوژی له‌سه‌ر کرد کاتی هاته مه‌دینه به‌رائی کوپی مه‌عروور بوو، له‌گه‌ل هاوه‌لانیدا چوو ریزی له‌سه‌ر به‌ست و فه‌رمووی (خوايه لیی خوش به‌و ره‌حمی پیبکه و نه‌ه‌شت کردووه).

نه‌بو داود له قه‌یسی کوپی سه‌عه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: (خوايه سه‌لاوات و ره‌حمه‌ت بنیره بو سه‌ر خی‌زانی سه‌عدی کوپی عوباده) (اللهم اجعل صلاتك ورحمتك على یل سعد بن عبادہ)^۲.

نه‌بو نه‌عیم له نه‌بو قه‌تاده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل چه‌ند سه‌فه‌ریکدا ئاماده بووین که به‌لای و لاخه‌که‌دا لار بویه‌وه، هه‌مدی وابوو، ئینجا فه‌رمووی (خوايه نه‌بو قه‌تاده بپاریزه وه‌ک له‌م شه‌وه‌وه منی پاراست، وا دیاره ماندوومان کردبیت)^۴.

۱ - له‌المنتخب (ج ۵، ص ۱۴۴) دا واهاتووه.

۲ - ضعیف.

۳ - المنتخب (ج ۵، ص ۱۹۰).

۴ - صحیح.

۵ - ته‌به‌رائی ته‌نها نزاکه‌ی هی‌ناوه، له‌المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۱) دا واهاتووه.

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ ئەنەسی کوری مالیک و هاوه لانی دیکه (رضی اللہ عنہ)

ئەبو نەعیم لە ئەنەسەوه هیئاویەتی دەلیت: (ئوم سەلیم وتی ئەی پیغه مبهەری خوا نزا بۆ ئەنەس بکه، فەرمووی) (خوایە سامان و مندالی زیاد بکه و بەرەکەتی تیبخە بۆی).^۱

تەبەرانی لە ئەبو دەردائەوه هیئاویەتی کەسی پێی و ترا حەرملە هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) وتی ئەی پیغه مبهەری خوا باوەر لیڤە دایە- ئاماژە ی بۆ زمانی کرد- و دوپوویی لیڤە دایە- ئاماژە ی بۆ دلی کرد- و زۆر کەم یادی خوا دەکەم، پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (خوایە زمانیکی زیکرکەر و دلیکی بە خشوعی پێبدە پۆزی پی ببه خشه تا ئەو هی خوش بویت کە منی خوش دەویت و باری بۆ خیر بگۆرە).^۲

تەبەرانی لە تەلەبیەوه هیئاویەتی هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئەویش فەرمووی (ئەگەر مۆلەتی دا یان تا مۆلەت پی دەدری) دەلیت هیندە خوا بیەویت دەرە کەوت، پاشان بانگی کرد و دەستی هیئا بەسەر دەموچاویدا و فەرمووی (خوایە لە تەلەب خوش بە و پەحمی پی بکه) سی جار فەرمووی.^۳

۱ - فەرموودە کە دینیت وەک لە الاصابە (ج ۵، ص ۱۴۲) دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هەیسە می (ج ۹، ص ۴۰۲) دەلیت لە سەنەدە کەدا گیرەره و هیه کە هیه کە ناوی نەهاتوو و کەسەکانی دیکی جی متمانهن.

۴ - ضعیف.

۵ - هەیسە می (ج ۹، ص ۴۰۲) دەلیت: مەلقامی کوری تلب دوان لییا نەوه گیرا و تەوه. کەسەکانی دیکە جی متمانهن. ئیبن سەعد (ج ۷، ص ۴۲) دەلیت لە گیرا نەوهیه کەدا دەلیت و تە ئەی پیغه مبهەری خوا داوای لیخوش بوونم بۆ بکه، بە هەمان شیوه دەیهیتیت.

ٽئين سھعدو تہ بہراني لہ ٺہبو موساٰ وہ ھيٺاويانہ
 پيغہ مبر (ﷺ) فہرموي (خوايہ عوبيد ٺہبو عامر لہ پوڙي دواييدا لہ سہروي
 زورترين خہ لکھوہ دابني) ۱. ۲

ٺہبو نہ عيم لہ حہساني ڪوري شدادہوہ ھيٺاويہ تي دايڪي ھات بو لاي
 پيغہ مبر (ﷺ) وتي ٺہي پيغہ مبري خوا من ھاتوم بو لات تا نزا بو ٺہم ڪورہم
 بڪيت و بہ گہورہو پاڪ دايٺيت، پيغہ مبر (ﷺ) لہ ٺاوي جامي دہستونوڙي ھستا
 بہدہست نوڙ گرتن و دہستي ھيٺا بہدہم وچاويدا و فہرموي ﴿اللھم بارک لھا فيہ
 واجعلہ ڪبيراً طيباً﴾ ۳. ۴

نزاي پيغہ مبر (ﷺ) بو هاوه لہ لاوازہ ڪاني

بہزار لہ ٺہبو ھورہيرہوہ ھيٺاويہ تي پيغہ مبر (ﷺ) پاش ٺہوي سہلامي ڪرد
 پروي لہ قبيلہ بوو دہستہ ڪاني بہرز ڪردہوہو فہرموي (خوايہ سہلہ مہي ڪوري
 ھيشام و عھيياشي ڪوري ٺہبو ربيعه و وھليدي ڪوري وھليد ٺہو لاوازانہي
 موسولمانان پزگار بڪہ ڪہ ھيچيان پي ناکري و پي نازانن) ۵.
 ٽئين سھعد (ج ۴، ص ۱۳۰) لہ ٺہبو ھورہيرہوہ بہو شيوہ ھيٺاويہ تي بہلام لہ
 گيڙانہ وھيہ ڪدا ھاتوہ: (اللھم انج) (خوايہ رزگاري بڪہ) لہ گيڙانہ وھيہ ڪي ديكہ دا

۱ - صحيح.

۲ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۹) دا واھاتوہ.

۳ - ضعيف.

۴ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۷) دا واھاتوہ.

۵ - ھيسہ مي (ج ۱۰، ص ۱۵۲) دہليٺ: لہ سہنہدہ ڪدا علي ڪوري زھيد ھيہ ڪہ ناڪوڪي
 لہ سہرہ، ڪہ سہ ڪاني ديكہ جي متمانہن. لہ صھحيہ ڪدا ھاتوہ لہ قنوتدا
 خويندو ويہ تي. تہ واو.

وتی: کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) له چه مینه وهی نویژی بهیانی هه لده ستا دهیغه رموو (خوایه وه لیدی کوپی وه لیدو سه له مهی کوپی هی شامو عه یاشی کوپی ئه بی ره بیعه و لاوازی ناو مه که پزگار بکه، خوایه توندیت به رانبهر موزه ر توند بکه ره وه، خوایه بیکه به سالانی وه ک سالانی یوسف).

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) دوا ی نویژه کان

ئه بو داود و نه سائی - ده که که هی نه وه - وئین خوزه یمه و ئین حبان له سه حیه که یانداو حاکم - به سه حیهی داناوه له سه ر جه می بوخاری و موسلیم - له موعازی کوپی جه به له وه هی ناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) پوژی دهستی گرت، پاشان فه رموی (یا معاز والله انی لأحبک) (ئه ی موعاز سویند به خوا من زور خوشم ده ویت) موعاز پیی وت: به دایک و باو که مه وه به قوربانتم ئه ی پیغه مبهری خوا به خوا منیش تو م خوش ده ویت، فه رموی (وه سیه تت بو ده که م ئه ی موعاز واز نه هی نی له وهی دوا ی هه موو نویژیک بلیت ﴿اللهم اعنی علی ذکرک وشکرک وحسن عبادتک﴾ موعاز مه نابعی به و وه سیه ته کرد، مه نابعیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو ئه بو عه بدوره حمان، ئه بو ئه بوره حمانیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو عوقبه ی کوپی موسلیم^۱.

ته به رانی له عه و نی کوپی عه بدوللای کوپی عوتبه وه هی ناویه تی ده لیت: که سی که له لای عه بدوللای کوپی عه و نی کوپی عاصه وه نویژی ده کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه وتی: ﴿اللهم انت السلام ومنک السلام، تبارکت یا ذا الجلال والإکرام﴾ پاشان له پال عه بدوللای کوپی عه مردا (ﷺ) نویژی کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه و نویژی ده کرد، کابرا پیکه نی، ئین عومه ر پیی وت: بو چی

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب والترهیب (ج ۳، ص ۱۱۴) دا واهاتوه.

پښه كه نیت؟ وتی من له پال عه بدوللای كوری عه مر نویژم ده كرد بیستم وای دهوت. ئین عومهر وتی پیغه مبه (ع) نه وهی ده فرموو.^۱

ئین نه بی شه یبه له صله ی كوری زفره وه هی ناویه تی ده لیت: بیستم ئین عومهر له دوا ی نویژ نه وهی دهوت - فرموده كه به هه مان شیوه ده هی نیت -.^۲

نه بو داود (ج ۲، ص ۳۵۹) له عائشه وه هی ناویه تی پیغه مبه (ع) کات ی سه لامی ده دایه وه ده یفرموو - به هه مان شیوه هی ناویه تی.

ته به رانی له نه سی كوری مالیکه وه هی ناویه تی پیغه مبه (ع) کات ی نویژی ده كردو لیده بوویه وه ده ستی راستی ده هی نا به سر سه ریداو ده یفرموو ﴿بسم الله الذی لا اله الا هو الرحمن الرحیم، اللهم اذهب عني الحزن﴾^۳ له گیرانه وهیه كدا ده ستی راستی ده هی نا به سر ته ویلی داو فرمووی ﴿اللهم اذهب عني الغم والحزن﴾.^۴

ته به رانی له نه بو نه یوبه وه هی ناویه تی ده لیت: هه رچی له دوا ی پیغه مبه رتانه وه نویژی كر دیت بیستومه کات ی لیده بوویه وه ده یفرموو ﴿اللهم اغفر خطایای وذنوبی کلها﴾ ﴿اللهم وانعشنی واجبرنی واهدنی لصالح الأعمال والأخلاق، لایهدی لصالحها ولا یصرف سیئها إلا انت﴾.^۵

ته به رانی له ئین عومهر وه هی ناویه تی ده لیت: هه رچی له دوا ی پیغه مبه رتانه وه نویژم كر دی کات ی ته واو ده بوو ده یفرموو ﴿اللهم اغفر لی خطئی

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۰۲) ده لیت كه سه كانی سه حیحن.

۳ - به لام مرفوعی له فرموده ی عه بدوللای كوری عامر داناوه، وه كه له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۵) دا واهاتوه.

۴ - ضعیف.

۵ - له (ج ۱۰، ص ۱۱۰) دا ده لیت: ته به رانی له المعجم اللوسگ و به زار به هه مان شیوه به چه ند سه نه دیک هی ناویه تی و تیایدا زهیدی عه می هیه كه هندی به جی متمانه و زورینه به لاوازی ده زانن، كه سه كانی دیکه ی یكه ی له سه نه ده كانی ته به رانی جی متمانه، ناكوكی له سر هه ندیكیان هیه. ته واو.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۱) ده لیت: ته به رانی له المعجم الصغیر الاوسط دا هی ناویه تی و سه نه ده كه ی جییده.

وعمدی، اللهم اهدنی لصالح الأعمال و الأخلاق إنه لایهدی لصالحها ولا یصرف
سینها إلا أنت^١.

ته به رانی له المعجم الصغیر له نوم سه له مه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی نویژی به یانی ده یفه رموو ﴿اللهم إنی أسألك رزقا طیباً
وعلماً نافعا وعملاً مقبلاً﴾^٢.

ته به رانی له عائیشه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی هه موو
نویژیک ده یفه رموو (اللهم رب جبریل ومیکائیل وإسرافیل أعذنی من حرّ النار وعذاب
القبر) (خوایه په روه ردگاری جبریل ومیکائیل و ئیسرافیل له گهرمای ناگرو سزای ناو
گوږ بمپاریزه و په نام بده)^٣.

ئین ئه بی شه یبه له ئه بو به کړه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی
نویژ ده یفه رموو (خوایه من په ناده گرم به تو له کوفرو هه ژاری و سزای ناو گوږ)^٤.
نه سائی له مو عاویه وه هی ناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) له نویژ
ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿اللهم لا مانع لها اعطیت ولا معطي لما منعت ولا ینفع ذا
الجد منك الجد﴾^٥.

١ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١٧٣) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

٢ - صحیح.

٣ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١١١) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن. ته واو.

٤ - صحیح.

٥ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١١٠) ده لیت: ته به رانی له المعجم الأوسط دا ده لیت له عه لی کوپی سه عیدی پازی
ما مؤستایه وه هی ناویه تی و قسه یه کی بی زیانی له سه ره و که سه کانی جی متمانه ن، نه سائی جگه له قسه ی (له دوا ی
هه موو نویژی) هی ناویه تی، ته واو.

٦ - له کنز العمال (ج ١، ص ٢٩٦) دا واهاتووه.

٧ - صحیح.

٨ - له کنز العمال (ج ١، ص ١٩٦) دا هاتووه.

ئەبو داود (ج ۲، ص ۳۵۸) لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئاۋى دەست نۆيژم ھىنا بۆ پىغەمبەر (ﷺ) دەست نۆيژى گرت و نۆيژى كرد و دواتر فەرموۋى: **اللهم اغفر لي ذنبي ووسع لي في داري وبارك لي في رزقي** ۱.

ئەبو داود (ج ۲، ص ۳۵۸) لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) لە داۋى نۆيژى دەيفەرموۋ: **اللهم ربنا رب كل شيء اجعلني مخلصاً لك واهلي في كل ساعة في الدنيا والآخرة يا ذا الجلال والإكرام اسمع واستجب، الله أكبر الله أكبر اللهم نور السموات والأرض الله أكبر الله أكبر، حسبى الله ونعم الوكيل** ۲. **الله أكبر الله أكبر.**

ھەر ۋەھا لە ەلەيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە لە نۆيژ سەلامى دەدايەۋە دەيفەرموۋ (اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أسرفت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم والمؤخر لا إله إلا أنت) (خوایە لىم خۆش بە لەۋەى پىشترو دواتر كردوۋە ئەۋەى پەنھان و ئەۋەى ئاشكرا كردوۋە ئەۋەى زىادە پەۋىم ئى كردوۋە. لەۋەش كە تۆ لە من زىاتر پىي شارەزایت. تۆ لە پىش و كۆتایت ھىچ پەروەردگارى نىيە جگە لە تۆ).

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶) دا ھاۋاتوۋە.

۳ - صحيح.

نزاکانی پیغہ مبر (ﷺ) له به یانی و ئیوارہ دا

ئه حمده له عهبدو لئای کورپی قاسمه وه هیئاویه تی ده لئیت: دراوسییه کی پیغهمبر (ﷺ) پیی وتم که ده مبیست پیغهمبر (ﷺ) له به ره به یاندا دهیفرموو (خوایه من په نا ده گرم به تو له سزای گوړوله فیتنه ی گوړ) ﴿اللهم اعوذ بك من عذاب القبر ومن فتنة القبر﴾^{۱، ۲}

به زار له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی که پیغهمبر (ﷺ) کاتی به یانی ده کرده وه دهیفرموو ﴿اصبحنا واصبح الملك لله والحمد لله لا شريك له لا اله الا هو واليه المصير﴾^{۳، ۴}

موسلیم و ترمزی و ئه بو داود هیئاویانه وه که له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۸) له ئبین مه سعوده وه هاتوو ده لئیت: پیغهمبر (ﷺ) که ئیواره ده هات دهیفرموو ﴿امسینا وامسى الملك لله والحمد لله لا اله الا الله وحده لا يشرك له له الملك واه الحمد وهو على كل شيء قدير رب اسألك خير ما فى هذه الليلة و خیرما بعدها، واعوذ بك من شر ما فى هذه الليلة وشر ما بعدها رب اعوذ بك من الكسل وسوء الكبر لب اعوذ بك من عذاب فى النار وعذاب فى القبر﴾ (ئیوارهمان کرده وه ومو لك بو خوایه و سوپاس بو خوا هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا ی ته نه ای بی هاوتا مو لك و سوپاس بو ئه وه و به سهر هه موو شتیکدا به توانایه، خوایه داوا ی خیری ناو ئه م شه وه و خیری دواتریت لیده که م، په نا ده گرم به تو له خراپه ی ناو ئه م شه وه و خراپه ی دواتری، خوایه په نا ده گرم به تو له ته مبه لی و خراپی و خو به زل زانین، خوایه په نا ده گرم به تو له سزای ناو ئاگرو سزای ناو گوړ) بو به یانیش به هه مان شیوه دهیفرموو به لام له بری (امسى) (اصبح) ده فهرموو.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۵) ده لئیت که سهکانی سه نه ده جی متمانه ن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۴) ده لئیت سه نه ده که ی جهیده.

ئەھمەد ۋە تەبەرانى لە ەبەدولپەرھمانى كۆپى ئوبزاورە (ﷺ) لە
پېغەمبەرە (ﷺ) ھېناۋىيەتى كە بەيانى ۋ ئىۋارە دەھات دەيفەرەموو (بەيانىمان
كردەۋە لەسەر مىللەتى ئىسلام يان ئىۋارەمان كردەۋە لەسەر پاكى ئىسلام ۋ لەسەر
ۋشەي نياز پاكى ۋ لەسەر ئايىنى پېغەمبەرمان موخەممەد (ﷺ) ۋ لەسەر مىللەتى
باۋكەمان ئىبراھىم ۋ پاك ۋ مۇسلمان بوو لە ھاۋەلەن دانەرەن نەبوو).^۱

ئەھمەد لە ئەبو سەلامە ۋ ھېناۋىيەتى دەلىت: كەسەك لە مەزگەۋتى ھىمىس بوو
تېپەرە، ۋ تىيان ئەۋە خەزمەتكارى پېغەمبەر (ﷺ) مەنەش چووم بۆلەي ۋ تە:
فەرەموودە ھەكەم پى بلى كە لە پېغەمبەر (ﷺ) بېستەي ۋ لە نىۋان تۆۋە كەساندا
ئالوگۈپى پى نەكرابى، ۋ تى پېغەمبەر (ﷺ) فەرەموۋى (ھەر بەندە ھەكەم مۇسولمان
كاتى بەيانى دەكەتەۋە كاتى ئىۋارە دەكەتەۋە سى جار بلى پازىم بە خوا
پەرەردگار ۋ ئىسلام ئايىن ۋ موخەممەد پېغەمبەرەم بىت مافە لەسەر خوا لە پۇژى
دوايىدا پازى بكات).^۲

ئىبن ئەبى شەيبە لە ەبەدوللەي كۆپى عومەرەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت:
پېغەمبەر (ﷺ) لە نەزەي بەيانى ۋ ئىۋارەيدا نەزەيەكى ھەبوو كە تا دىناي بە جىھىشت
يان تا مرد دەست بەردارى نەبوو (اللهم إني أسألك العافية في الدنيا والآخرة، اللهم
أسألك العفو والعافية في ديني ودنياي وأهلي ومالي، اللهم استر عوراتي وآمن
روعاتي اللهم احفظني من بين يدي ومن خلفي وعن شمالي ومن فوقي وأعوذ

۱ - صحيح.

۲ - كەسەكانى ھەردووكيان صەھىحن ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۱۶) دەلىت.

۳ - صحيح.

۴ - تەبەرانى بە ھەمان شىۋە ھېناۋىيەتى ۋ كەسەكانى جى متمانەن. ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰،
ص ۱۱۶) دەلىت ئەبو داۋود ۋ نەسائىش ھېناۋىانە.

بعظمتك ان اغتال من تحتى) جوبه يري كورى سوله يمان ده لیت واته به نا خدا بردن، نازانم ئايا ئەمه فه رمايشتى پيغه مبه ر (ﷺ) بوو يان قسه ي جوبه ير.^۱

ئەحمەد و ئيبين موني ع و ئەبو يە علا و ئيبين سنى له ئەبو بەكره وه هيناو يانه ده لیت پيغه مبه ر (ﷺ) فه رمانى پيكر دم كاتى به يانيم كرده وه و كاتى ئيواره هات و كاتى شه و چوومه ناو جيگه كه م بلیم (اللهم فاكر السموات والارچ عالم الغيب والشهاده انت رب كل شى و مليكه اشهد ان لا اله الا انت وحدك لا شريك لك وان محمداً عبدك ورسولك، واعوذ بك من شر نفسى وشر الشيطان وشركه و ان اقترف على نفسى سوواً اجره الى مسلم)^۲.

ئيبين عه ساكير له ئيبين مه سعووده وه هيناو يه تى ده لیت: كه سيك هات بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) وتى ئەي پيغه مبه رى خوا به خوا من ترسم بو خو م و مال و مندال و ژن و سامانم هه يه، پيغه مبه ر (ﷺ) پيى فه رموو (هه ركات به يانيت كرده وه و ئيواره ت كرده وه بلى بسم الله على دينى و نفسى و ولدى و اهلى و مالى) كابرا ئەوه ي وت و دواتر هاته وه بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) پيغه مبه ر (ﷺ) پيى فه رموو (ما صنعت فيما كنت تجد؟) (چيتكرد له و باره ي تييدا بووبت؟) وتى: سويند به وه ي تو ي به حق ناردوو ه ئەوه ي به ديم ده كرد نه ماوه.^۳

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۹۴) دا واهاتوو.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۴) دا هاتوو. ئەبو داود و ترمزى به جياوازيه كى كه م له ده قدا له فه رموده ي ئەبو هورهيره وه هيناو يانه.

۵ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۹۴) دا واهاتوو.

نزاكانی پیغه مبه‌ر (ﷺ) له كاتی خه‌وتن و بی‌داریدا

موسلیم و ترمزی و ئه‌بو داود له ئه‌نه‌سه‌وه هی‌ناویانه پیغه مبه‌ر (ﷺ) که ده‌چوو بو‌ناو جی‌گه‌که‌ی ده‌یفه‌رموو (الحمد لله الذي اطعمنا وسقانا و كفانا و آوانا، فكم ممن لا كافي له ولا وؤدي).

ئه‌بو داود له ئی‌بن عومه‌ره‌وه هی‌ناویه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ) که ده‌چوو به‌ناو جی‌گه‌که‌ی ده‌یفه‌رموو (الحمد لله الذي كفاني و آواني و اطعمني وسقاني، والحمد لله الذي منّ عليّ فأفضا و أعطاني فأجزل، الحمد لله على كل حال، اللهم ربّ كلّ شيء ومليكة اعوذ بالله من النار).^{۱، ۲}

ترمزی له حوزه‌یفه‌وه هی‌ناویه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ) که ده‌یویست بخه‌وی‌ت ده‌ستی ده‌خسته ژیر سه‌ری و دواتر ده‌یفه‌رموو (اللهم قني عذابك يوم تجمع او تبعث عبادك) (خوايه ئه‌و پوژده‌ی به‌نده‌كانت كو‌ده‌كه‌یته‌وه یان زیندوو ده‌كه‌یته‌وه له سزای خۆت بمپاریزه).^{۳، ۴}

ئه‌بو داود له ئه‌بو ئه‌زه‌ره‌ری ئه‌نماریه‌وه هی‌ناویه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ) که شه‌و ده‌چوو به‌ناو جی‌گه‌که‌ی ده‌یفه‌رموو ﴿بسم الله وضعت جنبي لله، اللهم اغفر لي ذنبي واخسأ شيطاني وفك رهاني واجعلني في الندي الاعلى﴾.^{۵، ۶}

^۱ - صحیح.

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۶) دا واهاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه. به‌زار له ئه‌نه‌سه‌وه به‌و شی‌وه هی‌ناویه‌تی و به‌و ده‌قه هی‌ناویه‌تی (یوم تبعث) سه‌نه‌ده‌که‌ی چه‌سه‌نه. وه‌ك هه یسه‌می (ج ۱، ص ۱۲۳) ده‌ی‌لی‌ت. ئی‌بن ئه‌بی شه‌یبه‌و ئی‌بن جه‌ری‌ر. به‌ دوو ده‌ق به‌ سه‌حیحی داناوه، هی‌ناویانه وه‌ك له كنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا هاتوه.

^۵ - صحیح.

^۶ - جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

ئەبو داود لە عەلیەوہ (ﷺ) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە دەچووێە ناو جینگەکە ی دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بوجهك الكريم وبكلماتك التامات من شرکه دابە انت آخذ بناصيتها انت تكشف المغرم والمأثم، اللهم لا یغرم جندک ولا یخلف وعدک ولا ینفع ذا الجد منك الجد، سبحانک اللهم وبحمدک﴾^۱.

ئەحمەد لە عەبدوللای کوپی عەرەوہ ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کاتی دەیویست بخەوێت دەیفەرموو ﴿اللهم فاطر السموات والأرض عالم الغیب والشهادة رب کل شیء وإله کل شیء، أشهد أن لا إله إلا أنت وحدک لا شریک لک وأن محمداً عبدک ورسولک والملائکة یشهدون اللهم إني أعوذ بک من الشیطان وشرکه او ان اقترف علی نفسی سوءاً وأجره إلى مسلم﴾^۲ ئەبو عەبدورەحمان دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) عەبدوللای کوپی عەمری فیروی ئەوہ دەکرد و کاتی دەیویست بخەوێت ئەوہی دەفەرموو.^۳

تەبەرانی بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی بەلام لە گێرانیوہیە کدا ھاتووہ ﴿علی نفسی إثماً﴾ لە گێرانیوہیە ک لە عەبدوللای کوپی عەرەوہ ھیناویەتی بە عەبدوللای کوپی زەیدی وت: ئایا چەند وشەیکە فیر بکەم کە پیغەمبەر (ﷺ) فیروی ئەبو بەکری دەکردن تا کاتی دەیوێ بخەوێت بیانلیت - بە ھەمان شیوہ دەیھینیت -^۴.

^۱ - ضعیف.

^۲ - لە الأذکار نەرەویدا ھاتووہ، نەسائیش ھیناویەتی و لە کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا دەیداتوہ پال نەسائی و ئیبن جەریر و ئیبن ئەبی دنیا بە ھەمان شیوہ ھیناویانە.

^۳ - صحیح.

^۴ - سەنەدەکی حەسەنە وەک ھەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۲) دەلیت. لە گێرانیوہیە کی دیکەدا بە سەنەدی حەسەن لێیوہ ھیناوہ ﴿واعوذ بک أن اقترف﴾ لە بری ﴿ان اقترف﴾.

^۵ - ھەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۳) دەلیت: تەبەرانی بە دوو سەنەد ھیناویەتی و کە سەکانی سەنەدی یەکەم صەحیح جگە لە یەحیای کوپی عەبدوللای مەغازی کە دەستەیکە بە جیمتمانە ی دەزانن و جگە لەوانیش بە لاوازی دەزانن. تەواو پیشتریش لەو بارەوہ فەرموودەکی ئەبو بەکرمان ھینا.

ئه حمده به سهنه دى چه سهن له عه بدوللاى كوپى عه مره وه هيناويه تى
پيغه مبه (عليه السلام) نه گهر بيوستايه رابكشيت بو خو دهيفه رموو ﴿باسمك ربى
فاغفرلى ذنوبى﴾ (په روه دگارم به ناوى تووه، دهى له تاوانه كانم خوښ به) ^۱.

ته به رانى له المعجم الاوسط له عه ليه وه (عليه السلام) هيناويه تى ده ليت: شهويك لاي
پيغه مبه (عليه السلام) مامه وه، بيستم كه له نويژى ده بوويه وه ده چوپويه ناو جيگه كه ي
دهيفه رموو ﴿اللهم اعوذ بمعافاتك من عقوبتك، واعوذ برضاك من سخطك، واعوذ بك
منك، اللهم لا ستطيع ثناء عليك ولو حرصت ولكن انت كما اثنت على نفسك﴾ ^۲.
ئين جهرير- به صه حيحى داناوه- وئين نه بى شهيبه له به رائه وه هيناويانه
ده ليت: پيغه مبه (عليه السلام) كه ده چوپويه ناو جيگه كه ي دهيفه رموو ﴿اللهم إليك أسلمت
نفسى و وجهت وجهى إليك فوضت امرى وإليك الجأت ظهري رغبة ورهبة إلي،
لا ملجأ ولا منبعى منك غلا إليك، أمنت بكتابك الذى أنزلت ونبيك الذى أرسلت﴾ له
كنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا واهاتووه.

بوخارى و نه بوداودو ترمزى له حوزه يفه وه هيناويانه پيغه مبه (عليه السلام) كه
ده چوپويه ناو جيگه كه ي دهيفه رموو ﴿باسمك اللهم احيا ءاموت﴾ كه به يانيش
هه لده سا دهيفه رموو ﴿الحمد لله الذى أحيانا بعد ما أماتنا وإلية النشور﴾ ^۳.

۱ - حسن.

۲ - له المعجم (ج ۱۰، ص ۱۲۳) دا واهاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۲۴) ده ليت: كه سه كانى صه حيحن جگه له نيراهيمى كوپى عه بدوللاى كوپى
عه بدولقادرى كه ئين حبان به جى متمانه ي ده زانيت. ته واو. هه روه ها نه سائى و يوسفى قازى له عه ليه وه به هه مان
شيوه هيناويانه وه كه كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۴) دا هاتووه.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) دا واهاتووه.

ئین جهریریش- به صه حیچی داناوه- له ئه بو زه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، به لام وا هیئاویه تی ﴿اللهم باسمک نموت ونحیا﴾ وهک له کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا واهاتوه.

ئه بو داود له عائیشه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که له شه و بیدار ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿لا إله إلا أنت سبحانک اللهم وبحمدک استغفرک لذنبی واسألك رحمتک، اللهم زدنی علماً ولا تزغ قلبي بعد إذ هدیتنی، وهب لی من لدنک رحمة إنک انت الوهاب﴾^{۱، ۲}

نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) له کۆره کان و له کاتی چوونه مزگه وت و مال و له مزگه وت و مال دهرچوون

ترمذی له ئین عومهره وه هیئاویه تی ده ئیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که مجار له کۆری هه لده سا مه گه ر ئه و نزیانه ی بو هاوه لانی بکرایه ﴿اللهم اقسماً لنا من خشیتک ما تحول به بیننا و بین معصیتک ومن طاعتک ما تبلّغنا به جنّتک ومن الیقین ما تهون به علینا مصیبات الدنیا ومتعنا بأسماعنا و ابصارنا وقوتنا ما احييتنا، واجعله الوارث منا واجعل ثأرنا على نـت ضلـمنا، وانصرنا على من عادانا ولا تجعل مصیبتنا فی دیننا ولا تجعل الدنیا اکثر همّنا ولا مبلغ علمنا ولا تسلط علینا من لا یرحمنا﴾^{۳، ۴}

^۱ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) داواها توه

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

^۳ - حسن.

^۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه. پیشتیش له باسی که فاره تی کۆپدا هه ندی شتمان سه باره ت به م باسه هیئا.

ئەبو داود و ترمزی و نەسائی لە ئوم سەله مەوێ هیناویانە پیغەمبەر (ﷺ) کە لە مال دەر دەچوو دەیفەر موو ﴿بسم الله توكلت على الله، اللهم إنا نعوذ بك أن نزل أو نفصل أو نظلم أن نجعل أو يجعل علينا﴾^{۱، ۲}

ئەبو داود لە ئیبن عەمری کۆری عاصوێ هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە چووێه مزگەوت دەیفەر موو ﴿اعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم﴾ کە ئەوێ دەوت شەیتان دەیوت ئەمڕۆ پێکەردێک لە من پارێزراو بوو.^۳

ترمزی لە فاتمەێ کچی حوسەین لە دایە گەورەێه وە فاتیمەێ گەورە هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کە دەضوویە مزطەوت صەلاواتی دەدا لە سەر ئیغەمبەر (ﷺ) و دەیفەر موو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي ابواب رحمتك﴾ (خوایە لە تاوانەکانی خوێش بە و دەرگاکانی رەحمەتی خوێم بۆ بکەرەوێ) کاتی لە مزگەوتیش دەر دەچوو صەلاواتی دەدا لە سەر موحهەمەد و دەیفەر موو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي ابواب فضلك﴾^{۴، ۵}

۱ - صحیح.

۲ - لە المجمع (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتووێ.

۳ - صحیح.

۴ - صحیح.

۵ - ئەحمەد و ئیبن ماجە هیناویانە وەک لە المشكاة (ص ۶۲) دا واهاتووێ. لە گێرانی وەکە یاندا دەلیت کە چووێه مزگەوت و کاتی دەر دەچوو دەیفەر موو ﴿بسم الله والسلام على رسول الله﴾ لە بری صەلاواتی دەدا لە سەر موحهەمەد. ترمزی دەلیت: سەنە دەکەێ مۆتتە سەیل نیە، فاتیمەێ کچی حوسەینیش فاتیمەێ گەورەێ نەدیوێ.

نزاکانی پیغه مبه (ﷺ) له سه فهدا

ئه حمه دو به زار له عليه وه هينا ويا نه پیغه مبه (ﷺ) که بیویستایه سه فهدر بکات دهیغه رموو ﴿اللهم بك اصول بك اجول وبك اسیر﴾.^۱

موسلیم و نه بو داود و ترمزی له ئین عومره وه هينا ويا نه پیغه مبه (ﷺ) که له سه و شتره که ی ده چویه ده ری بو سه فهدر، سوپاسی خواو سوبحانه لاو الله اکبری سی جار ده کرد، پاشان دهیغه رموو ﴿سبحان الذی سخرلنا هذا وما کنا له مقرنین وانا الی ربنا لمنقلبون، اللهم انا نسالك فی سفرنا هذا البر والتقوی ومن العمل ما ترضی اللهم هوّن علینا سفرنا هذا واطوعنا بعد الأرض اللهم انت الصاحب فی السفر والخلیفه فی الأهل، اللهم انی اعوذ بك من وعشاء السفر وکأبة المنظر وسوء المنقلب فی الأهل والمال﴾ کاتی ده گه پرایه وه هه مان شتی ده فهدر رموو نه وه شی بو زیاد ده کرد ﴿أَبْنُون تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا سَاجِدُونَ﴾.^۲

نه بو یه علا له به رائه وه هينا ویا نه ته ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) که بو سه فهدر یك ده ده چوو دهیغه رموو ﴿اللهم بلاغاً یبلغ خیراً مغفرة من ورضوانا، بیدک الخیر إنک علی کل شیء قذیر، اللهم انت الصاحب فی السفر والخلیفه فی الأهل، اللهم هوّن علینا السفر واطوعنا الأرض اللهم اعوذ بك من وعشاء السفر کأبة المنقلب﴾.^۳

موسلیم و نه بو داود له نه بو هورهیره وه هينا ویا نه پیغه مبه (ﷺ) که له سه فهدر بوو به یانی ده کرده وه دهیغه رموو ﴿سمع سامع بحمد لله وحسن بلائه علینا، ربنا صاحبنا وافضل علینا عائزاً با لله من النار﴾.^۴

۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۰) ده لیت که سه کانی هه ردو وکیان جی متمانه ن.

۲ - صحیح.

۳ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۰) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له فیتری کوری خه لیفه که جی متمانه شه. ته واو.

۶ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۲) دا واهاتوه.

ته به رانی له المعجم الأوسط له ثبین عومره وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له گهل پیغه مبهردا (ع) سه فهران ده کرد که ویستی بجیته گوندیکه وه فهرمووی ﴿اللهم بارک لنا فیها﴾ سی جار فهرمووی ئینجا فهرمووی ﴿اللهم ارزقنا حیاها وحببنا إلی اهلها وحبب صالحی اهلها إلینا﴾ (خوایه له مه یای ئیره پوزیمان بدهو لای خه لکه که ی خوشه ویستمان بکه و پیاو چاکه کانی لمان خوشه ویست بکه).^۱

ته به رانی له صوهه یبه وه هیناویه تی پیغه مبهردا (ع) هر گوندیکی بدیا یه و بیویستایه چیته ناویه وه کاتی دهیدی ده فهرموو ﴿اللهم رب السموات السبع وما اضللن وبه الرياح وما ذرن، إنا نسأل خیر هذه القرية ونعوذ بك من شرها وشر اهلها وشر ما فیها﴾.^۲ پیشتیش نزا کانی پیغه مبهردا (ع) له سه فهران باسکرد له کاتی گرنکی نزا کان له جیهادی ری خوادا.

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۴) ده لیت: سه نه ده که ی جهیده.

^۳ - حسن.

^۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عه تای کوپی ئه بی مهروان و باوکی که هه ردو کیشیان جی متمانه ن، ته و او..

نزاکانی پیغه مبهرا (ﷺ) له مالئاوایدا

ئهبو داود (ج ۳، ص ۲۲۲) له قهزه عوه هیئاویه تی ده لیت: ئیبن عه مبر پیی وتم: وهره با مالئاوایت لیبکه م بهو جوړه پیغه مبهرا (ﷺ) مالئاوای لیکردم (استودع الله دینک و امانتک و خواتیهم عملک) (نایین و سپارده و کوټا کارت ددهمه دهست خوا).^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له سالمه وه هیئاویه تی ئیبن عومر نه گهر که سیکی بدایه نیازی سه فهری هیه پیی دهوت لیم نزیك بهر وه تا وهك مالئاوای پیغه مبهرا (ﷺ) مالئاوایت لیبکه م.^۲

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له نه نه سه وه هیئاویه تی که سیك هات بو لای پیغه مبهرا (ﷺ) وتی نهی پیغه مبر خوا من دمه ویت سه فهر بکه م، شتیکم پی بلی، فهرمووی (زودل الله التقوی) (خوا تویشووی له خوا ترسانت پی بدات) پاشان فهرمووی (وغفر ذنبك) (له تاوانیک خوش بیټ)، وتی به دایك و باوكمه وه به قورانت بم زیاتر، فهرمووی (له هرکوی هه بویت خیرت بو ناسان بکات).^{۳، ۴}

ته به رانی و به زار له هیشامی کوپی قه تاده ی ره هاویه وه له باوکیه وه قه تاده (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتی پیغه مبهرا (ﷺ) دژ به هوزده کی ئالای دایه دهستم دهستیم گرت و مالئاواییم لیکرد، پیغه مبهرا (ﷺ) فهرمووی ﴿ جعل الله التقوی زادك وغفر ذنبك ووجهك للخیر حیثما توجهت ﴾.^{۵، ۶}

۱ - صحیح.

۲ - بهو شیوه دهیښنیت - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده سه نه دی حه سه نی صه حیجی غه ریه.

۳ - حسن صحیح.

۴ - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده حه سه نی غه ریه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۱) ده لیت: که سه کانی هه ردوکیان جی متمانه ن.

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی که سی وتی ئه ی پیغه مبهی خوا دهمه ویّت سه فەر بکه م دهی وه سیه تم بۆ بکه، فهرمووی ﴿علیک بتقوی الله التکبیر علی کل شرف﴾ (له خوا بترسه و الله اکبر بکه له هه موو شوینی) کاتی کابرا چوو پیغه مبهر (ع.ع.ع.) فهرمووی (اللهم اطولة العبد وهون علیه السفر) (خوایه دووری بۆ پیچهره وه و سه فهری له سه ر ئاسان بکه) ^۱.

نزاکانی پیغه مبهر (ع.ع.ع.) له کاتی خواردن و خواردنه وه و جل پۆشیندا

بوخاری و ئه بو داود و ترمزی له ئه بو ئوما مه وه هیئاویانه پیغه مبهر (ع.ع.ع.) که سه فره که ی هه لده گیرا دهی فهرموو (الحمد لله کثیراً طیباً مباركاً فيه غیر مکفی ولا مودّع ولا مستغنی عنه ربنا).

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه ده لیّت: پیغه مبهر (ع.ع.ع.) که نانی ده خوارد یان ئاوی ده خوارد وه دهی فهرموو ﴿الحمد لله الذی اطعمنا وسقانا وجعلنا من المسلمین﴾ ^{۲، ۳}.

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه پیغه مبهر (ع.ع.ع.) ئه گهر جلیکی تازهی بکردایه ته بهری دهی فهرموو ﴿اللهم لك الحمد انت کسوتنی هذا - ناوی ئه و جلهی ده هیئا یان کراس بوایه یان میزهر یان عه با - اسألك خیره وخیرما صنع له واعوذ بك من شره وشر ما صنع له﴾ ^۴.

۱ - حسن.

۲ - ترمزی ده لیّت ئه م فهرمووده هه سه نه.

۳ - صحیح.

۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

نزاکانی پیغہ مبر (ﷺ) لہ کاتی بینینی مانگو ہہرہ بوسکہ و ہہرو رہ شہ بادا

ترمذی (ج ۲، ص ۱۸۳) لہ تہ لعه وہ ہیئاویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) تہ گہر مانگی
چوارده شہوہ ی بدیبایہ دہیفہرموو ﴿اللهم اھلہ علینا بالیمن والسلامۃ والاسلام،
ربی وربک اللہ﴾^۱.

ئین عہ ساگیر لہ ئین عومہرہوہ بہو دہقہ ہیئاویہ تی ﴿اللہ اکبر اللہم اھلہ
علینا بالامن والامان والسلامۃ والاسلام والتوفیق لما تحب وترضی ربنا وربک
اللہ﴾^۲.

تہ بہرانی لہ رافیعی کوپی خودہیبہوہ ہیئاویہ تی دہلئت: پیغہ مبر (ﷺ) کہ
مانگی چوارده شہوہی دہبینی دہیفہرموو (خیر ورشد) پاشان دہیفہرموو ﴿اللهم
انی اسألك من خیر هذا الشهر وخیر القدر واعوذ بك من شرہ﴾ سی جار
دہیفہرموو^۳.

ترمذی لہ ئین عومہرہوہ ہیئاویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) کہ دہنگی ہہورہ
بروسکہی دہبیست دہیفہرموو ﴿اللهم لاتقتنا بغضبك ولا تھلكنا بعذابك وعافنا قبل
ذلك﴾^۴.

^۱ - صحیح.

^۲ - وہك لہ كنز العمال (ج ۴، ص ۳۲۶) دا واہاتووہ. تہ بہرانیئیش لہ ئین عومہرہوہ بہ ہہمان شیوہ
ہیئاویہ تی بہ لام ئہمہی نہ ہیئاوہ (اللہ اکبر) ہہیسہمی (ج ۱۰، ص ۱۳۹) دہلئت لہ سہنہ دہكہ دا
عوسمانی کوپی ئیبراہیمی ہیئاوہ کہ لاوازیہ کی تیڈایہ.

^۳ - حسن.

^۴ - سہنہ دہكہی حہسہنہ وہك ہہیسہمی (ج ۱۰، ص ۱۳۹) دہلئت.

^۵ - لہ جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) دا واہاتووہ

^۶ - لہ جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واہاتووہ.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له عائیشہ وہ هیئناویانہ پیغہ مبر (ﷺ) کاتی
 هه لکردنی ره شه با دهیفرموو ﴿اللهم إني أياك خيرها وخير ما فيها وخير ما أرسلت
 به وأعوذ بك من شرها وشر ما فيها وشر ما أرسلت به﴾ (خوایه من داوای خیری ئه
 ره شه بایه و خیری ناوی و خیری ئه وهیت لیده کهم که پیئت ناردوه. په نا ده گرم به
 تو له خراپه ی و خراپه ی ئه وهی تیادایه و خراپه ی پیئت ناردوه)

ئه بو داود له عائیشہ وه هیئناویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که له ناسوی ئاسمانه وه
 گه شه یه کی بدیبا یه کاری به جیده هیشت، ئه گه ریش له نویژدا بوایه دریژهی
 پیئه ده دا، پاشان دهیفرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من شرها﴾ ئه گه ر باران
 دایبکرایه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً هنیئاً﴾^۱.

ئین ئه بی شه یبه له عائیشہ وه هیئناویه تی ده لیت: پیغہ مبر (ﷺ) هه وریکی
 قورسی له ئاسویه که وه بدیبا یه کارو باره که ی به جیده هیشت، ئه گه ریش له نویژدا
 بوایه تا بجیت به ده میه وه، ئینجا دهیفرموو: ﴿اللهم إنا نعوذ بك من شر ما أرسل به
 ﴾ ئه گه ر داباریبا یه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً نافعا﴾ دوو یان سی جار دهیفرموو.
 ئه گه ر خوا لایبردایه و باران داینه کرایه سوپاسی خوات له سه ر ده کرد^۲.

ته به رانی له المعجم الكبير و الأوسط له سه له مه ی کوپی ئه کو ده وه هیئناویه تی
 ده لیت: ئه گه ر ره شه با توندی بکرایه پیغہ مبر (ﷺ) دهیفرموو (اللهم لقعاً
 لاعقیماً) (خوایه به رداری ئه ک بی به)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۵) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۴، ص ۲۹۰) دا واهاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له موغیره ی کوپی
 عه بدو ره حمان که جی متمانه شه. ته و او.

نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) لہ کاتی دیاری نہ کراودا

موسلیم لہ ئین مہ سعو دہوہ هیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم إني أسألك الهدى والتقى والعفاف والغنى ﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئہ بو موسای ئہ شعریہ وہ لہ پیغہ مہر وہ (ﷺ) هیئاویانہ ئہو نزایہی دہ کرد ﴿ اللہم اغفر لي خطيئتي وجهلي وإسرافي في أمري وما أنت أعلم به مني، اللہم اغفر لي جدّي وهزلي وخطئي وعمدي، وكل ذلك عندي، اللہم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أضرت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم وأنت المؤخر وأنت على كل شيء قدير ﴾.

موسلیم لہ ئہ بو ہورہ یرہوہ هیئاویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم أصلح لي ديني الذي هو عصمة أمري، وأصلح لي دنياي التي فيها معاشي، وأصلح لي اخرتي التي فيها معادي، واجعل الحياة زيادة لي في كل خير، واجعل الموت راحة لي من كل شر ﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئین عہ باسہوہ هیئاویانہ پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم لك أسلمت وبك آمنت وعليك توكلت وإليك أنبت وبك خاصمت اللهم إني أعوذ بعزتك لا إله إلا أنت ان تضلني أنت الحي الذي لا تموت والجن والأنس يموتون ﴾.

ترمزی لہ ئوم سہلہ موہ هیئاویہ تی دہ لیت: زوربہی نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) بریتیبوو لہ ﴿ يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك ﴾^۱.

ترمزی لہ عائیشہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی دہ لیت پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم عافني في جسدي وعافني في بصري واجعله الوارث مني لا إله إلا أنت الحليم الكريم، سبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾^۲.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی دہ لیت فہرموو دہیہ کی حہ سہ نہ.

۳ - ضعیف.

ترمرزی و نه بو داود و ئین ماجه له ئین عه ببا سه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای ده کرد و ده یفه رموو ﴿رب اعنی ولا تعن علی، وانصرنی ولا تنصر علی، وامکر لی ولا تمکر علی، واهدنی ویسر هدا ی، وانصرنی علی من بغی علی، رب اهلنی لک شاکراً لک ذاکراً لک راهباً لک مطوعاً إلیک مجیباً﴾ (منیبا) تقبل توبتی واغسل حوبتی واحب دعوتی وثبت حجتی واهد قلبی وسدد لسانی واسلل سخیمة قلبی ﴿له گپړانه وهی ترمیزیدا هاتووہ ﴿واها منیبا﴾^۱ ۲.

حاکم له ئین مه سعوده وه هیئاویه تی - له سه ر مه رجی موسلیم به سه حیچی داناوه - ده لیت: له نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) بریتی بوو ﴿اللهم إنا نسألك موجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والسلامة من كل إثم والغنیمة من كل بر والفوز بالجنة والنجاة من النار﴾^۳ ۴.

نه حمه دو ته به رانی له عه بدوللای کوپی عومهره وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) نزای ده کرد ﴿اللهم اغفر لنا ذنوبنا وظامنا وهزلنا وجدنا وعمدنا وكل ذلك عندنا﴾^۵ ۶.

ته به رانی و نه حمه دو به راز له عیمرانی کوپی حوصه ینه وه هیئاویانه ده لیت: به گشتی نزای پیغه مبه ر (ﷺ) بریتی بوو له ﴿اللهم اغفر لی ما اخطأت وما تعمدت وما اسررت وما اعلنت وما جهلت وما تعمدت﴾ (خوایه له و تاوانه م خویش به که به

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت فه رموده یه کی حه سه نی سه حیچه.

۳ - صحیح.

۴ - له الاذکاری نیامی نه وه وی (ص ۴۹۸) دا واهاتووہ.

۵ - حسن.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۲) ده لیت سه نه دی هه ردوکیان حه سه نه.

ههله و دهست نه نقهست کردومه، نه وهی به نهینی و به ناشکرا کردومه، نه وهی به نه زانی و نه وهی به نه نقهست کردومه^۱.

نه حمده له عایشه وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم احسن خلقی فأحسن خلقی﴾ (خوایه دروست کردنی منت جوان کردوه، دهی ئاکاریشم جوان بگیړه)^۲.

نه حمده و نه بو یه علا به دوو سه نه دی حه سه ن له ئوم سه له مه وه هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿رب اغفر لی وارحم واهدنی السبیل الاقوم﴾^۳.

ته به رانی له المعجم الأوسط له نه نه سی کوری مالک وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿یا ولی الإسلام واهله ثبتنی به حتی القاک﴾^۴.

نه حمده و ته به رانی له بسری کوری نه بو نه رته نه وه هیناویانه ده لیت: بیستم پیغه مبه (ﷺ) نزی ده کردو دهیغه رموو ﴿اللهم احسن عاقبتنا فی الأمور کلها واجرنا من خزی الدنیا وعذاب الآخرة﴾ (خوایه له هه موو کارو باریکدا سه ره نجامان چاک بگیړه و له سه ر شوړی دنیاو سزای پوژنی دواي بمانپاریزه)^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیحن جگه له عه ونی عه قبلی که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۳) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن. نه حمده و نه بو یه علا له ئیین مه سه وده به سه نه دی سه حیحن به هه مان شیوه هیناویانه.

۵ - ضعیف.

۶ - صحیح.

۷ - که سه کانی جی متمانه ن وه هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۴ و ۱۷۶) ده لیت.

۸ - حسن.

ته به رانی ئه وهی بۆ زیاد کردووه هه رکه سی ئه و نزا یه بکات پێش ئه وهی توشی به لا بیئت ده مریت.^۱

ئه حمه دو ته به رانی له ئه بو سه رمه وه هی ناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أسألك غنائی و غنی مولای﴾^۲.

به زار له ئه و بانه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أسألك الطیبات و ترک المنکرات و حب المساکین و ان تتوب علی و ان اردت بعبادک فتنه ان تقبضنی غیر مفتون﴾^۳.

ته به رانی له عایشه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم احعل اوسع رزقک علی عند کبر سنّی و انقطاع عمری﴾ (خوا یه فراوانترینی پوزیت بۆ سه ر من له کاتی پیری و برانی ته مه نم دابنی)^۴.

۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۸) ده لیّت: که سه کانی ئه حمه د و یه کی له سه نه ده کانی ته به رانی که سه کانی جی متمانه ن.

۲ - صحیح.

۳ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۷۸) ده لیّت یه کی له سه نه ده کانی ئه حمه د که سه کانی سه حیحن.

۴ - حسن.

۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۱) ده لیّت سه نه ده که ی سه سه نه.

۶ - حسن.

۷ - سه نه ده که ی سه سه نه وه هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۲) ده لیّت.

ڪوئي نزاڪان

ئيبن ئه بي شهيبه له عائشہ وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: پيغه مبه (ﷺ) ههزي به ڪوئي نزاو و جگه له وه واز ليده هيٺا.^۱

حاکم له عائشہ وه هيٺاويه تي ئه بو به ڪر (ﷺ) چو و بولاي پيغه مبه (ﷺ) ويستي قسه يه ڪي بولڪات كه له عائشہ ي بشاري ته وه، عائشہ ش نزاى ده ڪرد، پيغه مبه (ﷺ) پيئي فهرموو (يا عائشہ، عليك بالكامل الجوامع) (ئهي عائشہ ته واز ڪوڪان بلي) ڪاتي عائشہ ته واز بوو پريسياري ڪرد له پيغه مبه (ﷺ) ئه ویش به عائشہ ي فهرموو بلي ﴿اللهم إني أسألك من الخير كله عاجله وآجله وما علمت منه وما لم أعلم وأسألك من خیر ما سألك منه عبدك ورسولك محمد واستعيزك مما استعاذك منه عبدك ورسولك محمد، وأسألك ما قضيت لي من أمر أنت تجعل عاقبة رشدا﴾ (خوايه من داواي هه موو خيرت ليده ڪهم پيشخراو وداخراوي و ئه وه ي دهيزانم و ئه وه ي نايانم، داواي به هه شتت ليده ڪهم له گهل هه روتنه يان ڪرداري كه له به هه شت نزيڪم ده ڪاته وه، په نا ده گرم به تو له هه موو خراپه، پيشخراو وداخراوي و ئه وه ي دهيزانم و ئه وه ي نايانم، داواي ئه و خيرت ليده ڪهم كه به نده و نيرواوت موحه ممد داواي ڪردو وه، په نات پيده گرم له وه ي به نده و نيرواوت موحه ممد له دهستي په ناي گرتو وه به تو، داوات ليده ڪهم له و بواره دا قهزاي منت داناوه ڪوتاييه ڪي باش و خيردارييت).^۲

ئهممه و ئيبن ماچه له عائشہ وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي و ئه وه ي بول زياد ڪردو وه (په نا ده گرم به تو له ئاگرو هه روتنه و ڪرداري له دوزه نزيڪم ده ڪاته وه).^۳

^۱ - له كنز العمال (ج ۱، ۲۹۰) دا واهاتو وه.

^۲ - كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶).

^۳ - حاکم دهليٽ ئهم فهرمووده سه نه دي صهحيه وه كه له الذڪاري ئيمامي نه وه وي (ص ۵۰۶) دا واهاتو وه.

بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۴) دا له عائشه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) هاته ژوور بؤ لام ومن نویژم ده کردو پیویستی ه کی هه بوو، منیش له سه ری وه ستام، فه رموی ﴿یا عائشه علیک بجمال الدعا و جوامعه﴾ (ئهی عائشه کوو ته واوی نزا بلی) که لیبوومه وه وتم ئهی پیغه مبه ری خوا کوو ته واوی نزا کان چی ه ؟^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۹۰) له ئه بو ئومامه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نزایه کی زوری کرد که شتی کمان له بهر نه کرد بوو، وتمان ئهی پیغه مبه ری خوا نزایه کی زورت کرد که هیچیمان ئی له بهر نه کرد، فه رموی ﴿الا ادکم علی ما یجمع ذلک کلّه؟﴾ (ئایا شتی کتان پی بلیم که هه موو ئه وانه کوو بکاته وه ؟) ده لین ﴿اللهم إنا نسألك من خير ما سألك منه نبيك محمد وتعوذ بك من شر ما استعاذ منه نبيك محمد، وانت المستعان وعليك البلاغ ولا حول ولا قوة إلا بالله﴾^۲.

په نا گرتن

بوخاری و موسلیم له ئه نه سه وه هیئاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والهرم والبغل وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات﴾ له گێرانه وه یه کدا ﴿وضلع الدین وغلبة الرجال﴾ (قورسی قه رزو زالی بونی پیاوان).

موسلیم له عائشه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له نزایه کدا ده یفه رموو (خوایه من په نا ده گرم به تو له خراپه ی ئه وه ی کردومه و خراپه ی ئه وه ی نه مکردوه).

^۱ - به هه مان شیوه له گه ل زیاده کی حاکم هیئاویه تی.

^۲ - ترمزی ده لیت: ئه م فه رمووده ه سه نی غه ربه، بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۹) به و واتایه هیئاویه تی.

له ئیبن عومره وه ده لیت: له نژای پیغه مبه (ﷺ) بریتیبوو له ﴿اللهم إني أعوذ بك من زوال نعمتك وتحوّل عافيتك وفجأة نعمتك وجميع سخطك﴾ (خوايه من په نا ده گرم به تو له نه مانی به خششت و گوږانی عافیه تت و کتوپری به لاو سزات و هه موو توږه یت).

له زهیدی کوږی نه رقه مه وه ده لیت: نه وه تان پیده لیم که پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو، نه وه دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والبخل والهّم وعذاب القبر، اللهم ان نفسي تقواها وزكّها انت خير من زكاها انت وليها ومولاها، اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع ومن قلب لا يخشع ومن نفس لا تشيع ومن دعوة لا يستجاب لها﴾.

چوار زانای فهرمووده به سه نه دی صه حیح له عائی شه وه هی ناویانه پیغه مبه (ﷺ) نه وه وشانه ی بو نزا به کار ده هی نا و دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من فتنة النار وعذاب النار ومن شر الغنى والفقر﴾ (خوايه من په نا ده گرم به تو له فیتنه ی دۆزه خ و سزای ناگرو له خراپه ی ده وله مه ندی و هه ژاری).^۱

ترمزی له عوقبه ی کوږی مالیکه وه هی ناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من منكرات الأخلاق و الأعمال والأهواء﴾.^۲ نه بو داود و نه سائی به دوو سه نه دی صه حیح له نه سه وه هی ناویانه پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من البرص والجنون والجذام وسيء الأسقام﴾.

نه بو داود و نه سائی له نه بولیوسری صه حابیه وه هی ناویانه پیغه مبه (ﷺ) نژای ده کردو دهیغه رموو: ﴿اللهم إني أعوذ بك من الهدم وأعوذ بك من التردّي، وأعوذ

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - ترمزی ده لیت فهرمووده ی که سه نه.

بەك مەن غەرق ۋە ئارقى ۋە ئارقى، ۋە ئارقى بەك مەن ئان يىغىلىنى شىگان غەن مەۋت، ۋە ئارقى بەك ئان مەۋت فى سىبىك مەدبەرا ۋە ئارقى بەك ئان مەۋت مەدبەرا. ^۱

ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائى بە سەنەدى سەھىھ لى ئەبۇ ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرمۇ (اللهم إني أعوذ بك من الجوع فأنه بئس الضجيع وأعوذ بك من الخيانة فأنها بئست البطانة) (خوایە پەنا دەگرم بە تۆلە بىرسىيە تى چۈنكە خراپىتىن، ۋە پەنا دەگرم بە تۆلە ناپاكى چۈنكە خراپىتىن ھاۋدەم ۋە پىشتە). ^۲ ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائى دەيان ۋە پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرمۇ (اللهم إني أعوذ بك من الشقاق ۋە النفاق ۋە سوء الأخلاق). ^۳

تەبەرانى لى مەجمە الصغیر لى ئەنەسە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيە تى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرمۇ (اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من القسوة والغفلة والحيلة والذلة والمسكنة، و أعوذ بك من الفسوق والشقاق والنفاق والسمعة والرياء، وأعوذ بك من الصمم والبكم والجنون والجزام وسيىء الأسقام). ^۴

تەبەرانى لى عوقبەى كۆپى عامرە ۋە ھىناۋىيە تى پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرمۇ (اللهم إني أعوذ بك من يوم السوء ومن ليلة السوء ومن ساعة السوء ومن صاحب السوء ومن جار السوء فى دار المقامة) (خوایە پەنا دەگرم بە تۆلە پۇژى خراپ ۋە

۱ - صحیح.

۲ - ئەمە دەقى ئەبۇ داۋۇد.

۳ - ضعیف.

۴ - لى الأذکار (ص ۴۹۹) دا ۋاھاتوۋە.

۵ - لى تیسیر الوصول (ج ۲، ص ۱۸۳) دا ۋاھاتوۋە.

۶ - صحیح.

۷ - ھە یسە مى (ج ۱۰، ص ۱۴۳) دا دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەھىحن.

شہوی خراپ و کاتی خراپ و هاوہ لی خراپ و دراوسی خراپ و له مائی دانیشتندا) ^۱.

ئەحمەد و ئیبن ئەبی شەیبە و ئەبو داود و نەسائی و جگە لەوانیش لە عومەر و ھەو
 ھیناویانە پیغەمبەر (ﷺ) پەنای دەگرت لە پینچ شت ﴿اللهم إني أعوذ بك من البغل
 والجبن وفتنة الصدر وعذاب القبر وسوء الحمر﴾ ^۲.
 ئەبو نەعیم لە الحلیہ لە عومەر و ھەو ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) ھەسەن و
 حوسەینی (ﷺ) پەنا دەداو دەیفەرموو ﴿اعينكما بكلمات الله التامة من كل شيطان
 وهامة ومن كل عين لامة﴾ ^۳.

پەناگرتن لە جنۆکە

ئەحمەد و ئەبو یەعلا لە ئەبو ئەیاد و ھیناویانە دەلیت بە عەبدورەحمانی
 کۆری خنبشی تەمیم و ت- کە گەرە بوو- ئایا پیغەمبەرت (ﷺ) بینی؟ وتی بەلی،
 و تە شەوی کە جنۆکەکان ھەلمەتیان برد بوو پیغەمبەر (ﷺ) چی کرد، وتی:
 شەیتانەکان ئەو شەو دابەزین بوو سەر پیغەمبەر (ﷺ) لە نیو دۆل و دەشتداو لە
 نیویاندا شەیتانی ھەبوو ئاگریکی بە دەستەو بوو دەیویست پیی دەموچاوی
 پیغەمبەر (ﷺ) بسوتینی، جبریل دابەزی بوو لای و وتی: ئەی موحەممەد بلی،
 فەرمووی چی بلیم وتی: بلی ﴿اعوذ بكلمات الله التامة من شر ما خلق ورثا وبراً ومن

^۱ - صحیح.

^۲ - ھە یسە می (ج ۱۰، ص ۱۴۴) دەلیت کەسەکانی صەحیح جگە لە بشیری کۆری ثابت کە جی
 متمانە شە.

^۳ - صحیح.

^۴ - صحیح.

^۵ - لە کنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) داواھا تۆو.

ماينزل من السما و من شر ما يعرج فيها و من شرفتن الليل والنهار و من شر كل
 غارق إلا غارقاً يغرق بخير يا رحمان ﴿ بهوه ئاگره کهيان کوزايه وهو خوا شکاندنی^۱ ۲
 ئه حمه دو حاکم و ترمزی له (الدعوات) له ئوبه ی کوپی که عبه وه هیناویانه
 ده لیت: من لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووم که ده شته کیهک هات وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا
 من برایه کم هیه و ئازارو نه خووشی له گه له. فهرمووی (ئازاری چیه ؟) وتی جوړه
 ده ست لیوه شانندیکی هیه، فهرمووی ده ی بیهینه بو لام، ئه ویش هینای،
 پیغه مبه ر (ﷺ) به سوره تی فاتحه و چوار ئایه تی سهره تای به قهره و ئه و دوو ئایه ته
 ﴿والهکم إله واحد﴾ و ئایه ته لکورسی و سی ئایه تی کو تایی سوره تی به قهره و
 ئایه تی له ئال عمران ﴿اشهد الله انه لا إله إلا هو﴾ و ئایه تی له الأعراف ﴿إن ربکم
 الله﴾ و کو تایی سوره تی المؤمنین ﴿فتعالی الله الملك الحق﴾ و ئایه تی له سورة تی الجن
 ﴿وانه تعالی جد ربنا﴾ و ده ئایه تی له سهره تای الصافات و سی ئایه تی له کو تایی
 سوره تی حه شر و ﴿قول هو الله احد﴾ دوو په نا پیبگره که ﴿قل اعوذ برب
 الناس﴾ و ﴿قل اعوذ برب الخلق﴾ په نای دا بو لای خوا، کابرا هه تا وه که ئه وه ی
 هه رگیز هیچی نه بوو بیت^۲ ۳.

ئه گهر شه و راچله کی یان ترسا چی بلیت

۱ - صحیح.

۲ - مونزیری له الترغیب والترهیب (ج ۳، ص ۱۱۷) دا ده لیت: هه رکامیان سه نه دیکی جه ییدی بی
 به لگهی هیه و مالیک له الموطأ له یه حیای کوپی سه عیده وه به مورسه لی هیناویه تی. نه سائیش
 له فهرمووده ی ئیین مه سه ووده وه به و شیوه هیناویه تی، ته و او. ئیین شه یبه ش له مه که ووله به و
 واتایه به کورتی له گه ل جیا وازیه که له ده که کانی په نا گرتندا هیناویه تی وه که له کنز
 العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) هاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتووه.

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەبو ئومامە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) ھەۋالى دا بە پېغەمبەر (ﷺ) لە ھەندى بەرچاۋكەۋتن كە شەۋ دەيانىبىنى پىنى نادات شەۋنويژ بكات، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەى خالىدى كۆپى ۋەلىد ئايا چەند وشەيەكت فىر بكم بيانلىيت و سى جار بيانلىيت خوا ئەۋەت ئى لا ببات ؟) وتى: بەلى ئەى پېغەمبەرى خوا بە داىكم ۋاۋكەۋە بە قوربانت بم، من لەبەر ھىوام بەتۆ ئەم سكالام لا كردىت، فەرموۋى بلى ﴿اعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وعقابه و سر عباد و من همزات الشياطين و ان يحضرون﴾ عائىشە وتى: چەند شەۋيىكى نەبرد تا خالىدى كۆپى ۋەلىد ھات و وتى ئەى پېغەمبەرى خوا بە داىك ۋاۋكەۋە بە قوربانت بم سوئند بەۋكەسەى تۆى بە ھەق ناردوۋە ئەۋ وشانەى فىرت كردم كەسى جار و تم خۋاى گەۋرە ئەۋ بارەى لەسەر لا بردم كە جارن بەدىم كرد، گويم لىنيە بەشەۋ بچمە ناۋ لانكەى شىرى^۱.

نەسائى ۋ ئەبو داۋود ۋ ھاكم - بە ھەجىجى دانائە - و ترمىزى بە ھەسەنى دانائە ۋ دەقەكە ھى ئەۋە - لە ەمرى كۆپى شوعەيب لە ۋاۋكەۋە لە باپىرەۋە ھېناۋانە پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ﴿إذا أفرع أحدكم في النوم فليقل أعوذ بكلمات الله التامات.....﴾ (ئەگەر كەسىكتان لە خەۋدا ترسا (پاچلەكى) بابلى ﴿اعوذ.....﴾ ھەمان نزاى بەۋ شىۋە ھېنا. دەلىت: ەبدوللاى كۆپى ەمر ئەۋەى دا دەدا بەۋ مندالانەى كە ھۇشيان كىرەۋىيەۋە، ھەركامىشيان ھۇشيان نەكەردەۋىيەۋە لە پەرەيەكدا دەينوۋسى ۋ دواتر دەيكردە مى. لە گىرەنەۋەيەكى نەسائىدا دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد كەسى بوۋ لە خەۋىدا رادەچلەكا. ئەۋەى باسكرد بوۋ پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى (ئەگەر پاكشايت بلى اعوذ بكلمات الله.....) بە

۱ - موضوع.

۲ - له الترغيب والترهيب (ج ۳، ص ۱۱۶) دا ۋاھاتوۋە. ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۲۷) دەلىت لە سەنەدەكدا ھەكەمى كۆپى ەبدوللاى ئىلى ھەيە كە مەتروكە.

ہمان شیوہ نزا کہ دینیت۔ مالیکیش له الموطأ دہلیت بیستم خالیدی کوری ولید به پیغہ مبر (ﷺ) ی وت من له خہودا دہترسم و رادہ چلہ کیم۔ پیغہ مبر (ﷺ) پیی فہرموو (دہ بلی...) به ہمان شیوہ دہیہینیت۔^۱

نہ حمہد له ولیدی کوری ولیدہوہ ہیناویہ تی دہلیت: نہی پیغہ مبر ی خوا من ترس و توقان بہ دیدہ کہم، فہرموی (نہ گہر چوویتہ ناو جیگہ کہت بلی...) به ہمان شیوہ دہیہینیت۔^۲

نزای ناخوشی و خہفہ ت و دلّتہ نگی و پہزارہ

نہ حمہد و نہ سائی و ئین جہریر- بہ صہیحی داناوہ- و ئین حبان و جگہ لہ وانیش له عہلیہوہ ہیناویہ تی دہلیت: پیغہ مبر (ﷺ) نہو و شانہ ی فی کرکرم فہرمانی پی کرکرم نہ گہر دلّتہ نگی یان سہختیہ کم ہاتہ ری بیلیم ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَالَمِينَ﴾^۳۔^۴

ئین نہ جار له نہ نہ سہوہ ہیناویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) نہ گہر سہختیہ کی بہا تیاہ تہ ری دہیفہرموو ﴿يَا حَيُّ يَا الْقَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ﴾^۵۔^۶

۱- ضعیف۔

۲- له الترغیب والترہیب (ج ۳) دا وا ہاتوہ۔

۳- صحیح۔

۴- له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۸) ہاتوہ و ئین حبان بہ صہیحی داناوہ۔ حاکم ہیناویہ تی- ولہ سہر مہرجی موسلیم بہ صہیحی داناوہ- وک له تعفۃ الذاکرین (ص ۱۹۴) ہاتوہ۔ پیشتہر چہند پیگہیہک له باسی فی کرکرنی زیرہ کہ کاندہا ہاتوہ۔

۵- حسن۔

۶- له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۹) دا واہاتوہ۔

ئين جهرير له نه سمانى كچي عومهيسهوه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) نه گهر شتي غه مباري بگردايه يا دلته نگ و خهفته بار بوايه دهيفه رموو ﴿الله الله ربى لا اشرك به شيئا﴾ (الله الله پهروه ردگارمه هيچ هاوہ ليكي بو دانانيم).^۱
ههروه ها ئين جهريرو ئين نه بي شهيبه له نه سمانه وه بهو دهقه هيٺاويانه: پيغه مبر (ﷺ) چهند وشهيه كي فير كردم تا له كاتي دلته نگيدا بياننيم - بهو جوړه دهيه نيئت -.^۲

ته به راني له المعجم الأوسط والكبير له ئين عهباسه وه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) دوولاي درگاي دهست پيوه گرت و ئيمهش له مالدا بووين، فهرمووي ﴿يا بني عبدالمطلب إذا نزل بكم كرب أوجهد أو لأواء فقولوا الله ربنا لا نشرك به شيئا﴾ (نهى بهنى عهبدولموته ليب نه گهر دلته نگي يان نار هه تي يان هيلاكه كتان به سهردا دابه زى بلين الله الله پهروه ردگارمانه و هيچ هاوہ ليكي بو دانانين).^۳

ئين جهرير له ئين عهباسه وه بهو شيوه به زياده كهيه وه بهو دهقه هيٺاويه تي ﴿الله الله لا شريك له﴾.^۴

بوخاري و موسليم له ئين عهباسه وه هيٺاويانه پيغه مبر (ﷺ) له كاتي دلته نگيدا دهيفه رموو ﴿لا إله إلا الله العظيم العليم، لا إله إلا الله رب العرش العظيم، لا إله إلا الله رب السموات والأرض ورب العرش الكريم﴾.^۵

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوه.

۳ - ههيسه مي (ج ۱۰، ص ۱۳۷) ده ليت له سه نه ده كه دا صالحى كوپى عهبدول لا نه بو يه حيا هه يه كه لا وازه.

۴ - وهك له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا هاتوه.

۵ - وهك له تحفة الذاكرين (ص ۱۹۳) دا واهاتوه.

ئین عه ساگیر له ثقبانه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه گهر شتی بیزاری
بکردایه دهیغه رموو ﴿الله الله ربی لا اشرك به شیئا﴾^۱.

حاکم له ئەبو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: هه به ندهیه که ههوت جار
به پراستی یان ناپراستی بلی ﴿حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو رب العرش
العظیم﴾ خوا هو ی خه مباری ناهیلی^۲.

بوخاری له الأدب المفرد (ص، ۱۰۵) له ئین عه نباسه وه هیناویه تی ده لیت:
هه که سه خه فته یان په ژاره یان دلهنگی یان ترس له سولتانیکی تووش بوو ئەم
نزیانه بکات گیرا ده بی بوی ﴿اسألك بلا اله الا انت رب السموات والسبع ورب
العرش العظیم، واسألك بلا اله الا انت رب السموات السبع ورب العرش الکرم،
واسألك بلا اله الا انت رب السموات السبع والأرضین للسبع وما فیهن إنک علی کل
شیء قدير﴾، پاشان داوای پیویستی هه که له خوا بکه.

۱ - صحیح.

۲ - وه که له کنز العمال (ج ۱، ۳۰۰) دا واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتووه.

نزای ترسى سولتان

خه رائيىتى له (مكارم الاخلاق) له عهليه وه هيناييه تى پيغه مبه ر (ﷺ) چهند وشه يه كى فيركرد تا له كاتى ترسى سولتان و هه موو شتيكدا بيليت كه ده ترسيى
 ﴿ لا إله إلا الله العظيم الكريم سبحانه الله رب السماوات السبع رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ له لا يان بلى ﴿ إني أعوذ بك من شر عبادك ﴾^١.

ئيين عه ساكير له نه بو رافعه وه هيناييه تى عه بدوللاى كوپى جه عفه رى كچه كهى ماره كر له هه جاجى كوپى يوسف پيى وت: ئه گهر هاته ژوور بولات بلى ﴿ لا إله إلا الله الحليم الكريم سبحانه الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ ده يوت پيغه مبه ر (ﷺ) ئه گهر شتيكى بهاتايه ته رى وايد هه رموو. ده ليت به وه پيى نه گه يشت^٢.

ئيين ئه بى شه يبه له ئيين عه عباسه وه هيناييه تى ده ليت: ئه گهر چوويت بولاى سولتان يكي توقينه ر ترسايت به سه رتا زال بى (سته مت لي بكات) بلى الله اكبر الله اكبر، خوا له هه موو دروستكراوه كانى به عيزه تتره. خوا له وانه به عيزه ت تره كه من ليى ده ترسم و هوشيارى له پوودا و درده گرم، په نا ده گرم به و خوايه ي هيچ په رستراوى نيه جگه له و، ئه و كهوت ئاسمانه كهى راگرتوو ه تا نه كه و نه سه ر زه وى مه گهر به مؤله تى خوى، په نات پيده گرم له ژيانى فلان به نده ت و سه ربازو شوينكه وت و هاوده مه جنوكه و مرقه كانى، خوايه له ده ست ژيانيان دراوسى و پالپشتم به شكوت به رزو په نات گه وره و ناوت پيروزه و هيچ په رستراوى نيه جگه له تو، سى جار بيللى^٣.

١ - حسن لغيره.

٢ - له كنز العمال (ج ١، ص ٢٩٩) دا واهاتوو.

٣ - حسن.

٤ - له كنز العمال (ج ١، ص ٣٠٠) دا واهاتوو.

٥ - صحيح.

٦ - له كنز العمال (ج ١، ص ٣٠٠) دا واهاتوو. ته به رانيش له ئيين عه عباسه وه به و شيوه به جياوازيه كى كه له المفرد (ص ١٠٤) له ئيين عه عباسه وه به و شيوه هيناييه تى.

ئین ئه بی شه یبه و ئین جه ریر له ئین مه سعوده وه هیناویانه ده لیت: نه گهر یه کیکتان پی شه وایه کی هه بوو ده ترسا له خو به زل زانی و سته می بابلت (اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم کن لی جاراً من فلان واحزابه واشیاعه من الجن والانس ان یفرطوا علیّ وان یطفوا، عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک) به وه لهو به ریرسه وه شتیکتان تووش نابیت که رقتان لی بیّت.^۱

ته به رانی له ئین مه سعوده وه به مه رفوعی بهو شیوه هیناویه تی. له گیرانه وه یه کدا هاتووه (کن لی جاراً من شر فلان بی فلان وشر الحب والانس واتباعهم ان یفرط علی احدمنهم عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک).^۲

نزی قه زدانه وه

(ترمذی ج ۱، ص ۱۹۵) له ئه بو وائیله وه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی نوسه ری هات بو لای و وتی من ناتوانم بنوسم ده ی یارمه تیم بده، وتی ئایا چه ند وشه یه کت فی ریکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) فی ری کردم ؟ نه گهر وه ک شاخی (سیر) بیّت خوا له سه رت لاده دات، فه رموی بلی (اللهم اکفنی بعلاک عن درامک، واغننی بفضلک عمّن سواک)^۳.

ئه بو داود (ج ۲، ص ۳۷۰) له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: پوژی پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه مزگه وت که سی له پشتیوانان پیی وترا ئه بو ئوماه، فه رموی (ئه ی ئه بو ئوماه بوچی ده تبینم له جگه له کاتی نویژدا له مزگه وت

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتووه. بوخاریش له (الادب المفرد ص ۱۰۴) له ئین مه سعوده وه به مه وقوفی بهو واتایه به کورتتر له وه هیناویه تی.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۷) ده لیت: له سه نه ده که دا جه ناده ی کوپی سلم هه یه که ئین حبان به جی متمانه و جگه لهو به جی متمانه ی ده زانن و که سه کانی دیکه سه حیجن. ته واو.

^۳ - حسن.

^۴ - ترمذی ده لیت ئه م فه رموده هه سه نی غه ریه.

دانيشتوويت ؟) وتى هه ندى په ژارهم له گه له و قهرزم له سهره ئه ي پيغه مبهري خوا،
 فهرمووى (ئايا وتهيه كت فيربكه م نه گهر بيليتت خوا په ژارته لاببات و قهرزه كه ت
 له سهر لابه ري) وتم به لي ئه ي پيغه مبهري خوا، فهرمووى (نه گهر به يانيت كرده وه و
 ئيوارته كرده وه بلي) اللهم اني اعوذ بك من الهم والحزن واعوذ بك من العجز والكسل
 واعوذ بك من الجبن والبخل واعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال) ده ليت: نه وه م
 كرد خوا په ژاره ي نه هيشتم و قهرزه كه ي له سهر لابر دم.^۱

ته به راني له موعازي كورې جه به له وه (ﷺ) هي ناويه تي پيغه مبهري (ﷺ) پوژي
 هه ييني بوي گه را، كاتي پيغه مبهري (ﷺ) نويزي كرد و موعاز هات، فهرمووى (ئه ي
 موعاز بوچي نه ميينيت ؟) وتي ئه ي پيغه مبهري خوا جوله كه يه ك.. لام بوو، منيش
 هاتم بيم بولات نه وه پي لي گرتم. پيغه مبهري (ﷺ) پي فهرموو (ئه ي موعاز ئايا
 نزايه كت فيربكه م نزاي پي بكه يت نه گهر هي نده ي شاخي (ميصر) قهرزت له سهر بيت
 خوا له سهرت لاببات، ده ي موعاز له خوا بپاړيړه وه بلي) اللهم مالك الملك تؤتي الملك
 من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتزل من تشاء بيدك الخير انك
 على كل شى وقدير، تولج الليل فى النهار وتولج النهار فى الليل وتخرج الحي من
 الميت وتخرج الميت من الحي وترزق من تشاء بغير حساب رحمان الدنيا والاخره
 ورحيمهما تعلى منهما من تشاء وتمنع من تشاء، ارحمنى رحمه تغنينى بها عن
 رحمه عن سواك) ۲، ۳

ته به راني له المعجم الصغير له نه نه سى كورې ماليكه وه هي ناويه تي ده ليت:
 پيغه مبهري (ﷺ) به موعازي فهرموو (ئايا نزايه كت فيربكه م نزاي پي بكه يت نه گهر

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۱۸۶) ده ليت له سه نه ده كه دا نه سري كورې مه زروق هه يه كه ناينا سم،
 كه سه كاڼي ديكه ي جي متمانه ن به لام سه عيدي كورې موسه يب له موعازي نه بيس توه.

هيئن دهی شاخی ئو خود قهرزت له سهر بيټ خوا له سهرت لابات ؟ نهی موعاز بلئ... به هه مان شيوه هيئاويه تي به لام له (تولج الليل، تا کوټای نه هيئاوه، له گيړانه وه کهی نه دا واهاتوه) (رحمان الدنيا والاخرة تعطيها من تشاء وتمنع منها من تشاء)^۱.

نږای له به رکړدن

(ترمذي ج ۲، ص ۹۱۶) له نيين عه باسوه هيئاويه تي دهليټ: ئيمه لای پيغه مبه (ﷺ) بووين که عه لی کورې نه بوتاليب هات بو لای وتی به دايک و باو کمه وه به قوربانت بم نه م قورئانه له سنگمدا ناوه ستي و نازانم چوڼ به سهریدا زال بم، پيغه مبه (ﷺ) پيی فهرموو (نهی نه بولحه سهن ئایا چند وشه يه کت فير بکه م که خوا پييان سودمه ندت بکات به وهی فيريان بوويت و نه وهی له دهر و نندا فير بوويت چه سپاوی بکات ؟) وتی به لی نهی پيغه مبه ری خوا دهی فيرم بکه، فهرمووی (نه گهر شهوی هه يینی هات نه گهر توانيت له سی يه کی کوټای شه ودا هه ستيت نه و ساتيکی جی شايه ت هه وه نزا تيايدا وهر گيراوه، يه عقوبی برام به کور په کانی وت ﴿سوف استغفر لكم ربي﴾ دهليټ تا شهوی هه يینی ديټ. نه گهر نه توانی نه و له نيوهی دا هه سته، نه گهر نه تتوانی له سهره تايه وه هه سته و چوار رکات نويژ بکه، له رکاتی يه که مدا فاتيحهی قورئان و سوره تی ياسين بخوينه، له رکاتی دووه مدا فاتيحهی قورئان و (حم الدخان) بخوينه، له رکاتی سييه مدا فاتيحهی قورئان و (الم تنزيل السجدة) بخوينه، له رکاتی چواره مدا فاتيحهی قورئان و (تبارک المفصل) بخوينه، نه گهر له شايه تومان بوپته وه سوپاسی خوا يکه و به چاکی ستايشی خوا بکه و سه لاوات له سهر من بده و له سهر هه موو پيغه مبه رانيش بده و داوای ليخوشبوون بو باوه ردارانی نيرو می و نه و برايانه ت بکه که به ئيمان پيشت

^۱ - صحيح.

^۲ - به هه مان شيوه هيئاويه تي. (هه يسه می ج ۱۰، ص ۱۸۶) دهليټ که سه کانی سه نه ده که جی متمانن.

کهوتن پاشان له کوټایی ئه ودا بلی: خوايه به واز هینان له سه رکه شی و تا وانه کان به یه کجاری تا منت هیشتوه ته وه په حمم پی بکه، په حمم پی بکه ئه رکی بگرمه ئه ستو بی گرنګ نیه بوم، روزیم بده به چاک پوانین له نیو ئه ودا که تو له من رازی بکات، خوايه داهینه رو سازینه ری ئاسمانه کان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی که بی سنوره داوات ئی ده کم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پووناکی پووت دلم په یوه ست بکه یت به له بهر کردنی کتیبه که ت وه ک فیرت کردم و پوزیم بده بخوینم به و شیوه یی تو له من رازی بکات، خوايه سازینه ری ئاسمان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی بی سنور داوات ئی ده کم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پووناکی پووت به کتیبه که ت بینایم پوناک بکه یت و زمانم پیی پاراو کراوه بکه یت و پیی والای ببه خشی به دهر و نم و سنگم فراوان بکه یت پیی و جهسته می پی بشو یت چونکه جگه له تو که س له سه رکه حق یارمه تیم نادات و ته نها تو ئه وه دینیت، هیچ هیرو قوه تی نیه جگه له خوای بالای گه و ره) ئه ی ئه بولحه سه ن سی هه یینی یان پینچ یان هه وت هه یینی ئه وه بکه پشت به خوا گه را ده بی ت، سویند به وه ی منی به حق ناردووه هه رگیز هه له به موسولمان ناکات، ئین عه بباس ده لی ت سویند به خوا هینده ی نه برد پینچ یان هه وت هه یینی بوو تا عه لی هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) له کوپکی وه هه مان کوپدا وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من پیشت و ام لیها تبوو ته نها چوار ئایه ت و نمونه ی و ام له بهر ده کرد، که ده مخویندن به سه ر دهر و نمدا چارم نه ده کردن، که چی ئه مپو چل ئایه ت و نمونه ی و ام (هینده) فیروم که ده مخویندن به سه ر خو مدا و امده زانی قورئان له بهر چا و مدایه، من فه رمو وده م ده بیست که ده مویست بیلیمه وه چارم نه ده کرد، ئه مپو چه ندین فه رمو وده ده بیست و که ده یا نلیمه وه پیتیکی له بیرنا که م، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و کات پیی فه رموو (سویند به خوای که عبه ئه بولحه سه ن با و ه رداره ^۱).

نزاكانى هاوه لآن (ﷺ)

ئه حمده له (الزهد) له حه سه نه وه هيناويه تى ده لئيت: بيسستم ئه بو به كر (ﷺ) له نزايه كدا ده يوت: خوايه من داواى ئه وه تى ده كه م كه له سه ره نه جامدا خير ده بى، خوايه ئه وه م بو بكه كه خيرم پى بدات بو ره زامه ندى توو پله به رزه كانى ناو به هه شته نه پراوه كان، سه عىدى كورپى مه نسوور و جگه له وىش له مو عاويه كورپى قره وه هيناويانه ئه بو به كرى صديق له نزايه كدا ده يوت: خوايه چاكترينى ته مه نم له كو تايى و چاكترينى كارم كو تاييه كانى و چاكترينى پوژه كانم له و پوژه دابنى كه پي تده گه م.^٢

ئىبن ئه بى دنيا له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه مى جاشونه وه هيناويه تى ده لئيت: كه سى كه بپروام پييه تى وتى ئه بو به كر له نزايه كدا ده يوت: داواى ته واوى به خشش له هه موو شته كانداو سوپاس كر دنت له سه ريان ده كه م تا رازى ده بيت و داوى رازى بوونيشت داوات ليد ه كه م كه خير بي نيته پيم له هه رچيه كدا خيرى تيايه به هه موو ئاسانكارى به كى هه موو كاره كان نه وه ك به قورس كاره كانيان ئه بى به خشنده.

هه روه ها له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه وه له ئه بو به يه زىدى مه دائىنيه وه هيناويه تى ده لئيت: له نزاى ئه بو به كرى صديق برى تى بوو له (خوايه ئيمان و دل نيايى و له س ساغى و نياز پاكيم پى به خشه).^٢

ئىبن ئه بى شهبه و ئه بو نه عيم له الحية له عومه روه هيناويانه ده يوت: خوايه من په نا ده گرم به تو له وهى له بيئاگاييدا دابمي نيت يان له بيئاگاييه كدا ده ستبه ردارم بيت يان له بيئاگايانم بگيريت.

^١ - ترمزى ده لئيت ئه م فه رموده حه سه نى غه ريبه.

^٢ - له (كنز العمال ج ١، ص ٣٠٣) دا واهاتووه.

^٢ - له (كنز العمال ج ١، ص ٣٠٣) دا واهاتووه.

ئەحمەد لە زەھد لە ھەسەنەو ھیناویەتی عومەر (ﷺ) دەیوت: خوایە کردەو ھەم چاک و پوخت لەبەر خۆت بگێرەو پێی مەدە ھێچی تێدا بێت بۆ خەڵک (پروپامایی).

ئێین سەعدو بوخاری لە الأدب المفرد لە عەمری کۆری مەیمونەو ھیناویانە عومەری کۆری خەتتاب لەو نزایانەدا کە نزای پێدەکرە دەیوت: خوایە لەگەڵ چاکەکاراندا بمرێنەو لە ناو خراپەکاراندا دامەنێ و لە سزای دۆزەخ بپاریزەو پەییوەستی چاکەکارانم بکە، ئەحمەدیش لە زەھد لە ئەبولعەتایەو ھیناویەتی دەلیت: زیاتر نزای عومەری کۆری خەتتاب کە دەمبیسست ئەو ھوو (اللهم عافنا واعف عنا).

ئێین سەعدو ئەبو نەعیم لە الحلیة لە ھەفسەو ھیناویانە بیستی باوکی دەیوت: خوایە کۆژانی پێی خۆت و مەرگی ناو شاری پیغەمبەرە کە تەم پێی بەخشە، و تەم چۆن ئەو دەبیست؟ وتی خوا چی بویت و لە کۆی بیویت دەیکات.

ئێین ئەبی حاتم لە عومەرەو ھیناویەتی دەلیت: خوایە لەستەم و بیباوەریم خۆش بە یەکی و تەم ئەمیری باوەرداران ئەمە بۆستەم، بەلام بۆ بیباوەری چی؟ وتی مەرۆف زۆر ستم کارو بیباوەری نوینە.

لە کائی لە ئەبو عوسمانی نەھدیەو ھیناویەتی دەلیت: بیستم عومەری کۆری خەتتاب تەوافی کەعبەیی دەکردو دەیوت: خوایە ئەگەر مەنت لە بەختەو ھەریدا ناوئوس کردوو بەھیلەرەو، ئەگەر لە بەتەختیدا ناو ئوست کردوو ناوم تیایدا بوسەرەو لە بەختەو ھەریدا بئوسە، چونکە تۆ چیت بویت دەیسپریتەو دەچەسپینیت و ئومولکتاب لای خۆتە.^۱

^۱ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتوو.

^۲ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتوو. عەبدی کۆری ھەمیدو ئێین جەریزو ئێین مونزیریش کورتەر لەو ھیناویانە، وەک لە (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۴) دا واهاتوو.

ئېين سه عد (ج ۳، ص ۳۱۹) له سائيبی کوږی يه زید له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوږی خه تتابم بینی له چۆله وانی شه و له مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) له کاتی وشکه سالیه که دا شه و نویژی ده کرد و دهیوت: خوايه به ساله کان له ناومان مبه و به لآمان له سهر لابه، ئه م وشه ی ده و ته وه.

هه روه ها (ج ۳، ص ۳۲۰) له سائيبه وه هیناویه تی ده لیت: بینیم عومهری کوږی خه تتاب له کاتی وشکه سالیه که دا جلیکی له به ردا بوو که شانزه پینه و عه باکه شی پینج و بستی بوو و دهیوت: خوايه له ناو چوونی ئوممه تی موحه ممه د له سهر پیی من دامه نی.

بوخاری و مالیک و ئېين پراهه ویه و ئه بو نه عیم له الحلیه - به صه حیچی داناوه - له زهیدی کوږی ئه سله م له باوکیه وه هیناویه تی عومهری کوږی خه تتاب دهیوت: خوايه کوشتنم به دهستی که سی مه گیره که پکاتی یان سوچه دهی که هه بی وله پوژی دوايیدا لای تو بیکات به به لگه بوم.^۱

ئه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۵۴) له سه عیدی کوږی موسیبه وه هیناویه تی عومهری کوږی خه تتاب ورده به ردیکی کوکرده وه و پاشان لایه کی جله که ی دا به سه ری دا، دواتر له سه ری پاکشاو دهسته کانی به ره و ئاسمان به رزکرده وه و دواتر دهیوت: خوايه ته مه نم زوړو هیزم لاواز بووه و بلاو بوومه ته وه، ده ی به بی فه وتان و که مته رخمی بمبه روه بو لای خوت.

هه روه ها له ئه سه وده ی کوږی يه زیدی محاریبه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوږی خه تتاب بوو به خه لیفه له سهر مینبه ر وه ستاو سوپاس و ستایشی خوا ی کرد و دواتر وتی: ئه ی خه لکینه بزائن من بانگه واز که رم ده ی خو بسه پیئن، خوايه من توند و توپرم ده ی به نه رمونیانم بگیړه، من ده ست داخه رم ده ی به ده ست به خشنده م بگیړه، من لاوازم ده ی به هیزم بکه.

۱ - صحیح.

۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۱۳) داها توه.

ئەبۇ يەئلا بە سەنەدى سەھىھ لى سەئىدى كۆرى مۇسەببەھ ھىناۋىيەتى دەلىل: ئومۇمىي كاتى لە سەر تەرمى نوپۇزى دەكرى دەيوت: ئەم بەندەت دەستى لە دىنا بەرداۋ بە جىنى ھىشت بۇ خەلەكەكى و ھەژارى بەردەم تۆيە تۆيش ھىچ پىۋىستىت پىنى نىيە، ئەو شايەتى دەدا ھىچ پەرسىراۋى نىيە جگە لە خواۋ مەھمەدەش بەندەو نىرراۋى تۆيە، خوايە لىي خوش بەو چاۋ پۆشى لىبەكەو بىگەيەنە بە پىغەمبەرەكەي.^۱

بەيھەقى لە كەئىرى كۆرى مۇدركەۋە ھىناۋىيەتى ئومۇمىي كە لە سەر مۇدۋىيەك دەۋەستە دەيوت: خوايە كەس و كارو سامان و خىلى داۋەتەۋە دەست تۆۋ تاۋانىشى زۆرە دەي لىي خوش بە.^۲

يوسفى قازى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەيوت: (اعوذ بك من جهد البلاء ودرك الشقاء وشماتة الأعداء واعوذ بك من السجن والقيد والسوط).^۳

دەينەۋەرى لە ئەۋرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: بىستەم عەلى كۆرى ئەبۇ تالىب وا نزاى دەكرى: خوايە تاۋانەكانم زىان بە تۆ ناگەيەنن و پەھمەتى تۆ بۇ من ھىچ لە تۆ كەم ناكات.^۴

ئىبن نەجار لە عەلىيەۋە ھىناۋىيەتى كە مانگى دەبىنى دەيوت: خوايە من داۋاي خىرى ئەم مانگەۋ فەتەح و سەركەۋەتنى و بەرەكەتى و پۇزى و پوناكى و پىنمۇنىت لى دەكەم و پەنادەگرم بە تۆ لە خراپەي ئەۋەي تىيادايەۋ خراپەي دواترى.^۵

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۳) دا ھاۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) دا ھاۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۴) دا ھاۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۵) دا ھاۋە.

^۵ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۳۲۶) دا ھاۋە.

بہیہ قیٰ له عومہری کوپری سہ عیدی نہ خہ عیہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: له پشت
عہ لی کوپری ئەبو تالیبہ وہ له سہر تہ رمی ئیبنو لمو کہ نہ ف نو یژم دہ کرد، چوار الله
اکبری له سہر کردو سہ لامیکی دایہ وہ دواتر خستیہ ناو گوپرہ کھی وتی: خواہی ئەمہ
بہندی توو کوپری بہندی تو یہ لای تو دابہ زی و توش بہ خیرترین کہ سیت کہ
دادہ بہ زینیت بوی، خواہی دہروازہ و گوپری بو فراوان بکہو له تاوانی خوش بہ
چونکہ تہنہا خیری لیدہ بینین و تویش زاناتریت، شایہ تی دہدا ہیچ پەرستراوی نیہ
جگہ له خواو تویش مو حہ ممہ دی پیغہ ممہری خوایت.^۱

ئین جہریر له ئەبوہ یاجی ئەسہ دیہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: من تہ وافی کہ عہم
دہ کرد، بینیم کہ سی دہ یوت: خواہی له پیسکھی دہروم بمپاریژہ لہ وہ زیاتری
نہدوت - پیموت، ئەویش وتی لہ وہ بپاریژیم دزی ناکہم و زینا ناکہم و وانا کہم،
کہ سہ کہ عہدو پرہ حمانی کوپری عوف بوو.^۲

ئین ئەبی شہیبہ له ئەبو عوبہ یدہ وہ هیٰناویہ تی دہ لیت: پرسیارکرا له
عہدوللا ئەو نزایہ ی ئەو شہوہ پیغہ ممہر (ﷺ) پیی فہرموویت (نزا کہ پیٹ
دہری) چ نزایہ کت کرد؟ وتی وتم: (خواہی ئیمانیک یی ہلگہ پانہ وہو
بہخششیکی نہ پراوہ و هاو دہمی پیغہ ممہرت لہ بہر زاییہ کانی بہہ شتتدا
بہہ شتی نہ پراوہت لی داوادہ کہم).^۳

ئەبو نہ عیم له الحلیہ (ج ۱، ص ۱۲۷) لہ ئەبو عوبہ یدہ وہ لہ باوکیہ وہ هیٰناویہ تی
دہ لیت: من شہوی نو یژم دہ کرد کہ پیغہ ممہر (ﷺ) دای بہ لامدا لہ گہل ئەبووبہ کرو

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) داواہاتووہ.

۲ - له تہ فیسری ئین کہ ثیر (ج ۴، ص ۳۳۹) داواہاتووہ.

۳ - ضعیف.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۷) داواہاتووہ، ئین عہساکیرش له عومہرہ وہ لہ گہل زیادہ ی
چیوکی نو یژو نزایدا هیٰناویہ تی، وەك له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۶) داواہاتووہ.

عومهر دا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (سل تعطه) (داوا بکه پیټ دهری) عومهر وتی: پاشان من چووم بۆ لای عه بدوللا وتی: من نزایه کم ههیه ناتوانم وازی لیبهینم - به هه مان شیوه هیناویه تی - نه مه شی بۆ زیاد کردوه (بیلبله ی چاوی که نه بریته وه)^۱ له گیرانه وهیه کی دیکه لییه وه له عه ونی کوپی عه بدوللا وه هیناویه تی ئه بو به کر گه رایه وه بۆ لای عه بدوللا وتی: ئه و نزایه ی که میک له مه و پیش کردت بیلیره وه بۆم، وتی: سوپاس و ستایشی خوام کرد و دواتر وتم هیچ په رستراوی نیه جگه له توو به لیتن حه ق و گه یشتن پیټ حه ق و به هه شت حه ق و دۆزه خ حه ق و نیردراوانت حه ق و کتیبټ حه ق و پیغه مبه رانت حه ق و موحه ممه د حه ق.^۲

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۲) له شه قیقه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوللا زۆر ئه م نزایانه ی ده کرد: خواجه نیوانمان چاک بکه و ریگه کانی ئیسلامان نیشان بده و له تاریکیه کانه وه به ره و پوناکی پزگارمان بکه و خواجه دیار و نادیاره کانمان لی دوربگره و به ره که ت بخه ره بیستن و بینایی و دل و ژن و مندا له کانمانه وه و لیمان خوشبه، به راستی تو لیبوردی میهره بانی، خواجه به سوپاسگوزارانی به خششت و ستایشکارانی و دانپیدانه رانی دامانبنی و به خششه کانمان بۆ ته واو بکه.

ته به رانی له ئه بولنه حه و سه وه هیناویه تی ده لیت: له عه بدوللا ی کوپی مه سه وودم بیست ئه م نزایه ی ده کرد (خواجه من داوا ی ئه و به خششه مۆرکراوه ت لیده کم که پیټ به خشیوم و ئه و به لایه ی خوټ که توشت کردووم و ئه و فه ضله ت که پیټ داوم خواجه بمخه ره به هه شت، خواجه به فه زل و منه ت و په حمه تی خوټ بمخه ره به هه شت.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - ئه بو نه عیم (ج ۱، ص ۱۲۸) ده لیت: سه عیدی کوپی ئه بولحه سام له شه ریکه وه هیناویه تی و سه عیدی کوپی موسه بیی هیناوه ته نیوان عه ون و عه بدوللا، پاشان له و ریگه یه وه ده یهینی.

۳ - صحیح.

۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن.

ههروه‌ها له ئەبو قولابه‌وه له ئیبن مه‌سعوده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: خوايه ئەگەر له نیو به‌د به‌ختاندا ناوت نویسوم بمسپروه‌وه له ناو به‌خته‌وه‌راندا ناو نویسم بکه.^۱

له عه‌بدوللای کورپی عه‌کیمیشه‌وه هی‌ناویه‌تی ئیبن مه‌سعود ئەم نزایه‌ی ده‌کرد: خوايه باوه‌رو د‌لنیایی و تی‌گه‌یشتم زیاد بکه-یان وتی زانستم-^۲.

هه‌روه‌ها له ئەبو وائیله‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پ‌وژئی پاش ئەوه‌ی له نویژی به‌یانی بوینه‌وه مؤ‌له‌تمان ئی وه‌رگرت پرسیارم له ئیبن مه‌سعود کرد وتی بی‌نه ژوور. وتمان که‌می چاوه‌رئی ده‌که‌ین نه‌وه‌ک ئەوانه‌ی ناو مال کاریکیان هه‌بی. ئەویش به‌ سوبحانه‌للأ‌هات وتی واده‌زانن بنه‌ماله‌ی عه‌بدوللأ‌ له بی‌ئاگایدان. پاشان وتی ئەه‌ی که‌نیزه‌ک بزانه خ‌و‌ر هه‌له‌اتووه، وتی نا، پاشان تا س‌ی جار پیی وت، سی‌یه‌م جار وتی به‌ل‌ی، ئەویش وتی سوپاس بو‌خوا که ئەم پ‌وژه‌ی پی به‌خشین و له زه‌بونیه‌کانمان خ‌و‌ش بو-وابزانم وتی به‌ ئاگر سزای نه‌داین-^۳.

ته‌به‌رانی له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له‌وه هی‌ناویه‌تی عه‌بدوللای کورپی مه‌سعوود هاته‌(سده الشوق) وتی خوايه من داوای خ‌ی‌ری ئی‌ره و خ‌ی‌ری خه‌لکه‌که‌یت ئی ده‌که‌م و له خ‌راپه‌ی ئی‌ره و خ‌راپه‌ی خه‌لکه‌که‌ی په‌نات پی ده‌گرم.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه‌یسه‌می ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که سه‌حیحن به‌لام ئەبو قولابه ئیبن مه‌سعوودی نه‌دیوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه‌یسه‌می ده‌لیت سه‌نه‌ده‌که‌ی جه‌ییده.

۵ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۱۸) ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن.

۶ - صحیح.

۷ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۲۹) ده‌لیت ته‌به‌رانی به‌ مه‌وقوفی هی‌ناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن جگه له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له که‌جی متمانه‌شه.

تہ بہ رانی لہ قہ تادہ وہ ھیناویہ تی ئین مہ سعود ٺہ گہر بیویستایہ بجیتہ گوندیک دہیوت: خوایہ ئہی پەرہردگاری ئاسمانہ کان و ئہ وہی ئاسمانہ کان سیبہریان بؤ کردوون، ئہی پەرہردگاری شہیتانہ کان و ئہ وانہ ش کہ شہیتانہ کان گومرایان دہکن، ئہی پەرہردگاری پەرہرہ باکان و ئہ وانہی پەرہرہ و بلاویان دہخن، داوی خیری ئہم شوینہ و خیری ناویت لی دہکم، پہ ناشت پی دہگرم لہ خراپہی و خراپہی ناوی^۱.

ئہ بو نہ عیم لہ الحلیۃ (ج ۱، ص ۲۳۳) لہ ئہ وری کوپی یہزیدہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: موعازی کوپی جہل (ﷺ) کہ شہ و نویژی دہکرد دہیوت: خوایہ چاوہ کان خہ و توون و ئہ ستیرہ کان تاویان داوہ توش زیندووی قہیومیت، خوایہ ھہ و لدانم بؤ بہہ شست ھیاوش و پاگردنم لہ دوزخ لاوازہ، خوایہ لای خوت پینموونیہ کم بؤ دابنی کہ تا پوژی دوی بیبہیت، بہ راستی تو لہ بہ لین لاندہیت^۲.

ئین ئیسحاق لہ پیگہی عروہ لہ ڙنیکی بہنی نہ جارہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: مالی من لہ دریرترین مالہکانی دہوری مزگہوت بو، بیلال ھہ موو بہ یانیہ ک بؤ نویژ بانگی لہ سہر دہدا، بہرہ بہ یان دہات و لہ سہر مالہ کہ دادہ نیشت و چاوہرپی بہ یانی دہکرد، کہ کاتی دہات دہوہ ستاو دواتر دہیوت خوایہ من سوپاست دہکم و پشتت پی دہبہ ستم بہرانبہر قورہیش کہ ئایینہ کہت پیک راہگرن، ڙنہ کہ وتی پاشان بانگی دہدا، بہ خوا نہ مدیوہ شہوی ئہ وہ نہ لیٹ-واتہ ئہ و شتانہ- ئہ بو داود لہ فہرموودہیہ کہ وہ بہ تاکی لیوہی گیراوہ تہ وہ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (ھہیسہ می ج ۱۰، ص ۱۳۵) دہلیت کہ سہکانی صہیحجن بہ لام قہ تا ■ ئین مہ سعودی نہ دیوہ.

۳ - منقطع.

۴ - تہ بہ رانی ھیناویہ تی و سہ نہ دہکہی مونقہ تیعہ. وک (ھہیسہ می ج ۱۰، ص ۱۸۵) دہلیت.

۵ - حسن.

۶ - لہ (البدایہ والنہایہ ج ۳، ص ۲۲۳) داواہاتوہ.

ته به رانی له زهیدی کوری ثابت هوه هیناوویه تی کاتی راده کشا دهیوت: خوایه من داوای دهوله مهندي مال و مندا ل و مهولات لیده کهم و په نات پیده گرم له وهی نرات به ران بهر خزمی هه بی که په یوه ندیم له گهل بریوه.^۱

ئین سه عد (ج ۳، ص ۶۱۴) له عروه وه هیناوویه تی سه عدی کوری عوباده (ﷺ) نرای ده کرد خوایه سوپاس و شکوم پی ببه خشه، هیچ شکویه ک نیه به بی کارو هیچ کاریک نیه به بی سامان، خوایه کهم باشم ناکات و منیش به ران بهری باش نابم.

ئه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۲۱۹) له بیلالی کوری سه عده وه هیناوویه تی ده لیت: ئه بو دردا دهیوت: خوایه په نات پیده گرم له ناکوکی دل، وتیان ناکوکی دل چی یه ؟ وتی له هر دو لی کدا سامانم بو دابنری.

هه روه ها له (ج ۱، ص ۲۲۰) له ئیسماعیلی کوری عوبه یدولا وه هیناوویه تی ئه بو دردا دهیوت: خوایه له گهل چاکه کاراندا بممرینه و له گهل خراپه کاراندا مه مهیل ره وه، له لوقمانی کوری عامر له ئه بو دردا وه که دهیوت: خوایه به کاریکی خراپ توشم مه که و تاقیم مه که ره وه تاپی ببم به که سیکی خراپ.

هه روه ها له (ج ۱، ص ۲۲۳) له حه سانی کوری عه تیه وه هیناوویه تی ئه بو دردا دهیوت: خوایه په نات پی ده گرم دلی زاناکان نه فرینم ئی بکه ن، وتیان چون دلیان نه فرینت ئی ده که ن ؟ وتی رقیان لیم بیت.

ئه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۲۲۴) له عه بدولالی کوری یه زیدی کوری ربیعی دیمه شقیه وه هیناوویه تی ده لیت: ئه بو دردا وتی: شه ویک له سه ره تای شه وه و چووم بو مزگهوت، که چوومه ژور دام به لای که سی کدا کړنوشی بر دبوو دهیوت: خوایه من ترساو په نا هی نه رم دهی له سزای خو ت په نام بده، من داواکاری هه ژارم دهی له فه زلی خو ت پوزیم بده، تاوانبار نا تا پوزش بهینمه وه. به هی زیش نیم تا خو م سه ربخه م، به لام تاوانباریکم که داوای لیخو شبوون ده که م، ده لیت: ئه بو دردا به یانی له تاو سه رسامی به و وشانه هاوه له کانی فیری ئه و نزایه ده کرد.

^۱ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۲۵) ده لیت سه نه ده که ی جه ییده.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۹) له ئومامه ی کوپری خه زه نه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم پیری به و په پری دهنگی هاواری ده کرد خوییه من په نا ده گرم به تو له خراپه، هیچ تیکه لی نه بیست. وتم نه وه کییه ؟ وترا نه وه ی نه بو دردایه. حاکم له نه بو دردا نه وه هیئاویه تی ده یوت: خوییه من په نا ده گرم به تو له وه ی له کارم شتی بخه یته پروو بو عه بدوللای کوپری په واحة ی برام که شهرمی لی بکات.^۱ نه بو نه عیم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۰۸) له نافع وه هیئاویه تی ئیبن عومره (رضی الله عنه) له سهر صه فا نزای ده کرد خوییه دووره تاوانم بگره به ئایینه که ت و گوپرایه لی کردنی خو ت و پیغه مبه ره که ت، خوییه له سنوره کانت دوورم بخه ره وه، خوییه له وانه م بگیړه که توو فریشته کانت و پیغه مبه ره کانی توو به نده چاکه کانی خو ش ده ویت، خوییه لای خو ت خو شه ویستم بکه، لای فریشته کانت و پیغه مبه ره کانت و به نده چاکه کانت خو شه ویستم بکه، خوییه بو ئاسانی ئاسانکاریم بو بکه، له سه ختی دوورم بگره و لیم خو ش به له پوژی دوا ی و دنیا ی یه که مدا، بمگیړه به پی شه و له خواتر سه کان، خوییه توو فره موته ﴿ادعونی استجب لکم﴾ تویش له به لئین لانا ده یست، خوییه نه گهر پینمونیت کردووم بو ئیسلام ده ی جیام مه که ره وه لی و نه ویش له من دامه پنه تا ده مبه یته وه بو لای خو ت و هر له سهر نه و باوه پره بم. نه م نزایه ی ده کرد له گه ل نزایه کی دوورو در یژیدا له سهر صه فا و مه رو و له عه ره فات و له نیوان دوو (جمره) وله ته و افیشدا.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۴) له عه بدوللای کوپری سه بره وه هیئاویه تی ده لیت: ئیبن عومره (رضی الله عنه) که به یانی ده کرده وه ده یوت: خوییه له و به ندانه تم بگیړه که گه وره ترین یشکی هه موو خیریکم له لات هه بی که به یانیان دابه شی ده که یت و نه و رووناکیه ی پینمونی پی ده ده یست و نه و په حمه ته ی بلاوی ده که یته وه و نه و

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۶) دا واهاتوه.

پۆزیه ی بلاوی ده که یته وه و زیانی که لای ده بهیت و به لایه که هه لی ده گریت و
ناشوبی که ده یگۆریت^۱.

به زار له سه عیدی کوپی جوبه ی ره وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه باس (ﷺ) ده یوت:
خوایه من به پووناکی پووت که ئاسمانه کان و زهوی پی پونا که داوات لیده کهم که په ناو
پاراستن و که نار و ژیر بالی ره حمه تتدا دام بنیت^۲.

بوخاری له (الادب المفرد ص ۱۰۱) له سه عیده وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه باس
ده یوت: خوایه قه ناعه تم پی بده و به ره که تی تی بخه بۆم و له دوا ی هه موو نا ئاماده ییه که
خیرینه^۳.

ئیسماعیلی قازی له تاوسه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئین عه باس ده یوت:
خوایه شه فاعه تی گه وه ی موحه ممه د قبول بکه و پله ی به رزی به رزتر بکه ره وه و پشکی
ته واوی له دنیا و دوا پۆژدا پی ببه خشه وه چون به خشیت به ئیبراهیم و موسا (علیهما
السلام)^۴.

ته به رانی له ئوم در دانه وه هیناویه تی ده لیت: فو زاله ی کوپی عوبه ید ده یوت: خوایه
داوی په زامه ندی به قه زاو قه دهرت ئی ده کهم، ژیا نی خو شی دوا ی مه رگت ئی دا واده کهم،
چیژی پوانین بو پوت و تاسه ی دیدارت به بی زیان و فیتنه ی گو مپرا که رت ئی دا واده کهم
ده لیت ئه و نزایانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یکردن^۵.

۱ - صحیح.

۲ - ته به رانی به و شیوه لیوه ی هیناوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۴) ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - ئین که ئیر له ته فسیره که یدا (ج ۳، ص ۵۱۳) ده لیت سه نه ده که ی جه یدی به هیزی سه حیحه، ته واو.

۷ - حسن.

۸ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۷۷) ده لیت ته به رانی له دوو موعجه می وه سیت و که بیر به سه نه دی
جی متمانه هیناویه تی، ته واو.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۳۹) له مه قبریوه له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی مهروان له و نازارهیدا که تیایدا مرد هات بو لای وتی نهی نه بو هورهیره خوا شیفات بدات، نهویش وتی خوایه من دیداری توم پی خوشه دهی توش دیداری منت پی خوش بییت، مهروان نهگیشته لای هاوه لانی (قطا) نه بو هورهیره مرد.

ته بهرانی له (المعجم الأوسط) له عبدو لالی کوپی هیشامه وه هیئاویه تی هاوه لانی پیغمبر (ﷺ) فیری نه نزیه ده بوون کاتی ده چویه سالی نوی یان مانگی نوی خوایه به ئاسایش و باوهرو سه لامه تی و ئیسلام و په زامندی خوی میهره بان و جیاو دوری له شهیتان بیهینه به سه رماندا^۱.

بزار له نه بو نومامه ی کوپی سه هل له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده لیت: پیموت چی نهو خه لکه ده ترسینی که چونه گوندی یان لای گوندی بوون ده لین (خوایه تییدا پوزیان بو دابی) وتی نهوان له سته می والی و نه بارینی باران ده ترسان^۲.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۳) له ثابت وه هیئاویه تی ده لیت: نه نه س (ﷺ) که نزای بو براکه ی ده کرد ده یوت: خوا سه له واتی خه لکیکی چاکه کاری له سه ر دابی، سته مکارو خراپه کار نه بن و شهو نویژو پوژ به پوژوو بن.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۱۰۶) له عبدو لالی کوپی زوبهیره وه هیئاویه تی کاتی هه وه بروسکه ی ده بیست وازی ده هیئا له قسه کردن و ده یوت: «يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ» پاشان ده یوت نه ترساندنه بو خه لکی سه رزهوی سه خت و تونده^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده لیت سه نه ده کی سه سه نه، له په راویزه کهیدا لای ئین چه جهر هاتوو: له سه نه ده که دا رشدینی کوپی سه عدی هاتوو که لا وازه.

۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له قه یسی کوپی سالم که جیمتمان شه.

۴ - مالیک له ئین زوبهیره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی له المشکا دا، به لام نه و تهی نه هیئاوه پاشان وتی تا کو تایی.

نژای هاوه لاند (ﷺ) بویه کدی

ئین عه ساگیر له سه یفی کورې عومر له موچه ممدو و ته لحه و مهلب و
عمر و سه عیده وه هیناوویه تی ده لئین:

سه ماکی کورې مه خزه مه و سه ماکی کورې عوبه یدو سه ماکی کورې
خه رشه هاتن بوی لای عومر. عومر و تی بهر که تی خواتان لیبت، خویه
ئیسلا میان پی بهر رابگره و پیان پاپشتی ئیسلام بکه.^۱

ئین ئه بی شه یبه و ته به رانی و ئه بو نه عیم له المعرفه له عه بدوره حماني
کورې که عی کورې مالیکه وه هیناویانه ده لئیت: من پیش پره وی باو کم بووم
کاتی چاوی له ده ستدا، کاتی له گه لی درده چووم بوی نویژی هینی بانگی
بیست داوای لیخو شبوونی بوی ئه بو ئومامه ئه سعه دی کورې زراره ده کردو
نژای بوی ده کرد، منیش پی و ت ئه بابا گیان چیته کاتی بانگت بیست داوای
لیخو شبوونت بوی ئه بو ئومامه کردو نژات بوی کردو و صلا و ات له سهر دا؟ و تی
کورې شیرینم ئه و یه که م که س بوو پیش هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) له (البقیع
الغضامات) له گوړستانی بهنی بیاضه کووی ده کردینه وه، و تم: ئه و پوړه چهند
بوون؟ و تی چل که س بووین.^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۲۴۳) له ئه بو ئه لعه لائی کورې شخیر له که سیکی بهنی
به کری کورې وائیله وه هیناوویه تی ده لئیت: من له گه ل بوره یده ی ئه سله می
له (جستان) بووم که قسه م له پرووی عه لی و عوسمان و ته لحه و زوبه یردا کرد تا

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۱) دا واهاتووه.

^۲ - (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۶).

پای ئه وهر بگرم، ئه ویش پووی کرده قیبله و دهسته کانی بهرز کرده وه و وتی
 خواجه له عوسمان خوش به و له عه لی کوپی ئه بو تالیب خوش به و له ته لحه ی
 کوپی عوبه یدولا خوش به و له زوبه یری کوپی عوام خوش به، پاشان سه یری
 کردم وتی: بی باوک تو بکزی منی (ده ته وی بمکوژی)؟ وتم به خوا نه مویست
 بتکوژم به لام ئه مه م له تو ویست، وتی خه لکی له لایه ن خواوه پیشپه وییان بو
 بووه، ئه گهر بیه ویست به پیشینه یان خوش ده بیست لییان و ئه گهریش بیه ویست
 به هوی داهینان و ئه نجامدانی کاره وه سزایان ده دات، حسابیان لای خواجه.

بهشی پانزه هه م

چۆن پیغمبر (ﷺ) و هاو لانی له جومعه و جماعت و حج و غزاو هه موو باره کاندای و تاربان دهاو ده که وتنه هاندان له سه به جیگه یاندنی فرمان با تهنهت پیچه وانه ی بهرچاوی و ئەزموونه کان بیته؟ چۆن به دووریان ده گرتن له دنیاو چیژه خیراکانی و هانیان دهاو بو رۆژی دواپی و چیژه ماوه کانی ههروهک ئەوهی ئوممهتی ئیسلامی رابگرن دهوله مندو هه ژارو تایبهتی و گشتی یه کانی له سه به جیگه یاندنی فرمانه ئاراسته کراوه کانی خواو پیغمبر (ﷺ) بو یان به جیگه یه نن، ئەویش به خو ماندوو کردن و به خشیانی مال و سامانیان، ئەوان له سه سامانی فهوتاو خوشیه ئاوا بوه کان رایان دههینان.

یه کهم وتاری موچه ممه د پیغه مبهری خوا (ﷺ)

پیغه مبهر (ﷺ) له مه دینه نه وه بوو له نیوانیاندا وه ستاو سوپاس و ستایشی
 خوای کرد به و شیوه یه ی شیواو یه تی، پاشان فره مووی: (پاشان نه ی خه لکینه
 تویشوو بو خوتان پیش بخه ن ده زانن سویند به خوا که ستان دهری پاشان واز له
 مه پرو مالته که ی ده هیئت و هیچ شوانیکی نیه، پاشان په روه ردگاری پیی
 ده فره مووی هیچ نیوه ندو ریگری که پیی لی بگری له نیوان نه و خوادا نیه، (ثایا
 نیروای من نه هات بو لاتان تا پیئت رابگه یه نیئت و سامانم پی نه دایت و فه زلم
 به سهردا نه رشتیت؟ ده ی چیت پیشخست بو خوت؟ نه ویش سهیری راست و چه پ
 ده کات و هیچ نابینی، پاشان سهیری به رده می کرد ته نها دوزه خی بینی، ده ی
 هه رکامتان توانی ده موچاوی له دوزه خ بیاریزی با بیپاریزیست باببه له ته
 خورمایه کیش بیئت، هه رکه س نه وه شی به دینه کرد با به وشه یه کی پاک و جوان،
 چونکه به وه پاداشتی خیری به ده به رانبر تا هوت سهد به رانبر ده دریته وه،
 سه لام و ره حه ت و به رکه تی خوا له پیغه مبهری خوا) پاشان پیغه مبهر (ﷺ)
 جاریکی دی وتاری فره موو (سوپاس بو خوا سوپاسی ده کهم و پشتی پی ده به ستم،
 په نا ده گرین به خوا له خراپه ی دهرنمان و خراپه ی کاره کانمان، هه رکه س خوا
 رینموونی بکات هیچ گومراکه ریکی بو نیه، هه رکه سیش گومراپیست هیچ
 رینموونیه کی بو نیه، شایه تی ده دم هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاکی بی
 هاوه ل، چاکترین فره مایشت فره مایشتی کتیبی خوایه، هه رکه س خوا له دهرنیدا
 رازاوه ی بکات و پاش بیباوه ری بیباته ناو ئیسلام و به سهر قسه ی خه لکدا قسه ی
 خوا پیش بخت، سه رکه وتوه، قورئان راستترین و په وان بیژانه ترین (گه یه نه رترین)
 فره مایشته، هه رکه ستان خوش بویت که خوای خوش ده ویت، خواتان له هه موو
 دله کانتان خوش بویت، له خواو یادکردنی خوا بیزارمه بن و دله کانتان به پرووی دا
 ره ق نه بن، چونکه هه رکه س هه لبریزی و جیابکاته وه نه و ناو نراوه به چاکه ی

کاره کانی و چاکترینی بهنده کان و قسه ی باش و هه موو ئه و حه لال و حه رامه ی بو
خه لک هینراوه، ده ی خوا به رستن و هیچ ھاوہ لیکی بو دامه نین و به شیایوی خوی
لیی بترسن، خوا به راست بزائن به چاکترینی ئه و قسانه ی به دمه کانتان ده یانلین،
له نیوانتانا به پوخی خوا یه کترتان خوش بویت، خوا توپه ده بیت به لیینی
بشکینریت، سه لام و په حمه ت و به رکه ته ی خوتان له سه ر بی^۱ ۲.

وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) له هه نیدا

ئیین جه ریر (ج ۲، ص ۱۱۵) له سه عیدی کوپی عه بدو په حمانی جومه حیه وه
هیناویه تی له سه ر وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) له یه که م هه یینیدا که له مه دینه له ناو
به نی سالم کردی له عه وفه وه ده یگی پیته وه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (سو پاس بو
خوا، سو پاسی خوا ده که م و پشتی پی ده به ستم و داوای لیخوش بوون و پینموونی
لیده که م، بروای پی دینم و بیباوه ری له پوودا نانوینم و دژایه تی ئه وه ده که م که
به رانبه ری بی باوه ره، شایه تی ده دم هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاکی بی
هاوه ل وه موحه مه دیش به نده و نیروای ئه وه، به پینموونی و پروناکی و
ناموژگاری له سه ر پی پیغه مبه ران و که می زانست و گو مپایی خه لک و پچپانی له
کات و نزیک بوونه وه له پوژی دواپی و نزیک له مه رگ ناردی هه رکه س گو پرایه لی
خواو پیغه مبه رکه ی بیت ریک راست پیکاویه تی. هه رکه س لییان لا بدات و یاخی
بیت سه رکه ش بووه و زیده پویی کردووه و گو مپاییه کی دوورو دریزتی توش بووه،
وه سیه تتان لیده که م به له خوا ترسان چونکه چاکترین وه سیه ته که موسلمان بو

۱ - ضعیف.

۲ - ئه م پیگه ی فه رمووده یه مورسه له، له (البدایه والنهایه ج ۳، ص ۲۱۴) دا واهاتووه. ئیین
عه ساکیر له ئه نه سه وه یه که م وتاری پیغه مبه ری (ﷺ) به ده قی دیکه به کورتی هیناویه تی وه
پیشتر هیناومانه.

موسلماننى بىكەت ھانى بىدات بۇ پۇژى دۋاي و فەرمانى پى بىكەت بە لە خوا ترسان، دەى وريا بن لەۋەى خوا بەرانبەرى وريايى پىداون و ئامۇژگارى لەۋە چاكترو دىكر لەۋە چاكترنى، لە خواترسان بۇ ئەۋەى كارى پى بىكەت لەسەرىيەتى ترس و بىمى لەپەرۋەردىگارى يارىدەدەرى پاستە بۇ ئەۋە بارى پۇژى دۋايىيەى ئىۋە نىازتانە بۇى (ھەۋلى بۇ دەدەن) ئەۋەى بارى نىۋان خۇى و خۋاي لەبارى نەينى و ئاشكرا چاك بىكەت و مەبەستى بەۋە تەنھا بۇ خوا بىت دەبىتە دىكرى بۇى لە پىشخەرى كارى و خەزىنەيەك بۇ دۋاي مردن كاتى كەس ھەژارە بەۋەى پىشى خستۋە، جگە لەۋەش ھەز دەكەت نىۋانى ئەۋە ئەۋ كارە خراپەى ماۋەيەكى دورور بىت، خوا ھۇشيارىتان پى دەدات لەمەر خۇى خواش بەرانبەر بەندەكان بە سۆزو مېھرە، ئەۋ كەسەى قسەى بەپاست و بەلنى بەدەست بەينى ھىچ لادانى لەۋە نىيە؟ چونكە خوا دەفەرمۇيت ﴿مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ (لاى من قسە ناگۇپرىت و من بەرانبەر بەندەكان ستم كارنيم) دەى لە پىشخەرى كارتان و دۋايىنەى كارتان لەبارى ئاشكراو نەينى دا لە خوا بترسن چونكە ھەركەس لە خوا بترسى تاۋانەكانى لى دەسپرىتەۋە پاداشتى گەۋرەى بۇ دادەنرى، ھەر كەس لە خوا بترسى سەركەۋتنىكى گەۋرەى بەدەستەينەۋە، لە خوا ترسان پۋەكان سىپى دەكەت و پەرۋەردىگارى پازى و پلەى بەرز دەكاتەۋە، پىشكى خۇتان ۋەربگرن و كەمتەرخەمى مەكەن بەرانبەر خدا، خوا كىتبى خۇى فىرى ئىۋە كردو پى خۇى بۇ داپشتن تا ئەۋانە بناسى كە پاست دەكەن و درۆزنانش بناسى، دەى ۋەك چۆن خدا چاكەى لەگەل كردن چاكە بكەن و دژايەتى دۆژمانى خوا بكەن و لە پى خۋادا بە واتاى تەۋاۋى خۇى جىھاد بكەن ئەۋ جىاۋ پاك پايگرتوون و ناۋى ناۋن موسولمانان تا ئەۋەى لەبەرچاۋ پوونى لادەداۋ بە ھىلاكدا بچى و ئەۋەى بە پى پوونى خۇى زىندو پادەگرى زىندوۋ پايگرىت، ھىچ ھىزى نىيە جگە لە خوا، دەى زۆر يادى بكەن و كار بكەن بۇ دۋاپۇژ، چونكە ھەركەس نىۋانى خۇى و خوا پاك بىكەت خوا بەسە بۇ نىۋانى ئەۋ خەلك، ئەمە چونكە خوا لە قەزا لەسەر خەلك دادەنى و خەلكى

له سهر ئه و دانانين و خوا به سهر خه لکدا دهسته لاتی هه يه و ئه وان دهسه لاتیان به پرويدا نيه، الله اکبر، هيچ هيڅی نيه جگه له خواي گه وړه).^۱

وتاره کانی پیغه مبهه (پښتو) له غه زاکاندا

ته به رانی و به زار له حه راره وه که يه کی بووه له هاو لاند هیناویانه ده لیت: له گه ل پیغه مبهه (پښتو) غه زامان کردو گه یشتین به دوژمنان، پیغه مبهه (پښتو) هه ستاو سوپاس و ستایشی خواي کردو دواتر فهرمووی (ئهی خه لکینه ئیوه به یانیتان له نیوان سه وزو زه ردو سوورو ئه ودا که له ناوباره کاندا هه يه کرده وه، دهی نه گهر گه یشتن به دوژمنتان پیشپه وی بکن، چونکه هه رکه سی له پیی خوادا هه لکوتی دوو خوړی عین به ره و لای کیپرکی ده کن، نه گهر شه هید به بوو یه که م دلوی خوینی ده که ویتته سه رزه وی خواي گه وړه هه موو تاوانیکی ده سپرته وه دوو خوړیه که ش ته پو توژ له ده موچاوی ده سپرن و ده لین ئیستا کاتت هات، ئه ویش ده لیت من بو ئه و دوانه تانم).^۲

ته به رانی له جابره وه (پښتو) هیناویه تی پیغه مبهه (پښتو) کاتی له غه زای ته بوك دابه زی، هه ستا وتاری بو خه لکدا و فهرمووی (ئهی خه لکینه داوای به لگه و نیشانه له پیغه مبهه رتان مه کن، ئه وانه قهومی صالح بوون داویان له پیغه مبهه ریان کرد تا وشتریکیان بو بنیریت، ئه ویش کردی، وشتره که له م لاه (فج) ده هات و پوژی هاتنی

۱ - ضعیف.

۲ - له (البدایه والنهایه ج ۳، ص ۲۱۳) ده لیت: ئیین جهریر به و شیوه هیناویه تی و ئیرسالی له سه نه ده که دا هه يه، ته وای. هه وړه ها قورتوبی له ته فسیره که یدا (ج ۱۸، ص ۹۸) به هه مان شیوه به دوورو دریتی به بی سه نه د هیناویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۷۵) ده لیت له سه نه ده که دا عه باسی کوپی فزلی ئه نساری هه يه که لا واره.

ئاوه که ی ئەوانی دەخواردەوه و ئەوانیش شیرەکیان دەدووشی وه له ئەوانه ی سودمه ند بن له سەر شیری، پاشان له و لاوه دهات سهریان بری، خوا سی پوژی بو دانان به لینی خوا بی درویه، پاشان دهنگه به رزه که هات و خوا ئەوانه ی له ناوبرد که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون جگه له که سیك که له حهره می خوادا بوو، حهره می خوا له سزای خوا پاراستی و ترا ئه ی پیغه مبه ری خوا ئەوه کی بوو ؟ فهرمووی (ابورغال).^۱

ته به رانی له حه سه نی کوپی علیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) پوژی غه زای ته بوک چوویه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای کردوو پاشان فهرمووی (ئهی خه لکینه من ته نها ئه و فرمانه تان پی ده که م که خوا فرمانی پی کردوون و ئه و پیگریه تان ئی ده که م که خوا پیگری ئی کردوون، ده ی له داوادا جوانی بنوینن، چونکه سویند به وه ی گیانی ئه بولقا سمی به ده سه ته که ستان پوزیه که ی داوای ده کات و به دوایدا ده چی وه ک چون سهره مه رگی و ئه جه له که ی به دوایدا ده گه ری، ئه گه ر شتیکتان له سهر قورس بوو به گوپراهی خوای گه وره داوای بکه ن و به دوایدا بچن).^۲

ته به رانی له عه بدوللای کوپی عه مره وه هیناویه تی ده لیت: کاتی فه تحی مه که که کرا بو پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (کفوا السلاح إلا خزاعه من بنی بکر) (چه ک لا به ن جگه له خوزاعه له به نی به ک) تا نویژی عه سری کرد موله تی دان ئینجا فهرمووی (کفوا السلاح) که سیکی خوزاعه گه یشته به که سیکی به نی به ک له به یانیدا له موزده لیفه و کوشتی، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی بیست و هه ستاو وتاری داو

^۱ - (هه یسه می ج ۷، ص ۳۸) ده لیت: ته به رانی و به زارو ئه حمه د به هه مان شیوه هیناویانه که سه کانی سه نه ده که ی ئه حمه دیش که سانی سه حیح، ته واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۶) دا واهاتوه.

فهرمووی بینیم پشتی دابوو به که عبه وه (دوژمنتین کهس بهرانبهر به خوا ئه وه یه له حهره مدا کوشتن بکات یان جگه له بکوژه کهی بکوژی یان به دوژمنایه تی و خوینی سهرده می نه فامی کهس بکوژیئت) کهسی هه ستاو وتی فلآن؟ کوپمه. پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (لا دعوة فی الاسلام ذهب امر الجاهلیة الولد للفراش والعامر الأثلب) (له بانگه وازی ئیسلامدا وانیه، باری نه فامی چوو، منداڵ بو دایکی سهر چی ده بیئت، ئه سله بیهش بو زیناکاره). وتیان ئه ثله ب چی یه؟ فهرمووی (بهرد) فهرمووی (دوای به یانی نویت نیه تا خور هه لدی. هیچ نویتیک دوای عه سر نیه تا خور ئاوا ده بیئت) فهرمووی (نافرته به سهر پورو خالوژنیدا ماره ناکری).^۱

(ئین ماجه ص ۴۷۸) له ئین عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له سهر پلیکانه ی که عبه بوو هه ستاو سوپاس و ستایشی خوای کردو فهرمووی (سوپاس بو ئه و خوایه ی به ئینی راست کرد به نده که ی سهر سه خت و به ته نها حیزبه کانی شکاند، بزائن بکوژی به هه له بکوژی قامچی و داره، تیایدا سه د و شتر هیه تیایدا چلیان نه وه که ی له سکیدا بیئت، بزائن هه موو تۆله سه ندنه وه یه که له سه ر ده می نه فامی و خوینی له چیر ئه م دوو قاچهم دایه جگه له وه ی له خزمه تکاری که عبه و ئاوگیپری حاجییان بیئت، بزائن من ئه و دوانه م داوه ته وه به کهس و خاوه نیان وه که ئه وه ی که بوون).^۲

ئین ئه بی حاته م له ئین عومه ره وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له وشتره که ی (القصواء) ته وافی کردو به داره دهستی که له ده ستیدا بوو پایه کانی ده ست لیده دا، که بینی له مرگه وتدا وشتره که دانانیشتیت تا له سه ر دهستی خه لک دابه زی، بردی بو (بطن المسیل) له وی دانیشیت، پاشان پیغه مبه (ﷺ)

^۱ - (هه یسه می ج ۶، ص ۱۷۸) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن. له سه حیحا لیوه ی ها تووه ریگری کردووه له نویت له دوای نویتی به یانی. له (السنن) یشدا هه ندیکی ها تووه، ته واو.

له سهر و لاخه که ی وتاری بۆ دان و سوپاس و ستایشی خوی کرد به و شیوه یی که شیایویه تی و دواتر فهرمووی (ئهی خه لکینه خوی گه وره عه یبه ی نه فامی و به رزو گه وره پاگرتنی به باوبا پیرانی له سهر لابر دوون، ئیدی خه لکی دوو جوړن: که سی چاکه کارو له خوا ترس و به ریزه له به رده م خوادا، که سی لادهری سهر که ش که لای خوا که م و سوکه، خوی گه وره ده فهرمویت ﴿إِنَّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ پاشان فهرمووی (ئهمه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بۆ خووم و ئیوه ش ده که م) ^۱.

وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ مانگی ره مه زان

ئین حوزه یه له سه لمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له کوئا پوژی شه عباندا وتاری بۆ داین و فهرمووی (ئهی خه لکینه و مانگی گه وره ی پیروز پایگرتن، مانگی شه ویکی تیدایه که چاکتره له هه زار مانگ، خوا پوژوه که ی کردوه به فهرزو هه ستانی شه وی- نوێژکردن- به خوشبه ختی و سونه تی داناوه، هه رکه سه تیایدا به خه سه له تیکی خیر نزیك بیه وه وه ئه وه وایه فهرزیکی جگه له و مانگه دا به جیگه یانده ی، هه رکه سی تیایدا فهرزی به جیگه یه نیی وه وه وایه هه فتا فهرزی له جگه له و مانگه دا به جیگه یانده ی، ئه وه مانگی خو پارگیه و خو پارگیش پاداشته که ی به هه شته، مانگی یه کسانی و مانگی که تیایدا پوژی باوه ردار زیاد ده کریت، هه رکه سی تیایدا نانی به ربانگی پوژوه وانی بدات لیخو ش

^۱ - صحیح.

^۲ - عه بدی کوپی هه مید به و شیوه هیناویه تی. هه روه که له ته فسیری ئین که شیر (ج ۴، ص ۲۱۸) دا واهاتوه.

بوۋنە بۇ تاۋانەكانى و پزگار بوۋنى گەردن لە دۆزەخ و لە پاداشتیدا ۋەك ئەۋى بۇ ھەيە بەبى ئەۋەى ھىچ لە پاداشتى ئەۋ كەم بكات) وتیان ئەى پىغەمبەرى خوا ھەموومان ھىندەمان نىہ تا نانې پۆژوۋە وانى بدهىن، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (خوا ئەۋ پاداشتە دەدات بەۋەى بە خورمايەك يان قومى ئاۋ يان قومى شىر بەربانگ بۇ پۆژوۋەن بكاتەۋە، ئەۋە مانگىكە سەرەتاكەى پەحمەت و نىۋەندەكەى لىخۇش بوۋن و كۆتايىيەكەشى پزگار بوۋنە لە دۆزەخ، ھەركەس تىايدا ئاسان كارى بۇ مەملۇكەكەى بكات (ماندوۋى نەكات) خوا لىى خۇش دەبىت و لە دۆزەخ پزگارى دەكات، تىايدا زۆر چۈار شت بكەن: دوو خەسلەت يان پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن، دوو خەسلەت يىشيان ھىچ باكيكى تىدانىہ بۆتان، ئەۋ دوو خەسلەتەى پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن شاىەتى لا إله إلا الله و داۋاى لىخۇش بوۋن لاى خواىە، دوو خەسلەتەكەش كە ھىچ باكيكى تىدا نىہ بۆتان داۋاى بەھەشت لە خوا بكەن و پەناى پى بگرن لە دۆزەخ، ھەركەس ئاۋ بەپۆژوۋە وانى بدات خوا لە ھەۋزەكەمدا قومى ئاۋى پىدەدات كە تىنوۋ نابىت تا دەچىتە بەھەشت) ^۱.

ئىبن نەجار لە ئەنەسەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتى پەمەزان نزيك بوۋىەۋە پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى نوپۇژى ئىۋارەدا كورتە و تارىكى بۇ داىن و ھەرموۋى (پەمەزان بەرەۋ پوۋتان ھات و ئىۋارەش بەرەۋ پوۋى دەچن، دەى بزائن

^۱ - منكر.

^۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۲۱۸) دا دەلىت: ئىبن خوزەيمە لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىەتى، پاشان دەلىت ھەۋالەكە راستە، لە رىگەى بەيھەقى يەۋە ھىناۋىەتى و ئەبۇ شەيخى كوپى حبانىش بە كورتى لەۋ دوۋانەۋە ھىناۋىەتى، تەۋاۋ. ئىبن نەجارىش بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۲۳) دا ۋاھاتوۋە.

هیچ کەس لە ئەهلی قیبلە نامینی مه‌گەر ئەوه‌ی لە یه‌که‌م شه‌وی ڕه‌مه‌زانه‌دا لیخۆش بوونی به‌رده‌که‌وێت.^۱

ئەسبەهانی لە الترغیب والترهیب له‌عه‌لیه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: یه‌که‌م شه‌وی ڕه‌مه‌زان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستاو ستایشی خوای کردو فه‌رمووی (ئهی خه‌لکینه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ دوژمنی جنۆکه‌تان پاراستنی، به‌لینی وه‌لام دانه‌وه‌ی پێداون و ده‌فه‌رموێت ﴿ادعونی استجب لکم﴾ (داوام لێکه‌ن بۆتان گیراده‌که‌م) بزانه‌ن خوای گه‌وره‌ بۆ هه‌ر شه‌یتانیکی سه‌ر سه‌خت هه‌وت فریشته‌ی داناوه‌ به‌ر نابیت ■ مانگی ڕه‌مه‌زان ته‌واو ده‌بی‌ت، بزانه‌ن ده‌رگا‌کانی ئاسمان له‌ یه‌که‌م شه‌ویه‌وه‌ تا کو‌تا شه‌وی کراوه‌ن، نزایش تیا‌دا قبول کراوه‌) تا یه‌که‌م شه‌وی ده‌یه‌ هات پشتوینی توند کردو له‌ نیویاندا ده‌رچوو ئیعتکافی کردو شه‌وه‌کانی زیندو ڕاده‌گرت، و‌ترا توند کردنی پشتوین چی یه‌؟ وتی له‌و شه‌وانه‌دا دووری ده‌گرت له‌ ژنه‌کان.^۲

وتاری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ جه‌خت‌کردنه‌وه‌ له‌ نوێژی هه‌ینی

(ئێبن ماجه‌ ص ۱۷۲) له‌ جابه‌روه‌ (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وتاری بۆ داین و فه‌رمووی (ئهی خه‌لکینه‌ پیش ئەوه‌ی به‌مرن بگه‌ڕینه‌وه‌ بۆ لای خوا، پیش‌په‌وه‌ی به‌ کاره‌ چاکه‌کان بکه‌ن پیش ئەوه‌ی سه‌رقال بکری‌ن و ئەوه‌ی له‌ نیوان ئیوه‌و په‌روه‌ردگارتاندا هه‌یه‌ به‌ زۆر زی‌کر کردنتان بۆ خواو زۆر به‌خشین به‌ په‌نه‌ان و ئاشکرا بگه‌یه‌نن به‌وه‌ پۆزی ده‌دری‌ن و سه‌رده‌خ‌ری‌ن و زال ده‌کری‌ن، بزانه‌ن خوا له‌م شوینه‌م و له‌م پۆژه‌م و له‌م مانگه‌م و له‌م سه‌له‌مدا تا پۆژی داویی هه‌ینی له‌سه‌رتان فه‌رز‌کردوه‌ هه‌رکەس له‌ ژیا‌نمدا- یان دوا‌ی خۆم- وازی لێبه‌هینی پێشه‌وا یه‌کی دادپه‌روه‌ر یان سه‌ته‌مکاریش هه‌بی له‌به‌ر ئەوه‌ی به‌ که‌می بگری‌ و نکولی ئی بکات

^۱ - له‌ (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۵) داوا‌هاتوه‌.

^۲ - له‌ (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۳) داوا‌هاتوه‌.

خوای گه وڙه باری کڙنه کاته وهو به ره کت نه خاته کارو بارو هيچ نويڙو زه کات و
حه ج و پڙو و چا که يه کيشی بڙ نيه تا نه و کاته ی ته و به ده کات. هر که س ته و به
بکات خوا ليی خوش ده بڻت، بزانن ئا فرت بهر نويڙی بڙ پيا و نه کات، هيچ
ده شته کيه کيش بهر نويڙی بڙ کڙچر نه کات، فاجر بهر نويڙی بڙ باوه ږداری نه کات
مه گهر به ده سه لاتی بيشکيني که له شمشيرو ۱۱ مچيه که ی بترسی. ۱

نه بو يه علا به دوو سه نه د له جابری کږی عه بدوللوه هي ناويه تی ده لښت
پيغه مبه (ﷺ) له پڙی هه نيدا هه ستاو وتاری داو فرموی (له وانه يه که سی کاتی
هه نینی بڻت و ماوه ی ميلي له مه دينه دوو بڻت ئاماده ی هه نینی نابڻت) پاشان
فرموی (له وانه يه که س کاتی هه نینی بڻت و له دوو ري دوو ميل له مه دينه بڻت
ئاماده ی هه نينه که ده بڻت) له سييه مده فرموی (له وانه يه له دوو ري سی ميل له
مه دينه دوو بڻت ئاماده ی هه نينه که نه بڻت و خوا موږ بڻت به سر دلپه وه). ۲

وتاره کانی پيغه مبه (ﷺ) له هه جدا

(حاکم ج ۱، ص ۹۳) له ئين عه باسه وه هي ناويه تی پيغه مبه (ﷺ) له هه جی
مالئاوايدا وتاری دا بڙ خه لک و فرموی (شهيتان بی هیوا بوو له وهی له خاکتندا
پهرستری، به لام رازی يه له جگه له وه دا گوږا يه لی بکری له کرداره کانتاندا که به
سوک و گالته يان ده گرن، ده ی نه ی خه لکينه وريابن من له نيوتاندا نه وه م به
جي هيشتووه که تا ده ستی پيوه بگرن هر گيز گومرا نابن، کتیبی خواو سونه تی
پيغه مبه ره که ی (ﷺ)، هه موو موسلمانن برای موسولمانه، موسولمانان بران و بڙ

۱ - مونزیری (له الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۳۱) دا ده لښت: ته به رانی له فرموده ی نه بو
سه عیدی خورديه وه کورتتر له وه هي ناويه تی.

۲ - ضعيف.

کهس دروست نیه له مائی براهی ببات مهگه رنه وهی له دهرونی خویه وه پیی بدات، سته م مهکن و دواي من مهگه پینه وه بو بیباوه پی و بدن له ملی یه کدی) ^۱،
 نه م فهرمووده ی وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر هیئانی له صه حیدا کوکن که
 فهرمووی (نه ی خه لکینه من له نیوتاندا نه وم به جیهیشتوو که هه رگیز دواي نه وه
 گومرا نابن، نه گه ر دهستی پیوه بگرن، کتیبی خوا، نیوه به رپرسیارن له من نه ی
 نیوه چی ده لئین ؟) ^۲.

ته به رانی نه بو به کری خه ففاف له موعجه مه که یدا و ئیین نه جار له ئیین
 عه بباسه وه هیئاویانه ده لئیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له مزگه وتی (الخیف) وتاری بو داین و
 به و جوړه ی شیاویه تی سوپاسی خواي کرد، پاشان فهرمووی (هه رکهس خه می لای
 پوژی دواي بیئ خوا باری کو ده کاته وه و ده وله مه ندیه که ی ده خاته به رچاوانی و
 دنیا به زه لیلی دئت لای، هه رکهس خه می لای دنیا بیئ خوا باری په شیو ده کات و
 هه ژاریه که ی ده خاته به رچاوانی و دنیا نایه ت بو لای جگه له وه ی بو ی نوسراوه) ^۳.
 ئیین نه جار له ئیین عومه ره وه هیئاویه تی ده لئیت پیغه مبه ر (ﷺ) وتاری بو داین
 له مزگه وتی (الخیف) له مینا و فهرمووی (خوا چاوی له و به نده بیئ که قسه که م
 ده بیستیت و وه ری ده گری و ده بیات بو براهی ده یگپریته وه، سی کهس هه ن دلی
 موسلمان خه وشیان پی ناگری نیاز پاکی له کاردا بو خوا، ناموژگاری به رپرسان،

^۱ - صحیح.

^۲ - (حاکم ج ۱، ص ۹۳) ده لئیت بوخاری به چه ند فهرمووده یه کی عیکرمه و موسلیم به نه بو نه ویس
 به لگه یان بو هیئاوه، هه موو گپره ره وه کانی له سه ریان کوکن.

^۳ - باسی ده ست گرتن به سونه ته وه له م وتاره دا نامویه و پیویستی پییه تی، ته واو، زه هه بیش
 له سه ری کوکه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۲) دا واهاتوو.

پەيغەمبەرلىكىنى كۆمەللى موسلمانان چونكى بانگەۋازيان لە پشتيانەۋە گەمارۇ دەدات) ^۱ ۲. موسلىم لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى فەرمودەكە بە دوورو دريژى لە سەر سيفەتى حەج ھاتوۋە تىايدا ھاتوۋە: پيغەمبەر (ﷺ) مۆلەتى دا ھاتە غەرەفە، لەۋى بىنى چادريكى بۆ ھەلدراۋو، لەۋى دابەزى تا خۆر كەل بوو فەرمانى كرد وشترەكەي (القصواء) بھيئن بۆى ھىنراۋ تا ناودۆل ھات، وتارى دا بۆ خەلك و فەرموۋى (خوينتان و سامانتان لە سەرتان ھەرامە ۋەك ھەرامى ئەمپۇتان لەم مانگەتاندا لەم شارەتاندا، بزانن ھەموو شتى لەبارى سەردەمى نەزانى لە ژىر پىكانماد كە وتوۋە خوينى سەردەمى نەقامىش كە وتوۋە، يەكەم خوين لە خوينمان دەيخەم خۆى ئىبن پەببەي كۆرى خارثە كە لە ناۋ بەنى سەعددا شىرى خواردو ھوزەيل كوشتيان. سۈى سەردەمى نەقامى كە وتوۋە يەكەم سوش كە فېرى دەدەم سۈى غەباسى كۆرى غەبدولموتەلىبە ئەۋا ھەموۋى فېرى درا، سەبارەت بە ئافرەتان لە خوا بترسن چونكى ئىۋە بە سپاردەى خوا ۋەرتان گرتوون و داۋىنيان بە وشەى خوا بۇتان ھەلەل بوۋە، مافتان بە سەريانەۋە ھەيە كەسى كە پقتانە لىى نەھىننە سەر جيگەۋبانتان ئەگەر واتان كرد لىيان بدەن بە لىدانىكى ناقورس، ئەۋانىش مافيان ھەيە بە سەرتانەۋە پۆزى و بەرگيان بە شىۋەيەكى راست و پەۋا بدەن، لە نىۋوتاندا ئەۋەم بە جيھىشتوۋە كە ھەرگىز دۋاى ئەۋە گومرا نابن ئەگەر دەستى پىۋە بگرن كتيىبى خوا، ئىۋە پرسىيارم لىدەكەن دەى ئىۋە چى دەلىن ؟) وتيان شاھەتى دەدەين تۆگەياندت و ئامۇزگاريت كردو بە جيگەياند، ئەۋيش پەنجەى بەرەۋ

۱ - صحيح.

۲ - (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۸) دا ۋاھاتوۋە.

ناسمان بهر ڪرده وهو بهر وه خه ڪ دهيجولاندو فهرمووي (خوايه شاهيد به خوايه شاهيد به) سي جار فهرمووي.^۱

بوخاري له نيين عه عباسه وه هيئاويه تي پيغهمبر (ﷺ) پوڙي قورباني ڪردن وتاري دا بو خه ڪ و فهرمووي (ئهي خه ڪينه ئه مڙو چ پوڙي ڪه؟) وتيان پوڙي ڪي حهرام، فهرمووي (ئمه چ شاري ڪه؟) وتيان شاري ڪي حهرام، فهرمووي (ئهي ئمه چ مانگي ڪه؟) وتيان مانگي ڪي حهرام، فهرمووي (دهي خوينتان و سامانتان و ٽاپوتان له يه ڪدي حهرامه وه حهرامي ئه مڙوتان له م شاره تاندا له مانگه تاندا) به چهند جاري دووباره ڪرده وه، پاشان سهري بهر ڪرده وه فهرمووي (خوايه ئايا گه ياندم؟ خوايه وا گه ياندم) نيين عه عباس وتي سويند به وهي گيانمي به دهسته ئه وه وهسيه تي پيغهمبر (ﷺ) بوو بو ئوممه ته ڪهي با ئه وهي ناماده يه بيگه يه نيٽ به وهي ناماده نيه، پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (دواي من به بيباوه م هه گه پينه وه بدن له گهر دني يه ڪدي).^۲

ئهممه له جهريره وه هيئاويه تي ده نيٽ پيغهمبر (ﷺ) فهرمووي (بلي خه لڪي بيدهنگ بن)^۳ پاشان ئه وڪات فهرمووي (لا اعرفن بعد ما اري ترجعون كفاراً يچرب بعچكم رقاب بعچ) له گيرانه وه يه ڪي ديڪهي لييه وه له حه جي مالئاوايدا فهرمووي (ئهي جهرير بلي خه لڪي بيدهنگ بن) به هه مان شيوه هيئاويه تي.^۴

^۱ - له (البدايه والنهييه ج ۵، ص ۱۴۸) دا واهاتوه، ئه بو داود و نيين ماچه هيئاويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوه.

^۲ - له (البدايه والنهييه ج ۵، ص ۱۹۴) دا وا هاتوه، ئهممه د و نيين ئه بي شهييه و نيين ماچه له نيين عومه ره وه ته بهراني له عهماره وه ئهممه د به غه وي له ئه بو غاديه وه (ﷺ) هيئاويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا واهاتوه.

^۳ - صحيح.

^۴ - وه له (البدايه والنهييه ج ۵، ص ۱۹۷) دا واهاتوه.

موسلیم له ئوم حوصهینه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ع.ه.ک) چه جی مالئاوایم کردو ئوسامه و بیلام بینین یه کیکیان ره شو ی و شتره که ی پیغه مبه ری (ع.ه.ک) گرتبوو، نه وی دیکه شیان جله که ی به رز کردبو و به وه له گه رما ده یپاراست تا (جمره العقبه) ی وه شان د، پیغه مبه ر (ع.ه.ک) شتیکی زوری فهرموو، پاشان بیستم ده یفه رموو (إن امر علیکم عبد مجدّع - حسبته ا قالت اسود - یقودکم بکتاب الله فاسمعوا له واطیعوا) (نه گه ر به نده یه کی که منه ندام - وایزانه وتی ره ش - بوو به نه میرقان به کتیبی خوا پیشه نگی کردن لی بیستن و گوپراه لی بن).^۱

نه حمه د له نه بو ئومامه وه (ع.ه.ک) هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ع.ه.ک) له وتاری سالی چه جی مالئاواییدا فهرمووی (خوای گه وره مافی هه موو خواوه ن مافیکی داوه و هیچ وه سیه تی بو که سی میرات نیه، کوپ بو جیگه و بو زیناکار به رده و حیسابیان لای خوایه، هه رکه سه بو جگه لای باوکی بکات یان خو ی بداته وه پال جگه له مه والیه کانی نه و نه فرینی خوای لیبت تا پوژی دوا ی، هیچ نافره تی به بی مؤله تی میرده که ی له ماله که ی نه به خشیت) و ترا نه ی پیغه مبه ر (ع.ه.ک) ته نانه ت خواردنیش؟ فهرمووی (نه وه چاکترینی سامانمانه) پاشان پیغه مبه ری خوا (ع.ه.ک) فهرمووی (العاریه مؤداه والمنعه مردوده، والدین مقچی، والزعم غارم).^۲

نه حمه د له نه بو ئومامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع.ه.ک) نه و پوژ له سه ر و شتری (جدعا) (گو ی براو) بوو، دوو پیکانی له سه ر شو ن پیکه ی دانا بوو به رز بوو

^۱ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۶) دا واهاتووه، نه سانیش به هه مان شیوه هیناویه تی. وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۶۲) دا واهاتووه، (ئین سه د ج ۲، ص ۱۸۴) به هه مان شیوه هیناویه تی. - صحیح.

^۲ - چوار زانای فهرمووده هیناویانه و ترمزی ده لیت فهرمووده که چه سه نه، نه بو داود ده لیت نه بو ئومامه وتی پوژی قوربانی کردن له مینا وتاره که ی پیغه مبه ر (ع.ه.ک) بیست.

۱ خه ڪ دهنگي ببيستي، بهو پهري دهنگيه وه فهرمووي (نايا دهبيستن؟) يه ڪي له دهسته ڪاني خه ڪ وتي ئه ي پيغه مبهري خوا هيچمان پي راده سپيريت؟ فهرمووي (پهروهردگارتان بهرستن و پينج نويژه ڪه تان بڪه و مانگه ڪه تان - په مه زان - پوڙوو بگرن و نه گهر زمانتان پيڪرا گوپرايه ل بن، ده چنه به هه شتي پهروهردگارتان) ۱. ۲

ئهو داود له عه بدوره حماني ڪوري مه عازي ته يمي (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) وتاري بو داين و ئيمه له مينا بووين، گويمان ڪرايه وه تا ئه وه ي ده يفه رموو ده مانبيست له ڪا تي ڪدا له شويني خو مان دا بووين، پيغه مبهري (ﷺ) شيوه نه ركه ڪاني فيرده ڪردن تا گه يشته وه شاندي بهرده ڪان، ئه و ڪات دوو سه باحه ڪي دانا، پاشان فهرمووي بهردي (چه وي) وه شاندي، فهرماني به ڪوچهران ڪرد له پيشه وه ي مزگهوت دابه زين، فهرماني به پشتيوانانيش ڪرد له دواوه ي مزگهوت دابه زين، پاشان دواي ئه وه خه لڪي دابه زين. ۲

ئين سه عد (ج ۲، ص ۱۸۵) و نه حمه دو نه سائيش هه رواو ئهو داوديش له رافيعي ڪوري عه مري موزه ني وه (ﷺ) هيئاويانه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) بيني له مينا له سه ر ولاخي ڪي سپي خال خالي وتاري بو خه ڪ ده داو عه ليش پي بو ده ڪرده وه خه لڪيش هه ندي به پيوه بوون و هه ندي دانيشتبوون. ۳

نه حمه د له ئهو حره ي رقاشيه وه له ماميه وه هيئاويه تي ده ليت: من جلوه ي وشتره ڪي پيغه مبهري (ﷺ) له نيوه ندي پوڙاني (التشريق) دا گرتبوو ڪه خه لڪي

۱ - صحيح.

۲ - ترمذي هيئاويه تي و ده ليت: فهرمووده ي ڪي حه سه ني سه حيه، له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

۳ - صحيح.

۴ - له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

مالئاواييان ليده كرد، فهرمووي (ئهي خه لكينه ئايا ده زانن ئيوه له چ مانگيكدان؟ وه له چ پوژيكدان؟ وه له چ شاربيكدان؟ وتيان له پوژيكي حهرام دايان و مانگيكي حهرام و شاربيكي حهرام، فهرمووي (دهي خوينتان و سامانتان و ئابروتان له سهرتان حهرامه وهك حهرامي ئه مپوتان دا له م مانگه تاندا له م شاره تاندا تا دهگه نه وه به خودا) پاشان فهرمووي (ليم ببستن ده ژين، وريا بن سته م مهكهن چونكه مالى موسولمان حه لال نيه بوتان مه گهر به ويستي خوئي، وريا بن هه موو خوئي و سامان و پيژو شانازيه كي سهرده مي نه فامي له ژير ئه م دوو پييه مديه تا پوژي دوايي، يه كه م خوئي ده خريته ژير پيم خوئي په بييه كي كوپي حارشي كوپي عه بدولموته لييه لاي به ني سه عد شيري خواردو و هوزهيل كوشتيان، بزائن هه موو سويه كي سهرده مي نه فامي فري دراوه و خوا قه زاي وا داناوه، يه كه م سوو فري بدري سووي عه بباسي كوپي عه بدولموته لييه بيت، سه رمايه تان بو خوتانه سته م مهكهن و سته متان ئي نه كري، وريا بن سهرده م وهك شيوه ي خوئي ده خوليته وه له و پوژه وه ي خوا ئاسمانه كان و زه وي دروست كردوه پاشان ئه م ئايه ته ي خويند ﴿انَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ وريا بن دواي من مه گه پيئه وه بو بيباوه پي بدن له گهردي يه كدي، وريا بن شهيتان بييه وا بووه له وه ي نويزكه ران بيبهرستن به لام ئه و له تيكداني نيوانتاندايه، سه باره ت به ئافره تان له خوا بترسن چونكه ئه وان ه لاتان ئه مانه تن و بو خويان هيچيان له ده ست نيه، ئه وان مافيان له سه ر تانه و ئيوه ش مافتان له سهريان هيه به وه ي جگه له ئيوه كه س نه هيئنه سه ر جيتان و له مالتاندا موله ت به كه سي نه دن كه ئيوه حه زي پي ناكهن، ئه گهر له (نشون) لادانيان ترسان ناموزگاربيان بكهن و سه رجييان ئي بتوريئن و به ليديانيكي نا قورس و بي زيان لييان بدن، ئه وان پوزي و به رگيان به شيوه يه كي په واو دروست بو هيه، ئيوه به ئه مانه تي خوا ئه وانتان بردوون و به وشه ي خوا داوينيان به حه لال داناوه بو خوتان، وريا بن هه ركه س سپارده يه كي لايه بابيداته وه به

خاوه نه كهى) دهستى كرده وهو فهرمووى (ئايا گه ياندم ئايا گه ياندم ؟) پاشان فهرمووى با ئه وهى ئاماده يه بيگه يه نيٽ به وهى ئاماده نيه، چونكه له وانه يه پيگه يه نراوىك به خته وهر تربيت - پيى - له بيسهرى) حه ميد ده نيٽ: حه سه ن كاتى ئه و وتهى پيى گه يشت وتى سويند به خوا گه يانديان به خه لكانى كه پيى به خته وهر ترن.^١

به زار له ئيبين عومهر وه به و واقايه هيئاويه تى و له سه رتاكه يه وه ئه وهى بو زياد كرده وه وتى ئه و سوره ته له مينا دابه زى بو سه ر پيغه مبه ر (ﷺ) كاتى له نيوه ندى پوژانى (التشريق) له حه جى مائنا واويدا بوو ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ ئه و كات زانى كاتى مائنا واويه، بويه فهرمانى كرد وو شتره كهى (القصواء) به ينن، بوى هيئرا، ئينجا سوار بوو، له عه قبه وه ستا لاي خه لك و هيئدهى خوا بيه ويٽ خه لكى له دهورى كو بوونه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) سوپاس و ستايشى خواى گه و رهى كرد به و جو رهى شياويه تى، پاشان فهرمووى (اما بعد ايها الناس فان كل دم كان فى الجاهلية فهو هدر) فهرموده كه دينيٽ و تيايدا هاتووه (ئهى خه لكينه شه يتان بيهيوا بووه له شار تاندا له كوٽا زه مان بپه رستى، ئه و ليٽان پازى يه به كار به كه م سه ير كراوه كان، دهى بو ئاينتتان ورياي بن به هوئى كار به كه م سه ير كراوه كان) ئه وه شى زياد كرده وه فهرمووى (ئهى خه لكينه من له نيوتاندا ئه و م به جي هيشتووه كه ئه گه ر وه ريبگرن هه رگيز گومرانا بن، كتيبيى خوا دوه كارى پيى بكه ن) له كوٽاييه كه شدا هاتووه (دهى بزائن)، ئه وه تان ئاماده يه بيگه يه نيٽ به وه تان كه ئاماده نيه، دواى من هيچ پيغه مبه رى نيه و دواى ئيوه هيچ ئوممه تى نيه) پاشان دهسته كانى به رز كرده وه فهرمووى (خوايه شاهيد به)^٢.

١ - ضعيف.

٢ - صحيح.

بهیهه قی له جابری کوپی عه بدوللآوه (ع) هیئاویه تی دهلیت: پیغه مبه (ع) له نیوه ندی پوژانی ته شریقا و تاری مائاوا ی بو داین و فهرمووی (ئه ی خه لکینه په روه ردگار تان یه که و باوکتان یه که، وریابن هیچ فزه لیککی عهره بی به سه ر عه جه می و عه جه می به سه ر عهره بی و سور به سه ر پشه و پشه به سه ر سوردانیه جگه به ته قوا، به پیز ترینتان لای خوا له خوا ترس ترینتانه، بزائن ئایا گه یاندم؟) وتیان به ئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (ده ی با ئاماده تان بیگه یه نیئت به وه ی ئاماده نه بووه).^۲

(ئین ماجه ص ۵۶۵) له عه بدوللآی کوپی مه سه ووده وه هیئاویه تی دهلیت: پیغه مبه (ع) له سه ر و شتره که ی (المخصرمه) بوو له عهره فات که فهرمووی (ئایا ده زائن ئه مه چ پوژیک و چ مانگیک و شاریکه؟) وتیان ئه مه شاریکی حهرام و مانگیکی حهرام و پوژیککی حهرامه، فهرمووی (ده بزائن سامانتان و خوینتان له یه کدی له سه رتان حهرامه وه ک حهرامی ئه م مانگه تان له م شاره تان له م پوژه تاندا، وریا بن من له سه ر حه وز و ئیوه له گه لان به زو تر داده نیم، ده ی پووم پشه مه که ن، وریا بن من خه لکانی پزگار ده که م و خه لکانی له ده ستیان پزگار ده کریم، ده لیم په روه ردگارا هاوه له که کانم، ده فهرمویت تو نازانیت دوا ی تو چییان کردو داهینا).^۳

۱ - ئین عومه به دوورو دریزی ئه م فهرمووده ی هیئاوه له (البدایه و النهایه ج ۵، ص ۲۰۲) دا. فهرمووده که ی ئه بو حره ی په قاشیش له مامیه وه له لایه ن به غه و ی و باوردی و ئین مه رده ویه شه وه به دوورو دریزی ها تووه. وه له (کنز العمال ج ۳، ص ۲۶) دا ها تووه.

۲ - بهیهه قی دهلیت که سی که له بیرچوونی هیه له سه نه ده که دا هیه، له (الترغیب و الترهب ج ۴، ص ۳۹۲) دا واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - ئین ماجه دهلیت فهرمووده که غه ریه، ئه حمه دیش به هه مان شیوه هیئاویه تی وه له (کنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا ها تووه.

وتارہ کانی پیغہ مبر (ﷺ) لہ سہر دہ جال و موسہ یلہ مہ و یہ نجووج و مہ نجووج و داچوون

ئہ حمہد لہ عہ بدوللای کوری عومہ روه هیئاویہ تی دهلیت لہ حہ جی مالئاوایدا
قسہ مان دہ کردو نہ مان دہ زانی مالئاواییہ لہ پیغہ مبر (ﷺ). لہ حہ جی مالئاوایدا
پیغہ مبر (ﷺ) وتاری داو باسی مہ سیحی دہ جالی کردو زور لہ سہری چوو، پاشان
فہرموی (خوای گہ ورہ ہر پیغہ مبر کی ناردبی نومہ تہ کھی ہوشیاری پیداوہ،
نوح و پیغہ مبرانی دواتری ہوشیاران پیداوہ بہ لام لہ بہ زم و باری لہ ئیوہ
شاراوہ تہ وہ)، ئہ وہ تان لی شاراوہ نہ بیٹ پەرور دگارتان چاوی کویر نیہ) ^۱.

ئہ حمہد و تہ بہ رانی - دہ قہ ہی ئہ وہ - لہ سہ فینہ وہ (ﷺ) هیئاویانہ دهلیت:
پیغہ مبر (ﷺ) وتاری بو داین و فہرموی (پیش من ہر پیغہ مبر ی بووہ ہوشیاری
بہ نومہ تہ کھی داوہ لہ سہر دہ جال، ئہ و چاوی چہ پی کویرہ، چاوی راستی پارچہ
گوشتیکی (پہ لہ یہ کی) توندو توخی ہییہ، لہ نیو چاوانیدا نوسراوہ کافر، لہ گہ لیدا
دوو دؤل دہ ردہ چن، یہ کیکیان بہ ہہشت و ئہ ویتریان ناگرہ، بہ ہہشتی ئہ و دوزہ و
دوزہ خی ئہ و بہ ہہشتہ، دوو فریشتہ ی لہ گہل دایہ وک دوو پیغہ مبرن لہ
پیغہ مبران، یہ کیکیان لہ راستیہ وہ ئہ ویتریان لہ چہ پیہ وہ، ئہ مہش فیتنہ یہ بو
خہ لک، دهلیت مہ گہر من پەرور دگارتان نیم زیندوو دہ کہ مہ وہ دہ مرینم؟ یہ کیک لہ
فریشتہ کان دهلیت دروت کرد، ہہر کہس لہ خہ لک بیبیستی لہ گہل ئہ و فریشتہ
دہ بیٹ، ئہ وی دیکہش دهلیت راست دہ کہیت، خہ لکی دہ بیستن وادہ زانن دہ جالی
بہ راست داناوہ، ئہ وہش فیتنہ و تاقیکردنہ وہ یہ، پاشان دہ چیت تا دیتہ مہ دینہ و

^۱ - صحیح.

^۲ - ہیسہ می ج ۷، ص ۳۳۸) دهلیت: کہ سہ کانی سہ نہ دہ کہ صہ حیحن و ہہندیکی لہ
صہ حیجہ کہ دا ہاتووہ، تہ و او.

موله تی پینادریت تیایدا، دواتر دهلیت نه وه گوندی نه و کابرایه، پاشان دهچیت تا دیته شام له وی خوی گه وره لای (عقبه افیق) له ناوی ده بات^۱.

نه حمده له جه نادهی کوری نه بو نومیه یی نه زدیوه هیناویه تی دهلیت: من و یه کیك له پشتیوانان چوین بو لای هاوہلیکی پیغمبر (ﷺ) وتمان فرموده یه کمان بو بلی که پیغمبر (ﷺ) له سهر ده جال فرمودو بیتي و لیت بیستیت، وتی پیغمبر (ﷺ) وتاری بو داین و فرمودی (هوشیاریتان پیده دم له سهر ده جال- سی جار- هرچی پیغمبره هوشیاری له سهر داوه، نهی نومته ده جال له نیو نیوه دایه، نه و که سیکی گنم رهنکی چاوی چه پ براه، به هشتیک و دوزه خیکی له گه له، له گه لیدا چنند شاخی له نان و روبرای له ناو هیه، نه و باران دبارینی و درخت ناروینی، به سهر دهرونیکیا زال ده بی و دهی کوژیت و به سهر جگه له و دا زال نابیت، له زه ویدا چل به یانی دهمینیته وه ده گاته هه موو کونج و لایه ک، نزیکي چوار مزگه وت نابیته وه، مزگه وتی (الحرام) و مزگه وتی مه دینه و مزگه وتی (الطور) و مزگه وتی (الأقصى) لیتان تیکه ل نه بی چونکه په روه ردگار تان کویر نیه)^۲.

(حاکم ج ۴، ص ۵۳۶) له نه بو نومامه ی باهلیه وه هیناویه تی دهلیت: پیغمبر (ﷺ) پوژي وتاری بو داین و زوربه ی وتاره که ی باسی ده جال بوو له باره یه وه قسه ی بو دکر دین تا له وتاره که ی لیبوویه وه، نه و پوژه تیایدا پیی فرمودین (خوا هر پیغمبر یکی نار دبی هوشیاری داوه به پیغمبره که ی له سهر

۱- حسن.

۲- (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۰) دهلیت که سه کانی جیمتمان نه و قسه یه کی بی زیانیش له سهر هه ندیکیان هیه، ته و او.

۳- صحیح.

۴- (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۳) دهلیت: که سه کانی سه نه ده که که سانی سه حیجن.

دەجال، من كۆتاي پىغەمبەرانمۇ ئىۋەش كۆتاي گەلەنۇ دەجال بى ئەملەۋ ئەۋلا لە
 نىۋان ئىۋەدا دەردەچى، ئەگەر دەرجىت و من لە نىۋتاندا بىم من پالېشتى ھەموو
 مۇسلمانىكم، ۋە ئەگەر دۋاي من لە نىۋتاندا دەرجى ھەموو كەسى بەرپىرسى
 خۋىيەتى و خواش بەرامبەر ھەر مۇسلمانى جىگرەۋەى من، ئەۋ لە پىيەك لە نىۋان
 عىراق شامدا دەردەچىت، بەراست و بە چەپدا خراپە دەنئەۋە، ئەى بەندەكانى خوا
 دەى پى چەسپاۋ بن، چونكە ئەۋ دەست پىدەكات دەلىت من پىغەمبەرم دۋاي
 منىش پىغەمبەرى دى نىيە، دواتر زۆرتر دەچىت تا دەلىت من پەرۋەردگارتانم، ئىۋە
 پەرۋەردگارتان نابىنن تا دەمرن، ئەۋ لە نىۋ چاۋانيدا نوسراۋە كافر، ھەموو
 باۋەردارىك دەخوئىنئەۋە، ھەركەس لە ئىۋە پىي گەيشت با تف بكاتە ناۋچاۋى و
 سەرەتاكانى سورەتى (اصحاب الكهف) بخوئىنى، ئەۋ زال دەبى بەسەر نەفسى لە
 ئادەمىزادداۋ دەيكوژىت و زىندۋى دەكاتەۋە لەۋە تىپەرناكات و بەسەر جگە لەۋ
 نەفسەدا زال نابىت، لە فىتنەۋ تاقىكردەۋەى ئەۋەيە بە ھەشتىك و دۆزەخىكى
 لەگەلدایە جا دۆزەخەكەى ئەۋ بەھەشتەۋە بەھەشتەكەى دۆزەخە، ھەر كەس بەر
 ئاگرى كەۋت با چاۋەكانى دابخات و پەنا بباتە بەر خوا ئاگرەكە لەسەرى ساردو
 سەلامەت دەبىت ۋەك چۆن ئاگر بۆ سەر ئىبراھىم ساردو سەلامەت بوو، لە
 فىتنەكەى ئەۋەشە دەدا بە لای دەستەيەكدا بىرۋاي پىدېنن و بەراستى دەزانن،
 ئەۋىش ھاۋارىيان بۆ دەكات و ئاسمان ئەۋ پۆژەيان بارانىيان بەسەردا دەبارىنىۋ ئەۋ
 پۆژە زەۋى بۆيان بە پىت دەبىۋ ئەۋ پۆژە ۋلاخ و مالايتيان لە جاران باشتەر دەچن و
 قەلەۋ ترو مل بەرزترو شىر زىياتر، دەدات بە لای دەستەيەكدا بىرۋاي پى ناھىنن و بە
 درۋى دەخەنەۋە، ئەۋىش لە دژيان ھاۋار دەكات، بەۋە ھىچ گىيانەۋەرىك لەۋان بە
 زىندۋىتى بەيانى ناكاتەۋە، پۆژەكانى چل پۆژن، پۆژى ۋەك سالىك و پۆژىك ۋەك
 مانگىك و پۆژى ۋەك ھەفتەيەك و پۆژى ۋەك پۆژانى دىكە، كۆتا پۆژەكانى ۋەك
 تراۋىلكە (سەراب) ۋايە، كەس بەيانى لەبەر دەرگاي مەدىنەيە پىش ئەۋەى بگاتە
 لای دەرگاگەى دىكەى ئىۋارە دەكاتەۋە) وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا لەۋ پۆژە

كورتانەدا چۆن نوپۇز بىكەين؟ ھەرموۋى تەقدرون فىھا ثم تصلون كىما تەقدرون فى
الأيام الطوال) (تيايدا پىۋان كارى بىكەن و دواتر چۆن ۋەك پۇژە درىژەكان پىۋانەتان
دەكرىد بەۋ شىۋە نوپۇز بىكەن) ^{۱.۲}

ئەبۇ يەئلا ھە جابر ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت پىنغەمبەر (ﷺ) پۇژى لەسەر مېنبەر
ۋە ستاۋ ھەرموۋى (ئەى خەلىكىنە من بۇ خىرى كە لە ئاسمانە ۋە ھاتىبى كۆم
نەكرىد ۋە تەۋە) ھەرموۋە (الجىساسة) دىنى ۋە ئەۋەشى بۇ زىادكرىد ۋە (ئەۋ مەسىحە ۋە
زەۋى بۇ دەپىچرىتەۋە لە چل پۇژدا مەگەر ئەۋەى لە تەيبەيە) ھەرموۋى (تەيبە مەدىنەيە،
ھەر دەرگايەكى فرىشتەيەكى شمشىر بەدەستى لەسەر شمشىرەكى پىۋى نادات، لە
مەككەش بە ھەمان شىۋەيە) ^{۱.۲}

ئەھمەد لە ئەلەبە لە عبادى عەبدى خەلىكى بەسەر ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت:
پۇژىك نامادەى وتارى سەمەرى كوپى جوندب بووم، لە وتارەكەيدا ھەرموۋەيەكى
لە پىنغەمبەر ۋە (ﷺ) گىپرايەۋە، وتم ھەرموۋەى خورگىرانى باسكرد تا وتى:
دەرگەۋتەۋەى خور لە دانىشتىنى لە پىكاتى دوۋەمىدا بوو، زوھەير وتى-ۋابزانم
وتى- سەلامى دايەۋە سوپاس و ستايشى خاۋى كرىد شايەتى دا ئەۋ بەندەۋ
نېرراۋى خوايە، پاشان ھەرموۋى (ئەى خەلىكىنە خواتان لى بە شايەت دەرگرم) (لەبەر
خاۋاۋاتان لى دەكەم) ئەگەر دەرزانن من لە شتىكدا كورتىم نواندوۋە لە گەياندىنى
پەيامەكانى پەرۋەردگارم ئەۋەم پىۋى بلىن) كەسانى ھەستان وتيان شايەتى دەدەن
تۈپەيامەكانى پەرۋەردگار گەياندى ئامۇزگارى ئوممەتت كرىد ئەۋەى لەسەرت

۱ - صحيح.

۲ - (حاکم دەلىت ئەم ھەرموۋە لەسەر مەرجى موسلىم صەحىحە ۋە بوخارى ۋە موسلىم بەۋ دەقە
نەيانىناۋە، زەھەبىش لەسەرى كۆكە.

۳ - صحيح.

۴ - (ھەيسەمى ج ۷، ص ۳۴۶) دەلىت ئەبۇ يەئلاش بە دوو سەنەد ھىناۋىيەتى، كەسەكانى
سەنەدىكىيان كەسانى صەحىحن، تەۋاۋ.

بوو به جیت گیاند، پاشان فهرمووی (پاشان خه لکانی بانگه شهی نه وه ده کهن گیرانی نه و خوره و نه و مانگو و ناو ابوونی نه و نه ستیرانه له هه لاهاتنیان له بهر مهرگی که سانی گه وره ی سهرزه وی یه، نه وان درو ده کهن به لام چهند نایه تیکن له نایه ته کانی خوی گه وره که بهنده کانی پی تاقی ده کاته وه تا برونای کامیان ته و بهی لاده کات، به خوا من له و کاته وهی هه ستاوم نویژ ده کم دهر و انم بو نه وهی نیوه له باری دنیا و دوا پرژتاند پئی ده گهن، به خوا پرژی دوا یی نایه ت تا سی (۳۰) درون دهر ده کهن کو تایان که کویری ده جاله که چاوی چه قی مه سحراره وه چاوی نه بو یه حیا- پیریکی نه و کاتی نیو پشتیوانان بوو له نیوان نه و مالی عایشه دا بوو- وایه هه ر کات دهر ده چیت بانگه شه ده کات خواجه، هه ر که س بر وای پی بهینی و به راستی بزانی و شوینی بکه ویت کرده وهی باشی پیشتری سودی پی ناگه یه نیت، هه ر که سیش بر وای پی نه کات و به دروی بزانیته له سهر هیچی له کرده وهی پاردووی سزا ندریت، دواتر به سهر هه موو سهر زه ویدا زال و دیار ده بیته جگه له هه ر هه موو به یتولموقه ده سه، له به یتولمه قدیس دا گه ماروی باوه پرداران ده دات، بومه له رزه یه کی توند دایان ده گریته پاشان خوی گه وره له ناوی ده بات تا بناغهی حه وشه که- هه سه نی نه شیه ب ده لیت ره گی درخت- هاوار ده کات- یان وتی ده لیت- نه ی باوه پردار یان وتی نه ی موسولمان- نه وه جوله که یه- یان وتی نه وه بیباوه ره- وهره بیکورته، فهرمووی: نه وه هه ر گیز و انابیت تا چهند پرو دای ده بینن له دهر و نتاندا باریان گه وره ده بیته و له نیو خوتاندا پرسیار ده کهن نایا پیغه مبه رتان هیچ باسی نه وهی بو کردوون؟ هه روه ها تا چهند شاخی له ریزی خو یان ناو ابن دبکه ون، پاشان به دوا ی نه وه دا گرتن و سه ندنه وه یه (القبضی) ده لیت پاشان ناماده ی وتاریکی سه مره بووم که تیایدا نه و وتاره ی باسکرد که وشه یه کیشی له شوینی خوی پاش و پیش پی نه کرد،^۱

هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۴۲ ده‌لیت: ئەحمەدو بەزار هەندیکیان هیناوه‌و تیایدا ده‌فرمویت (هه‌رکەس پشت بەخوا ببەستی و بلی پەرودەگارم خوايه زیندوووه‌و نامری هیچ سزایه‌کی له‌سەر نیه، هه‌رکەسیش بلی تو پەرودەگاری منیت تووشی بوو هه‌لخه‌له‌تاوه).^۱

ئەحمەدو تەبەهرانی له‌ئەبو بەکره‌وه هیناویانه ده‌لیت: پیش ئەوه پیغمبەر (ﷺ) قسه له‌سەر موسه‌یله‌مه بکات خه‌لکی زۆر گه‌وره‌یان ده‌کرد، پیغمبەر (ﷺ) وتاری له‌سەر داو فرمووی (پاشان، سه‌بارەت به‌باری ئەو کابرای که زۆر له‌سەری ده‌لین ئەوه درۆزنیکه له‌سی (۳۰) درۆزنه‌که له‌نیوه‌ندی پۆژی دوايیدا ده‌رده‌چن، هه‌رچی شاره‌ ترسو بیمی مه‌سیحی پی ده‌گات).^۲

ئەحمەدو تەبەهرانی له‌ ئیبن حه‌رمه‌له‌وه له‌ خالیدی کوپی عه‌بدوللای کوپی حه‌رمه‌له‌ له‌ پوریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغمبەر (ﷺ) سه‌ری له‌ تاو پیوه‌دانی دوپشکه‌وه به‌ستبوو فرمووی (ئیه‌ ده‌لین هیچ دوژمنی نیه، ئیه‌ به‌رده‌وام شه‌ر ده‌کن تا یه‌ئجوج و مه‌ئجوج که پوو پان و چاو بچوک قژو موو سوور باون. دین و له‌ هه‌موو به‌رزاییه‌که‌وه ده‌رده‌که‌ون ده‌موچاویان وه‌ک قه‌لغانی یه‌ک له‌سەر یه‌ک وایه).^۳

^۱ - که‌سه‌کانی ئەحمەد سه‌حیحن جگه له‌ عه‌لبه‌ی کوپی عباد که ئیبن حبان به‌ جی متمانه‌ی داناوه، ته‌واو.

^۲ - صحیح.

^۳ - (هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۳۲) ده‌لیت یه‌کی له‌ سه‌نه‌ده‌کانی ئەحمەدو تەبەهرانی که‌سانی سه‌حیحن - ته‌واو - (حاکم ج ۴، ص ۵۴۱) له‌ ئەبو بەکره‌وه به‌و شیوه هیناویه‌تی و ئەوه‌شی بو زیادکردوو (جگه له‌ مه‌دینه که له‌سەر هه‌موو ده‌روازه‌یه‌کی ئەو پۆی دوو فریشته هه‌ن ترسی مه‌سیحی ئی ده‌تویننه‌وه).

^۴ - ضعیف.

ٺه حمه دو ته بهراني له به قيره ي ڙني قه عقا عوه هي ناويانه ده لئيت: من له
 ڪوڀو نه يزي ئا فره تاندا دانيشتبووم كه بيستم پيغه مبه (ﷺ) وتاري دهاو به
 دهستي چه قى ئا ماڙهي ده ڪردو ده يفهرموو (ئهي خه لکينه ئه گهر بيستان به
 داچونيڪ لي ره دا پوڙي دواي ديٽ) ۲. ۲

۱- (هه يسه مي ج ۸، ص ۶) ده لئيت كه سه گاني سه نه ده كه كه ساني سه حيحن.

۲- ضعيف.

۳- (هه يسه مي ج ۸، ص ۹) ده لئيت: له سه نه ده كه دا ئين ئيسحاق هه يه كه موده له سه و كه سه گاني
 ديكه ي يه ڪي له سه نه ده گاني ئه حمه د كه ساني سه حيحن. ته واو.

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سه سه رکۆنه کردنی غه یبهت

ئه بو یه علا له بهرائه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) وتاری بو داین تا گوئی له عه تیقه ی ناو مال بوو فهرمووی (ئه ی کۆمه لی ئه وانه ی به زمانی باوه ری هیناوه و ئیمان نه چووه ته ناو دلی، غه یبه تی موسلمانان مه که و به شوین عه یب و ئابروویاندا مه چن، چونکه هه رکه س شوین ئابروی برا که ی بکه ویت خوا شوین ئابروی ده که ویت، هه رکه سیش خوا شوین ئابروی بکه ویت له نیوه ندی مالی خویدا ئابروی ده بات).^{۱، ۲}

ته به رانی له ئین عه باسه وه به و شیوه هیناویه تی به لام له گیرانه وه که یدا هاتوه (لا تؤذوا المؤمنین ولا تبعوا عوراتهم، فانه من يتبع عورة اخيه المسلم هتک الله ستره) (ئیمانداران ئازار مه ده و شوین ئابرویان مه که و، چونکه هه رکه س شوین ئابروی برا موسولمانه که ی بکه ویت خوا په رده و پۆشته ی ده شکینیت)^{۳، ۴}.

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سه سه فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه

ئین ما جه و ئین حبان له عایشه وه (رضی الله عنه) هیناویانه ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) هات بو لام که پروو خساریم بینی زانیم شتیکی لایه، ده ستنو یژی گرت و که س قسه ی نه کرد، من خۆم لکاند به حو جره که وه تا فه رمایشته که ی ببیستم، له سه سه مینبر دابه زی و سوپاس و ستایشی خوای کردو فهرمووی (یا ایها الناس إن الله

۱ - حسن.

۲ - (هه یسه می ج ۸، ص ۹۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۳ - حسن.

۴ - (هه یسه می ج ۸، ص ۹۴) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن به یه قی له به رائه وه به هه مان شیوه هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۰) دا واهاتوه.

يقول لكم مروا بالمعروف وانها عن المنكر قبل ان تدعوا فلا اجيب لكم وتسالوني فلا اعطيكم وتستنصروني فلا انصركم) (ئەي خەلکينە خوا پيتان دەفەر مویت: چاکە بەرەو پێی بەرن و پێگری لە خراپە بکەن پێش ئەوەی نزا بکەن و بۆتان گیرا نەکەم و داوام لێبکەن نەتاندمی و داوای سەرکەوتنم لێبکەن و سەرتان نەخەم) لەوە زیاتری نەفەر موو تا دابەزی^۱.

وتاری پیغەمبەر (ﷺ) لە ھۆشیاری دان لەسەر ئاکاری خراپ

حاکم - لەسەر مەرجی موسلیم بە صەحیحی داناووە دەقەکە ھەی ئەو - و ئەبو داود بە کورتی لە عەبدوللای کورپی عومەر و ھیناوەیانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) وتاری بۆ داين و فەرمووی (وریای ستم بن چونکە ستم تاریکی پوژی دوايیه، وریای داوین پیسی و داوین پیسکاری نواندن بن، وریای پوژدی بن چونکە ئەوانە ی پیش ئیو بە پوژدی لە ناوچوون، فەرمانی پیکردن بە پچراندنی خزمایەتی ئەوانیش بریان، فەرمانی پیکردن بە بەخیلی ئەوانیش کردیان، فەرمانی پیکردن بە خراپە ئەوانیش فاجر بوون و خراپەیان کرد) کەسی ھەستاو وتی ئەي پیغەمبەری خوا کام ئیسلام بە فەزڵتەر؟ فەرمووی (ئەوێ موسوڵمانان لە زمان و دەستت پارێزراو بن) ئەو کابرا یان جگە لەو وتی: ئەي پیغەمبەری خوا کام کوچ چاکترینە؟ فەرمووی (واز لەو بیهینی کە پەرورەدگارت ھەزی پی ناکات، کوچ دوو گۆچە کوچی حازرو کوچی بادی، کوچی بادی ئەوێ ئەگەر بانگرا وەلام بدریتەووە ئەگەر فەرمانکرا جیبەجی بکری، کوچی ئامادە گەرەترینە لە دەستکەوت و بە

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۴، ص ۱۲) دا واهاتووه، ئەحمەد و بەزار بە ھەمان شیوہ ھیناویانە وەك له (المجمع ج ۷، ص ۲۶۶) دا واهاتووه.

فه زلتره له پاداشدا) ^۱. له سهره تاكه شيه وه ئه وهى زياد كردووه (اياكم والخيانة فانها بئست البطانة). (وريائى ناپاكى بن چونكه هاوده ميكي خراپه). ^۲

وتارى پيغه مبهري (ﷺ) سه بارهت به هو شياري دان له سهر تاوانه گه وره كان

ئه حمه دو ترمزى - ده لئيت فهرموده كه غه ريبه - به غه وي و ئيبين قانع و ئه بو نه عيم له ئه يمه نى كورپى خريمه وه هيناويانه ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى ده دا فهرمووى (ئهى خه لكينه شايه تى دانى درو هاوسهنگ به هاوه ل دانان بو خوا وه ستاوه، سى جار فهرمووى، پاشان ئه م ئايه تهى خوئنده وه (فاجتنبوا الرجس من الاوثان واجتنبوا قول الزور) ^۳.

ئيبين ئه بى دنيا له ئه نه سى كورپى ماليكه وه (ﷺ) هيناوييه تى ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى بو داين و باسى سوو گه وره ي مه سه له كه ي كردو فهرمووى (دره مى كه كه سى له سوو وه ده ستى بكه وي ت لاي خوا له تاواندا له سى و شه ش زينا گه وره تره كه كه سى بيكات، گه وره ترين سووش ئا بروى كه سى موسولمانه) ^۴.

۱ - صحيح.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۴، ص ۱۵۸) دا واهاتووه، ته به رانى له هه رماسى كورپى زياده وه به كورتى هيناوييه تى وه كه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۴۶۷) دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - ضعيف.

۵ - له (كنز العمال ج ۴، ص ۷) دا واهاتووه.

۶ - صحيح لغيره.

۷ - له (الترغيب والترهيب ج ۴، ص ۲۸۲) دا واهاتووه.

ئین ئه بی شه یه له ئین موسای ئه شعریه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) پوژی و تار ی بو داین و فه رمووی (ئه ی خه لکینه له هاو هلاکاتان بترسن چونکه شاره و تهر له تر په ی میرووله) که سی که ویستی قسه بکات وتی: چون خومانی لی بپاریزین له کاتی کدا سوکتره له تر په ی میرووله ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی بلین (اللهم إنا نعوذ بك أن نشرك ونحن نعلمة ونستغفرک لما لا نعلمة) (خوایه ئیمه په نا ده گرین به تو به وه ی هاو هلاک دابین و ئیمه بیزانین و داوای لیخوش بوونت لی ده که یین بو ئه وه ی نایزانین) ۱.

وتاری پیغه مبه ر (ع) له سه ر سوپاسگوزاری

عه بدولای کور ی ئه حمه دو به زارو ته به رانی له نوعمانی کور ی به شیر ه وه هیناویانه ده لیت پیغه مبه ر (ع) له سه ر ئه و مینه ره فه رمووی (من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر ومن لم یشکر الناس لم یشکر الله عزوجل، والتحدث بنعمة الله شکر وترکها کفر، والجماعه رحمه و الفرقة عذاب) (هه رکه س سوپاس له سه ر که م نه کات سوپاس له سه ر زور ناکات، هه رکه س سوپاسی خه لک نه کات سوپاسی خوا ناکات، باسکردنی به خششی خوا سوپاسکردنه و باسنه کردنی کو فر پیکردنه دان پیدانه نانه، کو مه لبون ره حمه ت و جیای سزایه) ئه بو ئوما مه ی باهلی وتی به ره و ره شی گه وه بچن، که سی وتی ره شی گه وه چیه؟ ئه بو ئوما مه ئه و ئایه ته ی سوره تی نوری خوینده وه ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾ ۲.

ئین نه جار له ئه بو زه ره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ع) و تار ی ده داو ئه م ئایه ته ی خوینده وه (اعلموا ال داود شکراً وقلیل من عبادی الشکور)

۱ - حسن لغیره.

۲ - له (کنز العمال ج ۲، ۱۹۶) دا واهاتوه.

۳ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۸) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

پاشان ھەرموۋى (من اوتى ثلاث فقد اوتى مثل ما اوتى داود، خشية الله فى السروا العلانية والعدل فى الغضب والرضا والقصد فى الفقر والغناء) (ھەركەس سىيانى ھەبىت ۋەك داۋدى كىردۈۋە، لە خوا ترسان لە نەيتىنى ۋ ئاشكرادا، دادپەرۋەرى لە توپەرى ۋ پەزىمەندى خالدا، پاسترەۋى لە ھەژارى ۋ دەۋلەتەندىدا).^۱

ۋتارى پىغەمبەر (ﷺ) لە سەر چاكەى ژيان

عەسكەرى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) داۋ ھەرموۋى (ھىچ خىرى نىيە لە ژياندا جگە بۆ گويگىرىكى تىگەشتوۋ يان زانايەكى زمان پاراۋ (دەربى) ئەى خەلىكىنە ئىۋە لە سەر دەمى ئاگر بەستدان (ھەدنة) ۋە بەپىردنتان خىرايە ۋ ئىۋە شەۋ پوژ دەبينن ھەموۋ نويىيەك كۆن دەكەن ۋ ھەمو دورىك نزيك دەكەنەۋە ھەموۋ جى بەلىنى دىنن، دەى ئامادەبن بۆ جىھاد لەبەر دوورى (مىضمار) مىقداد ۋتى ئەى پىغەمبەرى خوا ھودنە چى يە؟ ھەرموۋى (بە لاۋ داپران ئەگەر بارەكان بەسەرتاندا داكەۋتن ۋەك بەشە شەۋى تارىك بىنەۋنە قورئان، چونكە شەفاعەتارىكى سكالاکارۋ قسە ۋەرگىراۋىكى بەپاست دانراۋە، ھەركەس لە پىش خۋىيەۋە داىبنى بەرەۋ بەھەشت دەىبات، ھەركەسىش لە دوايەۋە داىبنىت بەرەۋ دۆزەخى دەىبات، قورئان بەلگەۋ پىنىشاندرە بۆ چاكتىرىنى پىگەۋ جىاكەرەۋەى بىبىك ۋ بىنەما نىيە، دىارۋ ناخى ھەيە، دىارەكەى ھوكم ۋ ناخى زانستە، دەرىيى قولەۋ سەرسۈرپىنەرەكانى نازمىردىن ۋ زاناکان لىي تىر نابن،

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ئهوه پهتی پتهوی خوایه و پئی راست پینموونی کراوه. تیایدا چراکانی پینموونی و پووناکی به خشی حیکمهت و پینیشاندهری به لگه هیه).^۱

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر چاو نه برینه دنیا

ئهو نه عیم له (الحلیة ج ۳، ص ۲۰۲) له حوسهینی کورپی عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) م بینی وتاری بو هاوه لانی دداو دهیغه رموو (ئهی خه لکینه وه ئه وهی مردن تیایدا له سهر جگه له ئیمه نوسرابیت، وه ئه وهی حه ق تیایدا له سهر جگه له ئیمه واجب بووبیت، وه ئه وهی ئه و مردوانه ی به پئی ده کرین سه فهریکی که م بیت و بو لاما ن بگه رینه وه، دواماره یان ده خوین وه ئه وهی دوا ی ئه وان نه مری هه میشه ی بیت، هه موو ئاموژگاریه کمان له بیر کردوه و له هه موو چه رمه سه ریه کی گه وره بیخه م بووین، سه ربه رزی بو ئه وهی عه یب و عاری خو ی سه رقالی کردوه له پوانینه عه یب و عاری خه لک، سه ربه رزی بو ئه وهی ده سته که وتی پا که و نه ینی چا که و ئاشکرای دروست و باشه پیره وی راستال و پیکه، سه ربه رزی بو ئه وهی له به رخوا به بی هیچ که میه ک خاکیه و له وهی کو ی ده کاته وه به بی تاوان و لادان ده به خشی و تیکه لی دارو ده سته ی فیه و داناییه و په حمی بو دارو ده سته ی زه لیلی و هه ژاران هیه، سه ربه رزی بو ئه وهی زیاده ی سامانی ده به خشی و زیاده ی قسه ی ده گریته وه و سوننه ت فراوانی پیداه و له بری سوننه ت ناچی بو هیچ

^۱ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸).

بيدعه يهك) پاشان دابه زى،^۱ له سهره تاكهيدا ده لئيت پيغه مبهه (ﷺ) له سهر
وشره كهى (الجدعاء) وتارى بو دايى و فهرمووى (ئهى خه لكينه) به هه مان شيوه
دهيه نيئت وئوه شى بو زياد كردووه (بيوتهم اجدائهم وناكل تراثهم) (ماله كانيان
گوپيانى و ئيمه ش دواماره يان ده خوئين) له گيپرانه وه كهيدا هاتووه (شوئين سوننه ت
بكه وى و به ره و بيدعه تىي نه پهرينيئت) به زار له ئه نه سه وه به هه مان شيوه
هيئاويه تى، له گيپرانه وه كهيدا هاتووه له سهروشتري عه زباى نه وهك جه دعا نه بوو،
له گيپرانه وه كه ياندا هاتووه (نبوتهم اجدائهم) له گيپرانه وه كهيدا هاتووه تيكه لى دارو
دهسته ي فيقه بيت و دوور بگريئت له دارو دهسته ي گومان و بيدعه و ئاشكرى چاك و
دروست بى و خه لكى له خراپه ي دوور بگرى)^۲.

ته به رانى له (المعجم الأوسط) له عائشه وه هيئاويه تى ده لئيت: پيغه مبهه (ﷺ)
له سهر مينبهه بوو خه لكى له دهورى بوون فهرمووى (ئهى خه لكينه له خوا شهرم
بكه ن به ته واوى واتاى شهرم) كه سى و تى ئهى پيغه مبهه رى خوا ئيمه شهرم له خوا
بكه ين؟ فهرمووى (من كان منكم مستحييا فلا يبيتن ليلة الا واجلة بين عينيه وليحفظ
البطن وما وعى الراس وما حوى وليذكر الموت والبلى، وليترك زينة
الدنيا) (ههركامتان شهرم دهكات شهوى ناخه وى مه گه ر ئه وهى سهره مه رگى له بهر
چاوى بيت، وه باسكى و ئه وهى وه رگرو خاوه ن وه عيه و سه رو ئه وهى له خو ده گريئت

۱ - ئه بو نه عيم ده لئيت ئهم فهرمووده له فهرمووده ي ئه نه س له پيغه مبهه وه (ﷺ) ده گيپرته وه،
ته واو، ئيين عه ساكير به هه مان شيوه فهرمووده كهى ئه نه س دينيت وهك له (كنز العمال ج ۸،
ص ۲۰۴) دا واهاتووه.

۲ - ضعيف.

۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۲۲۹) ده لئيت به زار هيئاويه تى و له سه نه ده كه دا نه سرى كوڤى ميحزه رو
لاوازي ديكه ي جگه له وه هه ن، ته واو.

بیپاریزیت، وہا بیرى مهرگو و توو شبوون و نہمان بکاتہ و ہ واز لہ جوانی دنیا
بیئی^۱۔

وتاری پیغہ مہر (ﷺ) سہ بارہت بہ حہ شر

بوخاری و موسلیم و جگہ لہ وان لہ ئیبن عہباسہ و ہیناویانہ دہلیت بیستم
پیغہ مہر (ﷺ) لہ سہر مینبہر و تاری دہداو دہیفہرمو (ئیوہ بہ پی پہتی و پروتی و
خہتہ نہ نہ کراوی دہگہ نہ و بہ خوا) لہ گیرانہ و ہیہ کدا ئہ و ہی بو زیاد کردو و ہ (پیادہ)
لہ گیرانہ و ہیہ کدا دہلیت پیغہ مہر (ﷺ) لہ نیوماندا ہستا ناموژگاری دہکردین
فہرمووی (ئہی خہ لکینہ ئیوہ بہ پی پہتی پروت و خہتہ نہ نہ کراوی لای خوا
کوڈہ کرینہ و ہ) (کما بدانا اول خلق نعیدہ وعداً علینا إنا کنا فاعلین) بزائن یہ کہ می
دروستکراوہ کان بہ بہری ئیبراہیمدا (علیہ السلام) دہکری، بزائن کہ سانی لہ
نومہ تہ کہم دہہینریت و بہرہ و چہپ دہبریت دہلیم خواہیہ هاوہ لہ کانم دہفہرمویت
تو نازانیت دواى تو چیان کردو داهینا، منیش و ہ ئہ و ہ دہلیم کہ بہندہی صالح
وتی (كنت علیہم شہیدا مادمت فیہم) تا (العزیز الحکیم) پیم دہوتری ئہ وان بہردہوام
بہ دواى خویندا ہلڈہگہ پانہ و ہ لہ و کاتہ و ہی تو لییان جیا بوویتہ و ہ
بہ جیتہیشتن) لہ گیرانہ و ہیہ کی دیکہ دا ہاتوہ فہرمووی منیش دہلیم (سعقاً
سعقاً) (دوورین دور بن)^۲۔

۱ - حسن۔

۲ - ترمزی لہ ئیبن مہسعودہ و بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی و دہلیت فہرموودہیہ کی غریبہ،
لہ (الترغیب والترہیب ج ۵، ص ۲۰۰) داواہاتوہ۔

۳ - لہ (الترغیب والترہیب ج ۵، ص ۲۴۵) داواہاتوہ۔

وتاری پیغہ مہر (ﷺ) لہ سہر قہ دہر

تہ بہرانی لہ (المعجم الأوسط) و ئہ بوسہ ہلی جندیسا بووری لہ عہ لیہ وہ (ﷺ)
 ہیناویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) چوویہ سہرمینبہرو سوپاس و ستایشی خوی
 کردو فہرمووی (کتیبی خوا تیایدا دارودہستہ کی بہہ شتیہ کانی بہناویان و
 رچہ لہ کیانہ وہ نویسویہ و کویان دہکاتہ وہ زیادو کہم ناکہن تا پوژی دوی، پاشان
 فہرمووی کتیبی تیایدا خوا دارو دہستہی دوزہ خیہ کانی بہناویان و رچہ لہ کیانہ وہ
 نویسویہ، کویان دہکاتہ وہ زیادو کہم ناکہن تا پوژی دوی، هاوہ لی بہہ شت
 مؤرکراوہ بہکاری دارو دہستہی بہہ شت با ہرکاری بکات، هاوہ لی دوزہ خ
 مؤرکراوہ بہکاری دارودہستہی دوزہ خ با ہرکاری بکات ہندی جار پی
 بہدبہ ختی بہ دارو دہستہی بہختہ وہری دہگیریٹ تا دہوتریٹ چہندہ لییان دہچن
 بہ لکو ہر لہ وانن، بہختہ وہری پییان دہگاتہ وہ و ہو لی پزگار کردنیان دہدات،
 ہندی جار پی بہختہ وہری بہ دارو دہستہی بہختہ وہری دہگیریٹ تا دہوتریٹ
 چہندہ لہ وان دہچن بہ لکو ہر لہ وانن، بہدبہ ختی پییان دہگاتہ وہ و ہو لی
 دہرہینانیان دہدات، ہرکس خوا لہ (ام الكتاب) دا بہدبہ ختی وہری بینوسیٹ لہ
 دنیا دہری ناکات تا بہکاری بہکاری دینیٹ کہ پیش مردنی پی بہختہ وہری
 دہکات با تہ نانہت ہیندہی کاتی جوولہی دہست بی لہ دوشینی و شتردا، ہرکس
 خوا لہ کتیبدا بہ بہدبہ خت ناوی نویسیبیٹ لہ و دنیا دہری ناکات تا کاریکی پی
 دہکات لہ پیش مردنی کہ پی بہدبہ ختی دہکات با تہ نانہت ہیندہی کاتی جوولہی
 دہست بی لہ دوشینی و شتردا، کارہکان بہ سہرہ نجامہ کانیان) ۱.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سوۋدى مېھرى پىغەمبەر (ﷺ)

ئىبن نەجار لە ئەبو سەئىدە (ر.ھ.) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەربوۋ دەيفەرموۋ (ئەو چىيە كەسانى دەلىن: مېھرى پىغەمبەر (ﷺ) لە پۇژى دوايىدا سوۋدى نىيە، بەخا مېھرى من لە دىئاو پۇژى دوايىدا گەشتوۋ پەيوەستە، من ئەي خەلىكىنە لە پۇژى دوايىدا لە پىش ئىۋەۋە لەسەر ھەوز دەيم، كەسانى دەلىن ئەي پىغەمبەرى خا من فلانى كوپى فلانم، منىش دەلىم بۇ رەچەلەك دەيناسم، بەلام ئىۋە دواى من لاتان داۋ بە قەھەرى ھەلگەرەنەۋە) ۲.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) سەبارەت بە والىيە كاربە دەستەكان

تەبەرانى لە ئەبو سەئىدە (ر.ھ.) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ دايىن و تيايدا فەرموۋى (بزانن من خەرىكە داۋام لىبكرى و ۋەلام بەدەمەۋە لە دواى مەۋە كاربە دەستانى بىن بۇ لاتان كە كاردەكەن بەۋەى دەيزانن و كاردەكەن بەۋەى دەيناسن، گوپرايەلى ئەوانە گوپرايەلى يە، بە ھەمان شىۋە سەردەمى دەيىنن دواتر كاربە دەستانى لە دوايان دىن بۇ تان كاردەكەن بەۋەى ئىۋە نايزانن و كاردەكەن بەۋەى نايناسن، ھەركەس پىشەنگيان بكات و دلسوزيان بۇ بنوئىنى ئەوانە لە ناۋچوون و لە ناۋبەرن و بەجەستە تان تىكەلىان بكەن و بە كارەكانتەن لىيان جىابگرن، شايەتى لەسەر چاكەكار بەدەن كە چاكەكارەۋ لەسەر خراپەكارىش) ۴.

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۸۷) داۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۷، ص ۲۲۳) دەلىت تەبەرانى بە المعجم الأوسط ھىناۋىيەتى و تيايدا ھەمادى كوپى واقدى صەفار ھەيە كە لاۋازە.

۲ - صحيح.

۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۱۹۸) دا ۋاھاتوۋە، ئەھمەدىش لە ئەبو سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە تەفسىرى (ئىبن كەئىر ج ۳، ص ۲۵۶) دا ھاتوۋە.

۴ - ضعيف.

(بوخاری ج ۲، ص ۹۸۲) له ئه‌بو حه‌میدی ساعیدیوه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کار به‌ده‌ستکی دانا، کار به‌ده‌سته‌که کاتی له کاره‌که‌ی ته‌واو بوو هات بو‌لای وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌وه بو‌ئیوه‌و ئه‌مه‌ش دیاریم کرا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ئه‌گه‌ر له مائی باوک و دایکت دابنیشتیایه سه‌یرت بکردایه ئایا خه‌لاتت ده‌کرا یان نا؟) پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دوا‌ی نویژ هه‌ستاو شایه‌توومانی فه‌رمووو سوپاسی خوای کرد به‌وجو‌ری شیاویه‌تی و دواتر فه‌رمووی (پاشان باری ئه‌و کار به‌ده‌سته چی یه که ده‌یخه‌نه سه‌ر کاری دیته‌وه لامان و ده‌لیت ئه‌مه له کاره‌که‌تان و ئه‌مه‌ش خه‌لاتم کرا، ئایا ئه‌گه‌ر له مائی باوکی و دایکی دابنیشتیایه سه‌بری بکردایه خه‌لاتی ده‌کرا یان نا؟ ده سویند به‌وه‌ی گیانی موچه‌مه‌دی به‌ده‌سته هه‌رکامتان شتی ناپاکی ئی بکات له پوژی دوا‌ییدا ده‌هینری و له‌سه‌ر گه‌ردنی هه‌لده‌گیریت، ئه‌گه‌ر وشتری بیهیننی نرکه‌و ده‌نگی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مانگایه بیهیننی بو‌په‌ی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مه‌پری بیهیننی باره‌ی ده‌بی، به‌پراستی من که‌یاند‌م) ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی به‌رزکرده‌وه تا سه‌یری سپیایی بن بالیمان کرد، ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت زه‌یدی کو‌پی ثابتیش له‌گه‌ل مندا ئه‌مه‌ی له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بیست بو‌ون پرسیری ئی بکه‌ن.^۲

^۱ - (هه‌یسه‌می ج ۵، ص ۲۳۷) ده‌لیت ته‌به‌رانی له‌ الأوسط له موچه‌مه‌دی عه‌لی مروزی مامۆستایه‌وه هیناویه‌تی که‌ لاوازه. ته‌واو.

^۲ - موسلیم و ئه‌بو داود و ئه‌حه‌مدیش هیناویانه وه‌ک له الجامع الصغیر دا هاتوه.

وتارى پيغه مبهري (ﷺ) له سهر پشتيوانان

ئەحمەد له ئەبو قەتادەوه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبهري (ﷺ) له سهر مینه به پشتيوانانی فرمودو (بزانن خه لکی جلی سهر و پشتيوانان جلی خوارو و من، ئەگەر خه لکی شیوی بگرن و پشتيوانانیش شیوی بگرن به دنیاییه وه من شیوه که ی پشتيوانان ده گرمه بهر، ئەگەر کوچ نه بوايه من یه کی ده بوم له پشتيوانان، جا هه رکه سه کاروباری پشتيوانانی گرتە دست با چاکه له گهل چاکه کاریان بکات و چاوپووشی له خراپه کاریان بکات، هه رکه س بیان ترسینی ئەوه ی ترساندوه که له نیوان ئەو دوانه دایه - ئاماژە ی بۆ خوی کرد) ^۱.

ههروه ها له عه بدولای کوری که عبی کوری مالیکی ئەنساریه وه که یه کیك بوو له و سیانه ی تۆراندن دای گرتن واته باوکی هیناویه تی هه ندی له هاو هلاوی پیغه مبهري (ﷺ) پیا یان وت پوژی پیغه مبهري (ﷺ) سه ری خوی به ستبوو ده رچوو له وتاره که یدا فرمودی (پاشان ئە ی کو مه لی کوچه ران ئیوه واتان لی هاتوه زیاده که ن و پشتيوانان له و شیوه ی که ئەمڕۆ له سه ری هه ن زیاتر ناکه ن، پشتيوانان ئەو پشته من که داومه ته پالیان ده ی ریزی به ریزیان بگرن و چاوپووشی له خراپه کاریان بکه ن) ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له یه حیای کوری نه زری ئەنساری که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

وتاره جيا جيا ڪاني پيڻه مبهري (ﷺ)

ٺهيو به علاو به زار له ٺهيو به ڪروه هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) له سهر
پله ڪاني مينبهري بوو دهيفه رموو (اتقوا النار ولو بشق تمرة فانها تقيم الحوج وتدفع
ميتة السوء وتقع من الجائع موقعها من الشبعان) (له ناگر بترسن و خوباري زن و با به
له ته خورمايه ڪيش بيت، چونڪه لاري ريڪ ده ڪاته وهو مردوي خراپه (پهلهي خراپه)
لا ده بات و شويئي برسي له تيڙ داده ني) ^۱.

ٺهه ده و ٺيڻ ٺهيو ٺيڻ ماڃه له عامري ڪوري ره بيح له باو ڪيه وه
هيٺاويانه دهليٽ: بيسٽم پيڻه مبهري (ﷺ) و تاري ده داو دهيفه رموو (هر ڪه س
سهله واتيڪم له سهر بدات فريشته ڪان به رده وام سهله واتي له سهر ده دن تا
سهله وات له سهر من بدات، ده ي با به ندهيه ڪ له وه دا زياد يان ڪه م بڪات) ^۲.

ٺيڻ جهرير له عه بدولائي ڪوري عه مره وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ:
پيڻه مبهري (ﷺ) له نيوماندا هه ستاو و تاري ده داو دهيفه رموو (من ستره ان يزحزح عن
النار ويدخل الجنة فليدركه موته وهو يؤمن بالله واليوم الآخر وليأت إلى الناس
ما يجب ان يؤتى إليه) (ڪي ڪه ز ده ڪات له دوزخ دور بگري بجيٽه به هه شت با ڪه
مهري پي ده ڪات ٺه و پروي هه بي به خواو پوڙي دوايي و ٺه وه ببات بو ڪه ڪه
ڪه ز ده ڪات به نيڙيٽ بولي) ^۳.

بوخاري و موسليم له ٺه نه سه وه هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) و تاري ڪي دا
ڪه هه رگيز و تاري له و شيوهم نه بيسٽوه، فه رموي (ٺه ڪه ٺه وه بزائن ڪه من

^۱ - ضعيف جدا.

^۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۱۳۴) داواها توه.

^۳ - حسن.

^۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۶۰) داواها توه.

^۵ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۷۶) داواها توه.

دەيزانم بە دانیایىيە ۋە كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھاۋەلان سەريان دانەواندو گريان دای گرتن.

لە گىرپانە ۋە يەكدا پىغەمبەر (ﷺ) شتىكى لەسەر ھاۋەلانى بىست و وتارى داو فەرمووى (بەھەشت و دۆزەخم بۆ خرايە پوو ۋەك ئەمروم لە خىرو خراپەدا نەدى، ۋە ئەگەر ئەو بەزانن كە من دەيزانم كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھىچ پۆژى ھىندەى ئەو پۆژە بۆ ھاۋەلان سەخت نەبوو، سەريان دانەواندو گريان دايگرتببون.^۱

ئىبن ئەبى حاتمە لە ئەبو سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) وتارى داو ئەم نايەتەى خویندە ۋە (ئەنە من يأت ربه مجرمًا فأن له جهنم لا يموت فيها ولا يحيى) پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (أما أهلها الذين هم أهلها فلا يموتون فيها ولا يحيون، وأما الذين ليسوا من أهلها فأن النار تمسهم ثم يقوم الشفعاء فيشفعون فتجعل الضبائر فيؤتى بهم نهراً يقال له الحياة أو الحيوان فينبتون كما ينبت العشب فى الحميا السيل)^۲. (ئەو دەستەى كە دەستەى ئەوین تيايدا نامرن و زىندوو ناكرىنە ۋە، ئەوانەش لە دەستەى نىن ئەوا دۆزەخ توشيان دەبى پاشان سكالاکاران ھەلدەستن سكالو داۋادەكەن، دەستەكان دەھىنرىن بۆ پوبارى پىي دەوترى ژيان يان (الحيوان) سەردەردىننە ۋە ۋەك چۆن گژوگيا لە نىو لىتاۋى لافاۋدا سەردەردىنى)

ئىبن ئەبى دىناۋ ئىبن نەجار لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە نىۋماندا ھەستائ فەرمووى (ئەى خەلكىنە گومانتان بۆ

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە تەفسىرى (ئىبن كەثير ج ۴، ص ۱۵۹) داۋاھاتوۋە.

پەرور دگاری جیهانیان باش بیټ، چونکه پەرور دگار له گهل گومانی بنده که یدایه بوی).^۱

(حاکم ج ۴، ص ۴۲۶) له ئه بو زوهیری ئه قه فیوه هیئاویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه (ﷺ) له وتاره که یدا دهیغه رموو (ئهی خه لکینه خه ریکه دارو دهسته ی به هشت و داو دهسته ی دوزه بناسن) یان فهرمووی (چاکتان و خراپتان) یه کی وتی ئهی پیغه مبه ری خوا به چی؟ فهرمووی (به ستایشی باش و ستایشی خراپ، نیوه شایه تی یه کدین به سه ری که وه).^۲

حه سه نی کوپی سوفیان و ئه بو نه عیم له عه بدوللای کوپی ئه عله به وه له باوکیه وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) له نیوتاندا هه ستاو وتاری داو فرمانی کرد به سه ده قهی فیتر یه ک مشت خورما یان مشت ی جو بو هه رکه سیك، یان فهرمووی بو هه سه ریك - گه وه و بچووک و نازاد و کویله ش -^۳.

کو وتاره کانی پیغه مبه (ﷺ)

به یه قی له (الدلائل) وئین عه ساکیر له میژووه که یدا له عوقبه ی کوپی عامری جو هه نیه وه هیئاویانه ده لیت: له غه زای ته بوکدا ده رچووین، پیغه مبه (ﷺ) پاکشا له شه ویکدا، هه ئه سا تا خوړ هینده ی رمی ده رها تبوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الم اقل لك يا بيلال اكل لنا الفجر) (ئهی بیلال مه گه ر پیم نه وتیت به یانیمان بو بیاریزه)

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۴۳) داوا هاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - حاکم ده لیت ئه م فهرمووده سه نه دی سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یئاوه، زه هه بی ده لیت سه حیحه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۳۸) داوا هاتوه.

وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا منیش هه‌مان باری توّم به‌سه‌ره‌ات، که‌سیک چوویه
 ئه‌ولاو دواتر نویژی کرد پاشان سوپاسی خوی کردو پاشان ستایشی له‌سه‌ر کرد،
 ئینجا فه‌رمووی (پاشان راستترین وته‌ کتیبی خوییه‌و پته‌وترین ری وشه‌ی له
 خواترسیه‌و چاکترین میلله‌ت میلله‌تی ئیبراهیمه‌و چاکترین سوننه‌ته‌کان سوننه‌تی
 موحه‌مه‌دن، شه‌ره‌فمه‌ندانه‌ترین قسه‌ یادی خوییه‌، چاکترین چیرۆک و گێڕانه‌وه‌ ئه‌و
 قورئانه‌یه‌، چاکترین کاره‌کان ئه‌وانه‌ن عه‌زم به‌کاربێت، خراپترینی کاره‌کان
 داهینراوه‌کانیه‌تی، چاکترین پینموونی پینموونی پیغه‌مبه‌رانه‌، چاکترین مه‌رگ
 کوژرانی شه‌هیدانه‌، کویرانه‌ترین کویری گومرای دوا پینموونی یه‌، چاکترین
 زانست ئه‌وه‌یه‌ سود به‌خش بێت، چاکترین پینموونی ئه‌وه‌یه‌ بگه‌ڕێته‌ به‌ر، خراپترین
 کویری کویری دلّه، ده‌ستی به‌رز چاکتره‌ له‌ ده‌ستی نزم، ئه‌وه‌ی که‌م و به‌سه‌ باشتره
 له‌وه‌ی زۆرو تیرکه‌ره‌، خراپترین پۆزش هینانه‌وه‌ ئه‌و کاته‌یه‌ مه‌رگ ناماده‌ بێت،
 خراپترین په‌شیمانی هی پۆژی دوا یی یه‌، خه‌لکانی هه‌ن نویژ ناکه‌ن مه‌گه‌ر له
 دواوه‌، هه‌یه‌ نا به‌ ئاشکرا نه‌بێت یادی خوا ناکات، گه‌وره‌ترین تاوانه‌کان زمانی
 درۆزنه‌، چاکترین ده‌وله‌مه‌ندی ده‌وله‌مه‌ندی ده‌رونه‌، چاکترین توویشوو له
 خواترسانه‌، سه‌ری دانایی له‌ خوا ترسانه‌، چاکترین شتی له‌ دلّا بچه‌سپی
 دلنیا ییه‌، گومانکاری له‌ بی‌باوه‌ریه‌، شیوه‌ن کردن له‌ کاری نه‌فامیه‌، ناپاکی له
 خۆله‌میش کوکراوه‌ی دۆزه‌خه‌، که‌نز کوکردنه‌وه‌ له‌ داخکردنی ئاگره‌، شیعر له
 ئاوازه‌کانی ئیبلیس، مه‌ی کوکهره‌وه‌ ریکخه‌ری تاوانه‌، ئافه‌ره‌تان په‌تی شه‌یتان،
 گه‌نجان به‌شیکن له‌ شیتی، خراپترین ده‌سکه‌وت ده‌سکه‌وتی سه‌وه‌، خراپترین
 خواردن خواردنی مالی هه‌تیوه‌، به‌خته‌وه‌ری ئه‌وه‌یه‌ به‌ جگه‌ له‌ خوی ئامۆژگاری
 بکری، به‌دبه‌خت ئه‌وه‌یه‌ له‌ سکی دایکیدا لاساربیت، هه‌رکامتان ده‌گۆریت بۆ باری
 چوار بال، کاروبار به‌ کوّتاییه‌که‌یه‌تی، ده‌سکه‌وتی کار کوّتاییه‌کانیه‌تی، خراپترین
 گێڕانه‌وه‌ گێڕانه‌وه‌ی درۆیه‌، هه‌رچه‌یک که‌ دیت نزیکه‌، قسه‌ وتن به‌ موسلمان فاسق
 بوونه‌، کوشتنی باوه‌ردار کوفره‌، خواردنی گوشتی له‌ سه‌رکه‌ش بوونه‌ له‌ خوا،

دەستۈردانە سامانى ۋەك دەستۈردانە خۇيىيەتى، ھەركەس سۈيىند بەسەر خوا
بخوات بە درۋى دەخاتەۋە، ھەركەس لىخۇش بوۋنى ھەبى خوا لىي خۇش دەبىت،
ھەركەس لىبۈوردنى ھەبىت خوا لىي دەبۈورى، ھەركەس قىن بخواتەۋە خوا
پاداشتى دەداتەۋە، ھەركەس لەسەر سەختى و موسىيىبەتى خۇپاگرىي خوا قەرە
بوۋى بۇ دەكاتەۋە، ھەركەس شوين سومعە بىكەۋى خوا سومعە دارى دەكات،
ھەركەس خۇپاگرىي خوا ئاسان و سووك دەكات، ھەركەس لە خوا ياخى بىت خوا
سزاي دەدات، خۋايە لە من و ئوممەتەكەم خۇش بە، خۋايە لە من و ئوممەتەكەم
خۇش بە، خۋايە لە من و ئوممەتەكەم خۇش بە، داۋاي لىخۇش بوۋن لە خوا دەكەم
بۇ خۇم و ئىۋەش) ^۱.

ئەحمەد لە عىياضى كوپرى حمارى مەجاشىيەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ)
پۇژى و تارى داۋ تىايدا فەرموۋى (پەرۋەردگارم فەرمانى پىكردم ئەۋەى نايزانن
فىرتان بىكەم لەۋەى كە لەمپۇژەمدا فىرى بوۋم، ھەر سامانى بەندەكانم بەدەستى
دەخەن ھەلەل، من (خۋاي گەرە) ھەموو بەندەكانم بە پاكى دروست كردوۋە
شەيتانەكان ھاتن بۇ لايان و لە ئايىنيان گومپايان كردن و ئەۋەى بۇم ھەلەل
كردبوۋن لىيان ھەرام كردن و فەمانيان پىكردن ھاۋەلىكم بۇ دابنىن كە ھىچ
دەستەلاتم پى دانەبەزاندوۋە، پاشان خۋاي گەرە سەيرى زەۋى كردو لە ەرەب و
عەجەميان توۋرەبوۋ جگە لە ماۋەيەك لە بەنى ئىسرائىل وتى من تۇم ناردوۋە تا

^۱ - ضعيف.

^۲ - ئەبۇ نەسرى سىجىزىش لە ئەبۇ دەردائەۋە بە مەرفوعى ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ئەبۇ
نەعيم لە الحلية والضاعى لە الشهاب لە ئىبن مەسعودەۋە بە مەوقوفى ھىناۋىيە، ھەندى لەۋان
شەرحى (الشهاب) يان كردوۋە دەلىن فەرموۋدەكە ھەسەنى غەرىبە، ەسكەرۋ دەيلەمىش لە
عوقبەۋە ھىناۋىيە، لە الجامع الصغرى سىوتىدا و شەرھەكەى (فيض القدير) ى مەناۋى (ج ۲، ص ۱۷۹)
دا ۋاھاتوۋە، حاكم لە فەرموۋدەكەى عەقبەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (زاد المعاد ج ۳، ص ۷) داۋاھاتوۋە.

تاقیت بکه مه وه و پیّت تاقی بکه مه وه، کتیبیکم بو دابه زاندوویت که ئاو نایشواته وه
 خه وتوو بیدار دهیخوینیته وه، پاشان خوا فه رمانی پیکردم قورپهیش کلپه پیبدهم،
 وتم په روه ردگارم سه رم نه وکات سه رم ده شکینن و وهک ناخی برژاو جیی دیلن،
 فه رمووی دهی داوای ده رچوونیان ئی بکه، وهک چۆن داوای ده رچوونیان لیگردیت و
 غه زایان بکه غه زات ده کهین و به سه ریاندا به خشه دواتر به سه رتدا ده به خشین و
 سوپایه که بنیره پینج نه وهندهی ده نیرین، به وانهی گوپرایه لئن شه پ له گه ل نه وانه
 بکه که لیّت یاخی ده بن، ده ستهی به هه شت سیانن، خاوه ن ده سته لاتی دادوهری
 سه رکه وتوو به خشه رو چاکه کار، که سیکی میهره بانی دلنهرم بو هه موو نزیک
 خزم و موسلمان، که سیکی پاکی هه ژاری خاوه ن مال و منالی چاکه کارو به خشه ره
 دار و ده ستهی دۆزه خیش پینجن، لاوازی که هیچ ئایینی نیه، نه وانهی له نییوتاندا
 شوینکه وتهن و به داوای مال و مندال و ساماندا ناچن نه و ناپاکه ی که ترسی
 چاوچنۆکی بو شاروه نییه و نه گهریش که م بیّت ناپاکی لیده کات، که سی هه رچی
 به یانی و ئیواره ده کاته وه له سه ر مال و مندال و سامانت فیلت ئی ده کات هه روه ها
 باسی پیسکه یی یان درۆو ئاکار خراپی کردووه.

نه حمه دو ترمزی و حاکم و به یه قی له نه بو سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیئاویانه
 ده لیّت: پیغمبر (ﷺ) نویژی عه سری کردو نه وه ی بیرى چوو بیرى چوو، له نیو
 وتاره کهیدا فه رمووی (پاشان دنیا شیرین و سه وزه، خوا تیایدا به جیگیر دایناون
 سهیر ده کات بزانی چۆن کارده کهن دهی له دنیاو له ژن بترسن و خو پپارین،
 چونکه یه کهم فیتنه ی به نی ئیسرائیل له ئافره تاندا بو، وریابن ئاده میزاد له سه ر
 چه ند چینیکى جیاجیا دروستکراون، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت و به
 باوه پرداری ده ژى و به باوه پرداری ده مریت، هه یان به بیباوه پى له دایک ده بیّت به بی
 باوه پى ده ژى و به بی باوه پى ده مریت، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت، وریا بن

۱- موسلیم و نه سائیش هیئاویانه، وهک له ته فسیری (ئین که ژیر ج ۲، ص ۳۵) دا واهاتووه.

تورپه یی پشکوویه که له ناوسکی ئاده میزاددا داده گیرسیښی، ئایا سهیری پشکووی چاوه کانی و فوتیوونی مل و قورگی ناکه، نه گهر یه کیکتان شتیکی له وهی بیني نه وه با له سهر زهوی دابنیشیت، بزانه چاکترینی که سهکان نه وه یه تورپه یی هیواش و په زامه ندی خیرایه، خراپترینی که سهکان نه وه یه زوو تورپه ده بیټ و درهنگ رازی ده بیټ، نه گهر که سی تورپه یی هیواش و دامرکانه وه شی هیواشه نه وه ش زوو تورپه ده بیټ و دامرکانه وه شی خیرایه، نه مه یان بهرام بهر نه ویانه، بزانه چاکترینی بازرگانان نه وه یه که به جیگه یاندنی باش و داوای باش بیټ، خراپترینی بازرگانان نه وه یه به جیگه یاندنی خراپ و داوای خراپ، نه گهر که سی به جیگه یاندنی باش و داوای خراپ یان به جیگه یاندنی خراپ و داوای چاک بیټ نه وه به وه یه، بزانه هر ناپاکی له پوژی دوا ییدا به پیی ناپاکیه تی ئالایه کی هیه، وریابن گه وره ترین ناپاکی نه میریکی گشتیه، بزانه که س له ترسی خه لک ریگر نه بی نه گهر حه قی زانی قسه ی حه ق بکات، وریابن چاکترینی جیهاد وشه یه کی حه قه لای سولتانیکی سته مکار، بزانه نمونه ی نه وه ی له دنیا دا ماوه له ویدا که چووه وه نه وه ی که له نه مروتاندا ماوه له وه ی که لی چووه وایه).^۱

ئین مه رده ویه و به یه قی له (شعب الإیمان) و ئین عه ساکیر له سائیبی کوپی مه جان له خه لکی شامه وه که هاوه لانی بینیه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومه ر چوویه شام سوپاس و ستایشی خوی کردو که و ته ئاموژگاری و زی کردو فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه، پاشان وتی پیغه مبه ر له نیوماندا وتاری دهاو وه ستابوو وه که نه م وه ستانه ی من له نیوانتاند. فه رمانی کرد به له خوا ترسان و سیله ی

۱ - ضعیف.

۲ - له الجامع و شهرحه کهیدا هاتوه. مه ناوی ج ۲، ص ۱۸۱ ده لیت له سه نه ده که دا عه لی کوپی زه میدی کوپی جدعان هیه که زه ه بی که (الضعفاء) دا هیناویه تی. نه حمه دو یه حیا ده لین هیچ نییه. ته واو.

په حم و چا کړدنی نیوانی که سهکان و فهرمووی (علیکم بالجماعة) له ده قیځدا هاتووه (گوینګرو گوپرایه ل بن، چونکه دهستی خوا له سهر کو مه ل بوونه، شهیتان له گه ل یه کدایه و له دوو دورتره. که سی به تهنه له گه ل نافرته تی نه بی، چونکه شهیتان سییه میانه، هر که س خراپه ی خوی پی خراپ و چاکه ی پی خوش بوو، نه وه نامارژه ی موسلمان ی باوه پرداره، نامارژه ی دوو پروو نه وه یه که خراپه ی خوی به خراپه نازانی و چاکه ی دلخوشتی ناکات، نه گهر خهیریکی کرد له و خیره دا لای خوا هیچ پاداشتی نییه، نه گهریش خراپه یه کی کرد له سهر نه و خراپه یه له سزای خوا ناترسی، ده ی له داوای دنیا دا به جوانی داوا بکن، چونکه خوا زامنی پوزیتان بووه. هه موو نه و کاره ی بو ته و او ده کری که نیشکر بووه، پشت به خوا ببهستن بو کاره کانتان، چونکه خوا چی بویت دهی سرپیته وه و ده چه سپینی و نومولکیتاب لای خوا یه. صه له واتی خوا له سهر پیغه مبه رمان موحه ممه دو ئالی و سه لام و په حمه تی خوی له سهر، سه لامتان لیبت).^۱

(کوټا وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ))

ته به رانی له مو عاوییه ی کوری نه بو سو فیانه وه هی ناوییه تی ده لیټ: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (صبوا علی من سيع قرب من آبار شتی حتی اخرج الی الناس فاعهد إلیهم) (له حوت سه تل له بیر ی جیا جیا ناوم به سهر دا بکن تا بچم بو لای خه لک و رایان سپیرم) ئینجا سهر ی به سته بوو چوویه دهر تا چوویه سهر مینه برو سو پاس و ستایشی خوی کردو پاشان فهرمووی (به نده یه ک سهر پشک کرا له نیوان دونیا و نه وه ی لای خوا یه، نه ویش نه وه ی ه لبرارد که لای خوا یه). تهنه نه بوبه کر لیی تیگه یشت و گریا، وتی به دایک و باوک و مندا لمانه وه به قوربانت بین،

^۱ - به یه قی و ئین عه ساکیر ده لئین نه وه وتاری عومهری کوری خه تتاب بوو بو خه لکی شام که له پیغه مبه ر وه (ﷺ) وهریگرتبوو. له (کنز العمال، ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (لەسەرخۆبە، بەفەزلىتىن كەس لاي مەن لە ھاۋەلىتى و خاۋەن دەستدا كۆپى ئەبوقوھافەيە، سەيرى ئەو دەرگا بەرۋودا كراۋانەى ناو مزگەوت بىكەن و دايانبخەن جگە لە دەرگاي ئەبوبەكر، چونكە مەن پۈوناكىيەكم ئى ديوە) ^۱.

بەيھەقى لە ئەيۋى كۆپى بەشېرە ھىناۋىيەتى، پېغەمبەر (ﷺ) لە نەخۇشەيەكەيدا ھەرموۋى (افىضوا علي) (ئام بەسەردا بىكەن) بەو شىۋەيە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۇ زىاد كەردوۋە: يەكەم شت پاش سوپاس و ستايشى خوا باسى كەرد باسى ھاۋەلانى ئوھود بو، داۋاي لىخۇشېبون و نزاى بۇ كەردن، پاشان ھەرموۋى ئەى كۆمەلى كۆچەرەن ئىۋە زىادەكەن و پىشتىۋانان لەسەر بارى خۇيانن زىاد ناكەن، ئەوان تايىبەتەندانى مەن كە خۇم داۋەتە پالان، دەى رېزى بەرېزىيان بگەن و چاپۇشى لە خراپەكارىيان بىكەن) پاشان ھەرموۋى (ئەى خەلىكەنە بەندەيەك لە بەندەكانى خوا.) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و تىايدا ھاتوۋە: ئەبو بەكر لەنىۋ خەلىكەنە لىتى تىگەيشت و گرىا ^۲.

ئەھمەد لە ئەبو سەئىدەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) و تارى داۋ ھەرموۋى (خوا بەندەيەكى سەر پىشك كەرد لە نىۋان دىناۋ ئەۋەى لاي خۇيەتى، ئەو بەندەش ئەۋەى لاي خۇى ھەلېزارد) ئەبو بەكر گرىا، ئىمەش سەرمان سوپما لەو گرىانەى بەۋەى پېغەمبەر (ﷺ) باسى بەندەيەكى كەرد، پېغەمبەر (ﷺ) خۇى سەر پىشك كراۋەكەبوو ئەبو بەكر لە ھەموۋمان پىيى زانائىرېو، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (خاۋەن مەنتەرتىن كەس لەسەرم لە ھاۋەلىتى و سامانىدا ئەبو بەكرە، ئەگەر ھاۋدەمىكى تەۋاۋم (خلىل) جگە لە پەرۋەردىگارم بگرتايە ئەبو بەكرەم دەرگەرت بەلام

^۱ - حسن.

^۲ - ھەيسەمى (ج ۹، ص ۴۲) دەلىت: تەبەرانى بە كورتى ھىناۋىيەتى، بەلام ئەۋەى بۇ زىاد كەردوۋە: باسى كۆزراۋانى ئوھودى كەردو زۆر سەلاۋاتى لەسەردان، سەنەدەكى ھەسەنە. تەۋاۋ.

^۳ - ضعيف.

^۴ - ئىبن كەئىر لە (البدایة ۵، ص ۲۲۹) دەلىت: ئەم سەنەدە مۇرسەلە و چەندىن شاىەتى ھەن.

خۆشەويستى و ھۆگرى ئىسلامە، لە مزگەوتدا دەرگايەك نامىنى مەگەر داخرايى جگە لە دەگای ئەبو بەكر.

بوخارى لە ئىبن عەبباسەو ھىناوئەتى پىغەمبەر (ﷺ) لەو نەخۆشەييدا كە تيايدا مرد سەرى خۆى بە بەستنىكى رەش بەستبوو و لىفەيەكى دابوو بەسەر شانەدانيدا دەرچوو و لەسەر مەنبەر دانىشت، وتارەكە سەبارەت بە پشتيوانان دىنى تا وتى: كۆتا كۆرپوو كە پىغەمبەر (ﷺ) تيايدا دانىشت □ مرد، واتە كۆتا وتارى پىغەمبەر (ﷺ) بوو.

تەبەرانى لە عەبدوللەى كۆپى كەعبى مالىكەو لە باوكىەو، كە يەكى بوو لەو سىانەى نەدوینران، ھىناوئەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا وتارى دەداو سوپاس و ستایشى خواى كردو داواى لىخۆشبوونى كرد بۆ ئەو شەھیدانەى پۆژى ئوحد كۆژان و فرەمووى (ئىو ئەى كۆمەلى كۆچەران) وەسىەتى بۆ پشتيوانان بەو شىوئەى پىشوو فرەموودەى ئەيىوب لاى بەيھەقى دىنى.

تەبەرانى لەعەبدوللەى كۆپى كەعبى مالىك لە باوكىەو ھىناوئەتى دەلىت كۆتا وتارى پىغەمبەر (ﷺ) بە ھەمانشۆو بە كورتى دەيھىنى.

حاکم (ج ٤، ص ٧٨) لە عەبدوللەى كۆپى كەعبەو لە باوكىەو بەو شىو ھىناوئەتى ئەبو ھورەيرەو ئىبن عەبباس دەيانوت بىستمان پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆتا وتاريدا دەيفەموو (ھەركەس ئەو پىنج نوێژە لەسەر نوسراوانە بە جەماعەت بپارىزى يەكەم كەسە لەسەر پردى صىراط دەپەرپتەو وەك تىشكى برقەدار، خواش لە يەكەم دەستەى شوین كەوتواندا حەشرى دەكات و لە ھەموو پۆژو شەويكدا بيانپارىزى پاداشتى وەك ھەزار شەھید وایە كە لە رۆى خوادا كۆژابن).

١- بوخارى و موسلىم بە ھەمان شىو ھىناوئەت وە لە (البدایة والنہایة ج ٥، ص ٢٢٩) دا ھاتووە.

٢- لە (البدایة والنہایة ج ٥، ص ٢٢٠) دا ھاتووە، ئىبن سەدە (ج ٢، ص ٢٥١) لە ئەبو سەعیدەو بەو واتایە ھىناوئەتى.

٣- (ھەيسەمى ج ١٠، ص ٣٧) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحیح.

٤- (ھەيسەمى ج ١٠، ص ٣٧) دەلىت كەسەكانى تەبەرانى صەحیح، تەواو.

٥- ضعیف.

٦- (ھەيسەمى ج ٢، ص ٣٩) دەلىت لە سەنەدەكەدا بەقیەى كۆپى وەلید ھەيە كە مودەللەسەو عەنئەئەى ھەيە، تەواو.

(وتاری پیغەمبەر ﷺ) لە بەیانیهوه تا ئیوارە)

حاکم (ج ۴، ص ۴۸۷) لە ئەبو زەیدی ئەنساریهوه هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر ﷺ نوێژی بەیانی بۆ کردین و وتاری بۆ داین تا نیوہ پۆ، پاشان دابەزی و نوێژی نیوہ پۆی کرد، دواتر وتاری بۆ داین تا عەسر ئینجا دابەزی و نوێژی عەسری کرد، پاشان سەرکەوت و وتاری بۆ داین تا ئیوارە، ھاوایی پیداین چی دەبیّت و زانائیرینمان زیاترینی لەبەر کرد.^۱

(چۆنیی پیغەمبەر ﷺ) لە کاتی وتاردا)

ئەبن سەعد (ج ۱، ص ۳۷۶) لە جابری کوپی عەبدوللّٰوہ هیناویەتی پیغەمبەر ﷺ ئەگەر وتاری بۆ خەلک بدایە چاۋەکانی سوور دەبوون و دەنگی بەرز دەکردەو و توپەیی زیادی دەکرد وەک ئەوێ بیداری بەخش بیّت لە مەر سوپایەک کە ھا تەبّی یان نزیکتان بوو بیّتەو پاشان دەیفەرموو (من نیردراوم و پۆژی دواایش وەک ئەو دوانە) ئاماژەى بە پەنجەى نیوہندو شایەتوومانى دەکرد، پاشان دەیفەرموو (چاکترین پینموونی پینموونی موخەممەدەو خراپترینى بارەکان داھینانەکانیەتی و ھەموو بیدعەیک گومپاییە، ھەرکەس بمری و سامانی بە جی بهیلى ئەوا بۆ مال و منالیەتی، ھەرکەسیش قەرزى یان لە دەست چوونی بە جی بهیلى بۆ من و لەسەر منە).^۲

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم دەلیت سەنەدەکی صحیح و بوخاری و موسلیم ئەیانھێناو، زەھەبیش بە صحیحی داناو.

^۳ - بەیھەقی لە (الاسماء والصفات ص ۱۴۴) لە جابرەو بە ھەمان شیوہ هیناویەتی و لە گیرانەو ھەکیدە ھا توو: دەنگی بەرز کردەو، موسلیم لە صحیحی خویدا هیناویەتی.

(وتاره کانی نه میری باوه رداران نه بو به کری صدیق (ﷺ))

ئین سهدو مه حاملی و جگه له وانیش له عروه وه هیناویانه ده لیت: کاتی نه بو به کر بوو به خلیفه وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: پاشان نهی خه لکینه من کارو بارتانم گرتوه ته ده ست و من چاکترینتان نیم به لام قورئان دابه زیوه و سوننه ته کانی پیغه مبه (ﷺ) دانراون، زانیومانه ژیرترینی ژیری له خوا ترسان و گه مژه ترینی گه مژه یی خراپیه، به هیزترینتان لای من لاوازه تا مافی لی وهرده گرمه وه، لاوازترینتان لای من به هیزه تا مافی وهرده گرم، نهی خه لکینه من شوین که و ته م و بیدعه ساز نیم، نه گهر چاکم کرد یارمه تیم بدهن، نه گهر لامدا پیکم بکه نه وه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوّم و ئیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۰) دا هاتوه دهینه وهی له عه بدولای کوی عه کیمه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی نه بو به کر به یه تی پیدرا چوویه سهر مینه رو پله کانی له شوینه که ی پیغه مبه (ﷺ) دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: نهی خه لکینه بزائن، به هه مان شیوه هیناویه تی و له کو تاییه کهیدا نه وهی بو زیاد کردوه، مو حاسه بهی خو تان بکه ن پیش نه وهی مو حاسه به بکریّن، ههر گه لی واز له جیهادی پیی خوا به یئن خوا هه ژاریان ده کات، ههر گه لی تیایدا داوین پیسی دهر بکه ویت خوا هه موویان تووشی به لا ده کات، دهی تا گوپرایه لی خوام گوپرایه لیم بکه ن، نه گهر له فه رمانی خوی گه وره لامدا هیچ گوپرایه لیه کم له سهرتان نیه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوّم و ئیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا واهاتوه، به یه قی ج ۶، ص ۳۵۳ له حه سه نه وه هیناویه تی و هه ندی له وهی پیشووی هیناوه و له دوی گه مژه ترین گه مژه یی خراپه کاریه نه مه ی هیناوه، بزائن لای من راستگو یی نه مانه ته و درو خیانه ته، له دوی وتهی من باشتیرینتان نیم حه سه ن وتی: به خوا نه و باشتیرینیان بوو به بی بهرگریکردن به لام باوه ردار خاکی ده جو لیته وه، نه وهشی زیاد کردوه وتی: حه زم ده کرد که سیکی دیکه تان نه م کاره له یری من وهرگیری، حه سه ن ده لیت به خوا

پاست دهکات نه گهر ئیوه منتان بویت، بهو شیوهی خوا پیغه مبه ره که ی به سروش له سهر پاست دهگرت من نه وه نیم به لکو منیش مروقیکم بویه وریا بن.^۱

نه بوزهری هرهوی و ئین راههویه هیئاوایانه وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۲۶) دا هاتوو له حهسه نه وه که نه بو به کری صدیق وتاری داو وتی به خوا من باشتینتان نیم و من حهزم بهم شوینهم نه ده کردو حهزم ده کرد له نیوتاندا که سی نه مه ی له دهست وهر بگرتمایه، ئایا وادهزانن من له نیوتاندا به سوننه تی پیغه مبه ره (ع) کار ده که م؟ دهی پیی هه لئاسم، پیغه مبه ره (ع) به سروش پاک راده گیراو فریشته ی له که لدا بوو منیش شهیتانم له که ل که دهستم لی به رنادات، نه گهر توو ره بوو دوو ریم لی بگرن تا کار نه که مه سهر ههست و پوو خسارتان، دهی وریام بن، نه گهر پیک چوم یارمه تیم بدن، نه گهریش لامدا پاستم بکه نه وه، حهسه ن ده لیت سویند به خوا وتاری بوو دوا ی نه وه وتاری وا نه بوو.

نه بو زهری هرهوی له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه به کورتی هیئاوایه تی وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۶) دا هاتوو، له گیرانه وه که یدا هاتوو: من مروقیکم و پاست ده پیکم و هه له ده پیکم، دهی نه گهر پاستم پیکا سوپاسی خوا بکه ن، وه نه گهر هه له م کرد پاستم بکه نه وه.^۲

نه حه مه دیش له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه هیئاوایه تی ده لیت: من لای خه لیفه ی پیغه مبه ره (ع) نه بو به کری صدیق دانیشتبوو، نه مهش مانگی دوا ی مردنی پیغه مبه ره (ع) چیرۆکی باس دهکات له ناو خه لکدا بانگ کرا، کاتی نویره، خه لکی کو بوونه وه، چوو یه سهر مینه بر شتیکی بو دروستکرا بوو که له سه ری وتاری ده دا، نه وهش یه که م وتاری ناو ئیسلام بوو، سوپاس و ستایشی خوا ی کردو دواتر وتی: نه ی خه لکینه حهزم ده کرد جگه له من نه م کاره ی له دهست وهر

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

بگرتمايه، نه گهر به سوننه تی پیغه مبه رتان سه یرم که ن نایتوانم، نه و له شهیتان به دوور بوو له ئاسمانه وه سروشی بو داده به زی،^۱ (هه یسه می ج ۵، ص ۱۸۴) ده لیت له سه نه ده که دا عیسای کوری موسه ریب هیه که لاوازه، پیشتر له ریگهی عیسای کوری عه تیه لای ته به رانی له و وتاره مان هیئا که وتی: خه لکی به حه زو ناحه ز هاتنه ناو ئیسلام، نه وان جی په ناو دراوسینی خوان، نه گهر توانیتان خوا شتی له زیمه ی خو تان داوا نه کات بیکه ن، من شهیتانی کم لایه نه گهر بینیتان تووره بووم لیم دوور بگرن تا سووکایه تی به هه ست و پرووتان نه که م، نه ی خه لکینه به وردی بچن به دوا ی ده سته که وته کانی غولامه کانتاندا، چونکه گوشتی به حه رام په یدا بووبی بوی نیه بجیته به هه شت.^۲

ته به ری له میژو وه که یدا (ج ۲، ص ۴۶۰) له عاصمی کوری عه ددی وه هیئا ویه تی ده لیت: بانگه کری نه بو به کر پوژی دوا ی مردنی نه بو به کر هاواری کرد تا سوپای ئوسامه بنی ری وتی: بزائن له مه دینه که س له سه ربازی ئوسامه نه مینی مه گهر چووبی بو سه ربازگه که ی له (جورف) هه ستاو وتاری دا بو خه لک و سوپاسی ستایشی خوا ی کرد و وتی: نه ی خه لکینه من وه ک ئیوه م و نازانم له وانه یه نه رکیم به سه ردا بده ن که پیغه مبه ر (ﷺ) به رگهی گرتبی، خوا موحه ممه دی له جیهانیاندا هه لبرارد ووه له چه رمه سه ریه کان پاک ی پاگرت، من شوینکه وته م و بیده ساز نیم، نه گهر راست بووم شوینم که ون و نه گهر لامدا راستم بکه نه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) مرد و که س له م ئوممه ته سکا لای سته می لی دانی قامچیه کیشی نه بوو، بزائن من شهیتانی کم هیه ده ستم لی هه لئاگری، نه گهر هات بو لام لیم دوور بگرن تا هه ست و پرووتان له که دار نه که م، ئیوه به یانی و ئیواره له چاوه پروانی سه رمه رگی کدان که زانسته که ی لی تان نادیار کراوه، جا نه گهر توانیتان نه و سه رمه رگه که هات ئیوه له

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

كارى چاكەدا بن وابكەن، تەنھا پىشت بە خواش ئەۋەتەن پى دەكرى، دەى بۇ ئامادەسازى مەرگەتەن كىبرىكى بكن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتەن پى كارەتەن پى بپى، خەلكى مەرگەتەن لەبىر كىرەۋەو كارىان بۇ جگە لەۋەى دەى ورىا بن وانەبن، خىراۋ خىراۋ نەجات و نەجات، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىراى دىارىكرەۋ ھەى كە خىرا دەچى، ورىاى مەرگە بن و پەند ۋەربگەن لە باۋباپىران و مندالان و برايان و خۇزگە بە زىندەۋەكان مەبەن جگە لە خۇزگەى مردۋەكان پى دەخۋازن.

ئىبن زەنجەۋىيە لە سەئىدى كوپرى ئەبو مەرىيە مەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستەم كاتى ئەبو بەكر (ﷺ) بوو بە خەلىفە چۈۋىيە سەر مەنبەرە سوپاس و ستايشى خۋاى كىرە دواتر وتى: بەخۋا ئەگەر لەبەر فېرۇ چۈۋىيە بارتەن نەبۋاىيە ئىمە ئامادە بىن ھەزم دەكرە ئەم كارە لە گەردنى ئەۋەتەن بۋاىيە كە زۇر رەم بۋى ھەى، دواتر ھىچ خىرى لى نەدىبەىيە، بزانن سەرگەش و بەدبەختتەن كەسى دىناۋ دۋاپۇژ پاشاكانن، خەلكى سەرىان بەرز كىرەۋە، ئەۋىش وتى لەسەر خۇبن ئىۋە پەلە دەكەن، ھەر پاشايەك دەسەلات ۋەردەگرى خۋا مۈلكى دەزانىت پىش ئەۋەى پى بدات، بۋىيە نىۋەى تەمەنى كەم دەكەتەۋە ترس و خەفەت دەكەتە ھاۋدەمى و لەۋەيدا لە دەست يەتى دۋور لەۋەى بەدەستى خەلكە تامەزىۋى دەكات و ژيانى بەر تەسك دەبىت ئەگەرچى خۋاردنى پاك و جلى جوان بپۇشى تا سىبەرى دەپۋاۋ گىيانى دەچى ۋەگەرپىتەۋە لای خۋا، خواش بە سەختى موحاسەبەى دەكات و كەم لىي خۇش دەبى، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن.^۱

ئەبو نەئىم لە (الحلیۃ ج ۱، ص ۳۵) لە عەبدوللاى كوپرى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى بۇ داین و وتى: پاشان ۋەسىيەتتەن بۇ دەكەم بە لە خۋا ترسان و ستايشى خۋا بكن بەو جۈرەى شىاۋىيەتى و ھىۋاۋ ترس تىكەل

^۱ - لە (كنز العمال ج ۳، ص ۱۶۲) دا ۋاھاتۋە.

بەكەن و زۆر چوون لەسەر داواكردن بگرنە بەر، چونكە خوا ۋەسفى زەكەرىيا و مال ۋە منالى كردوو ۋە دەفەرموئەت (ئەھم كائوا يۇسارەون فې الخىرات و يەدعوئنا رغباً و رهباً و كائوا لنا خاشعین) پاشان ئەى بەندەكانى خوا بزائن خاى گەورە بە ھەقى خۆى ئىۋەى بە پەھن گرتوو، لەسەر ئەۋەش بەلئىنتانى لى سەندوون كەمى لەناو چووى لە ئىۋە كرىۋە بە زۆرى ماۋە لەناو نەچوون، ئەۋە كىتەبى خوايە لە ناۋتاندا ۋە سەر سۈرھىنەرىيەكانى لە ناۋ ناچى ۋە پروناكىيەكەى ناكوژئەتەۋە، دەى قسەى بە راست بزائن و كىتەبەكەى بە ئامۇژگارى ۋە رېگرن و بەرچاۋ پوونى لىۋەر بگرن بۆ پۆژى تارىكى، بەلكو بۆ پەرسىش دروستى كردوون و بەرپەزە نووسەرەكانى لەسەر پاسپاردوون ■ چى دەكەن بىنووسن، پاشان بەندەكانى خوا بزائن بەيانى و ئىۋارە لە نۆبەى سەرەمەرگىكدان كە زانىارى لەسەرى لىتان نادىارە، ئەگەر توانىتان كاتى سەرەمەرگەتەن دىت لە كارى پى خاۋا بن وابكەن، ئەمەش ناتوانن مەگەر بە پىشتىۋانى خوا، دەى بۆ ئاسانكارى سەرەمەرگەتەن كىركى بەكەن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتەن بىت و بەرەۋ خراپترىنى كارەكانتەن بگىرئەتەۋە، چونكە خەلكانى ئەجەلىان بۆ جگە لە خۆيان دادەنن و خۆيان لە بىر دەكەن دەى رېگرىتەن لىدەكەم ۋابن، فرىاد فرىاد، پزگار بوون پزگار بوون، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىرا ھەيە كە بارى خىرايە.^۱

ئەبو نەعم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۵) لە عومەرى كۆرى دىنارەۋە ھىناۋىيەتى دەلئەت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى داۋ وتى: ۋەسىيەتتەن بۆ دەكەم بە لە خواترسان بە ھەژارى و لاۋزىتەن لى بترسن و ستايشى بەكەن بەۋ جۆرەى شىاۋىيەتى و داۋى لىخۆشبوونى لىبەكەن چونكە ئەۋ لىبوردەيە، بە ھەمان شىۋەى فەرموودەكەى عەبدوللاى كۆرى عەكىم ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۆ زىاد كردوو، بزائن ئىۋە تا

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە ۋە تادۋ حاكم ۋە بىھەقىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەنە، ئىبن ئەبى دىناش ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۶) ۱۵ ھاتوو.

پوخت له بهر خوا کار بکهن گوپراهه لی په روهر دگارتان و پاریزهری مافتان بوو، دهی له پرژه کانی پیشووتاندا باجه کانتان بدن و بیکه ن به سوننه تی بهر دهستان له کاتی هه ژاری و پیوستیتاندا وه فا خوازی پیشینه تان ده بی، پاشان به نده کانی خوا بیر ده که نه وه له وانه ی پیشو دوینی چو ن بوون و نه مړو چو ن، کوان نه و پاشایانه ی زهویان له ده ست بوو و بنیادیان دهنه؟ له بیر چوون و باسیان نه ما، نه مړو هیچ نین، مالیان ویرانه یه به وهی سته میان کردو له ناو تاریکیه کانی گوپره کاند، نایا هیچیان لی هه ست ده کری یان چرپه یه کیشیان لی ده بیستری، نه و هاوړی و برایانه تان که ده تانناسین کوان؟ چیان پیش خستو هات رییان و تووشی به خته وهی یان به دبختی بوون، خوا له گه ل هره به نده یه کیدا هیچی له نیواندا نیه تا به وه خیری بداتی یان خراپه ی لی لا بدات جگه له گوپراهه لی خواو شوینکه وتنی فرمانی، خیری نیه له خوشیه ک دواتری دوزخ بیت و هیچ خراپه یه ک نیه له ناخوشیه ک دواتر به هه شت بیت، نه مه ده لیم و داوای لیخو شبوون له خوا ده که م بو خو م و نیوه ش.

له نه عیمی کوپری نه معه شه وه هیناو یه تی ده لیت: له وتاری نه بو به کردا (ﷺ) هاتبوو: پاشان نیوه به یانی و نیواره له بهر دم سه رمه رگیکی دیاریکراودان، به هه مان شیوه ی فرموده ی عه بدولای کوپری عه کیم هیناو یه تی و نه وه شی بو زیاد کردوه هیچ خیری نیه له قسه یه کدا له بهر خوا نه بیت و هیچ خیری له سامانیکدا نیه که له بهر خوا نه به خشری، خیر نیه له وه دا که نه قامی به سه ر نه رمونیانی و ژیریدا زال بیت، هیچ خیری نیه له وه دا له ری خوادا له سه رکونه ی سه رکونه که ران ده ترسی.^۱

^۱ - له (الحلیه ج ۱، ۳۶) دا هاتوو. ته به رانی به دوورو دریژی له ریگه ی نعیمی کوپری نه معه وه به زیاده یه ک هیناو یه تی که نه بو نه عیم باسی کردوه وه ک نین که شیر له (ته فسیره که یدا ج ۴، ص ۳۴۲) هیناو یه تی ده لیت: سه نه ده که ی جهیده و که سه کانی هه موویان جی متمانه ن،

ته بهری له میژوو دهکیدا (ج ۱، ص ۶۶) له عاصی کوپی عه ددیوه به سهندی که سه بقی تیدایه نه و وتاره ی هیئاوه، سه رها وتاریکی دیکه دینی وهک هیئامان، پاشان ده لیت: ههروه ها هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد پاشان وتی: خوا له کارهکاندا ته نها نه وه قبول دهکات که له بهر خوی بیئت، دهی له کارهکانندا له بهر خوا بیکه، بزائن نه و کاره ی له بهر خوا دهیکه گویرایه ئیه که که دهیکه نه و هه له یه که به سه ریدا زالبوون و باجیکه به جیئتانه یاندوه و پیشینه یه که له پوژانی فهرتاودا بو ماوه و نه فه وتاوی پیشستان خستوه بو کاتی هه ژاری و پیوستیتان، نهی به ندهکانی خوا په ند وهر بگرن به مردوه کانتان و بیربکه نه وه له وانه ی پیشووتان دوینی چون بوون و نه مرؤ چون، خو سه پینان کوان؟ کوان نه وانه ی باسی شهرو زالبوونی مهیدانی شهریان هه بو؟ میژوو دهیانله رینیته وه و پهرش و کهوته قسهکان به سهریاندا دهکون و به جیئان دین، پیسهکان بو ئافره ته پیسهکان و ئافره ته پیسهکان بو پیاوه پیسهکان، کوان نه و پاشایانه ی زهویان به دهست بوو بنیادیان دهنا؟ دوور که وتن و باسیان له بیر کران و بوونه هیچ، بزائن خونا داوییهکانی له سهریان هیشتو ته وه و ئاره زووهکانیان لی براوه و چوون و کارهکانیان کاریان و دنیاش دنیای جگه له وانه و ئیمهش دوی نه وان ماوین.

حه کیم و عه سه کهری و به یه هقی له نه بو به کری کوپی موحه ممه دی کوپی عه مری کوپی هه زمه وه هیئاویانه ده لیت نه بو به کر وتاری بو داین و وتی پیغه مبه ر (عربی) فهرمووی (تعوذوا بالله من خشوع النفاق) (په نا بگرن به خوا له خشوعی دوو پووی)

ماموستاکه شی جهریری کوپی عوسمان که نه عیمی کوپی نه معیه نایناسم نه فی و چه سپانی له سه رپی جگه له وهی نه بو داودی سحبه ستانی حوکمی داوه به وهی ماموستاکانی جهریر هه موویان جی متمانه ن، چه ند شاهیدی له چه ند لایه کی دیکه وه نه و وتاره یان گپراوه ته وه.

وتیان ئەی پیڤه مبه‌ری خوا خشوعی دوو پوویی چیه؟ فه‌رمووی (خشوعی جه‌سته‌و دوو پوویی دل).^۱

ئەبو نه‌عیم له (الحلیة) و ئیبن جهریر له ئەبولعالیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کری صدیق و تازی بۆ داین و وتی پیڤه مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی (للا عن رکعتان وللمقیم اربع، مولدي بمكة ومهاجري بالمدينة فاذا خرجت مصعدا من ذي الحليفة صليت ركعتين حتی اربع).^۲

ئەحمەد له الزهد له ئەبو زه‌مه‌روه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر و تازی دا بۆ خه‌لک و سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی: دواتر شامتان بۆ فه‌تح ده‌کریت و دینه‌ خاکیکی چاک و تیایدا تیر نان و پۆن ده‌خۆن و دواتر تیایدا مزگه‌وت بنیاد ده‌نن، وریا بن خوا واتان لی‌بینیت بۆ رابواردن بچنه‌ ناوی به‌لکو مزگه‌وت بۆ زی‌کر بنیاد نراوه.^۳

ئیبن ئەبی شه‌یبه له ئەنه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر (ﷺ) و تازی بۆ داین و باسی سه‌ره‌تای دروستبوونی مرو‌قی ده‌کرد و ده‌یوت دوو جار له پیره‌وی میزه‌وه دروستکراوه، هی‌نده باسی ده‌کرد تا هه‌ر کامان بی‌زی له خوی ده‌کرده‌وه.^۴ پی‌یشت‌ر وتاره‌که‌ی ئەبو به‌کرمان هی‌نا له‌سه‌ر هاندان دژبه‌ شه‌ری هه‌لگه‌پاوه‌کان و وتازی له‌سه‌ر هاندان بۆ جیهاد، و تازی له‌سه‌ر ده‌رچوون بۆ شه‌ری پۆم و وتازی له‌ کاتی چوونیان بۆ شام له‌باسی جیهاددا، و تازی له‌سه‌ر هۆشیاری‌دان له‌ دووبه‌ره‌کی و وتازی له‌ چه‌سپاندنی مه‌رگی پیڤه مبه‌ر (ﷺ) و پشت به‌ستن به‌ ئایینه‌که‌ی و وتازی بۆ له‌ پی‌یشت‌ر بوونی قور‌ه‌یش بۆ خه‌لافه‌ت و وتازی له‌ پۆزش هی‌نانه‌وه له‌ قبول‌کرنی

^۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۲۹) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا هاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۵) دا واهاتوه.

خیلافه و وتاری له بهر په رچدانه وهی به یعه و وتاری له سهر سیفه ته کانی خلیفه له باسی گرنکی دانی هاوه لآن به یه کده نگی و یه کپیزی، وتاری له سهر پاقه ی نایه تی (لَا یَضْرُکُمْ مِّنْ ضَلٍّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ) له باسی فرمان به چاکه و پیگری له خراپه.

(وتاره کانی نه میری باوه داران

عومهری کوری خه کتاب (ﷺ))

ئین سه عد (ج ۳، ص ۲۷۵) له حمیدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: که سی که ناماده ی مهرگی نه بو به کر بوو وتی که عومهر له به خاک سپاردنی لی بوویه وه دهستی هینا به سهر خوئی گوږه کهیدا تا توژی پروات، ئینجا له شوینی خوئی هه ستاو وتاری داو وتی خوا ئیوه به من و منی به ئیوه تاقیکردووه ته وه و منی له نیوانتاندا هیشتووه ته وه دوا ی دوو هاوه لم، به خوا چی کارتان بیته لام و که سی جگه له من بیگریته ده ست و لیم دوورو نادیار نه بیته که مته رخه می له به شو سپارده دا ناکه م، نه گهر چاکه بکه ن چاکه یان له گهل ده که م، نه گهریش خراپه بکه ن چاره یان ده که م، کابرا وتی به خوا تا دنیای به جیهیشت له وه زیاتر نه چوو.

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوری خه کتاب چوو یه سهر مینه بر وتی: خوی گه وره وام نابینیت من خوم شیاو به کوپی نه بو به کر بزانه م، پلیکانی دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی قورئان بخوینن پیی شاره زا ده بن و کاری پیبکه ن ده بنه داروده سته ی، خوتا پیوان بکه ن پیش نه وه ی بکیشرین، خو براریننه وه بو خسته نه پوهه گه وره که نه و پروژ له به رده م خوادا ده خرینه پروو شاره وه تان نامینی، خاوه ن ماف ناگات به ماف که له سهر که شی خوادا گوپرایه لی بنوینی، وریا بن من له مال و سامانی خوادا خوم

داناوه له په‌لی به‌رپرسي هه‌تیودا ئه‌گه‌ر پښوېستم نه‌بوو لی‌ی وهرناگرم، ئه‌گه‌ریش هه‌ژار که‌وتم به‌ ره‌واو دروستی لی‌ی ده‌خوم.^۱

ئېبن موباره‌ک و سه‌عیدی کو‌ری مه‌نسوورو ئه‌حمه‌د له‌ الزه‌دو ئېبن ئه‌بی شه‌یبه‌و جگه‌ له‌وانیش له‌ عه‌مه‌وه هیناویانه‌ له‌ وتاره‌که‌یدا وتی: مو‌حاسه‌به‌ی خو‌تا بکه‌ن پښ ئه‌وه‌ی مو‌حاسه‌به‌ بکړښ چونکه‌ بومو‌حاسه‌به‌تان ئاساتره‌، خو‌تان بېیون پښ ئه‌وه‌ی بېیورښ، خو‌ بړازښنه‌وه‌ بؤ خسته‌نه‌پرووی گه‌وره‌ ئه‌و پو‌ژه‌ی ده‌خړینه‌ پروو و هیچتان لی‌ شاراوه‌ نیه‌.^۲

ده‌حمه‌دو ئېبن سه‌عدو موسه‌ده‌دو ئېبن خوزه‌یمه‌و حاکم و به‌یه‌قی و جگه‌ له‌وانیش له‌ ئه‌بو فراسه‌وه هیناویانه‌ ده‌لیت: عومه‌ری کو‌ری خه‌تتاب وتاری داو وتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ ئیمه‌ که‌ پیغه‌مه‌برمان (ﷺ) له‌ نیودا بوو و سروشی بؤ داده‌به‌زی و خوا هه‌والی ئیوه‌ی پیده‌داین ئیوه‌مان ده‌ناسی، بزاند پیغه‌مه‌بر (ﷺ) چوو و سروش دا‌برا، ئیمه‌ به‌وه‌ی پیتان ده‌لیت ده‌تانناسین، هه‌رکامتان چاکه‌ی نواد گومانی خیری پیده‌به‌ین و له‌سه‌ری خو‌شمان ده‌ویت، هه‌رکه‌س خراپه‌یه‌کمان بؤ نیشان بدات گومانی خراپی پیده‌به‌ین و له‌سه‌ری ر‌قمان لی‌ی ده‌بی‌ت، نه‌ه‌نیه‌کانتان له‌ نیوان خو‌تان و په‌روه‌دگار تاندایه‌، بزاند باری هاتووه‌ و من واده‌زاند هه‌رکه‌س قورئان له‌به‌ر خواو به‌خششی خوا بخوینی واده‌زاند کو‌تاییه‌که‌ی واده‌بی خه‌لکانی ده‌یخوینن له‌به‌ر ئه‌وه‌ی لای خه‌لکه‌، ده‌ی له‌به‌ر خوا بیخوینن و به‌ کاره‌کانتان بتانه‌وی، وریا بن به‌خوا من کار به‌ده‌ستانم نانیرم بؤ لاتان تا بدن به‌ پروتاند او سامانتان ببه‌ن، به‌لکو ده‌یان نیرم بؤ لاتان تا ئایینتان فی‌ر بکه‌ن و شاره‌زایی سو‌ننه‌تتان بکه‌ن، هه‌رکه‌س به‌ جگه‌ له‌وه‌ کار ده‌کات به‌رزی بکه‌نه‌وه‌ بؤ لام سویند

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۰) دا واهاتووه، فه‌زائیلی له‌ شه‌عبيه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هیناویه‌تی

وه‌ک له (الریاض النفره ج ۲، ص ۸۹) دا هاتووه

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا واهاتووه.

بهودی گیانمی به دهسته تۆلهی لی دهکه مه وه بۆی، وریا بن مه دهن له موسلمانان و زهلیلیان بکه و مه یانبه نه لای درهختی چوار دور دراو و به فیرۆیان بدن^۱.
 عه بدوره زاق و ته یالسی و ئه حمه دو دارمی و ترمزی به سه حیچی داناوه، و ئه بو داودو نه سائی و ئین ماجه و جگه له وانیش له ئه بو عه جفائه وه هیناویانه ده لیت: عومهر و تاری داو وتی: وریا بن له مارهی ئافره تاندا پۆمه چن، چونکه ئه گهر له دنیا دا پیزداری بیّت یان لای خوا له خوا ترسان بوایه پیغه مبه ر (ﷺ) له هه مووتان له پیشتر بوو پیی، پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ هیچ ژنیکی و بۆ به شوودانی هیچ کچیکیشی له دوانزه ئوقیه زیاتر نه چووه، هه نیه بۆ مارهی ژن هینده ده چی تا ده بیته دوژمنایه تی بۆی له ده روونیداو ئافره ته که ده لیت: له بهر تو په تم هه لواسی بۆ ئه وهش له غه زاکانتاندا ده لیئ: فلان کهس شه هید بوو یان فلان به شه هیدی مرد، له وانیه له ده سته وسانی و لاخه که ی یان لاشانی و لاخه که ی زیر یان وهره قی دانا بیّت به مه به سستی بازرگانی، وا مه لیئ، به لکو ئه وه بلین که پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (من قتل او مات فی سبیل الله فهو فی الجنة) (هه رکهس له پیی خوادا کوژرا یان مرد له به هه شته)^۲.

سه عیدی کوپی مه نسوورو ئه بو یه علا له مه سروقه وه هیناویانه ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب چوویه سه ر مینه رو دواتر وتی: ئه ی خه لکینه زۆریتان له مارهییدا چیه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی مارهیی نیوانیان له چوار سه د دره هم

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۹) دا ها تووه، (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۱) ده لیت نه مدیوه ئه بو فراس جه رح و ره خنه ی له سه ر بی و جی متمانه شی پی درابی، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته واو. حاکم (ج ۴، ص ۴۳۹) ده لیت ئه م فره مووده له سه ر مه رجی موسلیم سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یانه ی ناوه و زه هه بیش له سه ری کوکه.

^۳ - صحیح.

تیغه ده پهری، نه گهر زوری نه وه له خوا ترسی لای خویان پیزداری بوايه نه تانده توانی پیش پیغه مبه ران و هاو هالانی بکه ون، له (کنز العمال) واهاتووه، پیشتر هندی ریی نه و وتاره مان له باسی هاوسه گریدا هیئا.

نه بو داود له کتیبی (القديّة) و ئین جهریرو ئین نه بی حاته م و جگه له وانیش له عومه روه هیئاویانه له جابیه وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: هرکس خوا پینمونی بکات هیچ گومراییه کی بو نیه و هرکس خوا گومرای بکات هیچ پینموونییه کی بو نیه، قه شه یه که له بهر ده میدا بو به فارسی قسه یه کی کرد، عومه به وهرگیرکی وت که وهرگیرانی بو ده کرد چی ده لیت؟ وتی ده لیت خوا هیچ کهس گومرا ناکات، عومه وتی: درو ده کهیت نه ی دوزمنی خوا، خوا تو ی دروست کردو نه ویش گومرای کردویت و نه ویش نه گهر بیه ویت ده تخاته ناو دوزه خ، نه گهر به لینی بریار دراو نه بوايه ده مدا له ملت، پاشان وتی خوا که ناده می دروست کرد وچه کانی نایه وه و به هشتیه کان و کاری نه وانی نووسی و ده سته ی دوزه خیه کان و نه و کارانه ی ده یکن، پاشان وتی: نه وانه بو نه وی و بو نه وی، خه لکی بلاوه یان کردو له سهر قه در که وتنه ناکوکی، لاله کائی و ئین عه ساکیرو جگه له وانیش له عه بدوره حماني کوری ئوبز او ه هیئاویانه ده لیت عومه هات، پیی وترا خه لکانی له سهر قه در قسه ده کهن، نه ویش هه ستاو وتاری داو وتی: نه ی خه لکینه نه وانه ی پیش ئیوه به هیلک چوونیان له سهر مه سه له ی قه در بوو، سویند به وه ی گیانی عومه ری به ده سته بیستم دوو کهس له سهری قسه بکه ن ده دم له ملیان، خه لکی بیده نگ بوون و دوا ی نه وه کهس قسه ی نه کرد تا له سه رده می حه ججا جدا هه لکه وته یه که ده رکه وت.^۱

عه دهنی له باهلیه وه هیئاویه تی عومه له نیو خه لکدا هه ستاو وتاری دا کاتی هاته شام له جابیه وه وتاری داو وتی فیری قورئان بن پیی شاره زا دهن و کاری

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۸۶) دا واهاتووه.

پېيېكەن دەبنە داودەستەي، چونكە ناگاتە پاىيەى خاوەن مافى بەوەى لە سەرکەشى
خوادا گوپرايەلى بکرى، بزائن ئەجەل نزىك و پۆژى خوا دوور ناخاتەو، قسەيەكى
بە حەق و بىر خستتەوہيەكى گەورەيە، بزائن نىوانى بەندەو پۆزيەكەى پەردەيەك
هەيە ئەگەر خۆى رابگرىت پۆژزيەكەى دىت بۆ لای، ئەگەريش تىكى بشكىنى
پەردە دەپرى و ناگاتە سەرووى پۆزيەكەى، ئەسپ پەرورەدە بکەن و تىر بەاويژن و
نەعل لە پى بکەن و وەك مەعد بژين، وريای ئاكارى عەجەم و دراوسىيەتى خۆ
سەپىنان بن و لە نىوتاندا خاچ بەرز نەكرىتەو و لەسەر سەفرەيەك دانەنيشن كە مەى
تىدا دەخورىتەو و بەبى جل و پەردە نەچنە حەمام و واز لە ژانانتان نەهيئن بچنە
حەمامەكان چونكە ئەو حەلال نى، وريا بن دواى ئەوہى لە ولاتيان دابەزين
عەقدىكى عەجەم وەرنەگرن كە كۆتتان بگات، چونكە دەبى بگەريئەو بۆ ولاتتان،
ورايى بچووكەكان بن نەيانخەنە گەردنتان، سامانى مەرو مالاتى عەرەب لەگەل
خۆتان ببەن بۆ ھەر شوينى كە ديبەن، بزائن خواردنەوہكان لە سى شت دروست
دەكرين، لە ميوزو ھەنگوين و خورما، ھەركاميان بمەيت مەيەو حەلال نى، بزائن
خوا سى دەستە پاك ناكاتەو و سەيريان ناكات و لە پۆژى دواييدا نزىكيان
ناكاتەو و سزايەكى سەختيان بۆ ھەيە، كەسى دەستى بدات بە پيشەواكەى كە
مەبەستى پىي دنيا بىت، ئەگەر دەستى كەوت وەفای بۆ دەبى و ئەگەر نا وەفای بۆ
نابى، كەسيكىش دواى عەسر كالايەك ببات و سويند بە خوا بخوات كە ئەوہندەى
پىداوہ لەبەر ئەو بگەردىت، قسە وتن بە باوہردار فاسق بوون و كوشتنى
بىباوہريە، بۆت رەوا نىە لەسەر و سى پۆژ براكەت نەدوينى، ھەركەس بچى بۆ لای
جادوگەر يان فالى يان قاوہ گرەوہيەك و بپروا بە قسەكەى بكات بىباوہرى نواندوہ
بەوہى دابەزيوہ بۆ سەر موخەمەد.

^۱ - (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتوہ.

له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۰) له مووسای کوری عوقبه وه هیئاویه تی ده لیت: نه مه وتاری عومری کوری خه تتاب بوو له پوژنی جابیه، پاشان وهسیه تتان بو ده کم به له خواترسان نهو خواجهی ده مینی و جگه لهو له ناو ده چی، به گوپرایه لی خوا وهلیه کانی پیزدارو به سهرکesh بوون لیی دوژمنانی گومرا دهکات، هیلک بهری هیلاکیه ک پوژنی نیه له کاری گومراییه که حسابی بکات به پینمونی یان نه کردنی حقیق که به گومرایی بزانی، حه قترین شتی که سهر پهرشتیار له سهرپهرشتیه کهیدا به لینی دهاا نه وهیه به لین به خه لک بدات بهو مافهی له لایه ن خواوه له سهریه تی له ئهرکی ئایینیان که خوا به رهو نهو ئایینه پینمونی کردوون، نیمه له سهرمانه فهرمانی نهو هتان پیبکهین که خوا فهرمانی پیکردوون گوپرایه لی بنو پیگریتان لیبکهین له وهی خوا پیگری لی کردوون که نهویش لادان و یاخیبوونه لیی، ههروه ها فهرمانی تیدا به جی بگهیه نین له نیو دوورو نزیکه خه لکداو باکمان مه بی به وهی به لای حه قدا ده دات، من ده زانم خه لکانی هیوا خوازی ناو ئایینیان و ده لین له گه ل نوپژکه راندا نوپژ ده کهین و له گه ل مواهییدا ندا جیهاد ده کهین و بهر کوچ ده کهین، هه موو نه مانه خه لکی ده یکه ن که به حه قی خوئی نایگر نه نه ستو، ئیمان به خو پازانده وه نیه به لکو نوپژ کاتیکی هیه که خوا دایناوه و ته نها لهو کاته دا دروست و گونجاوه، کاتی نوپژنی به یانی نهو کاته یه که سی شهوی به رهو ئاوابوون ده بات و له سهر پوژوه و وان خواردن و خواردنه وه قه ده غه ده کریت، دهی پشکی له قورئان وه ربگرن، کاتی نوپژنی نیوه پووش نهو کاته یه خوړ که می له گه ردوون که چ ده نوینی ■ سیبهرت وه ک خوته، نهو کاته یه که مه هجر به جی ده هیلری، نه گه ر زستان بوو کاتی خوړ له گه ردوون که چ ده بی تا له سهر نه بروی راستت ده بی، له گه ل مه رجه کانی خوا له سهر ده ست نوپژنی چه مینه وه و کپنووش، نه مه تا له نوپژ خه وترو نه بییت، کاتی نوپژنی عه سر نه وهیه خوړ سپی و پوخته پیش نه وهی زهرده لگه پری به ماوهی پی سوار و و شری قورس که دوو فهرسه خ بری له پیش ئاوابوونی خوړه، نوپژنی خه وتنانیش کاتی شهو تاریک هه لده گه پری و

سوورايى ئاسۇ نامىنى تا سىيەكى شەۋ دەمىنى، ھەركەس پىش چاۋى داخست و خەۋت خوا چاۋەكانى دانەخا، ئەۋ كاتە كاتى نويزە ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ كەس ھەيە دەلىت من كۆچم كىدوۋە كۆچىشى نە كىدوۋە، كۆچەران ئەۋانەن ۋازيان لە خراپەكان ھىناۋە، خەلكانى دەلىن جىھادمان كىدوۋە، جىھادى پىي خوا جىھادى دژ بە دوژمن و دوور گىرتنە لە ھەرام، ھەندى جار خەلكانى شەپ بە چاكى دەكەن لە پىناۋ پاداشت و زىكردا نايكەن، بەلكو شەپ مەرگىكە لە مەرگەكان و ھەركەس لەسەر چى شەپى كىدوۋە بەۋە دەپىت، كەس ھەيە بە سىروشتە دىلىرەكەى شەپ دەكات و ئەۋەى ناسراۋە نەناسراۋە پزگار دەكات، كەس ھەيە بە سىروشتى خۆى ترسنۆكە و دايك و باوكى دەدات بە دەستەۋە، سەگ لە پشت خاۋەنىيەۋە دەۋەپى، بزانن پۆژوو ھەرامىكە تىايدا نابى ئازارى موسولمانان بدرى ۋەك چۆن مەۋقە لە چىژى خواردن و خواردنەۋە ھاۋسەر پىگىرى لىدەكرىت دەى ئەۋە پۆژۋوى تەۋاۋە، زەكات دان كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرزى كىدوۋە تا دەروونىانى پى پاك پابگىن چاكەى ئى چاۋەپوان ناكەن، دەى لەۋەى ئامۇزگاريتان دەكرى تىبگەن چونكە شەپ بەر كەۋتوو ئەۋەى شەپى ئايىنى كرابى و بەختەۋەرىش ئەۋەى بە جگە لەۋە ئامۇزگارى بكرى و لارو بەدبەختىش ئەۋەى لەناۋ سكى دايكىيەۋە لاسار بى، خراپىتىنى كارەكان بىدە سازىيەكانىيەتى، دەستگرتن بە سوننەتەۋە باشترە لە خۆ ماندوو كىدن لە بىدەيەكدا، خەلكى بىزارىيەكيان لە سولتانىان ھەيە دەى پەنا دەگرم بە خوا ئەۋە بگات بە من، ئىۋەش دووربن لە زۆر پق و ئارەزۋوى شوينكەۋتەۋە دىناى بە دۋادا چووۋ من دەترسم پال بدەن بە لاي ئەۋانەدا كە سىتەم دەكەن، دەى دىنيا بن لەۋەى سامانى لا دەبى، بنەۋە ئەۋە قورئانە چونكە تىايدا پرووناكى و شىفا ھەيە جگە لەۋەش بەدبەختىيە، ئەۋەى لەسەرمە لەۋەى كە خوا كارو بارو ئامۇزگارى كىردى ئىۋەى پى سپاردوۋم بەجىمگەياندا، ھەرامانمان كىد خۆراك و موۋچەتان بدرى، سەربازەكانمان بۆ ناۋنۋوس كىدن و مەغازىيەكانتايمان بۆ ئامادە كىدن و مال و ھالمان بۆ چەسپاندن و

ئەوێ پیتان گەشت بۆمان زیادو فراوان کردن و ئەوێش کە لەسەری شەرتان دەکرد هەروا، دەوێ هیچ بەلگەیه‌کتان لای خوا نیە بەلکو خوا بەلگەێ لەسەرتان هەیه، ئەمە دەلیم و لای خوا داوای لیخۆشبوون دەکەم بۆ خۆم و ئێوێش.

ئێبێن کەتیر لە (البداية والنهاية ج ٧، ص ٥٦) سەیف باسی لەوێ دەکات لە دەقەکەیدا بەوێ عومەر لە مەدینە بە سواری ئەسپی سوار بوو تا خێرا بچی دواێ ئەوێ عەلی کوپی ئەبو تالیبی لەسەر دانا، چوو تا گەشتە جاییە لەوێ دابەزی و وتاریکی دوور درێژی پیشکەش کرد، تیایدا هاوتبوو: ئەوێ خەلکێنە نەینێه‌کانتان باش بکەن ئاشکراتان چاک دەبێ، کار بکەن بۆ پوژی دواپیتان دنیاتان زامن دەبێ، بزانی هەرکەس لە نیو ئەو ئەدەمدا باوکیکی زیندوو نیە و لە نیوان ئەو و خواشدا هیچ نیە دەوێ هەرکەس خۆشەویستی پێی بەهەشتی دەوێت با پەییوەستی کۆمەڵبوون بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکدایە و لە دوان دوور ترە، هیچ کامتان بە تەنها لەگەڵ ئافرەتی نەبێ چونکە شەیتان سییەمیانه، هەرکەس چاکەکانی دلخۆش و خراپەێ دلگرانی بکات ئەوێ باوەردارە، ئەمەێ لە وتاریکی دوورو درێژدا هیناوە کە ئێمە کورتمان کردووەتووە، تەواو.

ئەحمەد (ج ١، ص ١٨) لە ئێبێن عومەرەوێ هیناویەتی عومەری کوپی خەتتاب لە جاییە وتاری داو وتی: پێغەمبەر (ﷺ) لەم شوینەێ من لە نیوتاندا هەستاو فرمووی (وەسیەتی خێر بە هاوێ لانا بخوانن، دواتر ئەوانەێ دواێ ئەوان دین، پاشان درۆ بلاو دەبێتووە تا کەس هەیه پێش ئەوێ پرسیارو داواکاری لیبکری دەستپیشخەری بۆ شایەتی دەدات، هەرکامتان نیوەندی بەهەشتی (بجبة) ویست با پەییوەستی جەماعەت بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکەو ئەو لە دوان دوورترە، کەستان لەگەڵ ژنی بە تەنها نەبێ چونکە شەیتان سییەمیانه، هەرکەس چاکەێ خۆشحال و خراپەێ دلگرانی بکات ئەوێ باوەردارە).

ههروه ها له (ج ۱، ص ۵۱) له سوهیدی کوپی غه فله وه هیئاویه تی عومه ر (به هه مان) له جابیه وتاری دا بو خه لک و وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری کرد له پویشینی ئاوریشم جگه له هینده ی شوینی دوو یان سی یان چوار په نجه، ئاماره شی کرد به دهستی،^۱ له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۷۹) یشدا سهیف دوا ی باسی هاتنی عومه ر دوا ی تاعوونی عه مواس له کو تایی سالی حه قده دا ده لیّت: کاتی ویستی بگه ریته وه بو مه دینه (له ذیلحه جه ی ئه و ساله دا) وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: بزانی من له سه ر ئیوه دانراوم و ئه وه ی له سه رم بوو سه بارت به وه ی خوا باری ئیوه ی دامه ده ست گه یاندم، ئه گه ر خوا بیه ویّت له نیوتاندا ده سته کوه ت و مال و مه غازیتانمان فراوان کردوه، ئه وه ی لامانه پیمان گه یاندن، سه ربازمان بو ریڅخستن و عروجمان بو ئاماده ساز کردن، ئاماده سازیمان کردوه بو تان و چی ده سته کوه تان پیگه یشتووه بو مان فراوان و زیاده کردوون، ئه وه ش له شامتاندا له سه ری ده جه نگان هه روا، خواردنه کانیشتانمان بو ناوه یانان، فه رمانمانکرد به مووچه و پوژی و ده سته کوه ته کانتان، هه رکه س شتیکی زانی که پیویست بوو کاری پیبکری با فیрман بکات و پیمان بلی تا به ویستی خوا کاری پیبکه یین، هیژیش ته نها لای خوایه، ته واو.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۸۱) له عروه ی کوپی زوبه یرو جگه له ویشه وه هیئاویه تی عومه ر وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کرد به و جوړه ی شیواویه تی، پاشان خه لکی بیر هیئاویه به یادی خواو پوژی دوا یی، پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من به به رپرستان دانراوم و ئه گه ر هیوا ی ئه وه نه بیّت چاکترینتان بم بو تان و به هیژترینتان بم له سه رتان و سه رسه خترینتان بم بو خو گرتنی گرنگی کاروبارتان ئه وه م له نه ستو نه ده گرت لیّتان، به سه بو عومه ر غه مبارو دلگران بی که چاوه ریی هاتنی مو حاسه به یه بو وهرگرتنی مافه کانتان چون داده نریت و

ھەلەدەگىرىت من لە كۆي دايان بىنم و چۆن لە نىوتاندا پى بېرم، دەي پەرۋەردگارم پىشتىوانە چونكە ئومەر مەمانەي بە ھىزو لىزانى نىيە ئەگەر خۆي پەرۋەردگارى بە رەھمەت و پىشتىوانى و پالپىشتى خۆي فرىاي نەكەوئت.

بەو سەنەدەش ھىناوئەتەي ئومەر و تارى داو وتى: خوا كارو بارى ئىۋەي داۋەتە دەستم و منىش چاكتىن شت بۆتان دەزانم و داۋا لە خوا دەكەم لەسەرى پالپىشتەم بىكات و لە لاي پاسەوانىم بىكات وەك لە جگە لەۋىدا پاسەوانى كردووم، ھەرۋەھا دادپەرۋەرىم پى بىبەخشى لە دابەشكردنتاندا وەك ئەۋەي فەرمانى پىكردوۋە، من كەسىكى موسولمان و بەندەيەكى لاۋازم ئەگەر خوا پىشتىوان نەبى، ھەرگىز ئەو خىلافەتەتان كە لەسەرى دانراوم ھىچ لە ئاكارم ناگۆرئت پىشت بەخوا، گەرەيى بۆ خوايەو بەندەكان ھىچيان لى نىيە، دەي كەستان نەلئىن ئومەر لەو كاتەۋەي بوو بە خەلىفە گۆرا، لە خۆمەۋە حەق دەناسم و پىشپەرۋەي دەكەم و بارى خۆمتان بۆ پروون دەكەمەۋە، جا ھەر كەسى پىۋىستىيەكى ھەبوو يان ستەمىكى لاۋو يان لە ئاكارىكدا سەركۆنەي لەسەرمان ھەبوو با بئىتە لام و پىم بلى چونكە كەسىم لە ئىۋە، دەي لە خوا بترسن لە نەئىنى و ئاشكراو حورمەت و ئاپروۋتانداندا لە خۆتانەۋە حەق بەدەن و بەسەر يەكدا ھەول مەدەن حوكم بە لاي مندا بئىن، چونكە نىۋانى من و ھەر كەسى ھىچى تىدا نىيە، من ئەۋەتانم لا ئازىزە كە باش بئىت و بەرامبەرم بە عىزەت و راست بلى بئىت، ئىۋە خەلكانىكن بە گىشتى لە ولاتى خوادان، خەلكى شۆئىنى ھىچ كىشتوكال و شىردانى تىدا نىيە جگە لەۋەي خوا بۆي دەئىرى، خۆي گەرە بەلئىنى رىزدارىيەكى زۆرى پىداۋن و منىش لە سپاردەكەم و ئەۋەشى تىيادام بەپىرسم، پىشت بەخوا ئاگادارم بەۋەي لە دەۋرو لە لامە و نايدەمە دەست كەسو دۆي ئەۋەش ناتوانم جگە بە يارمەتى جى مەمانەكان و دارو دەستەي ئامۆرگاريتان بۆ گىشتى، من سپاردەكەم نادەمە كەسى جگە لەۋان پىشت بەخوا.

ئىبن جەرىر لە مىژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۲۸۲) ھىناوئەتەي ئومەر و تارى داو پاش سوپاس و ستايشى خواو سەلەۋاتدان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەي خەلكىنە

هه‌ندی له‌چاو له‌سه‌ر بوون هه‌ژاریه‌و هه‌ندی له‌بیهیوایی ده‌وله‌مه‌ندیه، ئیوه‌ئه‌وه‌ کۆده‌که‌نه‌وه‌ که‌ نا‌یخۆن و هیوای ئه‌وه‌ ده‌خوازن که‌ پێی ناگه‌ن، ئیوه‌ ئه‌جه‌لتان له‌سه‌ره‌ ده‌ی مالی سه‌ره‌که‌شی چیه، ئیوه‌ له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا سه‌روشی خواییتان به‌دیده‌که‌ر جا هه‌رچی نه‌ینی بوايه‌ په‌نه‌انیه‌که‌ی ده‌رده‌که‌وت و هه‌رچی ئاشکرا بوايه‌ ئاشکراکه‌ی وه‌رده‌گیرا، ده‌ی چاکترینی کاری خۆتانمان بۆ نیشان به‌دن و خواش دانا تره‌ به‌ نه‌ینییه‌کان چونکه‌ هه‌رکه‌س شتی‌کمان بۆ نیشان بدات و بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ بکات په‌نه‌ان و ناخی چاکه‌ به‌روای پێناکه‌ین، هه‌رکه‌سه‌یش چاکه‌یه‌کمان به‌ ئاشکرا بۆ بنوینی گومانی باشی پێده‌به‌ین، بزانه‌ هه‌ندی له‌ چروکی به‌شی‌که‌ له‌ دو‌وپوویی، ده‌ی به‌خشن ﴿خِیْوًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ یُّوقْ شَحَّ نَفْسِهِ فَاُولَئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئه‌ی خه‌لکینه‌ دل و ده‌روونتانه‌ پاک و کاروبارتانه‌ پێک رابگرنه‌ و له‌ خوای په‌روه‌ردگارتانه‌ بترسه‌ن و جلی قیبتی مه‌که‌نه‌ به‌ری ژنه‌کانتانه‌ چونکه‌ ئه‌گه‌ر پشتی دانه‌پۆشی وه‌سف ده‌کری، ده‌ی خه‌لکینه‌ مه‌ هیوام وایه‌ به‌ پێکی ده‌رچه‌ نه‌ هیچه‌ بۆ بێ و نه‌ هیچه‌ له‌سه‌ربی، هیوام وایه‌ ئه‌گه‌ر که‌می یان زۆر له‌ نیوتاندا به‌ به‌ حق کارتانه‌ له‌ نیودا به‌که‌م پشت به‌ خوا، یه‌که‌ موسوڵمانیش نه‌می‌نی ئه‌گه‌ر له‌ مالی خۆشیدا بێ به‌شو و پشکی خۆی له‌ سامانی خوادا بگاته‌ ده‌ستی و خۆی کاری بۆ نه‌کات و پوژی بۆ دانه‌نی، ئه‌و سامانه‌ی خوا پێیداوه‌ن چاکی رابگرنه‌، که‌می‌که‌ له‌ نه‌رم و نیانیدا باشت‌ره‌ له‌ زۆریکه‌ له‌ تونده‌ تیژیدا شه‌په‌و کوشته‌ مه‌رگی‌که‌ له‌ مه‌رگه‌کان تووشی چاک و خراپ ده‌بی، شه‌هید ئه‌وه‌یه‌ چاوه‌ریی پاداشتی لای خوایه‌، ئه‌گه‌ر که‌سی‌کانه‌ و شتریکی بینی با پشت به‌به‌ستی به‌ درێژی زه‌به‌لاح تا به‌ گوچانه‌که‌ی لێی بدات ئه‌گه‌ر بینی دلی ئاسنه‌(ره‌قه‌) با بی‌فرۆشیت.

ئىبن جەرير لە مېژووە کەیدا (ج ٣، ص ٢٨٢) لە عروەو جگە لەویشەو هیناویەتی دەلیت وتیان: عومەر و تارى داو وتی: خۆی گەورە سوپاس و ستایش بۆ ئەو بیٔ سوپاسی لەسەر پێویست کردن و حەجی لەسەر دانان و بەو پێژەى دنیاو دوا پۆژەى بەبى داواتان بۆی و حەزتان لى پێى بەخشین، خۆی گەورە دروستى کردوون و ئیو بۆ خۆی و پەرستشی نەبوون، خوا دەیتوانى بتانکات بە سووکتىن دروستکراوى لەسەرى گشتى دروستکراوەکانى بۆ ئیو داناو ئنەوى نەکرد بە

شتی جگه له خوی (سخر لکم ما فی السموات وما فی الأرض واسبح علیکم نعمه
 ظاهرة وباطنة) له وشکانی و ده ریادا هه لیگرتوون و پۆزی پاکی پیداون به لکو
 سوپاس گوزار بن، پاشان بیستن و بینینی پیداون له گه ل به خششه کانی خوا
 له سهرتان، هه ندی نیعمه ت هه موو ئاده میزاد به پیکه وتوو، تیایدا هه ندی تایبته
 کراوه به دارو دهسته ی نایینتان، پاشان نه و به خششانه ی به گشتی و تایبته یوه له
 ده ولته و کات و چینتاندا هه ن، له و به خششانه به خششی نیه به تایبته بگات به
 که سی مه گهر نه وه ی پیی ده گات له نیوان هه موو خه لکدا دابه شی بکات و سوپاسی
 به دوایاندا بیته و مافیان قورس بکات به بی یارمه تی خوا له گه ل ئیمان به خوا
 پیغه مبه ره کهیدا، ئیوه له سهر زه ویدا دانراون و به سهر خه لکیکدا زالن و خوا
 ناینه که تانی سهر خستوو، هیچ ئومه ته یکی پیچه وانه به نایینتان نابیت مه گهر
 دوو ئومه ته، ئومه ته یك دور خواز له ئیسلام و موسلمانان سهرانه تان پیده دهن و
 وریای ژیان و بژیوی خویان و سهر شانیا ن باری قورسه و ئیوه ش سوودتان بو
 هه یه، ئومه ته یکی ش چاوه پروانی پرودا و سزای توندی خوایه به شه و پۆژ، خوا
 دلێ پر کردوون له ترسو هیچ په ناگه یه کیان نیه په نای بو بهن و بو
 پا کردوو یه کیان نیه متمانه ی پی بکه ن، سهر بازانی خوا تیکیان شکاندون و
 دابه زیوه ته مه دیدانیا ن له گه ل ژیا ن فراوانی و زۆری سامان و به دوا داهاتنی دهسته کان و
 به ره به سستی سهر سنووره کان پشت به خوا سه لامه تی به رزو شکو دابه زیوه، نه و
 سه لامه ته ی له و کاته وه ی ئیسلام هاتوو ئومه ته هینده پیی باش نه بووه، خوا
 جی سوپاسه له گه ل نه و فتوحاته گه ورا نه ی هه ر ولاتی کدا، ئیدی بوچی له گه ل
 نه مه دا سوپاسی سوپاس گوزاران و یادی یادکاران و ئیجتیهادی موحته هیدان نه بی
 له گه ل نه مه هه موو نیعمه تانه دا که نه ژمار نا کرین و پیوانه نا کرین و ناتوانری مافیان
 به جی بگه یه نریت مه گهر به یارمه تی و په حمه ت و میهره بانی خوا، داوا له و خوایه
 ده که یه که هیچ په رستراوی نیه جگه له و که سه ی نه مه ی پی به خشین تا کار کردن
 به گوپراهه لی و پیشه ره وی بو په زامه ندی خویمان پی به خشی، به نده کانی خوا بیرى

پیدانی خوا بۆتان بکەنەوہو هیوای بە تەواو گەیشتنی بەخششی خوا لەسەرتان بخوازن لە کوژی تاک و دوانەتاندا، چونکە خوا بە مووسای فەر موو ﴿(أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ)﴾ بە موحمەدیشی فەرموو ﴿إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ دەی ئەگەر ئیوہ لاوازو ببەشی خیری دنیا بن لەسەر لقیکی حەق براوی پیدیئەن و بۆی دەحەسینەوہ لەگەڵ نایینی خواو نایینەکیداو هیوای خیری دواي مەرگی پی دەخوان ئەوہیە پەوايە، بەلام ئیوہ لە ھەموو خەڵک ژیاانتان باشترو زۆرتر نەزانی بەرامبەر بە خواش لەوێیە، ئەگەر ئەوہی پی ھەولێ پزگاری ئیوہی دا بەختیکی دنیا ییتانی ئی نەبوو جگە لەوہی متمانەییە بۆتان لە پۆژی دوا ییتاندا ئەو پۆژی گەرانەوہو بە پوودا کەوتنەوہ بەرەو ئەوێیە، ئیوہ لە ژبانی سەختی وادا بن کە زۆر سازەکان لەسەری بن لەسەر پشکتان چروک بن لێ جگە لەوہ نیشان بەدن لە پیش ئەوہدا ئەو کات فەزلی دنیا و پیزی دوا پۆژتان بۆ کۆدەکاتەوہو ئەوہش کە دەیوت لە نیوتاندا بۆ ئەوی کۆ بکاتەوہ، دەی خواتان بیر دەخەمەوہ لە دل و دەروونتاندا مافی خوا بزائن، نەکەن بیزانن و کەمتەرخەمی بکەن لەسەر گوێپرایەلی خواو لەگەڵ بەختەوہری بەخششەکاندا دەست تیکەڵ بکەن لە ترسی گوێپرایەلی و گواستەوہی و گوپانی چونکە ھیچ شتی ھیندە پی نەزانینی بەخشش دامالەری بەخشش نیە، سوپاس پارێزەرە بۆ جگە لەوہو گەشەییە بۆ بەخشش و گیرکردنی داوی زیاتر ئەمە مافی خوا بوو لەسەرم بۆتان تا فەرمان و پیگری واجبتان پی بلیم.

ئێبن جەریر لە کولەیبەوہ ھیناویەتی دەلیت: عومەر پۆژی ھەینی وتاری داو سورەتی ئال عیمرانی خویند، کە گەیشتە ئەم ئایەتە ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾ وتی پۆژی ئوحود کە ئەوانمان شکاند پامکرد تا چوومە سەر شاخەکە، دەمدی وەک بەرخی شاخاوی سەرو خوارم بوو و خەڵکی دەیانوت موحمەد کۆژا، و تەم ھەرکەس بلی موحمەد کۆژا دەیکۆژم، ئێمە لەسەر شاخەکە کۆبووینەوہ ئەم ئایەتە دابەزی ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾.

ئین موزیر له کوله یبه وه هیناویه تی ده لیت: عومر له سهر مینبه ر سوره تی
ئال عیمرانی ده خویندو وتاری بو داین و دهیوت: ئەم سورته ئوحد بوو، پاشان
وتی: پوژی ئوحد له دهوری پیغه مبه ر (ع) بلاوه مان کرد، من چوومه سهر
شاخه که بیستم جوله که یه که دهیوت موحه ممه د کوژا، وتم بیستم هه رکه س بلێ
موحه ممه د کوژا ده ده م له ملی، سه یرم کرد پیغه مبه ر (ع) دیار بوو و خه لکی
گه رانه وه بو لای، ئەوکات ئەو ئایه ته دابه زی ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ
شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾^۱.

ئهو عوبه یدو خه رائیتی و صابوونی و عه بدو ره زاق له عه بدو لای کوپی عه ددی
کوپی خیاره وه هیناویانه وتی: بیستم عومهری کوپی خه تتاب له سهر مینبه ر
دهیوت: به نده ئەگه ر له به ر خوا خاکی بوو خوا دانایی به رز ده کاته وه و بژیره وه خوا
بتبوژینیتته وه، خویشی له دهروونی خویدا که مه و له به ر چاوی خه لک گه وره یه،
ئه گه ر خوێ به گه وره زانی و خو به زل زانی گرتی خوا به پرووی زه ویدا ده یشکی نیتته وه و
ده فهرموێ وس به خوا نوزه ت به ری، خوێ به گه وره ده زانی و له به ر چاوی خه لک
که م و سووکه تا ئەوه ی له به راز لایان سووکه تر.^۲

خه تیپ له ئەبو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب
وتاری بو داین و تی من له وانه یه له شتی که بو تان ده گونجی پیگری تان لیبه که م و
شتانی کتان پی بلیم که بو تان شیاوو گونجاو نین، له کو تایی قورئاندا دابه زینی
ئایه تی سوو بوو، پیغه مبه ر (ع) مردو بو ی پروون نه کردینه وه، ده ی ئەوه ی
گوماندارتان ده کات وازی لی به ینن بو ئەوه ی گومان تان ناهیلی.^۳

۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۳۸) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۲، چ ۱۴۳) دا واهاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۲۳۲) دا واهاتوه.

نه حمه دو نه بو يه علاو نه بو عوبه يد له نيين عه ببا سه وه هيئاويانه ده ليت: عومر (ﷺ) وتاري داو باسي ره جمى كردو وتي: فيلى لى مه كهن چونكه سنوريكه له سنوره كاني خوا، بزائن پيغه مبر (ﷺ) ره جمى كردو وه و ئيمه ش دواى نه و كردو ومانه، نه گهر كه ساني نه يانوتايه عومر زياده يه كي خسته قورئان كه تيايدا نيه له لايه كي موصحه فه كه وه ده منووسى عومر ي كوپى خه تتاب و عه بدو ره جماني كوپى عه وف و فلان و فلان شايه تي ده دن پيغه مبر (ﷺ) ره جمى كردو وه و ئيمه ش دواى نه و ره جمان كردو وه، بزائن دواى ئيوه خه لكاني ديئ به ره جم (به رد باران كردن) و ده جال و شه فاعه ت و سزاي ناو گوږو هاتنه ده ري خه لكاني له دوزه خ پاش ته واو بووني سزايان بپروا ناكهن.

مالك و نيين سه عدو موسه دده و حاكم له سه عيدي كوپى موسه يبه وه هيئاويانه عومر كه له مينا دابه زى له نه بته ح دانيسش و كلويه كي خولى كوكرده وه و لايه كي جله گه ي به سه ردا داو دواتر له سه ري پاكشاو ده سته كاني به ره و ئاسمان به رز كردو وه و تي: خوايه ته مه نم زور بووه و لاواز بووم و هاو لا تيانم فراوان و بلاو بوون ده ي به بي فه وتان و كه مته رخه مي بمبره وه لاي خوت، كه هاته وه مه دينه وتاري دا بو خه لك و وتي نه ي خه لكينه من فره زه كانم به فره زو سوننه ته كانم به سوننه ت بو دانان و له سه ر پووني به جي م هيشتن، پاشان ده ستي راستى دا به سه ر ده ستي چه پيدا و تي به راست و چه پدا گومرا ده بن به خه لك، پاشان وريا بن ره جم له بير بكه ن و يه كي بلى له قورئاندا باسي نابيين، من پيغه مبرم (ﷺ) بينيوه ره جمى كردو وه و ئيمه ش دواى نه و ره جمان كردو وه، به خوا نه گهر له بهر نه وه نه بيت خه لك بلى عومر زياده ي بو قورئان نووسى له قورئاندا ده منووسى ئيمه خويندو ومانه: پياوو ڙن نه گهر زينايان كرد ره جميان بكه ن، سه عيد وتي: زولحه جه چوو تا لى درا.

ته يالسى و ئيين سهدو ئيين ئه بى شه يبه و ئه حمه دو ئيين حبان و موسليم و نه سائى و ئه بو عوانه و ئه بو يه علا له مه عدانى كوپى ئه بو ته لحه ي يه عمر يه وه هيئاويانه عومهرى كوپى خه تتاب پوژى هه ينى چوو يه سهر مينبهرو سوپاس و ستايشى خواى كرد، پاشان باسى پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه بو به كرى كردو وتى من خه ويكم بينيوه ته نها وا ده زانم مه رگم نزىكه، بينيم كه له شي رى دوو ده نووكى لي دام سور رهنگ، منيش گي ر ا مه وه بو ئه مسائى كچى عومه يس و وتى كه سيكى عه جه م ده تكوژيت، خه لكى فه رمانم پي ده كه ن كه سى دو اى خو م دا بنيم، خوا ئايي نى خو ي و ئه و خيلافه ته له نا و نابا ت كه پيغه مبه ر كه ي پى ناردو وه، ئه گه ر بار يكم بو پيش خرا ئه و شو را و را ويژ له و شه ش كه سانه بيت كه پيغه مبه ر (ﷺ) مردو ليان پازى بو، عوسمان و على و زوبه يرو ته لعه و عه بدو ره حمانى كوپى عه وف و سعدى كوپ ئه بى وه قاص، به يعه تتان به هه ر كاميان دا گويگرو گوي رايه لى بن، من ده زانم خه لكانى ئه و كار ه ده توانن، من له سهر ئيسلام به ده ستانى خو م شه ر م له گه ل كردون ئه وانه دوژمنا نى گومرا ي بي با وه پى ئيسلامن و من واز له هيچ نا هيئم له لام گرنگتره، ئه ي هاوار له و كاته وه ي هاوده مى پيغه مبه ر (ﷺ) بووم هي نده ي مه سه له ي بو هيچ شتى لي م توو ره نه بو وه تا ئه وه ي به په نجه كانى دا ي به سهر سنگمدا و وتى: ئايا (الصيف) ت به سه كه له كو تا يى سو ره تى النساء دابه زى، من ئه گه ر بژيم دادو بريارىكى بو داده پيژم كه ئه وه ي خو ينده وا رو نه خو ينده وا ره بي زانى، من خوا به شا يه ت ده گرم له سهر سه ركر ده كانى ناوچه كان كه من ناردو ومن تا خه لكى في رى ئاينيان و سوننه تى پيغه مبه ريان بكه ن و ئه وه ي به سه رياندا گشگير كرا و به رزى بكه نه وه بو م، پاشان ئيوه ئه ي خه لكينه له دوو دره خت ده خو ن كه به پيسيان ده زانم، سيرو پياز، ئه ي هاوار، به خوا من پيغه مبه رى خوا م ده دى كه بو نى له كه سيك به دى ده كرد فه رمانى پي ده كردو ده ستى ده گيرا و له مزگه وت ده رده كرا تا

دهبرايه به قيع، جا ههركهس ههردهبوو بيخوات با بيكوليتنى، ئينجا وتارى پوژى ههينى دا بۆ خه لك و پوژى چوار شه ممه چوار پوژ له مانگى زيلحه جه مابوو پيكر. ^۱ ته به رانى له (المعجم الأوسط) و ئەحمەد و شاشى و بهيهه قى و سه عىدى كوپى مه نسور له يه سارى كوپى مه عرووره وه هيناويانه ده لىت عومه ر (ﷺ) وتارى بۆ داين و وتى ئەى خه لكينه پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ئەم مزگه وتهى دروستكردو ئيمه ي كوچه ران و پشتيوانان له گه لى بووين، ئەگه ر قه ره بالغي زور بوو با ههركامتان و له سه ر پشتى براكه ي كرنووش به رى، بينى خه لكانى له ريگه دا نويزيان ده كرد، وتى له مزگه وتدا نويز بكه ن. ^۲

ئيين عه ساكيرو سه عىدى كوپى مه نسورو ته مام له ئيين عومه ره وه هيناويانه ده لىت كاتى عومه رى كوپى خه تتاب بوو به خه ليفه وتارى دا بۆ خه لك و وتى: پيغه مبه ر (ﷺ) مۆله تى مۆتعه ي پيدين سى جارو دواتر هه رامى كرد، سويند به خوا ههركه سى بناسم مۆتعه بكات و ژنى هه بى به رد بارانى ده كه م مه گه ر چوار شايه تم بۆ بينى كه شايه تى بدن پيغه مبه ر (ﷺ) پاش هه رامكردنى هه لالى كردوه، ههركه سى له موسولمانان بينيم مۆتعه بكات سه د جه لاي ليده ده م، مه گه ر چوار شايه تم بۆ بينى كه پيغه مبه ر (ﷺ) پاش هه رامكردنى هه لالى كردوه.

بهيهه قى له عه بدوللى كوپى سه عىد له باپيريه وه هيناويه تى بيستى عومه رى كوپى خه تتاب (ﷺ) له سه ر مينبه ر ده يوت ئەى كۆمه لى موسولمانان خواى گه وه له ولا تانى عه جه مه وه ژن و منالى ئەوانى پيدين كه نه يدابوون به پيغه مبه ر (ﷺ) و ئەبو به كريش، من ده زانم كه سانى ده چنه لاي ژنان، ده ي ههركه س له ژنى له ئافره تانى عه جه م مندالى بوو ئەوا داىكى منداله كه مه فروشن چونكه ئەگه ر وابكه ن له وانه يه كه س له گه ل هه راميدا جووت بى و نه شزانى. ^۳

^۱ - له (كنز العمال ج ۳، ص ۱۵۳) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۴، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۹۲) دا واهاتوه.

ئىبن جەرر لە مەعرور يان ئىبن مەعرورى تەمىمىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: بىيستم
 عومەرى كۆرى خەتتاب چوۋىيە سەر مېنبەر ۋە لە خوار شويىنى پېغەمبەر (ﷺ) بە
 دوو پلىكان دانىشت، وتى ۋەسىيەتتان بۇ دەكەم لە خوا بترسن و گويگرو گويپرايەل
 بن بۇ ئەۋ كەسەى خوا كاروبارى ئىۋەى داۋەتە دەستى.^۱

بەيھەقى لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت عومەرى كۆرى خەتتاب لە
 وتارىدا دەيوت: ھەركامتان لە دەست ئارەزوو توۋپەيى و چاۋچىۋكى پارىزراو
 بى و بەرەو پاستگۆيى رېنمونى كرابى سەر كەۋتوۋە چونكە بەرەو خىرى
 رادەكىشى، ھەركەس درۆبكات خراپە دەكات، ھەركەس خراپە بكات بە ھىلاك
 دەچى، ورياي خراپە بن، تاوان و دەرچوۋنى كەسى چى بى كە لە خۆل دروستكراۋەو
 بۇ ناو خۆل دەگەرپىتەۋە، ئەمرو زىندوو بەيانى مردوۋە، كارى پوژ بۇ پوژ بكنە،
 دور بگرن لە نزاى ستەملىكراو، خوتان بە مردوۋان بژمىرن.^۲

بوخارى لە (الأدب المفرد) و ئىبن خوزەيمە ۋە جەعفەرى فريابى لە قوبەيسەۋە
 ھىناۋىيە دەلىت بىيستم عومەر لە سەر مېنبەر بوو دەيوت: ھەركەس پەحم نەكات
 پەحمى پىناكرىت، ھەركەس لىخوشبۋونى نەبى لىخوشبۋونى بۇ نىيە، ھەركەس
 تەۋبە ۋە رگرتنى نەبى تەۋبەى بۇ نىيە، ھەركەس ترسو تەقۋاى نەبى ترسو تەقۋاى
 بۇ نىيە.^۳

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۵۴) لە عەبدوللەي كۆرى خەراش لە مامىيە ۋە
 ھىناۋىيە تى دەلىت: بىيستم عومەرى كۆرى خەتتاب لە وتارىدا دەيوت: خوايە بە
 پەتى خۆت پەيۋەست و لە سەر فەرمانى خۆت چەسپاۋمان بكنە، ئەحمەد شى لە

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - حسن.

۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە.

الزهد و رهياني و لاله کائي و نيين عه ساکير هيئاويانه و نه و شيان بو زياد کردوه:
له فه زلي خوتمان پي ببه خشه.^۱

نه حمه د(ج ۱، ص ۱۷) له نه بو سه عيده وه هيئاويه تي ده ليت عومر وتاري دا بو
خه لك و وتي خوي گه وره چندي ويست موله تي دا به پيغه مبه ركه ي، پيغه مبه ري
خواش له پيناو خوادا ري پري ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ وهك خوا فه رمانى پيكردون، داوينى
نه و ئافره تانه ش پاك راگرن.^۲

نه حمه د(ج ۱، ص ۲۰) له نيين زوبه يره وه هيئاويه تي ده ليت: بيستم عومري
كوپرى خه تتاب له وتاريدا ده يوت له پيغه مبه ري خوي بيستوه ده يفه موو(هه ركه س
له دنيا ئاوريشم بپوشى له پوژى دواييدا نايپوشى).^۳

نه حمه د(ج ۱، ص ۳۴) له نه بو عوبه يدي مه ولاي عه بدورپه حمانى كوپرى عه وفه وه
هيئاويه تي له گه ل عومري كوپرى خه تتابدا ئاماده ي جه ژن بووو پيش نه وه ي وتار
بدات به بى بانگو قامه ت نويزى كرد، پاشان وتارى داو وتى: نه ي خه لكينه
پيغه مبه ري خوا دووره په ري زى كردوه له پوژووى نه و دوو پوژه، يه كيكيان پوژى
پوژوو كردنه وه و جه ژنتانه، نه وي ديكه ش نه و پوژه ي له بونه تان ده خون.

۱ - وهك له (كنز العمال ج ۱۰، ص ۳۰۳) دا هاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - صحيح.

ئەحمەد (ج ۱، ص ۴۳) لە عەلقەمەى كۆرى ۋە قاصى لەيئىيە ۋە ھىناۋىيەتى بىستى
 عومەرى كۆرى خەتتاب ۋە تارى دەدا بۇ خەلك ۋە دەيوت: بىستىم پىغەمبەرى خوا
 دەيفەر موو (انما الأعمال بالنيات وانما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته الى الله
 ورسوله فهجرته الى الله ورسوله، ومن كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة يتزوجها
 فهجرته الى ما هاجر اليه) (كار بە نيەتە ۋە ھەركەسە ۋە بە پىي نىتەكەيەتى ھەركەس
 كۆچى لەبەر خواو پىغەمبەرەكەى بىت ئەوا كۆچەكەى بۇ خواو پىغەمبەرەكەيەتى،
 ھەركەسىش كۆچى لەبەر دنيايەك بىت كە دەستى بكەوى يان ژنى بە ھاوسەر
 بگرى ئەوا كۆچى ئەۋەيە كە كۆچى بۇ كەردوۋە).^۱

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۲۲) لە سولەيمانى كۆرى يەسارە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 عومەرى كۆرى خەتتاب لە سالى نەبوونىدا ۋە تارى دا بۇ خەلك ۋە وتى: ئەى خەلكىنە لە
 خوا بترسن سەبارەت بە خۇتان ۋە ئەو بارەتان كە خەلك ئاگادارى نىيە، من بە ئىۋە ئىۋەش
 بە من لە تاقىكردنە ۋە دايىن، نازانم توۋرەيى من جگە لە ئىۋە يان ئىۋە بۇ جگە لە من بىت
 يان من ۋە ئىۋەشى داگرتوۋە، دەى با لە خوا بپارپىنە ۋە دلمان ساغ بكات ۋە پەحمان پى
 بكات ۋە وشكە سالىمان لەسەر لادەت، ئەو پۇژ عومەر بىنرا دەستەكانى بەرز
 كەرد بوۋىيە ۋە نزاى دەكرد ۋە ۋە خەلكىش زۆر گريان، ئىنجا عومەر دابەزى.^۲

ئەحمەد (ج ۱، ص ۴۴) لە ئەبو عوسمانى نەھدىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لە ژىر
 مېنبەرى عومەردا دانىشتىبوم كە ۋە تارى دەدا بۇ خەلك ۋە لە ۋە تارەكەيدا دەيوت:
 بىستىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەيفەر موو (ان اخوف ما اخاف على هذه الأمة كل
 منافق عليم اللسان) (ترسناكترين شتى بۇ سەر ئوممەتەكەم لىي دەترسم ھەموو
 دوۋوۋىيەكى زمان زانايە)، پىشتىش ۋە تارەكاتى عومەرمان لە باسى يەكەدەنگى ۋە
 يەكەزىدا ھىنان.^۳

۱- صحیح.

۲- صحیح.

۳- صحیح.

وتاره کانی نه میری باوه رداران عوسمانی کوری عه فنان (ﷺ)

ئین سه عد (ج ۳، ص ۶۲) له ئیبراهیمی کوری عه بدوره حمانی مه خزومیه وه هیناویه تی عوسمان (ﷺ) که به یعه تی پیدرا چوو بۆ لای خه لک و وتاری بۆ دان و سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: ئه ی خه لکینه یه کهم سوار بوون سه خته و دوی نه مپۆ پۆژانی هه ن و نه که ربژیم وتار به هه مانشیوه دیته خزه تتان و ئیمه وتار بیژ نین و دواتر خوا فیрман ده کات.

ئین جهریر له میژوه کهیدا (ج ۳، ص ۳۰۵) له پیگه ی سه یف له به دری کوری عوسمان له مامیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی ئه هلی شوورا به یعه تیان دا به عوسمان ده رچوو له و په ری دلته نگیدا بوو، چوویه مینه ره که ی پیغه مبه ری خوا و وتاری دا بۆ خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو سه له وانی دا له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی ئیوه له مالی گوپان و چووندان و له پاشماوه ی ته مه ندان، ده ی خیر پیش مه رگتان بخه ن هینده ی ده توانن چونکه به یانی و ئیواره ده که نه وه، وریابن دنیا به سه ر سه رکه شیدا پیچراوه یه وه ﴿فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ په ند وه ربگرن له وه ی که پابردوه دواتر ورده کار بن و بیئاگا مه بن چونکه ئه و لیقان بیئاگا نیه، کوان کوپان و برایانی دنیا که دنیا یان گرتنه ده ست و بنیادیان ناو ماوه یه کی دوورودریژ تیایدا ده یانگوزهراند؟ ئایا قووتی نه دان؟ ده ی دنیا فره ی ده نه ئه و باره ی که خوا فره ی داوه، به دوی دوا پۆژدا بچن، چونکه خوا نمونه ی بۆ هیناوه ته وه و به خیرای داناوه ده فره رمویت ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا {٤٥} الْأَمْوَالُ وَالْأَنْفُسُ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَّاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ (الكهف ٤٥) خه لکی چوون به ره و پووی به یعه تیان پیدرا.

ئىبن جەرر (ج ۳، ص ۴۴۶) بە سەنەدىيى كە سەيفى تىدایە لە عوتبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت عوسمان دۋاى ئەۋەى بەيىعتى پىدرا وتارى دا بۆ خەلك و وتى: پاشان من ئەۋەم خراۋەتە سەر شان و قىۋولمە، بزائن من شوينكەۋتەم بىدە ساز نىم، رىيا بن لە دۋاى قورئان و سوننەتى پىغەمبەر كەى ئىۋە سىيەم شىتقان لە سەر منە: ئەۋىش شوينكەۋتەنى ئەۋانەى پىش خۆم لەۋەى لە سەرى يەكەنگن و داتانناۋە بوو بە سوننەتى ئەھلى خىر لەۋەى ھەروا داتاننەناۋە، دەست گرتەۋە لىتان مەگەر لەۋەى خەزى پىۋىست بوونىتان ھەبى، بزائن دىنا سەۋزەۋ لای خەلك خۆشەۋ زۆرىكى خەلك داۋىانە بە لايدا، دەى پال مەدەنەۋە بە دىناۋە و متمانەى پى مەكەن چونكە متمانەى نىە، بزائن دىنا ۋە لا نراۋ نىە مەگەر ئەۋەى ۋەلاى دەنىت.

دەينەۋەرى لە (المجالسة) و ئىبن عەساكىر لە مۇجاھىدەۋە ھىناۋىانە دەلىت: عوسمانى كۆپى عەففان وتارى داۋ لە وتارەكەيدا وتى: ئادەمىزاد بزائن كە فرىشتەى مەرگ كە پاسپىردراۋە بۆت بەردەۋام بە دۋاى تۆۋەيەۋ لەۋ كاتەۋەى تۆ لە دىنايت ھەنگاۋى بۆ جگە لە تۆ ناۋە، ۋا دىارە لەبەر تۆ پىي تىرى بىۋەۋە بەرەۋ پووت دى، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ ئامادە سازى بۆ بكو بىئاگا مەبە چونكە ئەۋ لىت بىئاگا نىە، بزائە ئەى ئادەمىزاد ئەگەر لە خۆت بىئاگا بىت و ئامادە ساز نەبىت جگە لە تۆ ئامادە سازى بۆ ناكات، ھەر دەبىت بگەيتەۋە بە خوا، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ مەيدەرە پال جگە لە خۆت، والسلام.^۱

دەينەۋەرى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىانە عوسمانى كۆپى عەففان وتارى دا بۆ خەلك و سوپاس و ستايشى خۋاى كردو وتى: ئەى خەلكىنە لە خوا بىرسن چونكە لە خوا ترسى دەۋلە مەندى و دەستكەۋتە، ژىرتىن كەس ئەۋەيە بە

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹) دا ۋاھاتوۋە.

خودا بچيٽه وهو کار بکات بؤ دواي مهرگو له پروناکي خوا پروناکيه بؤ تاريخي ناو گوڙ وهبرگريٽ، با هر بندهيهک بترسي لهوهي خوا به کويري حهشري بکات له کاتيکدا چاوي هيه، بهسه بؤ دانا قسهي پوخت ببيستي و کپيش له دوروهه هاوار دهکات، بزائن هرکهس خواي لهگه لدا بي له هيچ نه ترسي و هرکهس خوا له دڙي بيٽ دواي نهوه چ هيوايهکي ههبيٽ.^۱

ئين جهريرو ئين ئهبي حاتم له حهسه نهوه هيٺاويانه دهليٽ: عوسمان لهسه مينبر بيني وتي: ئهي خه لکينه لهو نهينانه دا له خوا بترسن چونکه من بيستم پيغه مبر (ﷺ) فهرموي (والذي نفس محمد بيده ما عمل احد عملا قط سرا الا اليه الله رده عا لانية، ان خيرا فغير وان شرا فشر) (سويند بهوهي گياني موحه ممدى به دهسته هرکهسي به نهيني کاري بکا خوا به ئاشارايه کهي عبا کهي ده دات به سهردا، ئه گهر خير بوو ئهوا خير وه ئه گهر خراب بوو ئهوا خراپه) پاشان نهو نايه ته ي خويند (رياشا، نه ي فهرمو وريشا، (وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ)^۲.

ئه حمدهو به زارو مروزي و شاشي و ئه بو يه علاو سه عيدي کوري مونسوور له عهدي کوري زاهيره وه هيٺاويانه دهليٽ: بيستم عوسمان وتاري ده داو ده يوت: سويند به خوا ئيمه له سه فهر مال هاوده مي پيغه مبر (ﷺ) بووين، نهو سهرداني خوشي ئيمه ي ده کردو له مردو و خسته ژير خاکدا له گه لمان بوو له گه لمان شهري ده کردو به زورو کهم دلنه وايي داينه وهو خه لکاني هه ندي شتم پي ده لين له سهري له وانه يه کهسيان هرگيز نه ياندي بيٽ.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۱۳۷) دا واهاتوه.

^۴ - صحيح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۴۴) دا واهاتوه.

(هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۲۲۸) ده‌لټ ته‌حمه‌دو ته‌بو یه‌علا هیڼاویانه‌و ته‌بو یه‌علا ته‌و‌شی بو زیاد کردووه: ته‌عیونی کوږی ژنی فه‌رزه‌ق وتی: ته‌ی نه‌ه‌شل تو‌ گوږیوته، وتی ته‌و‌ه کییه؟ وتیان ته‌عیون، وتی به‌لکو تو‌ ته‌ی به‌نده، خه‌لکی پرویانکرده ته‌عیون تا لیی بدن، یه‌کی له‌ به‌نی له‌یث خه‌لکه‌که‌ی له‌ ته‌عیون دوور خسته‌وه تا برده‌ی مائی خو‌ی.^۱

شافعی و به‌یه‌قی (ج ۸، ص ۹) له‌ مالیکه‌وه له‌ سو‌ه‌یلی کوږی مالیکي مامی له‌ باوکیه‌وه هیڼاویانه بیستی عوسمانی کوږی عه‌فان له‌ وتاره‌که‌یدا ده‌یفه‌رموو: بچوک مه‌خه‌نه ئیشکردن چونکه که ئیشتان پیگرد دزی ده‌کات، که‌نیزه‌کی بی‌ پیشه مه‌خه‌نه کاسپی و کارکردن چونکه ته‌گه‌ر ته‌و‌تان پی‌ پاسپارد کاسپی به‌ داوینی ده‌کات، ته‌گه‌ر خوا توانای داوون ده‌ست‌بگره‌وه، له‌ خواردندا پاک و خو‌شی خواردن بخون.^۲

به‌یه‌قی له‌ زه‌یدی کوږی صه‌لته‌وه هیڼاویه‌تی بیستی عوسمان له‌سه‌ر مین‌به‌ر ده‌یوت: ته‌ی خه‌لکینه وریای تاو‌له‌ بن چونکه باسکراوه له‌ مائی یه‌کیکتاندا، هه‌رکه‌س ته‌وه‌ی له‌ مالدا هه‌بوو با بیسووتینی یان بیشکینی، جاریکی تر عوسمان له‌سه‌ر مین‌به‌ر بوو وتی ته‌ی خه‌لکینه من له‌سه‌ر ته‌و تاو‌له‌یه قسه‌م بو‌ کردن و نه‌مدی ده‌ری بکه‌ن و فری بدن، خه‌ریکه فه‌رمان بکه‌م به‌ باره دارو دواتر بنیرم بو‌ هه‌ر مائی ته‌وه‌ی تیډایه بیسووتینم به‌ سه‌ریاندا.^۳

^۱ - که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که صه‌حیحن جگه له‌ عه‌ببادی کوږی زاهیر که‌ جی متمانه‌شه، ته‌واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - به‌یه‌قی ده‌لټ هه‌ندی له‌ عوسمانه‌وه به‌ مه‌رفو‌عی ده‌یه‌نینن له‌ فه‌رمو‌وده‌که‌ی ته‌و‌ریه‌وه، ره‌ف‌ع‌کرده‌که‌شی لاوازه، له‌ (کنز العمال ج ۵، ص ۶۷) دا واهاتووه.

^۴ - له‌ کنز العمال ج ۷، ص ۳۲۴) دا واهاتووه.

بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سالامى مەۋلاي عەبدۇرەھمانى كۆپى ھەمىدەۋە
ھىناۋىيەنە عوسمانى كۆپى عەففان لە مينا نوپۇشى دەكرىدو دواتر وتارى دا بۇ
خەلەك و تى ئەي خەلەكىنە سوننەت سوننەت پىغەمبەر (ﷺ) و دوو ھاۋەلەكەيەتى،
بەلام پروداۋى گىشتى ناو خەلەك ترسام بىكەن بە سوننەت.^۱

ئىبن عەساكىر لە قوتەيبەي كۆپى موسلىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەججى
كۆپى يوسف وتارى بۇ دايىن و باسى كۆپى بۇ كردين و بەردەۋام دەيوت: مالى
تەنھايى و مالى نامۇيىيە، تا گىراو ئەۋانەي دەۋرىشى گىراند، پاشان وتى بىستەم لە
ئەمىرى باۋەرداران عەبدولمەلىكى كۆپى مەروان دەيوت: بىستەم مەروان لە وتارىدا
دەيوت: پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى ھەر كۆپىكى بىكرىدەيە و باسى بىكرىدەيە دەگىيا.^۲

ئەحمەد (ج ۱، ص ۶۲) لە سەئىدى كۆپى موسەيبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستەم
عوسمانى كۆپى عەففان لەسەر مەنبەر وتارى دەداۋ دەيوت: مەن لە ئىۋان
جولەكەدا (ھۆزىكى جولەكە) خورمەم دەفرۇشت، بەو ھۆزە دەۋترا بەنو قەينوقاع، بە
قازانجى دەمفرۇشت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەي بىستەم و فەرمۇي (ئەگەر كېرىت پىۋانەي
بىكەو ئەگەرىش فرۇشتت پىۋانەي بىكە).^۳

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۴۴۶) لە رېگەي سەيف لە بەدرى كۆپى
عوسمان لە مامىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆتا وتارى عوسمان لە جەماعەتدا ئەۋەبوو
وتى: خوا دىناي پىداۋن تا دوا پۇژى پى بەدەست بخەن، پىنى نەداۋن تا پالى پى
بەدەنەۋە، دىنا لەناۋ دەچى و دوا پۇژ دەمىنىتەۋە، دەي لەناۋ چوۋ نەتانخەلەتتى و

۱ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹).

۳ - حسن.

۴ - ئەحمەد (ج ۱، ص ۷۲) لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمان بىنى لە وتارەكەيدا

فەرمانى دەكرىد بە كوشتنى سەگ و سەبىنى كۆتر.

پیشتریش باسی وتاری عوسمانان کرد له فهزلی پاسهوانی پیی خوا له باسی
جهاددا.

(وتارہ گانی نہ میری باوہرداران
عہ لی کوری نہ بو تالیب (رضی اللہ عنہ))

ئىبن جەریر لە میژوووە کەیدا (ج ٣، ص ٤٥٧) بە سەنەدێ کە سەیفی کوپی عەلی کوپی حوسەینی تێدا یە کەم و تاری عەلی (ﷺ) هێناوە کاتێ بوو بە خەلیفە سوپاس و ستایشی خۆی کردو وتی: خوا کتیبی کێ پرێنموونی کاری ناردوووە تیایدا چاکە و خراپە ی پوون کردوووە تەو، دە ی چاکە بگرنە بەرو دەستبەرداری خراپە بن، فەرزه کان بە جی بگه یە نن بو پەرودگار تان بەرو بە هه شت تان دە بات، خوا حەرام گە لی کێ دیاری حەرام کردوووە و حورمە تی موسلمانێ داو بە سەر هەموویاندا و نیاز پاکێ و یە کدەنگی موسولمانانی تووندو تۆل کردوووە، موسولمان ئه و کە سە یە خە لکی لە دەستی و زمانی پارێزراو بن مە گەر لە سەر حەق، ئازاردانی موسلمان دروست نیە مە گەر ئه و ی واجب بوو، دە ست پێش خەر بن بو کاری گشتی و بە تاییبە ت مەرگی یە کیکتان چونکە لە پێش یان لە داووە تان، کات هە رە شە تان لێ دە کات، بار قورس مە بن دە گن چونکە خە لکی داو پوژیان چاوە رپێیان دە کات، ئه ی بە ندە کانی خوا لە خوا بترسن سە بارە ت بە بە ندە کانی و ولاتی، ئیو بە ریرسن تە نانە ت لە خاک و ئازە لە کانیش، گوێ را یە لی خوا بن و لی یی یاخی مە بن،

ئەگەر خیرتان بینی وەریبگرن، ئەگەر خراپەتان بینی لێی دوربگرن، بیر بکەنەوه
 کە ئیوه کەم و لاواز بوون لە زهویدا، ئەبو شەیح لە عەلیەوه هیناویەتی وتاری داو
 وتی: خێلی کەسی بۆ کەسەکە لە کەسەکە بۆ خێلەکە باشترە، ئەو ئەگەر دەستیان
 لێ بگریتهوه یەك دەست کەمی کردوو، بەلام دەستیکی زۆر لەگەڵ هەواداری و
 پاراستنیان و سەرخستنیان بۆی وازی لێ دینن تا ئەوێ لەوانە یە کەس پشتگیری
 کەسی بکات و تەنها بە ڕەچەلەکی بیناسی، من لەسەر ئەمە چەند ئایەتیکی
 قورئانتان بەسەردا دەخوینمەوه، ئەم ئایەتە ی خویند ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ
 آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (هود: ۸۰) عەلی وتی پایە ی پتەو خێلە، لووط خێلی نەبوو،
 سویند بەوێ هیچ خۆایەک نیە جگە لەو خوا داوی لووط هەر پیغەمبەرێکی ناردبێ
 لەناو سامانیکی (دەسەلاتیکی) هۆزەکیدایا بوو، ئەم ئایەتە ی لەسەر شوعەیب
 خویندەوه (وانا لنراک فینا ضعیفا) دەلیت دەست بەستراو بوو بۆیە بە لاوازیان
 دادەنا (ولو لا رهطک لرجمناک) عەلی وتی: سویند بەوێ هیچ پەرستراوی نیە جگە
 لەو لە پەرورەدگاریان نەترسان بەلکو لە هۆز ترسان.^۱

حوسینی کوپی یەحیای قەتان و بەیەهقی لە شەعبیەوه هیناویانە دەلیت: عەلی
 لە ڕەمەزاندایا وتاری دەدا دواتر دەیوت ئەمە ئەو مانگە پیروزیە کە تیایدا خوا
 پۆژووی فەرز کردوو و شەو نوێژی فەرز نەکردوو تا کەسی هۆشیاری لەوه
 وەربگری بلی ئەگەر فلان پۆژوو بگری پۆژوو دەگرم و ئەگەر فلان پۆژووی کردووه
 پۆژوو دەکەمەوه، وریا بن پۆژوو خواردن و خواردنەوه نیە، بەلکو لە خو
 گرتنەوه شە لە درۆو پووچەلی و کوفر، وریا بن پیش مانگ مەکەون ئەگەر مانگتان
 بینی پۆژوو بگرن و ئەگەر هەمدی بینیتان پۆژوو بکەنەوه، ئەگەر لیتان دیار نەبوو

^۱ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۵۰) دا واهاتوو.

ماوهی مانگه که تهواو بکه، دهلیت دواي نوڅی بهیانی و نوڅی عهسر نه مهی دهوت.^۱

صابوونی و ئین عهساگیر له عهلیه وه هیناویانه وتاری داو سوپاس و ستایشی خواي کرد پاشان باسی مه رگی کردو وتی: بهنده کانی خوا به خوا مهرگ ئی دهر بازوونی نیه، نه گهر بوی ههستن دهتنگری نه گهر لیی پراکه ن پیتان دهگاته وه، دهی فریاد فریاد، پزگاری پزگاری، داواکاریکی تیژو خیرا به دواتانه وهیه (گوږ)، دهی له فشارو ترسو تاریکی گوږ بترسن، وریا بن گوږ چالیکه له چاله کانی دوزخ یان باخچه یه که له باخچه کانی به ههشت، بزاند هه موو پوڅی سی جار قسه دهکات و دهلیت من مالی تاریکیم، من مالی کرم، من مالی ترسم، بزاند له پشت نه وه وه سهختتر هیه، ناگری که تینه که ی زورو چالی قول و به رگی ناسن و خهزنه داری مالیکه، هیچ رهحه تیکی خواي تیدا نیه، وریا بن له پشت نه وه وه به ههشتی هیه که پانیه که ی هینده ی ناسمانه کان و زهویه بو له خوا ترسان ناماده کراوه، خوا ئیمه و ئیوهش له خوا ترسان بگیری و ئیمه و ئیوهش له سزای سهخت بیاریزی.^۲

ئین که ئیر له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۶) دا ئهم وتاره ی له ئوصبوغی کوپی نه باته وه هیناوه و دهلیت پوڅی عه لی چوویه سه ر مینه رو سوپا و ستایشی خواي کردو باسی مه رگی کرد، وتاره که به و جوړه دینیت و له دواي (من مالی ترسم) نه مه ی هیناوه: له پشت نه مه وه پوڅی هیه تیایدا منال و پیرو گه وره تیایدا سه ر مه ست ده بی و سک پر سکه که ی داده نیت و خه لکی ده بینین سه رخو شیش نین به لکو سزای خوا سه خته، له گیرانه وه که یدا نه وه شی زیاد کردو وه: گریاو موسولمانانی ده وریشی گریان.

^۱ - کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۲.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۰) دا واهاتووه.

دهینه وهری و ئین عه ساگیر له عه بدوللای کوری صالحی عه جلی له باوکیه وه
هیناویانه دهلیت: عهلی کوری ئه بو تالیب پوژی و تاری داو سوپاس و ستایشی
خوای کردو سه له واتی دا له سهر پیغه مبه (ﷺ) و پاشان وتی: بهنده کانی خوا
ژیانی دنیا سهرکه شتان نه کات چونکه دنیا شوینی به لای چواردهور دهره، به
له ناوچوون ناسراوه، به ناپاکی وه سفکراوه، چی تیدایه به ره و ناو بوون دهچی و له
نیو خه لکه کهیدا چهند دهولت و سهره سهره یه که، ئه وهی بوی دابه زی هه رگیز له
خرابه ی پزگاری نابیت، خه لکه کهی ساتی له خوشگوزهرانی و کامه رانیان که
دهکه ونه به لاو سهرکه شی، ژیان تیایدا سهرکونه کراو خوشگوزهرانی تیایدا نا
هه میشه ییه، که سه کانی ناوی چهند ئامانجیکی له بهر چاو دانراون و به تیره کانی
تیریان ئاراسته دهکات و به مهرگی دهیان شکینی، بهنده کانی خوا ئیوه و ئه وهی که
له م دنیا یه دان له پیگه ی ئه وه وه که چوه که ته مهنی له ئیوه زیاترو توانای له ئیوه
زۆرترو بینا و مالی زیاترو جیدهستی زۆرتربوو که چی دهنگیان کپ و کوژراوه بوو
پاشان ماوه ی زۆری خوی و جهسته یان فهوتاو مالیان ویرانه و جیدهستیان سپراوه
بوو و گوژان به کۆشکی بنیاد نراو و کورسی و پاخهرو پشتیی سازراوی بهرد،
بهرده کانی ش به سهر گوژه کانه وهن که له سهرویرانه ی فهوتاو بینایان به خول بنیاد
نراوه، شوینی نزیک کراوه و دانیشتووی ناموی نیوان دارودهسته ی بینا و ترساوان و
دارودهسته ی سه رقالبووانه، به بنیاد و بینا ئارام ناگرن و په ییوهندی دراوسییه تی
نیوانیان له نزیک و پیکه وه لکانی مالیانه وه نیه، چۆن په ییوهندی له نیوانیاندا
هه بی که به که له کی له ناو بهری ویران و دامای کردوون و تاش و بهرده کان
خواردونیان؟ دوا ی ژیان بوون به مردوو و دوا ی خوشگوزهرانی بوون به ئیسک و
پروسک، خوشه ویستان وه لایان نان و له خولدا نیشته جی بوون و هیچ په ناو
دهربازیه کیان نیه، هاوار، ئه مه قسه یه که دهلیت و له دوا یانه وه بهرزه خه تا پوژی

زىندو دەكرىنە ۋەك ئەۋەى ئىۋەش ۋەك ئەۋان لە ژىيانى لەناۋ چوون و مالى
مردوۋاندا تووش بووین، كەۋتبنە ئەۋ شۋىنەۋ ئەۋ مالىئاۋىي خۋازە بتانگىرىتە خۇ،
دەى چى دەكەن ئەگەر بارەكان كۆتاييان پى بى ۋ گۆرەكان ھەلۋەشۋىنەۋە چى لە
دەروۋنەكاندا ھەيە بىتەۋە كايە لەبەردەم خۋايەكى بە تۋاناۋ شىكۇدا بۇ چىنەۋەى
رەنجتان ۋەستان؟ دلەكان لە تاۋ تاۋانى پىشۋويان دىق دەكەن ۋ پەردەتان لەسەر لا
دەبرى ۋ عەيب ۋ نەيىنەكانتان دەردەكەۋى، ئەۋ كات ھەركەس بە پىي ئەۋەى بە
دەستى ھىناۋە پاداشت دەدرىتەۋە تا ئەۋانەى خراپەيان كىدوۋە بەپىي
كىدەۋەيان ۋ ئەۋانەى چاكەيان كىدوۋە بە چاكە پاداشت بدرىنەۋە، كىتب دادەنرى
تاۋانباران دەبىنىت تۋقاون لەۋەى تىيادايە ۋ دەلۋن خۋزگە ئەم كىتبە نەبۋايە كە
گەرەۋە بچوۋكى بە جىنەھىشتۋەۋ ھەموۋى ژماردوۋە چىمان كىدوۋە تىيادا
دەبىنن ۋ پەرۋەردگارىش سىتەم لە كەس ناكات، خۋا ئىمەۋ ئىۋەش ۋا لىبكات بە
كىتبەكەى كار بىكەين ۋ شۋىنكەۋتەى ئازىزانى بىن تا شۋىنى سۋكنايى ۋ
دانىشتنى فەزلى خۋا بمانگىرىتەۋە بە راستى ئەۋ سۋپاسكارى شىكۇدارە.^۱

ئىبن جەۋزى لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۲۴) دا بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى ۋ لە
سەرەتاكەيەۋە ھاتوۋە: عەلى كۆپى ئەۋ تالىب ۋ تارى داۋ ۋتى: سۋپاس بۇ خۋا،
سۋپاسى دەكەم ۋ پىشتى پى دەبەستەم ۋ بىروى پى دىنم ۋ پىشتى پى دەبەستەم،
شاىەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋى نىە جگە لە خۋاى بى ھاۋتاۋ موخەممەدىش بەندەۋ
نېردراۋى خۋايە، خۋا بە رېنمونى ۋ ئايىنى حەق ناردى تا لارىتان لا بەرىت پىي ۋ
لە بىئاگايى بىدارتان بىكاتەۋە، بزانن ئىۋە دەمرن ۋ دۋاى مەرگ زىندو دەكرىنەۋەۋ
لەسەر كارەكانتان دەۋەستىنرىن ۋ لەسەريان پاداشت دەدرىنەۋە، دەى ژىيانى دىنا
سەرەشتان نەكات، بەۋ شىۋە دەيھىنىت.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۶) ۋ (المنتخب ج ۶، ص ۲۲۳) دا ھاتوۋە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۷۷) لە جەغفەری کوپری موخەممەد لە باوکی لە باپیریەوه هیناویەتی عەلی (ﷺ) لەگەڵ تەرمیکدا چوو، کاتێک تەرمەکە خرایە ناو گۆرەکەیی کەس و کارەکەیی شیوەن و گریانیاں دەسپێکرد، عەلی وتی بۆ چی دەگرین؟ بەخوا ئەگەر چاو بینیاں وەک هی مردوووەکیان بێت ئەو چاو بینییەیان سەرسام رایان دەگرێت لەسەر مردوووەکیان، ئەو لە نیویاندا گەڕانەوێ بۆ هەیە دواتریش گەڕانەوێ تا کەسیان نامێنن، پاشان هەستاو وتی: بەندەکانی خوا وەسیەتتان بۆ دەکەم بە لە خوا ترسان، ئەو خواوەی نموونەیی بۆ هیناونەتەوێ کات و مەرگی بۆ دیاری کردوون و گوێی بۆ داناون تا چی دەبیستری لێی تیبگەن و بینن ■ پەردەیی لاچی بۆتان و دل ■ چی تووش دەبێ لە ریزبەندی وینەکانیدا لێی تیبگات، ئەوێشی بنیادی ناوێ چونکە خوا بێ مان دروستی نەکردوون و هەروا باسی لەسەر نەهیناون، بەلکو بە بەخششە تەواوەکان ریزداری کردوون و بە زۆرتەین بەخششەکان بەخششی کردوون و سەرژمێری بە چوار دەورتاندا داناهو پاداشتی بۆ قەرەوڵ داناون و لە سەختی و خوشیدا، دەیی بەندەکانی خوا لە خوا بترسن و لە داخاویدا گورج و گۆل بن و کار پیش بخەن بۆ دواي پرەری پیوستیەکان و لەناوبەری ئارەزووەکان (مەرگ) چونکە دنیا خوشیەکانی بەردەوام نین و دنیایی لە تووش بوون و بەسەردا هاتنەکانی نیە، سەرکەشیەکی زۆرو سایەییەکی لاواز و سەنادیکی لاربوووە بە ویستی زیدەپۆیی دەپوات و بە سەختی ئارەزووەکانی بەدواي خۆداده گەڕیتەو، بەندەکانی خوا پەند لە پروداوو بەسەر هاتەکان وەر بگرن، پەند لە ئایەت و ئەشەر و جیدەستەکان وەر بگرن، بە ترساندنەکانی راجلکەن و سوود لە ئامۆژگاریەکان وەر بگرن، وەک ئەوێ مەرگ قەپی پێدا کردبەن و مالی خۆل لە خۆی گرتبەن و تۆقینەری بارەکان بە فووی (صور) و هاتنەوێ ناو گۆرەکان تووشتان بووبی، چون بەرەو مەحشەر و دەستانی لێپێچینەو بە چوار دەوردانی توانی خۆی خاوەن دەسلەت، هەرکەسی و شۆفیریکی لەگەڵ کە بەرەو مەیدانی حەشری دەبات و شایەتی کە شایەتی دەدات

لهسه کار، زهوی به پووناکی پهروهرداری پرشنگاوی و پووناك دهبی و کتیب داده نری و پیغه مبه ران و شهیدان دهینرین و به حق و راستی و بهبی سته ملیکردن دادوهریتان له نیودا دهکریت، بۆ ئه و پۆزه شارو ولاتان پیکدا ددهن و هاوارکه ر هاوار دهکات پۆژی لیکه لهو شان و به ده رکه و تنه و خۆر تیشکی نامینی و ئازله کانیش له شوینی چه شر دا چه شر دهکرین، نهینیه کان دهرده که ون و خراپه کاران قور به سهر دهن، دلله کان شیو ده که ون و توندیه کی زۆرو سزایه کی شیوه ن خواز له لایه ن خواوه تووشی دۆزه خیه کان ده بیئت، دۆزه خ دهرده که ویت که نرکه و هاوارو گرمه و توورپی و ترساندن هیه، گهرمای کلپه و تینی زۆرو گهرمی بزیسکه ددهات، ئه وهی هه میشه ییه تیایدا هه ناسه یه کیشی بۆ نیه، ئاهو خه فه تی نابریته وه و کوّ و به ندی لا ناچی، کوّمه لی فریشته یان له گه لدان موژده ی دابه زینی زۆری گرو تین و تیندانی دۆزه خیان پیده دهن، له خواو خوشه ویستانی خوا دوورو جیان و به ره و دۆزه خ ده برین، به ندهکانی خوا له خوا بترسن، ترسانی له زه لیلی و سه ردانه واندن و وریایی ببینه و خوّ بگروه و بۆ داوا خیرا بکه و پرگار بوونی به پاکردن و ههنگاوی پاکردن و چوون به ره و گه رانه وه بۆ قیامهت و تویشوو پی بوون بنوینه، به سه که خوا ببینه رو تۆله سین، به سه کتیب سکا لاکاره، به سه بۆ به هه شت پاداشت و دۆزه خ سزا به خش بیّت، لای خوا داوای لیخوشبوون بۆ خۆم نیوه ش ده که م.

دهینه وه ری و ئین عه ساکیر له عه لیه وه (ﷺ) هیناویانه و تاری دا بۆ خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی: دنیا پشتی هه لکرد و مۆله تی مألئاویای دا، دوا پۆژیش وا هات و خوی نواند، ئه مپرو ئاواز و خووشی و سبه ینی کیبرکی، وریا بن ئیوه له پۆژانی هیوا و ئاواتیکدان که له پشتیه وه ئه جهل هیه، هه رکه س پیش هاتنی سه ره مه رگی له پۆژانی هیوایدا که مه ترخه می بکات ده ست شکاو و قور به سه ره، وریا بن له کاتی خوشیدا کار بکه ن بۆ خوا وه ک چۆن له کاتی ترس و سه ختیدا کاری بۆ ده که ن، بزائن، من که سی خه و تووترم له داخوازی که ری

به ههشت نه دیوه و کەسی خەوتوو تەرم لە کەسی پا کردوو لە دۆزەخ نە دیوه، هەرکەس حەق سوودی پێ نەگەیه نیت پوچەل و باتل زبانی پێ نەگەیه نیت، هەرکەس پینموونی پێکی نە کاتەوه گومرایی لایەدا، وریا بن ئیوه فەرمانی کارتان پیکراوه و بەرهو تویشوو هەلگرتن پینموونی کران، ئەهی خەلکینە بزانی دنیا خستنه پروویەکی نامادەیه و چاک و خراپ لێی دەخۆن، دواپۆژ بەلینیکی پاسته و تیایدا خوای بە توانا حوکم دەکات شەیتان مۆژدەهی هەژارو فەرمانی پیداوین پیسیستان بۆ دەخاتە پوو خواش بەلینیی لیخو شبوون و فەزلی خوستان پێ دەدات، چونکە خوای گەوره بەلینیی بەهەشتی داوه بۆ ئەوهی گوپرایەلی دەکات و دۆزەخی بۆ ئەوهی لێی یاخی دەبێ، ئەوه دۆزەخیکە دەنگی دانامرکیتهوه و دیلی بەرنابیت، گەرمای سەخت و قوولی زۆرو ئاوی کولخواردوه، ترسناکترین لێی دەرسم شوینکەوتنی ئارەزووه کان هیوا درێژیه.^۱

ئێین نەجار لە زیادی ئەعرابیەوه هیناویەتی دەلیت: ئەمیری باوه پاران عەلی کوپی ئەبو تالیب لەسەر مینبەری کوفە لە دواي فیتنە و دەس بەتالبوونی لە شەپی نەهرهوان و تازی پیشکەش کردو سوپاسی خوای کردو پەند هیلاکی کردو گریا تا پیشی بە فرمیسکەکانی تەپبوو، دواتر پیشی تەکاندو چەند دلۆپیکی بەر خەلکی کەوت، ئیمە دەمانوت هەرکەس لەو دلۆپانەهی بەر بکەویت خوا دۆزەخی لەسەر حەرام دەکات، پاشان وتی ئەهی خەلکینە لەوانە مەبن بەبێ کردار هیوای پۆژی دوايي دەکەن و بە هۆی هیوا درێژیهوه تەوبە و گەڕانەوه دوا دەخەن، لە دنیا دا قسەي دنیا نەویستان و کردەي دنیا ویستان دەنوینی، ئەگەر لە دنیاي پیدیری لێی

۱- له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۴) دا واهاتوه، ئێین کەثیر لە (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۷) ئەو وتارەي بە دوورو درێژی لە وەکیع لە عەمری کوپی منبە لە ئەوفاي کوپی دلەوه هیناوه دەلیت لە گێڕانەوهیه کدا واهاتوه: شوینکەوتنی ئارەزووه کان پێ لە حەق دەگریت و هیوا درێژی پۆژی دوايي لەبیر دەباتهوه

تیر ناخوات و نه گهر پیی نه دری پازی نابی، ناتوانی سوپاس بکات له سهر نه وهی پیی دراوه و هیوای زیاتر له وه دهخوای که ماوه، فرمان دهکات و خوئی نایکات و دووره پهریزی دهکات و خوئی واز ناهینی، پیاوچاکانی خوش دهویتی و کرداری نهوان ناکات و پقی له سته مکارانه و خویشی له وانه، دهرونی زال بووه به سهر نه وهیدا که گومان دهبات و به سهر دلنیایدا زال نابی، نه گهر بیباک بوو ناشووب و نه گهر نه خوش بوو خهفت دایده گری و نه گهر هه ژار کهوت بی هیواو ترساو دهبی، نهو له نیوان تاوان و به خششدا دیت و دهپوات، سهلامه ته و سوپاس ناکات و تووش دهبی و خوږاگر نیه له سهری، وهک نه وهی بیدار کراوه له مهرگ بو جگه له وه، وهک نه وهی که سی که به لین و سهرکونه پووی تیگردوه جگه له وه، نهی ئامانجهکانی مهرگ، نهی بارمتهکانی مردن، نهی میوهی زمان و نهی پووناکی پووداران، نهی بیده نگبوانی بهردهم سکالا، نهی نه وهی فیتنهکان دایگرتووه و له مه عریفه ی پهنده و رگرتنهکان دوورخراوه ته وه، به حق نه مه دهلیم: نهی نه وهی پزگاری بووه به مه عریفه ی دهرونی بووه و نه وهش مالویران بووه له خویه وه، خوا ده فهرمویت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ خوا ئیمه و ئیوهش له وانه بگپیت که ئاموژگاری ده بیستن و وه ریده گرن و بانگ ده کرین بو کارو کار ده کن.^۱

ئین نه بی دنیا و ئین عه ساگیر له یه حیای کوری یه عمره وه هیناویانه عه لی کوری نه بو تالیب و تاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: نهی خه لکینه نهوانی پیش ئیوه به گرتنه بهری تاوان و سهرکشی له ناوچوون چونکه خوا په رست و نه حبارهکانیان ریگریان لی نه ده کردن، خوی گه وره سزای به سهردا داباراندن، دهی فرمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن پیش نه وهی نهو سزایه ی تووشی نهوان بووه تووشی ئیوهش بیت، بزنان فرمان به چاکه و ریگری

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۵) دا واهاتوه.

لە خراپە پۇزى نابېرىۋ مەرگ پېش ناخات، بارەكە لە ئاسمانەۋە بۇ زەۋى دادەبەزىت ۋەك دلوپى باران بۇ ھەركەسى بەۋ جۆرەى خوا قەدەرى بۇ دانائە بە بى كەم و زیاد مال و منال يان سامان يان گيان كەم و زیاد ناكات، ئەگەر كەسىكتان لە مال و منال يان سامان يان گيانىكدا توۋشى كەمى بوو بىنى خەلكى دىكە جۆرىكى دىكەيە با ئەۋە نەبىت بە فېتنە بۇى چونكە كەسى موسولمان ھەرچەندە كەمىيەكى بەرچاۋ كەوت ملكەچىيەكى بۇ دەنۋىنى كاتى باس دەكرى و زۆرى خەلك ۋەك كەسى قومار كەر وايە كە لە يەكەم قوماردا ھىۋاى وايە دەستكەۋتى بۇ بە دەست بخت و پىدانی لەسەر لابات، موسولمانى پاكى دوور لە ناپاكىش چاۋەپىي يەكى لە دوو چاكەكەيە ئەگەر داۋا لە خوا بكات لای خوا باشتى بۇ ھەيە، يان خوا سامانى پىدەدات و ئەۋكات خاۋەن مال و سامان و ژن و مال دەبى، چاندن دوو جۆرە: مال و منال بۇ دىناۋ كارى چاك بۇ پۇژى دوايى، خوا بۇ خەلكانىك ھەردووكيان دەبەخشىت، سوفيانى كوپى عوبەينە دەلىت كى بەۋ جوانىيەى ئەۋ قسە دەكات جگە لە ەلى كوپى ئەۋ تالىب.

بەيھەقى لە ئەۋ وائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەلى(ﷺ) لە كوفە وتارى داۋ بىستم لە وتارەكەيدا دەيوت ئەى خەلكىنە ھەركەس چاۋەھژار بى ھەژار دەكەۋى و ھەركەس تەمەن بكات توۋش دەبى، ھەركەس ئامادەسازى توۋشبوۋنى نەبى كە

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۶) دا ۋاھاتوۋە، لە (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۸) لە ئىبن ئەبى دىناۋە بە سەنەدەكەى لە يەحياۋە ھىناۋىيەتى و لە (بارەكە لە ئاسمانەۋە دادەبەزى) تا كۆتايىيەكەى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، تىايدا ئەمە ھاتوۋە (كە خاۋەن مال و منال و سامان بوو پەرچەلەك و ئايىنىشى لەگەلدا بى، يان خوا لە پۇژى دوايىدا پىنى دەبەخشى، جا پۇژى دوايى باشترو ماۋەترە، چاندن دوانە دىيائى كە سامان و لە خوا ترسانە، پۇژى دوايى كە ماۋە لەناۋ نەچۈۋە باشەكانن.

تووشبوو خو پاناگری، هه رکهس خاوهن مولک بێ پێشخستنی ههیه و هه رکه سیش راویژ نه کات په شیمانه، له پشت ئەم قسانه وه دهیوت: خه ریکه وای لیبیت ئیسلام تهنا ناوی بمینی و قورئان تهنا وینهی بمینی، دهیوت وریا بن کهس شهرم نه کات له فیروون، هه رکهس پرسیری لیبکری له وهی نایزانی با بلی نازانم، مزگه وته کانی ئەمپوتان بنیاد و دلهکان و جهسته تان ویرانن له پینموونی، خراپی ژیر ئاسمان فیهناسه کانتانن فیتنه له وانه وه درده که ویت و له وانیشه وه دهگه ریته وه، کهسی هستاو وتی: ئەی چی ئەی ئەمیری باوه پداران، وتی کاتی فیهقه له ناو بچووک و گه مژگانتانداو داوین پیسی له ناوچه کانتانداو دهسلات له ناو بچووک کانتاندا دردهوت ئەو کات پوژی دواپی دیت.^۱

ئین که ئیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۳۰۷) دا هیناویه تی عهلی (رضی الله عنه) له نیویاندا ههستا تا وتار بدات، وتی سوپاس بو خوی داهینه ری ئاسمانه کان و هینه ری بهیانی و بلاوکه ره وهی مردووه کان و زیندووه ره وهی ئەوانه ی له ناو گوپه کاندان، شایه تی ددهم که هیچ په رستراوی نیه جگه له خواو موچه ممه دیش بهنده و نیردراوی خوایه، وه سیه تتان بو ده کهم به له خوا ترسان چونکه چاکترین شتی بهنده کان ته وه سووی پیبکه ن ئیمان و جیهادی پی خوایه، وشه ی نیاز پاکیش که پاک و فیتره ته، نوێژکردن که میلله ته و زه کات دان چونکه له فره زی خوایه، پوژووی په مه زان چونکه قه لغانه له سزای خوا، حه جی مالی خوا چونکه دژی هه ژاری و له ناو به ری تاوانه، په یوه ندی خزمایه تی چونکه زیاده کاری سامان و دوا خه رو له بیر به ری مه رگه و خوشه ویستی ناو که سوکاری، به خشی نی نهینی چونکه هه له ده سپرته وه و تووپه یی په ره ردگار ده کوژینیته وه، چاکه کردن چونکه خراپه له مردو وهرده گری و له سه ختی هکان ده پیاریزی، له زیکی خوادا پوچن چونکه چاکترین زیکه، برۆن به ره و ئەوهی که به لێن دراوه به له خوا ترسان چونکه

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۸) دا واهاتوه.

بەلئىنى خوا راستىن بەلئىنە، پىشەنگى بىكەن بە پىنمىۋىنى و پىيازى
 پىغەمبەرتان (ﷺ) چۈنكە چاكتىن پىنمىۋىنە، سۈننەتى پىغەمبەر بىگرنە بەر
 چۈنكە چاكتىنى سۈننەتەكانە، فىرى قورئان بن چۈنكە بە فەزلىتىن قەسەيە، لە
 ئايىندا شارەزا بن چۈنكە بەھارى دالانە و بە پووناكى قورئان شىفا بخوازن چۈنكە
 شىفایە بۇ دەردى ناو دالان، بە چاكى بىخویننەۋە چۈنكە جۈانتىن گىپرانەۋەيە،
 ئەگەر قورئانتان لا خوینرا گوئى لى بىگرن و بىدەنگ بن بەلكو پەھمتان پى بىرىت،
 ئەگەر بە زانستى پىنمىۋىنى كران كارىكەن بەۋەي دەيزانن بەلكو پىنمىۋىنى بىرىن،
 چۈنكە زاناي ئىشكەر بەبى زانستى ۋەك نەزانى خۇ سەپىنە كە لە نەزانىكەي رىك
 نابىتەۋە وايە، بەلكو ۋا دەبىنم بەلگە گەۋرەترو ھىمانى بەردەۋامترە بەسەر ئەۋ
 زانايەي كە زانستى لى دامالراۋە تا ئەۋ نەزانەي لە نەزانى خۇيدا دەستە ۋەستاۋە،
 ھەردووكيان مالوئىرانى گومپابوون، دوو دل مەبن گەرنا گومان دەكەن، گومان
 مەكەن گەرنا بىباۋەر دەبن، مۆلەت بە خۇتان مەدەن كە لادەدەن، لە ھەقدا لامەدەن
 ئەگەرنا خەسارۋمەند دەبن، وريا بن لە راست و پىكەرەۋى ئەۋەيە متمانە بىكەن، لە
 متمانەش ئەۋەيە سەركەش نەبن، ئەۋەتان زۆرتەر ئامۇزگارى خۇي دەكات زياتر
 گوپرايەلى پەرۋەردىگارىيەتى ناپاكتىننتان بۇ خۇي لادەرتىننتانە لە پەرۋەردىگارى،
 ھەركەس گوپرايەلى خوا بىكات پارىزراۋەۋ مۆژدەي بۇ ھەيە، ھەركەس لە خوا
 ياخى بىت دەترسىۋ پەشىمان دەبىتەۋە، پاشان (داۋاي دلىيى لە خوا بىكەن و لە
 سەلامەتيدا بەرەۋ لاي بچن، چاكتىن بەردەۋامى دەروون دلىيىيە، سۈورتىنى
 كارەكان چاكتىنەكانىيەتى)، داھىنراۋەكانى خراپتىنەكانىيەتى، ھەموو داھىنراۋى
 بىدەۋ ھەموو داھىنەرى (لە ئايىندا) بىدەۋ داھىنەرە، ھەركەس بىدەۋ ساز بى
 فەۋتاۋە، ھەركەس بىدەۋەك داھىننى سۈننەتتىكى لە بەرامبەرادا ۋازلىھىناۋە،
 گەمژە ئەۋەيە ئايىنى ۋەلا نابىۋ خۇي خەسارۋ مەند كىردى، پوپامايى لە ھاۋەل
 دانانە و نىياز پاكى لە كاردە لە ئىمانە، كۆپى پابواردن قورئان لە بىر دەباتەۋە
 شەيتان تىايدا ئامادەيەۋ بانگەۋاز بۇ ھەر لارىكە دەكات، كۆپى ئافرەتان دالان

ژەنگاۋى دەكات و چاۋەكان پۈۋى تىدەكەن و داۋى شەيتانە، دەى لەگەل خوا پاست
 بن چونكە خوا لەگەل پاستگۈدايە، دوور بگرن لە درۆ چونكە درۆ دوورگرتوۋ لە
 ئيمانە، وريابن پاستگۈيى لە كەنارى پزگارى و پىزدايە و درۆ لە كەنارى كەۋتن و
 ھىلاكىدايە، وريا بن و ھەق بلىن پىي دەناسرىن و كارى پىبەكن لە دارو دەستەى
 دەبن، سپاردە بدەنەۋە بە خاۋەنەكەى و پەيۋەندى خزمایەتى بكن لەگەل ئەۋەى
 پەيۋەندىتان لەگەل دەپرى، فەزل بېژن بەسەر ئەۋەدا كە بىبەشتان دەكات، ئەگەر
 بەلىنتان دا بىبەنە سەر، ئەگەر ھوكمتان دا دادپەرۋەر بن، بە باۋاپىرانتانەۋە
 مەنازن و بە ناۋاناتۆرە كەس ناۋ نەبەن، شتى يەكدى زەۋت مەكەن، پالپشتى لاۋازو
 ستەملىكراۋ ھەژاران و كەسانى پىي خوا و پىبوارو داۋاكەران و كۆيلەكان بكن،
 پەحم بكن بە بىۋەژن و ھەتىۋ، سەلام بلاۋ بكنەۋەۋ وەلامى سەلام بدەنەۋە ۋەك
 خۇى يان باشتەر لە خۇى ﴿وَتَعَاۋَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاۡوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ
 وَالْعُدۡۡۤوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ پىزى لاۋاز بگرن و مل دانەۋىنن بۆ
 دراۋسى، سەردانى نەخۇش بكنەن و لەگەل تەرمدا بچن و بەندەى خوا بن و براى يەك
 بن، پاشان دنيا پۈۋى ۋەرگىپراۋ مۆلەتى مالئالۋاىي داۋپۆژى دۋاى پۈۋى تىكردىن،
 ئەمپۆر پۆژى ئامادەسازى و سبەى كىبرىكى، پىشتىن بەھەشت و نيازو كۆتا دۆزەخ،
 وريا بن لە پۆژانىكى مۆلەتدان كە دۋاى ئەۋە مەرگ دىۋ پەلەيەتى، ھەركەس لە
 پۆژى مۆلەتىدا پىش ھاتنى مەرگى بە نياز پاكى بۆ خوا كار بكات كارى باشى
 كردۈۋە بە ھىۋاى دەگات، ھەركەس كەمتەرخەمى تيا بكات بە خەسارەت چۈۋە
 ھىۋا براۋە ئۈمىدى زيانى پىگەياندۈۋە، دەى لە خۇشى و ناخۇشىدا كار بكن،
 ئەگەر خۇشەكتان ھەبۈۋ سوپاسى خوا بكن و بىرى ناخۇشىتان ھەبى، ئەگەر
 ناخۇشىەكتان تۈۋش بوۋ يادى خوا بكن و خۇشى بنىنە لا، چونكە خوا مۆلەتى
 چاكەى داۋە بۆ موسولمانان و زىادەش ھەيە بۆنەۋەى سوپاسگوزار بىت، من نابىنم
 كەس ۋەك داۋاكارى بەھەشت و پاكردوۋ لە دۆزەخ خەۋتوۋ بىت، زۆرتىن
 دەستكەۋتۈۋش لە شتى كە بۆ پۆژى بەدەستى خستۈۋە كە تيايدا خەزىنەكان

دهكرينه وهو نهينيه كان نامينن و گه وره كان تيايدا كو دهنه وه، ههركهس حق سوودی پينه گه يه نيټ پو و چى و باتل زيانى پى ده گه يه نيټ، ههركهس پينموونى به پى راستدا نه يبات گومرايى رايد هكيشيت، ههركهس دلنيايى سوودی پينه گه يه نيټ گومان زيانمهندي دهكات، ههركهس ئيستاي سوودی پينه گه يه نيټ نه وهى لىي دووره شهلتره ناماده نه بووى دهسته وسانتره، ئيوه فهرانقان پينكراوه بهكارو پيتان پى نيشان دراوه بو تويشوو، بزائن ترسناكترين شتى لىي دهترسم دوو شتن: هيو دريژى و شوينكه وتنى ثاره زووه كان، هيو دريژى پوژى دوايى له بير دهباته وه، شوينكه وتنى ثاره زووه كان له حق دوورت دهگرى، وريا بن دنيا پووى وهرگيپراو چووو پوژى دوايى به رهو پوومان ديټ، ههر دوو كيان كوپيان ههيه، دهى كوپى پوژى دوايى بن نه گهر توانيتان و له كوپانى دنيا مهن، نه مپو كارهو موحاسه به نيه، سبهينى موحاسه به يه و كار نيه، ئين كه ثير دهليت نه و تاره زور به سوودو رهوان بيژانه و كوكره وهو دور گر له خراپه يه، چهند شاهيدى له چهند لايه كى ديكه وه به موته سيلى لىيان گيپراوه ته وه، سوپاس و منهت بو خوايه، ته واو. ته به رانى له نه بو خير وه هيناويه تى دهليت: من هاوده مى على بووم تا هاته كووفه و چوويه سهر مينبهرو سوپاس و ستايشى خوداى كردو، پاشان وتى ئيوه بارتان چونه نه گهر له نيوانتاندان نه وهى پينغه مبهرتان (ﷺ) هه بى؟ وتيان به چاكى خزمه تيان دهكهن، وتى سويند به خوا دينه ناوتان و ئيوهش دهچن بويان و ده يانكوژن پاشان وتى:

هم اوردوه بالغرور و غردوا اجيبوا دعاه لانجاة ولا غزرا^١

ههيسه مى (ج ٩ ص ١٩١) دهليت له سه نه دهكه دا سه عىدى كوپى وه ههيه كه دوايينه و ناياسم، وتارى بو داين و وتى: ههركهس بلى شتيكمان لايه دهخوينينه وه جگه له قورئان و نه م پهراوه پهراويكه تيايدا دانى وشتر و شتى له

برینه کانی تیدایه ئهوا درؤ دهکات، تیایدا وتی پیغه مبهـر (ﷺ) فهـرمووی (المدينة حرم ما بین عیر الی ثور فمن احدث فيها حدثا او اوى محدثا فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله منه يوم القيامة عدلا ولا صرفا، ومن ادعى الى غير ابية او تولى غير مواليد عليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله من يوم القيامة صرفا ولا عدلا، وذمة المسلمين واحدة يسعى بها ادناهم).

ئهـحمهـد (ج ۱، ص ۱۲۷) له ئیبراهیمی نهـخهـیهـوه هیـناویهـتی دهـلیت: عهـلقهـمهـی کوپی قهیس، دای بهو مینهـرهـداو وتی عهـلی (ﷺ) لهـسهـر ئهـم مینهـرهـه وتاری بۆ داین و سوپاس و ستایشی خوای لهـسهـر کردو چهند خوا بیهـویـت زیـکری کردو وتی: چاکترین کهـسان دوا پیغه مبهـر ئهـبویهـکرو پاشان عومهـر بوون، پاشان دواي ئهـوان ههـندی شتمان کرد خوا حوکمی تیادا دهـدات، ههـروهـا لهـ (ج ۱، ص ۱۰۶) له ئهـبو جوحهـیفهـوه هیـناویهـتی چوویه سهـر مینهـر واته عهـلی (ﷺ) سوپاس و ستایشی خوای کردو سهـلاواتی دا له سهـر پیغه مبهـر (ﷺ) و وتی چاکترینی ئهـم ئومهـته دواي پیغه مبهـرهـکهـی ئهـبویهـکرو دووهـم عومهـره، خوا خیر دینیتته ئهـو شوین و بارهـی که پیی خوشه، ههـروهـا له وهـبی سهـوائیهـوه بهـو واتایه هیـناویهـتی، بهـلام ئهـمهـی نهـهیناوه (پاشان چهند باریکمان داهینا) دهـلیت وتی دوور نییه لامان که سوکنایی له سهـر زمانی عومهـر (ﷺ) دهـردهـکهـوی.

ئین ئهـبی عاصم و ئین شاهین و لاله کائی و ئهـسبهـهانی و ئین عهـساکیـر له عهـلقهـمهـوه هیـناویانه دهـلیت: عهـلی (ﷺ) وتاری بۆ داین و سوپاس و ستایشی خوای له سهـر کردو دواتر وتی: بیستوومه خهـلکانی فهـزی من دهـدن بهـسهـر ئهـبویهـکرو عومهـردا (ﷺ)، ئهـگهـر من پیش ئهـوه ئهـم قسهـم بکردایه له سهـری خهـلکم سزا دهـدا، بهـلام ههـزناکهـم پیش وتنی ئهـم سزای کهـس بدهـم، ههـرکهـس دواي ئهـم شوینهـم شتی لهـوه بلی ئهـوه درؤ ههـلهـبهـستهـی کردووه و چی سزا له سهـر ئهـو کهـسه ههـیه له سهـر ئهـمانهـش ههـیه. چاکترین کهـس دواي پیغه مبهـری خوا (ﷺ) ئهـبویهـکرو

پاشان عومره (عليه السلام) پاشان دواي ئه وان هندی شتمان کرد که خوا به ویستی خوئی
حوکمی له سهر دهدات.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة) له زهیدی کوپ وه به وه هیناویه تی سوهدی کوپی غه فله
چوو بۆ لای عه لی (عليه السلام) له کاتی خیلافه تیدا، وتی ئه ی ئه میری باورداران من دام به
لای خه لکیکدا باسی ئه بوبه کرو عومریان به جوئی ده کرد که ئه وان وانه بوون،
ئه ویش هه ستاو چوو به سهر مینه به رو وتی سویند به وه ی دانه ی ده رهیناوه ته نها
باوه رداری به فه زلی ئه بوبه کرو عومهری خویش ده ویت و سه رکه شی ده رچوو رقیه تی
له و دووانه، خویشه ویستی ئه وان نزیک بوونه وه و رقبوون لیان ده رچوونه. چیه
خه لکانیک باسی دوو برا و دوو وه زیرو دوو هاوه لی پیغه مبه ر (عليه السلام) و دوو گه وره ی
قوپه ویش و دوو باوکی موسلمانان ده که ن؟ من دوورم له وانه ی به خراپه باسی ئه و
دووانه ده که ن و سزای له سه ره.^۲ پیشتی پيش ئه م وتاره به دوورو دريژی هاتوو له
باسی توورده بوون له که سه گه وره کان.

لاهه کائی و ئه بو تالیبی عشاری و نه سر له عه لی کوپی حوسه ی نه وه هیناویانه
ده لیت گه نجیکی به نی هاشم به علی کوپی ئه بو تالیبی و ت کاتی له صفین هاتوو
بیستم ئه ی ئه میری باوه رداران له هه ینیدا وتارت ده دا ده توت خواجه به و جویره ی
خه لیفه راشیدینه کانت ئیسلام کرد ئیمه ش ئیسلام بکه، ئه وانه کین؟ چاوه کانی
په رفرمی سک بوون و وتی ئه بوبه کرو عومهر دوو پیشه وای پینموونی و گه وره و زانای
ئیسلا من و دواي پیغه مبه ر (عليه السلام) پینموونی به وانه، هه رکه س شوینیان بکه وئ به ره و
ریی راست پینموونی ده کری، هه رکه س پیشه نگیان پیوه بکات راست ده چی
هه رکه س په یوه ستیان بی له حیزبی خواجه، حیزبی خواش سه رکه وتوانن.^۳

۱ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۶) دا واهاتوو.

۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۳) دا هاتوو.

۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۴) دا هاتوو.

ئه حمه د (ج ٦، ص ١١٦) له شه یخکی بهی ته میمه وه هی ناویه تی ده لیت: عه (ﷺ) و تاری بو داین یان وتی: خه لکی سهرده میکیان به سهردا دی ئه وهی شتی له دسته ده یگه زیت، ده لیت فرمانی نه کراوه به وهش، خوا ده فره مویت فه زلی نیوانتان له بیر مه کهن خراپه کان گه وره و به رزو چاکه کان زه لیل ده کهن و ناچاران ده فروشرین، پیغمه بهر (ﷺ) ریگری کردوه له فروشتنی ناچاران فروشتنی (الغرر) و فروشتنی به رهه م شیت پیگه یشتنی.^١

ئه حمه د (ج ١، ص ١٤١) له ئه بو عوبه یدهی مه ولای عه بدوره حمانی کوری عه وه وه هی ناویه تی ده لیت: پاشان له گه ل بینیم پیش ئه وهی و تار بدات به بی بانگو قامه ت نویژی کرد، پاشان و تاری داو وتی ئه ی خه لکینه پیغمه بهری خوا ریگری کردوه پاش سی شه و قوربانیه کانتان بخون، ده ی ئیدی وانه کهن.

ئه حمه د (ج ١، ص ١٥٠) له ربعی کوری حه راشه وه هی ناویه تی بیستی ده یوت: پیغمه بهر (ﷺ) فره مووی (لا تکذبوا علی فانه من یکذب علی یلج النار) (درو به دمه وه مه کهن چونکه هه رکه س درو به دمه وه بکات ده چیته دوزه خ کلپه ی پی دها) ته یالسی (ص ١٧) له ربعیه وه به هه مان شیوه هی ناویه تی.^٢

ئه حمه د (ج ١، ص ١٥٦) له ئه بو عه بدوره حمانی وه میه وه هی ناویه تی ده لیت: عه (ﷺ) و تاری داو وتی ئه ی خه لکینه سنور له سه ر نزیکانتان په یرو بکه ن کامیان شوی کردبوو یان نا، چونکه که نه کیکی پیغمه بهر (ﷺ) زینای کرد پیغمه بهر (ﷺ) فره مان پی کردم سنوری له سه ر په یرو بکه م منیش چووم سه یرم کرد نزیکه (تماس) خوینی مندالبوون بوو، ترسام ئه گه ر جه لدی لیبدم بمریت،

١ - ضعیف.

٢ - صحیح.

هاتم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئه وهم بۆ باس کرد، ئه ویش فهرمووی (احسنت) (باشت کرد).^۱

عه بدو پره زاقو و ئه بو عوبه یده و حاکم و ئه بو نه عیم له عه مری کوپی عه لانه وه هیناویانه ده لیت عه لی (ﷺ) و تاری داو وتی ئه ی خه لکینه سویند به وه هیچ په رستراویک نیه جگه له و له مال و سامانتان کهم و زۆر هیچم ده ست لینه داوه جگه له مه. له کراسه کهیدا شتیکی ده رهینا که بۆنی تیدا بو، وتی دیه قانی خه لاتی کردم.^۲

ئین مه رده ویه له عومه یری کوپی عه بدولمه لیکه وه هیناویه تی ده لیت: عه لی کوپی ئه بو تالیب (ﷺ) له سه ر مینه بر کووفه و تاری بۆ داین وتی: من ئه گه ر په رسیارم له پیغه مبه ر (ﷺ) نه کردایه پیشمه ده وت و ئه گه ر په رسیارم لی بکر دایه له سه ر خیر هه والی پیده دام بۆی گیرامه وه و فهرمووی (خوای گه وره ده فره مویت: سویند به به رزیم له سه رو عه رشه وه هه ر خه لکی گوندی و خه لکی مالی و که سی له ده شت و ده ری له سه ر ئه وه بن که من پیم ناخۆشه له یاخی بوون لیم پاشان له وه وه بۆ ئه وه ی من پیم خۆشه له گوپرایه لیم منیش ده گوپیم بۆیان له و سزایه م که پێیان ناخۆشه و بۆ ئه وه ی پێیان خۆشه له په حمه تم، هه ر خه لکیکی گوندی و خه لکی مالی و که سی له ده شت و ده ر له سه ر ئه وه بن که من پیم خۆشه له گوپرایه لیم دواتر بگوپین لیلی بۆ ئه وه ی پیم ناخۆشه له یاخی بوون و لادان لیم منیش بۆیان ده گوپیم له وه ی پێیان خۆشه له په حمه تم بۆ ئه وه ی پێیان ناخۆشه له توو پره بوونم.^۳

۱ - حسن.

۲ - له (المنتخب ج ۵، ص ۵۴) دا و هاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۳) دا و هاتووه.

وتارەكانى ئەمىرى باۋەرداران ھەسەنى كۆرى ەلى (ﷺ)

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۸) لە ھوبەيرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ەلى كۆرى ئەبو تالىب مرد ھەسەنى كۆرى ەلى (ﷺ) ھەستە ۋە چۈيە سەر مېنبەر وتى ئەى خەلىكىنە ئەمشە ۋە كەسى مرد كە پېشىنان پېشى نەكە وتوون ۋە دوايىنەكان پىي نەگەشتوۋە، پېغەمبەر (ﷺ) بە دەستە دەينارد ۋە جبرىل لە پاستى ۋە مىكائىل لە سەروويە ۋە چواردەورىان دەدا لاي نەدەكرەۋە تا خوا فتى بۇ دەنارد، تەنھا ەوت سەد درەمى بەجىھىشت وىستى خزمەتكارىكى پى بېرى، لە ۋە شەۋەدا كە پۇخى عىساي كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە شەۋى بىست ۋە ەوتى پەمەزان مرد، لە گىرەنە ۋە يەكى دىكەدا ھاتوۋە، مرد... تا كۆتايىيەكەى.^۱

ئەبو يەعلا ۋە ئىبن جرير ۋە ئىبن عساكېر لە ھەسەنە ۋە ھىناۋىيانە ۋەك لە (المنتخب ج ۵، ص ۱۶۱) دا ھاتوۋە كاتى ەلى (ﷺ) كۆرۈا ھەستە ۋە تارى دا ۋە سوپاي ۋە ستايشى خۋاي كرد ۋە پاشان وتى: پاشان بەخوا ئەمشە ۋە شەۋىكدا كە قورئانى تىدا دابەزى ۋە عىساي كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە يوشەى كۆرى نون گەنجى موسا كۆرۈا دا بەسەر بەنى ئىسرائىلدا لە ۋە شەۋەدا كەسىكتان كۈشت.

تەبەرانى لە ئەبو توفەيلە ۋە بە واتاي گىرەنە ۋە كانى ئىبن سەعد ۋە ئەبو يەعلا ۋە جگە لە وىش ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۇ زىاد كردوۋە پاشان وتى: ھەركەس منى ناسى ناسيومى ۋە ھەركەس نەيناسم من ھەسەنى كۆرى موخەمەدم (ﷺ) پاشان ئەم ئايەتەى خويندەۋە كە يوسف وتى ﴿أَتَبَعْتُ مَلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ پاشان كىبى خۋاي گرەتەبەر، پاشان وتى من كۆرى موژدەدەرم، من كۆرى ترسىنەرم، من كۆرى پېغەمبەر، من كۆرى ئوموم كە بە مۇلەتى خوا بانگەۋاز بۇ خوا دەكات، من كۆرى چراى پووناكى بەخشم، من كۆرى ئەۋەم كە بە پەحمەت بۇ

^۱ - ئەبو نەعىم لە (الحلىة ج ۱، ص ۶۵) لە ھوبەيرە ۋە بە دەقى دووم بە ۋە واتايە ھىناۋىيەتى، ئەخمەدىش (ج ۱، ص ۱۹۹) بە كورتى لىۋەى ھىناۋە.

جيهانيان نيږدراوه، من لهو ئالو بهيتم كه خوا پيسى لى لابر دوون و پاك رايگرتوون، من لهو ئالو بهيتم كه خوا خوشه ويستى و هه وادارى ئهوانى فهرز كردووه و لهو قورئانهى بۆ سهر موحه ممد دابه زيوه هاتووه ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾^۱ به لام بهزار وايهيناوه: ئالاي پيڊه دا كه جهنگ قورس ده بوو جبريل له لاي راستيه وه شهري ده كرد، ده لئيت: له بيست و يهكى رهمه زاندا بوو.^۲

حاکم له (المستدرک ج ۳، ص ۱۷۲) له على كوپى حوسهينه وه (ﷺ) به واتاي گيڙانه وه كهى ئه بو توفيل هيناويه تى و ئه وه شى بۆ زياد كردووه: من لهو ئالو بهيتم كه جبريل داده به زى بۆ لمان و لاي ئيمه بهرز ده بوويه وه، ئه وه شى زياد كردووه ﴿وَمَنْ يَفْتَرِ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾ جا چا كه به ده ست خستنى خوشه ويستى ئيمهى ئالو بهيتم، زه هه بى ده لئيت سه حيح نيه و حاكم بيڊهنگ بوو له سه رى.

ته به رانى له ئه بو جه ميله وه هيناويه تى كاتى على كوژرا هه سه نى كوپى على بوو به خه ليفه كاتى نويزى ده كرد بۆ خه لك كه سى هه ستا بۆ لاي و خه نجه ريكي ليڊا، چهند مانگى نه خوش كه وت، پاشان هه ستاو له سه ر مينبه ر وتارى داو وتى ئه ي خه لكى عيراق له خوا بترسن سه باره ت به ئيمه چونكه ئيمه سه ركرده و پيشره تانين، ئيمه ئه و ئالو بهيتمه ين كه خوا ده فره مويّت ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ ئه و پوژه به رده وام قسه ي ده كرد تا له مرگه وتدا ده بينرا ده گريا.^۳

^۱ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۱۴۶) ده لئيت ته به رانى به كورتى و ئه بو يه علا به كورتى و بهزار به هه مان شيوه هيناويانه.

^۲ - ئه حمده به كورتى يهكى زور هيناويه تى و سه نه ده كه ي ئه حمده و چهند ريگه يه كه ي بهزار و ته به رانى له المعجم الكبير دا هه سه نن. ته واو.

^۳ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۱۷۲) ده لئيت كه سه كانى جى متمانه، ته واو.

ئین ئه بی حاتم له ئه بو جه میله وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و له گیرانه وه کهیدا هاتوو بهرده وام دهیوت تا کهس له ئه هلی مزگهوت نه ما مه گهر ئه وهی هه موو ده گریان.^۱

ته به رانی له المعجم الکبیر له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لیم (ع) له نه خله بی نی کاتی مو عاویه له گه لی ئاشته وایی کرد، مو عاویه پیی وت: ئه گهر بر او ده ته وه دهی قسه بکهو بهو خه لکه بلی که تو ئه م کارهت داوه ته ده ست من، و ا بز انم سو فیان وتی به خه لک بلی که و ازت له و کارو باره هی ناوه، ئه ویش هه ستایه سه ر مینه رو سو پاس و ستایشی خوای کرد، شه عبی ده لیت: من گویم لی گرت پاشان وتی: پاشان ژیرانه ترین شت له خوا تر سانه و گه مر هین ترین شت لادان و تاوانه، ئه و باره ی من و مو عاویه له سه ری نا کوک بوین یان مافی منه و له بهر ویستی چاکه بو ئه م ئوممه ته و نه پزانی خوینیان وازی لی دینم بو مو عاویه، یان حه قه بو که سی که له من شیاو تره بو ی بو یه ئه مه ده که م، ده زانم له وانه یه فی تنه یه ک بی ت بو تان و حه سانه وه یه کی کاتی بی ت.^۲

حاکم (ج ۳، ص ۱۷۵) له پێگه ی موجالید له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لی (ع) له نه خله و تاری بو داین کاتی له گه ل مو عاویه پیکه و تنی کرد، هه ستاو سو پاس و ستایشی خوای کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی، دوا ی کاتی بی ت ئه مه ی هی ناوه ئه مه ده لیم و لای خوا داوای لی خو ش بوون بو خو م و ئی وه ش ده که م.^۳

^۱ - وهک له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۳، ص ۴۸۶) دا هاتوو.

^۲ - هه یسه می (ج ۴، ص ۲۰۸) ده لیت له سه نه ده که دا موجالیدی کوری سه عید هه یه که قسه ی له سه ره و جی متمانه شه و که سه کانی دیکه ی سه حیح، ته و او.

^۳ - به یه هقی (ج ۸، ص ۱۷۳) له پێگه ی موجالیده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی.

وئین جه ریر له میژووه کهیدا (ج ۴، ص ۱۲۴) هیئاویه تی حه سه نی کوپی عه لی له و تاره دا دهیوت: پاشان ئه ی خه لکینه خوا پینمونی کردوون به سه ره تامان و خوینی پاراستوون به کو تامان، ئه م باره ماوهیه که و دنیا چهند ده ولت و سه رده میکه، خوای گه وره به پیغه مبه رکه ی (عزیزالله) ده فهرمویت: ﴿وَإِنْ أَذْرِي لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ وایده بینم تا قیکردنه وهیه که بو تان و حه سانه وهیه که تا ماوهیه که.

وتاری ئه میری باوه رداران موعاویه ی کوپی ئه بو سوفیان (عزیزالله)

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۲۰) له موحه ممه دی کوپی که عبی قوره زیه وه هیئاویه تی ده لیت: موعاویه ی کوپی ئه بو سوفیان (عزیزالله) له مه دینه و تاری ده داو دهیوت (لا مانع لما أعطی الله ولا معطى لما منع الله ولا ينفع ذا الجد منه الجد من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين) (ئه ی خه لکینه هیچ پیگری نیه بو ئه وه ی خوا پیی ده به خشی، هیچ به خشهری نییه بو ئه وه ی خوا لیی ده گریته وه، خاوه ن گرنگی سودی بو نابی، هه رکه س خوا خیری بو بویت له ئاییندا شاره زای ده کات) ئه م وشامه م له پیغه مبه ر (عزیزالله) له سه ر پله کانی ئه م مینه ره.

هه روه ها له موحه ممه دی کوپی عه بدولبر حمانه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم موعاویه و تاری بو داین و دهیوت: بیستم پیغه مبه ر (عزیزالله) ده فهرموو: (من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين وانما انا قاسم والله يعطى، ولن تزال هذه الامة قائمة على الحق لا يضرهم من خالفهم حتى ياتي امر الله) (هه رکه س خوا خیری بو بویت له ئاییندا شاره زای ده کات، من دابه ش کهرو خوا به خشهره، ئه م ئوممه ته به رده وام له سه ر حه قه ئه وه ی لیان لاده دات زیانیان پی ناگه یه نیت تا فرمانی خوا دیت).^۱

ئەحمەدو ئەبو یەعلاو یەعقوبی کوپی سوفیان و جگە لەویش لە عومەری کوپی
 ھانیئەو ھیناویانە موعاویە ی کوپی ئەبو سوفیان (ﷺ) وتاری بۆ دان و وتی:
 بیستم پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو: (بەردەوام دەستەیکە لە ئوممەتەکەم لەسەر
 فرمانی خوان ئەو ی پیچەوانەیان دەکات یان پشتیان بەر دەدات زیانیان پی
 ناگەییەنیت تا فرمانی خوا دیت و ئەوان لەسەر ئەو (لە دەقیکی دیکەدا) بەسەر
 خەڵکدا زالن) عومەیری کوپی ھانی دەلیت: مالیکی کوپی یەخامر ھەستاو وتی لە
 موعدای کوپی جەبەلم بیست لە شام بوو ئەو ی دەوت،^۱ ئیبن عەساکیڕ لە یونسی
 کوپی جەلیسی جوندیەو ھیناویەتی بە ھەمان شیو دەیھینیت ئەو ھشی بۆ
 زیاد کردو ھ پاشان ئەم ئایەتە ی وت ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ خُذْ هَٰذَا وَطُهِّرْكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (آل عمران
 ۵۵) ھەروەھا لە مەكحول لە موعاویەو ھیناویەتی کە کاتی لەسەر مینبەر بوو
 وتاری دەدا وتی بیستم پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (ئە ی خەڵکینە زانست فیڕ بوون و
 فیکھ بە فیکھ وەرگرتنە، ھەرکەس خوا خیری بۆ بویت لە ئاییندا شارەزای دەکات،
 بەندە زاناکانی خوا دەترسن. بەردەوام دەستەیکە لە ئوممەتەکەم لەسەر ھەقن و
 بەسەر خەڵکدا دیارو زالن گوییان لی نیە کی پیچەوانەیان دەبی و کی دژایەتیان
 دەکات تا فرمانی خوا دیت و ئەوان زال و دیارن).^۲

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - (کنز العمال ج ۷، ص ۱۳۰) دا وا ھاتو ھ.

وتاره کانی نه میری باوهرداران عه بدوللای کوری زوبهیر

تبهه رانی له موحه ممه دی کوری عه بدوللای تهقه فیه وه هیئاویه تی ده لیت:
 ناماده ی وتاری ئین زوبهیر بووم له کاتی حه جدا وتی: هه ستمان نه کرد تا پوژی
 پیش (الترویة) لامان دهرچوو و ئیحرامی به سستبوو، که سی خاوهن بالایه کی جوان
 هات و وتیان نه وه نه میری باوهردارانه، چوو به سهر مینبهرو دوو جلی سپی له بهردا
 بوو، سهلامی له خه لکه که کرد و نه وانیش وه لامیان دایه وه، پاشان جوانترین
 (لبیک) ی کرد که شتی وام هه رگیز نه بیستبوو، پاشان سوپاس و ستایشی خوی
 کرد، ئینجا وتی: پاشان ئیوه له چه ندین ئاسووه وهک وهفد هاتوون بو لای (مالی)
 خوا، دهی مافه له سهر خوا پیزی وهفدی بگری، هه رکهس هاتووه داوای نه وه بکات
 که لای خوییه نهوا داواکاری لای خوا بی هیواو دهست به تال نابی، دهی به کردار
 قسه کانتان پشت راست بکه نه وه چونکه کردار مولک سهلمینی وتهیه، نیاز نیازی
 دله کانه، الله الله بو نه پوژانه تان، نه پوژانه تیایاندا خوا له تاوانه کان خوش
 ده بیته، له چه ندین ئاسووه هاتوون، به نیازی بازرگانی سامان و دنیا نه هاتوونه ته
 ئیره، پاشان (لبیک) ی کرد و خه لکیش (لبیک) یان کرد، قسه یه کی زوری کرد، دواتر
 وتی: پاشان خوی گه وره له قورئانه کهیدا فهرموویه تی: ﴿الْحَجُّ أَشْهَرُ مَعْلُومَاتٍ﴾
 دهی نه وه سی مانگه شه وال و زولقه عده وه ده پوژی ذیلحه جه ﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ﴾
 ﴿فَلَا رَفْثَ﴾ جووت نه بی (نه چیته لای هاوسه ری) ﴿وَلَا فُسُوقَ﴾ قسه و جنیو نه لی (وَلَا
 جِدَالَ) دهمه بولی و گاله نه کات (وما وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
 التَّقْوَى) ههروه ها ده فهرمویت ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ بازرگانی بو
 حه لال کردن پاشان فهرمووی ﴿فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ﴾ نهو شوینه ی که تیایدا
 ده وهستن تا خورئاوا ده بیته دواتر ده که ونه ری ﴿فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ نهو
 شاخانه ن که به زوری له موزده لیفه ن ﴿وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ﴾ نهمه به گشتی نیه، نه وه
 بو خه لکی ولاته که یه دهسته یه که ده چوون و خه لکیش له عه رفهات ده چوون خواش

ئەوێ لێ قبول نەکردن (خوێان جیا بکەنەو) بۆیە ئەم ئایەتە ی دابەزاند ﴿ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾ بۆ شوێنەکانتان ئەوان لە هەجیان دەبوونەو بە باوباپیرانیانەو دەیاننازی، خواش ئەم ئایەتە ی دابەزاند ﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ﴾ لە دنیا یاندا کار دەکەن بۆ دنیاو دوا پوژیان، دەلیت پاشان قورئانی خوێند تا گەیشته ﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ ئەوانی پوژانی (التشریق) ن تیا یاندا یادی خوا بە (سبحان الله و الحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) خوا بە شکو دار دانان هەبی، پاشان باسی شوینی خەلکی کرد، وتی: خەلکی مەدینە لە (ذی الملیفە) و خەلکی عێراق لە (العقیق) و خەلکی نەجد و تائیف لە (قرن) و خەلکی یەمەن لە (یللم) و دواتر نزی دژی بی باوەرانی ئەهلی کیتاب کرد و تی خوایە بی باوەرانی ئەهلی کیتاب سزا بدە، ئەوانە ی نکولی لە ئایەتە کانت دەکەن و پیغەمبەرانت بە درۆ دەخەنەو و رێ یاری دەگرن، خوایە سزایان بدەو دلایان بکە بە ئافەرەتانی خراپ نزیەکی زۆری کرد پاشان وتی: لێرە دا کەسانی هەن خوا دلای کوێر کردوون و هە چۆن چاوی کوێر کردوون فەتوای مۆتە دەدەن بەوێ پیاو لە خوراسانەو بە پێرەوێ هەج بیّت تا کاتی دیت دەلێن لە هەجە کەت تا ئێرە بە عەمرە نو سراً ئیستا بەدوا بە هەج دەنوسری، سوێند بە خوا مۆتە تەنھا بۆ گەمارۆ دراو، پاشان (لبیک) ی کردو خەلکیش (لبیک) یان کرد، هەرگیز پوژی وام نەدیوو هیندە بگریّت^۱ ۲

۱ - ضعیف.

۲ - هەیسەمی (ج ۳، ص ۲۵۰) دەلیت لە سەنە دەکە دا سەعیدی کوپی مەرزه بان هەیه کە جی متمانە شەو قسەیه کی زۆریشی لە سەر، جگە لەویشی تێدایە کە نایاسم. تەواو. ئەبو نەعیمیش لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۳۶) لە موخە مەدی کوپی عەبدوللای تەقە فیه و بە هەمان شیو هیناویەتی بەلام تیایدا ئەوێ نەهیناوه (قسەیه کی زۆری کرد... تا وتە ی گەمارۆ درا) لە سەنە دەکەیدا سەعیدی کوپی مەرزه بان هەیه.

ئین جریر له تهفسیره کهیدا (ج ۲، ص ۱۶۸) له هیثامی کوپی عمره وه هیئاویه تی دهلیت: عه بدوللای کوپی زوبهیر له وتاره کهیدا وتی بزائن هموو عه رده وهستانی که جگه له (بطن عرنه) بزائن موزده لیفه همووی وهستانی جگه له (بطن محسر).

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۳۷) له عه باسی کوپی سه هلی کوپی سه عدی ساعدی نه نساریه وه هیئاویه تی دهلیت: بیستم ئین زوبهیر له وتاری سهر مینبهری مه که دا دهیوت ئهی خه لکینه پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهیغه رموو (لو ان ابن ادم اعطی وادیا من ذهب احب الیه ثانیا ولو اعطی ثانیا احب الیه ثالثا، ولا یملأ جوف ابن ادم الا التراب ویتوب الله علی من تاب) (ئه گهر ئاده میزاد دۆلی له زیپی پیبدری دووه می لا ئازیز ده بیئت، ئه گهر دووانی پیبدری سییه می لا خوشه ویست ده بیئت، هیچ بۆشایی و (ناوسکی) ئاده میزاد تیر ناکات جگه له خۆل، خوا خوش ده بیئت له وهی تهوبه بکات).

ئهبو داودو ته یالسی (ص ۱۹۵) له عه تائی کوپی ئهبو رباحه وه هیئاویانه دهلیت: ئین زوبهیر وتاری بۆ ده داین که وتی پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی (نویژی له م مزگه وتی مندا له هزار نویژی جگه لی ره به فزل تره جگه له مزگه وتی الحرام، وه نویژ له مزگه وتی الحرام به سه د به رامبه ر فه زلی هیه) عه تا وتی واته سه د هزار، دهلیت وتم ئهی موحه ممه د ئهو فه زله ی له مزگه وتی "الحرام" باس ده کری به ته نها له وییه یان له هموو شوینه کانی ئه وی، فهرمووی نا به لکو هموویان چونکه هموویان به شیکن له مزگه وت.

ئه حمه د له موسنه ده کهیدا (ج ۴، ص ۴) له وه بی کوپی کیسانی مه ولای ئین زوبهیره وه هیئاویه تی دهلیت: بیستم ئین زوبهیر له پۆژی جهژن کاتی نویژی

دهکرد پیش وتار دواتر ههستاو وتاری داو وتی: ئە ی خەلکینه ههردوو سوننه تی خواو پیغه مبه رخوا.

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له پابته وه هیناویه تی ده لیت بیستم عه بدولای کوری زوبه یر وتاری ده داو ده یوت: موحه ممه د (ﷺ) فه رموی (هه رکه س له دنیا ئاو ریشم بیوشی له پوژی دوا ییدا (نایپو شیت).

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له ئەبو زوبه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدولای کوری زوبه یر له سه ر ئەم گوڤه قسه ی ده کردو ده یوت پیغه مبه ر (ﷺ) ئە گه ر له دوی نوێژ یان نوێژه کان سه لامی بدایه ته وه ده یفه رموو (لا اله الا الله وحده لا شریک له له ملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لاحول ولا قوة الا بالله ولا نعبد الا اياه، اهل النعمة والفضل والثناء لا اله الا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون).

ئه حمده (ج ٤، ص ٦) له پوه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدولای کوری زوبه یر له سه ر مینه ر بوو ده یوت: ئەوه پوژی عاشورایه، ده ی پوژووی تیدا بگرن چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی کردو وه به پوژوو گرتنی.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ١٨٦) له کلثومی کوری جه به ره وه هیناویه تی ده لیت: ئین زوبه یر وتاری بو داین و وتی: ئە ی خەلکی مه کهه بیستوومه که سانیک قوڤه یش یاریه که ده که ن پیی ده وتری نه رده شیر که له مه یسه ره، خوا ده فه رمویت (انما الخمر والميسر) من سویند به خوا ده خوّم هه رکه سی ببینم ئەو یاریه ی پییه له پوو پوو خساری سزای ده ده م و شتی ده ده م به وه ی ده یه ینیت بۆم.

وتاره كانى عه بدوللاى كورى مه سعود (عليه السلام)

ته به رانى له ئه بو دهر دائه وه هيناويه تى ده لئيت: پيغه مبه ر (عليه السلام) وتاريكى كورتى
پيشكهش كرد، له وتاره كه ي بوويه وه فهرمووى (ئهى ئه بوبه كر هسته وتار بده)
ئو ویش وتاره كه ي له پيغه مبه ر (عليه السلام) كورتربوو، ئينجا كه لي بوويه وه پيغه مبه ر (عليه السلام)
فهرمووى (عومهر هسته وتار بده) ئو ویش وتاريكى كورتتر له هى هه ردووكياني
پيشكهش كرد، كه لي بوويه وه پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى (ئهى فلان هسته وتار بده)
ئو ویش خوى له گه ل ماندوو كرد پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى (اسكت، او اجلس، فان
التشقيق من الشيطان وان البيان من السحر) (بيدهنگ به، يان دابنيشه، چونكه زور
له خو كردن له شهيتانه و به يان و ره وان بيژى (له سيحره)) فهرمووى: (ئهى كورى ام
عهد هسته وتار بده) ئو ویش هه ستاو سوپاس و ستايشى خواى كرد، پاشان وتى
خه لكينه خواى گه و ره په روه ردگارمان و ئيسلام نايينمان و قورئان پيشه و امان و
كه عبه قيبله مان و ئه مه ش پيغه مبه رمانه، به ده ستى ناماژهى كرد بو پيغه مبه ر (عليه السلام)
پازين به وه ي خواو پيغه مبه ركه ي بو ئيمه پي پازين، رقيمانه له وه ي خواو
پيغه مبه ركه ي رقيان لييه تى بو مان، پيغه مبه ر (عليه السلام) فهرمووى: (ئيين ئهم عهد
پيكاي، ئيين ئوم عهد پيكاي و راستى وت، پازيم به وه ي خوا بو خو م و
ئوممه ته كه م و ئيين ئوم عهد پي پازيه) ^١.

ئيين عه ساكير ده لئيت: سه عيدي كورى جوبه ير له ئه بو دهر دائه وه به هه مان
شيوه هيناويه تى، له گيرانه وه يه كدا هاتوو (رضيت ما رضى الله بقلى ولا متى وابن
ام عبد، وكرهت ماكرهه الله لي ولا متى وابن ام عبد) ئيين عه ساكير ده لئيت: سه عيدي
كورى جوبه ير ئه بو دهر دائي نه ديوه، له عه مري كورى حوره ي شيشه وه فهرمووده كه ي

١ - (عليه السلام)

٢ - هيسه مى (ج ٩، ص ٢٩٠) ده لئيت: كه سه كانى جي متمانه ن به لام عوبه يدوللاى كورى عوسمانى
كورى خو ئه يم له ئه بو دهر دائي نه بيسستوو، خواش زاناتره، ته واو.

ھیناۋە و تیایدا ھاتوۋە: پیغەمبەر (ﷺ) پیی فەرموو (قسە بکە) ئەویش لە سەرەتای قسەکە یەوہ سوپاس و ستایشی خۆی کرد و سەلامی بۆ سەر پیغەمبەر نارد و شایەتومانی بە حەقی وت و وتی: پازین بە خوا پەرورەدگارمان و ئیسلام ئایینمان بێت و منیش بۆ ئیوہ بەوہ پازیم کە خواو پیغەمبەرکە ی پازی بکات، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بۆ ئیوہ پازیم بەوہی کوپی ئوم عەبد پیی پازی بوو).^۱

ئەحمەد (ج ۱، ص ۴۲۱) لە ئەبو ئەحوەسی جەشەمیەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئین مەسعود پۆژی و تاری دەدا کە ماری بەسەر دیوارەکە دا دەچوو، ئەویش و تارەکە ی بری و بەدارەکە ی دەستی لییدا تا کوشتی، بیستم پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (ھەرکەس ماری بکوژی وەک ئەوہ وایە کەسیکی بی باوەری خۆین حەللی کوشتبی) (من قتل حیا فکانما قتل رجلا مشرکا قد حل دمه).

ئین سەعد (ج ۳، ص ۶۳) لە ئەبو وائیلەوہ ھیناویەتی عەبدوللای کوپی مەسعود لە مەدینەوہ بۆ کووفە بە ھەشت پۆژ چوو کاتی عوسمانی کوپی عەفان بوو بە خەلیفە، سوپاس و ستایشی خۆی کرد پاشان وتی: پاشان ئەمیری باوەرداران عومەری کوپی خەتتاب مردو لەو پۆژە پۆژی پر گریانترمان نەدیوہ، ئیمە ی ھاوہلانی موخەممەد کۆ بوینەتەوہ و چاکترمان لە سەرتر نەخستە پوو تا بەیعتمان دا بە ئەمیری باوەرداران عوسمان، دە ی ئیوہش بەیعتی پیبدەن.

^۱ - لە (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۷) دا وا ھاتوہ.

وتارى عوتبەى كورى غەزوان (ﷺ)

موسلم لە خالىدى كورى عومەيرەو ھىناۋىيەتى دەلىت: عوتبەى كورى غەزوان (ﷺ) كە ئەمىرى بەسرە بوو وتارى بۇ دايىن و سوپاس و ستايشى خۋاى كرد، پاشان وتى: پاشان دنيا مۆلەتى گەرانەو و پىچراندنى داو خىرا پوروى وەرگىرا، ھىچى لىنەماو جگە لە بەرماو ھىكى ناو قاپ كە خاۋەنەكەى بىخوات، ئىۋە لەم دنياۋە دەچن بۇ مالى كە ھەرگىز ئاۋا بوونى بۇ نىيە، دەى بەۋەى لە لاتانە بە خىر بگوازنەو و چونكە بۇمان باسكراۋە بەردى دەخرىتە لايەكى دۆزەخ ھەفتا سال دەچىتە خوار دەنگى كەوتنى نابستىرئ سوپىند بە خوا دۆزەخ پىر دەبىت، ئايا سەرتان سوپ دەمىنىت؟ بۇشمان باسكراۋە لە نىۋان دوو لاي مصراعى بەھەشتدا چل سال پىگەيە، پۇژى دى پرە، ھەوت كەس بوين لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) كە ھىچ خواردنىكمان بۇ نەبوو جگە لە گەلای دار تا گورچىلەمان پەكى كەوت، پىستەيەكم دەست كەوت لە نىۋان خۆم و سەعدى كورى مالىكدا دابەشمان كرد، من نىۋەيم جيا كەردەو و ئەۋىش واى كرد، ئەمرو ھەركامان ئەمىرى ناۋچەيەكە لە ناۋچەكان، پەنا دەگرم بە خوا لەۋەى لە دەروونى خۆمدا گەورەو لاي خوا بچووك بم.

حاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۲۶۱) لە خالىدەو بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە كۆتايىيەكەيدا ئەۋەى زىاد كەردوۋە ھەرچى پىغەمبەرايەتى ھاتوۋە كەمى كەردوۋە تا كۆتايىيەكەى بوو بە پاشايەتى، ئىۋە دواتر ئەزمون دەكرىن يان سەركەردەكانى دواى من تووش دەكەن.^۲

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۱۷۹) دا وا ھاتوۋە.

^۲ - حاكم دەلى: لەسەر مەرجى موسلم صەحىح و بوخارى و موسلم نەيانھىناۋە. ئىبن جەۋزى لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۵۲) لە موسلىمەو ھىناۋىيەتى، نابلسى لە (ذخائر الموارىث ج ۲، ص ۲۲۹) ھىناۋىيەتى و داۋىيەتيەو پال موسلم و ئىبن ماجە لە الزھد و ترمزى لە باسى دۆزەخدا

ئىبن سهد (ج ۷، ص ۶) له موصعه بى كورى موحه ممدى كورى شه رحه بيله وه به دوورو دريژى له گهل زياده كهى حاكم هيناويه تى و له سهره تاكه يه وه نه وهى زياد كردو وه: عوتبه وتارى دها بو خه لك و نه وه يه كه م وتارى بوو له به سره وتى: سوپاس بو خوا، سوپاسى ده كه م و پشتى پى ده به ستم و پروام پييه تى و پشتى پى ده به ستم، شايه تى دهم هيچ په ستر اوئ نيه جگه له خوا موحه ممدى ش به نده و نيردراوى خوايه، پاشان نهى خه لكينه، به هه مان شيوه هيناويه تى.

وتاره كانى حوزه يفه كورى يه مان (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۸۱) له نه بو عه بدوره حمانى سوله ميه وه هيناويه تى ده لىت: له گهل باوكم له مه دائن چوم بو جومعه و له نيوان ئيمه و مزگه و تدا فه رسه خى پى بوو، حوزه يفه كورى يه مان بهر پرسى مه دائن بوو، چوو يه سهر مينبهرو سوپاس و ستايشى خواى كرد، پاشان وتى: ﴿اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ بزائن مانگ له ت بوو، بزائن دنيا مؤله تى جيا بوونه وه وه رگرت و نه مېرؤ مضمارو سبه ينى كيبركى، به باوكم وت: يانى چى كيبركى؟ وتى نه وهى بهرو به هه شت راده كات، ئىبن جرير له عه بدوره حمانى سوله ميه وه به هه مان شيوه هيناويه تى و له سهره تاكه يه وه نه وهى زياد كردو وه بزائن خوا ده فه رمويت ﴿اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ بزائن پوژى دوايى نزيك بوته وه، له كو تا ييه كهيدا هاتو وه به باوكم وت مه گهر سبه ينى خه لكى كيبركى ده كه ن؟ وتى كورى شيرينم تو نه زانيت، نه وه كيبركى يه به كاره كان، پاشان هه ينى دواتر هات و ئاماده بووين حوزه يفه وتارى داو وتى بزائن خوا ده فه رمويت ﴿اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ بزائن دنيا

هيناويا نه. نه حمه ديش (ج ۴، ص ۱۷۴) له خاليد وه به هه مان شيوه به زياده يه كى حاكم يشه وه هيناويه تى. نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۱۷۱) دا به و اتايه هيناويه تى.

مؤلہ تي جيا بوونہ وھي وەر ڳرتو وھو ۽ ٺہ ٻڙو ڪارو سبھيني ڪيڙڪي، مہ بہ ست دؤزہ خو ڪيڙڪي ڪہر ۽ ٺہ وھيہ بہرہو بہ ھشت ڀادہ ڪات.^۱

ٺہ ٻو نہ عيم لہ (الحلیۃ ج ۱، ص ۲۸۱) لہ ڪردوسہ وھ ھيٺاويہ تي دہليٽ حوزہ يفہ لہ مہ دائين وٽاري دا وٽي ٺہي خہ لکينہ موچہي منالہ ڪانتان لہ خو بڳرن ٺہ ڳہر خہ لال ٻو بيوخون و ٺہ ڳہر وا نہ ٻو وازي لي بہينن چوونکہ من بستوومہ پيغہ مبر (ﷺ) دہيفہ رموو (انہ ليس لحم ينبت من سحت فيدخل الجنہ).

عہ بدورہ زاق لہ ٺہ ٻوداودي ٺہ حمہ ديہ وھ ھيٺاويہ تي وک لہ (کنز العمال ج ۲، ص ۲۱۸) دا وا ھاتو وھ دہليٽ: حوزہ يفہ لہ مہ دائين وٽاري بو داي وٽي: ٺہي خہ لکينہ بہ دواي لاوازہ ڪانتان دا بڇن و بزائن لہ ڪوڙو موچہ ڪہيان بو دينن، چونکہ گوشتي بہ ناحہ لال ھاتبي ھہرگيز ناچيٽہ بہ ھشت، بزائن فروشہرو ڪڀارو ٺہ وانہي ڳرنگي پي دہدہن وک بخوري وان.

وٽاري ٺہ ٻو موساي ٺہ شعہري (ﷺ)

ٺين سہ عد (ج ۴، ص ۱۱۰) لہ قہ سامہي ڪوري زوہ يہرہ وھ ھيٺاويہ تي ٺہ ٻو موسا وٽاري دہدا بو خہ لک لہ بہ سرہ، دہيوت: ٺہي خہ لکينہ بڳرين ٺہ ڳہر نہ ڳريان خوتان بڳريہنن، چوونکہ دارو دہستہي بہ ھشت فرميسڪ دہريٽن تا دہچڙي، دواتر خوين بہ فرميسڪ دہڀون تا ٺہ ڳہر ڪہشتي تيا دابنري دہچيٽ^۲.

^۱ - وک لہ تہ فسيري ٺين ڪہ ٿير (ج ۴، ص ۲۶۱) دا ھاتو وھ، حاڪم لہ (المستدرک ج ۴، ص ۶۰۹) لہ ٺہ ٻو عہ بدورہ حمانہ وھ بہ ھمان شيوہ ھاتو وھ دہليٽ: ٺہم فہرمو دہيہ صہحيحہ و بخاري و موسلم نہيان ٺہيٺا وھ زہہ بي دہليٽ صہحيحہ.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ٺہ ٻو نہ عيم لہ (الحلیۃ ج ۱، ص ۲۶۱) لہ قہ سامہ وھ بہ ھمان شيوہ ھيٺاويہ تي و ٺہ حمہ د لہ موسنہ دہ ڪہيدا ليوہي ھيٺا وھ

وتاری ئیبن عهباس (رضی الله عنه)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۴) لە شەقیقەو هیناویەتی دەلیت: ئیبن عهباس لە کاتی حەجدا وتاری بۆ داین و دەستی کرد بە سورەتی بەقەرە و دەخویندو ڕاڤەیی دەکرد، منیش دەموت: کەسی واو قەسەیی وام نەبیستوو، ئەگەر فارس و پۆم گوئی لیبگرن موسولمان دەبن.

وتاری ئەبو هورەیره (رضی الله عنه)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۸۳) لە ئەبو یەزیدی مەدینیەو هیناویەتی دەلیت: ئەبو هورەیره لەسەر مینبەری پیغمبەر (ﷺ) لە مەدینە خوارتر لە شوینی پیغمبەر (ﷺ) وەستابوو وتی: سوپاس بۆ ئەو خواپەیی ئەبو هورەیرهیی بۆ ئیسلام ڕێنموونی کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەیی ئەبو هورەیرهیی فیئری قورئان کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەیی بە موحمەد (ﷺ) ئەبو هورەیرهیی منەتبار کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەیی خواردنی پێدام و ئاوریشمی کردە بەرم، سوپاس بۆ ئەو خواپەیی کچی غەزوانی لێ ماره کردم دواي ئەو هی من پێشتر لەسەر خواردنی سکم کریگرتەیی بووم، دووری لیگرتەو منیش وەك ئەوم کرد، پاشان وتی: هاوار بۆ عەرەب لە دەست خراپەییەك نزیک بوو، ئەو دەست دەسلاتی مندالان کە تیایدا بە ئارەزوو حوکم دەکەن و بە توورەبوون دەکەونە کوشتن، ئەو بەنی فەرەخ مۆردەتان لیبیت، سویند بەو هی گیانی بە دەستە ئەگەر دین بە سترابی بە ئورەیاو خەلکانی لیئان وەرەگرن.

حاکم (ج ۴، ص ۴۳۳) لە ئەبو حەبیبەو هیناویەتی چوویە مال و عوسمان تیایدا گەمارۆ درابوو، بیستی ئەبو هورەیره مۆلەتی وەرەگرت تا قەسە لەگەڵ عوسمان بکات ئەویش مۆلەتی دا، هەستاو سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی من بیستم پیغمبەری خوا دەیفەرموو (ستلقون بعدی فتنة واختلافا) او قال: اختلافا

وقتنة) (دواى من تووشى ناكۆكيەك دەبن) كەسى پىيى وت: ئەي پيغەمبەرى خوا
فەرمانى چىمان پىيى دەكەن؟ فەرمووى: (عليكم بالامير واصحاب) (لەگەل ئەمىرو
ھاۋەلەكانى بن) ئەۋىش ئامارەي بۇ عوسمان دەكرد^۱.

وتارى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ)

تەبەرانى لە عەبدولمەلىكى كوپى عومەيرەۋە ھىناۋىيەتى موھەممەدى كوپى
يوسفى كوپى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ) مۇلەتى لاي ھەجاجى كوپى يوسف
ۋەرگرت، ئەۋىش مۇلەتى پىدا، چۈۋىيە ژوورو سەلامى لىكردو فەرمانى بە دوو
كەسى ئەملاۋ لاي كرد تا پىيى بۇ بىكەنەۋە، ئەۋانىش پىيان بۇ كىردەۋە ئەۋىش
دانىشت، ھەجاج پىيى وت: خوا ئاگاي لە باوكت بىت فەرموودەيەكم پىيى بلى كە
عەبدولمەلىكى كوپى مەروانى باوكت لە عەبدوللاى كوپى سەلامى باوكتەۋە
گىراپىتيەۋە؟ وتى: چ ھەدىتى بەر پەھمەتى خوا كەۋىت فەرموودە زۆرە، وتى:
فەرموودەي مىسرىيەكان كاتى گەمارۆي عوسمانياندا، وتى: ئەۋە دەزانم،
عەبدوللاى كوپى سەلام ھاتو عوسمان گەماۋر درابوو، چوو بۇ لاي و پىيان بۇ
كىردەۋە تا چۈۋىيە ژور، وتى: سەلام ئەي ئەمىرى باۋەرداران، وتى: عليك السلام
بۇچى ھاتوۋىت ئەي عەبدوللاى كوپى سەلام؟ وتى ھاتووم تا بىمىنمەۋە تا شەھىد
دەبم يان خوا دەرووت لىدەكاتەۋە، وا دەزانم ئەمانە دەتكوژن، ئەگەر تۇيان كوشت
بۇ تۇ خىرو بۇ ئەۋان خراپەيە، عوسمان وتى: داۋات لىدەكەم بە ھەقەي لەسەر تۇ
ھەمە بچىتە دەر بۇ لايان خوا خىرىكت بۇ بىئىرى ۋ خراپەيەكت پىيى دوور بخاتەۋە،
ئەۋىش بىستى ۋ گۆپرايەلى بوو ۋ چۈۋىيە دەر بۇ لايان، كە بىنيان كۆبوونەۋەۋە

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: ئەم فەرموودە سەنەدى سەھىھە بوخارى ۋ موسلىم نەيانھىئاۋە: زەھەبى
دەلىت سەھىھە.

وایانزانی به ههولێ دهست خۆشکهریان هاتوو، ئه‌ویش هه‌ستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان خوای گه‌وره مه‌حه‌مه‌دی به‌ موژده هینه‌رو ترسینه‌ر ناردوو، موژده‌ی به‌هه‌شت بۆ ئه‌وه‌ی گوێرایه‌لیه‌تی و ترسینه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی له‌ فه‌رمانی لا ده‌دات، ئه‌وه‌ی شوینی ده‌که‌وێت به‌سه‌ر هه‌موو ئایینه‌کاندا سه‌ری ده‌خات با بی باوه‌رانی‌ش هه‌ز نه‌که‌ن، پاشان شوینی بۆ هه‌لبژاردو مه‌دینه‌ی بۆ هه‌لبژاردو کردنی به‌ مالی کۆچکردن و مالی ئیمان، سویند به‌ خوا به‌رده‌وام فریشته‌کان له‌ هاتنی پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) تا ئه‌مڕۆ چوار ده‌وری مه‌دینه‌یان داوه‌، به‌رده‌وام شمشیری خوا له‌ هاتنی پیغه‌مبه‌ره‌وه ■ ئه‌مڕۆ به‌ پووتاندا لایه‌وه‌، پاشان وتی: خوا موحه‌مه‌دی به‌ حه‌ق ناردو هه‌رکه‌س پینموونی ویست به‌ پینموونی خوا پینموونی ده‌کری و هه‌رکه‌س گومرا بی پاش به‌لگه‌و پونکردنه‌وه گومرا‌بون، له‌ پیشت هه‌یج پیغه‌مبه‌ری نه‌کوژراوه مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی حه‌فتا هه‌زار جه‌نگاوه‌ر پیی کوژاون که هه‌موویان پیی ده‌کوژران، هه‌ر کاتی که خه‌لیفه‌یه‌ک کوژا بی‌ت به‌وه‌ سی و پینج هه‌زار جه‌نگاوه‌ر بکوژی له‌ پوژی دوا‌ییدا به‌ ده‌ست بپاوی و شه‌له‌ی ده‌یته‌وه‌ لای خوا، بزانی کۆر ■ مافیکی به‌ لای باوکه‌وه‌ هه‌یه‌ ئه‌و پیاوه‌ش ئه‌و ئیوه‌ مافه‌ی له‌سه‌رتانه‌، وتی: ئه‌وانیش هه‌ستان و وتیان جووله‌که‌ درۆی کرد، جووله‌که‌ درۆی کرد، وتی: به‌خوا ئیوه‌ درۆتان کردو ئیوه‌ تاوانبارن، من جووله‌که‌ نیم و یه‌کیکم له‌ موسلمانان، خوا و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و با‌ورداران ئه‌وه‌ ده‌زانن، خواش له‌ قورئاندا ده‌فه‌رمو‌یت ﴿قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ ئایه‌تیکی دیکه‌ش ده‌فه‌رمو‌یت ﴿قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَهِيدٌ مِّنْ بَنِي اِسْرٰٓئِیْلَ عَلٰی مِثْلِهِ فَاَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ﴾^۱.

^۱ - فه‌رمووده‌که‌ سه‌باره‌ت به‌ شه‌هیدی عوسمان دینی، هه‌یسه‌می (ج ۹، ص ۹۳) ده‌لیت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ جی متمانه‌ن.

وتاری حوسهینی کوپی عهلی (ﷺ)

ته به رانی له موحه ممه دی کوپی حوسهینه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی عومه ری کوپی سه عد لای حه سه ن دابه زی و دلنیا بوو ده یکوژن له نیو هاوه لانی دا هه ستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کرد، دواتر وتی: ئەو باره هاتوو هه که ده یبینن و دنیا گوپاو و بیزاروه، چاکه پرووی و هرگیپراوه و چوو ه تا هیچی لیئه ماوه جگه له بهر ماوه ی ناو قاپ جگه له ژبانی سوک وه که له وه پرگای پروتاوه، ئایا حه ق نابینن کاری پیناکری و باتل پیکری لی ناکری؟ با باوه پردار بو گه یشتن به خوا هه ول بدات چونکه من مهرگ به به خته وه ری و ژبان له گه ل سته م کاران به دلته نگه ی و ناخوشتی ده زانم،^۱ ده لیم ئینن جهریر له میژوو ه که یدا (ج ۴، ص ۳۰۵) ئەو وتاره ی له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاوه، ده لیت: حوسهین له (ذی حسم) هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی ههروه ها له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاویه تی حوسین وتاری دا بو هاوه لانی خو ی و هاوه لانی (الحر) له (البیضة)، سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: ئەو خه لکینه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموی: (من رای سلطانا جائرا مستعلا الحرم الله ناکثا لعهد الله مخالفا لسنة رسول الله يعمل فی عباد الله بالاثم والعدوان فلم یعبر علیه بفعل ولا قول کان حقا علی الله ان یدخله مدخله) (هه رکه س سولتانیکی سته م کاری ره واکه ری حه رامی خواو شکینه ری به لینی خواو پیچه وانه کاری سوننه تی پیغه مبه ری بینن که له ناو بهنده کانی خوا دا به تاوان و دژایه تی کاری کرد به کردار و قسه له پرویدا بوه سستی مافی خوی به بیاته شوینه که ی) بزائن ئەوانه په یوه سستی گوپرایه لی شهیتان بوو وازیان هیئاوه له گوپرایه لی خوی میهره بان، خراپه یان نواندوو وه سنوریان له کار خستوو وه و ده ست کهوت پیش ده خه ن و

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۹۳) وتی: موحه ممه دی کوپی حه سه ن ئینن زباله یه که وه لا نراوه و به چیروکه که نه گه یشتوو وه، ته و او ..

ھەرامى خوا ھەلۋى ھەلۋى خاۋايان ھەرام كىرەدۇ، مەن شىۋەتەرىنەم كە لە پەردا بۇەستەم، نامەى ئىۋەم بۇ ھەتەن ئىرەدراۋەتەن ھەتە بۇ لام بۇەتەى ئىۋەى پىدام كە نامەن بەدەستەۋە پىشەم بەرنادەن، ئەگەر بەيەتتەن بۇم بەدى بىنەن پاستەن پىكاۋە، مەن ھوسىنى كۆرى ەلى ۋە فاتىمەى كچى پىغەمبەرى خوام، گىانەم لەگەل گىانى ئىۋە كەسوكارەم لەگەل كەسوكارتانە، دەى مەن پىشەنگەم بۇتەن، ئەگەرەش ۋانەكەن بەلىنەن شكاندۇۋە بەيەتەى مەن لەگەردەى خۇتەن لابرەدۇ، دەى بەخوا شتىكى نامۇ نىە لىتەن، ئىۋە ئەمەتەن كىرە بە باۋكەم ۋە براكەم ۋە ئامۇزاكەم، ھەلخەلەتاۋ ئەۋەىە بە ئىۋە ھەلخەلەتەى، بەختەن ھەلەكەدۇ پىشكەن فەۋتەن، ھەر كەس بەلىنى شكانە بە پەۋى خۇيدا شكانەى، خواش بىباكە لىتەن، سەلام ۋە ھەمەتەى خواتەن لىبىتە.

ۋەتارى يەزىدى كۆرى شەجەرە (ﷺ)

تەبەرانى لە مۇجەھىد لە يەزىدى كۆرى شەجەرەۋە كە لەۋانە بۇ قەسەۋ كىردارى يەك بۇۋەن، ھىناۋىەتەى دەلىتە: ۋەتارى بۇ دایەن ۋەتە: ئەى خەلكىنە بىرى بەخششەكانى خوا بەكەنەۋە كە لە سەرتەن، بەخششەكانى خوا لەسەرتەن چەند باشەن، دەبىنەن سۇرۇ سەۋزە زەردەن، لە نىۋە سەنىشەدا بەۋ جۇرە كەتەيدەن، كاتەى خەلكى پىزىان دەبەست بۇ شەپ پىزىان دەبەست دەبوتە: دەرگاكانى بەھەشتە ۋە ئاسمان ۋە دۇزەخ كرانەۋە ۋە خۇرىەكان پازىرانەۋە ۋە دەرەكەۋەن، ئەگەر كەسەى بەرەۋ پىشتە بچەى دەلى خوا سەرى بەخە، ئەگەرەش پاكەت پۇزەشە بۇ دىنەۋە دەلىنە خواىە لىۋە خۇش بە، دەى بە دایە ۋە باۋكەۋە بە قۇربانەت بە بە پەۋى دۇرەندە بچەن ۋە خۇرىەكان دامەشكىنەن، چۈنكە يەكەم دۇپە خۇینە كە دەرپۇزە ھەمۇۋە كارىكى (خەپەى) دەسپىتەۋە ۋە دۇۋ خۇرى دابەزەن بۇۋە ۋە مۇچاۋى دەسپەن ۋە دەلىنە: كاتە ھەتە ئىمە بۇ تۇین، ئەۋىش دەلى مەن بۇ ئىۋەم، پاشان سەد جەل

ده پوښی که له چنینی مروځ نین به لکو هی به هه شتن نه گهر بخړینه نیوان دوو په نجه هیشتا فراوانی دهنوینن، دهیوت: بیستوومه شمشیره کان کلیلی به هه شتن.^۱

هه یسه می (ج ۵، ص ۶۹۴) له مواهید له یه زیدی کوږی شه جهره ی په هاویه وه هیناویه تی که له سهر کرده کانی شام بوو و مواویه له سهر سوپا دایده نا، پوځی وتاری بو داین و وتی: نه ی خه لکینه پیری به خششی خوا بکه نه وه له سهرتان، نه گهر نه وه ببینن که من دهیبنم له سوو رهش و سهوزو سپی، له بارو حالیشدا نه وه ی که هه یه، نه گهر کاتی نویژ دی دهرگا کانی ناسمان و به هه شت و دوزه دهرکړینه وه و حوری رازینراونه ته وه و دهرده که ون، که که سی به ره و پرووی جهنگ دی ده لیت: خوایه چه سپاوی بکه، خوایه سهری بجه، کاتی دهرپوا پشستی بهر ناده و ده لین خوایه لی خوش به، خوایه رحمی پیبکه، ده ی به دایک و باوکه مه وه به قوربانت بم به پرووی نه و خه لکه دا بچن، چونکه که سیکتان به ره و پیش ده چی یه که م دلوی خوینی تاوانه کانی دهرسپرته وه وک چون گه لای درخت دهره ریت، دوو حوری داده بن بو لای و توژی سهر و پروخساری دهرسپن نه ویش پیان ده لی من هی نیوهم، نه وان ده لین نا نیمه هی توین، سه د جلی دهرکړینه بهر که نه گهر بخړینه نیوان نه م دوو په نجه وه (شایه تومان و په نجه ی ناوه راست) هیشتا ماوه ده مینی، له چنینی مروځ نین، به لکو هی به هه شتن، نیوه لای خوا به ناو و پروخسارو بهرگ و رهنگ و سکا لاو کوږتان ناووس کراون، نه گهر پوځی دواپی هات دهرتری نه ی فلان نه وه پروناکی تویه، فلانه که س تو هیچ پروناکیت بو نیه، دوزه خیش که ناریکی هه یه وک که ناری دهریایه ک که مارو نه ژدیهای وک دارخورماو دوویشکی وه ولاخ تیدابیت، که خه لکی دوزه خ وا هاوار ده که ن دوزه خ باریان سووک بکات دهرتريت

دريچن ٻو ڪه نارهڪه، ٽه وائيش دهچن، ٽه ڏيهه وار هڪان ليئو ده موچاويان ده گرن
چنده خوا بيه وٽ، ٽه وائيش له تاو راڪردن له دستيان به رهو ڏوڙخ پهنا ده بهن،
گهري به سهرياندا زال ده بي و پيستي هر ڪاميان وا رهق ده بيت ده ليئي ئيسڪه،
يه ڪيڪيان ده ليت: فلانه ڪس ٽه وه نازارت ده دات؟ ده ليت به لي ده ليت ٽه وه له بهر
ٽه وه نازاري باوه ڀدارانت ده دا.^۱

وتاري عومهي ڪوري سه عد (ﷺ)

ٽين سه عد (ج ۴، ص ۳۷۵) له سه عيدي ڪوري سوهد له عومهي ڪوري
سه عد وه هيٺاويه تي، ٽه ٽه مير بوو له سه مينبر له حيمص وتاري ده دا، له
هاو هلائي پيغه مبر بوو (ﷺ) ده يوت: ئيسلام ديواي ڪي پته و ده رگايه ڪي توندو
توله، ديواي ئيسلام دادپه روهري و ده رگايه ڪي حقه، ٽه گهر ديواره ڪه ڪوت و
ده رگايه شڪا ئيسلام دادپه ڪريته وه، ئيسلام به رده وام پته وه تا ڪاتي ده سه لات به
هيڙ بي، به هيڙي ده سه لات ڪوشتنن به شمشيرو ليدان به قامچي نيه به لڪو
به جيگه ياندني حقه و دادپه روهري نواندنه.

وتاري سه عدي ڪوري عوبه يدي قاري باو ڪي عومهي ره (ﷺ)

ٽين سه عد (ج ۳، ص ۴۵۸) له سه عدي ڪوري عوبه يده وه هيٺاويه تي وتاري ٻو دان
وتي: ٽيمه سبه يني ده گهين به ڏور من و شهيديش دهين، ده ي خوينمان مه شون و
ٽه و جله ڪفنمان بيت ڪه له بهرمانه.

^۱ ٽين موبارهڪ و ٽين منده و به يهه ڪي له ريگهي موجهيده وه به مه وقوفي و به دورو دريڙي
هيٺاويانه، وه له (الأصاۃ ج ۳، ص ۶۵۸) دا هاتوه.

وتاری موعازی کوری جه بهل (ع.ع.ع.)

ئین جهریرو ئین ئه بی حاته م له سه له مه ی کوری سه بره وه هی ناویه تی ده لیت: موعاز (ع.ع.ع.) له شام وتاری بو داین و وتی: ئیوه باوه ردان و ئیوه داروده سته ی به هه شتن، من هیوام وایه خوی گه وه ئه وانه بخاته به هه هه شت که به کویله یان ده گرن له فارس و پۆم، ئه وه ش به وه ی نه گه ر که سیکتان یه کی که له وان کاریکی بو کرد بلیت: باشت کرد به ر په حمه تی خوا بکه ویت، خوا به رکه ت به سه ردا پرژی، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ﴾^۱.

وتاری نه بو ده رداو (ع.ع.ع.)

ئین عه ساکیر له چه وشه بی فه زاریه وه هی ناویه تی بیستی نه بو ده ردا له سه ر مینه ر وتاری ده داو ده یوت من ده ترسم نه و پۆژه ی په ره ردا گه رمان بانه گه ده کات به فرموی عه یمه ر، منیش بلیم به لی، به فرموی چون کارت کرد به وه ی ده ترانی، هه مو ئایه تیکی سه رکۆنه که ره فرمانکه ره به سه ردا بخوینته وه و په رسیارم لیبکات له سه ر فه رزه که ی به وه ئایه تی فرمانبه ر شایه تیم له سه ر بدات که نه مکرده وه، ئایه تی سه رکۆنه که ریش شایه تیم له سه ر بدات ده ستبه ردار نه بووم (له خراپه) ئایا خوا وازم لیدینی؟^۲.

^۱ - له ته فسیری ئین که تیر (ج ۴، ص ۱۱۵) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۷۸) دا واهاتوه.

به شي شانزه هم

اچون پيغهمبر (ﷺ) او هاوه لاني (ﷺ) ٿاموڙ گاريان ده ڪردو
 وهريان ده گرت له مال و سه فهدا، چون چاويان هه لده گرت
 له رووخسارو چيڙه ڪاني دنيا تا چاو بڪهن له خوشي و
 به خته وهريه ڪاني روڙي دوايي و له بهردهم خوادا به جوڙي
 هوڻييار بن ڪه چاوه ڪان فرميسڪاوي و دل ڪان راجله ڪاو بن
 وه ڪ ٿوهي روڙي دوايي له بهردهم ڪاندا ديارو باري
 مه حشر له بهر چاويان بيت، چون به ٿاموڙ گاريه ڪانيان
 دهستي ٿوممه تي موحه ممه ديان ده گرت و بهره و لاي
 خولقينهري ٿاسمانه ڪان و زهوي يان ده بردو ده ماره ديارو
 شاراهه ڪاني هاوه لدانان بو خوايان ليده بري.

ناموژگارييه كانى پيغه مبهري (عليه السلام)

ئيبين حبان له صهحيحه كهيدا دهقه كه هي ئه وه و حاكم به صهحيحي داناه، له ئه بو زهړه وه هيناويانه دهليت و تم ئه ي پيغه مبهري خوا (صحف) ي ئيبراهيم چي بوو؟ فهرمووي (كانت امثالا كلها ايها الملك المسلط المبتلى المغرور اني لم ابعثك لتجمع الدنيا بعضها على بعض ولكني بعثت كل ترد عني دعوة المظلوم فاني لا اردھا و ان كانت من كافر، وعلى عاقل مالم يكن مغلوبا على عقله ان يكون له ساعات فساعة يناجي فيها ربه، رساعة يحاسب فيها نفسه، وساعة يتفكر فيها في صنع الله عز وجل، وساعة يخلو فيها لحاجته من المطعم والمشرب، وعلى العاقل ان لا يكون ظاعنا الا للثلاث: ترود لمعاد او مرمة لمعاش او لذة غي غير محرم، وعلى العاقل ان يكون بصيرا بزمانه مقبلا على شأنه حافظا للسانه، ومن حسب كلامه من عمله قل كلامه الا فيما يعنيه) (هه مووي په ندو نمونه بوو، ئه ي پادشاي د هسلات پيډراوي تووش بووي ياخي بوو، من توّم نه نار دووه تا دنيا به سهر يه كدا كو بكه يته وه، به لكو نار دووميت تا نزاى سته مليكراوم لي بگير يته وه چونكه من نا يگيرمه وه ئه گهر بيا وه پيش بيت، له سهر ژيري كه زالبوون به سهر عه قليدا نه بيت، پيوسته چهند كاتيكي هه بيت، تا تيايدا موناجاتي په روه ردگاري بكات، ساتي تيايدا مو حاسه به ي خو ي بكات، ساتي تيايدا بير له دروستكراوه كانى خوا بكاته وه، ساتي تيايدا دابني بو پيوستي خو ي له خواردن و خواردنه وه، له سهر ژير پيوسته سهر قال نه بي جگه بو سيان: تويش وويهك بو پوژي دوايي يان كاري بو ژيان يان چيرزي له جگه بو حه رامبوودا، ژير ده بي بهر چا وړووني سهر دهمي خو ي بي و به سهر كارو باريدا پووبه پيش بي، زماني بپاريزي، هه ركه س ورياي قسه ي بي له كاريدا قسه ي كه م ده بي جگه له وه ي كه گرنگيه تي) و تم ئه ي پيغه مبهري خوا ئه ي (صحف) ي مووسا (د.خ) چي بوو؟ فهرمووي: (كانت عبرا كلها عجت لمن ايقن بالموت ثم هو يفرح، عجت لمن ايقن النار ثم هو يضحك، عجت لمن ايقن بالقدر ثم هو ينصب،

عجبت لمن رأى الدنيا وتقلبها بأهلها ثم اطمأن اليها، عجبت لمن إيقن بالحساب غدا
 ثم لا يعمل (همووی پهند بوو، سهرم سوږدهمیڼی له وهی د لنیایه له مهرگ که چی
 دواتر دلخوښ دهیڼت، سهرم سوږ دهمیڼی له وهی د لنیایه له دوزخ پاشان
 پندهکهنی، سهرم سوږ دهمیڼی له وهی د لنیایه له قهدهر دواتر خو ماندوو دهکات،
 سهرم سوږ دهمیڼی له وهی دنیاو جیابوونه وه له که سوکاری (بردنی که سوکاری)
 دهیڼی، دواتر لی د لنیایه، سهرم سوږ دهمیڼی له وه د لنیایه له مو حاسه بهی
 سبهیڼی دواتر کار ناکات، وتم ئه ی پیغه مبهری خوا وه سیه تم بو بکه،
 فهرمووی: (وه سیه تم بو ده کم به له خوا ترسان چونکه سهری هه موو شته) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو، فهرمووی (قورئان بخوینه و یادی خوی گه وره
 بکه چونکه له زه ویدا پرووناکیه بو ت و له ئاسمانیشدا خه زینه یه بو ت) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (وریای زور پیکه نین به چونکه دل
 دهرمیڼی و نووری دهم و چاو ده بات) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو،
 فهرمووی (جیهاد بکه چونکه ره بانیه ت و که نارگیری ئوممه تی منه) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (هه ژاران و دانیش توویانت خوښ بویت)
 وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (سهری ئه وهی خوار خو ت بکه و
 سهری سهروی خو ت مه که، چونکه ئه وه شی او ترین رییه به خششی خوات له لا
 که م و سووک نه بی ت) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (حق بلی با
 تالیش بی ت) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (با ئه وهی له خو ت
 دهیزانیت له خه لکت بگپریته وه، ئه وهی دهیکه یت به سهر ئه وانی مه بی نه، هیڼده
 به سه بو ی عه یبه بی ت ئه وهی خه لک بزانی ت که له خو تدا نایزانیت و ئه و هیان له سهر
 ببینیت که خو ت بو ی ده چیت) پاشان به دهستی دای به سهر سنگمداو فهرمووی

(ئەى ئەبوزەر ھىچ عەقلى ۋەك ورد بوونەۋەو بىر كىرنەۋە نىە، ھىچ ۋەرەىك ۋەك دەست گىرنەۋە نىە، ھىچ گەۋرەىى و ناوبانگى ۋەك ئاكار جوانى نىە)^۱ ۲.

رامھورمىزى لە الامثال لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى بە ھاۋەلانى فەرموو (ئاي دەزانن نمونەى يەكىكتان و كەسو كارو مال و سامان و كارى چىە؟) وتيان خواو پىغەمبەرەكەى زاناترن، فەرمووى: (نمونەى يەكىكتان و ژنو منال و سامان و كوپى و كارى ۋەك كەسى ۋايە كە سى براى ھەبى، كاتى سەرە مەرگى ھات يەكىك لە براكانى بانگ بكات و بلى من ئەو بارەم دابەزىۋەتە سەر كە دەبىنىت دەى من چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ ئەۋىش بلى: تۆ لاي من ئەۋەت ھەيە كە خزمەتت بكم و بى ھىوات نەكەم و ھەستم بە كارو بارت، ئەگەر مردى بتشۆم و كفت بكم لەگەل ھەلگران ھەلتبگرم، ماۋەيەك ھەلتبگرم و ماۋەيەكەش پىشپەۋى و پىنمونى بكم، كە گەرامەۋە لاي ئەۋە پرسىارم لىدەكات لەسەر تۆ بە چاكە ستايش و باست بكم، ئەۋە ئەو برايەتى كە كەسو منالەتى دەبىنن؟) وتى ھىچ سودىكى لى نابىستىن ئەى پىغەمبەرى خوا، فەرمووى (پاشان بە براكەى دىكەى بلى دەبىنىت چىم تووش بوۋە دەى چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ دەلىت: لاي من ھىچت نىە جگە لەۋەى مەگەر ئەۋەى لە ناو زىندوۋاندا بىت، ئەگەر مردىت بەرەو شوئىنى دەبرىيت و منىش بەرەو شوئىنىك دەبرىم، ئەو برايەتى كە سامانىەتى چۆنى دەبىنن؟) وتيان ھىچ سودىكى لى نابىستىن ئەى پىغەمبەرى خوا،

۱ - ضعيف جدا.

۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۴۷۳) دا دەلىت: ئىبراھىمى كوپرى ھىشامى كوپرى يەحىيا غسانى لە باۋكەيۋە بە تەنھا ھىناۋىيەتى، فەرموۋدەكە دورو درىژە و لە سەرەتايەۋە باسى پىغەمبەرەنەو منىش ئەم بەشەيم ھىنا لەبەر ئەۋەى پەندى گەرەو ئامۇزگارى گرنگى تىدابوو، ئەبو نەعمە (الحليۋە ج ۱، ص ۱۶۶) لە رىگەى ئىبراھىمى كوپرى ھىشامەۋە فەرموۋدەكەى بە تەۋارى ھىناۋە، ھەرۋەھا ھەسەنى كوپرى سوفيان و ئىبن عەساكىرىش ھەموۋيان ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۱) دا ھاتوۋە.

فہرمووی: (دواتر بہ براکہی دیکہی دہلیت دہینیت چیم تووش بووہ و کہ سوکارم چوں وہ لای دامہوہ، چیم لای تویہ و چیم لاتہ؟ دہلیت من هاوہ متم لہ ناو گوپردا و لہ ترساویتدا هاوپیتم و پوژی پیوان لہ تای ترازوومدا دادہنیشم و پیوانہی قورس دہکم ٹوہ ٹوہ براہیہتی کہ کرداریہتی، چوں دہینن؟) وتیان باشتین براو باشتین هاوہ ٹوہ پیغہمبہری خوا، فہرمووی: دہی بارہکہ بہو شیوہیہ، عائیشہ وتی: عہدوللای کوپی کرزہستا و وتی ٹوہ پیغہمبہری خوا ئایا مؤلہتم دہدیت لہسہر ٹوہ چہند دیرہ شیعریک بلیم؟ فہرمووی بہلی، ٹویش چوو شہویکی نہبرد تا گہرایہوہ بو لای پیغہمبہری خوا (ﷺ) و لہبہر دہمیدا وہستا و خہلکی کو بوونہوہ و ٹویش وتی:

فانی واهلی والذین قد من یدی	کداع الیہ صحبہ ثم قائل
لاخوتہ اذ ہم ثلاثہ اخوة	اعینوا علی امر بی الیوم نازل
فراق طویل غیر متثق بہ	فماذا لדיکم فی الذی ہو غائل
فقال امرؤ منهم انا صاحب الذی	اطیعک فیما شئت قبل التزایل
فأما اذا جد الفراق فأننی	سیسلك بی فی مہیک من مہائل
فخذ ما أردت الان منی فأننی	وعجل صلاحا قبل حتف معاجل
وقال امرؤ قد کنت جدا احبہ	واورثہ من بینہم فی التفاضل
غنائی انی جاهد لك ناصح	اذا جد الكرب غیر مقاتل
ولکننی باک علیک معول	ومثن بخیر عند من ہو سائل
ومتبع الماشین امشی مشیحا	اعین برفق عقبہ کل حامل
الی بیت مثنوان الذی انت مدخل	وارجع مقرونا بها ہو شاعلی
کأن لم یکن بینی وبینک خلہ	ولا حسن ود مرة فی التبادل
فذلك اهل المرء ذاک غناؤہم	ولیس وان کانوا حراصا بطائل
وقال امرؤ منهم انا الآخ لا ترى	أخالک مثلی عند کرب الزلازل
لدى القبر تلقانی هنالك قاعدا	أجادل عنک القول رجع التجادل

واقعد يوم الوزن في الكفة التي
فلا تنسني واعلم مكاني فأني
فذلك ما قدمت كل صالح
تكون عليها جاهدا في التثاقل
عليك شفيق ناصح غير خاذل
تلاقيده ان احسنت يوم التواصل
پيغهمبر (ﷺ) و موسلمانان بهو شيعره ي گريان، عهبدوللاي کوپی کرز دهيدا به
لاي همر دهسته يه کی موسلماناندا بانگيان دهکردو داواي نهو شيعره يان ليده کرد،
که بوی دهوتن ده گريان.^۱

ناموژگاريه کاني نه ميري باوه رداران

عومره ي کوپی خه تباب (ﷺ)

دهينه وهري له عومره وه (ﷺ) هيناويه تي ناموژگاري که سيکی کرد وتی:
خه لکی به خؤ به هيلاکدا مهبه چونکه باره که له وانه وه دئ بو خؤ، به گه پان
پوژ مهبه چونکه هرچی ده که يت له سهرت تو مارو پاريزراوه، نه گهر خراپهت کرد
چاکه بکه چونکه وا نازانم هيچ خيراترو تير تربيت له چاکه يه کی تازه تا بگاته وه
به تاوانیکی کؤ.^۲

به يهه قي له عومره وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: دوور بگره له وه ي نازارت
دهدات، هاوده می چاک بگره که که ميش ده ستت ده که وئ، له بارو حالتدا راويژ
بکه به وانه ي له خوا ده ترسن.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۴) دا وا هاتوه، جه عفه ري فريابي له (الکني) و ثين نه بي عاصم
له (الوحدان) و ثين شاهين و ثين منزه له (الصحابه) و ثين نه بي دنيا له (الكفاله) هه موويان له
ريگه ي مه حه مه دي کوپی عه بدولعه زيري زوهري له ثين شه هاب له عروه له عائيشه وه به هه مان
شيوه هيناويانه وه که له (الأصابة ج ۲، ص ۳۶۲) دا هاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا وا هاتوه.

^۳ - (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸).

خه تیږ و ئین عه ساکیرو ئین جه نار له سه عیدی کوږی موسه یبه وه هیئاویانه ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (الله) هه ژده قسه ی کرد بو خه لک که هه مووی په ندو ناموژگاری بوو، وتی: له کاریکدا که له خوا یاخی بیت هیچ وه که نه وه چاک نیه به دوایدا گوږپرایه لی خوا ی تیږا بکهیت، باری براههت له باشتین شیوهیدا دابنی تا نه وه ی به سه رتدا زاله لییه وه بیت بو، نه گهر براههت قسه یه کی کردوتو واتای خیرت بو به دی کرد گومانی خراپی پی مه به، هه رکه س خو ی تووشی تو مهت کرد با سه رکو نه ی نه وه نه کات که گومانی خراپی پی ده بات، هه رکه س نه ینی خو ی داپوشی سه ر پشکی له ده ست خو یدایه، براههتی راستگو یان بکه له کو شیاندا ده ژیت، چونکه نه وان جوانین له خو شیداو ناماده سازین له سه ختیدا، راستگو به با راستگو ش بتکو ژیت، مه رو بو نه وه ی که گرنه ی، پرسیار له وه مه که که نه بو نه گهر نه وه ی هیه سه رقالیه تا نه وه ی نه بو وه وازی لی بینی، پیو یستیت لای که سی داوا مه که که هه ز ناکات بو سهر بگری، سویندی درو به سووک مه گره و مه لی خوا به هیلاکت ده بات، هاوده می خراپه کار مه به تا فیری خراپه یان نه بیت، که نار بگره له دوژمنت و وریای هاوړیکهت به مه گهر نه وه ی دلنیا بیت، دلنیا ش ته نها نه وه یه که له خوا ده ترسی، لای گوږه کاندانوازشی و سه ردانه ویڼ به، له کاتی گوږپرایه لی خوا د زه لیلی بنوینه، له کاتی تاواندا دووره په ریزی له تاوان بنوینه و هیوای لی دوور بوونی بخوازه، له کارتدا راویژ بکه به وانه ی له خوا ده ترسن چونکه خوا ده فرمویت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۵۵) له موحه ممه دی کوږی شه هابه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (الله) وتی: به ره و پرو ی نه وه مه چو که گرنه نیه بو، دوور بگره له دوژمنت، خو بگره له هاوده مت جگه له که سی دلنیا چونکه که سی دلنیا له ناو خه لکدا هیچی پیناگات، هاوده می خراپه کار مه به که فیری

ئین ئه بی دنیاو عهسکه ری و بهیه قی و جگه له وانیش له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس پیکه نینی زۆر بوو شان و شکوی کهم دهکات، ههرکس گالته جاپی زۆر بوو سووک سهیر دهکری، ههرکس شتی زۆر بکات به وه دهناسری، ههرکس قسه ی زۆر بی زۆر تیده که ویت.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۵۱) له عومهره وه هیئاویه تی دهلیت: پیگه ی کتیب و کانی زانست بن داوی پۆزی پۆژ به پۆژ له خوا بکه ن، ههره ها لییه وه هیئاویه تی دهلیت: له گه ل ته وه به کاران دابنیشن چونکه دلیان نه مرترینه .

ئین ئه بی دنیاو دهینه وه ری له الجالسته و حاکم له الکنی له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس له خوا ترسا تووره یی شیقای نابیت، ههرکس له خوا بترسی نه وه ناکات که دهیه ویت، نه گهر پۆژی نه بویه به جوړی جیاتر ده بوو له وه ی که دهیبین.^۲

خه رائیتی و جگه له ویش له عومهره وه هیئاویانه دهلیت: ههرکس لای خویه وه ویزدانی بو خه لک هه بی له کاریدا سه رکه و تنی پی دهری زه لیلی نواندنی گوپراهی له شانازی کردنی ناو تاوان له چاکه نزیکتره .^۳

ئین ئه بی شه یبه و عهسکه ری و ئین جهریرو دارقوتنی و ئین عه ساکیر له مالیکه وه هیئاویانه بیستی عومهری کوپی خه تتاب وتی: پیزی که سی له خوا ترسیه تی، ئایینی پشت و پیاوه تی، دلیری و ترس سروشتی ناو خه لکانن که سی دلیر شه ری ناسراو نه ناسراو دهکات، ترسنوکیش له باوک و دایکیشی رادهکات،

^۱ - به هه مان شیوه هیئاویه تی له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه .

پىشت و ناوبانگ سامانە، پىز لە خوا ترسيە، چاكتىر نىن لە فارسى و عەجەمى و نىتەك جگە بە لە خوا ترسان.^۱

ئىبن ئەبى دىناو دەينەۋەرى لە سوفىيانى سەۋرىيە ھىناۋيانە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب نامەى نوسى بۇ ئەبو موساى ئەشعەرى: حىكمەت لە تەمەن دىرىژى نىيە، بەلكو بە خششىكى خاۋىيە بە كىي بويىت دەيدات، دەى ورياي سووكى كارەكان و فەوتىنەرى ئاكار بە.^۲

ئىبن ئەبى دىناو ئەبو بەكرى سۆلى و ئىبن عەساكىر لە عومەر ۋە ھىناۋيانە نامەى نوسى بۇ عەبدوللەي كۆپى عومەرى كۆپى: پاشان ۋەسىيەتت بۇ دەكەم بە لەخوا ترسان چونكە ھەركەس لە خوا بترسى خوا دەپارىزى، ھەركەس پىشت بىيەستى بە خوا بەسىيەتى، ھەركەس قەرز لە پىي خوا بدات خوا پاداشتى دەداتەۋە، ھەركەس سوپاسى خوا بكت بوى زياد دەكات، با لە خواترسان لە بەر چاوت بى و پاىيەى كارو بىدارى دلت بى، چونكە ھىچ كارى نىيە بۇ ئەۋەى نىيازى بۇ نەبى، ھىچ پاداشتى نىيە بۇ ئەۋەى چاۋەپىي پاداشت نەبى، ھىچ سامانى نىيە بۇ ئەۋەى ھىچ نەرم و نىانى نەبى، ھىچ نويگەرىيەك نىيە بۇ ئەۋەى شاكارى نىيە.^۳

بەيھەقى لە الزھدو ئىبن عەساكىر لە جەعفەرى كۆپى زىرقانەۋە ھىناۋيانە دەلىت: بىستوۋمە عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) نامەى بۇ كار بە دەستىكى نووسى و لە كۆتايى نامەكەيدا نووسىبوۋى: لە خوشيدا موحاسەبەى خوت بكة پىش ئەۋەى سەخت گەرەنەۋەى بۇ پەزەمەندى و ھىوا خاۋى دەيىت، ھەركەس ژيانى سەرمەست و خراپەكانى سەرقالى بكن بەرەۋ پەشىمانى دەگەرپىتەۋە، دەى يىرى

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە.

ئەۋە بىكەرەۋە كە ئامۇڭگارى پىۋ ۋەردەگىرىت تا ۋاز بىننىت لەۋەى كە رېگىرىت لىكراۋە.^۱

ئەبۇ ھەسەنى كۆپى زىرقەۋىيە لە عومەرەۋە ھىناۋىيەتى نامەى نووسى بۇ موعاۋىيەى كۆپى ئەبۇ سوفيان: پاشان پەيۋەستى ھەق بە ھەق جىئى ئەھلى ھەقت بۇ پۈۋون دەكەتەۋە، تەنھا بە ھەق دادۋەرى بىكە، ۋالسلام.^۲

ئامۇڭگارىيەكانى ئەمىرى باۋەرداران

عەلى كۆپى ئەبۇ تالىب (ﷺ)

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر بە عەلى ۋت: ئەى ئەبۇلھەسەن ئامۇڭگارم بىكە ۋتى: دۇنيائى گوماندار مەكە ۋانست بى ئاگائى مەكە ۋگومان مەكە بە ھەق، بزانە لە دنيادا ھەرچىت ھەيە ئەۋەى بەخشىۋتە چۈۋە ۋدەشت كىرۋە ۋەكەلات كىرۋتەۋە ۋلەبەرت كىرۋە ۋخرابت كىرۋە، ۋتى راست دەكەيت ئەى ئەبۇلھەسەن.^۳

بەيھەقى لە عەلى كۆپى ئەبۇ تالىبەۋە ھىناۋىيەتى بە عومەرى (ﷺ) ۋت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران نەينى تۆ دەگات بە دوو ھاۋەلەكەت دەى ھىۋا كورت بە ۋ تىر مەخۇ ۋجەت كورت بى ۋ كراست پىنە ۋنەلت سادە بى ھىندەى پىيان بگەيت.^۴

ئەبۇ نەعمەن لە (الھىيە ج ۱، ص ۷۵) لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خىر ئەۋە نىيە سامان ۋ مەنالت زۆر بى بەلكو خىر ۋانستە ۋنەرمو نىانەيت بەرز دەگرى ۋ بە لاي خەلك بە پەرسەشتى پەروەردگارت بىنازىت، ئەگەر چاكەت كىر سۇپاسى خوا

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۸) دا ۋاھاتۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتۋە.

۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتۋە.

۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۹) دا ۋاھاتۋە.

بکه، نه گهر خراپه ت کرد لای خوا داوای لیخو شېوون بکه، کاری له له خواتر سیه وه بی کهم نیه چوون کهم بی که قبول ده کری.^۱

ئین عه ساکیر له عوقبه ی کوری نه بو صه هبانه وه هیناو یه تی ده لیت: کاتی ئین مولجه م دای له عه لی (ﷺ) حه سه ن چوو بو لای و ده گریا، پی و ت: نه ی کوری شیرینم بو چی ده گریه؟ و تی: چوون نه گریه که تو له یه کهم پوژی قیامه ت و کو تا پوژی دنیا دایت، و تی: کوری شیرینم چوارو چوار بپاریزه.

نه وه ی له گه لیان ده که یت زیانت پی ناگه یه نی، و تی: بابه گیان نه وانه چین؟ و تی: ده وله مه ندرین ده وله مه ندی عاقله، گه وره ترین هه ژاری گه مژه ییه، ترسناکترین ترسناکی به خو سه رسام بوونه، به پیزترین پیزداری نا کار جوانیه، و تم: بابه گیان نه و چوارم زانی، نه و چواره که ی دیکه شم فی بکه، و تی: وریای هاو پییه تی گه مژه به چونکه نه و ده یه ویت سوودت پی بگه یه نیت که چی زیانت پی ده گه یه نیت، وریای هاو پییه تی دروژن به چونکه دوورت لی نزیک ده کاته وه و نزیکت لی دوور ده خاته وه، وریای هاو پییه تی پیسکه به چونکه پیویستترین شت لی دوور ده خاته وه، وریای هاو پییه تی خراپه کار به چونکه به شتی سووک ده تفرو شیت.^۲

به یه هقی و ئین عه ساکیر له عه لییه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: ته و فیک و پینموونی چاکترین سه رکړده و نا کار جوانی چاکترین هاو ده مه، عه قل چاکترین هاو ده ل و په وشت و نه دهب چاکترین میراته، هیچ ترسی گه وره ترین له به خو دا نازین نیه.^۳

ئین سه معانی له (الدلائل) له عه لییه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: مه پوانه کی ده لیت بزانه چی ده لیت، هه روه ها فره مووی: هه موو برایه تیه که ده پچری جگه له برایه تی دوور له چاو چنوکی.^۴

^۱ - ئین عه ساکیر له عه لییه وه به هه مان شیوه هیناو یه تی وه که له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوه.

ئامۇڭگارىيە كانى ئەبو عوبەيدە كۆرى جەپراخ (ﷺ)

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۰۲) لە نەمرانى كۆرى مخەمەر ئەبولحەسەن لە ئەبو عوبەيدە كۆرى جەپراخە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە لە سەربازگەكەدا دەچوۋ دەيوت: وريا بن لەوانەيە كەسى جلى سىي و ئايىنى پيس و چەپەل بى، لەوانەيە كەسى پىزى خۆى لا بى و بەلام سووك سەيرى بكات، بە چاكەى نوئ خراپە كۆنەكان وە لا نىن، ئەگەر يەكىكتان كارى خراپى لە نىوان خۆى و ئاسماندا كرد دواتر چاكەيەك بكات چاكەكان دەچنەو سەر خراپەكانى تا نامىن.

ئىبن عەساكىر لە سەئىدى كۆرى ئەبو سەئىدى مەقبەريەو ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ئەبو عوبەيدە كۆرى جەپراخ لە ئوردن، گۆرەكەى لەۋىيە، توۋشى تاعوون بوو ئەو مۇسلمانانەى دەۋرى بانگ كردو وتى: من وەسىيەتتىكتان بۇ دەكەم ئەگەر قىۋى بكن بەردەوام لە خىردان، نويژبكن و زەكات بەدەن و پۇژۋى مانگى پەمەزان بگرن و سەدەقە بكن و ھەج و عەمرە بكن و ئامۇڭگارى سەركردەكانتان بكن و نا پاكىان لەگەل مەنۋىن و دنيا ھەلتان نەخەلەتتىنى، چۈنكە كەسى ئەگەر ھەزار دەۋرە بژى ھەردەبىت بكەۋىتە ئەم بارى مەرگەى من كە دەيبىن، خوا مەرگى لەسەر مۇۋە نوۋسىۋە ھەموودەمرن، ژىرتىنتان گويپرايەلترىنتانە بۇ پەرۋەردگارى ئەۋەيانە زىاترىن كار دەكات بۇ پۇژى گەپرانەۋەى، سەلام و پەمەتى خواتان لىيىت، ئەى موعادى كۆرى جەبەل نويژ بكن بۇ خەلك، ئىنجا مرد، موعاد لەناو خەلكدا ھەستاو وتى: خەلكىنە تەۋبە بكن لە تاۋانەكانتان تەۋبەيەكى يەكجارەكى بكن چۈنكە بەندەيەك كە لاي خوا تەۋبە لە تاۋانى بكات مافە لەسەر خوا لىي خوش بىت مەگەر كەسىك قەرزى لەسەر بى چۈنكە بەندە بەۋى قەرزىۋە بەند دەكرىت،

ههركهس له ئىوه براكهى نه دواند با پى بگات و تهوقهى له گهل بگات، نابى موسلمان له سهرو سى پوژ براكهى نه دوينى چونكه نهوه تاوانىكى گه ورهيه.^۱ نه بو نه عيم (ج ۱، ص ۱۰۲) له نه بو عوبه يدهوه هيناويه تى ده لىت: نمونهى باوه ردار وهك چولهكه وايه هه مووى پوژى نه وهنده جار نه مديو نه وديو دهكات.

ناموژگاريه كانى موعازى كورى جه بهل (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۳۴) له موحه ممه دى كورى سىرينه وه هيناويه تى ده لىت: كه سى هات بو لاي موعازى كورى جه بهل و هاوه لآنى له گهلدا بوو سه لاميان لىده كردو مالنوا و ايبان لىده كرد، وتى: من وه سيه تى دوو شتتان بو ده كه م نه گهر بيان پاريزىت پاريزراويت، هيج باكى به تو نيه له پشتك له دنيا، توش بو پشتكى دوو پوژت زور هه ژاريت، دهى پشتكى پوژى دوايىت پيش پشتكى دنيا بخه تا ريكخستننىكى باشت بو بگات و له كوى چوويت و ناوا بويت له گه لت بى و ناوا بى. نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۳۶) له عه مرى كورى مهيموونى نه وديه وه هيناويه تى ده لىت: موعازى كورى جه بهل له نيوماندا هه ستاو وتى: نهى بهنى نهود من نيورداوى پىغه مبهرى خوام، ده زانن گه رانه وه بو لاي خواى گه وره دواتر بو به ههشت و دوژه خ، دانىشتننىكى بى كارو هه ميشه مانه وهيه به بى مردن.

نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۳۴) له موعاويهى كورى قهروه هيناويه تى ده لىت: موعازى كورى جه بهل به كوپه كهى وت: كورى شىرينم نه گهر نويزت كرد وهك نويزى مالنوا و ايبى بىكه (وا بزانه كوئا نويزته) و امه زانه هه گيز دهيكه يته وه، بزانه كورى شىرينم باوه ردار له نيوان دوو چاكه دا ده مريت، چاكه يهك كه پيشى خستوه چاكه يهك كه دواى خستوه.

^۱ - له (منتخب كنز العمال ج ۵، ص ۷۴) دا واهاتوه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۳) لە عەبدوللای كۆرى سەلەمەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى بە موعادى كۆرى جەبەلى وت: فېرم بىكە، وتى
گوپرايەلم دەبىت؟ وتى من سوورم لەسەر گوپرايەلىت، وتى: پۇژوو بىگەرە
پۇژوو بىكەرەۋە نوپۇز بىكەرەۋە بەدەست بەھىنە تاۋان مەكەۋ بە
موسلمانى بىرە، ورياي نزاى ستەملىكراۋ بە.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۷) لە موعادى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: سى شت ھەن ھەركەس بيانكات دوچارى بەركەۋتن و پەككەۋتن دەبى،
پىكەنىنى بى مانا، خەۋى بى بىدار بوۋنەۋە، خواردن بە بى برسىيەتى.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۶) لە موعادى مۇرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: بە فېتنە سەختى توۋش بوۋن خۇ پارگر بوۋن، لەمەۋ دوا بە فېتنە
خۇشگوزەرانىش تاقي دەبنەۋە زىاتىرىن شتى لىي دەترسم فېتنە ئافرەتەنە كە
زىپو زىۋيان كەد بە خۇداۋ جلى نەرمى شاميان لەگەل عەباى يەمەنى پۇشى بە
دوايدا دەۋلەمەند ماندوو و ھەژار ناچار دەكەن ئەۋەى بۇيان شك نەبات.

نامۇزگارىيەكانى عەبدوللای كۆرى مەسعوود (ﷺ)

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۰) لە ئىبن مەسعوودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من
كەسى بە گىرۋە دەزانم بىيىنم دەست بەتالە نە كارى دنياۋ نە كارى پۇژى دوايى
بە دەستەۋە بىت، عەبدۇرەزاق بە ھەمان شىۋە لىۋە ھىناۋە ۋەك لە كىز
العمال (ج ۸، ص ۲۳۲) دا ھاتوۋە، ئەبو نەئىم لىيەۋە ھىناۋە دەلىت: كەستان
پانەيەت تارىكى شەۋ بىكەتە گەرمەى پۇژ، (ساتى لىرەۋ ساتى لەۋى دابنىشى).

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۱) لە عەبدوللەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۇشى
دنيا چوۋ و سەختىكەى ماۋەتەۋە، جا ئەمىر مەرگ دىيارى بە بۇ ھەر موسلمانى،

ھەرۋەھا لە (ج ۱، ص ۱۳۲) دەلىت: دىيا ۋەك چالۋىگەى شاخ وايە، خۇشەيەكەى چوۋو لىتاۋى خوارو ناخۇشەيەكەى ماۋەتەۋە.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو شت ناخۇشن مەرگۈ ھەژارى، بەخۋا يان ھەژارى يان دەۋلەمەندى دى، باكم نىيە كاميان دىنە رىم، ئەگەر دەۋلەمەندى بى بۇ سۆزۈ خۇشى دەبى، ئەگەر ھەژارى بى خۇ راگرى تىدايە.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھىچ بەندەيەك ناگات بە راستى ئيمان تا ريشەى دابنى، ئەۋەش نابى تا خۇشەويستى لە ھەژارى پى خۇشترو خاكىبوونى لە بەناۋبانگى پى خۇشتى بى ۋەسفىكەرۈ سەرکۈنەكارى لە لايەك، دەلىت ھاۋەلانى عەبدوللاۋە پاقەيان كىردوۋ و تيان تا ھەژارى ھەللى لە دەۋلەمەندى ھەرام پى خۇشتى بى ۋەسفىكەرۈنى لە گۈپرايەلى خۋادا لە ناۋبانگى ناۋ سەرکەش بوون لە خۋاى لا خۇشەويستى بى، تا ئەۋەى ۋەسفى دەكات ۋە سەرکۈنەى دەكات لەسەر ھەق لاي ۋەك يەك بى.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۲) لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سۈيىند بەۋەى ھىچ پەرستراۋى نىيە جگە لە ۋە ھەر بەندەيەك لەسەر ئىسلام بەيانى ۋە ئىۋارە بىكەتەۋە ئەۋ شتە دىيايىيەى توۋشى دەبى زىيانى پى ناگەيەنىت.

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كۈرى ھۈجەيرەۋە لە باۋكىيەۋە لە عەبدوللاۋى كۈرى مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى كاتى دادەنىشت دەيۋت: ئىۋە لە پىكرەدى شەۋو پۇژدا لە ئەجەلى بىراۋە كارانىكى پارىزراۋ دان ۋە مەرگىش كىۋىر دىت، ھەركەس چاكە بىچىنى كاتى چىننەۋەى خۇشى نىيەك، ھەركەس شىش خىراپە بىچىنى كاتى چىننەۋەى پەشىمانى نىيەك، ھەركەس بە پى چاندنى دىتەۋە پى، ھىۋاش بە ھەزى ناگات ۋە كەسى سۈرر بوۋىش ئەگەر بۋى نەبىرايىتەۋە

۱- ئەھمەد بەۋ شىۋە لىۋەى ھىناۋە، ۋەك لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۴) دا ۋاھاتۋە.

ئاگا، ھەركەس خىرى پىدرا خوا پىي داو، ھەركەسىش لە خراپەيەك پارىزرا خوا پاراستوويەتى، لە خوا ترسان پىشەنگو فىقھناسان رابەرو كۆپيان زىادە بەخشە^۱.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كۆپى عەبدۇللای كۆپى مەسعود لە باوكیەو ھىناویەتى دەلیت: كەسى ھات بۇ لای و وتى: ئەبو عەبدۇرەھمان چەند وشەيەكم پى بلى كە كۆكەرەو ھى كۆمەلى سود بەخشى بن، وتى: خوا بپەرستەو ھىچ ھاوئىكى بۇ دامەنى و لەگەل سەردەمدا برۆ بەرەو ھەر كۆى چو، ھەر كەس ھەقى بۇ ھىنايت لى وەرېگرە با تەنانەت دوورو بىزراویش بىت، ھەركەس ھەلەو لارى بۇ ھىنايت بە پەرچى بدەرەو با تەنانەت ئازىزى نرىكىشت بىت.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعود ھىناویەتى دەلیت: ھەق قورس و تال و ناھەق سووك و بەتامە، لەوانەيە ئارەزوويەك خەفەتىكى دوورو درىژى لىبكەوئەو.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعود ھىناویەتى دەلیت: دلەكان ئارەزوو وەرگرتىان ھەيە، دلەكان ھىلاكى و پوو وەرگىپرانىان ھەيە، لە كاتى خوشى و وەرگرتىدا بىقۇزەو لە كاتى ھىلاكى و پوو وەرگىپرانىدا وازى لى بھىن.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۵) لە مونزىرەو ھىناویەتى دەلیت: خەلكانى لە دىھقانەكان ھاتن بۇ لای عەبدۇللای كۆپى مەسعود (ﷺ) خەلكى سەريان سورما لە گەرەيى و سەلامەتى گەردنىان، عەبدۇللای وتى، ئىو بى باوەر دىھىن ساغرىن

^۱ - ئىمامى ئەھمەد لە عەبدۇرەھمانى كۆپى حوجەيرەو لە باوكیەو لە ئىبن مەسعود ھىناویەتى كە دادەنىشت دەيوت: بە ھەمان شىو ھىناویەتى، وەك لە (الصفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۱) دا ھاتو.

جەستەۋ نەخۇشتىن دىيان ھەيە، دەگەن بە باۋەردار دەيىن تەندىرۇست تىرەن دىلۋ
نەخۇشتىن جەستەي ھەيە، بە خوا ئەگەر دىلتان نەخۇش و جەستەتان تەندىرۇست
بى لاي خوا لە قۇلانچە سووك ترن.

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۶) لە ئىبن مەسعود ھەيە ھىناۋىيەتى دەلىت:
باۋەردار جگە لە گەيشتن بەخوا ھەسانەۋەي بۇ نىيە، ھەركەس بەختەۋەرى
ھەسانەۋەي لاي خۋاي باۋەردارە.

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۶) لە ئىبن مەسعود ھەيە ھىناۋىيەتى دەلىت:
كەسىكتان ئايىنى لە كەسىكەۋە ۋەرنەگىر ئەگەر كەسەكە مۇسلمان بوو ئەمىش
مۇسلمان بى، ئەگەر بى باۋەردار بوو ئەمىش بىباۋەردار، ئەگەر ھەر پىشەنگى دەكەن
پىشەنگى بە مردوۋ بىكەن چۈنكە زىندوۋ لە دەست فەيتنە پارىزراۋ نىيە.

ھەروەھا لە ئىبن مەسعود ھەيە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەستان خۇ چۈيىنەر بەۋى
دى نەبىت، وتيان ئەبو ۋەبدۇرەھمان خۇ چۈيىنەر چىيە؟ وتى: بلىت من لەگەل
خەلكم ئەگەر ئەۋان رېنمونىيان ۋەركىت ۋادەكەم، ئەگەر شى گومرېۋون مەنىش
ۋادەكەم، با ھەركامتان ۋا خۇي رابەيىنى ئەگەر خەلكى بىباۋەردار بوو ئەۋ بىباۋەردار
نەبىت.

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۷) لە ئىبن مەسعود ھەيە ھىناۋىيەتى دەلىت:
سى شت ھەن سۈيىندىيان لەسەر دەخۇم، چۈرەمىش ئەگەر سۈيىندى لەسەر بخۇم
بىانوم بۇ ھەيە، ئەۋ كەسەي لە ئىسلامدا پىشكى ھەيە ۋەك ئەۋە نەكات كە نىيەتى،
خوا ھەر شتتى بە كەسى بدات لە دىئادا لە پۇژى دۋايىدا بە جگە لەۋى بدات،
ھەركەس خەلكىكى خۇش بویت لەگەل ئەۋان بىت، چۈرەمىش ئەگەر سۈيىندى
لەسەر بخۇم بىانوم بۇ ھەيە خوا لە دىئادا ھەركەس پەردە پۇش بىكات لە پۇژى
دۋايىشدا پەردە پۇشى بىكات.

ئەبو نەعيم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۸) لە ۋەبدۇللاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
ھەركەس دىئاي ۋىست زىيان بە پۇژى دۋايى دەگەيەنەت، ھەركەس پۇژى دۋايى

ویست زیان به دنیا دهگه یه نیټ، نهی خه لکینه له بهر نه فه و تاو زیان به فه و تاو بگه یه نن.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۸) له نین مه سعووده وه هی ناویه تی ده لیت: چاکترین وتهی کتیبی خوایه، پته وترین پالپشت وشه ی خوایه، چاکترین ده سته و خه لک میلله تی ئیبراهیمه، چاکترین سوننه ت سوننه تی موحه ممه دو چاکترین ریموونی رینموونی پیغه مبه رانه، به ریزترین قسه یادی خوایه، چاکترین گیرانه وه قورنانه، چاکترینی کاره کان سهره نجامه کان، خراپترینی کاره کان بیدعه سازیه کان. که می بهس باشتره له زوری تیر نه کهر، دهروونی پزگاری بی چاکتره له دهسه لاتیکی بی شومار، خراپترین سهرکونه کاتی سهره مهرگه، خراپترین په شیمانی په شیمانی پوژی دواپیه، خراپترین گومپایی گومپایی پاش رینموونیه، گومان له کوفره وهیه، خراپترین کویری کویری دل، چاکترین دهوله مهندي دهوله مهندي دهروونه، چاکترین تویشوو له خوا ترسانه، چاکترین شتی له دلدا بی دلنیاپیه، مهی کوکهره وهی هه موو تاوانیکه، نافره تان په تی شهیتان و گه نجان لقیکی شیتین، شیوه ن له کاری نه فامیه، خه لکی هیه نایه ت بو هینی مه گهر له دواوه به دووریش یادی خوا دهکات، گهره ترینی هه له کان درویه، قسه وتن به باوه ردار فاسق بوون و کوشتنی کوفرو هه لاکرنی مالی وهك هه لاکردنی خوینیه تی، ههرکهس پاک بی خوا پاکي راده گری، ههرکهس قین بخواته وه پاداشتی ده داته وه، ههرکهس لیبوردن هه بیټ خوا لیی خوش ده بیټ، ههرکهس له سهر به لا خو پابگری خوا بو دهکاته وه، خراپترین ده سته کوت ده سته کوتی سووه، خراپترین خواردن خواردنی مالی هه تیوه، به خته وهر نه وهیه ناموزگاری جگه له خو ی بی، به دبخت نه وهیه له سکی دایکیه وه لاسار بی، هینده بو ههرکهستان به سه که قه ناعه تی پی بکات، ده گوپیټ بو چوار پهل و دواتر به ره و کوتاییه که یه تی، مولکداری کار کوتایه کانیه تی، خراپترینی گیرانه وه کان گیرانه وهی درویه، به ریزترین مهرگ کوژرانی شه هیدانه، ههرکهس به لا بناسی خو ی له سهر راده گری،

ههركهس نهیناسی پقی لییهتی، ههركهس خوئی به زل بزانی دایدهنی، ههركهس پروو بکاته دنیا چاری ناکات، ههركهس گوپرایهلی شهیتان بی له خوا یاخی دهبی، ههركهسیش له خوا یاخی بوو خوا سزای دهدات.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۲۸) له ئین مهسعوودهوه هیناویهتی دهلیت: ههركهس له دنیا دا پوانینی ههبی خوا له پوژی دوایدا پوانینی پی دهبی، ههركهس له دنیا دا گوئی بگری خوا له پوژی دوایدا گوئی لیدهگری، ههركهس خو به گهوره بگری خوا دهیخت، ههركهس له بهر له خوا ترسی خاکی بی خوا بهرزی دهکاتهوه.

نامۆزگاریه کانی سهلمانی فارسی (عربی)

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له جهعفری کوری بهرقانهوه هیناویهتی دهلیت: بیستمان سهلمانی فارسی (عربی) دهیوت: سی شت دهمخهه پیکهنین و سی شت دهمگریهن، پیکهنینم دی به هیوا خوازی ژیان له کاتیکیا مهرگ به دوایدا دهگهپی، بیئاگایه که لی بیئاگا نین، کهسی پر به دهمی پیدهکهنی نازانی ئایا پهروهرداری رازی دهکا یان تووپه دهکات، سیشت دهمگریه نی: جیابوونهوهی نازیزان موحه ممدو دارو دهسته کهی، باری سهختی کاتی مهرگ، وهستان له بهردهم پهروهرداری جیهانیاندا کاتی نازانم بو دوزهخ دهبریم یان بو بههشت.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۴) له سهلمانهوه (عربی) هیناویهتی دهلیت: خوای گهوره ئهگه خراپه ی بو بهندهیهکی بویت یان له ناو چوونی بو بویت ئابرووی لی دادهمالی، ئیدی که دهیبینین بیزاراو بیزاره، که وایش بوو پهحمهتی لی دادهمالی و که دهیبینین ناپاک و جی ترسه، ئهگه ریش وا بوو ملوانکهی ئیسلام له گهردنی دادهمالریت و نهفریناوی و نهفرینلیکراو دهبی.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له سهلمانهوه هیناویهتی دهلیت: نموونه ی باوهردار له دنیا دا وهك نهخووشی وایه پزیشکه کهی له گه لدایه و دهر دو دهرمانه کهشی

دهزانی، نه گهر هزی به شتی کرد که زیانی پیده گه یه نی پئی لیده گریت و ده لیت نریکی مه به ره وه، چونکه نه گهر بیکه یت له ناو ده چیت، به رده وام پئی لیده گری تا له دهرده که ی دهر باز ده بیت، باوه رداریش وایه که هز به شتانیکی زور ده کات که خه لکانیکی دی له ژياندا هه یانه خوا پئی لیده گری و لئی دوور ده گری تا ده میرینی و نهو کات ده بیاته به هه شت.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۵) له یه حیای کوپی سه عیده وه هیناویه تی نه بو دهردا نامه ی نووسی بو سه لمانی فارسی (ﷺ) که به ره و خاکی پیروز پرو، سه لمانیش نامه ی بو نووسی زهوی که س پیروز ناکات، به لکو کردار مروقه کان پیروز ده کات، بیستومه تو بویت به پزیشک، نه گهر دهرمان به خش بی باشه بو، نه گهریش سووکه زانیاری وهرگرو زانیاری به خش بیت وریابه که سیک نه کوژیت و به وه بچیته دوزهخ، نه بو دهردا نه گهر دادوهری نیوان دوو که سی بکر دایه که ده چوون سهیری ده کردن و ده یوت: به خوا نیمچه پزیشک بووم، بگه ری نه وه و سر له نوی مه سه له که تانم بو باس بکه نه وه.^۱

ناموژگاریه کانی نه بو دهردا (ﷺ)

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۰) له هه سه نی کوپی عه تی وه هیناویه تی نه بو دهرداء (ﷺ) ده یوت: به رده وام له چاکه دان تا کاتی چاکه کانتان خوش بوین و نه وه ی به هق له نیوان تاندا بو تری و بیناسن چونکه ناسه ری هق وه ک ئیش پیکه ری وایه.^۲

^۱ - موضوع.

^۲ - به یه هقی له شعب الایمان وئین عه ساکیر له نه بو دهر دانه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له کنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوه

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۱) لە ئەبو دەردائەوہ هیئاویەتی دەلیت: ئەركى بهسەر خەلكدا مە دەن كە نایتوانن و لە برى پەرورەدگار یان موحاسەبەیان مەكەن، ئادەمیزاد وریای خۆت بە چونكە هەركەس شوین باری خەلك بكەوێ خەفەتی دوورو درێژو تووڕەیی و قینی بێ وەستان دەبێ.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوہ هیئاویەتی دەلیت: وا خوا بپەرستن كە دەیبینن خۆتان لە مردووەكان ئەژمار بكەن و بزائن كەمێك كە تیرتان بكات باشتەرە لە زۆری كە لاتان بدات، بزائن چاكە لە ناو ناچی و خراپەش لە بیر ناچی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوہ هیئاویەتی دەلیت: چاكە بە زۆری مندال و سامان نیە، بەلكو هیوا بەرزى و كاری زۆری چاكە و خیرە، وا بێت لە پەرستشی خوادا پیش خەلك بكەویت، ئەگەر باشت كرد سوپاسی خوا بكەو ئەگەر خراپت كرد لاى خوا داواى لیخۆشبوون بكە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۵) لە سالمى كۆپى ئەبولجەد لە ئەبو دەردائەوہ هیئاویەتی دەلیت: وریای كەسى بە دلى باوەرداران ڕقیان لى بێت و ئەویش هەست نەكات، پاشان وتى: ئایا دەزانیت ئەوە چیه؟ وتى نا، وتى: كەسى بە تەنها لە خوا یاخى دەبێ و خواش ڕقى دەخاتە دلى باوەردارانەوہ بە جورێك خۆى نازانیت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) لە ئەبو دەردائەوہ هیئاویەتی دەلیت: كرۆكى ئیمان خۆ ڕاگریە بۆ حوكم و ڕازى بوونە بە قەدەر و نیاز پاکی لە پشت بەستن بە خوا و خۆ بە دەستەوہ دان بۆ خواى گەورە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەوہ (ﷺ) هیئاویەتی دەلیت: هاوار بۆ هەموو كۆكەرەوہیەكى بكەرەوہ كە دەمى دەكاتەوہ وەك شیت دەبینى چی لاى خەلكەو نابینى چی لاى خۆى هەیه، ئەگەر بتوانى شەوو ڕۆژ بەیەك دەگەیهنیت، هاوار بۆى لە حسابیكى توندو سزایەكى سەخت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەیوت: ئەو کۆمەڵی خەڵکی دیمەشق، ئایا شەرم ناکەن؟ کۆ دەکەنەوێ ناخۆن، بنیاد دەنێن و تیایدا نیشتەجێ نابن، هیوا دەخوازن و پیناگەن، سەردەمانی پیش ئیوێ کۆیان دەکردەوێ و هۆشیاریان بۆ هەبوو، هیوایان هەبوو و درێژەیان پێدەدا و بنیادیان دەنا و پتەویان پادەگرت، هەمووی لەناو چوو و هیوایان بوو بە سەرکەشی و مالیان بوو بە گۆپ، ئەوێ عاد بوو نیوان عەدەن تا عەممانی پڕ کرد لە پارو و سامان و مندال، کێ بە جێماوی بنەمالەوێ عادم لێدەکێت بە دوو درهەم، ئێین ئەوێ حاتەم لە عەونی موپری عەبدوللأوه هیناویەتی ئەبو دەردا کاتی بینی موسلمانان چۆن لە بنیاد و درەخت چاندندان چووێ مژگەوتیان و وەستا و هاواری کرد: ئەوێ خەڵکی دیمەشق، ئەوانیش کۆبوونەو، ئەویش سوپاس و ستایشی خۆی کرد، پاشان وتی: (بە هەمان شیوەی پێشوو هیناویەتی).

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە صفوانی کوپری عەمرەوێ هیناویەتی ئەبو دەردا (عليه السلام) دەیوت: ئەو کۆمەڵی پارو و سامان خوازن، لە سامانتان بەدەن بەسەر پێستتاندا پیش ئەوێ ئیمە و ئیوێش تیایدا یەکسان بین تەنها سەیری بکەن و ئیمەش لەگەڵتاندا سەیری بکەین، ئەبو دەردا وتی: من ترسم لە ئارەزووی شاراوێ ناو بەخششی لادەرە تووشتان بێ، ئەوێش کاتی تێرنا بوون و دەستتان لە زانست بەردا، ئەبو دەردا وتی: چاکترینتان ئەوێهە کە بە هاوێلەکی دەلیت: هەستە با بخۆین و بخۆینەوێ گالتهو گەپ بکەین پیش ئەوێ بمرین، ئەبو دەردا دای بە لای خەڵکیکدا کە مالیان بنیاد دەنا وتی: دنیا نوێ دەکەنەوێ خواش دەیهوێت وێرانی بکات، خواش زالە بەسەر ویستیدا، هەروەها لە مەکحولەوێ دەلیت: ئەبو دەردا دەچوو بە لای وێرانهکاندا دەیوت ئەو وێرانهی وێرانهکان، کوان خاوەنە یەکەمینەکان؟

^۱ - وەك لە تەفسیری ئێین کەثیر (ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتوو.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت: سى شتم لا نازیزن كە خەلك پقیەتی لییان: نەخۆشی و ھەژاری و مەرگ، مەرگم لەبەر تاسەى دیداری پەروردگارم خۆش دەویتی، ھەژاریم لەبەر ملکہچی نواندن لەبەر پەروردگاردا خۆش دەویتی، نەخۆشیم بۆ سېرنەۋەى تاوانەکانم خۆش دەویتی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە شەرھەبیلەۋە ھېناویەتی ئەبو دەردا كە تەرمیكى دەبینى دەیوت: بېرۆن ئیمەیش بەرپۆۋەین، یان بېرۆن ئیمەیش چوۋین، ئامۆژگاریەكى بەھیزو بېناگایەكى خیرا، بەسە بۆ مەرگ ئامۆژگار كەر بیتی، یەك بە یەك دەچن و ھەیشە دەمینیتەۋە ھیچ ھیوايەكى نیە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە عەۋنى كوپى عەبدوللّۋە ھېناویەتی ئەبو دەردا وتی: ھەركەس بە دۋادا بگەرێ و ن دەبێ، ھەركەس بۆ بارە كتوپرەكان خۆی ئامادە نەكردبیت دەستەو سان دەكەویتی، ئەگەر قەرزت بە خەلك دا قەرزت دەدەنى، ئەگەر وازت لى ھېنان وازت لى ناھینن، وتی دەى فەرمانى چیم پى دەكەیت؟ وتی: لەۋەى ھەتە بۆ پۆژى ھەژاریت قەرز بە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۰) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت چیه دەتانبینم سوورن لەسەر ئەۋەى ئەكە بۆتان و ئەۋەى پى پاسبیردراون پشتگوئی دەخەن، من چاك خراپترینتان دەتاسم زیاتر لەو كەسەى چارەسەرى ئەسپ دەكات، خراپەكانتان ئەوانەن كە درەنگ دین بۆ نوێژو گۆی لە قورئان ناگرن بە دوورى و نامۆیى نەبێ، ئازادى خاۋەكانیان ئازاد ناكەن.

ئەبو نەعیم (ج ۱، ص ۲۲۱) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت: بە ھەموو سال و كاتتان بۆ چاكە بگەرین و بېرۆن بەرەو شەنى رەحمەتى خوا، چونكە خوا چەند شەنیەكى رەحمەتى ھەیه بۆ ھەر بەندەییەكى خۆى بویت دەیبەخشى. داوا لە خوا بكەن شەرمگەتان دابپۆشى و ترستان نەھیلێ.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۲) لە عەبدۋرەحمانى كوپى جوبەیری كوپى نەفیرەۋە ھېناویەتی كەسى بە ئەبو دەردائى وت: وشەییەكم فیڕ بكە لاى خوا پى

سوودمه ندیم، وتی: دوان و سیان و چوارو پینجیش، هرکس کاریان پی بکات لای خوا پاداشتی پله بهرزه کانی هیه، وتی: تنها پاک بخو تنها پاک به دست بهینه و تنها پاک بهرزه ناو مالت، داوا له خوا بکه پوزی پوژ به پوژت بدات، نهگر بهیانی ههستایت خوژ له مردووان بزانه وهك شهوهی گهیشتبیت بهوان، خوژ بو خوا دابنی، هرکس قسه یان جنیوی پی وتیت یان شهپی له گهل کردیت له بهر خوا وازی لی بهینه، نهگر خراپهت کرد لای خوا داوای لیخو شبوون بکه.

ئه بو نه عین له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۳) له ئه بو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: بهر دهوام دهر وونی ههرکهستان له خوشه ویستی شتدا گهجه با له تاو پیریش چه میبیتته وه، مهگر ئه وانه ی خوا دلی بو له خوا ترسان تا قی کرد و نه ته وه، ئه وانیش که من، ئین عه ساگیر له ئه بو دهر دانه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وهك له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتووه.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۴) له ئه بو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: سی شت له مولکداری باری ئاده میزادن، سکالا له سهر نارهحه تیت مه که، باسی ئازارت مه که، به زمانی خوژ دهر وونت پاک دامه نی.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۱) له ئه بو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: وریای نزای سته ملیکراو و نزای هه تیو بن چونکه ههردووکیان شه وانه بیدارن و نزایان ده چیت و خه لکیش خه وتوون، ههروه ها ده لیت: بیژاوترین کهس لای من شه ویه که ستهم له وه بکه م که تنها پشت به خوا ده بهستی له دژم.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۴) له موعمه ره له هاوه لیکه وه هیناویه تی ئه بو دهر دا نامه ی نووسی بو سه لمان: برای ئازیز ته ندروستی و بیکاریت بقوژه ره وه پیش شه وه ی تووشی به لایه ک بیت که به نده کان نه توانن بهر په رچی بده نه وه، نزای تووش بوو بقوژه ره وه، برا گیان: با مزگه وت مالت بی چونکه من بیستومه پیغه مبه ر (علیه السلام) ده یفه رموو: ان المساجد ببیت کل تقی وقد ضمن الله عز وجل لمن

كانت المساجد بيوتهم بالروح والراحة والجواز على الصراط الى رضوان الرب عز وجل) (مزگه وته كان مائی هه موو له خوا ترسیکن، خوی گه وره زامنی داوه بو هه موو نه وانهی مزگه وت مالیانه به چوون و حه سانه وه و پهرینه وه به سهر پردی (صیراط) دا بو لای په زامه ندی په روه ردگاری گه وره) برا گیان په حم به هه تیو بکه و له خۆتی نزیک بکه ره وه و له خواردنی خۆتی پیبده چونکه من بیستوومه له پیغه مبه (ﷺ) کاتی که سیّ هات بو لای و سکا لای دلرپقی خوی لاکرد پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو: (نایا هه ز ده کهیت دلت نهرم بی) وتی به لی، فهرمووی (هه تیو له خۆت نزیک بکه ره وه و ده ست بینه به سهر سه ری داو له خواردنی خۆتی پیبده، چونکه نه وه دل نهرم ده کات و به سهر پیویستیدا به تواناو زاله) برا گیان نه ونده کو مه که ره وه که نه توانی سوپاسی له سهر بکهیت، چونکه من بیستوومه پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو: (له پوژی دوا ییدا نه و خاوه ن دنیا یه ده هی نریت که تیایدا گو یزایه لی خوا بووه، وه نه و له به رده م سامانی دایه و سامانه که ی له پشتیه وه یه، هه رکات پردی صیراط لاری ده کاته وه سامانه که ی پیی ده لیّت برؤ نه و حقه ی له سهرت بوو به جیتگه یاند، نه وه ش ده هی نری که گو یزایه لی خوا نه بووه و سامانه که ی له نیوان دوو شانیدایه، مال و سامانه که ی سه رسمی پیده دات و پیی ده لیّت: مالو یزان با به گو یزایه لی خوی گه وره له مندا کارت بکر دایه، به رده وام به و جوړه یه تا بانگ ده کریت بو وه یل) برا گیان من بیستوومه تو خزمه ت کارت کرپوه، من له پیغه مبه (ﷺ) بیست ده یفه رموو (لا یزال العبد من الله وهو منه مالم یخدم فاذا خوم وجب علیه الحساب) (به رده وام به نده له خوا وه یه و خواش له وه وه یه (ناگاداریه تی) تا کاتی خزمه ت کار نه کری، که خزمه ت کاری کرپی حسابی له سهر واجبه) نوم ده ردا داوای خزمه ت کاری لی کردم و منیش نه مپو سامانم هه یه، کاتی باسی مو حاسه به م بیست هه ز نه کرد بیکرم، برا گیان چیمانه من و تو نه گهر پوژی دوا ییمان بپاری زین و له وی له حساب نه تر سین؟ برا گیان به هاو ده می پیغه مبه (ﷺ) سه رگه ش نه بی، چونکه نی مه ماو هیه کی دو رو در یژ دوا ی نه و ژیاوین و خواش

زاناتره دواى ئەو چیمان کردوو،^۱ ئێبن عەساکیر لە مەحمەدە دى کۆپى واسعه وه هیناویه تی ده لیت: ئەبو دەر دا نامەى نووسی بۆ سەلمان، بە هەمان شیوه هیناویه تی، بە لام ئەوه ی نه هیناوه (ئوم دەر دا داواى...) کو تایی.^۲

ئەبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) له عەبدورەحمانى کۆپى موحه ممه دى موحاریبه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئەبو دەر دا نامەى نووسی بۆ برایه کی: پاشان تۆ له هەر بارێکی دنیا دا بیت پیش تۆ که سو و خاوه نی دیکه ی هه بووه و دواى تۆیش که سو و خاوه نی دیکه ی ده بیت و هیچی بۆ تۆ نابێ جگه له وه ی بۆ خۆت پیشی ده خه یت، ده ی پیش ویست و به رژه وه ندی کۆپى بخه، چونکه تۆ بۆ لای که سی ده چیت که پوزشت لیوه ناگریت و پاره کهش کو ده بیت وه بۆ که سی که سوپاست ناکات، به لکو بۆ یه کی له و دووانه کو ده بیت وه: یان به پیی گوپرایه لی فرمانی خوا به کاری دینی و به وه ی که تۆ لاسار بویت ئەو پیی به خته وه ده بیت، یان له تاوانی خوا دا به کاری دینی و به وه ی بو ت کو کرد وه ته وه به ده بخت ده بی، به خوا هیچ کامیان بۆ ئەوه شیواو نین له سه ر پشت خۆتی بۆ هیلاک بکه یت و پیش خۆتی بخه یت، هیوا ی په حمه تی خوا بخوازه بۆ ئەوانه یان چوون و دلنیا به له پۆوی خوا بۆ ئەوانه شیان که ماون، والسلام.

ئێبن عەساکیر له ئەبو دەر دا ئەوه هیناویه تی نامەى نووسی بۆ مەسه له مه ی کۆپى موخه الله و وتی: پاشان به نده ئەگەر به گوپرایه لی خوا کاری کرد خو شى ده ویت، ئەگەر خوا خو شى ویست لای دروستکرا وه کانى خو شه ویستی ده کات، ئەگەریش به لادان له فرمانی خوا کاری کرد خوا رقی لیی ده بیت، ئەگەر خوا رقی لیی بوو لای به نده کانى رقیلی بووی ده کات.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - وهك له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۵) دا واهاتوه.

ئېبن عەساكېر لە ئەبو دەردائەوہ هېناوېه تى دەلېت: ئىسلام بە بى گويپرايه لى
 نيه و خېر تەنها لە كۆمەلەبووندايه، ئامۆزگارى بۆ خواو بۆ خەليفەو بۆ ھەموو
 باوەردارانېشە.^۱

ئامۆزگارىه كانى ئەبو زەر (رضي الله عنه)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۶۵) لە سوفیانی سەوریەو هېناوېه تى دەلېت:
 ئەبو زەری غیفاری لای کەعبە وەستاو وتی: ئەی خەلکینە من جوند بن غیفاریم،
 دەی وەرن بۆ لای برای دلسۆزی ئامۆزگاریکەرتان: خەلکی لە دەوری کۆبوونەو،
 وتی: ئەگەر یەکیکتان ویستی سەفەری بکات ئایا بەشی پێویست تا گەیشتنە جی
 تیشوو ھەلناگری؟ وتیان با، وتی دەی سەفەری پێی پۆژی دوایی دوورترە لەوہی
 دەتانەوی دەی بەشی پێویست تیشوو وەربگرن، وتیان چەندە پێویستمانە؟ وتی:
 حەج بکەن حەج بۆ گەرەکان، پۆژوو بگرن لە پۆژی سەختدا بۆ دوورو درێژی
 زیندوو بوونەو، دوو پکات نوێژ لە تاریکی شەودا بکەن بۆ ترسو بیمی ناو
 گۆرەکان، وشەیهکی خێر یان قسەیهکی خراپ کە لێی بێدەنگ بیت بۆ وەستا
 پۆژیکی گەرە، بە پارەو سامانت خێر بکە بەلکو لە سەختیەکی پزگارت بیت،
 دنیا لە دوو کۆپدا دابنی: کۆپی بۆ ویستی پۆژی دوایی، کۆپی بۆ ویستی حەلال،
 سییەم زیانت پێ دەگەیهنیت و سوودی نیە بۆت و نەتەویت، پارەت دوو درەھم بیت
 درەھمیکی بۆ مال و منالت و درەھمی دانێ بۆ پۆژی دواییت، سییەم زیانت پێ
 دەگەیهنیت و سوودی نیە بۆت و نەتەوێ، پاشان بەو پەری دەنگی ھاواری کرد:
 ئەی خەلکینە ویست و سوور بونیك ئێوہی کوشتوو کە ھەرگیز پێی ناگەن.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۶۵) لە عەبدوللای کورپی موخەممەدەوہ
 هېناوېه تى دەلېت: بیستم مامۆستایەك دەیوت: بیستمان ئەبو زەر دەیوت: ئەی

^۱ - لە كنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۷) دا واما تۆوہ.

خەلكىنە مەن ئامۇژگاريتان دەكەم، مەن دىلەم بۇتان دەسووتى، لە تاريكى شەودا بۇ ترسناكى ناو گۆر نوپۇز بىكەن، لە دنيايدا پۇژوۋ بىگرن بۇ گەرمای پۇژى زىندوۋ بوۋنەۋە، لە ترسى پۇژى سەخت خىر بىكەن، ئەي خەلكىنە مەن ئامۇژگاريتان دەكەم، مەن دىلەم دەسووتىت بۇتان.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ۱۶۳) لە ئەبو زەررە ھىناۋىيەتى دەلىت: بۇ مەرگ لە دايك دەبن و بۇ ویرانکردن مال و بینا دروست دەكەن و سوورن لەسەر ئەۋەى لەناو دەچىت و ئەۋە لەبىر دەكەن كە دەمىنىتەۋە، ئای بۇ دوو بىزراۋەكە: مەرگ و ھەژارى.

ئىبن عەساكىر ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا ھاتوۋە لە حبانى كوپى ئەبو خەبلەۋە دەلىت ئەبو زەررە ئەبو دەردا دەيانوت: بۇ مردن لە دايك دەبن و بۇ ویرانکردن بنیاد دەنىن و سوورن لەسەر ئەۋەى لەناو دەچى و دەست بەر دەدن لەۋەى دەمىنىتەۋە، وریا بن چەندە سى بىزراۋەكە چاكن: مەرگ و نەخۇشى و ھەژارى.

ئامۇژگار یە ھەلەئى ھوزەیفەى كورى یە مان (ﷺ)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) لە ئەبو نەعیمەۋە ھىناۋىيەتى بیستى ھەزەیفە دەیوت: ئەي خەلكىنە ئایا پرسىيارم لىناكەن چونكە لەسەر خىر پرسىيارىان دەكرد لە پىغەمبەر (ﷺ)، مەن لەسەر خراپە پرسىيارم لیدەكرد، ئایا پرسىيار ناكەن لەسەر مردنى زىندوۋەكان؟ وتى: خوا موخەممەدى (ﷺ) نارد ئەۋىش خەلكى لە گومرايىيەۋە بۇ رېنمونى و لە كوفرەۋە بۇ ئیمان بانگ كرد، ھەركەس ھات بە دەمىيەۋە ھات و ئەۋەى مردبوو بە ھەق زىندوۋ بوۋىيەۋە، ئەۋەى كە زىندوۋ بوو بە باتل و پوۋچى مرد، پاشان پىغەمبەرەيەتى نەماۋ خىلافت لەسەر رېبازى پىغەمبەرەيەتى ھات، پاشان پاشايەتەكى ئىۋە ستەمكارى ھات،

خه لکی ههیه به دلی و زمانی و دهستی دژایه تی ستهم دهکات نهوه حقی تهواو کردووه، ههیه به دل و زمانی و دهستی گرتووه تهوه، نهوه دوو بهشی حقی وهلا ناوه، ههیا نه به دلش دژایه تی ناکات نهوه مردووی زیندووه کانه.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۶) له حوزه یفه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: دله کان چوار جورن: دلی پیچ و داخراوه، نهوه دلی بیباوه ره، دلی دوو پرووی ههیه نهوه دلی دوو پرووه، دلی چرایه کی تیدایه دهگه شیته وه نهوه دلی باوه پرده، دلی دوو پرووی و ئیمانی تیدایه، نمونه ی ئیمان وهک دره ختی وایه ئاوی پاک ی بو بیت، نمونه ی دوو پرویش وهک برین وایه که خوین و چلک دینی، هه رکامیان نهوه ی به سهردا زاله که زاله.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۲) له حوزه یفه وه هیئاویه تی ده لیت: فیتنه به ره و پرووی دله کان بوته وه هه ر دلی بیخواته وه خالیکی رهشی له سهر داده نری، نه گه ر دژایه تی کرد خالیکی سپی له سهر داده نری، هه رکامتان ویستی بزانی ئایا فیتنه ی تووش بووه یا نا با سهر بکات نه گه ر نهوه ی حه رامه به حه لالی زانی یان حه لال بوو به حه رامی زانی نهوه تووشی فیتنه بووه.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۳) له حوزه یفه وه هیئاویه تی ده لیت: وریای فیتنه کان بن کهس تووشیان نه بی، به خوا هه رکهس بکه ویته ناویان وهک لافاوی پویشتنو دهیبه ن، نه وانه شیوه کراوو به ره و پروو هاتوون تا کهسی نه زان ده لیت: نهوه له وه ده چی و به پشت تی کردن پروونی ده به خشی، نه گه ر بینیتان له مالی خو تان دابنیشن و شمشیره کانتان بشکینن و ره شو ی و لاخه کانتان بیچرینن.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) له حوزه یفه وه هیئاویه تی ده لیت: فیتنه له سی دانده دا خو ی ده بینیته وه: نهو کهسه تونده ی هه رچی بو به رز بکریته وه به شمشیر دهیشکینی، وتار بیژی که بانگه وازی بو دهکات، کهسی گه ورهش، نهو دووانه پروو به پروو پییان دهکات، به لام گه وره که بو ی ده گه ریت تا نهوه ی لایه تی تووش ده بی.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) له حوزەیفه وه هیئاویه تی مهی هیندهی فیتنه عه قلی که سه کان نابات.

ئەبو نەعیم له حوزەیفه وه هیئاویه تی ده لیت: سه رده می تووشی خه لک ده بی کهس ده ربازی نابی مه گهر وه نکازی که سی خنکاو نزا بکات.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۸) له ئەعمه شه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم حوزەیفه (ﷺ) ده یوت: ئەوانه ی دنیا بو پوژی دوایی واز لی دینن و ئەوانه ش پوژی دوایی بو دنیا واز لی دینن باشتیانتان نین، به لکو ئەوانه ی پشکیان له هه ردوولا وهرده گرن.

نامۆزگاریه کانی ئوبه ی کوری که عب (ﷺ)

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) له ئەبو لعالیه وه هیئاویه تی ده لیت: که سی به ئوبه ی کوری که عبی وت: وه سیه تم بو بکه، ئەویش وتی کتییی خوا بکه به پیشهنگو به دادوهر و هوکمه ر پیی پازی به، چونکه ئەوه ئەوهیه که پیغه مبه ره که تانی تیدا جیگیر کردووه و شه فاعه تکارو گوپرایه لکراوه، شاهیدیکی تۆمه تبار نه که ره، تیایدا باسی ئیوه و پیش ئیوه ی کردووه و هوکمی نیوانتانی کردووه، هه والی ئیوه و دوای ئیوه ییشی تیدایه.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) له ئوبه ی کوری که عبه وه هیئاویه تی ده لیت: هه ر به نده یه ک له به ر خوا شتی واز لی بینی خوا بو ی ده گوریت بو باشت به جوړی که چاوه ری نه بووه، هه ر به نده یه کیش به سووکی بزانی و به جوړی بیگری که چاک نه بی خوا له وه سه ختری دینیه ری به جوړیک چاوه ری نه بووه.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۵) له ئوبه ی کوری که عبه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: باوه ردار له نیوان چوار بار دایه: ئەگه ر تووش بوو خو راگر ده بی، ئەگه ر پیی درا سوپاس گوزار ده بی، ئەگه ر قسه ی کرد راستگو ده بی، ئەگه ر هوکمی دا

دادپه روهر ده بی، نهو له نیوان پیښ پووناکیدایه، نهو دیه خوا ده فهرمویت (نور علی نور) قسه ی پووناکی و زانستی پووناکیه و چوونی بو ناو پووناکی و دهرچوونی له پووناکیه وه و پریره وشی به ره و پووناکیه له پوژی دوايیدا، بیباوه پریش له نیو پیښ تاریکیدایه: قسه ی تاریکی و زانستی تاریکی و چوونه ژوری بو ناو تاریکی و دهرچوونی له تاریکیه وه و چوونیشی به ره و تاریکیه له پوژی دوايیدا.

بوخاری له (الأدب المفرد) له نهو به سره وه هیناویه تی ده لیت که سیکمان پیی ده و ترا (جبر) یان جوهیر، وتی: لای عومه له کاتی خیل افه تیدا داوای که نيزه کیکم کرد، شه و چومه مه دینه و چوم بو لای، من وریایی و زمانزانی یان وتی په وان بیژیه کم هه بو، نهمه باسی دنیا و بچوک راگرت و امدانا که هیچ نایه نیت، له لایه وه کابرایه که هه بو، که لیبومه وه وتی: هه مو و ته کانت نزيك بوون جگه له باسی دنیا نایا ده زانیت دنیا چیه؟ تویشوومان بو پوژی دوايی له دنیا، نهو کارانه ی له پوژی دوايیدا پاداشتی له سر و درده گریت له دنیا دان، وتی: که سی باسی دنیای کرد که له من زانتر بوو، و تم نهی نه میری باوه پداران نهو که سه کییه که له لاته؟ وتی گه وره ی موسلمانان ثوبه ی کوری که عب (عليه السلام).^۱

نیین عه ساکیر له ثوبه ی کوری که عبه وه هیناویه تی که سیک پیی وت: نهی نهو مونزیر وه سیه تم بو بکه، وتی: نهو هی گرنګ نیه بو ت خوتی تووش مه که و له دوژمنت دور بگره و نزيکی هاوړیت به و نهو هیوا به زیندو و بخوازه که مردو و هیوای پی ده خوازی، پیویستیت لای که سی باس مه که که باکی نیه بو ت.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتووه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتووه.

نامۆزگاریه کانی زهیدی کوری پابت (ﷺ)

ئین عه ساکیر له ئوبه ی کوری دیناره وه هیناویه تی ده لیت: زهیدی کوری ثابت نامه ی نووسی بو ئوبه ی کوری که عب: پاشان خوی گه وه زمانه کردوه به وه رگیزی دل و دلی کردوه به وه رگیزی سه ره رشتیاری که زمانه ملکه چیه تی بو ئه وه ی دل پینموونی بو ده کات، نه گهر دل له سه ره ته و قدانی زمانه بوو قسه دیت و ته و گوشتار په یوه ست و پیک ده بی، ههر زمانی قورسی و زه لیلی و نه رمی و لاریه کی نیه نه گهر دلی له به ره ده ست زمانیدا بی، نه گهر که سی قسه ی به زمانی واز لی هینا و دلی له سه ری جیا و پیچه وانه بی به وه دهروونی، نه گهر که سی قسه ی به گوشتاری پیوانه بکری نه وه راستگو نوینی شوینی قسه ی ده بیث ئایا

نامۆزگاریه کانی عه بدوللای کوری عه بباس (ﷺ)

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۴) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: ئه ی تاوانبار له سه ره نجامی خراپ دلنیا مه به و کاتی تاوان گه وه تر له تاوانی به دوا دا دیت نه گهر کردت نه واه که می ئابروت له سه ره نه وه ی له راسیتته و له سه روته وه یه و توش له سه ره تاوانی گه وه تر له و تاوانه ت بیت که کردوته، پیکه نینیش له کاتی که دا نازانیت خوا چیت لیده کات نه وه له تاوان گه وه تره، خوشحالیت به تاوان نه گهر بتوانی بیکهیت نه وه له تاوان گه وه تره، خه فته خواردنت به تاوان نه گهر شتی گه وه تر له تاوانت له ده ست دا نه گهر توانیت هه بوو ترست له ره شه با نه گهر په رده ی ده رگات جو لا و له سه ره تاوان بویت و دلت نه شله ژا به وه ی خوا سه یرت ده کات نه وه گه وه تره له تاوان نه گهر بیکهیت، هاوار بو ت ئایا ده زانیت تاوانی ئه ییووب (علیه السلام) چی بوو؟ خوی گه وره ش له جه سته یدا و چوونی سامانیدا تووشی کرد، تاوانی ئه ییووب نه وه بوو هه ژاری پشتی پیبه ست له سه ره سته می که

دوو پوهه کان نیرو مییان به باوه پداران ده لاین ﴿انظُرُونَا نَقْتِسَبْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ (الحدید ۱۳) نه وهش نهو پیلانه ی خواجه که دوو پوهه کانی پی هه لده خه له تینی کاتی ده فهرمویت ﴿يَخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ ئیدی ده گه پینه وه بو نهو شوینه ی تیایدا پووناکی دابه شکراوه که چی هیچ نابینن بویه ده چنه وه بو لایان، نه وکات شوریه کی ده رگادار له نیوانیاندا لی ده دری (باطنة فيه الرحمة وظاهرة من قبله العذاب)، سه لیمی کوپی عامر ده لیت به رده وام دوو پوو سه رکه شه تا پووناکی دابه شده کریت و خوا دوو پووو باوه پدار جیا ده کاته وه.^۱

ئین عه ساکیر له سوله یمانی کوپی حه بیبه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل ده سته یه کدا چووم بو لای نه بو نومامه، پیریکی به ته مه ن بوو، به لام عه قل و په وان بیژی زور چاکتر بوو له وه ی له پوو خساریه وه ده بینرا، له سه رته ای قسه یه وه وتی: نه م کوپه تان به به لاغ و پاگه یاندنی خواجه بو تان و به لگه یه له سه رتان، پیغه مبه ر (ﷺ) نه وه ی گه یاند که پی نیردرا بوو و هاوه لانیشی نه وه یان گه یاند که بیستیان، بویه نه وه ی ده بیستن بیگه یه نن، سی ده سته هه ن لای خوا زامنن تا که سه که ده به نه به هه شت یان به و ده سته کوت و پاداشته ی به ده سته ی خستوو ده یگی ریته وه، که سی که له پی ناو خوا دا ده چی ته ده ر لای خوا زامنه ■ ده یخاته به هه شت یان به و ده سته کوت و پاداشته ی به ده سته ی هی ناوه ده یگی ریته وه، که سی ده ست نویژ بگری پاشان بجی بو مزگه وت لای خوا زامنه تا بیباته به هه شت یان بیگی ریته وه به و ده سته کوت و پاداشته ی به ده سته ی هی ناوه، که سی به ناشتی بجی ته مالی، پاشان وتی: دوزه خ پردیکی تی دایه حه وت پایه وه له نیوانیاندا قه زه هیه، به نده یه که ده هی نریت تا ده گاته پایه ی نیوه ند، پی ده وتری چه نده قه رزت له سه ره؟ نه ویش ده یژ می ری، پاشان نه م ئایه ته ی خویند ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ ده لیت په روه ر دگارا من نه وه نده و نه وه نده م له سه ره، نه ویش ده فهرموی قه رزه که ت بده ره وه، ده لیت: من هی نده بزانه م هیچم نیه قه رزه که می پی بده مه وه، ده وتری: له خراپه ی داوا کاره که ی هه ل بگرن و بیده ن به سه ر نه م دا، وتی: بیستم که سانی به نمونه ی شاخه کان

^۱ - له ته فسیری ئین که شیر (ج ۴، ص ۳۰۸) دا واهاتوو، به یه ه قی له الاسماء والصفات (ص ۳۴۰)

له سه لیمی کوپی عامر وه به هه مان شیوه هی ناویه تی.

چاڪ ڏيڻن، بهردهوام سڪالاڪار له سهرين له چاڪهيان دهبات ■ چاڪهيان بو ناميني، پاشان خراپهي سڪالاڪاريان به سهردا ددرئ ■ هيڏهي شاخهڪان دهن، پاشان وتي: ورياي درو بن چونڪه درو بهرو خراپه و خراپهش بهرو دوزخ پيڻمونيتان دهڪات، راستگو بن چونڪه راستگويي بهرو چاڪه و چاڪهش بهرو بههشت پيڻمونيتان دهڪات، پاشان وتي ئي خه لڪينه نيوه گومراتريني ناو نه فامي بوون، خوي گهروه ديناري به خشيني پئي خواتاني به حوت سهد دينارو درهه مي به حوت سهد درهه داناهه، پاشان هيشتا دهست دهگرتهوه، بهخوا به شمشيري فتوحات کرا كه كالاو جوانيهڪاني زيرو زيو نيه، به لكو عولابي و نانك و ناسنه.^۱

ناموڙگاريهڪاني عهبدولائي ڪوري بسر (ﷺ)

بهيههقي و نين عهساڪير له عهبدولائي ڪوري بسر وه هيئاويانه دهليٽ: له خواترسان پيشهنگ و زانايان رابهڻ، دانيشتن له گهليان پهريستش و به لكو زيادهشه، نيوه به شهو و پوڙ له نهجلي براوه و ڪرداري پاريزراودان، تويشو و ناماده بڪن كه بهرو پوڙي دوايي دهچن.^۲

^۱ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۳) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

ئین عهساگیر له حهسه نی کوری عهلیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: بزانی نهرمونیانی جوانیه و وه فاداری مهردایه تی و خیراگردن گه مژه ییه و سه فهر لاوازیه و دانیشتنی کوری سووکه کان ئابروو چوونه و تیکه لی داروده سته ی فاسقان گومانه.^۱

ئین عهساگیر له حهسه نی کوری عهلیه وه هیناویه تی ده لیت خه لکی چوار جورن: هه یانه جوانی هه یه و ئاکاری نیه، هه یه ئاکاری هه یه و جوانی نیه، هه یه هه ر دوو کیانی نیه و خراپترینی خه لکه، هه یه هه ر دوو کیانی هه یه ئه وه باشتترینی خه لکه.^۲

نامۆزگاریه کانی شه دادی کوری ئه وس (ﷺ)

ئهو نه عیم له الحیه (ج ۱، ص ۲۶۴) له زیاده ی کوری ماهکه وه هیناویه تی ده لیت: شه دادی کوری ئه وس (ﷺ) ده یوت: ئیوه ته نها هوکاره کانی خیر ده بینن و له خراپه شدا ته نها هوکاره کانی ده بینن، خیر هه مووی به به شه کانیه وه له به هه شت و دۆزه خیش به هه موو به شه کانیه وه له دۆزه خ، دنیا خسته پوویه کی ناماده یه باش و خراپ لی ده خون، دوا پوژ به لینیکی راسته و تیایدا ده سه لاتداریکی زال و به توانا هوکمرانه، هه رکام و منال و که سیان هه یه، ده ی له کوپانی پوژی دوایی بن و له کوپانی دنیا مه بن، ئهو ده ردا وتی: له نیو خه لکدا هه یه زانستی هه یه و نهرمونیانی نیه، ئهو نه علا زانست و نهرمونیانیشی پیدراوه.

نامۆزگاریه کانی جوندبی به جلی (ﷺ)

به یه هه قی له الشعب الایمان له جوندبه وه هیناویه تی ده لیت: له خوا بترسن و قورئان بخوینن، چونکه پووناکی شه و که یف و به های پوژه به وه ی سه ختی و هیلاکی تیدایه، ئه گه ر به لا هات با سامانتان له خوار خوئان بیت، ئه گه ر به لا دابه زی با خوئان له خوار ئایینتان بن، بزانی فه وتا و ئه وه یه ئایینی بفه وتینی و به هیلاکدا چوو ئه وه یه ئایینی به

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

ھىلاكدا بچى، بزائن دواى بەھەشت ھىچ ھەژارىيەك نىھ دواى دۆزەخ ھىچ دەۋلەمەندىيەك نىھ، چونكى دۆزەخ دىلى خۇى بەرنادات و سوتواى ناكورژىنىتەۋە، ئەو نىۋانى بەھەشت و كەسى مۇسلمان بە مۇشتىكى پىر خويىن جىا دەكاتەۋە كە ئەو كەسە لە برا مۇسلمانەكەى پىشتىبى، ھەرچى دەيەۋىت لە دەرگايەكەۋە بچىتە ژور دەيگەپىنىتەۋە، بزائن مۇۋە كە مردوۋ خرايە ژىر خاك ھىچ لەناو سكى نابى، دەى پىسى لى دامەنن، لە سامانتاندا لە خوا بىرسن و لە خويىندا دور بگرن.^۱

نامۇزگاريەكانى ئەبو ئوماھە (ﷺ)

ئىبن ئەبى حاتم لە سەلىمى كۆپى عامرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە دەرگاي دىمەشقەۋە لەگەل تەرمىك دەرچوۋىن و ئەبو ئوماھى باھلىمان لەگەلدابو، كە لەسەر تەرمەكە نوپۇزى كردو كەۋتنە خستەنە ژىر خاكى ئەبو ئوماھە وتى: ئەى خەلىكەنە ئىۋە بەيانى و ئىۋارە لە باروشوۋىنىكىدان كە تىايدا باشە خراپەكان دابەش دەكەن و خەرىكە لە دىۋاۋە بەرەو شوۋىنىكى دى بچن كە ئەۋىش ئەمەيە، ناماژەى دەكرد بو گۆرەكە، مالى تەنھايى و مالى تارىكى و مالى كرم و مالى تەنگەبەريە، مەگەر ئەۋەى خوا فراۋانى دەكات، پاشان لەۋىۋە دەگۈزەۋە بو شوۋىنەكانى پۇژى دوايى، لە چەند لايەكى ئەو شوۋىنەدان تا فەرمانىكى خوا خەلكى دەگىرتەۋە دەموچاۋانى سىپى و دەموچاۋانى پەش ھەلدەگەپىن، پاشان دەگۈزەۋە بو شوۋىنىكى دىكە تارىكىيەكى سەخت خەلكى دەگىرتەۋە، پاشان پوۋناكى دابەش دەكرىت و باۋەپدار پوۋناكى پىدەدرى و بىباۋەپ دورو بىبەش دەبن و ھىچيان پىنادرى، ئەۋە ئەو نمونەيە كە خۋاى گەۋرە لە قورنەكەيدا ھىناۋىيەتى ﴿أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكَذْ يَرَاهَا وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾ (النور ۴۰) دەى بىباۋەپو دوۋپوۋ پوۋناكى باۋەپدارى بو نابى چۆن كۆپىر بىنايى بىنەرى بو نابى.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا ۋاھاتوۋە.

له سهري لابات كه چي نهو نه يكر دو فهرمانی نه كرد به چاكه و پيگري نه كرد له سته مكر دن لهو هه ژاره بويه خوا تووشی كرد.^۱

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: فهرزه كان بكه و نهو مافه ی خوا له سهري داناویت به جیی بگه یه نهو له سهر نهو وش پشت به خوا ببه سته، چونكه ههر بهنده یك له نیاز پاکی و سوور بوونی له سهر نهو پاداشته ی لایه تی بزانی دووری ده گریت له وه ی پی ناخوشه، خواش ده سه لات داره و چي بویت ده یكات.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: ههر باوه پردارو لاده ری خوا ی گه وه پوزی حه لالی بو نووسیوه، نه گه ر خو راگر بی تا بو ی بیت خوا بو ی دینی، نه گه ر خو ی نه گرت و شتی له حهرامی برد خوا له پوزی حه لالی كه م ده كات.

نامۆزگاریه كانی عه بدوللای كوری عومهر (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك شتی له دنیای ده ست بكه وی لای خوا له پله ی كه م ده كات با به خشنده یی و پیزیشی له سه ر بی.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك ناگات به راستی ئیمان تا خه لکی له بواری ئاییناندا به گه مژه نه ژمار بكات. نه بو نه عيم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۱۲) له مواهیده وه هیناويه تی ده لیت: من له گه ل ئين عومهر (ﷺ) ده چووم دای به لای ویرانه یه كدا و وتی: نه ی ویرانه بلای

^۱ - ئين عه ساكیر له ئين عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناويه تی تا وته ی (هاوار بووت) له (کنز

العمال ج ۲، ص ۲۴۸) دا واهاتوه.

خاوه نه کانت چييان ڪرد؟ وتم ئه ٻي ويرانه خاوه نه کانت چييان ڪرد؟ ٽين عومهر وٽي چوون و ڪاره کانيان مان وه.

ناموڙگاريه کاني عه بدوللاي ڪوري زوبه ٻير (ﷺ)

ٺهيو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۳۳۶) له وهه بي ڪوري ڪيسان وه هيٺاويه تي دهليٽ: عه بدوللاي ڪوري زوبه ٻير ناموڙگاريه ڪي بو نووسيم: پاشان ئه هلي ته قوا چهند نيشانه يه ڪيان هن پييان ده ناسرين وه و ئه وان له دهرونياندا ده يانسان وه، هه رڪس له سه سه ختي نارام بگري و به قه ده رازي بي و سوپاسي به خششه کان بڪات و بو برياري قورٿان ملڪه چ بيت، پيشهوا وه ڪ بازار و ايه چي تيڊا خه رج ڪرا بوئ هه لڏه گيري، ئه گهر له لاي حق هه بوئ وه و بوئ هه لڏه گيري و ده سته ي حق ديٺ بو لاي، ئه گهر له لاي نا حق بوو ده سته ي ناهه ق ديٺ بو لاي و له لاي خه رجي ده ڪن.

ناموڙگاريه کاني هه سه ني ڪوري عه لي (ﷺ)

ٽين نه جار له هه سه ني ڪوري عه لي وه هيٺاويه تي هه رڪس دنيا ي بوٽ دايد ه نيشيني، هه رڪس نه يه ويٽ باكي نيه ڪي ده ي خوات، ئه وه ي چاوي له دنيا يه بهنده ي ئه وه يه ڪه خاوه نيه تي، ڪه مي ڪه تي ايدايه به سته و هه مووشي سوودي نيه، هه رڪس پوڙي تي ايدا بگري ته بهر هه لڏه له تاوه، هه رڪس ئه مڙي له سبه يني باشتري بي دڙاوه، هه رڪس به دواي ڪه م و ڪورتي خويڊا نه گهري ئه وا له ڪه م و ڪورتي دايه، هه رڪس له ڪه م و ڪورتي دايه بي بمري بوئ باشه.^۱

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا واهاتوه.

بهشی حهقه هه م

اچۆن پیغه مبهرا (ﷺ) و هاوولان به پالپشتیه

غه ییه کان پالپشتی ده کران کاتی هوکاره

مادیه کانیاں واز لیهینا و تاویان دایه هوکاره

رۆحانیه کان، خه می هاوولان (ﷺ) وه ک

پیغه مبهرا (ﷺ) بوو بو رینموونی و بانگه وازی گه لان،

له بانگه وازو جیهاددا ئاکارو رهفتاری

پیغه مبهریان (ﷺ) گرتبوویه بهرا.

یارمه تی فریشته کان

به یهه قی له سههلی کوپی سههده وه هیئاویه تی دهلیت: ئەبو ئوسهید (رضی الله عنه)
 دواي ئەوهی چاوی له دهستدا وتی: برازا گیان به خوا گهر من و تو له بهدر بوینایه و
 دواتر خوا چاوهکانی بو بگێرامایه تهوه ئەو دۆلهم پی نیشان دهدايت كه به بی
 گومان و مشتومر لهویوه فریشتهکان هاتن به رهو پرومان.^۱
 ته بهرانی له عروه وه هیئاویه تی دهلیت: جبریل (علیه السلام) پوژی بهدر له سهه
 شیوهی زوبهیر به میژر به سترای میژری زهرده وه دابهزی.^۲
 حاکم (ج ۳، ص ۳۶۱) له عبادی کوپی عهبدوللای زوبهیره وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی
 دهلیت: پوژی بهدر زوبهیری کوپی عوام میژره یکی زهردی به سستبو،
 فریشتهکانیش بهو شیوه میژر به ستنه دابهزین به سههر بیباوه پراندا.^۳
 ئەبو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۰) له ئین عهباسه وه هیئاویه تی دهلیت: سیمای
 فریشتهکان له پوژی بهدردا میژری سپی بوو كه دابوویان به سههر پشتیاندا، پوژی
 حونهینیش سهوز بوون، فریشتهکان تهنها پوژی بهدر شهپریانکرد، جارانی دی
 تهنها ژماره و یارمه تیان زیاد دهکردو شهپریان نه دهکرد.

۱ - ضعیف

۲ - ئین ئیسحاق بهو شیوه هیئاویه تی، له (البداية والنهاية ج ۳، ص ۲۸۰) دا هاتووه، ته بهرانی
 له سههلی کوپی سههده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می (ج ۶، ص ۸۴) دهلیت: له
 سهه نه ده که دا سهلامی کوپی روح ههیه كه ئین حبان به جی متمانهی دهزانی و جگه له ویش
 له بهر بیناگاییهک تیایدا به لاوازی دهزانن.

۳ - ضعیف

۴ - هه یسه می (ج ۶، ص ۸۴) دهلیت: ئەم فهرمووده مۆرسه لهو سهه نه دی سهه حیه.

۵ - ته بهرانی له ئوسامه ی کوپی عومه یرو ئین عهساکی له عهبدوللای کوپی زوبهیره وه به هه مان
 شیوه هیئاویانه وه كه له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۶۸) دا واهاتووه.

هاتووه، تيايدا هاتووه: يهڪي له پشتيوانان عههبياسي ڪوري عههبدولموتهليبني
 ديلگرت، عههباس وتي ئهي پيڻغه مبهري خوا به خوا نه مه مني به ديلنه گرت به لڪو
 پياويڪي قڙاهينراو (قڙ دريڙ) جواترين پووي هه بوو له سهر نه سڀي بوو له م خه لڪه
 نه بوو مني گرت، پشتيواني هه که وتي ئهي پيڻغه مبهري خوا من به ديلمگرت،
 پيڻغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (بيدهنگ به، بهراستي خوا به فريشته يهڪي به پريز پالپشتي
 ڪرديت) ۱.

ئين سهه (ج ۴، ص ۱۲) له ئين عههباسه وه هيئاويه تي ده لئيت: نه وهي
 عههباسي گرت نه بوو ليوسر كه عبي ڪوري عمر له به ني سه له مه بوو، نه بوو ليوسر
 كه سيڪي ڪوڪراوه بوو عههباسيش كه سيڪي زه به لاح بوو، پيڻغه مبهري (ﷺ) به نه بوو
 ليوسري فهرموو (چون عههباست به ديلگرت نه وي نه بوو ليوسر؟) وتي ئهي
 پيڻغه مبهري خوا كه سيڪ يارمه تي دام كه پيشتر دواتريش شيوهي وام نه دي بوو،
 شيوهي ناوا بوو، پيڻغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (فريشته يهڪي به پريز له سهر ي يارمه تي
 دايت) ۲ نه حمده له ئين عههباسه وه به هه مان شيوه هيئاويه تي و دواي نه وهش باسي
 فيديه ي عههباس و جگه له وي شي ڪردوه. ۳

موسلم له ئين عههباسه وه هيئاويه تي كه سي له موسلمانان به دواي يهڪي له
 بيباوه پاني به رده مي وه بوو، كه بيستي دهنگي قامچيڪ له سهرويه وه و دهنگي

۱ - صحيح.

۲ - ههيسه مي (ج ۶، ص ۷۵) دهيداته وه پال نه حمده به زارو ده لئيت: كه سهڪاني نه حمده سههحيجن
 جگه له حارثي ڪوري موزرب كه جي متمانه شه.

۳ - ضعيف.

۴ - ههيسه مي (ج ۶، ص ۸۷) ده لئيت له سهه نه ده كه دا گيڙه ره وه يه كه ههيه كه ناوي نه هاتووه و
 كه سهڪاني شي جي متمانه ن، نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ۱۶۹) له ئين عههباسه وه به دهقي ئين
 سههه هيئاويه تي.

سوارچاکی دی دہیوت: پیش کہوہ حہیزوم (نہسپہ کہی جبریل) سہیری بیباوہ پرہ کی خوی کرد کہ پاکشاوہو دابہ ستراوہو بہ لیدانی قامچی دراوہ لہ دہموچاوی، پشتیوانیہک ہات وئوہی گیرایوہو بو پیغہمبہر (ﷺ) ئویش فہرمووی (راست دہکیت، ئوہ لہ یارمہتی ئاسمانی سییہمہ) ئو پوژ حہفتایان کوشت و حہفتایان بہ دیلگرت، لہ (البداية والنهاية ج ۳، ص ۲۷۹) دا واهاتوہ، ئبو نہعیم لہ (الدلائل ج ۲، ص ۱۷۰) لہ ئین عہباسوہ فہرموودہیہ کی دورو دریژ لہسر غہزای بہدر بہ ہمان شیوہ ہیناویہتی، ہروہا لہ کہسیکی بہنی غیفاروہ ہیناویہتی دہلئت: من و ئاموزایہکم چوین تا سہرکہوتینہ سہر شاخی کہ بہسہر بہدردا زال بووین، ئیمہو دوو بیباوہر چاوہری شہر بووین تا بزائین شکست بو کیئہ تا شت دہبات تا لہگہلی شت بہرین، لہسہر شاخہکہ بووین کہ ہوزری لیمان نزیک بوویوہ، دہنگی حیلہی ئہسپمان بیست، من بیستم دہیوت: حہیزوم پیش کہوہ، ئاموزاکہشم قیناعی دلی لاچووو ہر لہوی مرد، منیش خہریک بوو لہناو بجم بہلام خوم گرت.

ئبو نہعیم لہ (الدلائل ص ۱۶۴) لہ ئبو تہلحہوہ ہیناویہتی دہلئت: ئیمہ لہ چہند شہر یکدا لہگہل پیغہمبہر (ﷺ) بووین، گہیشتن بہ دورن، بیستم دہیفہرموو (ئہی مالیکی پوژی دواہی، تہنہا تو دہپرستین و تہنہا پشت بہ تو دہبہستین) خہکم بینی لہناو دہچوون، فریشتہکان لہ پیش و دواہ لیان دہدان.^۱

بہیہقی لہ ئبو ئومامہی کوپی سہل لہ باوکیوہ ہیناویہتی دہلئت: کوپی شیرین بینیم پوژی بہدر ہمان بوو ئامازہی دہکرد بو سہری بیباوہر، سہری لہ جہستہی دہکرایوہ پیش ئوہی شمشیری بہر بکہویت.^۲

۱ - ضعیف

۲ - صحیح.

۳ - لہ (البداية والنهاية ج ۳، ص ۲۸۱) دا واهاتوہ، حاکم (ج ۳، ص ۴۰۹) لہ ئبو ئومامہوہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہتی، بہلام لہ موسلم نہیہیناوہ، زہہبی بہ صہیحی داناوہ، تہبرانی لہ ئبو ئومامہوہ بہ ہمان شیوہی گیرانہوہی حاکم ہیناویہتی، ہیسہمی (ج ۶، ص ۸۴) دہلئت لہ سہندہکدا موحممہدی کوپی یہحیای ئیسکندہرانی ہہیہ، ئین یونس دہلئت: ہندی مہنکری گیراوہتہوہ.

ئین جهریر له عه‌وفی ئه‌عرابی له‌عه‌بدو پرحمانی مولای ئین برشنه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: یه‌کی له بیباوه‌ران له پوژی حونه‌ین بۆ گێرامه‌وه وتی: که ئیمه‌و هاو‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی حونه‌ین به یه‌که‌گه‌یشته‌ین هینده‌ی شیر دوشینی نه‌وه‌ستان بۆمان، که به‌سه‌ریاندا زال بووین به دواياندا ده‌چووین تا له لای خاوه‌نی و‌لا‌خه سپی وه‌ستاین، سه‌یرمانکرد پیغه‌مبه‌ری خوایه، له لای که‌سانی سپی و ده‌م‌و‌چاو جوان پیمان گه‌یشته‌و پیمان وتین: ده‌م‌و‌چاوه‌کان گول بن، بکه‌رینه‌وه، ئیمه‌ش شکاین و ئه‌وانیش به‌سه‌رماندا زال که‌وتن.^۱

ئین ئیسه‌اق له جوبه‌یری کوپی مه‌تعه‌مه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه‌ له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوین له پوژی حونه‌ین، خه‌لکیش شه‌ریانده‌کرد که سه‌یرم کرد شتی وه‌ک جلی ره‌ش له ئاسمانه‌وه ده‌هاته‌ خوار تا که‌وته‌ نیوان ئیمه‌و خه‌لکه‌که‌سه‌یرم کرد می‌روویه‌کی بلا‌بوویه‌ ده‌له‌که‌ی پر کردبوو، خه‌لکه‌که‌ی تووشی شکست کرد، گومانمان نه‌بوو ئه‌وه فریشته‌یه.^۲

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۱۲۱) له عه‌بدو‌ل‌لای کوپی فه‌زله‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی ئو‌حود ئالا‌که‌ی دایه‌ ده‌ست موضعه‌بی کوپی عومه‌یر، موضعه‌ب کوژرا، فریشته‌یه‌ک له شی‌وه‌ی موضعه‌دا ئالا‌که‌ی گرت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له کو‌تایی پوژدا پیی فه‌رموو (موضعه‌ب پییش که‌وه) فریشته‌که‌ش لای کرده‌وه وتی: من موضعه‌ب نیم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) زانی فریشته‌یه‌و خوا بۆ پالپشته‌ی ناردووه‌یه‌تی.

ئه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۱۸۲) له ئه‌نه‌سه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: سه‌یری ته‌پو تو‌زیک‌ی نیو پی‌گه‌ی به‌نی غه‌نه‌مم ده‌کرد کاروانی جبریل (علیه السلام) بوو کاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ لای به‌نی قوره‌یزه، ئین سه‌عد (ج ۲، ص ۷۶) له ئه‌نه‌سه‌وه به هه‌مان شی‌وه هیناویه‌تی، هه‌روه‌ها له (ج ۲، ص ۷۷) له حه‌میدی کوپی هیلاله‌وه به‌و

۱ - له ته‌فسیری ئین که‌ثیر (ج ۲، ص ۳۴۵) دا واهاتووه.

۲ - به‌یه‌قی له و پی‌گه‌یه‌وه هیناویه‌تی، له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۳۴) دا واهاتووه.

شيوه باسى بهنى قوره يزهى هيئاوه، تيايدا هاتووه دهليټ: پيغه مبهري (ﷺ) و
 هاوه لاني چهكيان هه لگرت، جبريل هات بولاى پيغه مبهري (ﷺ) و نه ويش چوويه ده
 بولاى، پيغه مبهري (ﷺ) دابه زى و پالى دابوويه وه به لا سنگى نه سپه كه دا، جبريل
 ده يوت: ئيمه هيشتا چهكمان دانه ناوه، توژ له سهر ته ويلى مابوو، ههسته بو بهنى
 قوره يزه، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (ان في اصحاب جهدا فلو انظرتهم اياما) (هاوه لانم
 ماندوو بوون ده كرى چهند پوژى مؤلتيان بدهم) جبريل وتى: ههسته بو بهنى
 قوره يزه، به خوا بهم نه سپه ده چمه قه لايان و تيكي ده شيكيم، جبريل (عليه السلام)
 له گه ل فريسته هاوده مه كانى چوو تا ته پوتوژ گه ره كى بهنى غه نه مى پشتيوانانى
 گرته وه.^۱

ديلگيري فريشته كان و شهريان له گه ل بيباوه ران

ئين عه ساكيرو واقدي له سو هيلي كورى عه مره وه (ﷺ) هيئاويانه دهليټ:
 پوژى به در كه سانيكي سپيم له سهر ولاخي نيوان ئاسمان و زهوى بينى خيركار
 بوون و شهريان ده كردو كه سيان ديل ده كرت.^۲

ئه حمه د له به راعو جگه له ويشه وه هيئاويه تي دهليټ: يه كى له پشتيوانان
 عه عباسى گرتبوو هيئاي عه عباس وتى: ئه ي پيغه مبهري خوا يه كيك له و خه لكه نيه
 كه گرتوومى ئه وه و ئه وه ي له شيوه ي دامالى، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى: (خوا
 به فريشته يه كى به ريز سهرى خستيت)^۳. و هك له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۶۶) دا

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۶۸) دا واهاتووه.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مى (ج ۶، ص ۸۵) دهليټ: كه سه كانى سه حيحن، ته و او. ئين ئه بى شه يبه و ئه حمه دو
 ئين جه رير به سه حيحى داناوه، و به يه قى له عه ليه وه (ﷺ) هيئاويانه، به دورو دريژى
 فهرمووده كى له سهر به در دينى.

ئین ئیسحاق له عیكرمه وه هیئاویه تی ده لیت: نه بوورافییی مه ولای پیغه مبه ر
 (ﷺ) وتی: من غولامی عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب بووم، ئیسلام هاتبووه ناو
 ئیمه ی ئالویه تی، عه بباس موسلمان بوو ئوم فه زلیش موسلمان بوو، منیش
 موسلمان بووم، عه بباس ترسی له هۆزه که ی هه بوو وه زی نه ده کرد پیچه وانه یان
 بوهستی، موسلمان بوونی خوی ده شارده وه، نه و له ناو هۆزه که یدا پاره یه کی زوری
 هه بوو که بلاو ببوویه وه، نه بو له هه ب له به در دواکه وت و له بری خوی عاصی کوپی
 هیشامی کوپی موغیره ی نارد، هه روه ها هه رکه س دوا بکه وتایه له بری خوی
 که سیکی ده نارد، که هه والی به رکه وتنی به دریه کانی قوپه یشی بیست خوا سه ر
 شوپو پریسوی کردو ئیمه ش له ده روونماندا هیزو عیززه تمان به دیکرد، من
 که سیکی لاواز بوومو کاری قاپو قاچاغم ده کرد له ژووری زه مزه مدا نه خشم
 ده کرد، به خوا له وی سهرقال بوومو ئوم فه زل دانیشتبوو به و هه واله خو شحال
 بووین که نه بو له هه ب هات که به خراپه قاچه کانی راده کیشا تا له جی ده رگای
 ژووره که دانیشت و پشتی له پشتم بوو، دانیشتبوو که به خه لکی وت نه وه نه بو
 سوفیانه که ناوی موغیره ی کوپی حارشی کوپی عه بدولموته لیب هاتوو، نه بو
 له هه ب وتی: وه ره بو لام به خوا هه والت پییه، نه ویش له لای دانیشت و خه لکی له
 ده وری بوون، وتی: برازا پییم بلی باری خه لک چۆن بوو، وتی به خوا که پییان
 که یشتین شان و گه ردنی خو مان پیدان تا چۆن بیانه وی ت بمانکوژن و دیلمان بگرن؟
 نه ی هاوار به خوا له گه ل نه وه شدا سه رکۆنه ی خه لک ناکه م، به که سانیکی سپی
 ره نگ له سه ر نه سپی ره شو سپی که وتین که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون، به
 خوا هه رچی بو یستایه ده یکرد، نه بو رافع وتی: ئوم فه زل به ده سته کانی پاییه کی
 ژووره که ی هه لگرت و دواتر وتم: به خوا نه وانه فریشته ن، نه بو له هه ب ده ستی به رز
 کرده وه به توندی دای به ده موچا و مداو وتی: هاوار بو ت بیده نگ به، هه لیگرتم
 دامی به زه ویدا، پاشان له سه رم دانیشت و لیی ده دام، منیش که سیکی لاواز بووم،
 ئوم فه زل داریکی ژووره که ی هه لگرت و دای له سه ری، نازاریکی توند تووشی

سەرى بو، ئوم فەزل وتى: بەھەرى گەۋرەكەى لىرە نىھ واى لىدەكەيت؟ ئەۋىش بە زەلىلى ھەستەۋ پۈۋى ۋەركىپرا، بەخا ھەوت شەۋ نەژىيا تا خوا عەدەسەى بۇ ناردو كۈشتى، يونس لە ئىبن ئىسحاقەۋە ئەۋەى بۇ زىياد كىردوۋە: دوو كۈپرەكەى بە جىيانەشت پاش مردنى بە سى پۇژ نەيانخستە ژىر گل تا بۈنى كىرد، قۈپرەش خۇيان لەۋ عەدەسەىھە دوور دەرگىرت ۋەك چۇن خۇيان لە تاعوون دوور دەرگىرت، تا كەسىكى قۈپرەش وتى: ھاۋار بۇتان دوو كۈپرەكەى، ئايا شەرم ناكەن باۋىكتان لە مالاكەيدا بۈگەنى كىردوۋە ئىۋەش ناىخەنە ژىر خاك؟ وتيان: دەرستىن لەۋ دۈژمنەىھە، وتى بېرۇن مەن چاۋم لىتانه لە سەرى، بەخا نەيانشۇرد بەلكو لە دوورەۋە ئاۋيان بە سەردا كىردو لىى نىزىك نەبۈنەۋە، پاشان بىردىيان بۇ سەروۋى مەككەۋ دايانە پال دىۋارىك ۋ دواتر بەردىيان بەسەردا كىرد.^۱

بەيھەقى لە عەۋفى كۈپى عەبدۈرھىمانى مەۋلاى ئوم بىرسن لە كەسىكەۋە ھۈنەنى بە بىباۋەرى دىۋوۋ وتى: كاتى ئىمەۋ پىغەمبەر (ﷺ) بە يەككەشتىن ھىندەى دۈشىنى مەرى بۇمان نەۋەستان، شمشىرەكانمان لەبەردەم پىغەمبەر (ﷺ) گەۋ لاسار كەۋتن تا لىى جىيا كەۋتىن، لە نىۋان ئىمەۋ ئەۋدا كەسانى دەۋو چاۋجوان ھەبۈۋن، وتى دەۋو چاۋەكان ناشىرىن كەۋن بگەرىنەۋە، بەۋ قسە شكاين.^۲

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۳، ص ۳۰۸) دا ھاۋتوۋە، ئىبن سەعد لە الطبقات (ج ۳، ص ۷۳) ۋ حاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۳۲۱) دا لە رىگەى ئىبن ئىسحاقەۋە بە دوورو دىرژى ھىناۋيانە، تەبەرانى ۋ بەزارىش لە ئەبو رافەۋە بە دوورو دىرژى ھىناۋيانە، ھەيسەمى (ج ۶، ص ۸۹) دەلىت: لە سەنەدەكەيدا ھۈسەنى كۈپى عەبدوللاى كۈپى عوبەيدوللا ھەيە كە ئەبو ھاتەم ۋ جگە لەۋىش بە جى متمانەۋ كۆمەلىكىش بە لاۋازى دەزانن، كەسەكانى دىكەش جى متمانەن تەۋاۋ. حاكم (ج ۳، ص ۳۲۲) لە رىگەى يونس لە ئىبن ئىسحاقەۋە لە ھۈسەنى كۈپى عەبدوللا لە عىكرمە لە ئىبن عەبباسەۋە لە ئەبو رافەۋە بە ھەما شىۋە ھىناۋىيەتى، ئەبو نەعم لە الدلائل (ص ۱۷۰) لە عىكرمە لە ئەبو رافەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۳۲) دا ھاۋتوۋە.

ئېبن ئيسحاق له ئه‌بو واقدی له‌یښه‌وه ھېناوېه‌تی ده‌لټ: من شوین یه‌کې له بېباوه‌پان که‌وتم تا بده‌م له ملی، پېش ئه‌وه‌ی شمشیره‌که‌م بگات پېی سهری له له‌شی جیا بوویه‌وه، بویه زانیم جگه له‌من کوشتوویه‌تی.^۱

ته‌به‌رانی له ئېبن سه‌هلی کوپړی ئه‌بو چه‌شه‌وه ھېناوېه‌تی ئه‌بو به‌رزهی حارثی پوژي به‌در سی سهری ھېنا بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌وانی بینی فرمووی (ظفرت یمینک) (ده‌ستت نه‌نالی) وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا دوانیان من کوشتنم، به‌لام سییه‌میان که‌سیکی سپی جوانم بینی دای له سهری، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فرمووی (ئوه‌وه فلان فریشته له‌فریشته‌کان بوو).^۲

ته‌به‌رانی و به‌زار له مه‌حمودی کوپړی لوبه‌یده‌وه ھېناوېانه ده‌لټ: حارثی کوپړی صمه (ﷺ) وتی: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له دۆلدا بوو پرسپاری لی‌کرد (ئایا عه‌بدوپره‌حمانی کوپړی عه‌وقت بینی؟) وتم به‌لې ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا له سه‌رووی شاخه‌که بوو سه‌ربازگه‌یه‌کی بېباوه‌پانیش له‌وی بوو، دانه‌ویم و سه‌یرم‌کرد دیت و هاتم بو لای تو، فرمووی (اما ان الملائكة تقاتل معه) (فریشته‌کان له‌گه‌لې شه‌رده‌کن) حارث وتی: منیش گه‌پامه‌وه بو لای عه‌بدوپره‌حمان، له نیوان حه‌وت کوژراودا بوو، پی‌موت: ده‌ستت نه‌نالی هه‌موو ئه‌مانه‌ت کوشت؟ ئه‌وه هی ئه‌رته ئه‌ی کوپړی شه‌رحه‌بیل و ئه‌و دوانه‌ش من کوشتنم، ئه‌وانی دیکه‌ش که‌سی که نه‌مده‌دی کوشتنی، وتم خواو پیغه‌مبه‌ری خوا راستیان فرمووه.^۳

^۱ - (البدایة والنهاية ج ۳، ص ۲۸۱) دا واهاتووه، ئه‌حه‌مدیش له ئه‌بو داودی مازنیه‌وه که به‌دری دیوه به هه‌مان شیوه ھېناوېه‌تی، هه‌یسه‌می (ج ۶، ص ۸۳) ده‌لټ له سه‌نه‌ده‌که‌دا که‌سی هه‌یه که نایناسم، ئه‌بو نه‌عیم ھېناوېه‌تی و ده‌لې له به‌ردا بووه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه‌یسه‌می (ج ۶، ص ۸۳) ده‌لټ: له سه‌نه‌ده‌که‌دا عه‌بدولعه‌زیزی کوپړی عمران هه‌یه که لاوازه، ته‌واو.

^۴ - ضعیف.

^۵ - هه‌یسه‌می (ج ۶، ص ۱۱۴) ده‌لټ: له سه‌نه‌ده‌که‌دا عه‌بدولعه‌زیزی کوپړی عمران هه‌یه که لاوازه، ئېبن مه‌نده‌و ئه‌بو نه‌عیمیش له حارثی کوپړی صمه‌وه به هه‌مانشیوه ھېناوېانه وه (له‌المنتخب

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای خه لکیکدا له مه ککه، نه وانیش خو یان دایه بهر ری و ده یانوت: نه وه یه ده لیت پیغه مبه ره و جبریلی له گه له، جبریل به په نه کانی تییا نکه وت و جهسته یان بهر که وت، وایان لیها ت بۆن دایگرتن و که سیان نه یده توانی لییا ن نزیک بیته وه، خواش نه م نایه ته ی دابه زاند ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾^۱.

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت نایه تی ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ گالته جار ه کان وه لیدی کوپی موغیره و نه سوهدی کوپی عه بد یه غوث و نه سوهدی کوپی موته لیب نه بو زه معه له به نی نه سوهدی کوپی عه بد ولعو ززا و حارثی کوپی عه یته لی سه ممی و عاصی کوپی وائیلی سه ممی بوون، جبریل ها ت و پیغه مبه (ﷺ) له لای سکا لای لیکرد، وه لیدی کوپی موغیره ی نیشاند او ناما ژهی کرد به چالی بالی کرد وتی چیت کرد؟ وتی: من به سم بۆت تا لیی ده م، پاشان حارثی کوپی عه یته لی سه ممی نیشاند او ناما ژهی به سکی کرد، وتی: چیت کرد؟ وتی من به سم بۆت له دژی، پاشان عاصی کوپی وائیلی نیشاند او ناما ژهی بۆ پاژنه پیی کرد، فه رموی چیت کرد؟ هه مان شتی وت، ناما ژهی کرد بۆ وه لیدی کوپی موغیره ش، یه کی له خوزاعه تیری په په رده کرد تیری تی ده په ری، بهر شاده ماری دهستی که وت و بری، نه سوهدی کوپی موته لیبیش کویر بوو، هه یانبوو دهیوت وا کویر بوو، هه یانبوو دهیوت دابه زی له ژیر درختیکدا، نه ویش دهیوت: کو ره کانم ئایا لی م دوور ناگرن، له ناو چووم دپک به چاومدا ده کری، نه وانیش ده یانوت هیچ نابینین، به و جو ره بوو تا

ج ۵، ص ۷۶) دا ها تووه، نه وه شی بۆ زیاد کرد وه: منیش چووم بۆ لای تا ریگری لی بکه م (پی نه دا ت لیی بده م) له گیرانه وه کهیدا ها تووه: له نیو دهسته یه ک کوژرا ودا به دیم کرد.
۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۷، ص ۴۶) ده لیت: ته به رانی له المعجم الاوسط و به زار به هه مان شی وه هیئاویانه، له سه نه ده که شدا یه زیدی کوپی دره م هه یه ئیبن مو عین به لاواز و فلایش به جی متمانه ی ده زانی.

ہر دوو چاوی کویر بوون، ئەسودەدی کوپی عەبد یەغوشیش پیسی لەسەری دەرہات تا بەوہ مرد، حارثی کوپی عەیتەلش ناوی زەرد ناو سکی گرت تا پیسی لە دەمیەوہ دەرہات تا مرد، عاصی کوپی وائیلش بەو جوړہ بوو ■ شەبرقہ (گیایەکی حیازیہ دپکی ھەیە) چوویہ ناو پیی و پری کرد تا مرد.

ئەبەن ئەبە دنیا لە کتیبی (مجانى الدعوة) لە ئەنەسى کوپی مالیکەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: یەکی لە هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) کە کونیکەکی ئەبو مەلق بوو بازرگان بوو بە سامانی خوێ و جگە لە خویشی بازرگانی دەکردو وەرعی ھەبوو، جاری دەرچووو لە پێدا دزیکی پوو داپۆشراو بە چەکەوہ ھاتە پری و وتی شتەکانت دابنی چونکە دەتکوژم، وتی دەی سامانەکە ببە، وتی نا من بەس خوینی تۆم دەوێت، وتی دەی پیم بدە نوێژ بکە وتی چەندە دەتەوێ نوێژ بکە، ئەویش دەستنوێژی گرتو پاشان نوێژی کردو لە نزاکەیدا وتی: ئەی مێھرەبان، ئەی خاوەن عەرشی شکۆدار، ئەی ئەوہی چیت بوێ دەیکەیت، بە عیزەتی نەپراوەت و دەسەلاتی بی کوٹاو ئەو پووناکیەت کە پایەکانی عەرشەکەتی پڕکردووەتەوہ داوات لێدەکەم لە دەست ئەم دزە پزگارم بکەیت، ئەی فریاد پەس فریام بکەوہ، سی جار وتی: سەیری کرد سوار چاکێ خەنجەرێکی پییە لە نیوان دوو گوپی ئەسپەکەیدا بەرزی کردووەتەوہ، دای لەدزەکەو کوشتی، پاشان سەیری بازرگانەکی کرد، ئەویش وتی تۆ کییت کە خوا بەھوێ تۆوہ فریام کەوت؟ وتی من فریشتەییەکی ئاسمانی چوارەم کاتی نزات کرد جیڤەو دەنگیکی دەرگامانی ئاسمانم بیست، پاشان جاری سییەم نزات کرد وترا: نزایەکی تەنگانەیی، منیش داوام لە خوا کرد کوشتنی ئەو دزە بە من بسپیڤیڤت، پاشان وتی موزدەت لیڤیت و بزانی ھەرکەس

١ - ھەیسەمی (ج ٧، ص ٤٧) دەلیت: لە سەنەدەکەدا مەحمەدی کوپی عەبدولحەکیمی نەیسابووری ھەیە کە نایناسم و کەسەکانی دیکەش جی متمانەن، تەواو.

دہستونویژ بگری و چوار رکات نویژ بکات و ئەو نزایە بکات نزاکە ی وەر دەگیریت
تەنگاوی یان ناتەنگاوی بیت.^۱

ئین عەبدولبر لە الاستیعاب (ج ۱، ص ۵۴۸) لە لەیتی کوپی سەعدەوہ هیناویەتی
دەلیت: بیستم زەیدی کوپی حارثە (ﷺ) و لاخیکی لە تائیف لە کەسی بەگری
وەرگرت، کابراش مەرجی لەسەر دانا لە کوئی ویستی دایبەزینی، وتی بەرەو
ویرانەییەکی بردو پیی وت وازم ئی بەینە با دوورکات نویژ بکەم، وتی نویژ بکە،
ئەوانەش پیش تۆ نویژیانکردو نویژەکیان دادی ئەدان دەلیت: کە نویژم کرد هات
تا بمکوژیت، وتم ئەی مێهرەبانتزینی مێهربانان، ئەویش دەنگیکی بیست و وتی
مەیکوژە، ئەوہ ترساندی چوو بە دواي دەنگەکەدا گەرا هیچی نەدی، هەمدی
گەراپەوہ بۆم، منیش هەمان شتم وت، سیجار ئەمە دووبارە بوویەوہ، ئەوکات
سورچاکی بە خەنجەرێکی ئاسن و ئاگری بەسەر سەریەوہ هات و لییداو لە
پشتیەوہ دەرچوو و کابرا مرد، پاشان پیی وتم کە جاری یەکەم نزات کرد (یا راحم
الراحمین) من لە ئاسمانی حەوتەم بووم، کە دووہم جار وت من لە ئاسمانی دنیا
بووم، کە لە جاری سییەمدا وت (یا راحم الراحمین) من هاتم بۆ لات.

((هاوہ لان فریشتەکان دەبینن))

ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۸۲) لە عائیشەوہ (رضی اللہ عنہا) هیناویەتی
پیغەمبەر (ﷺ) دەنگی کەسیکی بیست، راجلەکاو چوو بۆ دەر بۆ لای، عائیشە
دەلیت: منیش شوینی کە وتم سەیرمکرد، دەبینم لەسەر لا ملی ئەسپی بزدونە
پالی داوہتەوہ و دحیە کەلبیە (ﷺ) ئەوہش بەو شیوەی من وامدەبینی، میزەری
بەستبوو و میزەرەکە ی لە نیوان دوو شانیدا بەرەو خوار هاتبوو، پیغەمبەر (ﷺ) کە
هاتە ژوور بۆ لام و وتم توند هەستایت و دواتر دەرچوویت، منیش سەیرم کرد

^۱ - ئەبو موسا لە کتاب الوظائف بە تەواوی هیناویەتی لە (الأصاۃ ج ۴، ص ۱۸۲) دا واهاتووە.

دحيه ی کهلبی بو، فهرمووی (ثایا بینیت؟) وتم به لئ، فهرمووی (ئوه جبریل (علیه السلام) بوو فهرمانی پیکردم دهر بچم بؤ به نی قوره یزه).^۱

ئهو نه عیم (ص ۱۸۲) له سه عیدی کوری موسه یبه وه هیناویه تی و باسی چیروکی به نی قوره یزه ی کردووه و تیایدا هاتووه: پیغه مبه ر (ﷺ) دهر چوو بؤ چه ند کوړی که له نیوان ئهو و به نی قوره یزه دا بوون، فهرمووی (ثایا که س دای به لاتاندا؟) وتیان به لئ دحيه ی کهلبی له سهر و لاخی که له ژیریه وه کوپانی دیباچ هه بوو دای به لاماندا، فهرمووی (ئوه دحيه نه بوو به لکو جبریل بوو نیردرا بوو بؤ به نی قوره یزه □ قه لاکانیان به ژینئ و ترس بخاته دلایانه وه).

به زارو ته به رانی له ئین عه عباسه وه هیناویانی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سهر دانی یه کی له پشتیوانانی کرد، که له مالی نزیك بوویه وه بیستی له ناووه قسه ده کات، کاتی مؤله تی وهرگرت و چوویه ژور که سی نه بیني، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (بیستم له گه ل جگه له خوت قسه ت ده کرد) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بریا له گه ل ئهو سهر به ستووه له قسه ی خه لک که هاته ژوور ده هاتی مهرگم له تاوتا نزیك بوو، که سی هات بؤ لام که دوی تو له و به پریزترو قسه چاترم نه دیوه، فهرمووی (ئوه جبریل، له له نیوتاندا به راستی که سانی هه نه گهر یه کیکتان سویندی خوا بدات خوا سویندی ناخات).^۲

ئهمه دو ته به رانی له ئین عه عباسه وه هیناویانه ده لیت: من له گه ل باو کم لای پیغه مبه ری خوا بووم و که سی کی ل ابوو که قسه و رازو نیازی له گه ل ده کرد وه ک ئه وه ی روو له باو کم وهرگیړی، ئیمه ش له لای چووین، باو کم وتی: کوړی شیرینم

^۱ - ئین سه عد (ج ۴، ص ۲۵۰) له عائیشه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - حسن.

^۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۴۱) ده لیت: به زارو ته به رانی هیناویانه و سه نه ده کانیان هه سهن، ته و او.

سهیری ناموزاکه نه کرد چون بو؟ وتم بابه گیان که سیکی لابوو دهیدوان، چوین بو لای پیغمبر (ﷺ) باوکم وتی ئه ی پیغمبری خوا من ئاوام وت به عه بدوللا، ئه ویش وتی که سیکی لابوو دهیدواند، ئایا که ست لابوو؟ پیغمبر (ﷺ) فرموی (فان ذلك جبریل (عليه السلام) هو الذي شخلى عنك) ^۱ (ئه ی عه بدوللا ئایا بینیت؟) وتم به ئی، فرموی (دهی ئه وه جبریل علیه السلام بو، ئه وه ی که له تو سهرقالی کردم). ^۲

ته به رانی لیه وه هیناویه تی: عه بباس عه بدوللا ی نارد بو لای پیغمبر (ﷺ) بو کاری، ئه ویش بینی که سیکی له گه له، بویه گه رایه وه و هیچی نه وت، فرموی بینیت؟ وتی به ئی، فرموی جبریل بو، ئه ویش نامری تا بینایی له ده ست دهاو زانستی بو دی. ^۳

ته به رانی له عروه ی کوپی پوهیم له عربازی کوپی سامریه وه، که پیریکی نیو هاوولان بوو و هزی ده کرد بمری، هیناویه تی نزای ده کرد: خواجه ته مه نم زورو ئیسکم نه رم بوو ده ی بمبه ره وه بو لای خو، ده لیت: من پوژی له مزگه وتی دیمه شق بووم که گه نجیکی زور جوان که دواجیکی سه وزی پوشیبوو هات و وتی: ئه وه چیه نزای بو ده که ییت؟ وتم چون نزا بکه م ناموزا گیان؟ وتی: بلای خواجه کاری چاک و مرگی هاتوو، وتم په حمه تی خوات لی بیت تو کییت؟ وتی من (ریبائیل) م که خه فته له دلی باوه رداران ده ر دینی. ^۴

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۲۷۶) ده لیت ئه حمه دو ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیناویانه و که سه کانی سه حیج، ته و او.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۲۷۷) ده لیت ته به رانی به چه ند سه نه دی هیناویه تی و که سه کانی جی متمانه ن.

^۴ - ضعیف.

سه لامو ته وځي فریشته کان له گه ل هاو لاند

حاکم (ج ۳، ص ۴۷۲) له میتره فی کوږی عه بدولل له عمرانی کوږی حوصهینه وه هیڼاویه تی ده لیت: نهی میترف بزانه فریشته کان لای سهرمه وه له مال و له بهر ده رگای ژور ده کان سه لام لیډه کهن، که داخ ده مگرې نه وه نامینی، که چاک بوویه وه دواندی، وتی: نهی میترف بزانه نه وهی له ده ستمدا بوم گه پرایه وه، نهی میترف بشاره وه تا ده مرم.

ثین سه عد (ج ۴، ص ۲۸۹) له میتره فوه هیڼاویه تی ده لیت: عیمرانی کوږی حوصهین پیی وتم: نایا هه ستت کرد سه لامی لیډه کردم که له هوش چووم سه لام نه ما، وتم: نایا له لای سهرته وه سه لامت لیډه کرا یان له خوارته وه؟ وتی نا له لای سهرمه وه، وتم وا نابینم بمريت تا نه ووت دیتته وه پي، دواي نه وه پیی وتم نایا بینیت که سه لام کردنه که م بوا گه پرایه وه؟ ده لیت: هیڼدهی نه برد تا مرد، ثین سه عد (ج ۴، ص ۲۸۸) له قه تاده وه هیڼاویه تی فریشته کان ته وځي یان ده کرد له گه ل عیمرانی کوږی حوصهین تا له هوش چوو ئینجا که ناریان ده گرت.

لیډوان له گه ل فریشته کان

نهبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۴) له سه له مهی کوږی عه تی هی نه سه دیه وه هیڼاویه تی ده لیت: سه لمان چوو بوا لای که سی که له سه ره مهر گدا بوو سهر دانی کرد، وتی نهی فریشته له گه لی نه رم به، ده لیت کابرا دهیوت نه وه ده لیت: من له گه ل هه موو باوه پرداری نه رمونیانم.

فریشته کان ده نگیان ده بیستن

ثین نه بی دنیا له کتاب الذکر له نه نه سی کوږی مالیکه وه هیڼاویه تی ده لیت: ثوبه ی کوږی که عب (عربي) وتی ده چمه مزگه وت و نویژ ده که م و سوپاسی خوا به

^۱ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۸۴) ده لیت: عروه له لایه ن چه ندیکه وه جی متمانه یه و سه عیدی کوږی مقلامیش نانا سم و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته و او.

جوړى دهكهم كه كهس وا سوپاسى نه كړدى، كه نويژى كردو دانىشت تا سوپاس و ستايشى خوا بكات دهنگيكي به رزى له پشتيه وه بيست دهوت: خوايه هه موو سوپاس بۇ توپه و هه موو مولك و ده سولات بۇ توپه و هه موو خير به ده ست توپه و هه موو بارى ناشكراو نهينى بۇ لاي تو ده گه پريته وه، سوپاس بۇ تو، به راستى تو به سهر هه موو شتيكدا به توانايت، له تاوانى رابردوم خوش به و له و به شى ته مه نم ماوه بيتاوان رامگرو كردار گه ليكي پاكم پى ببه خشه كه پييان له من رازى بيت و ليم خوش به، ئه وپش چوو بۇ لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و بوى گي پرايه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى ئه وه جبريل (عليه السلام) بوو.^۱

فريشته كان له سهر زمانى هاوه لان (ﷺ) ده دويت

ته به رانى له ئه بو سه عيدي خودريه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: پيغه مبه ر (ﷺ) فرموى (ههركهس رقى له عومهر بيت رقى له منه و ههركهس عومهرى خوش بويت منى خوش ده وىت، خوا شانازى دهكات به خلك به گشتى له ئيواره ي عه ره فو به عومهر وه به تايبه ت شانازى دهكات، خوا هر پيغه مبه ريكي ناردى له ناو نوممه ته كهيدا ئيلهام به خشىكي هه بووه، له نوممه تى مندا ئه گه ريه كيكتان هه بيت ئه وا عومهره) وتيان ئه ي پيغه مبه رى خوا چون ئيلهام به خشه؟ فرموى (فريشته له سهر زمانى قسه دهكات).^۲

ئين جهرير له ميژوه كهيدا (ج ۳، ص ۱۱۸) له ئه نه سى كورى حليسه وه هيناويه تى ده لىت: ئيمه له هرير گه مارو دهر بووين پاش كشان و شكانيان نيذرراوى هات بۇ لمان و وتى: پاشان پيتان ده لىت ئايا ريكه و تن ده كهن له سهر

^۱ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۰۱) دا واهاتووه.

^۲ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۶۹) ده لىت له سه نه ده كه دا ئه بو سه عدى خزمه تكارى حه سه نى به صرى هه يه كه نايناسم، كه سه كانى ديكه ي سه نه ده كه جى متمانن، ته واو.

ٺهوهي ٺهملای ديجلهو شاخمان بؤ ٺيمه و ٺهوپه پري ديجلهو شاختان بؤ ٺيوه بيت؟
 ٺايا تير نابن؟ خوا سڪتان تير ناکات؟ ٺهبو مفزر ٺهسوهدي ڪوري قوتبه ڪه خوا
 زمانیکی پيدا بوو بؤ ٺهوهي ٺيمه و ٺهويش نه مانده زاني دهوت خه لکی
 پيشيانخست، ڪابرا گه پرايه وهو بينيمان به رهو مه دائين له پيرين بوو، وتمان ٺهبو
 مفزر چيت پي و ت؟ وتي نه سويند به وهي موحه ممد (ﷺ) به حق ناردوه نازانم
 چي بوو به لام سوڪناييه ڪم هيه و هيوام وايه قسه ي خيرم ڪردبي، خه لکی
 پرسياريان ليده ڪرد س هعد (ﷺ) ٺهوهي بسيت و هات بؤ لامان و وتي ٺهبو مفزر
 چيت و ت؟ هه مان شتي ٺيمه ي و ت، له ناو خه لکدا هاواري ڪردو دواتر هه ليساندو
 مه نجه نيغه ڪانيشمان به سهريانه بوو، هه رڪس به سه ر شاره ڪدا دهر بکه و تايه و
 بهاتايه بؤ لامان ڪه سي هاواري په ناي ده ڪردو ٺيمه ش په نامان ددا، وتي: ٺهگر
 ڪه سيکی تيادا مابوو چي ريتان ليده گري، پياون پيايدا هه لزين و تيڪمان شڪاند
 بينيمان ڪه سي تيادا نيه جگه له هه ندي ديل ڪه گرتب وونمان و دهرمان ڪردن و
 پرسيارمان له وان و له و ڪابراش ڪرد بوچي پرايان ڪرد؟ وتيان: پاشا داواي
 ريڪه و تني ليڪردن ٺيوهش وه لامتان دايه وه ڪه هيچ ريڪه و تني له نيوان ٺيمه و
 ٺيوه دا نيه تا هه نگويني (ٺفريدين) به ليموي ڪوسيه وه بخوين، پاشا وتي ٺهي هاوار
 بوي فريشته له سه ر زمانيان قسه ده ڪن وه لامان له دڙ ده لين و بهرامبر عه رب
 وه لامان دده نه وه، به خوا ٺهگر وانه بوايه ٺمه ته نها شتي بووه ٺهو ڪابرا به
 پرومدا خستبيتيه پرو ڪوتاييمان پيدي ده ي به رهو شاري دور بگه رينه وه.

فریشته کان له بهر قورئان خویندنی هاوه ل دابه زن

بوخاری و موسلم دهقه که هی ئه وه، له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویانه ئوسهیدی کوری حوضهیر (ﷺ) له شه ویکدا له حه وشه که مدا قورئانی ده خویند که ئه سپه که ی هه لبه زی و که وته حیل، هه مدی وایکرد، دووباره وایکرد، ئوسهید وتی: ترسام یه حیا بشیلی، بویه هه ستام بو لای ئه سپه که سهیرمکرد شتی وهک سیبهر وهک سیبهر له سهر سهرمه، له ئاسماندا بهرز بوویه وه تا نه مدی، بهیانی چووم بو لای پیغه مبهر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا من دوینی له تاریکی شه ودا له حه وشه که م قورئانم ده خویند که ئه سپه که م هه لبه زی، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (ئین حوزهیر بخوینه) منیش خویندم هه مدی وایکرد، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (ئین حوزهیر بخوینه) وتی خویندم هه مدی هه لبه زی، پیغه مبهر (ﷺ) هه مان شتی وتو منیش لاچووم چونکه یه حیا لیوهی نزهک بوو ترسام بیشیلیت، شتی وهک سیبهرم دی به سهرمه وه به ره و ئاسمان بهرز بوویه وه ■ نه مدی، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (ئه وه فرشته بوو گوپی لیده گرتیت، ئه گهر یتخویندایه به یانیت ده کرده وه خه لکی فریشته کایان ده بینی و لییان داپوشراو (شاراوه نه بوو) حاکم به و شیوه به کورتی هیناویه تی و ده لی له سهر مهرجی موسلم سه حیه، تیایدا ده لی: لایکرده وه شیوهی چراگه لی بینی، وتی: له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوو، وتی ئه ی پیغه مبهری خوا نه متوانی بچم فهرمووی (ئه وه فریشته بوو دابه زی بو قورئان خویندن، ئه گهر تو بچوویتایه شتگه لی سه رسور هینه رت ده بینی).

١- له (الترغیب والترهیب ج ٣، ص ١٣) دا هاتوه، ئین حبان و ته به رانی و به یه قی له ئوسهیدی کوری حوزهیره وه به هه مان شیوه گیرانه وه که ی حاکمیان هیناوه وه له (کنز العمال ج ٧، ص ٧) دا هاتوه، ئه بو عوبهید له الفضائل و ئه حمده و بوخاری به موعه لله قی و نه سائی و جگه له وانیش به کورتی لییا نه وه هیناوه، تیایدا ده فهرمویت (تلك الملائكة دنت لصوتك، ولو قرأت لاصبح الناس حتى ينظروا اليها لا تتوازي منهم).

فریشته‌کان شۆردنی ته‌رمیان له ئەستۆ ده‌گرن

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۵۷) له مه‌حمودی کوپی له‌بید له‌ هه‌نزه‌له‌ی کوپی ئەبو عامری برای عه‌مری کوپی عه‌وفه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ئەبو سوفیانی کوپی هه‌رب پۆژی ئو‌خود به‌یه‌ک گه‌یشتن، کاتی هه‌نزه‌له‌ ویستی به‌سه‌ریدا سه‌ره‌که‌وی شه‌دادی کوپی ئەسه‌ود که‌ پی‌ی ده‌وترا ئیبن شعوب، بی‌نی به‌سه‌ر ئەبو سوفیاندای زال بووه‌ دای له‌ هه‌نزه‌له‌و کوشتی، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (هاوه‌له‌که‌تان واته‌ هه‌نزه‌له‌ فریشته‌کان ده‌یان‌شۆرد ده‌ی پرسیار له‌ خیزانی بکه‌ن بزائن باری چۆنه‌) پرسیار ی لیکراو وتی که‌ ده‌رچوو له‌شگران بوو، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (له‌به‌رئوه‌ فریشته‌کان شۆردیان).^۱

ئیب‌ن سه‌عد (ج ۳، ص ۴۲۷) له‌ مه‌حموده‌وه‌ هی‌ناویه‌تی کاتی با‌لی سه‌عد له‌ پۆژی خه‌نده‌ق پیکرا باری قورس بوو، لای ئافه‌تی بیردیان که‌ پی‌ی ده‌واترا (رفیده) فه‌رمووده‌که‌ به‌و شیوه‌ دینی‌ تیایدا هاتوه‌ پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوو ئی‌مه‌ش له‌گه‌لی ده‌رچووین، خیرا ده‌چوو تا قایشی نه‌عه‌لکه‌نمان پچراندو عه‌بای سه‌ر شانمان که‌وت، هاوه‌لانی سه‌کالای ئه‌وه‌یان کرد ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا له‌ پۆیشتندا ماندوو بووین، فه‌رمووی (انی اخاف ان تسبقنا الملائکه‌ الیه‌ فتغسله‌ کما غسلت حنظله‌) (من ده‌ترسم فریشته‌کان پێشمان بکه‌ون بۆی و بیشۆن وه‌ک هه‌نزه‌له‌یان شۆرد).

^۱ - ئیب‌ن ئیسحاق له‌ المعادی له‌ عاصی کوپی عومه‌روه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی، سراج له‌ پێگه‌ی ئیب‌ن ئیسحاقه‌وه‌ له‌ یه‌حیای کوپی عبادی کوپی عه‌بدوللای کوپی زوبه‌یره‌وه‌ وه‌ له‌ باوکی له‌ باپیری‌ه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له‌ (الأصابة ج ۱، ص ۲۶۱) دا هاتوه‌. حاکم (ج ۳، ص ۳۰۴) له‌ پێگه‌ی ئیب‌ن ئیسحاقه‌وه‌ له‌ یه‌حیای کوپی عبادی کوپی عه‌بدوللای له‌ باوکی له‌ باپیری‌ه‌وه‌ به‌و واتایه‌ هی‌ناویه‌تی و ده‌لێت ئەم فه‌رموده‌ له‌سه‌ر مه‌رجی مه‌سلم سه‌حیحه‌و بوخاری و موسلم نه‌یان‌هێناوه‌

هروه ها له (ج ۳، ۴۲۳) له عاصى كورى عومهرى كورى قه تاده وه هيناويه تى ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) مردو فریشته هك هات بو لای یان وتی جبریل هات بو لای، کاتی له خه وه ستا، وتی: کام كهس له ئوممه تت نه مشه و مرد خه لكی ئاسمان به مردنی موژده به خش بووین؟ فهرمووی (نازانم به لام سه عد ئیواره نه خوش بوو سه عد چی كرد؟) وتیان نهی پیغه مبه رى خوا مردو هوژه كهی هاتن و بردیان بو شوینی خویان، پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی به یانی كرد پاشان له گه ل خه لك چووو خه لكیش به پی ده چون ■ قایشی نه عله كانیان دراو عه بایان له شانیان ده كه وت، كه سی پیی وت: نهی پیغه مبه رى خوا خه لكی ماندوو بوون، فهرمووی (انی اخشی ان تسبقنا الیه الملائكة كما سبقتنا الى حنظلة) (ده ترسم فریشته كان پیشمان بكه ون بو لای وهك بو حه نزه له پیشمان كه وتن).

فریشته كان له گه ل تهر میاندا ده بن

بوخاری و موسلیم له جابر وه ر (ﷺ) هیناویانه کاتی باوکی کوژا جله كهی ده گرت ده ست و ده گریاو خه لكیش ریگریان لیده كرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (تبكيه او لا لم تزل الملائكة تظله حتى رفعتموه) (بو دی ده گریت یان نا به رده وام فریشته كان سیبه رى بو ده كه ن تا به رزی ده كه نه وه).^۱
ئین سه عد (ج ۳، ص ۵۶۱) لیوهی هیناوه (ما زالت الملائكة تظله بأجنتها حتى رفعتموه).

ئین سه عد (ج ۳، ۴۲۸) له سه له مهی كورى نه سه له مه وه هیناویه تى ده لیت: من پیغه مبه ر (ﷺ) بینى و له به رده رگادا بووین ده مانویست به دوایدا بچین، پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه ژورو كهس له مالدا نه بوو جگه له سه عد به كه وتوو یی، بینیم

۱ - له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۴) دا واهاتوه.

ههنگاوى دهنّا، كه بينيم وهستام و ئاماژهى بۆ كردم بوهسته، منيش وهستام و به دواى خۆمدا گهرامهوه، ماوهيهك دانىشت پاشان دهرچوو، وتم ئهى پيغه مبهري خوا كه سم نه بينى له مالّ كه چى ههنگاوت دهنّا و ئه ملاقا و ئه ولات ده كرد، فهرمووى (ما قدرت على مجلس حتى قبض لي ملك من الملائكة احد جناحية فجلست) (شوينيكم به دى نه كرد) [يه كى] له فريشتهكان دوو باله كه دى داخست بۆم و منيش دانىشتم ئينجا فهرمووى (هنيئا لك ابا عمر) سى جار فهرمووى (پيرۆزت بى ئه بو عه مر).

به زار له ئين عومره وه هينّاويه تى ده لىت پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (حه فتا هه زار فريشته دابه زين بۆ سه عدى كوپى موعاذ كه پيشت كه سيان پييان نه كه وتبووه سهر زهوى) كاتى سه عدى خرايه ژيتر خاك فهرمووى (سوبحانه لّلا، ئه گهر كه سى له گۆره فشار پزگارى بوايه به دلنياه وه سه عدى لى دهر بازى ده بوو).

ئين سه عدى (ج ٣، ص ٤٣٠) له ئين عومره وه به و وا تايه هينّاويه تى، ئين سه عدى (ج ٣، ص ٤٢٩) له سه عدى كوپى ئيبراهيم وه هينّاويه تى ده لىت: كاتى راخه ره كهى سه عدى هينرايه دهر خه لكى له دوو پرووه كان و تيان تهرم يان راخه ره كهى سه عدى چه نده سووكه، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (به راستى حه فتا هه زار فريشته دابه زين به شدارى تهرمى سه عدى بوون، كه سيان پيشت ئه مپۆ نه ها تبوونه سهر زهوى).

ئين سه عدى (ج ٣، ص ٤٣٠) له سه عده وه هينّاويه تى ده لىت: كاتى سه عدى كوپى موعاذ (ﷺ) مرد كه سيكى زه به لاح بوو، دوو پرووه كان كه له پشت تهرمه كه يه وه ده چوون ده يانوت: وهك ئه مپۆ كه سمان هينده سووك و ساده نه ديوه، و تيان ده زانن بۆ چى؟ له بهر بپياردانى به رامبه ر به نى قوره يزه، ئه وه باسكرا بۆ پيغه مبهري (ﷺ) ئه ويش فهرمووى (والذي نفسي بيده لقد كانت الملائكة تحمل سرية) (سويند به وهى گيانمى به دهسته فريشتهكان تهرمه كه يان هه لده گرت).

١ - هه يسه مى (ج ٩، ص ٣٠٨) ده لىت: به زار به دوو سه نه د هينّاويه تى و كه سه كانى سه نه ده كه شه صه حيحن، ته واو.

ترس خستنه دلی دوژمنان

ته به رانی له موغاوییه کورپ حیده ی قوشه یریه وه هیئاوییه تی ده لیت: من چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) که چوومه لای فهرمووی (اما انی سألت الله ان یغنینی بالسنة تحفیکم وبالرعب یجعلہ فی قلوبکم) (من داوام له خوا کرد به وشکه سالی بو ریشه کیشکردنتان و ترس خستنه دلتان یارمه تیم بدات) به ده سته کانی ئاماژهی کردو وتی: من ئاوا ئاوا سویندم خواردوو باوه پرت پی نه هیتم و شوینت نه که وم، به رده وام وشکه سالی ریشه کیشی کردم و ترسم له دلدا بوو تا هاتمه به رده مت.^۱

به یهه قی له سائی بی کورپی یه سار له یه زیدی کورپی عامری سوائیه وه هیئاوییه تی ده لیت: ئیمه له سهر ئه و ترسه ی خوا له پوژی حونه ی خستیه دلی بیباوه ران پرسیارمان لیکرد چوون بوو؟ وتی: چه ویکی بو هله ده گرتین و فری ده دایه ناو ته شتی، دهنگی ده دایه وه، ئیمه ئه وه مان له ده روونماندا به دیده کرد.^۲

توندی به رامبه ر دوژمن

ئین سه عد (ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کورپی نه سله م و جگه له وه وه هیئاوییه تی سوراقه ی کورپی مالیک سواربوو به دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) چو پاش ئه وه ی یه کلای کرده وه بجی یان نه چی، سی جار ده چوو ده گه رایه وه، نه مجار سواربوو که وته شوینیان، پیغه مبه ر (ﷺ) نزای کرد قاچه کانی نه سپه که به زه ویدا بچن، نزاکه ی گیرا بوو، سوراقه وتی ئه ی موحه ممه د نزا بکه خوا نه سپه که م ئازاد بکات ده گه پریمه وه لیٹ دور ده خه مه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (خوایه ئه گه ر راست ده کات نه سپه که ی بو به ر بده) به وه قاچه کانی نه سپه که ی هاتنه ده ر.

^۱ - هه یسه می (ج ۶، ص ۶۶) ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه، نه سائی و جگه له ویش جگه له باسی ترس هیئاویانه، ته واو.

^۲ - (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۲) ..

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۲) لە ئومەيرى كۆپى ئىسحاقى ھىناۋىيەتى، تىايدا ھاتوۋە وتى: ئەى دوانەكە لاي خوا نزام بۆ بىكەن بەللىن بى ئەگەپرىمەۋە، ئەۋانىش داۋايانكرد لە خوا ئەۋىش ھەمدى گەپرايەۋە، دووبارە توۋش بوو، وتى نزام بۆ بىكەن بەللىن بى ئەگەپرىمەۋە، پىشنىياري توۋشوو بارەكەى خويشى بۆ كردن، فەرموويان (اكفانفسك) (خۆتمان لى دور بگرە بەسمانە) وتى وازم ھىناۋ دورم گرت لىيان، لە فەرموۋدەيەكى دورو دريژىشى لەسەر كۆچ لە ئەبو مەعبەدى خوزاىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت وتى: ئەى موحەممەد داۋا لە خوا بىكە ئەسپەكەم دەرباز بىكەت منىش دەگەپرىمەۋە ئەۋانەى داۋى خۆش دەگەپرىمەۋە، ئەۋىش ۋاى كرى ئەسپەكە بەر بوو ئەۋىش گەپرايەۋە، بىنى خەلكى بە داۋى پىغەمبەردا دەگەپرىن، وتى بگەپرىنەۋە من لىرەۋە لە برى ئىۋەش گەپرام نەبوو، من سەيرى ئىرەم كرد، ئەۋانىش گەپرانەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۵) لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى باسى فەرموۋدەى كۆچى كرىۋەۋە تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر لايكرەۋەۋە سەيرى كرد سوار چاكى بە داۋاندا دىت، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ئەۋە سوار چاكى بەدوامانەۋە دى، پىغەمبەر (ﷺ) لايكرەۋەۋە فەرموۋى (اللهم اسرعه) (خاۋىە بىخە) ئەسپەكەى خستى، پاشان ھەستاۋ ھىلاندى، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا چىت دەۋى پىم بلى، فەرموۋى (لە شويىنت بوەستەۋ پىمەدە كەس بەدواماندا بىت) سەرەتاي پوژ دژى پىغەمبەر (ﷺ) بوو كۆتايىيەكەشى پارىزەرى بوو، پىشتىش چىرۋكى سوراۋەمان لە فەرموۋدەكەى بەرائەۋە ھىنا كە ئەحمەد لە باسى كۆچكرىنى پىغەمبەردا (ﷺ) ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى ئەربەدى كۆپى قەيس و عامرى كۆپى توفەيل ھاتن بۆ مەدىنە بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) گەيشتنە لاي و ئەۋىش دانىشتبوو، ئەۋانىش لەبەردەمىدا دانىشتن، عامرى كۆپى توفەيل وتى: ئەى موحەممەد ئەگەر

موسلمان بېم چيم بۇ دهكەيت؟ پيغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (ئەو هی بۇ موسلمانان ههیه بۇ تۆش ههیه له سەر تۆیش ههیه) عامری کوپی توفهیل وتی ئەگەر موسلمان بېم دواي خۆت هیچم بۇ ههیه؟ فهرمووی (لیس ذلک لک ولا لقومک ولكن لک اعنة الخیل) (ئەو بۇ خۆت و هۆزیشیت نیه به لام دهتکه مه فهرماندهی سوارهکان) وتی دهی من ئیستا ئەوهم ههیه، به لکو لادیکان بۇ من و شاریش بۇ تو، پيغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (نا)، کاتی له لای چوون عامر وتی: به خوا بۆت پردهکەم له ئەسپ و سەرباز، پيغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (خوا ریّت لیده گریّت) کاتی ئەربەدو عامر چوون، عامر وتی: ئەی ئەربەد من موحه مەد به قسه سەرقال دهکەم و تۆیش به شمشیر لیی بده، چونکه ئەگەر موحه مەد بکوژیت خەلکی به پازی بوون به سەرانه دان زیاتر ناچن و رقیان له شەر به وه سەرانه یان ددهینی، ئەربەد وتی باشه، هەردووکیان گەرانه وه بۇ لای پيغه مېهر (ﷺ) عامر وتی: ئەی موحه مەد له گەلم ههسته تا قسه ت له گەل بکه، پيغه مېهر (ﷺ) له گەلی ههستا، لای دیواره که دانیشتن و پيغه مېهر (ﷺ) له گەلی وهستا و قسه ی له گەل دهکرد، ئەربەد شمشیری هه لگرت به لام دهستی توانای شمشیره که ی نهما، بۆیه لیدانه که ی دوا خست، پيغه مېهر (ﷺ) لایکرده وه بینی ئەربەد چی دهکات له لایان چوو، که ئەربەدو عامر لای پيغه مېهر (ﷺ) چوون گهیشتنه (الحره) دابه زین، سه عدی کوپی مو عاذو ئوسهیدی کوپی حوزهیر چون بۆیان و وتیان: ده رکەون ئەی دوو دوژمنی خوا نه فرینی خواتان لیبیت، عامر وتی ئەو کیه ئەی سه عەد؟ وتی: ئەو سه عیدی کوپی حوزهیری عاتبه، ده رچوون تا گهیشتنه (الرقم) خوا هه وره بروسکهیه کی نارد بۇ ئەربەدو کوشتی، عامر ده رچوو تا له (الجريم) خوا ده ردیکی بۇ نارد و گرتی و شهو له مالی نافرتی له به نی سه لول بوو قورم که گهیشتبویه قورگی و دهیوت ده ردی وهک ده ردی و شتر له مالی نافرتیکی سه لولوی هه زدهکات له مالی ئەو بمریّت، پاشان سوار ئەسپه که ی بوو له

ګهړانه ویدا له سهری مرد، خوی ګورهش له سهریان هم ټایه ته ی دابه زاند ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى﴾ ■ ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ ده لیت: به دواډا هاتنی فره مانې خوا که موچه ممد ده پاریزن، پاشان باسی نه ربه دو کوژرانی ده کات، ده فره مویت (ویرسل الصواعق).^۱

شکستی دوزمنان به وه شانندی زیخو خول

ته به رانی و نه بو نه عیم و ټیبن عه ساکیر له حارثی کوپي به ده له وه هیناویانه ده لیت: پوژي حونه ین پیغه مبه (ﷺ) بیني هموو هاوولانی داشکان جګه له عه باسی کوپي عه بدولموته لیب و نه بو سوفیانی کوپي حارث پیغه مبه (ﷺ) مشتی خولی به سهرماندا فری دا ټیمه ش شکاین، وامده بیني چی درخت و به رد هیه به دوامانه وهیه.^۲

یه عقوبی کوپي سوفیان له عه مری کوپي سوفیانی ته قه فیوه جګه له ویشه وه هیناویه تی ده لیت: پوژي حونه ین موسلمانان شان و ته نها عه باسو نه بو سوفیانی کوپي حارث له ګه ل پیغه مبه (ﷺ) مانه وه، پیغه مبه (ﷺ) مشتی زیخی هه لګرت و وه شانندی به پوړی ده موچاویاندا، ده لیت: ټیمه ش شکاین و وامانده زانی چی دارو به رد هیه سوارچاکه و به دواماندا دیت، ته قه فی ده لیت چوومه سهر نه سپه کهم تا چوومه تائیف.^۳

^۱ - له ته فسیری ټیبن که ټیر (ج ۲، ص ۵۰۶) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۳۰۴) دا واهاتوه، ټیبن منده و ټیبن عه ساکیر به کورتی لیوه ی هیناوه وه له (کنز العمال) دا هاتوه.

^۳ - له (البدایه والنهایه ج ۴، ص ۳۳۲) دا واهاتوه.

تہ بہ رانی لہ (المعجم الكبير والأوسط) لہ حہ کیمی کوپی حزامہ وہ ہیناویہ تی
 دلّیت: دہنگیکمان لہ ناسمانہ وہ بیست کہ ہاتہ سہر زہوی وہک دہنگی چہوو زیخ
 لہ تہشتیکدا وابوو، پیغہمبہر (ﷺ) ئہوہی وہشاندو ئیمہش شکاین.^۱
 ہہروہا دلّیت: پوژی بہدر پیغہمبہر (ﷺ) مشتّی زیخی ہہلگرت و بہ پروماندا
 وہشاندی و فہرموی (شاہت الوجوہ) ئیمہش شکاین، خواش ئہم ئایہ تہی دابہ زاند
 ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۲

تہ بہ رانی لہ ئین عہبباسہ وہ ہیناویہ تی پیغہمبہر (ﷺ) بہ علی (ﷺ)
 فہرمو (ناولنی کفا من حصی) (مشتّی زیخ بدہری) ئہویش پییدا، پیغہمبہر (ﷺ)
 بہ پروی دوژمندا وہشاندی و ہہمویان پربوو، ئہو ئایہ تہ دابہ زی ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ
 رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۳

بہیہقی لہ فہرمودہکے یہزیدی کوپی عامری سوائیہ وہ ہیناویہ تی دلّیت:
 پیغہمبہر (ﷺ) مشتّی خوئی ہہلگرت پاشان پرویکردہ بیباوہران و وہشاندی بہ
 پرویاندا و فہرموی (ارجعوا شاہت الوجوہ) ہہرکس دہگیشٹ بہ براکے ی ہاوارے
 چاوی دہکر.^۴

۱- (ہیسہ می ج ۶، ص ۸۴) دلّیت سہنہ دہکے ی حہسہ نہ.

۲- (ہیسہ می ج ۶، ص ۸۴) دلّیت سہنہ دہکے ی حہسہ نہ.

۳- (ہیسہ می ج ۶، ص ۸۴) دلّیت کہ سہکانی سہنہ دہکے صہحیحن.

۴- (البدایہ والنہایہ ج ۴، ۳۳۳) دا واہاتوہ.

به که مدانانی دوژمن له دیدی هاوہ لانه وه

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سهووده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت پوژی به در دوژمنان له بهر چاومان ژماره یان که مبوو تا من به هاوہ له که ی پال خوم وت وا ده بینی هفتا که س بن؟ وتی وا ده زانم سه د که س بن، تا که سیك له وانمان گرت و پرسیارمان لی کرد وتی هه زار که س بووین.^۱

سه رختن به بابوهران

(ئین سه عد ج ۲، ص ۷۱) له سه عیدی کوری جوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: پوژی خه ندهق له مه دینه بوو، نه بو سوفیانی کوری حه رب و هاوده مانی قوپه یش و کینانه و عویهینه ی کوری حصن و غه تغان و توله یعو به نی ئه سه دو ئه بولنه عوه رو به نی سه لیم هاتن، قوره یزه ش له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) به لینیکیان هه بوو، نه و به لینه یان شکاندو دایانه پال بیباوه ران، خواش نه و نایه ته ی له سه ر دابه زانن ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾ جبریل (علیه السلام) هات و ره شه بای له گه لدا بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) که جبریلی بینی سیجار فه رموی (الا ابشروا) (موژده تان لیبت) خوا ره شه بای بو بیباوه رن نارد و چادرین رما و په تیان بر او بارگه و بنه یان ژیر خاك كهوت، نه وانیش رایان کردو که س لاینه کرده وه به لای که سدا، خواش نه و نایه ته ی له سه ر دابه زانن ﴿إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾ ئه وکات پیغه مبه ری خوا (ﷺ) گه رایه وه.

(ئین سه عد ج ۲، ص ۷۷) له هه میدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: قسه و به لینی له نیوان پیغه مبه رو (ﷺ) قوره یزه دا هاتبوو، کاتی ئه حزاب هاتن و سه ربازیان

^۱ - له (المجمع ج ۶، ص ۸۴) دا هاتوه، ئین ئه بی حاته م و ئین جهریر له ئین مه سهووده وه به هه مان شیوه هیناویانی وه که له ته فسیری (ئین که شیر ج ۲، ص ۳۱۵) دا هاتوه.

بنا قوره یزه به لئینیان شکاندو دایانه پال بیباوه پان دژ به پیغه مبه ر(ﷺ) خوا ره بازو ره شه بای ناردو نه وانیش رایانکردو نه وانى دیکهش له قه لاکه یاندا مانه وه، رمووده که ی شه پری به نى قوره یزه ده هیئت.

به زار له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: شه وی نه حزب ره شه با هات بو ی تین و وتی برۆن تا پیغه مبه ر سهرده خین، به شه و گهرما ناچیت، نه و ره شه بای پیغه مبه رى(ﷺ) پی سهرخرا کزه بوو.^۱

رۆ بردن و له ناو بردنى دوژمنان

به زار له بوره یده وه هیناویه تی که سی پوژى ئوحد وتی: خوایه نه گهر چه ممد له سهر حقه پۆم ببه به زه ویدا، خواش پو ی برد به زه ویدا.^۲
نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۶) له نافی کوپی عاصمه وه هیناویه تی ده لیت: وه ی ده موچاوی پیغه مبه رى(ﷺ) خویناوی کرد عه بدوللای کوپی قینه نه بوو له زى هوزهل بوو، خوا بزنه کیوی به سهردا زال کرد هینده شاخی لیدا ■ کوشتی.

چاو له دهستان به نزاکانیان

نه حمه له عه بدوللای کوپی مغلی موزهینه وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له وده یبیه له گهل پیغه مبه ر(ﷺ) بووین، فهرمووده ی پیکه وتنى حوده یبیه دینی و یایدا هاتوو، له و باره دا بووین سی (۳۰) گهنجی چه کدار به پروماندا هاتن پیغه مبه ر(ﷺ) نزاى لیده کردن، خواش کویری کردن، ئیمهش چووین بویان و به

(ج ۶، ص ۶۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیح، ئین نه بی حاتم له ئین عه بباس و بن جهریر له عیکرمه وه به و اتایه هیناویانه وه له ته فسیری (ئین که شیر ج ۳، ص ۴۷۰) دا توه.

- (هه یسه می ج ۶، ۱۱۲) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

ديلمانگرتن، پيڻه مبهري (ﷺ) فرموي (ٿايا له به ليني كه سدا هاتوون يان ٿايا كه س پنه نايه كي پيداون) وتيان نا، ٺه ويش به ريدان، خواش ٺه م ٺايه ته ي دابه زاند ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَرْفِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ (الفتح: ٤٩).^١

ته به راني له زاذانه وه هيئاويه تي عهلي (ﷺ) قسه يه كي كردو كه سي به روي ده زاني، عهلي (ﷺ) پيئي وت: ٺه گهر دروم كردبي نزا ت ليده كه م، وتي نزا بكه، عهلي نزا ي ليكرد، لا نه چوو تا كبرا كويڙ بوو.^٢

ٺه بو نه عيميش له (الدلائل ص ٢١١) له عه ماره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: عهلي (ﷺ) قسه يه كي بو كه سيك كرد، كه سه كه ش پيئي وت درو ده كه يت، كبرا هه ٺه سا تا كويڙ بوو.

ٺيبن ٺه بي دنيا له زاذانه وه هيئاويه تي كه سي قسه يه كي كرد بو عهلي (ﷺ)، ٺه ويش وتي ده بينم درو ده كه يت، وتي نا وتي ٺه گهر درو بكه يت نزا ت ليده كه م، وتي نزا بكه، عهلي (ﷺ) نزا ي ليكرد، كبرا هه ٺه سا ■ كويڙ بوو.^٣

ٺه بو نه عيم له (الحلية ج ١، ص ٩٦) له ٺيبن عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي مه روان خه لكان يكي نار بو لاي سه عيدي كوي زيد تا له سه ر ٺه رواي كچي ٺه ويس بدوينن كه له سه ر شتي ده مه قاله ي له گهل ببوو، ٺه ويش وتي وام نيشانده دن سته مي ليده كه م من له پيڻه مبهري (ﷺ) بيستوه ده يفرموو (من ظلم شبرا من الارض طوقه يوم القيامة من سبع ارضين) (هر كه س بستي خاك سته م بكات له پوڙي دوايدا له

^١ - (هيسه مي ج ٦، ص ١٤٥) ده لئيت كه سه كاني سه نه ده كه سه حيحن، نه سائي به هه مان شيوه هيئاويه تي، وه كه له ته فسيري (ٺيبن كه ٿير ج ٤، ص ١٩٢) دا هاتوه.

^٢ - (هيسه مي ج ٩، ص ١١٦) ده لئيت له سه نه ده كه دا عه معماري حه زره مي هيه كه نايناسم و كه سه كاني ديكي سه نه ده كه جي متمانن، ته واو.

^٣ - له (البداية والنهاية ج ٨، ص ٥) دا واهاتوه.

حهوت زهويدا پهنگ دهدری) خوايه ئه و ژنه درؤ دهکات نهيمريئى تا کويرى دهکيت و گوږهکى بيرهکى بيت، دهليئت: سويند بهخوا نه مرد تا کوير بوو و ده رچوو له ماله کهيدا دهگهراو وريا بوو، کهوته ناو بيرهکى و بوو به گوږى.^۱

ئه بو نه عيم له (ج ۱، ص ۹۷) له ئه بوبه کرى کوږى موچه ممه دى کوږى عه مري کوږى حه مزه وه هيناييه تى ئه روا داواى سه رکه وتنى له سه ر سه عى دى کوږى زه يد کرد، داواکى لای مه روانى کوږى حه کم کرد، خوايه ئه و ژنه دهليئت سته مم ليکړدوه، ئه گه ر درؤ دهکات خوايه کويرى بکه و بيخه ر نه ناو بيرهکى و له مافم پووناکيه ک نيشان بده که بؤ موسلمانان ئه وه پوون بکاته وه سته مم ليئنه کردوه، دهليئت: له م باره دا بوو که عقيق لافاويکى بى وينه ي هينا، به وه ئه و سنووره ناکوکيه ي نيوانيانى ئاشکرا کرد، ده رکه وت سه عى د له وه دا راستگو بوو، مانگيکى نه خاياند تا کوير بوو، ئه و ژنه به ناو زه ويه کهيدا دهگه را کهوته بيرهکى، دهليئت: ئيمه مير منال بووين و گويمان له که س بؤ که س دهگرت ده يوت: خوا وه ئه روا کويرت بکات، ئيمه وامانده زانى ئه رواى درنده دهليئت: که چى سه يرمانکرد ئه و ئه روايه دهليئت که سه عى د نزاي ليکړد، خه لکى باسيان دهکردن چؤن خوا نزاي گيرا کردوه.

ته به رانى له ئه بو ره جادى عه تاريه وه هيناييه تى دهليئت: قسه مه لين به عه لى و که س له ئالو به يت چونکه دراوسيه کمان له بله جيم بوو وتى: سه يرى ئه و فاسقه ناکه ن حوسه ينى کوږى عه لى خوا بيکوژيئت؟ خوا دوو ئاماژه ي له چاوانيدا نوو شکرد و کويرى کرد.^۲

- له عروه شه وه به هه مان شيوه هيناييه تى.

- هه يسه مى ج ۹، ص ۱۹۶ دهليئت: که سه کانى سه نه ده که سه حيحن، ته واو.

حه‌وت زه‌ویدا په‌نگ ده‌دری) خ‌وایه‌ ئه‌و ژنه‌ درۆ ده‌کات نه‌یمرینی تا کویری ده‌که‌یت و گوڤه‌که‌ی بیره‌که‌ی بی‌ت، ده‌لێت: سویند به‌خوا نه‌مرد تا کویر بوو ده‌رچوو له‌ ماله‌که‌یدا ده‌گه‌راو وریا بوو، که‌وته‌ ناو بیره‌که‌ی و بوو به‌ گوڤی.^۱

ئه‌بو نه‌عیم له‌ (ج ۱، ص ۹۷) له‌ ئه‌ب‌وبه‌کری کوڤی موحه‌مه‌دی کوڤی عه‌مری کوڤی هه‌مزوه‌ هیناویه‌تی ئه‌روا دا‌وای سه‌رکه‌وتنی له‌سه‌ر سه‌عیدی کوڤی زه‌ید کرد، دا‌واکه‌ی لای مه‌روانی کوڤی هه‌که‌م کرد، خ‌وایه‌ ئه‌و ژنه‌ ده‌لێت سته‌مم لی‌کردوه‌، ئه‌گه‌ر درۆ ده‌کات خ‌وایه‌ کویری بکه‌و بیخه‌ره‌ ناو بیره‌که‌ی و له‌ مافم پووناکیه‌ک نیشان بده‌ که‌ بۆ مو‌سلمانان ئه‌وه‌ پوون بکاته‌وه‌ سته‌مم لی‌نه‌کردوه‌، ده‌لێت: له‌م باره‌دا بوو که‌ عه‌قیق لا‌فاوێکی بی‌ وی‌نه‌ی هینا، به‌وه‌ ئه‌و سنووره‌ نا‌کوکیه‌ی نی‌وانیانی ئاشکرا کرد، ده‌رکه‌وت سه‌عید له‌وه‌دا راستگو‌ بوو، مانگیکی نه‌خایاند تا کویر بوو، ئه‌و ژنه‌ به‌ناو زه‌ویه‌که‌یدا ده‌گه‌را که‌وته‌ بیره‌که‌ی، ده‌لێت: ئی‌مه‌ می‌ر منال‌ بووین و گو‌ی‌مان له‌ که‌س بۆ که‌س ده‌گرت ده‌یوت: خوا وه‌ک ئه‌روا کو‌یرت بکات، ئی‌مه‌ وامانده‌زانی ئه‌روای درنده‌ ده‌لێت: که‌چی سه‌یرمان‌کرد ئه‌و ئه‌روایه‌ ده‌لێت که‌ سه‌عید نزای لی‌کرد، خه‌لکی باسیان ده‌کردن چۆن خوا نزای گیرا‌کردوه‌.

ته‌به‌رانی له‌ ئه‌بو ره‌جادی عه‌تاریه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لێت: قسه‌ مه‌لێن به‌ عه‌لی که‌س له‌ ئالو به‌یت چونکه‌ درا‌وسینه‌که‌مان له‌ بله‌ه‌جیم بوو وتی: سه‌یری ئه‌و فاسقه‌ نا‌که‌ن حوسه‌ینی کوڤی عه‌لی خوا بی‌کوژیت؟ خوا دوو ئاماژه‌ی له‌ چا‌وانیدا تو‌وش‌کرد و کویری کرد.^۲

۱ - له‌ عروه‌شه‌وه‌ به‌ هه‌مان شی‌وه‌ هیناویه‌تی.

۲ - هه‌یسه‌می ج ۹، ص ۱۹۶ ده‌لێت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحن، ته‌واو.

پیدانه و هی بینایی به نزاکانیان

ئەبو دەئیم له (الدلائل النبوة ص ۶۳) له ئیبن عەباسه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له مزگه وتدا قورئانی ده خویندو به ئاشکرا ده خویند □ خه لکی له قورەیش پیی بیزار بوون □ هه ستان □ لایه ن، ده ستیان برد بو گه ردنیان و هه مو کویرو نابینا بوون، هاتن بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتیان: بو خاتری خواو له بهر خزما یه تی ئەی موحه ممه د، ده لیت: چی به شی قورەیش بوو له گه ل پیغه مبه (ﷺ) نزیکایه تیان هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) نزای کرد □ ئەوه یان له سه ر لاچوو، ئەو کات خوا ئەو ئایه ته ی دابه زاند ﴿وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ □ ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَلَّذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ده لیت: که س له وانه باوه ریانه نه هینا.

ته به رانی له قه تاده ی کوپی نوعمه وه هیناو یه تی ده لیت: که وانی پێشکه شی پیغه مبه (ﷺ) کرا، ئەویش پوژی ئوحو دای به من، منیش له بهرده م پیغه مبه (ﷺ) تیرم پی هاویش □ له کار کهوت، له بهرده م پیغه مبه (ﷺ) وه ستام و تیره کانم بهر خۆم ده دا □ هه رکات تیری به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) ده هات خۆم ده دایه به ری و سه رم بهر پیغه مبه (ﷺ) ده کهوت بی ئەوه ی تیری بوه شینم، کوئا تیریان به سه رووی کو لم کهوت و کوو جه مبه که جیا کهوت، به ده ستم پیلووم گرتو له ده ستمدا بردم به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) که پیغه مبه (ﷺ) بینی چاره کانی فرمی سکیان پشت و فرمووی (اللهم ان قتاده قد اوجه نبيك بوجه فاجعلنا احسن عينيه واحدهما نظرا) (خوایه قه تاده پرووی خوی خسه به پیغه مبه ره کهت ده ی چاره کانی بکه به باشتیرین و به هیزترین بینین) خواش نزا که ی گیرا کرد.^۱

^۱ - (هه یسه می ج ۸، ص ۲۹۷) ده لیت له سه ته ده کهیدا که س هه ن که نایاننا سم، ئەبو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۴) له قه تاده وه به هه مان شیوه هیناو یه تی، (ئین سه عد ج ۳، ص ۴۵۳) له عاصمی کوپی عومه ری کوپی قه تاده وه به کورتی هیناو یه تی.

دارقوتنی و ثین شاهین له مهحمودی کوپی لبیدهوه له قهتادهوه هیناویهتی که پوژی نوحود چاوی پیکراو کهوته سهر کولمی، پیغهمبر(ﷺ) خستیهوه شوینی خوی، نهو چاوهی بوو به سهلامهترین چاوی.^۱

بهغهوی و نهبو یهعلا له عاصمی کوپی عومهری کوپی قهتاده له قهتادهی کوپی نوعامهوه هیناویهتی پوژی بهدر چاوی بهر کهوت و پیلوی لهسهر کولمی کهوت، ویستیان بیپن، وتیان نا با فرمان له پیغهمبر(ﷺ) وهربگرین، که چون بو لای فهرمووی نا، پاشان بانگی کردو له شوینی خوی داینایهوهو دواتر ئیدی نهیدهزانی کام چاوی وای لیها توه.^۲

نهبو یهعلا له عهبدوپهحمانی کوپی حارشی کوپی عوبهیده له باپیریوه هیناویهتی دهلیت: له پوژی نوحود چاوی نهبو زهر پیکرا، پیغهمبر(ﷺ) تفی لیذا نهوه چاکترین چاوی دهرجوو.^۳

نهبو نهعیم له(الدلائل ص ۲۲۳) له رفاعهی کوپی رافعهوه هیناویهتی دهلیت: پوژی بهدر تیری وهشینراو چاوی کویر کردم، پیغهمبر(ﷺ) تفی لیذاو نزای بو کردم، ئیدی هیچ نازاری نهدام، ثین نهبی شهیبه له کهسیک له بهنی سلامان له دایکیهوه هیناویهتی حهیبی کوپی فوهیکی خالوی بوی گیرایهوه باری بردی بو لای پیغهمبر(ﷺ) و چاوهکانی سپی هه لگهرا بوون و هیچی پی نهدهبینین، پرسپاری لیکرد وتی: من لهسهر وشتی خوم فیتر دهکرد که پیم کهوته سهر هیلکه ماری و چاوهکانم تووش بوون،

^۱ - دارقوتنی و بهیهقی له نهبو سهعیدی خودریهوه به هه مان شیوه هیناویانه، له(الأصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه، نهبو نهعیم له(الدلائل ص ۱۷۴) له قهتادهوه به هه مان شیوه هیناویهتی، له گیرانه وکهیدا هاتوه: چاکترین و بهمینترین چاوی بوو.

^۲ - له(الأصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه،(هه یسه می ج ۸، ۲۹۸) دهلیت یه حیای کوپی نهبولحه میدی حهمانی له سه نه دهکی نهبو یه علادا ههیه که لاوازه.

^۳ - (هه یسه می ج ۸، ص ۲۹۸) دهلیت له سه نه ده که دا عه بدولعه یزی کوپی عیمران ههیه که لاوازه.

پیغه مبه (ع) فووی کرد به چاوه کانیدا به وه بینایی پی به خشرایه وه، ده لیت: بینیم ده زووی ده کرد به ده زیدا کاتی ته مهنی هه شتا سال بوو چاوه کانیشی سپی بوون.^۱

فاکهی و ئین منده له سه عدی کوپی ئیبراهیمه وه هیناویانه ده لیت: زهنیره ی پومی موسلمان بوو، بینایی له ده ست دا، بیباوه پان وتیان: لات و عوززا کویریانکرد، نه ویش وتی من بروام نیه به لات و عوززا، خواش بینایی بو گپراهیه وه، موحه ممه دی کوپی عوسمانی کوپی شه یبه له میژووه کهیدا له نه سه وه هیناویانه ده لیت: ئوم هانیکی کچی نه بو تالیب پی و تم: نه بو به کر زهنیره ی ئازاد کرد که چی به ئازاد کردنی چاوی له ده ستدا، قورده ش وتیان لات و عوززا کویریان کردوه، زهنیره وتی: به مالی خوا درو ده کن، لات و عوززا سوود و زیانیان به ده ست نیه، خوی گهره ش بینایی بو گپراهیه وه.^۲

هه ژاندنی ریزو پی دوژمن به (الله اکبر و لا اله الا الله) وتن

حاکم له هیتامی کوپی عاصی ئومه ویه وه (ع) هیناویانه ده لیت: من و که سیکی دی نیردراین بو لای هیره قلی به رپرسی پوم تا بانگی بکهین بو ئیسلام، چووین تا گه یشتینه (الغوطه) ی دیمه شق، لای جوبله ی کوپی نه یهمی غه سانی دابه زین و چووینه ژورر بو لای، سهیرمانکرد له سه ر جیگه که ی بوو، نیردراوی خوی نارد تا قسه ی له گه ل بکهین، وتمان به خوا له گه ل نیردراودا قسه ناکهین، نیردراوه که ش گه راپیه وه بو لای و هه والی نه وه ی پید، نه ویش موله تی پیداین و وتی قسه بکهن، هیتامی کوپی عاص دواندی و بانگی کرد بو لای ئیسلام، جلیکی رشی

^۱ - ئین سکن ده لیت ته نها موحه ممه دی کوپی بیشر هیناویانه تی و بو حه بییش ته نها ئهم فه رموده ده بینم، له (الاصابة ج ۱، ص ۳۰۸) دا واهاتوه، ته به رانییش له که سی له سلامانی کوپی سه عید له دایکیه وه به هه مان شیوه هیناویانه تی به لام له گپراهیه که ی ئهمدا هاتوه: من وشتره کانم به ریده کردن، (هه یثه می ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت: له سه نه ده که دا که سی وا هه ن که نایانناسم، نه بو نه عیم

له (الدلائل ص ۲۲۳) به و سه نه ده به هه مان شیوه هیناویانه تی

^۲ - له (الاصابة ج ۴، ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

له بهر دا بوو، هیثم پئی وت: ئه وه چیه له سهرت؟ وتی پویشیومه و سویندم
 خواردوه لای نه بهم ■ ئیوه له شام دهرده کهم، ئه ویش وتی به خوا ئه و شوینه ت
 لیده سینین پشت به خوا و دهسه لاتی پاشای گهره شتان لیداده پنین، پیغه مبه رمان
 موحه ممه د(ﷺ) هه وائی ئه وه ی پیداوین، وتی: ئیوه نایگرن، خه لکی ده یگرن پوژ
 به پوژوو و شه و بیدارن، ئه ی ئیوه پوژووتان چونه؟ ئیمه ش پیمان وت چونه،
 ده موچاوی ره ش هه لگه راو وتی: هه ستن، له گه لماندا نیژدراوی نارد بو لای پاشا،
 ئیمه ش چووین تا له شار نزیک بووینه وه، ئه وه ی له گه لمان بوو وتی: ئه و
 ئاژه لانه تان ناچه ناو شاری پاشا، ئه گهر ویستتان له سهر ئه سپی برزن و ولاخی
 چاک سوارتان ده کهین، وتمان به خوا به مانه ده چینه ژووره وه، هه لیان نارد بو پاشا
 که سوورن له سهر ئه وه ی به و ولاخانه بینه ژوور، ئه ویش فه رمانی کرد به و لاخی
 خو مانه وه بجینه ژوور، چووینه ژوورو شمشیرمان هه لکردبوو تا چووینه
 ژووره که ی، له وئ ولاخه کانه مان دانیشاند و ئه ویش سه یری ده کردن، وتمان(لااله
 الاالله والله اکبر) خوا ده زانی ژووره که دهنگی دایه وه و دهه ژا وه لقی که ره شه بای
 به ربکه وئ، ئه ویش هه وائی بو ناردین بو تان نیه لای ئیمه به ئاشکرا نایینتان
 بخوینن، هه وائی بو ناردین بینه ژووره وه، ئیمه ش چووینه ژوور بو لای و ئه ویش
 له سهر جیگه یه کی بوو به تریقی پو می لابوو و هه رچی شتی ده وری هه یه
 سووربوو جلی سووریشی له بهر بوو، لی ئی نزیک بووینه وه و ئه ویش پیکه نی، وتی:
 چونه ئه گهر سه لامی نیوان خو تانم لیبکه ن؟ که سی لای بوو زور ره وانبیژیه نه قسه ی
 ده کردو قسه ی زوری ده کرد، وتمان سه لامی نیوان خو مان بو تو دروست نیه و
 سه لامی باوی ئیوه ش بو ئیمه دروست نیه، سه لامی پیبکه یین بو تو، وتی: ئه ی
 سه لامی نیوان خو تان چونه؟ وتمان السلام علیک، وتی ئه ی سه لامتان بو پاشاتان
 چونه؟ وتمان هه مان شته، وتی: ئه و چو ن وه لامتان ده داته وه؟ وتمان هه ر به و
 شیوه، وتی ئه ی گه وره ترین وته تان چیه؟ وتمان(لااله الا الله والله اکبر) کاتی وتمان
 خوا ده زانی ژووره که له ریه وه تا سه ری بو به رز کرده وه، وتی ئه و وشه ی وتتان

کاتی ژووره که ی هه ژاند هه رچی دهیلین له مائی خوتاندا ژووره کانتان وا دهلر نه وه؟ وتمان نا، تهنه بۆ تو ئه مه مان دیوه، وتی خوزگه هه رچی دهیلین هه موو شتی له لاتان بله ریتته وه با نیوهی دهسه لاتى منیش بچی، وتمان بۆ چی؟ وتی چونکه شان و شکوی که متر ده کردو شیواوتر بوو تا له بارى پیغه مبه رایه تی نه بی و فیلی خه لکی بی، پاشان پرسیارى لی کردین له سه ره هه ر شتی که ده یویست، ئیمه ش هه والمان پیده دا، پاشان وتی نویژو پوژووتان چونه؟ ئیمه ش هه والمان پیدا، وتی هه ستن، فه رمانی کرد شوینیکى باشیان بۆ داناین، له گوندی میوانداری دایناین و سى پوژ له وی بووین، شه وی هه والی ناردو چووین بۆ لای، داوی دو باره کردنه وهی قسه که ی کردین، ئیمه ش وتمان وه، پاشان داوی شتیکی کرد وهك قاپی چوار گوشه ی گه وه ی زیر پوش وابوو که تیایدا چه ند مائیکی بچوک بوون و ده رگایه کیان هه بوو، مال و قوفلیکی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی ده رهینا، بلا و مان کرده وه سه یرمان کرد وینه یه کی سووری تی دایه، تیایدا که سیکی چاو گه وه و زه به لاح و مل به رزی تی دابوو که نمونه ی وام نه دیبوو، پیا وه که ریشی نه بوو و دوو پرچی هه بوو که چاکترین بوون له وهی خوا دروستی کردوه، وتی ده زانن ئه وه کییه؟ وتمان نان وتی ئه وه ئاده مه (علیه السلام) ئه وه له هه موو که س مووی زیاتر بووه، پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی ده رهینا و تیایدا وینه یه کی سپی هه بوو و قژیکی هه بوو وهك مووی و چاوسوورو بالابه رزو ریش جوان، وتی ده زانن ئه وه کییه؟ وتمان نا، وتی وتی ئه وه نوح (علیه السلام) بوو، پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی ره شی کرده وه و تیایدا که سی زور سپی و چاو جوان و ته ویل پان و کولم ئال و ریشی سپی تی دا بوو وهك ئه وه ی زه رده خه نه بکات، وتی ئه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه ئیبراهیمه (علیه السلام) پاشان ده رگایه کی دیکه ی کرده وه وینه یه کی سپی تی دا بوو و سویند به خوا پیغه مبه ری خوا بوو، وتی ئه وه ده ناسن؟ وتمان به لی ئه وه موحه ممه دی پیغه مبه ری خوا یه، ئینجا گریاین، ده لیت خوا ده زانی وه ستا بوو

دواتر دانىشت و وتى بەخوا ئەو خۆيەتى، وتمان بەلى ئەو خۆيەتى دەلىيت سەيرى دەكەيت، ئەۋىش ماۋەيەك سەيرى دەكرد، پاشان وتى ئەو كۆتا ژور بوو بەلام من پىشمخست بۆتان تابزانم چىتان لايە، پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا و يئەيەكى زۆر ئەسمەرى پەشى تىدابوو كە سى گىرژو موۋولول و چاقوۋول و توند بىن و مۆن و دان تىكەلبوۋى تىدا بوون لىۋى بەرەو سەر چوۋبوو ۋەك كەسى زۆر توۋرە بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتيان نا، وتى ئەو موۋسايە (عليه السلام) لە پاليدا و يئەيەك ھەبو ھاۋ شىۋەى بەلام قىژ چەورو تەۋىل پان و چاۋرەش بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو ھاۋرونى كۆپى عىمرانە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و يئەى كەسى بوو بالا نىۋەندو گىرژ بوو ۋەك توۋرە ۋابوون وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو لوۋطە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى دەرھىنا و يئەى كەسىكى سىپى رەنگى تىكەل بە سوۋرېو، ئىسكى لوۋتى پان و سەرى لوۋتى بەرزو تەنك بوو، كۆلم سوۋكى دەموچاۋجوانى تىدا بوو، وتى ئايا ئەو دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو ئىسحاقە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى تىدابوو و يئەيەكى تىدابوو لە ئىسحاق دەچوۋ بەلام لەسەر لىۋى بوو، ئوتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو يەعقوبە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا و يئەى كەسىكى سىپى دەموچاۋ جوانى لوۋت نىمچە بەرزو بالا بەرز بوو كە كە پوۋناكىەكە بەسەر دەموچاۋيدا زال بوو كە لە پوۋخسارىەو خشوع ديار بوو بەرەو رەنگ سوۋرى دەچوۋ، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئىسماعىلە (عليه السلام) باپىرى پىغەمبەرەكەتان پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى تىدابوو كە و يئەيەكى ئادەمى تىدابوو پوۋخسارى دەتوت خۆرە، وتى ئايا ئەو دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو يوسفە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كردهو ھاۋرىشمىكى سىپى لى

دهر هیئا که وینهی که سیکی سووری قاچ باریکی چاوکزی سک گه وری تیدابوو که شمشیری له دهست بوو، وتی ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه داوده (علیه السلام)، پاشان دهر گایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی سپی تیدابوو وینهی که سیکی بالابه رزی قاچ دریژنی تیدابوو که سواری ئه سپی ببوو وتی: ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه سوله یمانی کوپی داوده (علیه السلام)، پاشان دهر گایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی رهشی لی دهر هیئا که وینهی کی سپی تیدابوو گهنجیکی تیدابوو که پیشی زور رهش و قرژی زور چاو جوان و ده موچاو شیرینی تیدابوو، وتی ئه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه عیسای کوپی مهربمه (علیه السلام) وتمان ئه و وینانه ت له کوئی بوو؟ چونکه ئیمه نازانین ئه وانه وینهی پیغه مبه رانن بلام له وه ده چی به وهی وینهی پیغه مبه ری خو مان وه ک خو ی بی نی، وتی ئا ده م (علیه السلام) داوای له په روه رد گاری کرد پیغه مبه ران له نه وه کانی نیشان بدات خواش وینهی ئه وانی دابه زانند بوئی، ئه وه له خه زینه ی ئا ده م له پوژئاوای خوړه وه بوو، ذولقه رنه ی له پوژئاوای خوړه وه ده ری هیئا و دای به دانیا ل، پاشان وتی: به خوا حه زده کم له م ده سه لاتم نه بوایه و به نده یه ک بو مایه تا بیمه لای تا مردن، پاشان خه لات ی چاکی کردین و دهر فه تی پیداین، کاتی هاتن بو لای ئه بوبه کر بو مان گیرایه وه چیمان دیوه و چی پیوتین و ۳ خه لاتیکی کردین ئه بوبه کر گریا و وتی هه ژار بووه ئه گه ر خوا خیری بو بو یستایه وای ده کرد، پاشان وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) هه وائی پیداوین ئه وان و جووله کهش وه سف و شیوه ی موحه ممه دیان لایه و ده یزانن،^۱ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۶۳) دا هاتووه تیایدا

۱- ئه بو به کری به یه قی له (دلائل النبوة) له حاکمه وه هیئا ویه تی و سه نه ده که شی گرفت ی نیه، له ته فسیری (ئین که ثیر ج ۲، ص ۲۵۱) دا هاتووه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۳۲۲) له به یه قیه وه هه مووی هیئا وه پاشان ده لیت ئین که ثیر ده لیت ئه م فه رموده سه نه ده کی جه ییده و که سه کانی جی متمانه ن، ته و او. ئه بو نه عیم له (الدلائل النبوة ص ۹) له موسای کوپی عوقبه وه به و شیوه چیرۆکه کی هیئا وه، له فه رموده که ی هیثامی کوپی عاصدا باسی ئه بوبه کر نه هاتووه، باسی له فه رموده یه کدا هاتووه که به یه قی له جو به یری کوپی مه ته وه هیئا ویه تی.

دەلى: پىيان وتە: سەيركە ئايا وئەنى دەبىنىت، سەيرمىرد سىفەت و وئەنى
پىغەمبەرم (ﷺ) بىنى، وئەنى سىفەتتى ئەبۇبەكرىم بىنى كە لە دواى
پىغەمبەروە (ﷺ) بو، پىيان وتە: سىفەتتى دەبىنىت؟ وتە بەلى، وتيان ئەو
خۇيەتتى و ئامارەيان كىرد بو سىفەتتى پىغەمبەرم (ﷺ) وتە ئەرى بەخا شايەتتى
دەدم خۇيەتتى، وتيان ئەو دەستى بە دوايەو گىرتوۋ دەيناسى؟ وتە بەلى، وتيان
شايەتتى دەدەين ئەو ھاۋەلتانە و ھەروە خەلىفە دواى پىغەمبەرتانە،^۱

تەبەرانى ھىناۋىيەتتى و تىيادا ھاتوۋ: وتە ئەو كەسەى لە دواۋى ۋەستوۋ
كىيە؟ وتى ھەر پىغەمبەرى دواى خۇى پىغەمبەرى ھەبوۋ، بەلام ئەم پىغەمبەريان
لە دواى ئەو ھىچ پىغەمبەرى نىو ئەو دواۋى خەلىفە دواۋى خۇيەتتى،
سەيرمىرد سىفەتتى ئەبۇبەكرى لەخۇ دەگىرت^۲.

ئىبن جەرىز لە مىژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۹۷) لە چەند كەسىكى (غەسان و
بلقىن) ھە ھىناۋىيەتتى دەلىت: خوا پاداشتى موسولمانان بداتەو لەسەر خۇپراگىيان
لە پۇژانى حىمىس بەۋى خەلكى مىسر شەژان و ھەژان داىگىرتن، چونكە
موسولمانان بۇيان ھەستو ۋەلىكەكەيدا كىرىان كىردو لەگەلىاندا پۇمىيەكان لە شارددا ھەژان و
ھەموان خۇيان نەدەگىرت و دەھەژان، بۇيە پايانكرد بو لاي سەركىردەو دەم
پاستەكانيان تا داۋاى ئاشتەۋايى بكن، بەلام ۋەلاميان نەدانەو ۋە بەۋە زەلىليان
كىردن، پاشان (الله اكبر) يكى دىكەيان كىردو بەۋە مال ۋە ھوشە گەلىكى زورى
داگىرتەو ۋە ھەموو پايانكرد بو لاي سەركىردەو دەمپاستەكانيان و وتيان ئايا ھىچ بو
سزاي خوا نابىنن؟ ئەۋانىش ۋەلاميان دانەو، بو جۇرە تا كۇتايى چىرۇكەكە دىنى.

۱ - بوخارى لە مىژوۋەكەيدا بە كورتى ھىناۋىيەتتى.

۲ - ضعيف.

۳ - ھەيسەمى ج ۸، ۲۳۴) دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى ۋا ھەن كە نايانناسم، ئەبو نەعیم لە (دلائل النبوة ص ۹)
بە ھەمان شىۋەى گىرەنەۋەكى بەيھەقى ھىناۋىيەتتى.

(گه‌یشتنی ده‌نگ به ناسوکان)

به‌یه‌قی و لاله‌کانی له (شرح السنة) و زه‌ین عاقولی له (الفوائد) و ئین نه‌عرابی له (کرامات الأولیاء) له ئین عومره‌وه هی‌ناویانه ده‌لیت: عومر (ﷺ) سوپایه‌کی به‌پرکردو که‌سی کرد به سه‌رکرده‌یان که به ساریه (ﷺ) بانگده‌کرا، عومر (ﷺ) و تازی د‌ه‌دا هاواری ده‌کرد نه‌ی ساریه شاخه‌که، نه‌ی ساریه شاخه‌که، پاشان نیردراوی سوپا هاته‌وه عومر پرسپاری لیکرد، نه‌ویش وتی نه‌ی نه‌میری باوه‌رداران که شکاین، نه‌و کات ده‌نگیکمان بیست ده‌یوت نه‌ی ساریه شاخه‌که، نیمه‌ش پشتمان دا به شاخه‌که‌وه به‌وه خوا شکاندنی، ده‌لیت: به عومر و ترا تو بویت نه‌و هاوارت کرد، حه‌رمه‌له به سه‌نه‌دی حه‌سه‌ن هی‌ناویه‌تی، ئین مه‌رده‌ویه له ئین عومر له باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی پوژی هینی و تازی د‌ه‌دا، له وتاره‌که‌یدا ده‌چوو تا وتی: نه‌ی ساریه شاخه‌که هه‌رکه‌س گورگ بله‌وه‌پینی سته‌م ده‌کات، خه‌لکی سه‌یری یه‌ک‌دیده‌دی‌ان کرد، عه‌لی (ﷺ) پی‌ی وتن: له‌وه‌ی دی ده‌رده‌چن، که لی‌یوویه‌وه پرسپاریان لیکرد، نه‌ویش وتی: ده‌روونم ده‌یوت بی‌باوه‌ران براکانی نیمه‌یان شکاندووه و نه‌وانیش به شاخی‌کدا تی‌ده‌په‌رن، نه‌گه‌ر لا بده‌نه‌وه به لایدا هه‌رکه‌س بی‌ت ده‌یکوژن، نه‌گه‌ریش به‌رون له‌ناو ده‌چن، بو‌یه نه‌وه‌م وت که ئیوه ده‌لین بیستووتانه، ده‌لیت: موژده ده‌ر پاش مانگی‌هات و وتی ده‌نکی عومره‌مان له‌و پوژده‌دا بیستووه، ده‌لیت لاماندا بو شاخه‌که و خوا فه‌تی پی‌ی به‌خشین، خه‌لکی به‌عه‌لییان وت بیستت عومر چی وت (نه‌ی ساریه) له کاتی‌کدا له‌سه‌ر مینه‌به‌ر و تازی د‌ه‌دا؟ وتی هاوار بو‌تان واز بینن له عومر چونکه بجیته ناو هه‌رشتی لی‌ی ده‌ریاز ده‌بی^{۱۷}.

۱ - صحیح.

۲ - ئین که‌ثیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۳۱) دا ده‌لیت: له‌سه‌ر دروستی فرموده‌که‌ی مالیک قسه‌یه‌که هیه، ته‌واو.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لە ڕێگەی نەسری کوپی تەریفەو هەیناویەتی و لە گێڕانەو هەکیدایەتی: عومەر و تی داکەوتە دلمەو دۆژمن بەرەو شاخ ڕاویان ناو، بەلکو بەندەیهکی خوا دەنگم بگەیهنیت پێی، ئەبوو نەعیم (ص ۲۱۱) لە ڕێگەی عومەری کوپی دارنەو هەیناویەتی و لە گێڕانەو هەکیدایەتی: هاتوو: عەبدو ڕحمانی کوپی عەوف هاتە ژوور بۆ لای و تی: زیاترین شتی که لەسەر تو سەرکۆنەیان دەکەم ئەو یە تو له خۆتەو قەسەیهکیان بۆ دەکەیت لە کاتی کدا و تارت دەدا هاوارت کرد: ئەی ساریه شاخەکه، ئەو چی بوو؟ تی بەخوا بە دەست خۆم نەبوو، بینیم لە نزیك شاخی که لەملاو لەولاو دەهاتن بۆیان، منیش خۆم نەگرت و تەم: ئەی ساریه شاخەکه، بەلکو بچنە شاخەکه بەو شیو مانەو تا نێردراوی ساریه نامە ی ساریه هینا و هات و تیایدا نووسی بووی پۆژی هەینی دۆژمنان پێمان گەیشتن و شەرمان لەگەڵ کردن لە نوێژی بەیانیهو تا نوێژی هەینی بەردەوام لە شەردا بووین، سیبەری خۆر لار بوویهو که بیستمان کەسی هاواری دەکرد ئەی ساریه شاخەکه، ئەی ساریه شاخەکه، ئێمەش چووین بۆ شاخەکهو بەردەوام بەسەر دۆژمنماندا سەرکەوتین تا خوا شکاندنی و کوشتنی، ئەوانە ی سەرکۆنەیان کرد و تیان: واز لەو کابرا بینن چونکە نیشانی دراو. وادی لەزیدی کوپی ئەسەلم و یەعقوبی کوپی زەیدەو هەیناویەتی وەک لە (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۱۳۱) دا هاتوو. لە گێڕانەو هەکیدایەتی: هاتوو: بە عومەری کوپی خەتتاب و ترا ئەو قەسە چی بوو؟ تی بەخوا هەروا کەوتە سەر زمانو و تەم، ئێین کەثیر دەلیت: ئەو ڕێگەی سەنەدانە پشگیری یە کدی دەکەن، تەواو.

تەبەرانی لە عەزە ی کچی عاصی کوپی ئەبوو قورصافەو هەیناویەتی دەلیت: پۆم کوپیکی ئەبوو قورصاف یان بە دیلگرت، ئەبوو قورصافە لە هەموو کاتی نوێژ کدا دەچوو یە سەر شۆرە ی عەسقەلان و هاواری دەکرد: ئەی فلان کاتی نوێژە، هەرچی لە پۆمدا بوون دەنگیان دەبیست.

۱ - ئێین کەثیر و پاشان ئێین حەجەر سەنەدەکی ئێین وەهەب بە حەسەن دادەنێن.

۲ - (هەشەمی ۹، ص ۳۹۶) دەلیت کەسەکانی سەنەدەکه جی متمانهن.

(بیستنی هوتافه کان)

ئین سهد (ج ۲، ص ۲۷۷) له ئین عه ببا سه وه (الله) هیناویه تی ده لیت: کاتی پیغه مبهه (الله) کوچی دواایی کرد ئه وانه ی ده یانشورد ناکوک بوون، دهنگیکیان بیست و نه یانده زانی کییه دهیوت: پیغه مبهه رتان به جله کانیه وه بشون، به وه پیغه مبهه (الله) به جله که یه وه شور درا.

حاکم (ج ۳، ص ۶۷) له ئین عه ببا سه وه (الله) هیناویه تی پیغه مبهه (الله) ئه بوو موسای به سه رکردایه تی سهریه کی ده ریا نارد، ئه وه له ده ریادا به شه و ده یبردن به ریوه که له سه ره وه هاواری لیگردن: ئایا قه زایه کتان پی بلیم که خوا له سه ر خوی داناوه؟ هه رکه س له بهر خوا له پوژیکی هاویندا تینووی بیت مافه له سه ر خوا له پوژی تینویتی گه ورده دا تینویتی بشکینی.^۲

ئه بوو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۶۰) له ئه بوو بورده له ئه بوو موسا وه (الله) هیناویه تی ده لیت: ده رچووین بو جیهاد له ده ریا وه هه وایه کی چاک هه بوو و چاروکه کانیشمان به رزکراوه بوون، بیستمان هاواری هات دهیوت ئه ی خه لکی که شتی که، بوهستن، هه والتان پیده ده م تا هه وت دهنگ هات، ئه ببوو موسا ده لیت چوومه به رزی که شتی که و وتم تو کییت؟ له کوپوهیت؟ ئایا نابینیت ئیمه له کوین؟ ئایا ده توانین بوهستین؟ دهنگه که وه لای دمه وه: ئایا بریاری خواتان پی بلیم؟ وتم به لی پیمان بلی، وتی: خوا له سه ر خوی داناوه هه رکه س له بهر خوا له پوژیکی گه رمدا خوی تینوو بکات مافه له سه ر خوا له پوژی دوا ییدا تینویتی بشکینی، ده لیت: ئه بوو موسا له و پوژه گه رمدا که خه ریکه مروه تیایدا له ناو بچی پوژووی ده گرت.

۱ - ئین سهد (ج ۲، ص ۲۷۶) له عایشه وه به و واتایه هیناویه تی.

۲ - ضعیف.

۳ - حاکم ده لیت: ئه م فه رموده سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه، زه هه بی ده لیت: ئین ئه ممل لاوازه.

حاكم (ج ۳، ص ۵۴۳) لە سەئىدى كۆپى جوبەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن عەبباس (رضي الله عنه) لە تائىف مردو منىش ئامادەى مەراسىمەكەى بووم، بالئندەيەك كە ھاۋشىۋەى نەبىنرابو ھاتە ژورو چوويە سەر تەرمەكەى، سەيرمانكرد بزانين ئايا دەرەھچىت؟ نەبىنرا بىتەدەر، كاتى خرايە ژىر خاك ئەو ئايەتە لەسەر گۆرەكە خوينراۋ نەزانرا كى خويندى، ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً اَدْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾ حاكم دەلىت: ئىسماعىلى كۆپى عەلى و عىساي كۆپى عەلى دەلىن بالئندەيەكى سىپى بوو.

ئەبوو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۳۲۹) لە مەيمونى كۆپى مەرەنەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىرانەۋەكەيدا ھاتوۋە: كاتى لەسەرى ۋەستا دەنگىمان بىست و رەنگىمان نەدى، ئىبن عەساكىر لە مەيمونەۋە لە فەرمودەيەكى دوورو درىژدا ھىناۋەيەتى، ۋەك لە (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۰) دا ھاتوۋە، لە گىرانەۋەكەى ئەودا ھاتوۋە: ئىبن مەسعود مردو خرايە ناۋ كفنەكانى و بالئندەيەكى سىپى چوۋە ناۋ كفنەكانى، بۆى گەپان بەلام ديار نەمايو، عكرمەى مەولاي ئىبن عەبباس وتى: مەگەر ئىۋە گەمژەن؟ ئەو ئەو بىنايىيەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) بەلىنى دابوو مردنى بۆى بگەپىتەۋە، كە برديان بۆ سەر گۆپو خرايە ناۋ گۆرەكەى ھەركەس لەلای گۆرەكە بوو دەنگىكى بىست، ئايەتەكە دىنىت....

۱- تەبەرانى لە سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، (ھەيشەمى ج ۹، ص ۲۸۵) دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن، لە عەبدولاي كۆپى يامىن لە باۋكىيەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋە بەلام ئەو دەلىت: بالئندەيەكى سىپى كە پىي دەوترا (غرنوق) ھات، تەۋاو.

(يار مه تي جنوڪو هوتا نه کان)

رهو ياني وئين عه ساڪير له ٿه بوو مور هير وه (ﷺ) هيناويانه ده ليت: خوره يمي
 ڪوپي فاتك به عومهر ي ڪوپي خه تتابي وت ٿه ي ٿه ميري باوه ڀداران ٿايا پيت بلیم
 چوڻ موسولمان بوو؟ وتي به لي، وتي: من به دواي ٿاڙه ليڪمدا ده گه ڀام ڪه شهو
 داهات و عراف بريسه ڪي دايه وه و منيش به و پهري ده نگم هاوارم ڪرد: پهنا ده گرم
 به گه وره ي ٿه دؤله له گه مڙه ڪاني هؤزه ڪي، هاواري هات ٿه شيعره ي وت:

ويحك عذاب الله ذي الجلال والمجد والنعماء والأفضال
 واقرا آيات من الأنفال ووحده الله ولا تبال

(باس له وه ده ڪات ته نها پهنا به خوا ببهو له قورٿان بخوينه و باڪت نه بي)
 منيش زور ترسام، ڪه هوشم به خو گرته وه وتم:

يا ايها الهاتف ما تقول ارشد عندك ام تضليل
 بين لنا هديت ما الحويل

(ٿه ي هاوار ڪه راس تي ده ليت يان گومرا ڪه ريت راستم پي بلي)
 ٿه ويش وتي:

ان رسول الله ذو الخيرات بيثرب يدعو الى النجاة
 يام ر بالصوم والصلاة ويزجر الناس عن الهنات

(پيغه مبهري خوا له يه ٿريب بانگه واز بو ڀڙگاري و فرمان به نويڙو پوڙو
 ده ڪات و خه لڪ له خراپه دور ده گري).

منيش سواري ولا خه ڪه م بووم و وتم:

ارشدني رشدا هديت لا جعت ولا حریت
 ولا برحت سيدا مقيت ولا توقرني على الخيرا الذي اتيت
 ٿه ويش شوينم ڪه وت و ده يوت:

صاحبك الله وسلم نفسك وبلغ الأهل وادي رملكا
 لا من به افلح ربي حقكا وانصره اعزبي نصركا

ۋەتەن تۆكۈپ پەھمەتلى خوتايلىق؟ ۋەتەن مەن مەن كۆپى ئەتەلەم مەن كارىدەستى ئەمەلەسەر جەنۇكە مۇسلىمانەكانى نەجەد ئاگام لە ۋەشترەكەتە □ دەچىتەۋە لاي مال ۋە مەنەلەت، مەنەش چۆمە مەدەنە ۋە پۇرۇش ھەينى چۆمە ئەۋى، ئەبۇ بەكرى سەدىق ھات ۋەتەن: پەھمەتلى خوتايلىق ۋەرە ژور چۈنكە بېستۇمانە مۇسلىمان بۇيۇت، مەنەش ۋەتەن: جۈن پاك ۋە خاۋىنى (دەستۇرۇش خۇشۇردن) نازانم دەۋى فېرم بەكە، چۆمە مەزگەۋەت ۋە پېغەمبەرم (ﷺ) لەسەر مەنەبەر بېنى ۋەتەن دەۋا ۋەبازانم لەسەر بەدەر بۇۋە دەۋت: ھەر مۇسلىمانى! بە جۈن دەستۇرۇش بېگى دۈتەر نۇرۇش بە چاكي ۋە تېگەشەنەۋە بىكەت دەچىتە بەھەشت، عومەرى كۆپى خەتتەب (ﷺ) پېنى ۋەتەن: بەخۇيان لەسەر ئەۋە بەلگەيەك دىنەت يان لىتەدەم، گەرەۋى قۇرەش عۇسمانى كۆپى عەففان شايەتلى بۇ دام ۋەۋەش شايەتەكەي قەبۇل كەرد، ئەبۇ نەعمەش لە (الدلائل النبوة ص ۳۰) لە ئەبۇ ھورەيرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتلى، بەلەم لە گېرانەۋەكەيدا ھاتۇۋە:

ارشدني رشدًا بها هديتا لا جعت يا هذا ولا عريتا

ولا صعبت صاحبًا مقيتا لا يثوين الخير ان ثويتا

تەبەرانى لە مۇھەممەدى كۆپى ھەمەلەۋە لە باۋكەيۋە ھىناۋىيەتلى دەلىت: پۇرۇش عومەر بە ئىبن عەبباسى ۋەتەن: فەرەمۇدەيەكم پى بلى كە پېنى سەرسام بەكەيت، ۋەتەن: خورەيمى كۆپى فاتكى ئەسەدى بۇي گېرامەۋە، بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتلى.^۲ بۇخارى لە ئىبن عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتلى دەلىت: ھەرگىز نەمبېستۇۋە عومەر بۇ شىۋە بلى ۋەدەزانم مەگەر ئەۋەي ۋەك گۇمانەكەي ئەۋ ۋابۇۋ بىت، عومەرى

^۱ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۳۴) دا ۋاھاتۇۋە.

^۲ - مۇھەممەدى كۆپى عۇسمانى كۆپى ئەبۇ شەيبە لە مېزۇۋەكەيدا ۋە بۇلقاسمى كۆپى شىراب ھىناۋىيەنە ۋەك لە (الأصابة ج ۳، ص ۳۵۳) دا ھاتۇۋە، ھەشەمى ج ۳، ص ۶۲۱ لە پىگەي ھەسەنى كۆپى مۇھەممەدى كۆپى عەلى لە باۋكەيۋە ھىناۋىيەتلى دەلىت: عومەر ۋەتەن، بە ھەمان ۋاتەن ھىناۋىيەتلى، زەھەبى دەلىت: سەھىح نىيە، ئومەيەش ۋە ھىناۋىيەتلى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۵۳) دا ھاتۇۋە.

کوپری خه تتاب دانیشتبوو که که سیکی جوان دای به لایدا، وتی: یان گومانه کم هلهیه یان نهو کابرا له سهر ئایینی نه فامیه تی یان نهه زووتر کاهینیان بووه، کابرام بو بهینن، بانگکراو نهویش نهوهی پی بینی، کابرا وتی من له سهردهمی نه فامیدا کاهینیان بووم، وتی نهوه جنوکه کهت بوئی دهینایت چی سهرسامی ده کردیت؟ وتی من پوژی له بازاردا بووم که جنوکه که هات و ترسم لی بهدی کردو وتی:

الم تر الى الجن وابلاسها ویأسها من بعد انکاسها

ولعوقها بالقلاص واحلاسها

نه ری نابینی جنوکه که چو ترساوه و بی هیوا که وتوووه به وشترو کوپان گه یشتوووه).

عومهر وتی: راست دهکات من لای خواوه نده کانیان خه وتبووم که که سیکی گویره که یه کی هیئاو سهری بری، که سی هاواری پیکرد که هرگیز دهنگی لهوه بهرترم لی نه بیستوووه، دهیوت نهی (جولهیغ) کاریکی سهرکه وتوو، که سیکی ره زاون بیژ دهلی لا اله الا الله، هه موو ههستان، وتم تا نه زانم له پشت نههوه چیه ناجوولیم، پاشان هاواری کردو هه مان شتی وت، هه ستام هیندهو بیست که وترا نهوه پیغه مبه ره، بوخاری هیئاویه تی و نهو کابراش سوادی کوپری قارب بوو.

له چند لایه کی دیکه وه به دوورو دریژی به کراوه تر له گیرانه وه که ی بوخاری فهرمووده که ی هیئراوه، نه بوو یه علای موصلی له موحه مه دی کوپری که عبی قوره زیه وه هیئاویه تی دهلیت: عومهری کوپری خه تتاب پوژی دانیشتبوو که که سی دای به لایدا، وترا نهی نه میری باوه پداران نهو کابرا ده ناسیت؟ وتی کییه؟ وتیان نهوه سوادی کوپری قاربه که جنوکه هه والنده ره که ی هه والی ده رکه وتنی پیغه مبه ری (ﷺ) پیددا، عومهر ناردی به دوایداو پیی وت: تو سوادی کوپری قاریت؟ وتی به لی، وتی تو له سهر باری کاهینیت بوویت؟ نهویش تووره بووو وتی لهو کاته وهی موسلمان بووم نهی نه میری باوه پداران کهس نهوهی پیینه وتووم، عومهر وتی:

سوحانہ لآ، ئەو بیباوہ پری ئەیمە لەسەر بووین مەگەر لەو کاهینیە تۆ چی
کەمترە، دەی پیم بلی جنۆکە هەوالدەرەکەت چۆن هەوالی دەرکەوتنی پیغەبەری
خوای پیدایت؟ وتی بەلی ئەی ئەمیری باوەرداران، من شەوی نیمچە خەوالو بووم
کە هەوالدەرەکەم هات و بە پیی لییدام و وتی: ئەی سوادێ کۆری قارب هەستە
قسەم ببیستە و ئەگەر عەقڵت هەیە لیی تیبگە، پیغەبەری لەناو لوئە کۆری غالب
نێردراوە بانگەواز دەکات بۆ لای خوا و پەرستشی خوا، پاشان وتی:

عجبت للجن وتطلبا بها وشدها العيس بأقتابها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما صادق الجن ككذا بها

فارحل الى الصفوة من هاشم ليس قوامها كاذنابها

منیش وتم بهیڵە با بخەوم لە ئیوارەو خەو دایگرتووم، بۆ شەوی دووەم
هات و بە هەمان شیوەی وت و ئەم شعرە و وت:

عجبت للجن وتحيارها وشدها العيس بأكوارها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما مؤمنوا الجن ككفارها

فارحل الى الصفوة من هاشم بين رواربيها واحجارها

منیش وتم وازم لیبێنە لە ئیوارەو خەو زۆری بۆ هیناوم، بۆ شەوی سییەم
هەمان شتی کردو وتی لە نیو لوئە کۆری غالبدا پیغەبەری خوا هاتوو و
بانگەواز دەکا بۆ خوا و پەرستشی خوا، پاشان ئەم شیعرە و وت:

عجبت للجن وتجساسها وشدها العيس بأحلاسها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما خير الجن كانجاسها

فارحل الى الصفوة من هاشم واسم بعينيك الى رأسها

منیش هەستام و تم: خوا دلی تاقیکردوومەتەو، سواری و شترەکەم بووم و
دواتر هاتم بۆ شار، واتە مەکە، پیغەبەری خوا (ﷺ) لە نیو هەوالە لانیدابوو، نزیک
بوومەو و تم: ئەی پیغەبەری خوا گوێ بگرە لەم قسەم، فەرمووی (ئادە و تم:

ولم يك فيما قد تلوت بكاذب

أتاني نجي بعد هء ورقدة

اتاك رسول من لؤى بن غالب

ثلاث ليال قوله كل ليلة

بي الذعلب الوجناء غير سبابسب

فشمريت عن ذيل الأزارو وسطت

فأشهد ان الله لا شىء غيره وانك مأمون على كل غالب

الى الله يا ابن الأكرمين الأطايب

وانك أدنى المرسلين وسيلة

وان كان فيما جاء شيب الذوائب

فمرنا بما يأتيك يا خير من مشى

سواك بمغن عن سواء بن قارب

وكن لي شفيعا يوم لا ذو شقاعة

(باس له به سهراته كهى دهكات و له به ردهم پیغه مبهرى خوادا شایه تومان

دینى و داوى فه رمان و پرینموونى و دواتر شه فاعه تی پوژى دواى لیده كات).

پیغه مبهر (ﷺ) و هاو لهانى زور به وته كه م دلخوشبون لا نه وهى خوشى له

پوخساریاندا ده بینرا، دهلى عومهرى كورى خه تتاب هه ستاو گرتى و وتى من هه زم

ده كرد نه و قسه له خوته وه بییستم، نهى نیستا نه و جنوکه دیت بولات؟ وتى له و

كات وهى قورئان ده خوینم نا، چاكترين له برییه، قورئان له برى جنوکه، پاشان

عومهر وتى: پوژى له ناوچه یه كى قوپه یشدا بووین كه به و كه سانه دهوترا (آل

ذریح) گویره كه یه كیان سه بری بوو و پاكه ر سه رقالی بوو كه دهنگیكمان له ناو

سكى گویره كه وه بیست و هیچمان نه ده بینى، وتى نهى (آل ذریح) بارى سه ركه وتوو

هاواركه رى به زمان پاراوى هاوار دهكات و شایه تی ده دات هیچ په رستراوى نیه جگه

له خوا، نه م فه رموده له م پوه وه موفقه تیعه و گیرانه وهى بوخارى شاهیده بوى.

له گیرانه وه كهى به زاردا هاتوو سوادى كورى قارب وتى: من له هیند دا به زى

بووم كه شهوى هه و الدهره جنوکه كه م هات، چیرۆكه كه باس دهكات و دواى شیعره كه

هیناویه تی پیغه مبهر (ﷺ) پیکه نى تا دانه كانی پیشه وهى ده ركه وتن، نینجا

۱- خه رائیتی له (هواتف الجان) له نه بوو جه عفر موحه مدهى كورى عهلى و ئیبن عه ساكیر له

سوادى كورى قارب و به رائیش (ﷺ) هیناویانه.

فہرمووی (سہرکہوتو بوویت ئہی سواد) (افلحت یا سواد)^۱ بہ کورتی لہ (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۲) دا ہاتوہ، حاکم (ج ۳، ص ۶۰۸) لہ موخہمدی کوپی کہعبی قورہیزہوہ (ﷺ) بہ ہمان شیوہی گیرانہوہکہی ئہبوو یہعلا بہ دوورو دریشی ہیناویہتی بہلام لہ گیرانہوہکہیدا ہاتوہ وتی: خوۛشہویستی و حزی ئیسلام کہوتہ دلمہوہ، بو بہیانی کوئم پیچایہوہو بہ ولاخہکہم بہرہو مہککہ ہاتم، لہ نیوہی ریڈا بیستم پیغہمبہر (ﷺ) کوچی کردوہ بو مہدینہ، ہاتمہ مہدینہو پرسیارم کرد لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) پیموترا: لہ مزگہوتدایہ، چومہ مزگہوت و وشترہکہم بہستہوہو چومہ مزگہوت و سہیرمکرد پیغہمبہر (ﷺ) لہوییہو خہلکی لہ دەوریدان، وتم: ئہی پیغہمبہری خوا ئہم وتہم ببیستہ، ئہبوو بہکر (ﷺ) وتی: لیئی نزیک بہرہوہ، بہو جوړہ بوو ■ چومہ بہردہمی، فہرمووی (ئادہی ہہوالم پیبدہ لہ ہاتنی ہہوال پیدہرہکہت) (ہات اخبرني باتيانك رئيل)^۲.

ئہبوو نہعیم لہ (الدلائل ص ۳۴) لہ عہباسی کوپی مرداسی سولہمیہوہ (ﷺ) ہیناویہتی دہلیت: سہرہتای موسلمان بوونم ئہوہ بوو مرداسی باوکم کہ سہرہمہرگی ہات وہسیہتی بو کردم بہ بتی کہ پیی دہوترا ضما، لہ مالیکدا دامناو ہہموو پوژی جاری دہچووم بو لای، کہ پیغہمبہر (ﷺ) ہات لہ تاریکی

۱ - ضعیف.

۲ - تہہرانی لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہ بہ دہقی حاکم ہیناویہتی وک لہ (المجمع ج ۸، ص ۲۴۸) دا ہاتوہ، حہسہنی کوپی سوفیان و بہیہہقیۛش لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہو بوخاری و بہغہوی و تہہرانی لہ سوادی کوپی قارب و بہیہہقی لہ بہراء و ئیین ئہبی خہیثہمو روہیانی لہ ئہبوو جہغہری باقرو ئیین شاہین لہ ئہنہسی کوپی مالیکہوہ ہیناویانہ وک ریگہی ئہوانہ بہ فراوانی لہ (الأصابة ج ۲، ص ۹۶) دا ہاتوہ.

شه ودا دهنگی کم بیست ترساندمی، چووم بو لای ضما د ■ په نای بو ببهم،
سه یرمکرد له ناویه وه دهنگی دیت و دهلیت:

قل للقبيلة من سليم كلها هلك الأنيس وعاش أهل المسجد

اودی ضما د وکان یعبد مرة قبل الكتاب الى النبي محمد

ان الذي ورث النبوة والهدى بعد ابن مريم من قریش مهتدي

منیش نه وه له خه ک شارد وه، که خه ک له نه حزاب گه پانه وه من به وشتره که م
له لای (عقیق) بووم له بن داری پاکشابووم که دهنگی که سی کم بیست به سهر بالی
نه عامه یه که وه دهیوت: نه و پووناکیه ی شهوی سی شه ممه دهرکه وت، له گه ل
خاوه نی وشتر (العضباء)، له مالی برایانی (بنی العنقاء)، یه کی ک له سه روویه وه
وه لای دایه وه و تی:

بشر الجن وابلاسها ان وضعت المطي احلاسها

وكلأت السماء احراسها

منیش به ترساوی مامه وه و زانیم موحه مه د (ع) نیر دراوه، سوا ری نه سپه که م
بووم و پیم گرته بهر تا گه ی شتمه لای و به یعه تم پیدا، دوا ی چووم بو لای بتی
ضما د و به ناگر سووتا ند، دواتر گه پامه وه بو لای پیغه مبه ری خوا (ع) و
شیعری کم له خزمه تدا وت.

خه رائیتی له عه بباسی کوپی مرداسه وه به کورتی هی ناویه تی وه له (البداية
والنهاية ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتو وه، له گپانه وه که یدا هاتو وه پاش شیعری یه که م و تی:
به ترساوی دهرچوومه ناو هوژه که م و بوم گپانه وه و تم چی بو وه، به سی سه د
که س له به نی حارثه وه هاتم بو لای پیغه مبه ری خوا (ع) له مه دینه و چوپینه
مزگه وت که پیغه مبه ر (ع) منی بینی فهرمووی (نه ی عه بباس چوون موسلمان

بوويت؟) منيش چيڙوڪهڪم بڻ ڳڙايهوه، پيڻهه مبر (ﷺ) بهوه دلخوش بوو و منو هڙههڪشم موسلمان بووين.^۱

ٺهيو نه عيم له (الدلائل ص ۲۹) له جابري ڪوري عهبدولاهه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: يهڪم هه والي له مهدينه سهبارت به هانتي پيڻهه مبر (ﷺ) ٺهيو بوو كه ڙنيڪي مهدينه شوينڪه و ته ي جنوڪه ي هه بوو له شيوه ي بالنده يهڪي سڀيدا هاتو له سهر ديوار يڪي وهستا، ڙنهڪه پيئي وت: ٺايا دانابه زيته لمان و هه والمان پي بديهت و هه والٽ پييدهين و بتدوينين و بماندوينيت؟ جنوڪهڪه پيئي وت: له مهڪه پيڻهه مبر ي هاتوه زينا ي هرامڪردوه و برياري لي قهدهغه ڪردوين.^۲

واقدي له علي ڪوري حوسهينه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: يهڪم هه والي هانتي پيڻهه مبر (ﷺ) له مهدينه دا ٺهيو بوو ڙني كه به فاتيمه ناو دهبرا شوينڪه و ته ي جنوڪه ي هه بوو، پوڙي هات بڻ لاي و له سهر ديوار وهستا، ڙنهڪه وتي ٺايا دانابه زيت؟ وتي نا، ٺهو پيڻهه مبره نيڊرا كه زينا ي هرامڪرد.^۳

واقدي له عاصمي ڪوري عومره وه هيٺاويه تي كه عوسماني ڪوري عهفان (ﷺ) وتي: له گهل ڪارواني چووين بڻ شام پيش ٺهوه ي پيڻهه مبر ي خوا بيٺ به پيڻهه مبر، له نزيڪ شام بووين له وي ڙنه ڪاهيني هه بوو هاته پيمان وتي هاوه لهڪم

۱ - ٺهيو نه عيم له (الدلائل) هيٺاويه تي وه له (البدايه والنهايه ج ۲، ص ۳۴۲) دا هاتوه، ته به رانيش بهو سهندهه هيٺاويه تي، (هه يثمه مي ۸، ص ۲۴۷) دهليٽ: له سهندهه ڪه دا عهبدولاي ڪوري عهبدولعه زيزي له يسي هيه كه ڙرينه به لاوازو سه عيدي ڪوري مه نسور به جي متمانه ي ده زاني، سه عيد دهليٽ: مالڪ لي پازي بووه، كه سهڪاني ديڪه ي سهندههڪه جي متمانه ن، تهواو.

۲ - ٺهوه وه ته به راني هيٺاويانه و كه سهڪاني جي متمانه ن، وه (هه يثمه مي ج ۸، ص ۲۳۴) دا هاتوه، ٽين سهعد (۱د، ص ۱۹۰) به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

۳ - ضعيف.

۴ - له (البدايه والنهايه ج ۲، ص ۳۳۸) دا واهاتوه.

هات بۆ لام و له بهر دهرگامدا وهستا، وتم نایه یته ژووره وه؟ زتی پښی ئه وه نادری، ئه حمهد هاتووه و باری هاتووه که له توانادا نیه، پاشان که پامه وه بۆ مه کهکه سهیرمکره پیغه مبهری خوا له مه کهکه بانگه واز دهکات بۆ خوا.^۱

ئه حمهد له موجهیده وه هیناویه تی ده لیت به ته مه نی که سهرده می نه فامی دیبوو له غه زای رۆدس دا قسه ی بۆ کردم، ناوی ئیبن عیسا بوو، وتی: من مانگایه کی ماله وه مانم ده له وه پراند که له ناو سکیه وه دهنگیکم بیست دهیوت: (یا آل ذریع) وشه یه کی په وانبیژانه، که سیکی نامۆژگاری که ده لی هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا، ده لیت: چووینه مه کهکه سهیرمانکرد پیغه مبهری خوا (ﷺ) له مه کهکه بانگه واز دهکات.^۲

ئهبوو نه عیم له (الدلائل ص ۳۰) له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: جنوکه یه ک هاواری کرد به سه ر ئهبوو قوبه یس له مه کهکه داو وتی:

قیع الله رای کعب بن فهر	ما ارق العقول والأحلام
دینها انها یعنف فیها	دین آبائها الحماة الکرام
خالف الجن جن بصری علیکم	رجال النخيل والأطام
هل کریم لکم له نفس حر	ماجد الوالدين والأعمام
یوشک الخیل ان تروها تهادی	یقتل القوم فی بلاد التهام
ضارب ضربة تكون نکالا	و رواحا من کربة واغتنام

ئیبن عه بباس وتی: ئهو قسه له مه کهکه دا بلاو بوویه وه و بیباوه پران له نیو خویاندا دهیانوته وه چاویان بریبه وه باوه پرداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (شه یقانی) خه لکی له سه ر به ته کان ده دوینی پیی دهوتری میسه ر، خوایش

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۸) دا واهاتووه، ئهبوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۹) له ږیگه ی واقدییه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - (هه یشه می ج ۸، ص ۲۴۳) ده لیت که سهکانی جی متمانه ن.

سهر شوپرى دهكات) (شيطان يكلم الناس في الأوثان يقال له مسعر والله يخزيه) سى
پوژ دواى نهو له سهر شاخه وه دهنگ هات وتى:

نحن قتلنا مسعرا لما طغى واستكبرا
وسفه الحق وسن المنكرا قتعته سيفا جروفا مبترا
بشتمه نبينا المطهر

(ئيمه ميسعه رمان كوشت كاتى سهر كesh بووو حه قى به كه م گرت و تاوى دايه
خراپه و شمشيرى ته مئى كرد كاتى قسه ي وت به پيغه مبهري پاكمان) پيغه مبهري
(عليه السلام) فهر مووى (نهو ديوى له جنوكه كان بوو پيى دهوترا (سه محه ج) ناوم نا
عبدولا باوه رى پى هينام، هه والى پيدام چهند پوژيكه به دوايدا دهگه رى).
عهلى كورى نه بوو تاليب وتى نه ي پيغه مبهري خوا خواى گه وره پادا شتى
خيرى بداته وه.^۱

خه رايتى له عه بدولاى كورى مه محمود وه هيناويه تى ده لئيت: بيستم كه سانى
له خه ثعم ده يانوت نه وه ي بانگى كردين بو ئيسلام نهو بوو ئيمه خه لكىكى بت
په رست بووين، پوژيك لاي بتيكمان بووين كه ده سته يه كه لاي سكالو گرفتيان
بووو داواى دهرباز بوونيان ده كرد له گرفتى كه كه وتبووه نيوانيان، نه ویش
هاوارى كردو وتى:

يا ايها الناس ذوو الأجسام من بين اشيخ الى غلام
ما انتم وطائش الأحلام ومسند الحكم الى الأصنام
اكلكم في حيرة نسيام ام لا ترون ما الذي امامي
من ساطع يجلو دجى الظلام قد لاح للنظر من تهام
ذاك بنى سيد الأنام قد جاء بعد الكفر بالاسلام

^۱ - نومه وى له نيين عه عباس وه به هه مان شيوه هيناويه تى، وه كه له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۴۸) دا هاتوه،
فاكهى له نيين عه عباس له عه مري كورى ره بيه وه له ريگه ي حه ميدى كورى عه بدوره حمانى كورى عه وفيش له
باوكيه وه به هه مان شيوه هيناويه تى، وه كه له (الاصابة ج ۲، ص ۷۸) دا هاتوه.

اکرمه الرحمن من امام
اعدل ذي حکم من الأحکام
والبر والصلات للأرحام
والرجس والأوثان والحرام
ومن رسول صادق للکرام
یأمر بالصلاة والصيام
ویزجر الناس عن الآثام
من هاشم في ذروة السنام
مستعلنا للبلد الحرام

ئیمهش که ئەومان بیست له دەوری دور کهوتینه وه هاتین بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان بووین.^۱

ئەبوو نەعیم له تەمیمی داریه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: من له شام بووم که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوو به پیغه مبه، منیش بۆ پیویستی هکم ده رچووم، شهوم به سهردا هات، وتم: من له په نای گه وهی ئەم دۆله دا ئەمشه و ده به مه سه، کو چوومه سه ر جیگه که م که سی هاواری کردو نه مدی، وتی په نا بگره به خوا چونکه جنۆکه به سه ر خوا دا ده سه لاتی به رام به ر که س نیه، وتم: ئەی به خوا واده لییت؟ وتی: پیغه مبه ری ئەمین نیردراوی خوا هات و له دوايه وه نویژمان کردو موسلمان بووین و شوینی که وتن و فیلی جنۆکه نه ماو به ر تیر کهوتین، دهی برۆ بۆ لای موحه مه دی نیردراوی په روه ر دگاری جیهانیان و موسلمان ببه، تەمیم وتی: بۆ به یانی چووم بۆ دیری ئەییوب و پرسیار مکرد له راهیبی و هه واله که م بۆ گیرایه وه، ئەویش وتی راستیان وتوو له گه لت، له حه رم ده ر ده چی و کوچیشی له وی ده بی و ئەو چاکترینی پیغه مبه رانه دهی لیی مه وه سته، تەمیم وتی: منیش خه لکم راسپارد تا گه یشتمه لای پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بووم.^۲

ئین ئەبی دنیا و ئین عه ساکیر له وائله ی کوپی ئوسقعه وه هیناویه تی دهلیت: موسلمان بوونی هه جاجی کوپی عه لاتی بهزی و دواتر سولله می ئەوه بوو به

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۳، ص ۳۴۲) داهاتوو، ئەبو نەعیم له (الدلائل ص ۲۳) له که سی له خه شعه مه وه به کویتی هیناویه تی.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۵) داهاتوو.

کاروانیکی هۆزه که یه وه به رهو مه که ده چوو، که شهوی به سهردا هات له دۆلێکی تر سناکدا بوون و ترسان، هاو لانی پییان وت ئه ی ئه بوو کیلاب ههستو په نایه ک بو خۆت و هاو لانت وهر بگره، ئه ویش ههستاو وتی:

اعیذ نفسي واعیذ صحبي من كل جنی بهذا النقب

حتى اؤوب سالما وركبی

ئه وکات بیستی که سی دهیوت ﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّ اسْتِطَعْتُمْ أَنْ تَتَفَادُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَأَ تَتَفَادُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾ (الرحمن ۳) کاتی هاتنه مه که له نیو قوریشدا هه والی ئه و دیان دا، ئه وانیش وتیان به خوا راست ده کهیت ئه ی ئه بوو کیلاب، ئه وه ئه وه یه که موحه مه د بانگه شه ده کات دابه زیوه یوی، وتی: به خوا خۆم و ئه مانه که له گه لم بوون بیستمان له و باره دا بوون که عاصی کوری وائیل هات، پییان وت ئه ی ئه بوو هاشم گویت لیه ئه بوو کیلاب چی ده لیت؟ وتی چی ده لیت؟ ئه وانیش هه والیان پیدایه، ئه ویش وتی: بو سهرقان سوپه مینی، ئه وه ی ئه مه ی پی و تووه هه ره ئه وه به موحه مه دیشی و تووه، به وه ئه وه خه لکه ی ئی به دیار خستم و زیاتر به رچاو پوونیم بو زیاد بوو، پرسیارم کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و بیستم له مه که وه ده رچوووه بو مه دینه، سواری و لاخه که م بووم تا گه شتمه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له مه دینه وه هه والم پیدایه چیم بیستوووه، فه رمووی (سویند به خوا حه قت بیستوووه، به خوا ئه وه له فه رمایشتی په ره رده گارمه که دایبه زاندوووه بو سهرم و ئه ی ئه بوو کیلاب به راستی حه قت بیستوووه) منیش وتم ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) فیری ئسلام بکه، ئه ویش وته ی نیاز پاکی کردم و فه رمووی (برو بو لای هۆزه که ت و بانگیان بکه بو ئه وه ی من بانگت ده که م بو ی چونکه ئه وه حه قه).

۱- له سه نه ده که دا ئه ییوی کوری سوهدو موحه مه دی کوری عه بدو لای له یثی هه ن که لاوازن، له (منتخب کنز العمال ج ۵، ص ۱۶۳) دا واهاتوووه.

ٺهڻو نه عيم له (الدلائل ص ۱۲۸) له ٺهڻي ڪوري ڪه عبه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: خه لڪي به رهو مه ڪه ده پويشتن ڪه پريان ونڪرد، ڪه پوهو مهرگ چوون و خهريڪ بوو بمرن ڪفنيان پوشي و پاڪشان بو مهرگ، جنوڪه يه ڪ به شيوه دره ختيڪه وه هات بو لايان و وتي من دواموهي ٺهو دهسته جنوڪانه م ڪه گوڀيان له پيغه مبر (ﷺ) بوو، بيستم دهيفه رموو باوهردار براو چاوو پيڻموني برا باوهرداره ڪه يه تي، ٺهو ٺاوهو ٺهو پيگه يه پشتي ناشڪيني، دواتر پيڻموني ڪردن بو لاي ٺاوو پيگه ڪه شي پي نشاندان، بهغوي له سه عيدي ڪوري شوهيم له بهني سه همي ڪوري موره وه هيٺاويه تي باوڪي بوي گيڙايه وه ڪه له سوپاي عويه يهني ڪوري حصندا بوو کاتي هات بو هاودهستي له گهل جوله ڪهي خه يهر، دهليٽ: له سه ربا زگه ڪهي عويه يه ندا دهنگي ڪمان بيست ده يوت: ٺهي خه لڪينه ڪه سوڪارتان به جيتان هيشتون، دهليٽ: گه ڀانه وه بي پوانين هيچ هه والي ڪمان بو ٺهوه نه دي و امانده بيني ٺهوه دهنگه له ٺاسمانه وه بوو.^۱

(به ڪار خستني جنوڪه و شهيتانه ڪان)

ٺهڻو نه عيم له (الدلائل ص ۱۳۰) له ٺهڻو هورهيره وه هيٺاويه تي پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (من خه وتبووم ڪه شهيتاني هات بو، منيش قورشگيم گرت و ليم توند ڪرده وه تا ٺهوهي ليڪي ده مي له سه ر پهنجهم ده بينم، پهحمه تي خوا له سوله يمان (عليه السلام) ٺهگر نزاو داواڪهي نه بوايه ٺهوه شهيتانه ده به سترايه وه وه سهرتان ده ڪرد)، ههروهه ده فهرموويٽ (ديوي له جنوڪه ڪان دويي داي به سه رمدا تا نويڙم لي بپريٽ، خوا زالي ڪردم به سه ريڊاو گرتو ويستم بي به ستمه وه به پا يه يه ڪي

^۱ - له (الأصا بة ج ۲، ص ۱۶۲) ده واهاتوه.

مزگه و ته که وه □ هه مووتان سهیری بکهن بیرى داواکهی سوله یمانی برام که و ته وه
(رب اغفر لی وهب لی ملکاً لا ینبغی لأحد من بعدی) بویه به شکاوی گیرامه وه).^۱
(ئه گهر داواکهی سوله یمانی برامان نه بوايه ده به سترایه وه و مندا لانی خه لکی
مه دینه یارییان پی ده کرد).

ته به رانی له بورهیده وه هیناویه تی ده لیت: بیستم موعا ذی کوپی جه به له
سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) شهیتانی گرتووه، منیش چوم بو لای و وتم:
بیستومه تو له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) شهیتانت گرتووه، وتی به لی،
پیغه مبهردا (ﷺ) به ره می صه ده قه ی دایه لای من و منیش له ژووریکمدا دامنا و
هه موو پوژی دهمدی شتیکی لی که مبووه ته وه، سکا لای نه و هم کرد لای پیغه مبهردا
(ﷺ)، نه ویش پیی فهرمووم (ئه وه کاری شهیتانه دهی قهره ولی بو بگره) منیش
شه و قهره ولم بو گرت، که که می له شه و چوو له سهر شیوه ی فیل هات، کاتی هاته
به رده رگا که له کون و درزی ده رگا که وه به شیوه ی دیکه هاته ژوورو له خورما که
نزیك بوویه وه و قوتی ده دا، منیش جله که ی خوم گرت و کو مکرده وه و دام به
ناویدا و وتم شایه تی دهم هیه پرستراوی نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و
نیردراوی خواهیه ئه ی دوژمنی خوا، لای خورمای صه ده قه که وه ستاو منیش گرت و
ئه وانیش له تو پیی شیاوتر بوون، به خوا ده تبهم بو لای پیغه مبهردی خوا تا ئاپروت
ببات، نه ویش به لینی پیدام نه گهریته وه.

به یانی چوم بو لای پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی (دیله که ت چی کرد؟) وتم به لینی دا
نه گهریته وه، فهرمووی (ئه وه ده گهریته وه قهره ولی بو بگره) منیش شهوی دووم قهره ولم
بو گرت و هه مان شتم کرد و نه ویش هه مان به لینی پیدام و منیش به رمد، به یانی چوم بو
لای پیغه مبهردا (ﷺ) تا هه والی پیبده م، هاوارکه ره که ی هاواری کرد موعا ذ کوا؟ پیغه مبهردا
(ﷺ) پیی فهرمووم (ئه ی موعا ذ دیله که ت چی لی کرد؟) وتم چی بووه، فهرمووی (ئه وه

^۱ نه بوو ده ردا نی شه وه به دوورو دریتی هیناویه تی و له گیرانه وه که ی نه ودا و هاتووه.

دەگەر پېتەۋە دەى قەرەۋلى بۇ بگرە) شەۋى سىيەم ھەمان شت پرويدا، وتم ئەى دوژمنى خوا دوچار بەلئىت پىدام وئەمە جارى سىيەمە بە دئىيايىۋە دەتبەم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) □ رسوات بکات، ئەۋىش وتى: من شەيتانىکم مال و منالْم ھەيە و لە (نصیبین) ھە ھاتووم بۇ لات، ئەگەر شتىكى دىکەم دەستبکە وتايە نەدەھاتم بۇ لای تو،ئىمە لەم شەرەتاندا بووین تا ئەم ھاۋەلەتان ھات، کاتى دوو ئايەتى لەسەر دابەزى لە دەستى رامانکردو چوۋىنە نصیبین، ئەو دوو ئايەتە لەھەر مالىکدا بخوینریت شەيتان ھەرگىز سى جار ناچىتە ناۋى، ئەگەر بەرم بەدەيت ئەو دوو ئايەتەت پىدەلیم، وتم باشە، وتى ئايەتەلکورسى و کۆتايى سورەتى بەقەرە ﴿أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ...﴾ پاشان بەيانى چووم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) تا ھەۋالى پىدەم ھاۋارکەرەكەى وتى موعاذى كوپى جەبەل كوا؟ كە چووم بۇ لای فەرموۋى (دیلەكەت چى لىکرد؟) وتم چى پرویداۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەو پىسە راستى کردو خۆيشى زۆر درۆزنە) (صدق الخبيث وهو كذوب) دەلئىت: منىش دواى ئەۋە دەمخویند نەمدەدى ھىچ كەم بگەن.^۱

بوخارى لە ئەبوۋەھرەيرەۋە ھىناۋىەتى دەلئىت: پىغەمبەر (ﷺ) رايسپاردەم بە پاراستنى زەكاتى رەمەزان، يەككى ھات بۇ لام و لە خواردنى دەخوارد، منىش گررتەم وتم دەتبەم بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش وتى من نەبووم و ژن و منالْم ھەيە و پىۋىستى زۆرم ھەيە، منىش بەرمدا، بەيانى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەى ئەبوۋ ھورەيرە دويىنى دىلەكەت چى لىکرد؟) منىش وتم ئەى پىغەمبەرى خوا سكالای پىۋىستى زۆرو بوۋونى مال و منالْم کرد بۆيە بەرمدا، فەرموۋى (ئەو درۆى لەگەل كرديت و دەشگەرپېتەۋە) منىش لەبەر فەرموۋدەكەى پىغەمبەر (ﷺ) زانیم دەگەرپېتەۋە، قەرەۋلم بۇ گرت، ئەۋىش ھات لە خواردنەكەى دەبرد، منىش گررتەم

^۱ (ھەيئەتى ج ۶، ص ۳۲۲) دەلئىت: تەبەرانى لە يەحيای كوپى عوسمانى صالحى مامۇستايەۋە، كە پشت بەخوا ۋەك زەھەبى دەلئىت راستگۆيە، ھىناۋىەتى، ئىبن حاتمە دەلئىت: قسەيان لەسەر كىردوۋە كەسەكانى دىكەى سەنەدەكەش جى متمانەن، ئەبوۋ نەعيم لە (الدلائل ص ۲۱۷) لە ئەبوۋ ئەسۋەدى دئلىيەۋە لە موعاذەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى.

وتم دتبهه بولای پیغمبر (ﷺ)، وتی بهرمده من نه بووم و مال و منال همیه ئیدی ناګه پرمهوه، منیش دلم بوی سوتاو بهرمدا، بهیانی پیغمبر (ﷺ) فرموی (ئهی نه بوو هورهیره دیله که ت چی لیکرد؟) وتم ئهی پیغمبره خوا سکاالی نه بوونی بوونی مال و منالی کردو منیش دلم بوی سوتاو بهرمدا، فرموی (ئهو دروی له ګه ل کردیت و ده شګه پریته وه)، شهو قهره ولم بولم ګرت، که هات خواردنی دهربرد ګرتو وتم دتبهه بولای پیغمبر (ﷺ) و ئهمه سیجار ده لیت ناګه پرمهوه ده شګه پریته وه، وتی وازم لی بهینه چهند وشه یکت فیړ ده کم خوا سوو دمەندت بکا پی، که چوو یته سهر جیګه که ت ئایه ته لکورسی بخوینه بهرده وام له پهنای خوادایت و هیچ شهیتانی تا بهیانی نزیکت نابیته وه، منیش بهرمدا، بهیانی پیغمبر (ﷺ) فرموی (دیله که ت چی لیکرد) منیش وتم چی بووه، فرموی (ئهو راستی له ګه ل وتیت و خویشی زور دروزنه، ده زانی سی شهوه کی ده دینی؟) وتم نا، فرموی (ئهو شهیتانی بو).^۱

ترمزی له نه بوو نه ییوبی نه نساریه وه هیناویه تی که سبه ته یه کی هه بوو خورمای تیدا بوو، دیوی هات و لی دهربرد، سکاالی لای پیغمبر (ﷺ) کرد، فرموی (برو نه ګر بینیت بلی به ناوی خوا وه لامی پیغمبره خوا بهر وه) (اذهب فاذا رایتها فقل بسم الله اجیبي رسول الله) ئویش ګرتی، ئویش سویندی خوارد نه ګه پریته وه، به هه مان شیوه ده یه نیئت.^۲

ته بهرانی له نه بوو وائیلوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عه بدولا (ﷺ) وتی: شهیتان ګه یشت به یه کی له ھاوہلانی پیغمبر (ﷺ) و له ګه لی جهنګا، موسلمان هه که

۱ - له (المشكاة ص ۱۸۵) دا واهاتوه.

۲ - صحیح.

۳ - وه له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوه، ترمزی ده لیت فرموده که حه سنی غریبه، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۷) له نه بوو نه ییوبیه وه نو واتیته هیناویه تی، ته بهرانی نه بوو ئوسه دی ساعیده وه به واتی فرموده که ی نه بوو نه ییوب هیناویه تی، (هه یثمی ج ۶، ص ۳۲۳) ده لیت: هه مو که سکاکی جی متمانه نو هه ندیکیان لاوازیه کیان هه یه.

لييداو په نجهى گهست، نه ویش وتی: بهر مېده نایه تیکت فیرده کهم که هر کامان بیبستی راده کات، نه ویش بهریدا که چی ناماده نه بوو فیری بکات، نه ویش گرتیه وه وایللیک ردوه و وتی فیرم بکه، ناماده نه بوو، بو جاری سییه م وتی وتی نه و نایه تهی له سوره تی البقرة دایه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ به عېدولا وترا: نهی نه بوو عېدوره مان نه و کهسه کی بوو؟ وتی جگه له عومر (ﷺ) ده بیټ کی بیټ، هه روه ها له گیرانه وهیه کیدا له نین مه سعوده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیټ: یه کی له هاوه لانی پیغمبر (ﷺ) گه یشته به یه کی له جنوکه کان، مروقه که که وته شوینی، جنوکه که پیی وت نه م جار مؤله تم بده، نه ویش وایکرد، همدی مروقه که که وته شوینی و گرتی و پیی وت: ده تبینم کزو رهنگ گوږاویت ده لیټت باله کانت له هی سهگ ده چیت، نهی کو مه لی جنوکه کان نیوه وان یان تو له وان به و جوړه یت، وتی نا به خوا من وا زه به لاحم به لام نه م جار مؤله تم بده نه گهر جاریکی دی منت گرت شتیکت فیر ده کهم که سوو دمه ندت بکات، بو جاری سییه م که گرتی وتی نادهی فیرم بکه، وتی نایا نایه ته لکورسی ده خوینیت؟ وتی به لی، وتی له هه مالیکدا بیخوینیت شه یتان تیایدا راده کات و وه که نه تری و ناچیتته نه و ماله تا به یانی، یه کی له خه لکه که وتی نهی نه بوو عېدوره حمان نه و هاوه له کی بوو، عېدولا پروی وهر گیراو سه یری کردو وتی: جگه له عومر کی بیټ^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - (مه ټمی ج ۹، ص ۷۱) ده لیټت ته به رانی به دوو سنده هیناویه تی، کهسه کانی گیرانه وهی دوو مه صه حیحن به لام شه عبی له نین مه سعودی نه بیستوه به لام بینویه تی، گیره وه کانی ریگی یه کهم مه سعودی تی دایه که چی متمانه شه، به لام تیکه ل ده کات، گیرانه وه کی مه سعودی به گیرانه وهی شه عبی پشت راست ده کات وه بو مان، خواش زاناره، ته و او.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۳۱) لە ڕێگەی عاصم لە زر لە عەبدوللّاه بەو واتایە هیناویەتی، ئێین عەساکیر لە موحاممەدەو هیناویەتی دەلیت: ئێمە قەسەمان دەکرد یان فەرموودەمان دەگێڕایەو لەبەرئەوێ شەیتانەکان لە سەردەمی خێلافەتی عومەردا کۆت و بەستراو بوون، کاتی بەرکەوت بۆ بوونەو.

ئێین موبارەک لە عامری کۆری عەبدوللّای کۆری زوبەیرەو هیناویەتی دەلیت: عەبدوللّای کۆری زوبەیر (ع) لە عەمرەو لەگەڵ کاروانیکی قورەیشدا هاتەو، کە گەیشتنە (یانصب) کەسیکیان لای درەختی بینی، ئێین زوبەیر پیشیان کەوت، کە گەیشتنە لای سەلامی لێکرد، ئەویش گویی پێنداد وەلامیکی هیواشی دایەو، ئێین زوبەیر دابەزی و ئەویش ئەویش هیچ نەجولا، ئێین زوبەیر پێی و ت لە سیبەرەکە کەنار بگرە، ئەویش بە نا بەدلی کەناری گرت، ئێین زوبەیر وتی: منیش دانیشتم و دەستیم گرت و وتم تۆ کییت؟ وتی یەکی لە جنۆکەکان، هەرکە ئەوێ و ت هەرچی مووم هەیه راست بوویەو، تۆ یەکی لە جنۆکەکان نییت و وا بۆم دەرەکەویت، گەژەییەکی هەبوو شکاو منیش پایدا هەلشاخام و وتم: تۆ خەلکی سەر زەوێت و سەرەتا بۆ من دییت؟ ئەویش پایکردو چوو هاو لایم هاتن و تیان: ئەو کابرای لات بوو لە کوێیە؟ وتم ئەو لە جنۆکەکان بوو پایکرد، هەرکامیان کە ئەوێان بیست لەسەر و لاخەکیان کەوتنە سەر زەوی، منیش یەک یەک دەمخستەو سەر ئازەلەکانیان تا حەجم پێکردن و ئاگیان لە خۆیان نەبوو، ئەحمەدی کۆری ئەبولحواری دەلیت بیستم ئەبوو سولەیمانی دارانی دەیوت: ئێین زوبەیر (ع) لە شەویکی مانگە شەودا لەسەر و لاخەکی بوو دەرچوو و لە تەبووکدا بەزی و لایکردەو سەیری کرد پیریکی سەر و پێش سپی لەسەر و لاخە لە دواو دیت، ئێین زوبەیر گرتی و لەسەری دایبەزاند، ئێین زوبەیر سواری و لاخەکی بوو چوو، ئەویش بانگی کرد: بەخوا ئەو ئێین زوبەیر ئەگەر ئەمشەو شتی لە من بچیتە

دلته وه شپرزت دهكهم، وتى: ئهى نه فرهت ليكراو تو بتوانى شتى بخهيته دلته وه؟
چهند شايه تى له چهند لايهكى ديكهى باشه وه نه م چيروكه يان لي گيردراوه ته وه.^۱

(هاوه لان دهنگى دارو بهرد دهبيستن)

به زار له سوهيدى كورى زهيده وه (ﷺ) هيناويه تى دهليت: ئه بوو زهرم بينى به
ته نيا له مزكه وتدا داناشتبوو و منيش نه وم قوسته وه و باسى عوسمانم لا كرد،
ئه ویش وتى ته نها به چاكه ناوى عوسمان ده به م له بهر شتى كه له لاي پيغه مبه ر
(ﷺ) بينيومه، من شوين پي پيغه مبه رم (ﷺ) دهگرت به رو ليوى فير ده بووم،
پوژى چووم و سهيرم كرد دهرچوه، شوينى كه وتم، له شوينى داناشت و منيش له
لاى داناشت، فهرمووى (ئهى ئه بوو زهر بوچى هاتيت؟) وتم خواو پيغه مبه ركهى،
ئه بوو به كريس هات و سهلامى كردو له لاي راستى پيغه مبه ر وه (ﷺ) داناشت،
پيغه مبه ر (ﷺ) هه مان پرسى لار له ویش كردو ئه ویش هه مان وه لامى دايه وه، ئينجا
عومهر هات و له لاي راستى ئه بوو به كره وه داناشت و پيغه مبه ر (ﷺ) هه مان
پرسى لار ليكردو عومهر يش هه مان وه لامى دايه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) كهوت يان نو
بهردى وردى هه لگرت و له دهستيدا سوبحانه للايان كرد تا ئه وهى نركه يان وهك
نركه و زيكهى ههنگ دهبيسترا، دواتر دايان و ئه وانش مونيان گرت، پاشان
خستيه دهستى ئه بوو بر كرو له لاي ئه ویش هه مان شت پرويدا، ئينجا خستيه
دهستى عوسمان و هه مان شت پرويدا.^۲ منيش دهليت: له باسى لاي هه يته ميدا كه له
به زاره وه هيناويه تى باسى عومهر نه كراوه كه به رده كان بخاته دهستى، به يهقهى
هيناويه تى وهك له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۳۲) له سوهيد له ئه بوو زهر وه
هاتوه، تاييدا هاتوه: پاشان هه ليگرتن و خستيه دهستى عومهر، له دهستيدا

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۳۳۵) دا واهاتوه

^۲ - (هه يته مى ج ۸، ص ۲۹۹) دهليت به زار به دو سه نه د هيناويه تى و كه سه كانى سه نه ديكيان جى متمانه و
لاوازيه كه له هه نديكياندا ههيه، ته واو.

هینده سوبخانه لایان کرد تا نرکهو دهنگیان وهک هی ههنگ بیسترا پاشان داینان و مونیان گرت، له کو تاییه کهیدا نه وهی هی ناوه (هذه خلافة النبوة) (نه وه جیگیرایه تی پیغه مبهرایه تی یه)،^۱ هه یته می ج ۸، ص ۲۹۹ ده لیت: ته به رانی له نه بوو زهروه هی ناویه تی و له سه نه دیکیانه وه نه وهی بۆ زیاد کردوه: له هه رکامیاندای چی له باز نه کهدا بوو ته سبیحاتی به رده کانی ده بیست، ههروه ها ده لیت: پاشان دانی به ئیمه به لام له گهل کهس له ئیمه ته سبیحاتیان نه کرد، ته واو.^۲

بووخاری له عه بدولای کورپی مه سهووده وه هی ناویه تی ده لیت: ئیمه ئایه ته کانمان به بهر کهت و ئیوه به ترساندن له بهر چاوه، ئیمه له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) له سه فهری بووین که ناو کهم بوو، فهرمووی (اطلبوا فضلة من ماء) نه وانیش قاپیکیان هی نا که ناویکی که می تیدا بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی برده ناو قاپه که و دواتر فهرمووی (حي على الطهور المبارك والمباركة من الله) (نادهی بۆ قاپی بهر که ناوی و بهر که تیش له خواوهی) بینیم ناو له نیو په نجه کانی پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) هه لده قولاً، ئیمه گویمان له ته سبیحاتی خواردن بوو کاتی ده خورا.^۳

بووخاری له جابری کورپی عه بدولاه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) پوژی ههینی لای درهختی یان دارخورمایه کهدا ده بوو، ژنیکی پیشتیوانان یان پیای و تی نهی

۱- نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۵) له سهوید له نه بوو زهروه به هه مان شیوه هی ناویه تی، به لام زیاده کهی بهیهقی نه هی ناوه، ته به رانی له نه بوو زهروه به کورتی هی ناویه تی و ده لیت دواتر خستیه دهستی عه له وه مان شت پوویدا، (هه یته می ج ۵، ص ۱۷۹) ده لیت: له سه نه ده کهدا موچه مه دی کورپی نه بوو هه مید ههیه که لاوازه

۲- نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۵۴) له پنگه ی سهویده وه به کورتی هی ناویه تی، له پنگه ی جوبهیری کورپی نوه فیری حه زه ره می شه وه به دوورو دریزی هی ناویه تی و نه وهشی بۆ زیاد کردوه: چی له باز نه کهدا بوو ته سبیحاتی به رده کانی ده بیست.

۳- ترمذی ده لیت فهرمووده که حه سه نی سه حیه، له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) وا ها تووه، پیشتیش نزای پیغه مبه رمان (ﷺ) بۆ عه بباس باسکرد که لاکانی ده رگا که و دیواره کانی مال ئامینیان بۆ کرد، ته به رانی له نه بوو نوسه یده وه هی ناویه تی و هه یته می سه نه ده کهی به حه سن داناوه، بهیهقی و نه بوو نه عیم له (الدلائل) و ئهین ما جهش هی ناویانه

پیغه مبهری خوا مینبه ریکت بو دروست نه کهین، فهرمووی (نه گهر حهن ده کهن با) نهوانیش مینبه ریکیان بو دروست کرد، پوژی هینی پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهر مینبه ره که دار خورما که گریانی وه گریانی منال دهستی کرد، پاشان پیغه مبهر (ﷺ) دابه زی و باو هشی پیدا کردو ژیری کرده وه، ده لیت: ده گریا له سهر نه وهی له لایدا زیکری ده بیست.

له ریگه کی دیکه وه هیناو یه تی ده لیت کاتی مینبه ره که ی بو دروست کرا له سهری بوو دهنگی کی دلگریا و مان له و دار خورما بیست تا پیغه مبهر (ﷺ) هات و دهستی له سهر دانا و دار خورما که ژیر بوویه وه، نه حمه دو به زار له ریگه ی جیا جیا وه له جابره وه هیناو یانه، له ریگه یه کی نه حمه ده وه واهاتو وه: که مینبه ره که ی بو دروست کرا و پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهری نه و دره خته وه نرکه ی و شتر که و ته نرکه تا خه لکی مزگه وت دهنگیان بیست، پیغه مبهر (ﷺ) دابه زی بو لای و باو هشی پیدا کرد، دار خورما که ش هیور بوویه وه، له گپ رانه وه یه کدا: دار خورما که بیدهنگ بوو، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۴۲) دا هیناو یه تی وه گپ رانه وه یه کیدا هاتو وه پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (نه گهر له کو شم نه گرتایه تا پوژی دوایی ده گریا) (لو لم احتضنه لحن الی یوم القیامة).

نه حمه دیش له فهرمووده ی نه نه سه وه هیناو یه تی که مینبه ره که دروست کرا و له داره وه بوو به مینبه ر، نه نه سی کو پی مالیک هه والی دا که بیستی داره که ده گریا، به رده وام وا بوو ■ پیغه مبهر (ﷺ) له سهر مینبه ره که دابه زی و چوو بو لای و باو هشی پیا کرد، نه وکات داره که نارامی گرت.

۱- نه سه نه ده له سهر مهر جی موسلیم صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یانه نیناه، وه ک نیبن که شیر له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۹) دا ده لیت، نیبن عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) له و جابره وه به و سه نه ده به و شیوه هیناو یه تی.

بەغەۋى لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۇ زىياد كىردۈۋە ھەسەن ئەگەر ئەۋ
فەرمودەى باسبىكرىايە دەگىرىا دۋايى دەيوت ئەى بەندەكانى خوا دار لە تاو
تاسەى پىغەمبەردا لەبەر پلەو پاىيەى لای خوا بۇى دەگىرىا، دەى ئىۋە لە پىشتىرن تا
تامەزۋى دىدارى بن،^۱ ئەبوۋ يەعلا لە گىرپانەۋەكەيدا ھىناۋىيەتى (سۈيىند بەۋەى
گىيانى موحەمەدى بە دەستە ئەگەر نەمگرتايە بەردەوام تا پۇژى دۋايى لەتاو
خەفەت خواردن بۇ پىغەمبەر (ﷺ) بەو جۆرە دەبوۋ) پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانىكىردو
خرايە ناو خاك.^۲

ئەبوۋ نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ۲۲۴) لە قەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو دەردا
كە نامەى دەنۋوسى بۇ سەلمان يان سەلمان نامەى بۇ ئەبوۋ دەردا بنۋوسىايە
باسى نىشانەى قاپەكەى بۇ دەكرى، دەيوت: ئىمە دەمانگىرپايەۋە كە لە قاپىكىدا
نانيان دەخوارد كە قاپەكەۋ ئەۋەى تىايدا بوو تەسبىحاتيان دەكرى.

ئەبوۋ نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۹) لە جەعفەرى كۆرى ئەبوۋ عمرانەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستمان عەبدوللای كۆرى عەمرى كۆرى عاص (ﷺ) دەنگى
ئاگرى بىستۋەۋ دەيوت مىنىش، وترا ئەى ئىبن عەمر ئەۋە چىە؟ وتى سۈيىند
بەۋەى گىيانى بە دەستە ئەۋ پەنا دەگىرىت بەخوا لەۋەى بىرىتەۋە بۇ ناو ئاگرى
گەۋرە (دۆزەخ).

^۱ - ئەبوۋ نەعیم لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۷) دا ھەيە، ئىبن
عەبدوللەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) دا بە دەقى بەغەۋى ھىناۋىيەتى.

^۲ - ترمىزى ھىناۋىيەتى و دەلىت: فەرمودەكە لەم پروۋ غەرىبە، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶،
ص ۱۲۶) دا ۋاھاتوۋە، ئىبن كەئىر لە (البداية والنهاية) دا لەۋ بارەۋە فەرمودەى زۆرى ھىناۋە

(بېستىنى قىسەى ھەردوانى ناۋگۆر)

حاکم لە يەحيای كۆپى ئەيىۋوبى خوزاىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بېستىم لە كەسى كە دەيوت لە سەردەمى عومەردا گەنجىكى پەرسىشكار ھەبوو ھەردەم لە مەزگەۋتدا بوو عومەر پىنى سەرسام بوو، ئەو گەنجە باۋكىكى پىرى ھەبوو، كاتى نوپۇزى عەتەمەى دەكرد دەچۈيەۋە بۇ لاي باۋكى، لە پىگەكەيدا بەردەرگاي ئافرەتى ھەبوو كە كەۋتبوۋە بەر فېتنەى ئەو ئافرەتە، ئەو ئافرەتە دەچۈيە سەر پىگەى كۆپەكەو خۆى بۇ دەنۋاند، شەۋى كۆپەكە بەۋىدا تىپەپرى و ژنەكەش ھەلى دەخەلەتاند ■ كۆپەكە چۈۋ بە دايدا، كە چۈيە بەردەرگاكەو وىستى بچىتە ژۋورەۋە پىرى خۋاي كەۋتەۋە ئەۋنايەتە ھاتە سەر زمانى ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾ كۆپەكە لە ھۆش خۆى چۈۋ، ژنەكە كەنيزەكىكى خۆى بانگ كەردو بردىانە بەردەرگاي خۆى و داياننىشانو تەقەياندا لە دەرگاكەى مالى باۋكى، باۋكى ھات سەپرى كەرد كۆپەكەى بوراۋەتەۋە، ھەندى لە مەنەلەكانى بانگكەردو بردىانە ژۋورەۋە، كە بە ھۆش ھاتەۋە پىرى لە شەۋ چۈۋبوو، باۋكى پىنى وت كۆپى شىرىنم چىتە؟ وتى خىرە، وتى بۇ خاتىرى خوا پىم بلى، ئەۋىش پىنى وت چى بوۋە، وتى كۆپى شىرىنم كام ئايەتەت خويند؟ ئەۋىش ئايەتەكەى خويندو لە ھۆش خۆى چۈۋ، كە جولەندىان سەپرىان كەرد مردوۋە، شۆردىان و بردىانە دەرۋ بە شەۋ خستىانە ژىر خاك، بۇ بەيانى ئەو ھەۋالە برا بۇ عومەر، ئەۋىش ھات بۇ لاي باۋكى و سەرە خۆشى لىكەردو وتى بىرا بە منت بوتايە، وتى ئەى ئەمىرى باۋەپداران شەۋ بوو، عومەر وتى دەى بمبەن بۇ لاي گۆپەكەى، عومەرۋ ھاۋدەمەكانى چۈۋون بۇ لاي گۆپەكەى، عومەر وتى ئەى فلەن كەس ﴿وَلَمَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ گەنجەكەش لەناۋ گۆپەكەۋە ۋەلامى دايەۋەۋە ئەى عومەر خوا لە بەھەشتتدا دوۋجار ھەردوۋكىيانى پىدام.

۱- لە (كەزالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىر لە ژياننامەى عومەرى كۆپى جامعدا بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئىر (ج ۲، ص ۲۷۹) دا ھاتوۋە، بەيەقى لە ئەنەسەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (كەزالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ھاتوۋە، لە گىرەنەۋەيەكىشدا وتى ئەى مامە بىرۇ بۇ لاي عومەرۋ سەلامى منى پى بگەنەۋە پىنى بلى پاداشتى كەسى چىە كە

ئین ئه بی دنیاو ئین سه معانی له موحه مه دی کوړی حومه یره وه هیناویانه عومهری کوړی خه تتاب (ﷺ) دای به لای ګوړستانی به قیعداو وتی سه لامتان لیبت ئه ی خه لکی ناو ګوړه کان، هه والی لای ئیمه ئه وه یه ژنه کانتان شوویانکړدو ماله کانتان خه لکیان تیدایه و سامانتان دابه شکرا، دهنگی وه لامی دایه وه: هه والی لای ئیمه ئه وه یه ئه وه ی پیشان خست هاته وه دهستان وه وه ی به خشیمان قازانجمانکړدو ئه وه ی به جیمان هیشت له دهستاندا.^۱

(بینینی سزای سزا دراوان)

ته به رانی له ئین عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من به لای به دردا ده پویشتم که که سی له چالی هاته دهرو زنجیری له ملیدا بوو، هاواری لی کردم ئه ی عه بدولا ئاوم پییده، ئه ی عه بدولا ئاوم پییده، نازانم ناوی زانیم یان وه نه ریتی عه رب بانگی کردم، یه کیك له وانی ناو ګوړ هاته دهرو قامچیه که به ده ستیه وه بوو هاواری لی کرد ئه ی عه بدولا ئاوی پییده ئه و بیباوه ره، دواتر به شمشیر لییداو بر دیه وه ناو ګوړه که ی، خیرا هاته وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و بوم ګیړاوه یه وه، ئه ویش پیی فهرمووم (ئایا بینیت؟) وتم به لی، فهرمووی (ئه وه دوژمنی خوا ئه بوو جهل بوو ئه وه ش سزایه تی تا پوژی دواپی).^۲

له په روه ردگاری بترسی؟ له کو تایه که یدا هاتووه: عومهر له سه ر ګوړه که ی وه ستاو وتی دوو باخت له دوو به هه شتندا بو هیه.

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۳) دا واهاتووه.

^۲ - (هه یثمه می ج ۶، ص ۸۱) ده لیت: ته به رانی له (المعجم الأوسط) هیناویه تی و له سه نه ده که دا کهس هیه که نایناسم، ته واو.

قسه گردنیان دواى مردن

به بیهقی له سه عیدی کوږی موسه بیه وه هیڼاویه تی زهیدی کوږی خارجه ی
 نه نساری له بهنی حارثی کوږی خه زرهج له سه رده می عوسمانی کوږی عه فغاندا
 (ﷺ) مرد، به جله که ی دا پو شرا، دواتر له ره له ریکیان له سنگیدا به دیکرد، پاشان
 قسه ی کردو وتی: نه حمده نه حمده له کتیبی یه که مدها، راستی وت راستی وت
 نه بوو به کری صدیق، لاواز له دهر وونیدا به هیزه له فرمانی خوادا له و کتیبی
 یه که مدها، راستی وت راستی وت عومهری کوږی خه تتاب، به هیزی سپارده کار له
 کتیبی یه که مدها، راستی وت راستی وت عوسمانی کوږی عه فغان له سهر پېبازیان،
 چوار چووو دوو مایه وه و فیتنه به هیز لاواز بخوات هات، پوژی دواپی هات و
 دواتریش له سوپاکه تان هه والی بیرى نه ریس دیت. یه حیا ده لیت سه عید وتی:
 پاشان یه کی له بهنی خه تمه مردن جله که ی به سهر دا درا، نرکه و جوله یه که
 سنگیه وه به دیکرا، پاشان وتی: برای (خه لکی) بهنی حارثی خه زرهج راستی کرد
 راستی کرد.^۱

ته به رانی له نوعمانی کوږی به شیرمه وه هیڼاویه تی ده لیت: زهیدی کوږی خارجه
 به ریگه یه کی مه دینه دا ده چوو که له نیوان نیوه پو و عه سردا مرد، برایه وه بو
 ماله وه و جل و به رگی به سهر دا درا، له نیوان نیواره و عیشادا هندی ئافره تی
 پشتیوانان له دهوری کو بوونه وه و شینیان کرد، بسیتیان له ژیر جله که وه دهنگیک
 هات دهیوت: نه ی خه لکینه بیده نگ بن، نه ی خه لکینه بیده نگ بن، به رگی سهر دهم و
 چاوی و سنگی لبرا، نه ویش وتی موحه مه د پیغه مبه ری خوایه، نیردراوی

^۱ - به بیهقی له حاکمه وه هیڼاویه تی و ده لیت نه م سه نه ده سه حیه و چند شایه تیکی هه ن، له
 (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۶) دا هاتوو، ئین نه بی به بیه قیش له لایه کی دیکه وه به دورو
 دریرترو فراواتر له وه هیڼاویه تی و به بیه قی به سه حیحی داناه، له (البدایة والنهاية ج ۶،
 ص ۲۹۳) دا واهاتوو.

نه خوینده وار کوټای پیغه مبهران، نه مه له کتیبی (خوادا) واهاتووه، پاشان له سهر زمانی وترا: راستی وت راستی وت نه بوو بهرکی صدیق خهلیفه ی پیغه مبهری خوا به هیژو سپارده کار، له جهستهیدا لاوازو له فرمانی خوادا به هیژ بوو، نه مه له کتیبی نه که مدها هه بوو، پاشان له سهر زمانی وترا: راستی کرد (سی جار) له (المعجم الأوسط) دا نه میری باوه پداران هاتووه، نه وهی له لومه ی لومه کار ناترسی و پری له وه دهگری به هیژ یان لاوازیان بخون، نه وه له کتیبی یه که مدها هاتبوو، پاشان له سهر زمانی وترا راستی کرد راستی کرد، پاشان وتی: عوسمانی نه میری باوه پداران میهره بان بو باوه پداران، دوو چووو چوار ماوه و خه لکی ناکوکن و هر ریڅخستنیکیان بو نیه و حه رانه کان شکینران و پوژی دواپی نزیك بوته وه و خه لکی یه کدی ده خون، له گیرانه وه یه کیش له نوعمانی کوپی به شیروه ده لیت: کاتی زهیدی کوپی خارجه مرد من چاوه پری بووم عوسمان بیته ده ری، وتم: دوو پکات نویژ ده کات، جله که ی سهر دهم و چاوی لابرده، نه ویش وتی السلام علیکم، که سوکاریشی قسه یان ده کرد، ده لیت منیش له نویژدا بووم ده موت: سوبحانه للآ، سوبحانه للآ، وتی: بیدهنگ بن، بیدهنگ بن، نه وی دیکه شی به هه مان شیوه هیناوه،^۱

له (المعجم الأوسط) ده لیت: به هیژترینی نه و سیانه نه وه یه که له بهر خوا له لومه ی لومه کار ناترسی و فرمان ناکات به خه لک که به هیژیان لاوازیان بخوات، عه بدولای نه میری باوه پداران راستی کرد راستی کرد، نه وه له کتیبی یه که مدها هه بوو، پاشان وتی: عوسمانی نه میری باوه پداران نه و خه لک له تاوانگه لیکی زور دور ده گریت، دوو چووو چوار مایه وه، پاشان خه لکی ناکوک که وتن و که وتن

^۱ - (هیهتمی ج ۵، ص ۱۸۰) ده لیت ته بهرانی هه مووی به کوریه کی زور به دوو سه نه د هیناوه و که سه کانی سه نه دیکیان جی متمانن، ته و او. به یه قیش له ئین نه بی دنیاوه به سه نه دی خوی له نوعمانی کوپی به شیروه به دوورو دریژی هیناویه تی.

یه‌کدی خواردن و هیچ نیزامی نه‌ماو سنوره حه‌رامه‌کان شکان، وتی: کتیبی خواو قه‌ده‌ری خوا نه‌ی خه‌لکینه، پروو بکه‌نه نه‌میره‌که‌تان و گوئگرو گوئپرایه‌ل بن، هه‌رکس لایدا با به‌لیننی خوین نه‌دات، فرمانی خوا براوه و دیاریکراوه‌یه و خواش گه‌وره‌ترین، نه‌وه به‌هه‌شت و نه‌وه‌ش دوزه‌خه و پیغه‌مبه‌ران و راستگوین ده‌لین: نه‌ی عه‌بدولای کوپی ره‌وام سه‌لامتان لی بیت، نایا خارجه بو باوکی و سه‌عد هه‌ستی کرد، نه‌و دوو که‌سه‌ی له پوژی نوحود کوژان ﴿کَلَّا إِنَّهَا لَأَطَىٰ نَزَاةٌ لِلشَّوٰی تَدْعُو مِّنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ﴾ پاشان ده‌نگی نزم بوویه‌وه، هه‌روه‌ها له فهرمووده‌که‌دا هاتووه: نه‌وه نه‌حمه‌دی پیغه‌مبه‌ری خوایه، سه‌لام و ره‌حمه‌ت و به‌رکه‌تی خوات لی‌بیت نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا.^۱

ته‌به‌رانیش له نوعمانی کوپی به‌شیره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لین: کابرایه‌ک که پیی ده‌وترا خارجه‌ی کوپی زه‌ید مرد، جلیکمان دا به‌سه‌ریدا، منیش نویژم ده‌کرد که ده‌نگه ده‌نگیم بیست، چوم سه‌یرمکرد ده‌دولین، وتی: به‌هی‌زترینی خه‌لکه که نه‌وه‌ی ناوه‌پراستیانه، به‌نده‌ی خوا عومه‌ری نه‌میری باوه‌پداران له باری خو‌ی و فرمانی خوادا به‌هی‌زه، عوسمانی کوپی عه‌فان نه‌میر باوه‌پداران چاک و پاک راگری که له تاوانگه‌لیکی زور ده‌بووری، دوو شه‌و چوو و چواری ماوه‌و خه‌لکی نا‌کوک که‌وتن و هیچ نیزامیکیان بو نیه، نه‌ی خه‌لکینه پروو بکه‌نه پی‌شه‌واکه‌تان و گوئگرو گوئپرایه‌ل بن، نه‌وه پیغه‌مبه‌ری خواو نین ره‌واحه‌ش، پاشان وتی: زه‌یدی کوپی خارجه چی کرد؟ پاشان وتی: بیرهی نه‌ریس به‌ستم هه‌لگیرا، دواتر ده‌نگه‌که هی‌واش بوویه‌وه.^۲

^۱ - به‌یه‌قی له ریگه‌ی جگه له نین نه‌بی دنیاوه هی‌ناویه‌تی و ده‌لین: نه‌م سه‌نده‌ده سه‌حیحه وه‌ک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۷) دا هاتووه، نین منده‌و نه‌بوو نه‌عیم و جگه له‌وانیش هی‌ناویانه وه‌ک له (الأصابة ج ۲، ص ۲۴) دا هاتووه.

^۲ - (هه‌یته‌می ج ۷، ص ۲۳۰) ده‌لین که‌سه‌کانی سه‌نده‌که سه‌حیحن، ته‌واو. هی‌ثامی کوپی عه‌ممار هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۷) دا هاتووه.

(زىندوۋى كۆرۈنۈش)

ئىبن ئەبى دىنيا لە ئەنەسى كۆپى مالىكەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سەردانى گەنجىكى پىشتىوانانمان كۆر، خىرا مردو دامانىۋىشى و جىلكمان بەسەردا دا، يەككىمان بە دايكى وت: چاۋەپىنى پاداشتى لاي خوا بە، وتى مرد؟ وتمان بەلى، ئەۋىش دوو دەستى بۇ ئاسمان بەرز كۆرەھە وتى: خاۋىيە من باۋەرم ھىنا بە تۆۋ كۆچم كۆر بۇ لاي پىغەمبەرەكەت، ئەگەر سەختىكەم بەھاتايەت پى. لەسەرت لا دەبردم دەى خاۋىيە داۋات لىدەكەم ئەم موسىبەتەم لەسەر لايە، دەلىت: جەلەكەى لەسەر دەم و چاۋى لاۋىر، ھىندەى نەبرد نانمان خاۋارد ئەۋىش نانى لەگەلدا خاۋاردىن، بەيھەقى لە پىگەى صالحى كۆپى بەشىرى يەكى لە زاھىدانى بەسەرەھە ھىناۋىيەتى لەگەل نەرمىيەك لە فەرموۋەدى لە ئەنەسەرە، چىرۆكەكە دىنى و تىايدا ھاتوۋە ئوم سائىب پىرەژنىكى كۆر بوو.

بەيھەقى لە عەبدولاي كۆپى عەون لە ئەنەسەرە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەم ئوممەتەدا بە سىيان گەشىتم ئەگەر لەناۋ بەنى ئىسرائىلدا بوونايە گەلان بۆى- دابەش نەدەبوون، وتمان ئەبوو ھەمزە ئەۋانە كىن؟ وتى: ئىمە لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە صوففەدا بوۋىن، ژنىكى كۆچەر كۆپىكى خۆى لەگەلدا بوو كە بالغ ببوۋ ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش ژنەكەى خستە پال ژنەكان و كۆرەكەى ھىنا بۇ لاي ئىمە، ھىندەى نەبرد دەردى مەدىنەى گرت و نەخۆشكەوت و پاش چەند پۆژى مرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كۆر كەنى بكن، كە وىستمان بىشۋىن فەرموۋى (ئەى ئەنەس بۆ بۇ لاي دايكى و پىنى بلى) منىش پىم وت، ژنەكە ھات و لاي پىكانى كۆرەكەى دانىشت و قاچەكانى گرت و وتى خاۋىيە بە ھەزى خۆم موسلمان بووم و بىياكانە دژايەتى بتەكانم كۆر بە ھەز كۆچم كۆر لەبەر تۆ، خاۋىيە مەمدەرە بەر

گورزی بته‌رستان و له‌م موسیبه‌ته‌دا شتی‌کم توش مه‌که که نه‌توانم له‌ ئه‌ستوی بکرم، وتی: به‌خوا قسه‌که‌ی ته‌واو نه‌بوو ^۱ قاچه‌کانی جوولاندو جله‌که‌ی سهر دهم‌وو چاوی لابر دو ژیا تا پیغه‌مبه‌ر (ع) مردو دایکیشی مرد، ئینجا فهرموده‌که دینی وه‌ک دواتر ده‌یه‌ئیت.

(شوینه‌واری ژبان به‌ شه‌هیده‌کانه‌وه)

(حاکم ج ۳، ص ۲۰۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زره له‌ جابری کوپی عه‌بدولاه هیناویه‌تی ده‌ئیت: کاتی شه‌پی ئوحد هات شه‌و باوکم بانگی کردم و تی: وا ده‌بینم یه‌که‌م هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ع) ده‌بم که بکوژیم و به‌خوا واز ناھینم له‌ که‌سی، واته له‌ تو به‌ عیزه‌تر بی له‌سهر من دواي خودی پیغه‌مبه‌ر (ع) من قهرزیکم له‌سهره‌و قهرزه‌که‌م بده‌ره‌وه‌و له‌گه‌ل خوشکه‌کانتدا چاک به‌، ده‌ئیت: به‌یانی یه‌که‌م کوژراو باوکم بوو، له‌گه‌ل یه‌کیکی دیکه‌دا له‌ گوپی‌کدا خستمه‌ ژیر خاک، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت له‌ یه‌ک گوپدا له‌گه‌ل که‌سیکی دی دایبینم، دواي شه‌ش مانگ چووم تا ده‌ری به‌ینم، سه‌یرمکرد وه‌ک ئه‌و پوژه‌ و ابوو خستبوومه‌ ناو گوپه‌که‌ی جگه له‌ گوپی که‌ گوپانی به‌سه‌ردا هاتبوو،^۲ له‌ گیرانه‌وه‌که‌ی ئه‌بوو نه‌زره‌دا هاتوو: شه‌ش مانگ ماینه‌وه، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت تا ئه‌وه‌ی ویستم به‌ ته‌نها له‌ گوپی‌ک دایبینم، چووم تا له‌ گوپه‌که‌دا ده‌ریبه‌ینم، سه‌یرمکرد زه‌ویه‌که‌ هیچی له‌ له‌شی باوکم نه‌خواردوو جگه له‌ نه‌رمایی گوپی، له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا به‌و سه‌نه‌ده

^۱ - له‌ (البدایة والنهایة ج ۶، ص ۲۹۲) دا ده‌لی که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ جی متمانه‌ن، به‌لام پچرانی هه‌یه له‌ نیوان عه‌بدولای کوپی عه‌ون و ئه‌نه‌سدا، خواش زاناته‌ره، ته‌واو. ئه‌بوو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۲۲۴) له‌ ریگه‌ی صالح له‌ ثابت له‌ ئه‌نه‌سه‌وه به‌ هه‌مان شیوه‌ی پیشوو هیناویه‌تی.

^۲ - حاکم ده‌ئیت: ئه‌م فهرموده‌ له‌سهر مه‌رجی موسلیم سه‌حیحه، ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۵۶۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زره‌وه به‌ کورتی به‌ هه‌مان شیوه‌ لیوه‌ی هیناوه‌.

دەلىت: ھېچ شىۋانىڭ ئى نەدى جگە لەۋەى چەند تاللىكى پىشى چوۋبوۋنە ناو خاك (خورابوۋن).^۱

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۵۶۳) لە ئەبو زوبەير لە جابرە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژى ئوحد ھاۋارمان بۇ كرا بۇ مردوۋە كانمان كاتى موعاۋىيە جۇگەى ئاۋى پاكىشاۋ دۋاى چل سال دەرمانھىنا نەرمى لەشيان چۋار دەۋرى داگرتبوۋن.^۲ ئىبن ئسحاق چىرۋكەكە دىنىۋ دەلى: باۋكم لە چەند بە تەمەنىكى پىشتىوانانەۋە بۋى گىپرامەۋە وتيان: كاتى موعاۋىيە ئەۋ جۇگاۋەى لىدا كە بەسەر گۆپى شەھىداندا تىدەپەرى كانياۋەكە بەسەرياندا تەقىيەۋە، ئىمەش ھاتىن تا شەھىدەكان دەرېھىنن، عومەرو عەبدولامان دەرھىنان و دوو عەبايان بەسەرەۋە بوو كە دەم و چاۋيان داپۇشپىۋون و شتى لە گەلاۋ گژو گىا لەسەر قاچيان بوو، ۋەك خۇيان وا بوۋن دەتوت دۋىنى خراۋنەتە ناو گۆر.^۳

ئەحمەد لە فەرمودەيەكى دوورو دىژدا لە جابرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لە خىلافەتى موعاۋىيەى كۆپى ئەبو سۇفياندا بووم كە كەسى ھات بۇ لام و وتى ئەى جابر كاركەرانى موعاۋىيە رىيان كەتوۋەتە سەر لەشى باۋكت و بەشى لە لەشى دەرەكەتوۋە، منىش چووم سەيرمكەرە لەسەر ئەۋشىۋەى خىستبوۋمە نا گۆر ھىچى نەگۆرەبوو جگە لە شۋىنەۋارى كوشت و كوشتار.^۴

۱ - بوخارى لە عەتائى كۆپى جابرە ۋە بە شىۋەى دەقەكەى حاكم ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۱۴۳) ھاۋوۋە.

۲ - ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە ئەبو زوبەير لە جابرە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىپرانەۋەيەكى دىكەدا لە ئەبو زوبەير لە جابرە ۋە ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبەش لە جابرە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۷۴) ھاۋوۋە.

۳ - لای ئىبن سەعد لە رىگەى ئەبو زوبەير لە جابرە ۋە شاھەتلىكى بە سەنەدى سەھىح ھەيە، لە (فتح البارى ج ۳، ص ۱۴۲) ھاۋوۋە.

۴ - سەمھودى لە (وفاء الوفاء ج ۲، ص ۱۱۶) دەلىت: ئەحمەد بە كەسەكانى سەنەدى سەھىح ھىنايەتى جگە لە نەبىيى غەنەۋى كە جى متمانەشە، تەۋاۋ. دارمى لە جابرە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۰۸) ھاۋوۋە.

مالیک له عہدولای کوپی عہدوپرہمانی کوپی ئہبوو صہعصہعہوہ
ہیناویہتی بیستی عہمری کوپی جہمووح عہدولای کوپی عہمر کہ پشتیوانی و
سوللہمی بوون لافاو گوپرہکانی دہرختیبوون، ئہوان له یہک گوپدا بوون و له پوژی
ئوحدو شہید بوون، گوپیان بوہلکہندرا ■ لهو شوینہیان بگوازیئہوہ، سہیرکرا
لہشیان نہگوپاوہو دہتوت دویئی مردوون، یہکیکیان بریندار ببوو دہستی
خستبووہ سہر برینہکھی، کہ خرایہ ژیر خاک ہہروا بوو، دہستی لہسہر برینہکھی
لابرا دواپی چوویہ سہر ہہمان بار، له نیوان شہپی ئوحدو ئہو پوژہدا چلو
شہش سال ماوہ بوو.^۱

ئین سہعد (ج ۳، ص ۵۶۲) دہلیت: عہدولای کوپی عہمر کہسیکی سوور بوو
کہ سہری پووتاوہ بوو و بالای بہرز نہبوو، عہمری کوپی جہمووحیش کہسیکی
بالا بہرز بوو، ناسران و له یہک گوپدا خرانہ ناو گوپ، گوپرہکیان لہبہر لافاوہوہ بوو،
بہوہ گوپرہکیان دہرکہوت، کہ لہشیان دہرکہوت دوو نیشانہیان لہسہر بوو عہدولای
برینی بہ دہمو چاویہوہ بووو دہستی لہسہر برینہکھی دانابوو، دہستی لہسہر
برینہکھی لابرا خوین ہات، دہستی خرایہوہ سہر برینہکھی یہکسہر خوینہکھی وہستا،
جابر دہلیت: باوکم له گوپرہکھی بینی دہتوت خہوتوہو، ہیچ له لہشی نہگوپابوو نہ
کہمو نہ زور پیئی وترا: کفنہکانیت بینی؟ وتی له کفن کرا بوو کہ درابوو بہسہر
دہمو چاویداو لہسہر قاچہکانی گیای (حرمل) دانرابوو، سہیرمانکرد ئہوانیش
ہہروہک خوین بوون، ماوہی نیوان کوژران و دہرکہوتنی لہشیان چلو شہش سال
بوو.

^۱ - ئہبوو عہمر دہلیت: گپہرہوان پاجیواوز نین لہسہر مونقہتیعیہکھی، واتاکھی له چہند
پوویہکی صہحیحہوہ موتہسیلہ، زہرفانی ئہمہ دہلی، وہک له (الوجز ج ۴، ص ۱۰۷) دا
واہاتوہ.

بەيھەقى لە جابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى موعاۋىيە جۇگاۋەكەى لاي
كوژراۋانى ئوخود لىدا، ئەمەش دۋاي چل سال، ھاۋار كرا بچىن بۇ ئەۋى، چۈۋىن
تەرمەكانمان دەرھىنان، نوۋكە ئاسنى بەر پىيى ھەمزە كەۋت و خويىنى ھات.^۱

(بۇنى ميسك لە گۆرەكانيان دەرەكەۋى)

ئەبۇ نەئىم لە (المعرفة) لە موحەمەدى كوپى شەرھەبىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
كەسى شتى لە خۇلى گۆپى سەعدى كوپى موعاۋى ھەلگرت و كرديەۋە سەيرىكر
ميسكە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (سبحان الله سبحان الله) تا دەم و چاۋى ناسرا.^۲
ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۴۳۱) لە رەبىحى كوپى عەبدۇرەھمانى كوپى ئەبۇ
سەئىدى خۇدرى لە باۋكىيەۋە لە باپىرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەۋانە بووم كە
ۋرمان ھەلگەند بۇ سەعد لە بەقىع، ھەرچەندە چىنە خۇلىكمان ھەلدەكەن بۇنى
ميسكمان بەسەردا دەھات تا گۆرەكەمان تەۋاۋ كر.

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۳) دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە عەمرى
كوپى دىنارو ئەبۇ زوبەيرەۋە ھىناۋىيەتى ھەمان قسە دەكەن، سومھۇدى لە (وفاء الوفاء ج ۲،
ص ۱۱۶) دا دەلىت: مامۇستامان لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۱) دا بە ھەسەنى زانىۋە كە چىرۆكەكە سى
جار دۋاي شەش مانگو دۋاي چل سال لە كاتى لىدانى جۇگاۋەكەۋ دۋاي چل سال بە ھاتنى
لاۋاۋ پوۋىداۋە، ئەمەش لەبەر زۆرى گىرەنەۋە لە ھەرسى جارەكەدا، (سەمھۇدى ج ۲، ص ۱۱۷)
دەلىت لە ھەمو ئەمانەدا موعجىزە دەرەكەۋى و نەئىمى لە دوۋبارە بوۋنە شىدا ئەۋەيە.
^۲ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۴۱) دا ھاتوۋە دەلىت: سەنەدەكەى صەھىحە، ئىبن سەعد (ج ۳،
ص ۴۳۱) لە موحەمەدى كوپى شەرھەبىلى كوپى ھەسەنەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى بەلام
فەرمۇدەكەى نەھىناۋە، لە گىرەنەۋەيەكى دىكەيدا لىۋەى ھىناۋە دەلىت: كەسى شتى خۇلى لە
گۆپى سەعد ھەلگرت و بردى و سەيرى كر دەبىنىت ميسكە.

(به زکړنه وهی کوژراوانیان بو ئاسمان)

بوخاری له عروه وه هیڼاویه تی ده لیت: کاتې له بیئرمه عونه هندی له هاوه لآن کوژران و عه مری کوپې ئومه ییه چمری به دیلگیرا. عامری کوپې توفهیل پئی وت: ئه وه کییه؟ ئاماژهی کرد به کوژراوی، ئه ویش پئی وت: ئه ویش وتی ئه وه عامری کوپې فوهه یریه، عامر پئی وت: بینیم کاتې کوژرا به زکرایه وه بو ئاسمان تا ئه وهی سه یرمکرد له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوو دواتر هیئرایه خواره وه. هه والی کوژراوان هاته وه بو لای پیغه مبه (ﷺ) و ئه ویش هه ولی کوژرانی ئه وه هاوه لانه ی فرموو به موسلمانان و فرمووی (ان اصحابکم قد اصابوا وانهم قد سألوا ربهم فقالوا: ربنا اخبر عنا إخواننا بما رضينا عنك ورضیت عنا فأخبرهم عنهم واصیب یومئذ فیهم عروۃ بن اسما بن صلت فسمی عروۃ به ومنذین عمرو وسمی به منذر) له گیرانه وهی بوخاریدا له عروه وه واهاتوه.

به یهه قی له هیشام له باوکی له عائیشه وه هیڼاویه تی فرمووده ی کوچکردن دینی و له کوتاییه که یدا ئه وهی بوخاری دینی، واقدی له ئه بو ئه سوه دو عروه وه چیړکه که و باری عامری کوپې فوهه یره و هه والی عامری کوپې توفهیل دینی و ده لیت ئه وهی کوشتی جهبباری کوپې سه لمای کیلابی بوو کاتې به یم لییدا عامری کوپې فوهه یره وتی: سویند به په روه ردگاری که عبه بردمه وه، پاشان جهببار پرسپاری کرد و اتای بردمه وه یانی چی؟ وتیان واته به هه شت، وتی: به خوا راست ئه کات، دواتر جهببار دواي ئه وه له بهرئ وه موسلمان بوو.

موسای کوپې عوقبه له عروه وه هیڼاویه تی وتی: تهرمی عامری کوپې فوهه یره دیار نه ما بوو پییان و ابوو فریشته کان بردوویانه.^۱

^۱ - له (البدایة والنهاية ج ۴، ص ۷۲) دا واهاتوه.

ئەبو نەعیم له (الدلائل، ص ۱۸۶) دا ئەو چیرۆکه له واقدی له عوروهوه به دورو دريژى دىنى و تيايدا هاتووه پيغه مبهى (ﷺ) فەرموى (ان الملائكة وارث جثته وانزل عليهن) (فريشتهكان تەرمەكەيان بردو له عليهن دا دانرا).^۱

ئەبو نەعیم له (الحلية ج ۱، ص ۱۱۰) له عوروهوه هيناييهتى عامرى كوپى توفهیل له بارهى يه كيكيانەوه دهیوت: كاتى كوژرا بهرزكرايهوه بو نىوان ئاسمان و زهوى تاناسمان له خواروويهوه دى، وتیان ئەوه عامرى كوپى فوهيره بوو، له عانيشەيشەوه به هەمان شيوهى گيړانەوهى بوخارى هيناييهتى، به لام ئەوهى نه هيناهه-پاشان دانرا- تاكو تاييهكهى. له زوهه يريشهوه هيناييهتى دهليت: بيستم به دواى تەرمى عامرى كوپى فوهيره دا گهړان و نه ياندوزيهوه، دهليت پييان وابوو فريشتهكان خستويانەته ژير خاك.^۲

پاراستنى مردووه كانيان

ئەحمەدو تەبەرانى له عامرى كوپى ئومەييەوه هيناييهتى پيغه مبهى (ﷺ) وهك هەوالگر به تەنها ناردى بو لای قوپهيش، وتى: منيش چووم بو لای دارى خوبهيب و ترسم له هەوالگران بوو، چووم و خوبهيبم كردهوه و خوبهيب كهوته سەر زهوى، له نزیکهوه مامهوه دواترى لامكردهوه خوبهيبم نهدى، دهتوت دهوى قوتى داوه، ئیدی تا ئیستا هیچ شوینهوارى له خوبهيب دیارنیه.^۳

۱- ئیبن سەعد له واقدیهوه بهو شيوه به دورو دريژى هيناييهتى.

۲- ئەبو نەعیم له (الدلائل، ص ۱۸۶) له عوروهوه به هەمان شيوه ئیبن سەعد (ج ۳، ص ۲۳۱) له عوروهوه به هەمان شيوه هينايانە.

۳- (هەيشەمى ج ۵ ص ۳۲۱) دهليت: له سەنەدهكه دا ئیبراهيمى كوپى ئيسماعیلی كوپى مەجمەع مەيه كه لاوازه.

بہیہقی لہ پڙگہی ئیبراہیمی کوپی ئیسماعیل لہ جہ عفری کوپی عہری کوپی
 ئومہییہ لہ باوکی لہ عہری کوپی ئومہییہی باپیروہ هیئاویہتی پیغہمبہر (ﷺ) بہ تہنہا
 وەك ھەوالكەر ناردی، دەلیت منیش چووم بۆ لای دارەكەى خوبەیب، بە ھەمان شیوہ
 دەیھینی.^۱

ئەبوو سەیف لہ زوحاکوہ هیئاویہتی پیغہمبہر (ﷺ) میقدادو زوبەیری (ﷺ) نارد
 تا خوبەیب لہ سەر دارەكە داگرن، ئەوانیش گەیشتنە تەنعیم سەیریانکرد چل کەس بە
 سەرخۆشی دەوریاندان، ئەو دوانەش دایانبەزاند، زوبەیر لہ ئەسپەکەى دایناو تەرمی
 خوبەیب هیچ نەگۆرابوو، بیباوہرەن کەوتنە شوینیان، زوبەیر تەرمەکەى خست، زەوی
 تەرمەکەى قوت دا، بەوہ بە قوت دراوی زەوی ناوبرا.^۲

بہیہقی لہ ئەنەسەوہ هیئاویہتی دەلیت: لہم ئومەتەدا بە سى شت گەیشتم،
 فەرموودەكە دینی وەك پیشتەر مینامان تیایدا دەلیت: هیندەى نەبرد تا تەرمەکەى کەوت،
 چالمان بۆ ھەلکەندو شوردمان و خستمانە ژیر خاک، دواتر کە لیبووینەوہ کەسى ھات
 وتی ئەوہ کییہ؟ وتمان چاکترین کەس ئەوہ ئیبن حەزەرەمیہ، وتی ئەو زەویە مردوو لہ خو
 ناگرى بۆ نایگوزانەوہ بۆ میلی بیان دوو میل ئەولاتر زەوی ئەوی مردوو لہ خو دەگریت،
 وتمان: پاداشتی هاوہلەکەمان چۆنە بە جیی بہیلین گورگو دپندە بیخوات، بۆیہ کو
 بووینەوہ لہ سەر ئەوہی گۆرەکەى ھەلکەنینەوہ، کە گەیشتینە ناو گۆرەکە سەیرمانکرد
 ھاوپیکەمانی تیدا نیو گۆرەکە هیندەى چاو بری بکات پووناکیہ، ئیمەش خوتمان
 کردەوہ بە سەریداو چووین.^۳

۱ - وەك لہ (البداية والنهاية ج ۴، ص ۶۷) دا ھاتوہ، ئەبوو نەعیم لہ (الدلائل ص ۲۲۷) لہ پڙگہی
 ئیبراہیمی کوپی ئیسماعیلەوہ بە سەنەدى خوێ بە ھەمان شیوہی گێرانەوہی بہیہقی
 هیئاویہتی، ئیبن ئەبى شەیبە لہ عہری کوپی ئومہییہوہ بە ھەمان شیوہ هیئاویہتی، وەك لہ
 (الأصابہ ج ۱، ص ۴۱۹) دا ھاتوہ.

۲ - لہ (الأصابہ ج ۱، ص ۴۱۹) دا ھاھاتوہ.

۳ - لہ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ھاھاتوہو کەسەکانی سەنەدەكە جی متمانەن بە لام
 پچرانیکى تیدا، وەك لہ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۲۹۲) دا ھاتوہ، تەبەرانیش لہ ئەبوو

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۳۶۳) لە ئەبو ھورەيرە ھىناۋىيەتى: بە شمشىرە كانمان چالمان بۇ ھەلگەندۇ گۆرمان بۇ ھەلگەندۇ خىستمانە چالەكەو چوۋىن، يەككە لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: خىستمانە ژىر خاك و گۆرمان بۇ ھەلگەند، گەراينەۋە تا وا بگەين كەچى شويىنى گۆرەكەيمان نەدىتەۋە.^۱

بوخارى و موسلىم لە ئەبو ھورەيرە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) سىرەيەكى ناردو عاصمى كوپى ئەبو ئەفلەھى كرد بە سەركردەيان، فەرمودەكە بە دوورو دريژى لە چىرۆكى خوبەيىبى كوپى عەددىيەۋە دىنى، تىايدا ھاتوۋە: عاصم وتى: ناچمە ژىر پەناى بىباۋەر، ئەو بەلىنى بەخوا دابوو دەستى بەر بىباۋەر نەكەۋى، قورەيش ناردىيان تا شتى لە لەشى بھىنن، چونكە ئەو پوژى بەدر يەكى لە گەرەكانى قورەيشى كوشتبوو، خۋاى گەرە شتى ۋەك پوۋرە ھەنگى لەسەر ۋەستاندو تەرەكەكى لە دەستىيان پاراست، بۇيە دەوترا: پوۋرە ھەنگ پارىژراۋ.^۲

ئەبوۋ نەعيم لە (الدلائل ص ۱۸۳) دا لە عروۋە ئەو چىرۆكە دىنى و تىايدا دەلىت: بىباۋەر پان ويستىيان سەرى بېرن و سەرەكەكى بىنن بۇ بىباۋەر پانى مەككە، خواش پوۋرە ھەنگىكى نارد لەسەرەۋە بوون و بە پوۋى بىباۋەر پاندا دەچوون و دەيانگەستن، بەۋە نەيانتۋانى سەرى بېرن.

ھورەيرە ھىناۋىيەتى و فەرمودەكە دىنى و تىايدا ھاتوۋە: مردو لەناو لىدا خىستمانە ناو گۆر، زۆر دوور نەكە و تېۋىنەۋە و تمان: دېندە دى و دىخوات، گەراينەۋە بۇ لاي كەچى نەمانىينى، (ھەيئەتى ج ۹، ص ۳۷۶) دەلىت لەسەنەدەكەدا ئىبراھىمى كوپى موعەممەرى ھورەۋى ھەيە كە نايناسم و كەسەكانى دىكەش جى متمانەن، تەۋاۋ.

^۱ - ئەبو نەعيم لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبو ھورەيرە بە ھەمان شىۋەى گىرەنەۋەكەكى تەبەرانى ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە (الأصابة ج ۲، ص ۲۴۵) دا ۋاھاتوۋە.

(درنده کان ملکه چی هاو د لاندې و قسه یان له گه ل ده کهن)

به یهه قی له همزه ی کوړی ئوسه یده وه هیناو یه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ)
 له گه ل تهر می پشتیوانیه کدا چوو بو به قیغ، گورگی له سهر پیگه که قاچه کانی
 راخستبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (هاتوو داوای ماف برینه وه ده کات، ده ی
 به شی بو برینه وه). (هذا جاء يستفرض فارفضوا له) وتیان برات له سهر چه ندیکه
 بو ی برینه وه ئه ی پیغه مبه ری خوا فرمووی (من کل سائمة شاة فی کل عام) (له هر
 رانه گه لیک سهریک بو هر سالیک) وتیان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) زوره، پیغه مبه ریش
 (ﷺ) ئاماژه ی کرد بو گورگه که وازیان لی بینه، گورگه که ش چوو. واقدی له
 که سیکه وه که ناوی هیناو له موته لیبی کوړی عه بدولای کوړی حه نته به وه
 هیناو یه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له مه دینه بوو که گورگی هاتو له به رده ستیدا
 وه ستاو پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ئهمه وه فدی درنده کانه بو تان، ئه گهر حه ز
 ده کهن شتیکی بو برینه وه بو جگه ئه وی تیمه په رینن، ئه گهریش حه ز ده کهن وازی لی
 بینن و که ناری لی بگرن چی برد ئه وه پوزیه تی) (هژا واخذ السباع الیکم فان احببتم
 ان تفرجوا له شیئاً لا یعدوه الی غیره، و غن احببتم ترکتموه واحترزتم منه فما اخر
 فهو رزقه) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دلمان هیچ ناگرئ هیچی پی بدین،
 پیغه مبه ریش به سی په نجه ی ئاماژه ی کرد بو گورگه که وازیان لی بینه (پی خوت
 بیره) ئه ویش به لووره لور چوو.

ئهو نه عیم له جوه ی نه وه هیناو یه تی ده لیت: وه فدی گورگه کان که نزیکه ی
 سه د گورگ بوون هاتن بولای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) نویژی ده کرد
 بویه دانیشتن، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ئهو وه فدی گورگه کان هاتن بولاتان،
 داواتان لیده کهن به شه خوراکتان به شیان بو برینه وه له جگه له وه دلنیاو بی خه م

(بن) نه و انیش سکا لایان لا کرد، پیو یستیان پییه تی، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (فادبرهم) (دهی پشتیان لی بکه ن و برؤن) نه و انیش چوون و لووریه یان ده هات.^۱

حاکم (ج ۳، ص ۶۰۶) له موحه ممه دی کوپی موکه ندیره وه هیئاویه تی، سه فینه ی مه ولای پیغه مبه ر (ﷺ) وتی: چومه ده ریوا و نه و که شتییه ی تیایدا بووم شکا، بویه چومه سهر پارچه یه کی، پارچه که فرپی دامه شوینی که شیریکی تیدابوو، به ره و پووم هات، منیش وتم نه ی نه بو حارپ من مه ولای پیغه مبه ری خوام، نه ویش سهری دانه واندو به شانی خوی دایه لامو پالی پیوه نام تاله وی ده ری کردمو بردمی به سهر ریگه که سووکه نرکه یه کی کرد، وامزانی مالئاواییم لی ده کات، نه وه کوئا بینینشم بو بوی.^۲

به زار له سهر فینه وه هیئاویه تی ده لیت: من له ده ریادا بووم که که شتییه که مان شکا، ریگه مان نه زانی تائه وه ی شیر ی هاته پیمان، هاو هلاک دواکه وتنو من لیی نریک بوومه وه، وتم من سه فینه ی هاو هلی پیغه مبه رم (ﷺ) و پیمان ونکردوه. نه ویش له به رده ممه وه چوو تاچووینه سهر ریگه که دواتر نریک بوویه وه پالی پیوه نام وه که نه وه ی ریگه کهم نیشان بدات، واتیده گیشتم مالئاواییم لی ده کات.^۳

به یه قی له ئین مونکه دیره وه هیئاویه تی سه فینه ی مه ولای پیغه مبه ر (ﷺ) له خاکی پوم له پیی سوپا هه له ی کرد (ونبوو) یان له خاکی پومدا به دیل گیرا،

^۱ - به یه قی و به زار له نه بو هوریره وه به کورتی هیئاویانه. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۶) دا واهاتوه.

^۲ - حاکم ده لیت: نه م فهرمووه له سهر مهرجی موسلیم سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوه زه هه بیش له سهر کوکه، بوخاری له (التاریخ الکبیر ق ۱، ج ۲، ص ۱۷۹) له ئین مونکه دیره وه له سه فینه وه هیئاویه تی، نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۶۹) و (الدلائل ص ۲۱۲) نه ئین مونکه دیره وه له سه فینه وه هیئاویه تی، ئین منده هیئاویه تی وه که له (البداية والنهاية ج ۵، ص ۳۱۶) دا هاتوه، ته به رانیس هیئاویه تی وه که له (المجمع ج ۹، ص ۳۶۶) له سه فینه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی.

^۳ - (هیهتمی ج ۹، ص ۳۶۷) ده لیت که سه کانی به زارو ته به رانی جی مقمانه ن.

پایکرد تابگاته وه به سوپا، که شیرئ هاته پئی، وتی ئه ی ئه بو حارث من مه ولای پیغه مبهری خوام و بارم ئاواو ئاوايه، شیره کesh جوولا تا هاته لای. هه رچی دهنگی ده بیست لای بو ده کرده وه ده چوویه لای، دواتر به لایدا ده چوو به و باره بوو تا بر ديه لای سوپاکه. پاشان شیره که گه رایه وه.^۱

ئین عه ساکیر له وه هبی کوپی ئبانی قورده شیوه هه هیناویه تی که بو سه فه ری چوو، له پیگه دا بینى خه لکی وه ستاون، وتی ئه وانه چیه نه؟ وتیان شیرئ له سه ر پییه نه ترساندونی، ئه ویش له سه ر ئاژه له که ی دابه زی و دواتر چوو بو لای تا گوئی گرت و رایکی شاو دواتر به رچاوی گرت و له پیگه دا لایبرد، دواتر وتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) درۆت له سه ر ناکات، بیستم فره مووی (ئه وه به سه ر ئاده میزادا زال ده بیئت که ئاده میزاد لیئ ده ترسیئت، ئه گه ر ئاده میزا ته نها له خوا بترسیئت، جگه له خوا هیه به سه ریدا زال نابیئت، ئه وه ی هیوای به ئاده میزاد بئ پشت به ئاده میزاد ده به ستی، هه رکه س ته نها هیوای به خوا بئ ته نها پشت به خوا ده به ستی) (ئنها یسلط علی ابن آدم ماخافه ابن آدم ولو ان ابن لم یخف الا لله لم یکه الی غیره).^۲

ته به رانی له عه ونی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیئت: من له کلئسای ئه ریحا دا (وه لآ مدهره وه) بیژهر بووم، ئه و پۆژ ئه وی مزگه وت بوو نوێژی تیدا ده کرا، عه وفی کوپی مالیک له خه وی راجله کی و سه یری کرد له ماله که یدا شیرئ به ره و پووی دی، ئه ویش به ترسه وه هه ستا بو چه که که ی، شیره که پی و ت مه که من نیردراوم بو لات تا په یامیکت پی بگه یه نم، وتم کئ تو ی ناردووه؟ وتی خوا ناردوومی بو لای تابه موعاویه ی رحال بلئیئت به هه شتییه؟ وتی: کام موعاویه؟ وتی: کوپی ئه بو سوفیان.^۳

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۷) دا واهاتوه.

^۲ - ئین عه ساکیر له نافع وه به کورتی به هه مان شیوه هیناویه تی، وه که له (کنز العمال، ج ۷، ص ۵۹) دا هاتوه.

^۳ - (هه یثمه ی ج ۹، ص ۳۵۷) ده لیئت له سه نه ده که دا ئه بوو به کری کوپی مه ریهم هه یه که شت تیکه ل ده کات. ته واو.

ئەحمەد لە ئەبو سەعیدی خودریه وه هیئاویه تی دەلیت: گورگ هەلمە تی برده
 سەر پانە مەپێ، مەپێکی برد، شوانە که کهوتە شوینی و لیی سەند، گورگە که له
 پوویدا وهستاو وتی: ئەری له خوا ناترسی؟ پۆزییه که خوا بو منی داناوه لیم
 دەسینی، ئەویش وتی: ئەی چ سەرسوپمانی؟! گورگی به قسهی مروف من
 دەدوینی، گورگە که وتی: ئایا له وه سەرسوپهینەر تەرت پی بلیم؟ موحه مەد
 له یه پرب هه والی پیشوو به خەلک دهی، دەلیت: شوانە که مەپهکانی برد تاجوویه
 مەدینه و له لایهک داینان و دواتر هات بۆلای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و هه والی پیدای،
 پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمانی پیکرد به نویژو هاوار کرا: کاتی نویژە (الصلاة جامعة)
 پاشان دەرچوو، پیغه مبهەر (ﷺ) به شوانه کهی فەرموو: (پییان بلی) ئەویش بۆی
 گیرانه وه. پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (راست دهکات، سویند به وهی گیانی
 موحه مەدی به دهسته پۆژی دواپی نایهت تادپنده له گهڵ مروفدا قسه دهکات و
 کهس له گهڵ دهستگری قامچیه کهی و قایشی نه عله کهیدا قسه دهکات و پانی هه والی
 پیدهدات که دواپی خوئی ماله وهی چی کردوه) (صدق والذي نفسي محمد بيده
 لاتقوم الساعة حتى يكلم السباع الانس ويكلم الرجل عذبة سوطه وشارك نعله
 ويخبره فخذہ بما أحدث اهلہ بعده)^{۱، ۲}

۱ - صحیح.

۲ - ئەم سەنەدە صحیحە، به یهقی به صحیحی داناوه و ترمذی هیئاویه تی له (والذي نفسي
 بيده) تا کو تایی، پاشان دەلیت ئەم فەرمووده حەسەنی غەریبی صحیحە. له (البداية والنهاية
 ج ۶، ص ۱۴۳) دا واهاتوه، فەرمووده که لای به یهقی و ئەحمەد و حاکم و ئەبوو نەعیم چەند
 ڕێگه یهکی دیکهی ههیه، ئەحمەدیش له ئەبوو هوریره وه ئەبوو نەعیم له ئەنەس و به یهقی له
 ئهین عومره وه هیئاویانه وه ئهین که سیر له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۱۴۴-۱۴۵) به فراوانی
 هیئاویه تی.

قازی عیاز له سهر فهرموده دی گورگه که قسه دهکات و له نه بوو هورهیره و نه بو
سه عیدو له نه هبانی کوپی نه وسه وه هیئاویه تی که پیی دهوترا: گورگ دوین،
ده لیت: ئین وهب دهگیریتته وه هه مان شت بو نه بوو سوفیانی کوپی حهرب و
صه فوانی کوپی ئومه ییه ش له گه ل گورکیکا پرویداوه - نه و دووانه بینان
مندالیک گرتبوو، منداله که چوویه حهره م و منداله که ش چوو، نه و دووانه ش
سه ریان سوپما له وه، گورگه که وتی: له وه سه رسوپیه نه رتر موحه ممه دی کوپی
عه بدولایه له مه دینه، بانگتان دهکات بو به هه شت و ئیوه بانگی دهکن بو دۆزهخ.
نه بسوفیان وتی: سویند به لات و عوززا نه گهر نه وه له مه کهه باس بکهیت
خه لکه که ی وازی لیدینیت.^۱

(دهریا رییان بو دهکاته وه)

ئین عه بدولحه که له فتوح مصر و نه بوو شهیخ له (العظمة) و ئین عه ساکیر له
قهیسی کوپی دهجاج له که سیکه وه که بوی گیراوه ته وه هیئاویانه ده لیت: کاتی
عه مری کوپی عاض (ﷺ) میسری فتح کرد، خه لکه که ی هاتن بو لای کاتی چوویه
بوونه (له مانگه کانی عه جه مه) پییان وت: نه ی نه میری نیلی ئیمه باویکی هه یه
به بی نه وه ناچی، پیی وتن چییه؟ وتیان: له دوانزه شه وه دا له مانگه ده بی کچیکی
دهست لی نه دراو له به ردهستی باوک و دایکی به بین و پازییان بکهین و کهه که به جل و
خشل پرازیینه وه به جوانترین شیوه دواتر بیخهینه ناو نیل، عه مر پیی وتن: نه م
شته له ئیسلامدا نابیت، چونکه ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت، مانگی بوونه و
نه بیب و مه سرایان به سهر بردوو به که م و زیاد نه ده چوو تا بریاریان دا نه وی چۆل
بکهن، که عه مر نه وه ی بینی نامه ی نووسی بو عومه ری کوپی خه تتاب، عومه ر بو ی
نووسی راست ده کهیت ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت و منیش کاغه زیکم بو

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۶) دا واهاتوه.

ناردىت كە نامەكەم ھات بۆت فېرى بىدەرە ناۋ نىل كە نامەكە ھات بۆ عەمر
ۋەرەقەكەى تىيادا نووسرابوو:

(لە بەندەى خوا عومەرى ئەمىرى باۋەردارانەۋە بۆ نىلى خەلكى مىسر، پاشان
ئەگەر لە لايەن خۆتەۋە دەچىت مەپۇ، ئەگەرىش خۋاى تاك و تەنھاي بەتوانا دەتبات
بەپړۋە داۋا لەخۋاى تەنھاي بە تۋانا دەكەيت بتبات بەپړۋە) عەمر لەپېش پوژى
خاچدا خستىيە ناۋ نىل و خەلكى مىسر ئامادەبۈۈن بۆ دەرچۈۈن لەۋى، چۈنكە
بەبى نىل ھىچيان پى نەدەكرا. پوژى خاچ خۋاى گەرە شانزە ميل ئاۋەكەى
بەپړكرد، بەۋە ئەۋ باۋە خراپەى خەلكى مىسر نەما.

ئىبراھىمى كۆپى جۈنەيد لە عورەى ئەعمامى مەۋلاى بەنى سەعدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۈ رەيھانە چۈۋىيە ناۋ دەرياۋ دەرياش شەپۇلى ھەبۈ
دەھاتۈۋ دەچۈۋ، شتى دەدورىيەۋە كە دەزۋەكەى كەۋتە ناۋ دەريا، ئەۋىش وتى:
خۋايە دەمەۋى ئەۋ دەزۋەم بۆ بگېرىتەۋە، كەۋتەۋە سەر ئاۋ تاھەلىگرتەۋە.

ئەبۈ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبۈ ھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى
پىغەمبەر (ﷺ) عەلاى كۆپى ھەزەرەمى نارد بۆ بەھرەين، منىش شۋىنى كەۋتم
سى سيفەتم لى بىنى كە نەمدەزانى كاميان سەرسۈپھىنەرتەر، گەيشتىنە كەنارى
دەريا وتى: ناۋى خوا بىزن و بچنە ناۋى، ئىمەش وامانكردو تىمانپەراندو
ئاۋەكەش پىنى وشتەرەكانمانى تەر نەكردبۈۋ كە كەۋتىنەپرى لەگەلىدا بە زەۋىيەكى
ۋشكدا چۈۋىن و ئاۋمان پى نەبۈۋ، سكالامان لاكرد، ئەۋىش دوو پكات نويژى
كردوۋ دواتر نزاى كرد، ھەۋرى ۋەك كەۋان ھات و ئاۋى خۋى داچۈپاند، ئىمەش

۱ - لە (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۰) دا ۋاھاتۈۋە. ئەبۈ قاسمى لالەكانى و تەبەرى لە
قەيسى كۆپى ھەجج ۋە بەھمان شىۋە ھىناۋىيە، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر ج ۳، ص ۴۶۴
دا ھاتۈۋە.

۲ - لە (الأصابة ج ۲، ص ۱۵۷) دا ۋاھاتۈۋە.

ئاومان خوارده وه وه لگرت. عه لائى كوپى حه زره مى مردو له ناو لمدا شاردمانه وه كه كه ميک دوور كه وتينه وه وتان درنده دى و ده يخوات، گه پراينه وه بولاي كه چى نه ماني - واته له ناو گوږه كه دا - ۱. ۲

به يه هقى له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: له م ئوممه ته دا سى شتم ديوه - فهرموده كه دينى - تيايدا هاتو وه ده لئيت: پاشان عومهرى كوپى خه تتاب سوپايه كى ناماده كردو عه لائى كوپى حه زره مى له سهر دانان، نه نه س وتى: من له غه زاكانيدا بووم، چووينه غه زاكانمان بينيمان خه لكى پيش ئوممه ت كه تون، شوينه وارى ئاويان نه هيشتبوو گهرماش توند بوو، زور تينوومان بوو، ناژه له كانيشمان تينو بوون، پوژى هه ينى بوو كه خوږ به ره و ئاوابوون ده چوو دوو پكاتى نوژى پى كردين، پاشان ده ستي به ره و ئاسمان به رزكرده وه هيجمان له ئاسماندا نه دى، به خوا ده ستي دانه نه واند تا په شه بايه كى ناردو هه ورى هيناو ئاوى باراندا تاپو و بارو دول پربوون، ئاومان خوارده وه و لاخه كانمان ئاودان و ئاويشمان هه لگرت، پاشان چووين بو دوژمن له ده رياوه چوون بو دوورگه، نه ويش له سهر كه نداو وه ستاو وتى: نهى بالاده ست، نهى گهره، نهى نهرم و نيان، نهى به خشنده، پاشان وتى به ناوى خواوه تپه پرينن.

۱ - ضعيف.

۲ - نه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۸۰) له نه بوو هوره يره وه به هه مان شيوه به ته نها چيروكى ده رياكه ي هيناوه و نه وه شى بو زياد كردوه كه ئيين موكه عبهرى به رپرسى كيسرا ئيمه دى وتى: نه به خوا بهر له مه بهر نه مانه ناوه ستين. پاشان چووينه ناو كه شتييه ك و خوى كه ياند به فارس. ته به رانى له نه بو هوره يره وه به هه مان شيوه هيناويه تى. (هه يشه مى ج ۹، ص ۳۷۶) ده لئيت: له سه نه ده كه دا ئيبراهيمى كوپى موعه ممهرى هوره وى هه يه كه نايناسم، كه سه كانى ديكه ي سه نه ده كه جى متمانه ن.

ئىمەش كە كەنداۋمان تىپەپراندو ئاۋ سەرپىيى ئاژەلەكانمانى تەر نەكرد،
ھىندەي نەبرد تا گەشتىن بە دوژمن و لىمان كوشتن و بەدىل گرتن، پاشان ھاتىنەۋە
لاى كەنداۋ ھەمان شتى وت و ھەمدى بەر جوړە پەرىنەۋە، ئىنجا فەرموودەكە
تاكوټايى دىنىت.

بوخارى لە مېژوۋەكەيدا سەنەدىكى دى بۇ ئەو چىرۆكە دىنى و ئىبن ئەبى
نياش لە سەھمى كوپى منجابهۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: لەگەل ەلانى كوپى
ھەزەرەمى چووين بۇ غەزا- دەھىيىنى و لە نزاكەدا ئەۋەى ھىناۋە- (ياعلىم، يحلىم،
ياعلى، ياغلىم) ئىمە بەندەى توین و لەپىناۋ توڭدا لەگەل دوژمندا دەجەنگىن،
بارانىكى بە رەھمەتمان بۇ ببارىنە تالىي بخۆينەۋە دەستنويز بگرىن، كە بەجىمان
ھىشت ھىچ پىشكىكى لى مەدە بە جگە لە ئىمە، لەناۋ دەرياشدا وتى: بىكە بە
رىگەيەك بۇمان تا بگەين بە دوژمنت.^۱

ئەبو نەعم لە (الحلية ج ۱، ص ۷) لە سەھمى كوپى منجابهۋە بە ھەمان
شىۋەى گىرپانەۋەى ئىبن ئەبى دنيا تەنھا باسى دەرياكەى ھىناۋە تىايدا ھاتوۋە:
دەرياي پى برىن و تىمان پەپراندو كورتانى ولاخەكانمان تەر نەبوون چووين بۇ
دوژمن.^۲ ئەبو بەكر ەلانى كوپى ھەزەرەمى نارد بۇ شەپرى ھەلگەپراۋەكانى
بەحرەين- چىرۆكى دەرچوونى و شتر بە باروۋ تویشوۋ چادرو خواردنەۋەى
سوپاكەو گەپانەۋەشى بەر شىۋەيە دەكات، ھەرۋەھا چىرۆكى ئەۋەى خوا لە
كەنارىانەۋە چالىكى گەۋرەى ئاۋى زولالى دروستكرد، ھەرۋەھا باسى شەپريان
لەگەل ھەلگەپراۋەكان لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۹) دا دەلىت: ەلاء بە
موسلمانەكانى وت: بچىن بۇ دارىن، تاجى دوژمنى تىايە شەپرى لەگەلدا بگەين،

۱ - لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ئىبن جەریر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۲، ص ۶۲۲) و ئىبن كەئىر لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۸)

دا باسى ئەۋەيان كىردوۋە.

ئەوانىش خىرا چوون بە دەمىيەو، عەلاە بردنى تاگەيشتنە كەناراي دەريا تاسواري كەشتى بن، سەيرى كرد ماو، كە زۆرەو بە كەشتى پىي ناگەن و دوژمنانى خوا پادەكەن. بۆيە بە ئەسپەكەي دەرياي بېرى و دەيووت: ئەي مېهرەبانتىنى مېهرەبانان، ئەي حەكیم، ئەي كەرىم، ئەي صەمەد، ئەي زىندوو (حى) ئەي محى (زىندوو كەرەو) ئەي قەييوم، ئەي خاوەن پىزو شكۆ، هېچ پەرستراوى نىيە جگە لە تۆ ئەي پەرەردەگارمان، ئىنجا فەرمانى كرد سوپاكە ئەو بلىن و تاو بدەنە ناو دەريا، ئەوانىش وایان كردو بەو ش بە ويستی خوا كەنداوى پى بېرىن و ەك... كە ئاوى لەسەرە دەچوون و كورتانى و شترەكانیان تەر نە دەبوو، بەلكو نە دەگەيشتنە سەر ئەژنۆي و شترەكان، پىگەشى بۆلای كەشتىكان شەو پۆژى بوو، تائىوارە تا كەناراي بېرى، لەگەل دوژمن جەنگاو شكاندنى و دەستكەوتەكانى كۆكردەو دواتر گەرايەو بە لاكەي تر پەپىيەو گەرايەو بۆ شوینی يەكەمى خۆي، هەموو ئەمەش بە پۆژىك بوو، تەواو.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۰۸) لە ئىبن روفەیلیيەو هیناویەتى دەلیت: كاتى سەعد (رضي الله عنه) لای پووبارى شیر دابەزى كە شارى نزىكى دەكرد داواي كەشتى كرد تا خەلكى پى بپەپىيەتەو بۆ شارى دوور، بەلام هېچیان دەست نەكەوت، كەشتىكان برابرەون، بۆيە چەند پۆژىكى مانگى صەفەر لای پووبارى شیر مانەو دەیانویست لىي بپەپنەو سۆزداریان بۆ موسلمانان پىي نەدا تائەو هى بپاوەران هاتن بۆلای. پىي تاودانە ناو دەريايان پىوت تا تاو بداتە بەشى دۆلەكە، بەلام ئەو ئامادەنەبوو لەو دلتيا يەكرا نەبوو، هەلكشان و داىگرتن، خەویكى بىنى كە ئەسپەكەي موسلمانان پووبارەكەيان تپپەپاند، بە بارىكى گەرە پووی لە هەلكشانەكە بوو، بپارىیدا بە تپپەپوون لىكدانەو هى خەو كەي دەكات.

۱- ئىبن جەرىر (ج ۲، ص ۲۵۶) لە سىرىيەو لە شوعەيب لە سەیفەو بە سەنەدى خۆي لە منجابهى كۆپى راشیدەو هیناویەتى و بە دوورو درىژى چىرۆكەكە دىنى.

سهعد خه لکی کوکرده وه سوپاس و ستایشی خوی کردو وتی: دوزمنتان له دهست دهرچووه لهم دهریاوه ئیوه نامادهنین بۆتان و ئهوان ئامادهن بۆتان، ئهگهر بیانهویتی له کهشتیهکانیا نه وه شه پتان له گهل دهکهن، له پشتانه وه شتی نییه تابچن بۆلای. من بریارمداوه ئهم دهریا بېرم و بچم بۆیان، ههموو وتیان: خوا بۆ ئیمه و تۆش بریاری راست و چاک بیه خشی، دهی لیبنه وه. سهعد خه لکی پاسپارد تا له دهریا بیه رنه وه، وتی کی دهست پیده کات و شوینی په رینه وه مان بۆ ده پاریزیت تاخه لکی پیی دهگهن تارپی دهرچوونیان لی نهگرن، عاصمی کوپی عومهری بۆ پاسپاردو به دوایدا شهش سهد کهس له خه لکی دلیرو نه بهرد، عاصمی کرد به بهرپرسیان، عاصم به وانه وه چوو تاله سهر که نارای دیجله وه ستاو دواتر وتی: کامتان له گه لم دی؟ پری به دوزمنتان بگرین، شهست کهسیانی پاسپاردو کردنی به دوو به شه وه له سهر چهند ئه سپی (نیرو می) دواتر دیجله یان بری، کاتی سهعد عاصی بینی که دهر فتهی کردو ته وه مۆله تی دا به خه لک تابچنه ناو پووباره که و وتی: بلین پشت به خوا ده به ستین و خوامان به سه و ئه و چاکترین پشت و په نایه، هیچ هیزو توانایه ک نییه جگه له وهی لای خوی گه ورهیه، به دوایدا سهربازان هاتن و چوونه ناوی و دیجله ش که فی فری دهاو رهش ببوو، خه لکی قسه یان ده کرد وه ک چون ده پویشتن به سهر زه ویدا قسه یان ده کرد. خه لکی فارس به وه سهر سام ببوون و بیریان لای شتی وانه ببوو، بویه خیرا که و تنه مال و سامانیان و باریان ده کرد. موسلمانان له صه فهر پوژی شانزه دا چوونه ناوی و ده ستیان گرت به سهر ههرچی شتی ناو مالی کیسرادا ههیه که ههزار ههزار ههزاری بوو، ئه وهش شیره وهیه ئه وی دواتری کویان کرد بوویه وه.

۱ - ته بهری له میژروه کهیدا (ج ۳، ص ۱۱۹) له سهیفه وه له گهل چهند زیادهیه کدا هیناویه تی، له (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۶۶) دا به دوورو دریزی هیناویه تی.

ئه‌بوو نه‌عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له ئه‌بوو به‌کری کوپی چه‌فصی کوپی عومره‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: ئه‌وه‌ی سه‌عدی به‌سه‌ر ئاودا ده‌برد سه‌لمانی فارسی بوو، ئه‌سه‌په‌کان ده‌یان‌بردن و سه‌عدیش ده‌یووت پشت و په‌نامان خوایه و خواش چاکترین وه‌کیله، خوا به‌نده‌و وه‌ی خو‌ی سه‌رده‌خات، ئایینی خو‌ی سه‌رده‌خات و دوژمنی ده‌شکینی ئه‌گه‌ر له سوپادا خراپه‌و کاری ده‌رچوو یان ده‌یووپ نه‌بی که به‌سه‌ر چاکه‌کاندا زال بی پیی وت: ئیسلام نوییه‌و به‌خوا ده‌ریاکان وه‌ک و شکانی بو موسلمانان ملکه‌چ ده‌بن، سویند به‌وه‌ی گیانی سه‌لمانی به‌ده‌سته ده‌سته‌گه‌لیکی ئی ده‌رده‌چن وه‌ک چۆن به‌ده‌سته هاتنه‌ ناوی. دایان به‌سه‌ر ئاودا تاهیچ شتی له ئاوه‌که نه‌ده‌بینراو زیاتر له وشکانی ملکه‌چ بوو بو‌یان، ئه‌گه‌ر تیایدا بوونایه لیی ده‌رده‌چوون وه‌ک سه‌لمان ده‌لیت: هیچیان ون نه‌کردو که‌سیان نه‌ده‌خنکا.^۱

ئه‌بوو نه‌عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له ئه‌بوو عوسمانی نه‌ه‌دییه‌وه هیناویه‌تی تاکوتاییان پاریزراو بوون، جگه‌ له که‌سی له بارق پیی ده‌وترا غه‌رقه‌ده له‌سه‌ر پشتی ئه‌سه‌په‌که‌ی که‌وت، منیش سه‌یرم ده‌کرد مووی لا شانی ده‌ته‌کاندو ناو ناو که‌وتوو که‌ش ده‌سوپایه‌وه. قه‌عقاعی کوپی عه‌مر جله‌وی ئه‌سه‌په‌که‌ی گرت و رایکی‌شا تا په‌رییه‌وه. ده‌لیت: هیچیان نه‌که‌وته ناو ئاوه‌که جگه‌ له جامی که‌ په‌تیکی پیوه‌بوو پچراو ئاوه‌که بردی.

ئین جهریر له میژوو‌ه‌که‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۲) له عومهری صائیده‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتی سه‌عد خه‌لکی دا به‌ناو دیجله‌دا نزیکیان گرت، سه‌لمان له پال سه‌عددا بوو، به‌رده‌وام له پالیدا له ناو ئاوه‌که‌دا له‌گه‌لی ده‌چوو. سه‌عد وتی: (ذلك تقدير العزيز العليم) ئاوه‌که‌ش شه‌پۆلی پی ددان، و به‌رده‌وام ئه‌سپی به‌ پیوه‌ بوو که‌ په‌کی ده‌که‌وت ری پی بو‌ ده‌کردو له‌سه‌ری ده‌حه‌سایه‌وه وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زه‌ویدا

^۱ - ئین جهریر له میژوو‌ه‌که‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۱) له ئه‌بوو به‌کری کوپی عه‌فصه‌وه به‌هه‌مان شیوه له‌گه‌ل زیاده‌یه‌ک له سه‌ره‌تایه‌وه هیناویه‌تی.

بیټ، له مه داین له وه سهرسوپهینه تر نه بوو، نه وهش پوژی ناو بوو به (یوم الجرائیم) ناوده را.

نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له عومه یری صابانیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام له گپړانه وه که یدا هاتووه: له مه داین له وه سهرسوپهینه تر نه بوو بویه به (یوم الجرائیم) ناوده را، هه رکه س ماندوو بووایه جرثومه یه کی بو ده بوو له سهری ده حه سایه وه.

ئین جهریر له میژووه که یدا (ج ۳، ص ۱۲۳) له قه یسی کوپی حازمه وه هیناویه تی ده لیټ: تاومان دایه ناو دیجله و که چووینه زوری ناوه که ی که سی سوار ده وه ستا ناو نه ده گه یشته به شوینه که ی.^۱

ئین نه بی حاته م له حه بیبی کوپی زیبانه وه هیناویه تی ده لیټ: یه کی له موسلمانان که حه جهری کوپی عه ددی بوو وتی: بوجی ناپه پنه وه بولای نه و دوژمنانه له پیتی نه م دلویه ناوه وه - واته دیجله - ﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا﴾ پاشان نه سپه که ی تاودایه ناو دیجله که وایکرد خه لکیش به دوایدا چوون که دوژمن موسلمانان یان بیی و تیان (دیوان) (دیوه کان) بویه پایانکرد، له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۱، ص ۴۱۰) دا خاتووه نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له حه بیبی کوپی نه سبه هان نه بوو مالیکه وه هیناویه تی ده لیټ: له پوژی مه داین که موسلمانان له دیجله په پینه وه دوژمن سه یریان کرد وا ده په پینه وه هاواریان ده کردو به فارسی ده یانوت (نه وانه دیوه کانن) به یه کتریان ده وت به خوا نیوه له گه ل مروّفا ناچه نگن، به لکو له گه ل دیوه کاندا ده جه نگن، به وه شکن.^۲

^۱ - نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له قه یسه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - ئین جهریر له میژووه که یدا (ج ۱، ص ۱۲۳) له حه بیبه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

بەيھەقى لە ئەعمەش لە ھاۋەلەنكىيە ھەنەئەيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ھاتوۋە دەلەيت: كاتى گەشتىنە دىجە كە پەرو كشاۋ بوو، عەجەمەكان لە پشتىيە ۋە بوون، يەككى لە مۇسلمانان ۋتى: بەناۋى خوا، ئىنجا بە ئەسپەكەيە ۋە پەرييە ۋە بەسەر ئاۋەكەدا چو، خەلگىش ھەمان شتىان كرد، عەجەمەكان كە ئەوانيان بىنين ۋتىان دىۋەكان، دىۋەكان، دواتر بە پروياندا چوون.

(ملکہ چى ئاگر بۆ ھاۋەلەن (ﷺ))

ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۱۲) لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنەئەيەتى دەلەيت: چوۋمە مەدینە ۋە تەمىمى دارى بردى بۆ خواردن، ئانىكى زۆرم خواردو لە تاۋ برسىتى زۆر تىرم نەخوارد، من سى پۇژ لە مزگەوت بووم ۋە ھىچم نەخواردبو، پۇژى پىكە ۋە بوۋىن كە لە (الحرّة) ئاگرى دەرگەت، عومەر ھات بۆ لای تەمىم ۋە ۋتى بېرۇ بۆ لای ئەو ئاگرە، ۋتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران مەگەر من كىم ۋە چىم؟ بەردەوام پىي ۋت تا لەگەلى ھەستا، موعاۋىيە دەلەيت: منىش كەۋتمە داۋيان ۋ ئەوانىش چوون بۆ ئاگرەكە، دەلەيت: بە دەستەكانى ئاگرەكە كۆكردە ۋە تا بردىە ناۋ دۆلەكە ۋە تەمىمىش لە پشتىيە ۋە وايدەكرد، عومەر دەيوت: ئەۋەي دىۋىيەتى ۋەك ئەۋە نىيە كە نەيدىۋە.

بەغەۋى لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنەئەيەتى دەلەيت: چوۋمە لای عومەر (ﷺ) ۋتم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران پىش ئەۋەي قەدەرم بىتە پى تەۋبە دەكەم، عومەر ۋتى: تۆ كىيىت؟ ۋتم: موعاۋىيە كۆپى حەرمەل، زاۋاي مۇسەيلەمە، ۋتى: دەي بېرۇ بۆلای چاكترىن خەلكى مەدینە، ئىبن حەرمەل دەلەيت چوۋم لای تەمىمى دارى دابەزىم، ئىمە قسەمان دەكرد كە لە (الحرّة) ئاگرىك كەۋتەۋە. عومەر ھات

۱- بەيھەقى لە ئىبن حەرمەلە ۋە بە ھەمان شىۋە ھەنەئەيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۲) دا ھاتوۋە.

ٻڌاي ته ميم و تي: ئي ته ميم ڊرچو، ته ميم و تي: مه گهر من چيم، ناترستيت تووشى شتيك بم، خوئ بچووك نيشاندا، پاشان ههستا ٽاگره كهئ برده ئو ڊرگاي كه ليوهئ ڊرچوو، پاشان چوو به ناويداو دواتر ڊرچوو هيچ ڙياني پئ نه گهشت.^۱

(رؤشنايي بؤ هاوه لان (ﷺ))

ئه حمده له ئه بوو هورهيره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: ئيمه له گهل پيغه مبهري خودا نويژئي عيشامان ڊه كرد كه سوجهئ ڊه برد حه سن و حوسه ين ڊه چوونه سهر پشتي، كه سهرئ به رزده كرده وه ڊه يخستنه پشتيه وه زور به نهرمي له سهر پشتي لاي ڊه بردن، كه ڊه گه پرايه وه بؤ سوجه ڊردن ڊه چوونه سهر پشتي تانويژه كهئ ته واو ڊه كرد له سهر پاني خوئ دايدنه ان، ئه بوو هورهيره ده لئيت: منيش ههستام چووم ٻڌاي وتم: ئي پيغه مبهري خوا بيان به مه وه؟ بريسكه هه هات، پيغه مبهري (ﷺ) فهرموئ: (بچنه وه لاي دا يكتان) (الحقا بامكان). پرشنگه كه مايه وه تاجوونه لاي دا يكيان.^۲

ئه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۲۰۵) له ئه بوو هورهيره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: حه سن (ﷺ) لاي پيغه مبهري (ﷺ) بوو له شه ويكي تاريكدا پيغه مبهري (ﷺ) حه سهنئ زور خوشده ويست، حه سن و تي: ڊه چمه و ٻڌاي دا يكم، منيش وتم: ئي پيغه مبهري خوا (ﷺ) منيش له گه لي بچم؟ فهرموئ: نا، بريسكه هه هات، پيغه مبهري (ﷺ) حه سن له بهر رؤشنايي كه هه وه چوو تا گه يشته وه لاي دا يكي.

۱- له (الاصابة، ج ۳، ص ۴۹۷) دا واهاتوه. ئه بوو نه عيم له (الدلائل، ۲۱۲) له مه زوقه وه به كورتي هيئاويه تي، له گه رانه وه كيدا: عومر پئي وت: ئي ئه بوو رقيه تومان بؤ شتيك واحه شار داوه.

۲- هه يثه مئ (ج ۹، ص ۱۸۱) ده لئيت: ئه حمده و به زار به كورتي هيئاويانه و واهاتوه: له شه ويكي تاريكدا، كه سه كانئ ئه حمده جي متمانه ن، ته واو. به يه قئ له ئه بوو هورهيره وه به هه مان شيوه هيئاويه تي وه كه له (البداية والنهاية، ج ۶، ص ۱۵۲) دا هاتوه.

ئه حمده له فهرموودهیهکی دورو درێژدا له چیرۆکی پۆژی ههییانی له نهبوو سهعهیدهوه هیناویهتی دهلیت: پاشان ئاسمان بهو شهوه شهپۆلی دا، کاتیکی پیغهمبهر (ﷺ) چوو بۆ نوێژی عیشاء، ئاسمان بریسکهیهکی دا، قهتادهی کوپی نوعمان وتی: پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی: (مالسیر ابا قتاده؟) (هاتنت بۆچی بوو ئهی نهبوو قهتاده؟) وتی: ئهی پیغهمبهری خوا زانیم ئامادهی نوێژکهمه بۆیه چهزم کرد ئامادهی بم، فهرمووی: ئهگهر نوێژت کرد بمینهوه تا دهتبهمهوه) که له نوێژ بوویهوه تیلایهکی پێداو فهرمووی: (ئهوه بگره پۆشنایی بۆ بهردهمت دهکات تا دهو له دواشتهوه ■ ده، که چوویتهوه مالهوه رهشایت له لایهکی مالهکهوه بینی پیش ئهوهی قسه بکهیت لێی بده، چونکه ئهوه شهیتانه). (خذ هذا فسیضی، لك امامك عشرا وخلفك عشراً، فاذا دخلت البيت واريت سواداً في زاوية البيت فاضربه قبل ان تتكلم فانه الشيطان)^۱.

تهبهرائی له (المعجم الكبير) له قهتادهوه هیناویهتی وهک له (المجمع، ج ۲، ص ۴۰) دا هاتوو. له گێڕانهوهکهیدا هاتوو: تیلائی دایه دهستم و فهرمووی: (إن الشيطان قد خلفك في اهلك فاذهب بهذا العرجون فأمسك به حتى تأتي بيتك فخذ من زاوية البيت فاضربه بالعرجون) (شهیتان لای مال و منالت دواى خستویت، ئهم تیلایه بگره و تادهچیتهوه مالهوهت بیبهره سوچی مالهکهت و بهم تیلایه لێی بده) منیش له مزگهوت دهرچووم و تیلاکه پرشنگی دایهوه وهک مۆم پوناکی دهبهخشى تاچومه مالهوه و سهیرمکرد دهبینم پراکشاون، سهیری سوچهکه مکرد دهبینم ئاژه لێکی (قنفذ) تێدایه به تیلاکه لیمدا تادهرچوو.^۲

^۱ - صحیح.

^۲ - ههیهتمی (ج ۲، ص ۱۶۷) دهلیت: ئهحمدهو بهزار به ههمان شیوه هیناویانه و کهسهکانی سهندهکه سهحیح، تهواو.

^۳ - ههیهتمی دهلیت کهسهکانی جی متمانهن.

بوخاری له ئەنەسەوہ ھیناویەتی دوو لە ھاوہ لآن لەلای پیغمبەر (ﷺ) دەرچوون و دوو شت وەک چرا لە نیو دەستیاندا بوو، کە جیابوونەوہ ھەریەکێیان و چرایەکی لەگەڵ بوو تاگەیشتنەوہ مائەوہ.

ئێبێن ئیسحاق لە ئەنەسەوہ ھیناویەتی ئوسەیدی کوپی حوزەیری ئەنساری و یەکیکی دی لە ھاوہ لآن لای پیغمبەر (ﷺ) لەسەر پێویستییەکیان قسەیان کرد تا بری لە شەو چوو، شەوێکەش زۆر تاریک بوو تالای پیغمبەر (ﷺ) چوون و ھەرکامیان گالۆکیکی بە دەستەوہ بوو، گالۆکی یەکیکیان پرشنگی دایەوہ تا بەوہ پێیان دەبرێ، کە جیابوونەوہ گالۆکەکی دیکەش پرشنگی دایەوہ تا ھەرکام بەو پۆشنایە گەیشتنەوہ مائەوہ.^۱

بوخاری لە ھەمزە کوپی عەمری ئەسلەمیەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغمبەر (ﷺ) بووین لە شەویکی تاریکدا بوو، جیابوونەوہ پەنجەکانم پۆشنایان دەبەخشی تا ھەمووان لەسەر ئەو پووناکیە دەچوون و ھیچیان پی نہات و پەنجەکانیشم پووناکیان دەبەخشی.^۲

^۱ - بوخاری لە عومەر لە ثابتی کوپی ئەنەس و لە ھەمادی کوپی سەلمەوہ لە ثابتی کوپی ئەنەسیشەوہ ھیناویەتی عبادی کوپی بەشیر و ئوسەیدی کوپی حوزەیر لای پیغمبەر (ﷺ) چوون، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی. ئەسائی و بەیھەقی لە ڕێگەی ھەمادی کوپی سەلمەوہ ھیناویەتی. لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ. ئێبێن سەعد (ج ٣، ص ٦٠٦) لە ڕێگەی ھامادی کوپی ثابت لە ئەنەسەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئوسەیدی کوپی حوزەیر و عبادی کوپی بەشیر لای پیغمبەر (ﷺ) بوون، شەوێکەش زۆر تاریک بوو، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ٢٠٥) بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی.

^۲ - بەیھەقی و تەبەرائی ھیناویانەو لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ، ھەیشەمی لە تەبەرائیەوہ ھیناویەتی ھیچ شتومەکیان نەکووت. ھەیشەمی (ج ٩، ص ٤١١) دەلیت: کەسەکانی تەبەرائی جی متمانەن، ناکۆکی ھەیە لەسەر کەئیری کوپی زەید، تەواو. ئێبێن کثیر لە (البداية والنهاية ج ٨، ص ٢١٣) دەلیت: بوخاری لە میژووہ کەیدا بە سەندە جەیب بە کورتی ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ٢٠٦) لە ھەمزەوہ بە ھەمان شیوہی بوخاری ھیناویەتی.

نېن سهد (ج ٤، ص ٣١٥) له واقديوه هيناويه تي همزه ي کړي عمر وتي: له تهبوک بووين و دوپووه کان وشره کي پيغه مبريان (ﷺ) راوه دونو تاهه ندي شمه کي له سهر کهوت و همزه وتي: پينج په نجه کم پرشنگيان ده دايه وه تاجي شمه ک کهوتبووه (وه کامچي و شتي له و جوړه) کو مکرده وه.

به يه قی له عه بدولحه ميدي کړي نه بوو عه به سي نه نساريه وه هيناويه تي مه يموني کړي زه يدي کړي نه بوو عه به سي هوالی پيدام نه بوو عه به سي له گهل پيغه مبر (ﷺ) نويزي ده کرد، دواتر گه رايه وه بو ناو به ني حارثه، له شه ويکي تاريک و باراناويدا ده چوو، گالوک که کي ده ستي پرشنگي ده دايه وه تا چوويه مال، به يه قی ده لیت: نه بوو عه به سي له وانه بوو که به شداري به در بوو.^١

زوبه يري کړي به کار له (الموفقيات) ده لیت: موحه مده ي کړي زوحان له باوکیه وه بوی گيرامه وه وتي: نه بوو عوبه يسي کړي جه بر پاش له ده ستي داني بينايي، پيغه مبر (ﷺ) گالوکيکي پيدا، ده لیت به وه به رپي ده بيني، پرشنگي نيوان نه وه نه وه ده گرت ه وه. ته و او. پيغه مبر (ﷺ) نزي بو قامچيه کي کرد، به وه قامچيه کي پرشنگي ده داو نه ویش بو پوونا کي به کاري ده ينا.^٢

پيشتر له باسي بانگه واز بو لای خواو پيغه مبر (ﷺ) له بانگه وازي توفه يلي کړي عمر ي ده وسي دا هاتووه که دا وای له پيغه مبر (ﷺ) کرد تابو پالپشتي موسلمان بووني هوزه کي پالپشتي هبې، نه ویش فرموي (خوايه به لگيه کي بده ري) (اللهم اجعل له آية) ده لیت: گه رامه وه بو ناو هوزه کم و که گه يشته دوو ريان له نيو چا وانه وه پوونا کيه ک وه چرا ده رک هت، وتم خوايه با له دم و

^١ - له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووه. نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ٢٠٥) به و سهد به هه مان شيوه هيناويه تي، به لام له گيرانه وه کيدا هاتووه: نه بوو عيسا بوو، حاکم (ج ٣، ص ١٣٠) له عه بدولحه ميدي کړي نه بوو عه به سوه به شيوه به مورسه لي هيناويه تي، له (الاصابة ج ٤، ص ١٣٠) دا هاتووه.

^٢ - له (کنز العمال ج ٧، ص ٧٨) دا واهاتووه.

چاومدا نه بیټ، چونکه ده ترسم و ابرازن له بهر وازهینانم له نایینی نه وان په له که وتووته ناوچاوم، خوی گه وره پووناکیه که ی خسته سهری قامچیه کهم، خه لکی ناماده بوو نهو پووناکیه یان وهک قندیلی هه لواسراو دی و منیش بهره و خوار داده به زیم تا که ی شتمه لایان.

ناین عه ساگیر له ناین عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت: عه عباسی کوپی عه بدولموته لیب زورجار دهیوت: هه رکه سم دیبی چاکه م له پرویدا دیبی، نیوانی من و نهو پووناکی ده رکه وتووه، هه رکه سیش خراپه م له پرویدا دیبی نیوانی من و نهو تاریکی گه راوه، دهی چاکه بکه و چاکه سازی بنوینه، چونکه نهو له فه وتاندنت له ده ست خراپه ده تپاریزی.^۱

(سیبهرکردنی هه ور بو هاوه لانی)

نه بوونه عیم له عه بدوره حماني کوپی عمرانی کوپی حارس له مه ولایه کی که عبه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل میقدادی کوپی نه سوه دو عه مری کوپی عه بسه و شافعی کوپی حه بیبی هوزه لی (ﷺ) ده رچووین، پوژی عه مری کوپی عه بسه ده رچوو، منیش چووم - نیوهی پوژ بوو - تابزانم چی ده کات، سه یرمکرد هه وری سیبهری بو کردووه و نیوانی تیډا نییه، بیډارم کرده وه، نه ویش وتی: نه م شته نه گهر بزانم بو که ست گپراوه ته وه نیوانی من و تو باش نمیڼی، مه ولاکه ی که عه ب ده لیت: به خوا تامردن بو که سم نه گپرایه وه.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۳۱۲) دا واهاتووه.

^۲ - له (الأصاۃ ج ۳، ص ۶) دا واهاتووه.

(بارىنى باران بە نزاى ھاۋەلەن (۱۷۶))

بوخارى لە ئەنەسە ۋە ھىناۋىيەتى كەسى پۇژى ھەيىنى لە ۋەرگەي پوۋبەپوۋى مېنبەرى پىغەمبەر (ﷺ) بوو ھاتە مەزگەوت و پىغەمبەرى (ﷺ) وتارى دەداۋ كابرەش بەرەو پوۋى ھات، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا سامان نەماۋ پىگە پرا دەي نزامان بۇ بگە خوا بارانمان بۇ دابارىنى، پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كىردەۋە ۋەرموۋى (خوایە بارانمان بۇ ببارىنە) سى جار ۋەرموۋى (اللهم اسقنا) ئەنەس وتى: بەخوا ھىچ ھەۋرە پەلەۋ شتىكمان لە ئاسماندا نەدى ۋە ھىچ لەنىۋان ئىمەدا مال ۋە خانۋىيەك نەبوۋ، لە پشتىيەۋە ھەۋرىك ۋەك تىر دەركەۋەت، كاتى ھاتە نىۋان ئاسمان ۋە بلاۋبوۋىيەۋە دواتر دابارى. بەخوا شەش پۇژ خورمان نەدى پاشان بۇ ھەيىنى دواتر كەسى لە ۋەرگەۋە ھاتە ژوۋو پىغەمبەر (ﷺ) وتارى دەدا، كابرە بەرەو پوۋى ھات و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا مال ۋە سامان لەناۋچوۋ پىگە پچرا داۋا لە خوا بگە باران بگىرەتەۋە. پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كىردەۋە ۋەرموۋى (خوایە چۈرەۋورمان نەۋەك بەسەرماندا، خوایە بەسەر گىردۈلكەۋ شاخ و تەپۈلكەۋ جى بەرى درەختەكان) (اللهم حوالينا ولا علينا، اللهم على الآكام والجبال والطراب ومنابت الشجر) پاش وتارەكەي چوۋىنە ۋەر خور بوو. لەپىگەيەكى دىكەۋە ھىناۋىيەتى: ھەۋرم بىنى بە راست و چەپدا دەچوۋن و دەبارىن و بەسەر خەلكى مەدىنەدا نەدەبارىن، لە پىگەيەكى دىكەيدا: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەكانى بەرز كىردەۋە ھىچمان (پەلە ھەۋر) لە ئاسماندا نەدى، سوۋىند بەۋەي گىانمى بە دەستە دەستەكانى دانەنا تاهەۋر ۋەك شاخەكان ھاتن، دواتر لە مېنبەرەكەي دانەبەزى تا بىنىم باران بەسەر پىشىدا دادچۇرا.

۱- موسليم و ئەحمەد ۋە ئەبو داۋد بەۋا ئايە ھىناۋىيەنە، ۋەك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۸۸) دا ھاتوۋە. ئەبوۋ نەعمان لە (الدلائل، ص ۱۶۰) ۋە ئىبن سەئىد لە (الطبقات، ج ۱، ص ۱۷۶) ھىناۋىيەنە.

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۶۰) لە ئەبۇ لویابە کۆری عەبدولمۆنەزەر ھە
ھیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) لە پوژی ھەیینی لەسەر مینبەر وتاری
دەفەرموو بۆ خەلک و دەیفەرموو (اللهم اسقنا) ئەبۇ لویابە وتی: ئەی پیغمبەر
(ﷺ) خورما لە گەرەکاندا، پیغمبەر (ﷺ) فەرموی ((اللهم اسقنا حتی یقوم
ابو لبابه عریاناً یشد یعلب مریده بأزاره) (خوایە بارانمان بۆ دابارینە تا ئەبۇ
لویابە بە پووتی ھەستی و بە جلەکی کونی گەرەکە توند بکات) لە ئاسماندا
ھەوریگمان نەدەبینی، بارانی توند بارای و خەلکی پشتیوانان چواردەوری ئەبۇ
لویابەیان داو وتیان ئەبۇ لویابە باران دەست ھەلناگری تا تۆ ئەو شتە نەکەیت کە
پیغمبەر (ﷺ) فەرموی (ئەبۇ لویابەش ھەستا و ئەو کە، بەو باران ھەستا).^۱

پیشتر لە باسی خۆراگری لەسەر سەختیەکان فەرموودەکی عومەرمان لای
ئەبۇ جەریر بەزارو تەبەرانی ھینا تیایدا ھاتوو، دەستەکانی بەرەو ئاسمان بەرز
کەردەو داینەنان تا باران دایکردو چییان پی بوو پریان کرد، پاشان چووین
سەیرمانکرد نەماندی لەولای سەربازگەکان باران بباریت.^۲

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عەبدولای کۆری ئەبۇ بەکری کۆری
عەبباسی کۆری سەھلەو ھیناویەتی دەلیت: خەلکی ھیچ ئاویان پی نەبوو، لای
پیغمبەر (ﷺ) سکالایان کرد، ئەویش نزای کرد، خواش ھەوریکی ناردو باران
باری تاخەلکی تیر ئاو بوون و چەند ئاویان پیویست بوو ھەلیانگرت.

۱ - ضعیف.

۲ - بەیھەقی لە ئەبۇ لویابەر بە ھەمان شیو ھیناویەتی ھەل (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۲)
دا ھاتوو دەلیت: ئەو سەنەدە ھەسەنە ئەحمەد و زانیانی فەرموودەش نەیانھیناوە، تەواو.

۳ - صحیح.

۴ - ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عومەر ھەل ھەل ھیناویەتی.

ئىبن ئەبى دىناۋ ئىبن ئەسكەر لى خواتى كۆپى جەبىرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەلىكى لى سەردەمى عومەردا توۋشى قات و قىيىكى سەخت بوون، عومەر دەرچوۋ دوو پىكات نوپىتى كىد بە خەلىكى ۋەملاۋ لى عەباكى ھەلگىپرايە ۋە پاستى خىستە چەپ و چەپى خىستە سەر پاست، دواتر دەستەكانى بەزىكردە ۋە ۋتى: خوايە ئىمە داۋاي لىخوشبوون و باران بارىنت لى دەكەين، لى شويىنەكەى نەجوۋلا تاباران بارى. لەو بارەدا دەشتەكىكان ھاتن بۆلای عومەر و تيان ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئىمە لە دەشت و دەرماندا بووين لە پۆزى ئەۋەندە كاتى ئەۋەندەدا كە ھەۋرى دايگرتىن و تىايدا دەنگىكىمان بىست دەيوت: ئەبو خەفسى فرىادپەس بۆى ناردى، دووجار ۋتى: (اتاك الغوث ابا حفص).^۱

بەيھەقى لى مالىكودارە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى عومەرى كۆپى خەتتابدا خەلىكى توۋشى قات و قىيىكى بوون و كەسى ھات بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) ۋتى: ئەى پىغەمبەرلى خوا داۋاي باران بۆ ئومەتت بىكە ۋا لەناۋچوون، پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە خەۋى و پىيى فەرموۋ: بېز بۆلای عومەر و سەلامى لى بىكە و پىيى بلى ھەۋرەكان باران دەبارىنن، پىيى بلى لەگەل ژىردا ژىردابە، كابرا ھات و پىيى ۋت چ خەۋىكى دىۋە، عومەر گىراۋ دواتر ۋتى: پەرۋەردىگارا كەمتەرخەمى ناكەم مەگەر لەۋەى نەيتوانم.^۲

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۹۲) بە سەنەدى كە سەيفى تىدايە لە عەبدولپەرحمانى كۆپى مالىكە ھىناۋىيەتى دەلىت: سالى بى بارانى خەلىكى مەدىنەى توۋشى بىسىتى كىدو دەرۋوبەرىشى توۋش بوون تائەۋەى دەرەندە دەھات بۆ مۇۋقۇ مۇقىش مەپرى سەردەبىرى لەتاۋ قەلىبى ۋ لەپىيەكەى نەيدەخوارد.

^۱ - لە (كنز العمال، ج ۴، ص ۲۹۰) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۹) دا ۋاھاتوۋە. ئىبن كەئىر لە (البداية والنهاية ج ۷، ص ۹۲) دا دەلىت: سەنەدەكەى سەھىحە. تەۋاۋ.

خەلکی لەو باوەرەدا بوون و عومەریش گەمارۆدراو بوو بەرامبەر خەلکی ناوچەکان تا بیلالی کوپی حارثی موزەنی ھات و داوای مۆلەتی لێکردو وتی: من نێردراوی پیغەمبەری خوام بۆلات، پیغەمبەر (ﷺ) پێت دەفەرموویت: من ژیڕیم پێ سپاردوویت و تۆش ھێشتا لەسەر پێیت ئەی بارت چۆنە؟ عومەر وتی کەئەمەت بێنی؟ وتی: دوینی، عومەر چووێ دەرو لەناو خەلکدا ھاواری کرد (الصلاة الجامعة) وەرن بۆ نوێژ، دوو رکات نوێژی پێ کردن، دواتر وتی: ئەئەمەت خەلکینە سوینتان دەدەم بە خوا ئەگەر شتیکم لەسەر دەزانن کە کاریکم کردبێ لەو باشتەر ھەبووبی، وتیان: نە بەخوا، وتی: دەئەمەت بیلالی کوپی حارث دەلی ئەووە ئەو، ئەوانیش وتیان بیلال راست ئەکات داوای فریاکەوتن لە خواو موسلمانانیش بکە. عومەر لەو دەستی گرتبوویووە، بەلام ناردی بۆلای خەلک، عومەر وتی: اللہ اکبر، بەلاماوەکەئەمەتووە بەرەو ڕوو ھەلمارنەو مۆلەتی داواکاری بە ھەر خەلکی درابی بەلەکیان لەسەر ھەلەدەگیری. ناوچەئەمەتووسێ بۆ سەرکردەئەمەتوچەکان، فریای خەلکی مەدینەو چواردەوری بکەون، چونکە زۆریان بۆ ھاتووە، خەلکی بردە دەرەو بۆ نوێژە بارانەو خوشی لەگەڵ ھەبباسدا بە پیادە چوو، وتاریکی کورتی پیشکەش کردو دواتر نوێژی کرد لەسەر ئەژنۆکانی کەوتو وتی: خوائەمەتوئەمەتو دەپەرستین و تەنھا پەشت بە تۆ دەبەستین، خوائەمەتو لێمان خوشبەو پەحممان پێ بکەو لێمان پازی بە، داوایی گەپایووە، نەگەشتە مال تا تاویان دایە پارکن، بە سەنەدیکیش ھیناویەتی کە سەیفی تێدایە لە عاصمی کوپی کوپی خەتتابەو بەو شیو ھیناویەتی و ھاتووە وتی: مائی لە موزەینە لە خەلکی دەشت و دەر بۆ خواوئەکانیان وت: زۆرمان بۆ ھاتووە دەئەمەتوچەمەتو بۆ سەرپرە. ئەویش وتی باشیان تێدا نییە، ئەوانیش زۆریان و تەووە تا مەپیکێ بۆ سەرپرین و پیستی لابردو ئیسکی سوور بوو، ھاواری کرد وەئەمەتو بۆ محەمەد، لە خەویدا نیشانی درا کە پیغەمبەر (ﷺ) ھات بۆلای و فەرمووی: (مۆژدەئەمەتو ژیانئەمەتو لێ بی، بپرو بۆلای عومەرو سەلامی منی پێ بگەینەو پێی بلی بەلێنی مەنت لایەو تۆش بۆ بەلێن زۆر بە وەفاو

پارىزەرى، ژىرى ژىرى ئەى عومەر، ئەۋىش ھات بۇ بەردەگای عومەرۈ بە غولامەكەى وت: مۆلەت ۋەربگرە بۇ نىردراۋى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىنجا بە ھەمان ۋاتا ئەيەننىت.^۱

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۴۴) لە سەلىمى كۆپى عامرى خەبائىرىە ۋە ھىناۋىيەتى ئاسمان بارانى نەدەباراند، موعاۋىيەى كۆپى ئەبو سۇفىيان ۋ خەلىكى دىمەشق چۈنە دەر بۇ نۆيژە بارانە، موعاۋىيە كە لە مېنبەر دانىشت وتى: كوا يەزىدى كۆپى ئەسۋەدى جەرشى؟ خەلىكى بانگيان دەكرد تاھات، موعاۋىيە فەرمانى پىكردو يەزىد چۈۋىيە سەر مېنبەر موعاۋىيە لاي قاچەكانى يەزىد دانىشت وتى: خوايە ئىمە ئەمرو بە چاكترىنمان سكالآت لا دەكەين، خوايە ئىمە ئەمرو بە يەزىدى كۆپى ئەسۋەدى جەرشى سكالآت لا دەكەين، ئەى يەزىد دەستەكانت بەرز بگەرەۋە بۇ لاي خوا، يەزىد دەستەكانى بەرزكردەۋە ۋە خەلىكىش ۋايانكرد، ھىندەى نەبرد تا ھەورئ لە پۇژئاۋاۋە ھات ۋ بايەك ھەلىكردو باران بارى تائەۋەى خەلىكى خەمىيان بوو نەگەنەۋە مال.

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۲۱) لە ئومامەى كۆپى عەبدوللە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەكار لە ھاۋىن ھات بۇلاى باخەكەى ئەنەسو سكالآى تىنۋىتى كرد، داۋاى ئاۋى كردو دستنۋىژى گرتو نۆيژى كرد، پاشان وتى: ھىچ دەبىنى؟ وتى: نا، ھىچ نابىنم، وتى: چۈۋ نۆيژى كرد، دواتر بۇ جارى سىيەم يان چۈارەم وتى سەيرىكە ھىچ دەبىنى؟ وتى: ھەور ۋەك بالى بالندە دەبىنم، ئەۋىش نۆيژى دەكردو نزاي دەكرد تا كارەكەرەكەى ھات ۋ وتى ئاسمان ھەورە باران دەبارئ، ئەۋىش وتى سۋارى ئەو سەسپەبە كە بىشەرى كۆپى شخاف ناردى بزانە باران تاكۋى بارىۋە؟ ئەۋىش سۋار بوو چۈۋ سەيرى كرد باران لە بىناكانى (المسرىن) ۋ (الغضبانب) زىاتر نەچۈۋبوو، لە پابتنى بەنانىەۋە بە كۆپى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋ تىايدا

ها توه: قهيم لاي نه نه س سكالاي بي ناوي بو زهويه كه ي كرد، له كو تاييه كه شي دا ده لئيت: سهيري كرد له زهويه كه ي نهو زياتر باران نه باريوه.

ئبراهيمي كوري جونه يد له (كتاب الأولياء) به سه نه دي مونقه تبع هيناويه تي حجرى كوري عه دي (ﷺ) تووشى له شگراني بوو، به كار پاسپيره كه ي وت: خواردنه وه كه م بده ري تا خو كي پي بشوم و سبه يني هيچ ناوم مده ري، نه و يش وتي ده ترسم له تينوييتيدا بمریت و موعاويه بمكوڙي، نه و يش له خوا پارايه وه، هه وري باراني بو باراندو نه و يش چهندي پيوست بوو لي و هرگرت، هاوه لاني پييان وت له خوا داوا بكه ده ربازمان بكات، وتي: خوايه چا كمان بو هه لبريره، به وه خو ي و ده سته يه كيان كوڙران.^۱

ئين عه ساكير له هه سه نه وه هيناويه تي ده لئيت: ناوچه يه كي پشتيوانان نزي پيشترى پيغه مبهريان (ﷺ) هه بوو كه نه گهر يه كييان بمردايه هه وري ده هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي، مه ولايه كيان مرد موسلمانان وتيان: با نه مړو برونينه فرمايشتي پيغه مبهري (ﷺ) (مولى القوم من انفسهم) (مه ولاي- كويله و خزمه تكار- خه لكى له خو يانه) كه خرايه ناو گوڙ هه وري هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي.^۲

(ناو پي به خشران به سه تلئ له ئاسمانه وه)

ئين سه عد (ج ۸، ص ۲۲۴) له عوسماني كوري قاسمه وه هيناويه تي ده لئيت: كاتي نوم نه يمه ن كوچي كرد، شهو بي ناو بوو، تينووي بوو له چوله واني بوو ناو و يشي پي نه بوو پوڙيش به پوڙوو ببوو، تينوييتي زوري بو هينا، له ئاسمانه وه

^۱ - له (الاصابة ۱، ص ۳۱۵) دا واهاتوه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له (كنز العمال، ج ۷، ص ۱۳۶) دا واهاتوه.

سه تلی ئاوی به په تیکی سپی بو هیئرایه خواره وه، ئوم ئه یمن سه تله که ی گرت و
ئاوی ئی خوارده وه قاتیر بوو، ده یفرمووی دوا ی ئه وه تینوو یتیم نه دیوه له
پوژوومدا له نیوه ی پوژدا به ره و پووی تینوو یتیم بوومه ته وه، به لام دوا ی ئه و ئاو
خوارده وه یه تینوو یتیم نه دیوه، ئه گه ره له پوژی گه رمادا - دوا ی ئه وه - پوژووم
گرتبی تینووم نه بووه.^۱

(به ره که ت له ئاودا)

بوخاری له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه رم (ﷺ) له
کاتی نوژی عه سردا بیخی، خه لکی بو ئاوی ده ستنوژیژ ده گه پان و ده ستیان
نه ده که وت، جامی ئاو هیئرا بو پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش ده ستی خسته ناو و
فه رمانی کرد خه لکی ده ستنوژیژ ئی بگرن. ئاو له ژیر په نجه کانیه وه سه رچاوه ی
ده گرت، خه لکی ده ستنوژیژیان گرت و هه مو یان لیبو نه وه.^۲

هه روه ها له مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: بانگی نوژی دراو هه رچی مالی له
مزگه وت نزیک بوو هه ستاو ئه وانه ی مالیان دوور بوو مانه وه، جامه به ردینی هیئرا
بو پیغه مبه ر (ﷺ) که به باشی ده ستی تیایدا نه ده کرایه وه، په نجه کانی کوکرده وه و
خه لکه که ی تر له و جامه دا ده ستنوژیژیان گرت، هه مید ده لیت: پرسیارکرا له ئه نه س
چه ند که س بوون؟ وتی: هه شتا یان زیاتر. بوخاری به هه مان شیوه لیوه ی هیئاوه.
له گیرانه وه یه کی دیکه ی بوخاری لیوه ی هیئاویه تی ده لیت: قاپی هیئرا بو
پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وکاته ی له (زه ورا) بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) ده ستی خسته ناو
قاپه که و ئاو له نیو په نجه کانیه وه سه رچاوه ی ده گرت، خه لکه که ده ستنوژیژمان

^۱ - نین سه که ن له قاسمه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه که له (الأصابة ج ۴، ص ۴۳۲) دا ها تووه.

^۲ - موسلیم و ترمزی و نه سانی له چه ند ریگه یه که وه له مالیکه وه هیئاویانه، ترمزی ده لیت: فه رموده که هه سه نی
صه حیحه، ئه حمه دیش به دوورو دریزتر له وه له مالیکه وه هیئاویه تی.

دہگرت، قہ تادہ وتی: بہ ئہ نہ سم وت: چہند بوون؟ وتی سی سہد یان سہروو سی^۱ سہد.

بوخاری لہ بہرائی کوپی عازبہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: پوڑی حودہیبیہ چوارسہد بووین، حودہیبیہ ش بیریک بوو، ہیچمان لی نہ ہیشت، پیغہمبہر (ﷺ) لہ لای بیرہک وہ وہستاو داوای بری ئاوی کرد لہ دہمیدا شلہ قاندی و دواتر کردیہ ناو بیرہک. ہیندہی نہ برد تاتیر ئاومان لی وہرگرت و خوومان و ئاژہ لہ کانمان تینویتییمان نہما.^۲

بوخاری لہ جابری کوپی عہدولآوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہلیت: خہلکی پوڑی ہینی تینوو بوون و پیغہمبہر (ﷺ) قاپہ پیستہیبیہ کی لہ بہر دہستدا بوو دہستنویرتی دہگرت، خہلکی بہرہو پووی ہہلہیان بوو، پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (چیتانہ؟) وتیان ئاومان نییہ بو دہستنویرتی خواردنہ وہ جگہ لہ وہی لہ بہر دہستدایہ، پیغہمبہر (ﷺ) دہستی خستہ ناو ئاوہک و ئاویش لہ نیو پہنجہکانیہ وہ لہ کانیاو دہتہقی، ئیمہش ئاومان خواردہوہ دہستنویرتمان گرت، وتم: چہند کس دہبوون؟ وتی: ئہگہر سہد ہہزاریش بووینایہ بہشی دہکردین، ئیمہ پانزہ سہدی بووین.^۳

^۱ - ئہحمہدو موسلیم بہ ہمان شیوہ ہیناویانہ. لہ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۳) دا واما تووہ. ئہبو نعیم لہ (الدلائل، ص ۱۴۵) لہ ئہ نہ سہوہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی. ئیین سہد (ج ۱، ص ۱۷۸) لہ چہند ریگہیہک لہ ئہ نہ سہوہ بہ چہند دہقیکی جیاجیا ہیناویہ تی.

^۲ - بوخاری بہ سہندو مہتہوہ بہ تہنہا ہیناویہ تی. (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۴) دا واما تووہ. ئہبو نعیم لہ (الدلائل، ص ۱۴۵) لہ بہزاروہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی، بوخاری لہ میسورہ مروانہ وہ بہ دوورو دریتی ئہو فہرمودہی حودہیبیہی ہیناوہ، موسلیم لہ سہلہمی کوپی ئہکوہ عہوہ ہیناویہ تی وہک لہ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا ہاتووہ. ئیین سہد (ج ۱، ص ۱۷۹) لہ سہلہمہوہ ہیناویہ تی.

^۳ - موسلیم ہیناویہ تی. لہ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۶) دا واما تووہ، ئہبو نعیم لہ (الدلائل، ص ۱۴۴) و ئیین سہد (ج ۲، ص ۹۸) بہو واتیہ لیوہی ہیناوہ.

ئەبۇ نەعیم له (الدلائل، ۱۴۴) له ئیبن مەسعوده هیناویه تی دهلیت: له گهل پیغه مبهەر (ﷺ) له سه فهریکدا بووین که کاتی نوپژ هات و تهنه شتیکی که ممان پی بوو (ناو) پیغه مبهەر (ﷺ) داوای بری ئاوی کردو کردیه ناو ته شتیکی و دهستی خسته ناوی، ناو له نیوان په نجه کانیه وه هله ده قولاً، پاشان هاواری کردو فهرمووی (ئادهی وهرن بو دستنویژ گرتن و بهر کهت له خواوه) (الا هلم الى الوضوء والبركة من الله) خه لکی هاتن و دستنویژیان گرت و منیش دهست پیشخهریم ده کرد بو ناوه که و ده مکرده ناو سک له بهر فهرمایشتی (والبركة من الله).^۱

ئەبۇ نەعیم له (الدلائل، ص ۱۴۴) له ئەبۇ قه تاده وه هیناویه تی دهلیت: له سه فهریکدا له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) بووین، فهرمووی (ئایا هیچ ئاوتان پییه؟) وتم: به لی من مه سینیه کم پییه هندی ئاوی تیدایه، فهرمووی بییه نه، منیش هینام فهرمووی لی وهر بگرن، دستنویژی گرت و که مه چۆر په ئاوی تیدا ما، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (بیپاریزه ئەبۇ قه تاده، چونکه دواتر هه والی ده بیئت) (ازدهر بها ابا قتاده فانه سيكون لها نبا) کاتی بارمان سهخت بوو پیغه مبهەر (ﷺ) چوویه لایان، وتیان ئەی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له تاو تینویتیدا له ناو چووین، قورگمان وشک بوو وا خنکاین، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (له ناو ناچن) (لا هلك عليك) پاشان فهرمووی (ئەی ئەبۇ قه تاده مه سینیه که بییه) (یا ابا قتاده انت بالمیضا) منیش هینام، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (احلل لی غمری) (سه ره کهیم بو بکه ره وه) منیش کردمه وه هینام، ئاوی ده کرده ناو قاپه که و خه لکی ئاویان لی وهر ده گرت، خه لکی قهره بالغیان لی کرد، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (یا ایها الناس احسنوا المأ فکلکم سیصدر عن ری) خه لکه که هه موویان خوارده وه تهنه من و پیغه مبهەر (ﷺ) ماینه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) بوی تی کردم و فهرمووی (ئەبۇ قه تاده بنۆشه) وتم ئەی پیغه مبهری خوا تو بنۆشه، فهرمووی (ئاودهر به خه لکی خوئی کو تاییه هه موویان

^۱ - بوخاری به هه مان شیوه لیوهی هیناوه، وهک (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا هاتروه.

دەخواتە (ان الساقى القوم آخرهم شرباً) منىش خواردمە ۋە ئىنجا خۇي خواردىيە ۋە ھەمان بېر ئاۋىشى تىدا مابوۋىيە ۋە، ئەۋرۇڭ خەلگەكە سى سەد كەس بوون. ئىبراھىمى كۆپى ھەجەج لە فەرموۋىيە كىدا دەلىت: خەلگەكە ئەۋرۇڭ ھەت سەد كەس بوون.^۱

موسلىم لە موعادى كۆپى جەبەلە ۋە فەرموۋىيە كۆكردنە ۋە ئۆيۈڭ لە غەزى تەبۈكدا دىنى تائەۋە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (پىشت بە خوا سبەينى دەگەنە كانى تەبۈك ۋە ھەرگىزىش ناچنە ئەۋى تا چىشتىنگاى پۇڭ دى، ھەركەس ھاتە لاي با ھىچ دەست نەدات لە ئاۋەكەى تا خۇم دىم) موعاد دەلىت: چوۋىنە ئەۋى ۋە دوو كەس پىشتىر چوۋبوۋنە ئەۋى ۋە كانىيەكەش چۆرەى دەھات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئاي ھىچ لە ئاۋەكەيتان ھەلگرت) (هل مستما من مائها شيئاً) وتيان بەلى، ئەۋىش قەسەى پى وتن ۋە ئەۋى خوا بىيەۋى پى وتن، پاشان كەم كەم لە كانىيەكەيان كۆكردە ۋە لە بەردەميان گرت) تا شتى لە ئاۋەكە كۆبۈيە ۋە، دواتر پىغەمبەر (ﷺ) دەم ۋە چاۋو دەستى شۇردو ھەمدى گىپرايە ۋە ناۋى، كانىيەكە ناۋىكى زۆرى لىھات ۋە خەلگى ئاۋيان ئى ۋەرگرت، دواتر پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەى موعاد خەرىكە ئەگەر تەمەنت درىڭ بىت ئىرە بىينى پېر بوۋى لە باخ) (يا معاذ يوشك إن طالت بك حياة أن ترى ما هاهنا قد ملئ جناناً).^۲

بوخارى لە عىمرانى كۆپى حوصەينە ۋە ھىناۋىيەتى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە پىيەكدا بوون، فەرموۋىيە كۆپى تادەلىت: زۆر تىنوۋمان بوو، لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دەچوۋىن تا ئافرەتى قاچەكانى لە نىۋان دوو كوخەكەدا شۇر بوۋبوۋىيە ۋە، پىمان وت: ئاۋ لەكۆيىيە؟ وتى: ھىچ ئاۋى نىيە، وتمان: نىۋانى مال ۋە مىندالت ئاۋ چەندە؟ وتى: شەۋو پۇڭى، وتمان دەى ۋەرە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى: پىغەمبەر

^۱ - صحيح.

^۲ - ئەھمەد ۋە موسلىم لە ئەبۈ قەتادە ۋە بە دوۋرو درىڭتر لەۋە ھىناۋىيە، ۋەك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) دا ھاتوۋە.

^۳ - لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۰) دا ۋاھاتوۋە.

کیہ؟ ہیچمان لی ورنہ گرت تا هیئامانه لای پیغمبر (ﷺ)، ژنه که هه مان
 قسه کانی کرد بو پیغمبر (ﷺ)، به لام وا قسه ی کرد که خاوه نی مندالی هه تیوه،
 پیغمبر (ﷺ) فرمانی پیکرد دوو کونه که بینو دہستی هیئا به سہریاندا، چل
 کس تیر ناومان خوارده وه تا تیربووین و چی قاپ و قاچاخمان پی بوو پرمان کرد،
 به لام ناوی وشرمان نہدا له کاتی کدا پری دہنواند، پاشان فرموی چیتان لایه
 بیہینن، شتی له خورماو شمه کی بو کوکرده وه، ژنه که بردیہ وه بو لای مال و
 مندال و وتی چووم بو لای جادووگہ رترین کس یان وک دہلین نہو پیغمبر بوو،
 بهو ژنه نہو خہ لکہ ی رینمونی کردو ژنه کهو خہ لکہ کەش موسلمان بوون، موسلیم
 هیئاویہ تی له گیرانہ وہیہ کدا هاتووہ، پیغمبر (ﷺ) به ژنه که ی فرموو (له گہل
 خوت نہمہ ببہ بو مال و مندالت و بزانه ئیمہ چیمان له ناوہ که ی کہم نہ کردو تہ وه
 جگہ له وہ ی خوا ناوی پی به خشین).^۱

نہبوو نہعیم له (الدلائل، ص ۱۴۷) د له زیاد ی کوری حارپی صہ دائیہ وه
 هیئاویہ تی دہلیت: من له سہ فریکدا له گہل پیغمبر (ﷺ) بووم کہ فرموی (ئایا
 ہیچ ناوت پییہ؟) وتم: به لی کہمہو بہش ناکات، فرموی (بیکہرہ ناو قاپی ئینجا
 بیہینہ بؤم) منیش بؤم بردو نہویش دہستی خستہ ناوی، بینیم له نیوان ہردوو
 پہنجیہ کیدا کانیاوی دہتہ قی، فرموی نہگہر شہرم له پەروردگارم نہبوایہ،
 نہوا ناوی پی دہداین و ئیمہش ناومان ورنہ گرت، له نیو هاوہ لاندما هاوار بکہ
 ہرکەس ناوی دہوی با چہندہ حمز دہکات ببات) (لولا انی استعینی من ربی
 لسقنا واستقینا، ناد فی اصحابی من کان یرید الماء فلیغترف ما احب) زیاد دہلیت:
 وہدی ہوزہ کہم بہ موسلمان بوون و ملکہ چبوونیان دہهاتن، یہ کی وتی: نہی
 پیغمبر ی خوا (ﷺ) ئیمہ بیریکمان ہیہ له زستاندا ناوہ کہ ی بہشمان دہکات،

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) دا واهاتووہ، نہبوو نہعیم له (الدلائل، ص ۱۴۶) دا بہ دوورو
 درینتر هیئاویہ تی.

به لām له هاویندا ئاوه که ی کهم دهکات و بو ئاوی چوارده و رمان بلاوه ده که یین و نه مپوش ئیتر ناتوانین بلاوه بکه یین، چوارده و رمان هه موو دوژمنن، داوا له خوا بکه ئاوه که مان زیاد بکات. پیغه مبه ر (ﷺ) داوای هه وت ورده به ردی کردو له ده ستیدا بلاوی کردو دواتر فهرمووی (ئه گهر چوونه لای یه که یه که بیخه نه ناوی و له سه ر ناوی خوا به یینن) دوا ی ئه وه نه یان نتوانی بنه که ی ببینن^۱.

ئیین سه عد (ج ۵، ص ۱۴۴) له ئه بوو عه ونه وه هی ناویه تی ده ئی ت: کاتی حوسه یینی کوپی عه لی (ﷺ) له مه دینه وه به ره و مه که که چوو دای به لای ئیین موعیدا که بیره که ی هه لده که ی - فهرمووده که دی نی و تیایدا هاتوه - ئیین موعید پی و ت ئه م بیره م پالا وتوو مه، ئه مپوش شتی له ئاو له سه تلدا ناهیی نی، به لکو لای خودا داوای به ره که ت بکه ییت بو ئه م ئاوه، وتی شتی له ئاوه که ی به یینه، بری له ئاوه که ی له سه تله که دا هی نرا، حوسه یین (ﷺ) لی ئی خوارده وه و دواتر له ده میدا شله قان دی و دواتر کردیه وه ناو بیره که، ئاوه که ی سازگارو زور بوو.

(به ره که تی خواردن له غه زادا)

ئه حمه د له ئه بوو عه مره ی ئه نساریه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده ئی ت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له غه زایه که دا بووین خه لکی ته واو تووشی برسی تی بوون، لای پیغه مبه ر (ﷺ) داوای مؤ له تی ان کرد تا ولاخه کان یان سه ربپن و وتیان خوا به وه ده مانگه یه نی ت، کاتی عومهری کوپی خه تتاب بی نی پیغه مبه ر (ﷺ) ده یه وی ت مؤ له تی ان بدات به سه ربپنی هه ندی له ولاخه کان یان، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - به یه قی له زیاده وه به دوورو درێژی هی ناویه تی، بنه په تی ئه م فهرمووده له موسنه دو سوننه نی ئه بوو داودو ترمزی و ئیین ما جه دا هیه، وه که له (البدایه و النهایه ج ۶، ص ۱۰۱) دا هاتوه.

ئەگەر سبەینی بە کەسی برسی بە دوژمن گەشتین چۆن دەین، بە لکو ئەگەر پیت باشە ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) نزامان بۆ بکەیت ئەو خۆراکی ماویانە کۆی بکەیتەو لەو لا خوا نزی بەرکەتی بۆ بکەیت، ئەو خوا بە نزاکەت دەمانگەینێ یان بەرکەت دەخاتە نزاکەت بۆمان، پیغمبەر (ﷺ) داوای کرد چی ماوە لایان بیهێنن، خەلکی تیکە دوو تیکە زیاتر خواردنیان دەهینا، زۆرتینیان ئەو بوو مەشتی خورمای هینا، پیغمبەر (ﷺ) کۆیکردەووە ئینجا هەستا هیندەو خوا بیهوێت نزی کرد دواتر دواتر داوای کرد سوپاکە قاچاخەکانیان بێنن و لێی ببەن، هەموویان قاپەکانیان پڕ کردن و ئەوەندەش مایەو، پیغمبەر (ﷺ) پیکەنی دانهکانی پیشەوێ دەرکەوتن و فەرمووی (شایەتی دەدەم هیچ پەرستراوی نییە جگە لە خواو منیش پیغمبەری خوا، هەر بەندەیهکی باوەردار بەو دوانە بگاتەو بە خوا ئەو لە پۆژی دوایدا دۆزەخی لەسەر قەدەغە دەکری).

بەزار لە ئەبوو خوەیسی غیفاریەو هیناویەتی لە غەزای توھامە لەگەڵ پیغمبەر (ﷺ) بوو تاگەشتنە عوسفان، هاو لانی هاتن بۆلای -بە هەمان واتا دەیهێنێت بەلام ئەوێ نەهیناوە پیکەنی- تاکو تاییەکی- تیایدا داوای ئەو دەلێت: پاشان مۆلەتی پوشتنی دا، کە لایاندا باران باری و ئەویش لەگەڵ هاو لانی دابەزین و لە ئاوی ئاسمانیان خواردەو - فەرموودەکە دینی - ٢.

١- نەسانی بە هەمان شیوێ هیناویەتی، لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٤) دا واهاتوو، ئین سەعد (ج ١، ص ١٨٠) لە ئەبوو عەمرۆ بە هەمان شیوێ هیناویەتی، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ١٤٨) لە ئەبوو مۆریرۆ جابرۆ و موسلیمیش لەو دوانەو هیناویانە. ئەحمەد و موسلیم و نەسانی لە ئەبوو مۆریرۆ بە هەمان شیوێ هیناویانە، وەك لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٣) دا هاتوو.

٢- صحیح.

٣- بیهەقی لە ئەبوو خوەیسەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی، وەك لە (البداية والنهاية، ج ٦، ص ١١٤) دا هاتوو، تەبەرائی لە (المعجم الأوسط) هیناویەتی، وەك لە (المعجم ج ٨، ص ٣٠٣) دا هاتوو، حاکم هیناویەتی وەك لە (الأصاۓ ج ٤، ص ٥٣) دا هاتوو دەلێت سەندەکی حەسەنە.

نه‌بوو نه‌عیم له (الدلائل، ص ۱۱۸) دا له نه‌بوو هوره‌یره و نه‌بوو سه‌عیده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له غه‌زای ته‌بوو‌کدا خه‌لکی تووشی برسی‌تی بوون وتیان ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ع) مؤلّه‌ت بده با و شتره‌کانمان سه‌ری‌پرین و گوشته‌که‌ی بخوین و چه‌ورییه‌که‌ی به‌کار به‌ینین، پی‌غه‌مبه‌ر (ع) پی‌ی فهرموون (وا بکه‌ن) عومه‌ر هات - ئینجا به‌هه‌مان شیوه‌ی پیشوو فهرمووده‌که‌ به‌ واتای فهرمووده‌که‌ی نه‌بوو عه‌مره‌ دینی^۱.

نه‌بوو یه‌علا له ئیاسی کو‌ری سه‌له‌مه‌ له‌باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه‌ له‌ غه‌زای خه‌یبه‌ر له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ر (ع) بووین، فهرمانی پی‌ کردین چیمان پی‌یه‌ کو‌ی بکه‌ینه‌وه - واته‌ خورما - ئیمه‌ش شتی‌کمان راخست و له‌سه‌ر بلا‌ومان کرده‌وه، کو‌مکرده‌وه و ده‌ستام سه‌یرم‌کردو ده‌ورم‌دا وه‌ک په‌چه‌ی مه‌رو ئیمه‌ش چواره‌ سه‌دی بووین، لی‌مان خواردو دواتر سه‌ریم کرده‌وه وه‌ک خو‌ی مابوو - ئینجا فهرمووده‌ی به‌ره‌که‌ی ئاو دینی^۲.

ته‌به‌رانی له‌ ئیبن عه‌بباسه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ع) خه‌نده‌قی لی‌ده‌داو هاو‌ه‌لان له‌ تاو برسی‌تی به‌ردیان له‌سه‌ر سکیان به‌ستبوو، کاتی پی‌غه‌مبه‌ر (ع) ئه‌وه‌ی بی‌نی (هل دلت‌م علی رجل یطعمنا اکل‌ة) (ئه‌ری که‌س ده‌ناسی شتی‌ خوارنمان پی‌ بدات؟) که‌سی وتی به‌لی، فهرمووی (ئا به‌روو بمانبه‌ بۆ‌لای) چوو بۆ‌ مالی کابراو ئه‌و له‌ خه‌نده‌ده‌قه‌که‌دا پشکی خو‌ی وه‌رده‌گرت، ژنه‌که‌ی هه‌والی نارد با بی‌ته‌وه، چونکه‌ پی‌غه‌مبه‌ر (ع) هاتوو بۆ‌ لامان و کابرا خیرا هات و وتی به‌ دایک و باوکمه‌وه به‌قوریانت بم، بزنیکی هه‌بوو کاریکیشی هه‌بوو گرتی، پی‌غه‌مبه‌ر (ع)

^۱ - موس‌لیم و جگه‌ له‌ویش له‌و دوانه‌وه به‌هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویانه، وه‌ک (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۴) دا هاتوو.

^۲ - موس‌لیم له‌ ئیاس له‌ باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: نانمان خوارد تاتیر بووین، ئینجا جریکانه‌و شته‌کانمان پرکردن، له‌ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۵) دا واهاتوو.

فهرمووی (الجدی من وراثها) (کاره‌کە‌ی له دواوه‌یه) ئەویش کاره‌کە‌ی سەرپری،
ژنە‌که‌ هە‌ویریکی بۆ‌ شیللاو نانی کردو کردی به‌ تریت و له‌ به‌رده‌م پیغه‌مبەر (ﷺ) و
هاوولاندا خواردنه‌کە‌ی دانا، پیغه‌مبەر (ﷺ) په‌نجە‌ی خسته‌ ناوی و فهرمووی
(به‌ناوی خوا، خواپه‌ به‌ره‌کە‌تی بخه‌یتە‌ ناو، بخۆن) هە‌موو خواردیان و ته‌نها سێ‌ یه‌کیان
لی‌ خواردو دوو به‌شی مایه‌وه‌، ئە‌و ده‌ که‌سه‌ی له‌گە‌لی بوون پاریسپاردن بچن و دوا‌ی ئە‌وان
هینده‌ی دی بینن، ده‌ که‌س ده‌ که‌س تاهه‌موو تیژ بوون، پاشان هه‌ستاو نزای کرد بۆ‌
ژنی ماله‌وه‌و ناوی خوای هینا له‌سه‌ر ژنە‌که‌و خیزانه‌کە‌ی، پاشان چوو بۆ‌ خه‌نده‌قه‌که‌و
فهرمووی (بمانبه‌ن بۆ‌ لای سه‌لمان)، به‌ردی له‌به‌رده‌ستیدا بوو بۆ‌ نه‌ده‌شکا، پیغه‌مبەر
(ﷺ) فهرمووی (وازم لی‌ بینن با من یه‌که‌م که‌س بم لی‌ بده‌م) فهرمووی: به‌ناوی خوا،
لییداو سێ‌ یه‌کی شکا، فهرمووی (الله اکبر سویند به‌ په‌روردگاری که‌عبه‌ کۆشکه‌کانی
شام) پاشان هه‌مدی لییداو به‌شیکی دیکه‌ی شکاو فهرمووی (سویند به‌ په‌روه‌ردگاری
که‌عبه‌و کۆشکه‌کانی فارس) ئە‌وکات دوو‌پوه‌کان وتیان ئیمه‌ش خه‌نده‌ق لی‌ ده‌دین و
ئە‌ویش به‌لینی کۆشکه‌کانی فارس و پۆ‌ممان پی‌ ده‌دات.^۱

پیشتر له‌ باسی به‌خشیندا فهرمووده‌کە‌ی جابرمان هینا که‌ مشتێ‌ زیاتر له‌ جۆ‌و
پارچه‌ نانیکێ‌ هینابوو بۆ‌لای پیغه‌مبەر (ﷺ) ئە‌ویش بریاریدا بۆ‌ هە‌موو خە‌لکی
خه‌نده‌ق بی‌ که‌ هه‌زاریان نزیکێ‌ هه‌زار که‌س ده‌بوون، هە‌موو له‌و نانه‌و مشتە‌ جۆیان
خوارد تا تیژ بوون و وه‌ک خۆ‌ی به‌بی‌ که‌مکردن به‌ جی‌مانه‌یش.

(به‌ره‌کە‌ت له‌ خواردنی هاوولان له‌ شارو مالدا)

ئە‌حمە‌د له‌ سه‌مه‌ری کوپی جوندبه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه‌ لای
پیغه‌مبەر (ﷺ) بووین که‌ قاپی هینرا تریتی تیداوو، پیغه‌مبەر (ﷺ) لی‌ خواردو

^۱ - له‌ (البدایة والنهاية ج ۴، ص ۱۰۰) دا واهاتوو. هه‌یشه‌می (ج ۶، ص ۱۳۲) ده‌لیت: ته‌به‌رانی
هیناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌کە‌ی جی‌ متمانه‌ن، جگه‌ له‌ عه‌بدولای کوپی ئە‌حمە‌دی کوپی
حه‌نبه‌ل و نه‌عیمی عه‌نبه‌ری که‌ جی‌ متمانه‌ش، ته‌واو.

بەردەوام دەستاو دەستیان پێدەکرد تانزیکى نیوە پۆ خەلکى دەیانخواردو
 ھەلەدەستان و خەلکى دیکە بە دواياندا دەھاتن، کەسى پێى وت: ئایا خواردن
 دەکیشى؟ وتى: لە زەویيەو نا، بەلام لە ئاسمانەو دە، ئاماژەى کرد بۆ ئاسمان.^۱
 ئەحمەد لە وائەلەى کورەى ئسقەو ھیناویەتى دەلیت: من لەنیو خەلکى
 صوففەدا بووم، پێغەمبەر (ﷺ) پۆژى پارچە نانیکى پى بانگ کردو لە ناو
 قاپیکدا وردى کردو ئاویکى گەرمى تیکرد، پاشان چەورى تیکردو دواتر تیکیدا
 پاشان ئامادەى کردو فەرمووی (پۆ دە کەسم بۆ بیئە کە تۆ دەھەمیان بیت) منیش
 ھینام فەرمووی (لە خوارەوہى بخۆن و لە سەرەوہى مەخۆن، چونکە بەرەکەت لە
 سەرەوہى دادەبەزى) لییان خوارد تاتیر بوون.^۲

تەبەرانى لە وائەلەو ھیناویەتى دەلیت: من لە دارو دەستەى صوفیە بووم،
 ھاوہلانی سکالای برسیتیان ھەبوو وتیان ئەى واسلە پۆ بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و
 داواى خواردنى ئى بکە بۆمان، منیش چووم بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و وتم ئەى
 پێغەمبەرى خوا ھاوہلانی سکالای برسیتیانە، پێغەمبەر (ﷺ) عایشەى فەرمو
 (ئایا ھیچت لا ھەیە؟) وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) تەنھا چەند پارچە نانیکم
 لایە، فەرمووی دەى بیئە بۆم، پێغەمبەر (ﷺ) داواى قاپیکى کردو نانەکەى کردە
 ناوی و دواتر بە دەستى خۆى تریتى ئامادە کردو تریتەکەش زیادى دەکرد
 قاپەکە پڕ بوو، فەرمووی (ئەى وائەلە پۆ دە لە ھاوہلانی بیئەو تۆ دەھەمیان بە)
 منیش چووم ھینام و پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (دابنیشن و بە ناوی خواوہ لى
 بنەون، لە چواردەورى ببەن و لە سەرەوہ مەبەن، چونکە بەرەکەت لە سەرەوہ

^۱ - ترمزى و نەسائیش ھیناویانە، لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۱۲) دا واھاتوو، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۵۳) لە سەرەوہ بە ھەمان شیوہ ھیناویەتى.

^۲ - ھەیشەمى (ج ۸، ص ۳۰۵) دەلیت کەسەکانى سەندەکە جى متمانەن، ئیبن ماجەش لە کۆتاییەکە یەوہ بەشیکی ھیناوە.

دادەبارى). نانیان خوارد تاتیڤر بوون و ھەستان و قاپەكەش ھەمان بېرى تیدا مابوو، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بۆ دە لە ھاوہ لائت بەینە، منیش ھینامن و نانیان خوارد ئینجا ھەستان، فەرمووی (ئایا كەس ماوہ؟) وتم: بە ئی دە كەس ماون، فەرمووی (بۆ بیانھینە)، چووم ھینامن و فەرمووی دابنیش، دانیشتن و نانیان خوارد تا تیڤر بوون و قاپەكەش بە پېرى مابوو یەو، پاشان فەرمووی (ئەى واسلە ئەوہ ببە بۆ عانیشە) لە گێرانیوہ یەكدا ھاتووہ: من لە صوفەدا بووم و كەسەكانى ئەوى بیست كەس بوون - بە ھەمان شیوہ دەییئى - بە لام لیڤەدا دەلیت: پارچە نان و بېرى شیر.

ئەبوو یەعلا لە جابرەوہ ھیناویەتى پیغەمبەر (ﷺ) چەند پۆڤى بەبى خواردن مایەوہ تا زۆرى بۆ ھات، سەردانى مالى ژنەكانى كردو لای ھیچكامیان ھیچی دەست نەكەوت، ھات بۆلای فاتیمەو فەرمووی (كچی شیرینم ئایا ھیچت لایە بیخۆم، چونكە برسیمە؟) وتی: نە بەخوا بەقوربانت بىم، كاتى لە لای فاتیمە چو ژنە دراوسیئەكى فاتیمە پارچە گوشتىك و دوو نانى نارد، فاتیمەش خستى قاپىك و وتی: بە خوا ئەمە دەبەم بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و ئەو پىش خۆم و مال و مندالم دەخەم، ئەویش ھات بۆلای فاتیمەو وتی: بەقوربانت بىم خوا شتىكى ناردووہو منیش شاردووہو تەوہ بۆت، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بەینە كچەكەم) فاتیمەش ھینای و سەرى لاڤردو سەیری كرد پەرە لە نان و گوشت. فاتیمە دەلیت: سەیرمكردو سەرم سوڤما زانیم ئەوہ بەرەكەتى خوايە، سوڤاسى خوام كردو صەلەواتم دا لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) و ھینام بۆ لای پیغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئەویش كە بینى سوڤاسى خۆى كردو فەرمووی (كچەكەم ئەمەت لەكوى بوو؟) وتی: بابە گیان ئەوہ لە خواوہیە، خوا كە ویستى پۆزى كەسى دەدات لە لایەكەوہ كە

۱ - ھەیشەمى (ج ۸، ص ۳۰۵) دەلیت: تەبەرانى بە دوو سەنەد ھەمووی ھیناوەو سەنەدەكەى ھەسەنە. تەواو. ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۵۰) لە وائەوہ بە ھەمان شیوہ ھیناویەتى.

چاۋەپى نىيە، ئەۋىش سوپاسى خۋاى كىردۈ فەرمۇى (سوپاس بۇ خۋا كە تۇ كچى شىرىنىمى ۋەك شىۋەى گەۋرەى ئافىرەتانى بەنى ئىسرائىل گىپراۋە، چۈنكە ئەۋ كە خۋا پۇزى شىتىكى پى دىبەخشى و پىسارى لى بىكرايە دىۋىت: ئەۋە لە خۋاۋەى، خۋا كە بىۋىت پۇزى كەسى دىدات لە لايەكەۋە كە ئەۋ كەسە چاۋەپى نىيە). پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ لاي عەلى و دواتر پىغەمبەر و عەلى و فاتىمە و ھەسەن و ھوسەين و ھەموو ژنەكانى پىغەمبەرىش (ﷺ) و ئالو بەيتەكەى نانىان خۋارد تا ھەموو تىرىبون، خۋاردنەكەش ۋەك خۋى مايەۋە، فاتىمە دىۋىت: ئەۋەى مايەۋە دابەشم كىرد بەسەر ھەموو دراۋسىكانداۋ خۋا بەرەكەت و خىرىكى زۆرى خستە ناۋى.

پىشتىش لە باسى بانگەۋاز بۇ لاي خۋاۋ پىغەمبەرەكەى فەرمۇدەكەى عەلىمان (ﷺ) ھىنا كە بانگى بەنى ھاشمى كىرد كە نىكى چل كەس بوون و مشى خۋاردنى بۇ ھىنان، ھەموو تىرىيان خۋاردوۋ گەپانەۋەۋ خۋاردنەكەش ۋەك خۋى ۋابو، خۋاردنەكەش ھەروا بو. سى پۇژ بەۋ جۆرە بوون، دواتر بانگى كىردن بۇلاى خۋا. ھەروەھا لە باسى خۇپاگرى لەسەر سەختىەكان ھەندى چىرۋكى ھاۋەلانى صەففەمان ھىنا لە فەرمۇدەكەى ئەبوۋ ھورەيرەۋ جگە لەۋىشەۋە. لە باسى مىۋاندارى و دەرەكەتنى بەرەكەت و رەھمەت لە مىۋاندارى ئەبوۋ تەلھەۋ ئەبوۋ بەكرىدا نمۇنەمان ھىنا، باسى بەرەكەتنى خۋاردنى ھاۋسەرگىرى زەينەبىشمان ھىنا.

(بەرەكەت لە دانەۋىلەۋ بەرەھەمدا)

بەيھەقى لە ئەبوۋ ھورەيرەۋ ھىناۋىيەتنى دىۋىت: ئافىرەتنى لە دەۋس كە پى دەۋترا ئوم شورەيك لە پەمەزاندان موسلمان بوو - فەرمۇدەى كۆچكىردنى و ھاۋدەمى ئەۋ جۈۋلەكە باس دىكات - ژنەكە تىنوۋ بوو، جۈۋلەكەكەش ئامادەنەبوو

۱ - لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر (ج ۱، ص ۳۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

ئاۋى پى بىدات تابىيىتە جۈلەكە، ژىنەكە خەۋىت و لە خەۋىدا بىنى كە ئاۋى پىدرا، لە خەۋەستەۋ تىنۋىيىتى شىكابو، كاتى ھات بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و بەسەرھاتەكەى بۇ گىپرايەۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) داۋاى كىرد بۇ خۇى، ژىنەكە خۇى بە كەمىر لەۋە زانى و وتى: بەلكو بىمىدە بە ھەركەس خۇت وىستىت، پىغەمبەرىش (ﷺ) مارەى كىرد لە زەيدو فەرمانى كىرد سى مىشتى پى بدرى و فەرموۋى (بىخۇن و مەكىشەن) ژىنەكە قاپى چەۋرى بە دىارى پى بوو بۇ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد كەنيزەكەكەى بىبات بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، خالى بوۋىيەۋە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد ئەگەر گىپرايەۋە ھەلىۋاسى و سەرى بە پەت نەبەستى، ئوم شورەيك چوۋ سەيرى كىرد پىرە، بە كەنيزەكەكەى وت: مەگەر نەموت بىبەيت بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش وتى وامكىردوۋە، ئەۋەيان باسكىرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمانى كىرد سەرى نەبەستىن، بەردەۋام بوو تا ئوم شورەيك سەرى بەست، پاشان جۇكەيان كىشا سەيرىانكىرد سى مىشتەۋ ھىچى ئى كەم نەبوۋەتەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۱۵۷) لە يەحىياى كوپى سەعيدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوم شورەيكى دەۋسى كۆچى كىردو لەگەل جۈلەكەيكە پى بىرى، بە پۇژوۋ بوو، جۈلەكەكە بە ژىنەكەى وت: ئەگەر ئاۋى پى بدەيت وات لىدەكەم، ئوم شورەيم بەۋ شىۋە بوو تاكۇتايى شەۋ سەيرى كىرد سەتلى ئاۋ لەسەر سىنگى دانراۋە لەگەل تۈشەبەرى، ئەۋىش ئاۋى خواردەۋەۋ دواتر ناردى بۇ (دجلە) جۈلەكەكە وتى: دەبىستىم ئافرەتى ئاۋى خواردۇتەۋە، وتى: نەبەخۋا بەلكو ئاۋم پى بدەيت - چىرۇكەكە لە قاپە پۇنەكەۋە دىنىت -.

ئەحمەد لە جابىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كەسى ھات بۇ لاى و داۋاى خواردنى ئى كىرد، ئەۋىش نىۋ كۆل جۇى پىدا، كابرە بەردەۋام خۇى و ژىن و

مندآلى لييان دهخوارد تاكيشاي، پيغهمبر (ﷺ) فرموى ٿه گهر نه تڪيشايه ليٿان دهخواردو ٻوٿان دما (لو لم تكيلوه لآكلم فيه ولقام لكم).^۱

حاکم (ج ۳، ص ۲۴۶) له نهوفلى ڪوپى ڪوپى ڪوپى ڪوپى عه بدولموته ليهه وه هيٺاويه تي، ٻو هاوسه رگيري داواي يارمه تي له پيغهمبر (ﷺ) ڪردوه، ٺه ويش ٺافره تي ڪي لي ماره ڪردوه، ٺه ويش ٻو شتي گه ٻاو هيچي دست نه ڪهوت، پيغهمبر (ﷺ) ٺه ٻوو رافعو ٺه ٻوو ٺه يوي به قه لغانه ڪي نارد لاي جوله ڪه يه ڪ به سي مش ٻو به ٻه نيان دا، پيغهمبر (ﷺ) خواردنه ڪي دا به منو نيو سال ليٿان خوارد - دواتر ڪيشامان - سهيرمان ڪرد وه ڪ سهره تاي وايه، نهوفل وتي: ٺه وهم باس ڪرد ٻو پيغهمبر (ﷺ) فرموى ٿه گهر نه تڪيشايه تادهمايت ليٿ دهخوارد).^۲

بوخاري له (الدلائل النبوة) له جابره وه هيٺاويه تي باوڪي مردو قهرزي ڪي له سهر ٻو، دهليٿ: هاتم ٻولي پيغهمبر (ﷺ) وتم باوڪم قهرزي ڪي له سهر وه منيش هيچم نيهه جگه له به رهه مي دارو خورما ڪي و هي دوو ساليش به شي قهرزه ڪي ناکات، پيغهمبر (ﷺ) له گه لم هات تا خاوهن قهرزه ڪان به ٻو وودا نيهه به دهوري شويني ڪي خوما وشڪر دهنه ودا چوو و فزاي ڪردو دواتر دانيششت و فرموى (انزعوه) (بيهن) ٺه وهي ٻويان هه ٻوو پئي دانه وه وه خوشي مايه وه.^۳

ٺه ٻوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۵۶) دا به دوورو دريٿر ليوهي هيٺاوه، له ڪيٻرانه وه ڪهيدا هاتوه: له سهر ي دانيششت دواتر فرموى (هاوه له ڪانت بانگ بکه)

^۱ - موسليم له جابره وه هيٺاويه تي، وه ڪ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۴) دا هاتوه.

^۲ - بهيهه قى له نهوفلى ڪوپى حارثه وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي، وه ڪ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۹) دا هاتوه.

^۳ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) دا واهاتوه. ٺيبن سهعد (ج ۳، ص ۵۶۳) له جابره وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

بەردەوام دەيگىشا تا خوا سپاردەكەي باۋكىمى دايەۋە، بەخوا من پازى بووم خوا
قەرزەكەي باۋكىم بداتەۋە منىش دەنكە خورمايەك نەبەمەۋە بۇ خوشكەكانم، خوا
ھەموو وشكە خورماكانى بۇ پاراستم تا سەيرم كرد ئەۋ شوينە خورماي پىڭەمبەر
(ﷺ) لەسەر بوو دەتوت يەك خورما كەمى نەكردوۋە.

ئەبوو نەعيم لە (الدلائل، ص ۱۸۰) لە سەئىدى كوپرى مېناۋە ھېناۋىيەتى كچى
بەشىرى كوپرى سەعد خوشكى نوعمانى كوپرى بەشىر وتى: ەمەرى كچى رەۋاحە
بانگى كردم و پىرى دوو مشت خورماي كرده ناو چاكم و وتى: كچى شىرىنم ئەۋە
ببە بۇ باۋكت و خالت ەبدولاي كوپرى رەۋاحە تا نانەكەيان بخۆن، منىش گرتەم
كەۋتمە پىرى دام بە لاي پىڭەمبەردا (ﷺ) كاتى بۇ باۋكىم و خالۆم دەگەپام،
پىڭەمبەر فەرموۋى (بېھىنە) منىش كىرمە دەستى پىڭەمبەر و پىرى نەكرد، فەرمانى
كرد جلى راخراۋ خورماكانى لەسەر داناۋ لەسەر جەكە بوو، پاشان بە كەسىكى
لاي خۆي فەرموۋ (لەناۋ خەلكى خەندەقدا ھاۋار بكة وەرن بۇ نان خواردن) خەلكى
خەندەق لەسەرى كۆبۈنەۋەۋە لىيان دەخوارد خورماكەش زيادى دەكرد تاھەموو
لىبۈنەۋەۋە خورماكەش بە چواردەۋرى جەكەدا دەكەۋت (لەتاۋ زۆرى).

ئىبن ەسەكىر لە عربىضەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: من لە سەفەرۋ مالاۋە
لەبەر دەرگاي پىڭەمبەردا (ﷺ) بووم، شەۋى لە تەبۈك بوۋىن يان بۇ پىۋىستىيەك
چوۋىن گەپراينەۋە بۇ لاي پىڭەمبەر (ﷺ) سەيرمان كرد خۆي و ئەۋانەي دەۋرى
نانيان خواردوۋە، فەرموۋى (لە ئىۋارەۋە لەكۆي بوۋن؟) (اين كنتم منذ الليلة)
منىش ھەۋالەم پىدا.

جوعالى كوپرى سوراقەۋ ەبدولاي كوپرى مەققەلى لە موزەنى دەرگەۋتن، ئىمە
سى كەس بوۋىن ھەموۋمان برسى بوۋىن، پىڭەمبەر (ﷺ) چوۋىە مالى ئوم

۱- لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) لە ئىبن ئىسحاق لە سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھېناۋىيەتى،
بەلام ۋاھاتوۋە: فەرمانى كرد جلى راخرا، پاشان خورماكەي داۋاكردو لەسەر جەكە پرشتى.

سه له مهو داوای شتیکی کرد تابییخون، به لام هیچی لا دهست نه کهوت، بیلالی بانگ کردو فهرمووی (هل من شئ) (هیچ شتی نییه؟) ئه ویش قاپه پیستینه بییه که ی هه لگرت و حوت خورمای کوکرده وهو خستیه قاپیک، پیغه مبهەر (ﷺ) دهستی له سهر دانان و ناوی خوای هیئاو فهرمووی به ناوی خواوه بخون، ئیمهش خواردمان، من په نجاو چوار خورما ژمارد هه موویان ده ژماردو ناوکه که شیانم له دهسته که ی دیکه مدا بوون، دوو هاوړیکه شم هه مان شتیان ده کرد، هه رکامیان په نجا خورمان خوارد، دهستمان بهر ز کرده وه سهیرمان کرد حوت خورماکه وهك خویان ماون، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (یا بلال ارفعهن فی جرابك) (بیانخه ره قاپه پیستینه بییه که ت) بو به یانی خستیه قاپیک و پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (به ناوی خواوه بخون و ئیمهش خواردمان تا تیر بووین، ئیمه ده کهس بووین، دهستمان هه لگرت خورماکان وهك خویان بوون، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ئه گهر شهرم کردنم له په روه دگرم نه بووایه له م خورمایانه م ده خوارد تاکاتی ده گه پینه وه مه دینه) (لولا انی استعینی من ربی عزوجل لأکلت من هذه التمرات حتی نرد الی المدینة من آخرنا) کاتی گه پرایه وه مه دینه گه یشت به غولامی له خه لکی مه دینه و خورماکانی دا به و غولامه، ئه ویش خورماکانی ده مزئی و ده چوو.

به بییه قی له نه بوو هورهیره وه هیئاو یه تی ده لیت: له ئیسلامدا تووشی سی موسیبهت بووم که شتی وا سه ختم تووش نه بووه، مردنی پیغه مبهری خوا (ﷺ) که من هاوده می بووم، کوژرانی عوسمانی و تویشوو ده که، وتیان نه بوو هورهیره تویشوو ده که چییه؟ وتی ئیمه له سه فهریکدا له گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) بووین که فهرمووی (ئه ی نه بوو هورهیره ئایا هیجت پییه؟) وتم به لی خورما له تویشوو که مدایه، وتی (بییه نه) منیش خورمایه کم ده ره یئاو هینام بو ی، پیغه مبهەر (ﷺ) دهستی لی داو نزی له سهر کردو دواتر فهرمووی (ده کهس بانگ بکه) ده

که سم بانگ کرد له خورماکه یان خوارد تاتیږ بوون، پاشان بهو جوړه بوون □
 هه موو سوپاکه نانیاں خواردو خورماکه کم بو مایه وه له تویښووه که مدا، پیغه مبهه
 (ﷺ) فهرمووی (ئهی ئه بوو هورهیره ئه گهر ویستت شتیکی ئی وه یرگریت دهستت
 ببهه ناوی و هه لیمه دهره وه) منیش له سهرده می پیغه مبهه رو (ﷺ) ئه بوو بهکرو
 عومه رو عوسمانیشدا لیم خوارد که عوسمان کوژا ئه وهی له دهستدا بوو ئه وهی
 له تویښووه که مدا بوو به تالان چوو، پیتان بلیم چه ندیم لی خوارد؟ زیاتر له
 دووسه کولم ئی خواردووه.^۱

ئین سعه (ج ۷، ص ۱۹) له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: دایکم
 برده می بولای پیغه مبهه رو (ﷺ) وتی: ئهی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) خزمه تکار ت بی
 نزی بۆ بکه، ئه ویش فهرمووی (خوایه سامان و مندالی زیادو ته مه نی دریژ بکه و له
 تاوانی خوش به) منیش له نه وهی خوم نه وه دو ههشت یان سه دو دوو که سم به
 خاک سپاردووه، به ره هم له سالی کدا دوو جار وه رده گیری، هینده مامه وه تا له ژیان
 بیزار بووم، ئیستا هیواو ئومیدی چواره میانم هیه (خوایه له تاوانی خوش به).

ئه بوو نه عیم لیوهی هیناوه وه که (کنز العمال ج ۷، ص ۹) دا ها تووه ئوم سه لیم
 وتی ئهی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) نزا بکه بۆ ئه نه س، فهرمووی (خوایه سامان و
 مندالی زور بکه و به ره که تی تی بخره بوی) منیش له نه وهی خوم جگه له کوپه زاکانم
 سه دو بیست و پینج که سم به خاک سپاردووه، زه وییه کیشم سالی دوو بهر ده دات،
 له م ولاته شدا هیچ زه وییه که دوو جار بهر نادات جگ له و زه وییه ی من.

۱ - له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) دا واهاتووه. ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۵۵) له ئه بوو
 هورهیره وه به هه مان شیوه و ترمزی و ئه حمه دیش به کورتی به و واتایه لیوهی هیناویانه.

(به ره كهت له شىرو پۇندا)

ئه حمهد له جابر وه هیناویه تی ئوم مالیکی به هزی (ﷺ) له هیزه یه کدا چه وری به دیاری ده نارد بۆ پیغه مبه (ﷺ) منداله کانى داواى چه وریان لید کردو نه ویش هیچی لانه ده بوو، ده چون بۆ نه وهی که تیايدا له چه وری بۆ پیغه مبه (ﷺ) داده نا، پیغه مبه (ﷺ) (اعصرتیه؟) ئایا داتان چۆر اندا؟ وتی: به لى. فهرمووی: نه گهر وازت لى بهینایه به رده وام ده ما) (لو ترکیتته مازال ذلک مقیماً) ۱، ۲.

ته به رانی له ئوم مالیکی نه نساریه وه هیناویه تی هیزه پۇنیکى بۆ هینا بۆ پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمانى کرد به بیلال دایکردو هیزه که ی پیدایه وه. ئوم مالیک گه پرایه وه سهیری کرد پره، هاته وه بۆلای پیغه مبه (ﷺ) وتی نه ی پیغه مبه ئایا هیچم له سه ر دانه به زیوه؟ فهرمووی (وما ژک یام مالک؟) (بۆچی نه ی دایکی مالیک؟) وتی: بۆچی دیاریه که مت گپرایه وه؟ پیغه مبه (ﷺ) بیلال بانگ کردو پرسىاری لیکرد، بیلال وتی: سویند به وهی تۆی به حه ق نارد وه دامکرد تانه وهی شهرم دایگرت، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (پیرۆزت بیّت ئوم مالیک خوا پاداشته که ی پيش خست) (هنيئاً لك یام مالک عجل الله ثوابها) پاشان فیرى کرد دواى هه موو نویژى بلى (سبحان الله) ده جار، (الحمد لله) ده جار، (الله اکبر) ده جار. ۲، ۴.

۱ - صحیح.

۲ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۴) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یثه می (ج ۸، ص ۳۰۹) ده لیت: له سه نه ده که دا که س هیه ناوی نه هاتوه وه عه تای کوپى سانیبیش شت تیکه ل ده کات، که سه کانى دیکه ی سه حیجن. ته واو، نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۴) له ئوم مالیکی نه نساریه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، ئیبن نه بی عاصم له الوحدان له ئوم مالیکی نه نساریه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وه که له (الأصابة ج ۴، ص ۴۹۴) دا هاتوه،

ته به رانی و ئین منده و ئین سه کهن له ئوم ئهوسی به هزیه وه هیناویانه و چهورییه کی بوو کردیه هیزهیه که وه دواتر به دیاری بردی بو پیغه مبه (ﷺ)، ئه ویش قبولی کردو چی تیدا بوو هلیگرت و نژای بهر که تی بوو کردو بوو گپراهیه وه، ئوم ئهوس سهیری کرد پره له چهوری وایزانی پیغه مبه (ﷺ) دیارییه که ی قبول نه کردوه، بویه به دهنگ و نرکه وه هاته وه، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (هه والی چیو که که ی پی بدهن) (اخبرها بالقصه) ئوم ئهوس له ماوه ی ژيانی پیغه مبه (ﷺ) و نه بوو به کړو عومرو عوسماندا لی خوارد تا گرفتی نیوان عه لی و مو عاویه (ﷺ) پوویدا.^۱

نه بوو یه علا له نه نس له دایکیه وه هیناویه تی ده لیت: مه ریکی هه بوو، چهورییه که ی کو کرده وه له هیزهیه کدا تا پر بوو، ئینجا به ره بیبه دا ناردی بو پیغه مبه (ﷺ) وتی ئه ی ره بیبه نه مه ببه بو پیغه مبه (ﷺ) بو خواردنی، ره بیبه بردی وتی ئه ی پیغه مبه ی خوا نه چهورییه ئوم سه لیم بوو ناردویت، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (افرغوا لها عکتها) (هیزه که ی بو خالی بکه ن) خالی کراو ره بیبه بر دیه وه، ئوم سه لیم له ماله وه نه بوو، بویه به لایه کدا هه لیواسی، ئوم سه لیم هاته وه سهیری کرد هیزه که (عکّه) پره و لی ده چو پی، ئوم سه لیم وتی ئه ی ره بیبه مه گه ر نه موت نه مه ببه بو پیغه مبه (ﷺ) وتی بردم، نه گه ر پر و ناکه یت بر و بولای پیغه مبه رو (ﷺ) پرسیری لی بکه، ئه ویش له گه ل ره بیبه چوو وتی ئه ی پیغه مبه ی

موسلیم له جابر وه هیناویه تی ئوم مالیکی ئه نساری به هه مان شیوه واتای نه وه ی نه حمه د هیناویه تی، وه ک له (الأصا بة ج ۴، ص ۴۹۴) دا هاتوه.
۱ - ضعیف.

۲ - له (الأصا بة) دا واهاتوه. هه یشه می (ج ۸، ص ۳۱۰) ده لیت: ته به رانی هیناویه تی و له سه نه ده که دا عصمه ی کو پی سوله یمان هیه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن، ته وای. به یه قی به سه نه دیکی دی به و واتایه به دوو رو در یژتر لی وه ی هیناوه، وه ک له (البدایة والنهایة ج ۶، ص ۱۰۴) دا هاتوه.

خۇا (ﷺ) مەن بە رەببىيەدا ھىزەيەك پۇنم بۇ ناردىت، فەرموۋى (ۋايىكىردو ھات) وتى: دەى سۈيىند بەۋەى تۋى بە ھەق ۋاىيىنى ھەق ناردوۋە ھىشتا پەرە لىي دەچۈپى، پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋ ئەى ئوم سەلىم ئايا سەرت سۈپدەمىنى ئەگەر خۋايە پۇزى دايت ۋەك چۇن تۇ ئەۋەت دا بە پىغەمبەرەكەى، بخۇۋ بىەخشە (يام سلىم اتعجبىن ان كان الله اطعمك كما اطعمت نبىه كلى واطعمى) ئوم سەلىم دەلىت ھاتمەۋە مال ۋ لە ھىزەكەدا ئەۋەندەۋ ئەۋەندە دابەشمكردو تىايدا ھىندەم ھىشتەۋە كە بۇ مانگ يان دوو مانگى بەكارمان دەھىئا.

ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۱۵۷) لە ئەم شەرىكەۋە ھىناۋىيەتى كە ھىزە پۇنىكى ھەبوو تىايدا پۇنى دەبرد بە دىارى بۇ پىغەمبەر (ﷺ) پۇزى مندالەكانى داۋاى چەورىان لىكىرد، ئەۋىش ناچار ھەستا بۇلاى ھىزەكەۋ سەيرى كرد لىي دەچۈپى، لىي داكرد بۇيان ۋ ماۋەيەك لىيان خۋارد، دواتر چۈۋ سەيرى كرد چى تىداۋو دايكردو تەۋاۋ بوو، دواتر ھات بۇلاى پىغەمبەرەۋ ئەۋىش پىي فەرموۋ (ئايا داتكرد؟ ئەگەر دات نەكردايە ماۋەيەك بۇت دەما) ھەروەھا لە فەرموۋدەكەى يەحىياى كۈپى سەعیدەۋە دەلىت: ھىزە پۇنىكى ھەبوو دەيدا بە ھەركەس كە بەھاتايە بۇلاى، كەسى داۋاى پۇنى لىكىرد ئەۋىش وتى: بەخۇا تىايدا نىيە، فۋوى تىي كىردو لەبەر خۇر ھەلىۋاسى، سەيرى كرد پەرە لە چەۋرى، ئىتر دەۋترا: لە نىشانەۋ بەلگەكانى خۇا ھىزەكەى ئوم شەرىك بوو.

۱ - لە (البدایة والنہایة ج ۶، ص ۱۰۳) دا ھاتوۋە ھەيئەتى (ج ۸، ص ۳۰۹) دەلىت: ئەبوو يەعلاۋ تەبەرانى ھىناۋىيە، بەلام لاى تەبەرانى دەلىت: زەينەب لە برى رەببىيە ھاتوۋە، لە سەنەدى ھەردوۋكىدا موحەممەدى كۈپى زىادى بەرجەمى ھەيە كە دۇزىنە، تەۋاۋ. ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۰۴) لە ئەنەسى كۈپى مالىك لە ئوم سەلىمى دايكەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىرەنەۋەكەى ئەمىشدا لە برى رەببىيە زەينەب ھاتوۋە.

(بەرەكەت لە گۆشتدا)

تەبەرانى لە مەسعودى كوپى خالىدە ھەيئەتە دەلىت: مەرىكم نارد بۆ
 پىغەمبەر (ﷺ) پاشان بۆ پىۋىستىيەك چووم، پىغەمبەر (ﷺ) بەشىكى بۆ
 گىرەنە ھە، گەرامە ھە بۆلای ئوم خەناس (ژەكەى) سەيرمەرد گۆشتى لایە، وى: ئەم
 گۆشتە چىيە؟ وى: خۆشەويستەكەت لە ھەمەردى بۆت ناردى بۆى ناردىنە ھە، تى:
 ئەى بۆچى نەتەت بە مال و مىندالت بىخۆن؟ وى: ئەمە بەرماۋەيانە ھەمويان
 نانان خوارد ھە، ئەوان پىشتەر دوو يان سى مەريان سەردەپرى و لىيان دەمايە ھە.^۱
 يەعقوبى كوپى سوفيان لە خالىدى كوپى عەبدولعزاۋە ھەيئەتە مەرىكى
 سەردەپرى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) خالىد مىندالى زۆرى ھەبو، پىغەمبەر (ﷺ) ھەندى لە
 ھاۋەلانى لىيان خوارد، پىغەمبەر (ﷺ) زىادەكەى دا بە خالىد، ئەوانىش لىيان
 خوارد و لىيان مايە ھە.^۲

(رۆزى لە لايەكى چاۋەروان نەكراۋە ھە)

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۴۲۸) لە فەرمودەى ئەشعەپى كوپى شوعبە لە ئەرەنەى
 كوپى مونزىر لە ھەمەردى كوپى حەبىب لە خالىدى كوپى ئەسەدى كوپى حەبىب
 لە سەلەمەى كوپى نۇفەيلە ھەيئەتە دەلىت: پىرسىارم كەرد لە پىغەمبەر (ﷺ)
 وى: لە ئاسمانە ھە خواردنت بۆ ھاتوۋە؟ فەرمودى بەلى، وى: ئايا ھىچت ئى زىاد
 مايە ھە؟ فەرمودى: بەلى، وى: چى پى ھات؟ فەرمودى: (بەزكرايە ھە بۆ ئاسمان)
 دەلىم: حاكم (ج ۴، ص ۴۴۷) لە سەلەمەى كوپى نۇفەيلى سكونىە ھە كە ھاۋەلانى

۱ - ھەيئەمى (ج ۸، ص ۳۱۰) دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسانى ھەن كە نايانناسم.

۲ - ضعیف.

۳ - ھەسەنى كوپى سوفيان لە سەنەدەكەيدا ھەسائى لە (الكنى) لە يەعقوبە ھە بە دورو
 دىرژى ھەيئەيانە، لە (الأصابة ج ۱، ص ۴۰۹) دا ۋاھاتوۋە.

پیغمبر بوو (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئیمه لای پیغمبر بووین (ﷺ) که که سیك هات و وتی نهی پیغمبر ی خوا ئایا له ئاسمانه وه خواردنت بو هاتووه؟ فرمووی (ایتیت بطعام مسخنة) (خواردنیکی گهرم بو هیئرا) وتی: ئایا هیچت لی زیاد بوو؟ فرمووی (به لی) وتی: چی پی هات؟ فرمووی (به زکرایه وه بو ئاسمان و سروشی بو ده هیئام که من کهم کهم له نیوانتانداده میئم وه تاده لیئ تاکه ی؟ پاشان به رهو پرووی به هله زانین ده بنه وه یه کدی له ناوده بن، له بهردهم پوژی دوایدا مه رگانیکی سهخته دوا ی نه وه سالانی بوومه له زه دین).^۱

لای نه سائی فرموده یه که هیه هی جگه له وه له گیپرا نه وه ی ضه مره ی کوپی حه بییدا هاتووه: لای له سه له مه ی کوپی نوه فیلی سکونیم بیست ده یوت: ئیمه لای پیغمبر (ﷺ) دانیشتبووین.

موسلیم (ج ۲، ص ۴۱۸) له جابری کوپی عه بدولآ وه له فرموده یه کی دوورو در یژدا هیئاویه تی: خه لکی لای پیغمبر (ﷺ) سکالای برسیتیان کرد، نه ویش فرمووی (به لکو خوا نانتان پی به خشی) (عسی الله ان یطعمکم) ئیمه ش هاتین بولای که ناری ده ریا، ده ریا شه پو لیکی داو ئاژهلکی فریدا، له لایه که وه ئاگرمان کرده وه برژاندمان و خواردمان و تی رمان خوارد، جابر ده لیت: من و فلان و فلان چووینه ژور تا پینج له حاجیانی ژمارد، که س نه یده دین تا چووینه ده رو ئیسکیکی ئاژهل که مان و گرت و چه ماندمانه وه دواتر که وه ره ترین که سی کاروانه که وه که وه ره ترین و شتری کاروانه که وه که وه ره ترین بالینه ی کاروانه که مان هیئا، چووینه ژیری که چی سه ری نه ده جوولا.

^۱ حاکم ده لیت ئه م فرموده له سه ر مه رجی بوخاری و موسلیم سه حیحه و نه یان هیئا وه . زه هبی ده لیت: هه والکه (فرموده که) له غه ربه سه حیحه کانه، له (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا له باسی ژبانی سه له مه ی کوپی نوه فیلا هاتووه.

مالك (ص ۳۷۱) له جابر هوه (ع) هيناويه تى ده لئيت پيغه مبه (ع) ده سته يه كى به ره و كه ناروى دهر يا ناردو نه بو عوبه يده كورى جه راحى كرد به بهر پرسیان كه سى سهد كهس بوون، منيش له نيوانياندا بووم، دهر چووين تا له ريډا تويشوومان نه ما، نه بوو عوبه يده فرمانى كرد هه موو تويشووى سوپا كه كوكرايه وه دوو كو له خورما ده بوو، پوژانه زور به كه مى پييده دايان تا ته واو بوو، گه يشتينه كه نارو، نه ههنگى وه كه ته پو لكه كهوت، سوپا كه هه ژده شه و لييان خوارد، پاشان نه بوو عوبه يده فرمانى كرد دوو ئيسكى بيئن، ريكرانه وه، پاشان فرمانى كرد كاروان كه وته پى، به ولاخ له ژيره وه دوو ئيسكه كه بهرز كرانه وه كه چى نه توانران.^۱

بوخارى و موسليم له پيى ئيبين عوبه ينه له عه مرى كورى دينار له جابر هوه هيناويانه ده لئيت: پيغه مبه (ع) به سى سهد سواره وه ناردى و نه بوو عوبه يده كورى جه راح نه ميرمان بوو، قهره ولمان گرتبوو بو كاروانيكي قورپه يش، تووشى برسيتيه كى زور بوو بووين، تا نه وهى گه لاي وه ريوومان ده خوارد، نه سوپا به سوپاي گه لا وه ريو ناسرا، يه كى سى ئاژه لى سه برى، دواتر سى و دواتر سى دانه ي ديكه ي سه برى. نه بوو عوبه يده ريگرى ليگرت دهر يا ئاژه ليكي فريدايه دهر كه پيى ده و ترا عه نهر، نيومانگ ليان خوارد و چه وريمان به كار هينا تا جه سته مان پيك بوويه وه، دواتر چيروكى ئيسكه كه دينيت.^۲

به يه قى له ريگه ي نه بوو زوبه ير له جابر هوه هيناويه تى وهك (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا هاتوو ده لئيت: پيغه مبه (ع) به سه ركردايه تى نه بوو عوبه يده

^۱ - بوخارى و موسليم له فهرموده كه ي ماليكه وه به هه مان شيوه هيناويانه، هه وهك له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا هاتوو.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا واهاتوو. نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ۲۱۴) له ريگه ي عه مروه به هه مان شيوه هيناويه تى.

ناردینی بۆ گەشتن بە کاروانیکی قوڤەیش و بارئ خورمای پیداین که جگە لەوەمان بۆ نەبوو، ئەبو عوبەیدە بەدانه دانه خورمای پیداین، ئەبو زوبەیر وتی منیش وتم ئێوە چیتان پیدەکرد؟ جابر وتی: وهك منداڵ دەمانمژێ دواتر ئاومان بەسەردا دەخوارەو، بەیانى تا ئێوارە ئاومان بۆ هەبوو، لە کەنارى دەریادا شتێ وهك بەرزیهكى گەورە هەبوو چووین سەیرمانکرد ئاژەلیکە پێی دەوتری عەن بەر، ئەبو عوبەیدە وتی: مردوو (مردارەو هەبوو) پاشان وتی نا، بەلکو ئێمە نێردراوی پیغەمبەرى خواین لەپێى خوادا، ئێوەش ناچارن دەى بخۆن، مانگى بەسیسەد کەس لیمان دەخوارد وهك گا یان پارچە گابوو، ئەبو عوبەیدە سیانزە کەسمانى لای چاویەو داناو پارچە ئیسکیکی گرت و پێکی کردەو، دواتر گەورەترین و شترى مینایە ژیری، چەند پارچە گوشتی کمان بەزەردکراوی هەلگرت، کە هاتینە مەدینە چووینە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و بۆمان باسکرد، ئەویش فەرمووی (ئەو پۆزیهك بوو خوا بۆی دەرکردن، ئایا هیچ لەگوشتە کەیتان پییە دەرخواردمان بدەن؟) هینامان بۆ پیغەمبەر (ﷺ) لیى خوارد.

ئەحمەد لە ئەبو هورەیرەو هیناویەتی دەلیت: کەسێ چوو بۆ لای مال و منالی و بینى پیوستیان هەیه چووێ دەر بۆ شت پەیداکردن، کاتێ ژنەکەى بینى هەستا بۆ لای دەستپارەکە و داینا و تەنورەکەى گەرمکرد و دواتر وتی: خواپە پۆزیمان بدە، سەیری کرد تەشتەکە پەربو، چوو بۆ لای تەنورەکەش ئەویش پەربوو، پیاو کە گەراپەو و وتی دواى من هیچتان دەسکەوت: ژنەکەى وتی: بەلێ لەپەرەدگارمانەو هەستان بۆ لای دەستپارەکە، ئەوێ باسکرد بۆ پیغەمبەر

١- موسليم و ئەبو داود لە ئەبو زوبەیرەو هیناویانە. وهك له (البدایة و انهایة ج ٤، ص ٢٧٦) دا هاتوو. ئیبن سەعد (ج ٣، ص ٤١١) لە ئەبو زوبەیر لە جابرەو بەو واتا و بە کورتتر هیناویەتی، تەبەرانى لە ئەحمەد لە ئەبو هەرەیرەو هیناویەتی دەلیت: وهك له (کنز العمال ج ٨، ص ٥٢) دا هاتوو.

(ﷺ) ٺهويش فهرموي (ٺهگهر بهرزي نه ڪردايه ته وه بهردهوام تا پوڙي دوايي دهسوپرايه وه) (اما إنه لو لم يرفعها لم تزل تدور إلى يوم القيمة) (ههيشه مي ج ۱۰، ص ۲۵۶) دهليٽ: ٺهحمدهو بهزاز هيٺاويانهو دهليٽ: ٺنهڪهي وتي خوايه ٺهوندهمان پيٺبهخشه تا بيكهين بهٺاردو ههويرو نان، سهيريكرد تهشتهكه پره لهنانو دهستهپارهڪهش دهسوپڙي و تهنورهڪه پره له ناني برڙاو، ميردهڪهي وتي هيچتان لايه؟ ٺنهڪهي وتي: پوڙي خوايه، ڪابرا دهستهپارهڪهي هه لگرت و ٺهوهي چوار دهوري ڪو ڪردهوه، پيڻه مبهه (ﷺ) پيٽي فهرموو (ٺهگهر وازت ليٺهينايه تا پوڙي دوايي دهيهاري).^۱

بهسه نهديڪي ديڪه ليٺوهي هيٺاوه يهڪي لهپشتيوانان پيٽيستي ههبوو، ده رچوو لاي ٺنو مندالي هيچ نهبوو، ٺنهڪهي وتي: ٺهگهر دهستهپارهڪم بجوليٽم و چيلڪهي دارخورما بخمه ناو تهنورهڪم باشتره دراوسيڪم دهنگي دهستهپارهڪه يان بيست و دوڪه ليان بيني، واينزاني خواردنمان لايه وهه ٺاريمان نيه، ٺنهڪه ههستا بو لاي تهنورهڪهي و دايجيرساندو دانيسشت دهستهپارهڪه دهجولا، پياوهڪهي هات و گوئي لهدهنگي دهستهپارهڪه بوو ٺنهڪه هات و تا ده رگاڪهي بو بڪاته وه پياوهڪه وتي چيت دههاري؟ ٺهويش بوئي گيڙامه وه، چوومه لاي تهنورهڪهي، سهيرمڪرد پره لهنان، پياوهڪهي ٺهوهي باسڪرد بو پيڻه مبهه (ﷺ) ٺهويش فهرموي (چيتڪرد بهدهستهپارهڪه؟) وتي: هه لمگرت و دام ته ڪاند فهرموي (ٺهگهر وازتان ليٺهينايه بههه موو ٺيانتان يان فهرموي ٺيانم بوٽان وابوو) (لو تركتموها ما زالت لكم حياتكم - اوفال حياتي).^۲

^۱ - ته بهراني له (المعجم الأوسط) به هه مان شيوه هيٺاويه تي، ڪه سهڪاني سه نهدهڪي سه حيجن جگه له ماموستاڪهي بهزازو ماموستاڪهي ته بهراني ڪه ههردو وڪيشيان جيٽي متمانهن، بهيهه قي له ٺهه بو هورهيره وه بهدهقي بهزاز هيٺاويه تي.

^۲ - ٺهم فهرموده سه نهدهو دهقي غهريبه، له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۹) دا واهاتوه.

بهیه قی له الدلائل ئیبن عه ساکیر له ئه بویه کړه وه هیناویانه ده لئین: له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) له مه ککه در چووین و گه شتینه نشینگه یه کی عه رب، پیغه مبهردا (ﷺ) سه یریکر له که ناروه مائی هیه، بهرو و نه وی چوو که دابه زین که سی تیدانه بوو جگه له نافرته، نافرته که وتی بهنده ی خوا من نافرته و که سم له گه ل نیه، بچن بو لای گه وره ی ئیره نه گهر ده تانه وی میوانداری بکړین، پیغه مبهردا (ﷺ) وه لای نه دایه وه، نه مهش کاتی ئیواره بوو، کوړکی بزنیکی بو هینا یه وه: ژنه که وتی کوړی شیرینم نه مزنه و نه مزه شفره ببه بو نه و دوو که سه و پیان بلای دایکم پیتان ده لئین نه مه سه ربړن و بیخون و بهشی ئیمهش بدن، کاتی هات پیغه مبهردا (ﷺ) پیی فهرموو شفره که ببهرو وه قاپیکم بویینه، پیغه مبهردا (ﷺ) ده سته ینا به گوانیدا و دواتر بزنه که شیری دا قاپه که پرېوو، پاشان وتی: بیه بو لای دایکت لی خوارده وه تا تیرېوو، پاشان هینا ی فهرمووی: نه و ببه و دانه یه کی دیکم بو بهینه، به و جوړه ی کرد دواتر بهشی نه بویه کړی دا، نه مجاریش وایکرد و پاشان پیغه مبهردا (ﷺ) شیری خوارده وه، شه و ماینه وه و دواتر چووین، ژنه که به پیروز ناوی ده برد، مه پومالاتی زوړوون تا بهرو مه دینه هات نه بویه کړی صدیق تیپه پرېوو کوړه که ی لای وتی بهنده ی خوا نه و که سه ی له گه لت بوو کوا؟ نه بویه کړ وتی ده زانیت نه وه کییه؟ وتی نا، وتی نه وه پیغه مبهردا (ﷺ) خوا یه (ﷺ) ژنه که ی وتی ده ی بمبه بو لای، پیغه مبهردا (ﷺ) نانی پیدا و خه لاتیکرد و شتی که لوپه ل و پیویستی ده شته که یه کانی پیدا و خه لاتی کرد و ژنه که ش موسلمان بوو.^۱

نه حمه د له ئیبن مه سعوده وه: هیناویه تی ده لئیت: من مه رم ده له وه پاند بو عوقبه ی کوړی نه بو موعیت، پیغه مبهردا (ﷺ) دای به لاما و نه بویه کړی له گه لدا بوو، پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی (غولام هیچ شیر هیه؟) (یا غلام هل من لبن؟) وتم به لای، به لام هی خوم نیه، فهرمووی نه ی مه ری هیه بهرانی نه چو بیته سهر (هل من شاه لم

^۱ - ئیبن که ثیر ده لئیت: سه نه ده که ی حه سه نه، له (کنز العمال ج ۸، ص ۳۳۰) دا واهاتووه.

ينز عايھا الفعل) منيش مەرىكم ھىنا پىغەمبەر (ﷺ) دەستىھىنا بەگوانىداۋ شىر ھات كىردىھ قاپىك و لىي خواردو بەشى ئەبەبەكرى دا پاشان بەگوانەكەى ھەرموۋ (كۆ بەرەۋە) (اقلص) ئەۋىش كۆبۈۋىيەۋە، پاشان دۋاى ئەۋە ھاتم بۆ لای وتم ئەى پىغەمبەرى خوا پىم بلى ئەۋ قەسەيە چىبۈۋ؟ ئەۋىش دەستى ھىنا بەسەرمداۋ ھەرموۋى: (ئەى غولام رەھمەتى خوات بەركەۋىت، چونكە تۆ زانا و فىرخوازىت) (ياغلام یرحمك الله فانك عليم معلم) بەيھەقى بەۋ و اتايە لىۋەى ھىناۋە و تىايدا دەلىت: سەرە مەرىكم ھىناۋ ئەۋىش رايگرت و دەستىھىنا بەگوانىدا نزاىكرد ئەبەبەكرىش تەشتىكى بۆ ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) شىرەكەى كىردە ناۋى بەشى ئەبەبەكرىداۋ دۋاتر خۆى شىرەكەى خواردەۋە.^۱

تەبەرانى لەخەببەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىچغەمبەر (ﷺ) لەسرىيەكدا ئىمەى نارد توۋشى تىنۋىيەتى بوۋىن و ئاۋمان پىنەبو، وشتىرى يەكىكمان دانىشت و نىۋانى پىكانى ئەۋ ۋەك كانىاۋ بو، لە شىرەكەيمان خواردەۋە، ھەيئەمى (ج ۶، ص ۲۱۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئىبراھىمى كۆرى ئەبۇ ئىھابەۋە - كە مۇسلمان بوۋبو - ھىناۋىيەتى دەلىت: خۇبەيب لەمالى مندا بەندىكرابو، لەدرزى دەرگاگەۋە سەيرم دەكرد و ھىشوۋە ترىيەك بەدەستىيەۋەبوۋىندەى كەسى دەبو، لىي دەخوارد ترىيى وام لەسەر زەۋىدا نەبىنىبوۋ.^۲

ئىبن سەئىد (ج ۱، ص ۱۷۲) لەسالىمى كۆرى ئەبۇلجەعدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بۆ كاريكى دوو كەسى نارد، وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھىچمان پىننە، ھەرموۋى (ابتغىالى سقاء) جىنى خواردنەۋەيەك بۆ بەيىنن، (ۋە

۱ - حسن.

۲ - له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۰۲) دا وا ھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - بوخارى لەپوۋى ترەۋە چىۋۆكى ترىكەى ھىناۋە، لە (الاصابة ج ۱، ص ۴۱۹) دا واھاتوۋە.

كونه و هيزه ... هتد) هيٺا مان فهرمان ڪيو پرمان ڪرد پاشان سهري بهست و
فهرمووي (بچن تا دهگنه نه شوينه، چونكه خوا پوزيتان دهادت) چوون تا
گهشتنه نه شوينه پيغه مبر (ﷺ) فهماني پيكر دبوون، كونه كهيان كرايه وه،
شيرو كهري مهري تيدابوون، خوارديان و شيره كهيان خوارد وه تا تيربوون.

(تينوي تي شڪانيان به خوار دنه وه له خهوياندا)

ئين نه بي دنيا له عه بدولاي ڪوپي سهلام وه هيٺاويه تي دهليٽ: چووم بولاي
عوسمان ڪاتي گه مارو درابو و تا سهلام لي بڪه م، چووم وتي: براكه م نه م شهو
له كه لاني نيوان دوو مالدا پيغه مبرم (ﷺ) بيني فهرمووي عوسمان گه مارويان
دابوويٽ؟ وتم به لي فهرمووي تينويان ڪردوويٽ؟ وتم به لي سه تليكي هيٺا كه ناوي
تيدابو و لي م خوار و تا تينوييٽيم شڪا، تا نه وهي له نيوان دوو مه مڪ و شانه ڪاندا
هه ستم به فيٺي ڪي ده ڪرد و پي فهرمووم: نه گهر ده ته ويٽ به سه رياندا
سهر ده خريٽ و نه گهر يش هه زده ڪيت پوڙو ده ڪه يته وه، منيش پوڙو ڪردنه وه لاي
نه وه لبرارد، نه وه پوڙه عوسمان ڪوڙا.^۱
پيشتر يش چيرو ڪي ئوم شور هڪمان هيٺا كه خهوت و له خهويدا بيني كه سيڪ
ناوي پيدا، كه له خه وه سٽا سه ريو ڪرد تينويه تي نه ماهه.

(سامان له لايه ڪي چاوهر وان نه ڪراوه وه)

نه بو نه عيم له (الدلائل ص ٦٥) له زوباعه ي ڪچي زوبه يره وه هيٺاويه تي كه لاي
ميقداد بوو دهليٽ: خه لڪي به دور ي دووس پوڙ ده چوون بو پيوستيان و شتيان
بو هه لده گرت، وه و شتر پوڙي ميقداد بو پيوستي چويه ده تا گه يشته

^۱ - له (البداية والنهاية ج ٧، ص ١٨٢) دا واهاتوه.

(الحجة) ڪه لاي بهيهقي غرقه ده، بؤ پئويستي چوويه ويړانه يهك نهو دانيشتبوو ڪه جرجي له ڪونه ڪي ديناري ڪي دهرهينا بهردهوام پارهي ليدهرهينا تابو بهه ڦده دينار ميقداد پارهي ڀردو باسيگرد بؤ پيغه مبر (ﷺ) نهو يش فهرمووي (نايا دهستت برد بؤ ڪونه ڪه؟) وتي: نا، سويند بهوهي بهه حق توي ناردوه، فهرمووي: (هيچ ههده فيكت نيه تيايدا، خوا بهرڪهت بخاته ناويهوه بؤت) زوباعه دهليت تهواو نهبوو تا كيسهي گهلام له مائي ميقداد دا بيني.

خه تيب له سائيبي نهقرهعهوه هيئاويهتي عومهر لهسر مهداين داينا، لهههيواني كيسردا دانيشتبوومي سهيري پهيكهري ڊهگرد، ڪه بهه پنجه ڪان ناماڙهي ڊهگرد بؤ شويني منيش وتم لهوانهيه ناماڙه بؤ ڪاني بڪات، نهو شوينه م ههله ڪندو ڪاني ڪي گهوره م دهرهينا بؤ عومهر و نوسيم نهوه شتيكه خوا بهه جيا له موسلمانان بهمني بهخشيوه عومهر يش بؤي نوسيم، تو سهر ڪردهيه ڪي موسلمانانيت بويه لهنيوان مهسلماناندا بهشي بكه.^۱

له (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا ههيه م ڪوري عهدهي له شهعبيوه دهگيرتتهوه سائيبي بهشداري فهتي ميهرهجان ڪردو چوويه (دار الهرمزان) سهيري ڪردو جرجي له سووچي ڪدا دهستي دريژ ڪردو، وتي سويند دهخوم ناماڙه بؤ شتي دهڪات، سهيري ڪرد ههشارگهيه ڪي هورمزانه تيايدا قاپي گهوره ههيه.^۲

نهبو نهعيم له (الحلية ج ۱۰ ص ۱۲۹) لهعه بدوره حماني ڪوري يهزیدی ڪوري جابرهوه هيئاويهتي دهليت: مهولايه ڪي نهبو نومامه پي وتي: نهبو نومامه ههزي لهصهدهقه و چاڪه ڪردن بوو شتي بؤ ڪو ڪردهوهو هيچ داوا ڪاري ڪي نهدهگيرايهوه باسهله ڪه پيازي يان خورمايه ڪ خوار دنيا ڪيش بووي، پوڙي ڪهسي هات داوايلي ڪرد،

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۳۰۵) دا وا هاتوه.

^۲ - نين نهبي شهيهبه لهريگه شهيباني لهسائيبي ڪوري نهقرهعهوه بههه مان شيوه هيئاويهتي تهواو.

بەلام ئەۋەي پېنەدەكراۋ تەنھا سى سەد دىنارى ھەبوو، داۋايلىكردو ئەۋىش دىنارىكى پىدا، يەككى دىكەش ھات و دىنارىكى پىدا، پاشان يەككى دى ھات و ئەۋىش دىنارىكى پىدا، مەۋلاكەي ئەبوو ئوما مە دەلىت: كاتى بانگى نىۋەر دراۋ بىدارم كىرەۋە دەستىۋىژى گىرت و چوو بۇ مەزگەۋتەكەي، منىش دلم بۇي سوتا- ئەو بەرۋژوبوو- سەيرمىر زىپرى ھەيە، ژماردم سى سەد دىنارىبوو، وتم ئەمە بۇ واىكرد چى كىرەۋە، بەلكو بەجىي ھىشتوۋە، دۋاي ئىۋارە ھات، كاتى سىفرە و جىگەكەي بۇ راخرا پىكەنى و وتى ئەۋە باشترە لەۋەي لايەتى، منىش لەلەي سەرى ۋەستام تا نانى خوارد، وتم: پەخمەتى خوات لىبىت، ئەم بەخششەت لە پىيەكى ھەۋتاندا بەجىھىشت و ھەۋالت پىنەدام تا ھەلىبىگرم، ئەۋىش وتى كامەيە؟ منىش جىكەگەم بەرزكردەۋە، كە بىنى دىخۇش بوو زۆر سەرسام بوو، منىش ھەستام پەتەكەم پىچراندو مۇسلمان بووم، ئىبن جابر دەلىت: لە مەزگەۋتى حىمىس ئەۋ مەۋلايەم بىنى و قورئان و سونەت و ھەزەكانى فىرى ئافرەتان دەكردو لەسەر ئاينى ئىسلام شارەزاي دەكردن.

(بەرەكەت لە مال و ساماندا)

ئەخمەد لە ھەرمۇدەيەكى دورودرىژ لە سەلمانەۋە ھىناۋىيەتى لە باسى مۇسلمان بوونىدا دەلىت: لە سامان شتى لەسەرم مايەۋە ھىندەي ھىلكەي مەرىشكى زىپ لەچەند كاتىكدۋە ھىنرايەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش ھەرمۇي (ما فعل الفارسي الكتاب) (فارسيەكە چى بە نوسراۋەكەي كىرد؟) منىش بانگىرام بۇ لاي، ھەرمۇي (ئەمە بەۋ ئەۋەي لەسەر تە بىدەرەۋە ئەي سەلمان) منىش وتم ئەي پىغەمبەرى خوا ئەمە چۆن ئەۋەي پىدەدرىتەۋە كە لەسەرمە؟ ھەرمۇي (بىبە چونكە خوا ئەۋەي لەسەر تە دەيداتەۋە) منىش بىردم و لەۋ زىپەر پىۋانەم بۇ كىردن،

سوڀندج به وھي گيانی سھلmani به دھستھ چل ٿو ڦيھ بوو ھموم پيدا ٿيھ وھو
نازاد بووم.

لھ گيڙانھ وھيھ ڪدا لھ سھلmaniھ وھ ھاتوھ وھي: ڪاٿي وٽ ٺھي پيڙھميھري خوا
ٺھو چوڻ ٺھو قھرزي پيدا دھيت؟ پيڙھمبھر (ﷺ) گرتي و لھ سھر زماني
ھلگيڙايھ وھو دواتر فھر مووي (بيگھر وليي ھموم ما فھ ڪھيان چل ٿو ڦيھ بدھرھو) ۱.
ٺيبن سھعد (ج ۴، ص ۷۵) لھ سھلmaniھ وھ به ھمان شيوھي گيڙانھ وھي يھ ڪھم
ھيٺاويھ تي دواتر دھليٽ: ٺيبن ٺيسحاق وھي يھ زيدي ڪوپي حبيب بوي گيڙامھ وھ
لھو فھر موودھ دا ھاتوھ پيڙھمبھر (ﷺ) ٺھو پوڙ خستيه سھر زماني و دواتر
ھلگيڙايھ وھ، پاشان پئي فھر مووم (پرڻو قھرزيھ ڪاني سھرت بدھرھو) (اذهب فادھا
عنك).

ٺھو نھعيم لھ (الدلائل ص ۱۶۵) لھ عرھ وھي بارقيھ وھ ھيٺاويھ تي (ﷺ) گھيشت
بھ جھلب و ديناريڪي پيدا و فھر مووي (بھمھ مھريڪمان بؤ بڪرھ) ٺھو ٺيش چو
بھ ديناريڪ دوو مھري ڪري، ڪھسي پئي گھيشت. ٺھو ٺيش مھريڪي بھ ديناري
فروشت، پاشان ديناريڪ و مھريڪي ھيٺاويھ بؤ پيڙھمبھر (ﷺ) ٺھو ٺيش پئي
فھر موو (بارك الله في صفقة يمينك) ٺيڊي ٺھگر لھ ڪوڪردنھ وھ ھستامايھ
نھدھگرھامھ وھ بؤ مالھ وھ تا چل ھزار قازانجم دھگرد، ٺھو نھعيم دھليٽ: عھفان لھ

۱ - صحيح.

۲ - (ھيٺھمي ج ۹، ص ۳۳۶) دھليٽ: ٺھحمد ھموي و تھبھرانيش بھ ھمان شيوھ بھ چھند
سھندھي ھيٺاويانھ، سھندھي گيڙانھ وھي يھ ڪھم لاي ٺھحمد و تھبھراني ڪھ سھڪاني صھحيھن
جگھ لھ موھمھدي ڪوپي ٺيسحاق ڪھ راشڪاوانھ سھماعي ليديارھ، ڪھ سھڪاني گيڙانھ وھي
دووم تھنھا ٺھحمد ھيٺاويھ تي و ڪھ سھڪاني صھحيھن جگھ لھ عھمري ڪوپي ٺھو قرھي ڪيندي
ڪھ جيي متمانھ شھ، بھ زاريس ھيٺاويھ تي، تھواو.

سه عیدی کوپی زهیده وه هیناویه تی ده لیت: ده مبینی له که ناری کوفه ده وه ستام و چل دینار قازانج ده کرد پیش نه وهی بگه پیمه وه ماله وه.^۱

بوخاری له نه بو عه قیل وه هیناویه تی عه بدولای کوپی هیشامی باپیری ده ببرد بو بازار و خواردنی ده کپی ئیین زوبه یرو ئیین عومهر پیی ده گه یشتن و ده یانوت: له فروشتندا به شدارمان بکه، چونکه پیغه مبه ر (ع) نزای به ره که تی کرد وه، نه ویش به شدارمی ده کردن، جار هه بوو باریکی وه ک خوئی ده ست که وت و ده یینارده وه بو مال.^۲

(نه مانی نازار و لاچوونی نه خویشی و ده رده گان)

ته به رانی له عه بدولای کوپی نه نیسه وه هیناویه تی ده لیت: موسته نیری کوپی رزامی جوله که به گوچانی له داری (شوحت) دای له سه ر ئیسکم یان سه رم منیش هاتم بو لای پیغه مبه ر (ع) و نه ویش ده ریخت و فووی به سه ردا کرد، ئیدی هیچ نازارم نه دی.^۳

ته به رانی له موحه ممه دی کوپی عوقبه ی کوپی شه رحه بیل له عه بدو پرهمانی باپیری له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: هاتم له لای پیغه مبه ر (ع) و به ده ستمه وه بوو، وتم نه ی پیغه مبه ری خوا نه مه به هوئی نیوانی من و شمشیر هه لگری بوو که گرتبووی و جله وی نازه له که شی گرتبوو، پیغه مبه ر (ع) فهرمووی

^۱ - له (الأصابة ج ۲، ص ۴۷۶)، هاتوو. فهرمووده که له بوخاری و جگه له ویشدا ناسراوه ته واه. عه بدو پره زاق و ئیین نه بی شه بیبه له عروه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۷، ص ۶۳) دا هاتوو. له گیزانه وه که یاندا هاتوو: پیغه مبه ر (ع) نزای به ره که تی بو کرد و له فروشتنیدا، ئیدی نه گهر کرین و فروشتنی خویشی بکردایه قازانجی ده کرد.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۶۶) دا واهاتوو.

^۳ - (هه یثمی ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدو له عه زیزی کوپی عمران هه یه که لا وازه.

(ادن منی) (لیم نریک بهره وه) منیش نریک بوومه وه، کردیه وه و قووی کرد به ده ستمدا پاشان دهستی له سهر برینه که داناو دهستی پیدا دهینا تا هیچ شوینه واری نه ما.^۱

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له ئه بییه زی کوپی حمالی مه ئاربییه وه هیناویه تی برینی واته دهردی (قوباء) به ده موچاویه وه بوو که لوتی داشاردبوو، پیغه مبه (ﷺ) بانگی کرد و دهستی هینا به سهر ده موچاویدا، له و پۆزه وه هیچ شوینه واریکی نه ما.^۲ ئه بونه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له رافعی کوپی خوده یجه وه هیناویه تی ده لیت: پۆژی چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و مه نجه لیک پی گوشتیان لایبوو، چه وریه که ی سهر سامی کردم و قووتدا، سالی له سهری ئازارم هه بوو، دواتر دواتر باسکرد بو پیغه مبه (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (ئه وه نه فسی حوت که سی له سهر بوو) (انه کان فیها نفس سبعة اناسی) پاشان دهستی هینا به سکمدانیش به سه وزی دامنا، سویند به وه ی به حقه ئاردوویه تی له وه به دوا تانیستا ئازاری سکم نه دیوه.

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: من ئازارم هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) دای به لامدا و منیش ده موت: خویه ئه گهر سه ره مه رگ هاتوه ده ی پرگهرم بکه، ئه گهریش هیشتا مه رگ ماویه تی ده ی ئه م ئازارم له سهر لایه، ئه گهریش به لایه ده ی خوڤاگریم پی ببه خشه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (چونت وت؟) منیش بوم و ته وه به قاچی لییدام و فهرمووی (خویه شیقای بده) دوی ئه م ئازارم ئیدی ئازارم نه بووه.^۳

پیغه مبه (ﷺ) پۆژی خه یبه ر تفی دا له چاوی عه لی کاتئ ئازاری چاوی هه بوو، یه کسه ر ئازاره که ی نه ما و دوی ئه وه هه رگیز چا و ئیشه ی نه بوو، هه روه ها پیشت

^۱ - (هه یثمه ی ج ۸، ۲۹۸) ده لیت: موخه لله دو ئه وانی سه روی ئه ویش ئاناسم و که سه کانی دیکه جیی متمانه ن.

^۲ - ئین سه عد (ج ۵، ص ۵۲۴) به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - له سه حیدا هاتوه وه که له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۲۹۵) دا هاتوه.

ته به رانی له عه بدولای کورپی قرت هوه هیناوییه تی ده لیت: و شتریکم هه لئه ده سا بوم و کفت ببوو، منیش له گه ل خالیدی کورپی وه لید بوم، ویستم به ره لای بکم، له خوا پارامه وه، خوا هه لیساند بوم و سوار بوم.^۱

(نه مانی شوینه وارو کاریگه ری ژهر)

ئه بو یه علا له ئه بو سه فه ره وه هیناوییه تی ده لیت: خالیدی کورپی وه لید له حیره لای میری به نی مران به دابه زی، پینان وت: وریای ژهریه عه جه مه کان ژهر خواردت نه کن، ئه ویش وتی بوم بینن، بو ی هینرا، ئه ویش به دهستی گرت و دواتر قوتیدا و وتی: به ناوی خوا به وه هیچ زیانی پینه گه یاند.^۲

ئه بو جه ریر له میژوه کهیدا (ج ۲، ص ۵۶۷) له موحه ممه دی کورپی ئه بو سه فه ره له ذیلجه و شه نی ضبابیه وه جگه له ویشه وه هیناوییه تی که له گه ل ئه بو به قیله بوو خزمه تکاریبو، کیسیکی به لاجلیدا هه لواسیبو، خالید کیسه که ی گرت و چی تیدا بو پرژاندی وتی ئه بو عه مر ئه وه چیه؟ وتی: به خوا ئه مانه تی لای خوابی- ژهریکه یه کسه ر پیا و ده کوژیت، وتی ده ی ژهرت بو هه لگرتوه؟ وتی ترسام به و جوژه نه بم که من بینیومه و مه رگم لا خوشتر بئ له شتی حه زم پینیه (شتی ناحه ز به رامبه ر خرمانم و خه لکی گونده کم بکم)، خالید وتی هیچ گیانی نامری تا سه ره

۱ - (هه یثمه ی ج ۱۰، ص ۱۸) ده لیت سه نه ده که ی جه ییده.

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یثمه ی ج ۹، ص ۳۵) ده لیت ئه بو یه علا و ته به رانی هه مان شیوه هیناویانه و سه نه دیکی ته به رانی که سه کانی سه حیحن فه رموده که ش مورسه له وه که سه کانی جی متانه ن، به لام ئه بو سه فه ره ئه بو بورده ی کورپی نه بو موسا له خالیدیان نه بیستوه، ته وای. نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۵۹) له نه بو سه فه ره وه به هه مان شیوه هیناوییه تی. له (الأصا بة ج ۱، ص ۴۱۴) له نه بو یه علا وه هیناوییه تی تاییدا ها تووه ژهری هینرا، ئه ویش کردیه قاپه که ی و دواتر بسم الله ی کرد و خواردیه وه هیچ زیانی پینه گه یاند، پاشان ده لیت: ئین سه عد له دوو پووی دیکه وه هیناوییه تی، ته وای.

مه رگي نه يهت وتي (بسم الله) چاڪترين ناوه ڪاڻي پهروه رڌگاري زهوي و ناسمان ڪه به ناوي نه وه وه هيچ ده رڌي زياني نابي، (الرحمن الرحيم) نه وانيش هه لمه تيان دا تا ليئي بسينن، به لام خير ا قوتيدا، عه مر وتي: نه ي ڪومه لي عه رب سويند به خوا تاڪه سي وا له نيواتان دابي چيتان دهوي ده يگر نه ده ست، ئينجا پوي ڪرده خه لڪي خير و وتي: هيچ باريڪي پروتتر له نه مڙو ٻو به ره و پروهاتن نه ديوه.

نه ماني شوينه واري گهر ماو سه رما

ئين نه بي شه يبه و نه حمه دو ئين ماحه و به زازو ئين جهرير به صه حيحي داناهو ته به راني له (المعجم الأوسط) حاڪم له به يهه قي له (الدلائل) له عه بدور ڇماني ڪوري نه بويه علاوه هيناويانه ده ليئ: عه لي به زستاندا به جليڪ و عه بايه ڪو دوو پارچه ي ته نڪه وه ده ڇويه دهرو له هاوينيشدا به ڪلاوي پيچراوه و جلي قورسه وه ده ڇويه ده ر، خه لڪي وتيان: به لڪو به باوڪت بلييت چونڪه وانا بيئ منيش پرسيارم ڪرد له باوڪم و تم خه لڪي شتيڪي نه شياو له نه ميري باوه ڀداران ده بينن، وتي چيه؟ وتي: له گهر ما جلي قورس و ڪلاوي پوشته ده پوشتي و له سه رماڻي زوريشدا به دوو پارچه ي ته نڪ و به رگي سوڪه وه بيباڪانه ده چيئه ده روخوي له سه رما ناپاريزي، مه ڪر له سر نه وه هيچت بيستوه؟ داوايان لي ڪردم پرسيار ي لي بڪم نه ڪر له لاي قسه ت هيه، نه ويش چوو ٻو لاي و ووتي: نه ي نه بو له يلا له خه يبه ر له ڪه لمان نه بوويت؟ وتي چيه؟ نه ويش هه مان شتي وت، پيغه مبهر (ﷺ) نه بوبه ڪري نارد و خه لڪي له هه لمه تي نه ودا شڪان تا گهرايه وه، عومه ريشي نارد، نه ويش شڪاو گهرايه وه، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (به) دنيا ييه وه نالاڪه ده ده مه ده ست ڪه سيڪ ڪه خواو پيغه مبهر ڪه ي خوشده ويئ، خوا فه تي پيده به خش و ڀاڪردو و نه ي) (لأعطين الراية رجلا يحب الله ورسوله يفتح الله له ليس بفرار) نارد ي به شوينيدا و منيش چووم ٻو لاي و چاو ئيشه م هه بوو هيچم

نه ده بښی، تښی له چاوم و فرمووی (خوايه گهرما و سهرمای لیږگره وه) دواى نه وه سهرما و گهرما نازارمان نه داوم.^۱

له ګیږانه وه یه کدا هاتووه: سویند به وهی به حق ناردوویه تی تا نه مړو نازاری سهرما و گهرما نه دیووه، (هه ټه می ج ۹، ص ۱۲۲) ده لیت: ته به رانی هیناوویه تی و سه نه ده که ی حه سه نه، له ګیږانه وه یه کی دیکه ی له سوه یدی کوږی غه فله وه هیناوویه تی ده لیت: ګه یشتین به عه لی و له زستاندا دوو جلی له به ربوو وتمان له م زهویه ماندا وامه به، چونکه وهک خاکی خوټان نیه و سارده، وتی: دهی منیش سهرسام ده بوو، کاتى پیغه مبه ر (ﷺ) نارد می بو خه یبه رو وتم چاو نی شهم هه یه، تښی دا له چاوم، نیدی گهرما و سهرما و چاو نی شهم نه دیوه، ته واو.^۲

نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له جابری کوږی بیلا له وه هیناوویه تی ده لیت: له شه ویکی ساردا چووم بو نویژ، که س نه هاتبوو، بانگمدا، که سى سلهامی کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (بیلال چییانه؟) وتم سهرما ریښی لیگرتوون به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، فرمووی (خوايه سهرمایان له پرودا بشکینه) بیلال ده لیت: بښیم حه زیان له مه له بوو له نویژى به یانی یان چیشتنگادا.^۳

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۴۴) دا واهاتووه. نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له عه بدوږه حمانه وه به کورتی هیناوویه تی.

^۲ - له لایه کی دیکه دا (ج ۹، ص ۱۲۴) پاش هینانی فرموده که له نه بو له یلاوه ده لیت: له بهر کردنی خراپه و که سه کانی دیکه ی صه حیحن.

^۳ - به یه هقی له جابر له نه بو به کر له بیلا له وه به و اたいه به کورتی هیناوویه تی وهک له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۶۶) دا هاتووه، تیایدا ده فرموویت (اللهم اذهب عنهم الیر) پاشان به یه هقی ده لیت: نه یوبی کوږی یه سار به ته نها هیناوویه تی، نین که ټیر ده لیت هاو شیوه ی له فرموده ی ناسراوی حوزه یفه له باسی خه نه دقا هه یه، ته واو.

(نەمانى شۈينەۋارى برىستى)

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە عمرانى كۆپى حوصەينەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 من لاى پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتبوم كە فاتىمە ھات و لە خوارەۋە بەرامبەرى
 پىغەمبەر (ﷺ) ۋەستا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (نزيك بەرەۋە ئەى فاتىمە)
 ئەۋىش كەمى نزيك بوۋىيەۋە، ھەموۋى فەرموۋى (نزيك بەرەۋە ئەى فاتىمە) ئەۋىش
 كەمى نزيك بوۋىيەۋە ھەموۋى فەرموۋى (نزيك بەرەۋە ئەى فاتىمە) ئەۋىش
 نزيكتر بوۋىيەۋە تاچۋىيە بەردەمى عمران وتى: بىننم زەردىك دەموچاۋى
 داگرتوۋە خوۋىن نەماۋە، پىغەمبەر (ﷺ) نىۋان پەنجەكانى كىردەۋە دواتر
 دەستى لە سەر سىنگى دانا، سەرى بەرز كىردەۋە فەرموۋى (خاۋىيە تىركەرى
 برىسى ۋە بەدپەينەرى پىۋىستى ۋە لاپەرى دانراۋ فاتىمە كچى موخەمەدى برىسى
 مەكە) بىننم زەردى ۋە پوخسارى نەماۋ خوۋىن دەر كەوت (پەنگۈ پۈۋى كرايەۋە)
 پاشان دۋاى ئەۋە پرسىارم كىرد لە فاتىمە وتى: ئەى عمران دۋاى ئەۋە برىسىم
 نەبوۋە.^۱

(نەمانى شۈينەۋارى پىرى ۋە داكەۋتن)

ئەخمەد لە ئەبو زەيدى ئەنسارىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پىرى
 فەرموم (نزيك بەرەۋە لىم دەستى ھىنا بە سەرمداۋ دواتر فەرموۋى (خاۋىيە جوانى
 بىكە ۋە دىرژى بە جوانىيەكەى بىدە) ئىدى تەمەنى گەيشتە سەد ۋە ئەۋەندە سال ۋ تالى
 موۋى سىپى لەرېشىدا نەبوۋ كەمىك نەبىت، پۈۋىكراۋە ۋ پۈۋىخسار فراۋان بوۋ
 تامرد ھەر ۋابوۋ.^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيتەمى ج ۹، ص ۲۰۴) دەلىت لە سەنەدەكەدا عوتبەى كۆپى ھەمىد ھەيە كە ئىبن حبان ۋ جگە لەۋىش بە
 جى متمانە ۋ دەستەيەكەش بە لاۋازى دەزانن، كەسەكانى دىكە جىمتمانەن، تەۋاۋ، ئەبو نەعىم (الدلائل ص ۶۶) لە
 عمرانەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۳ - صحيح.

لہ (الأصابة ج ٤، ص ٧٨) دا دہلیت: لہ گیرانہ وہ یہ کی نہ حمد لہ لایہ کی دیکہ وہ لہ نہ بوو نوہ یکہ وہ دہلیت نہ بو زہید پی پی و تم: پیغہ مہر (ﷺ) داوی ناوی کرد و منیش قاپی ناوم بو برد، موویہ کی تیدابو لامبرد پیغہ مہر (ﷺ) فرموی (خواہ جوانی بکہ) نہ بو نوہیل دہلیت: بینیم تہ منی نہ وہ دو چوار سالبوو تالی ریشی سپی نہ بوو.^۱

نہ حمد لہ نہ بوو علائہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: لای قہ تادہ کی کوپی مہ لعاب بووم لہ و شوینہ تیایدا مرد، کہس لہ داوی مالہ کہ وہ تیپہ پربو، لہ دہم و چاوی قہ تادہ وہ بینیم پیشتر پیغہ مہر (ﷺ) دہستی ہینابو بہ دہم و چاویدا، من ہرچی دہمدی و امده زانی پون دراوہ لہ پوخساری.^۲

نہین شاہین لہ حہیبانی کوپی عوسہیرہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: پیغہ مہر (ﷺ) دہستی ہینا بہ دہم و چاوی قہ تادہ کی کوپی مہ لہ اندا، دواتر قہ تادہ پیر بوو ہہمو لہ شی پیربوو جگہ لہ دہم و چاوی (لہ سہرہ مرگیدا نامادہ بووم نافرہ تی تیپہ پربو لہ دہم و چاوی قہ تادہ وہ بینیم وہ چون ناوینہ دا بینیم.^۳

نہ بو نہ عیم لہ (الدلائل ص ١٦٤) لہ نابغہ کی کوپی جہ عدہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: نہم شیعرہم وت بو پیغہ مہر (ﷺ) و نہویش پی سہ رسام بوو:

بلغت السماء مجدنا و ثرائنا و انا لفرجو فوق ذلك مظهرا

پیغہ مہر (ﷺ) فرموی (این مظهر یا ابا لیلی؟) و تم بو بہہشت، فرموی بہ لئی بہ ویستی خوا نہمہ شم وت:

ولاخیر فی حلم إذا لم یکن لہ
ولاخیر فی جہل إذا لم یکن لہ
بواذر تحمی صفوة ان یکدرا
حلیم إذا ما اورد الأمر اصدرا

^۱ - سوہیل دہلیت: سہنہ دہ کی صحیحی موصولہ لہ (البداية و انہایہ ج ٦ ص ١٦٦) دا و اہاتوہ.

^۲ - نہین حبان و حاکم بہ صحیحیان دا ناوہ، نہ بو نہ عیم لہ (الدلائل ص ١٦٤) لہ رنگہی نہ بو نوہ یکہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی. لہ گیرانہ وہ یکدا ہاتوہ: بینیم تہ منی نہ وہ دو سن سال بوو تالی موی سپی لہ سہرو پیشیدا نہ بوو.

^۳ - لہ (البداية و انہایہ ج ٦، ص ١٦٦) دا و اہاتوہ

^۴ - لہ (الأصابة ج ٣، ص ٢٢٥) دا و اہاتوہ.

پیغه مبه‌ر فهرمووی: چاکت وت خوا دهمت ماندو لاواز نه‌کات (لايفضض الله فاك) یه‌علا ده‌لئت: بینیم ته‌مه‌نی سه‌دو نه‌وه‌نده سال بوو هیشتا پیر نه‌ببوو.^۱

حه‌سنی کوپی سوفیان له موسنه‌ده‌که‌یداو نه‌بو نه‌عیم له (تأریخ اصبهان) و شیرازی له (الألقاب) گیرانه‌وه‌ی یه‌علا کوپی نه‌شده‌قه‌وه - که فهرمووی ناته‌واوه هیئاویانه که چیرۆکی‌کمان له فهرمووده‌ی غه‌ریبی خه‌تاییه‌وه دیوه‌و له (کتاب العلم) ی مه‌رحه‌بیداو جگه له‌و دووانه‌ش له ریگه‌ی موهاجیری کوپی سه‌لیم له عه‌بدو‌لای کوپی جه‌راده‌وه هیئاویانه ده‌لئت، له نابغه‌ی به‌نی جه‌عده‌م بیست ده‌یووت: نه‌و شیعره‌م وت بو پیغه‌مبه‌ر (علونا السماء.....) نه‌ویش توپه‌بوو فهرمووی (این المظهر یا ابا لیلی؟) وتم به‌ه‌شت فهرمووی به‌لئ (به‌ویستی خوا) پاشان فهرمووی (انشدنی من قولك) (شیعره‌که‌تم بو بلئ) منیش نه‌وه‌م بو وت (ولا خیر فی حلم.....) پی پی فهرمووم (ابدت لايفضض الله فاك) بینیم ته‌مه‌نی زو‌ریوو دانه‌کانی وه‌ک ته‌رزه‌ی داباریو وابوون نه‌شکا‌بوون و خراپ نه‌ببوون. نه‌م فهرمووده‌مان له (المؤتلف والمختلف) ی دار قوتیندا هیئاوه، له (الصحابه) ی ثین سکن و جگه له‌وه‌شی له ریگه‌ی په‌حالی کوپی مونزیره‌وه ده‌لئت باو‌کم له کرزی کوپی ئوسامه‌ی باو‌کیه‌وه هیئاویه‌تی. سه‌له‌فی (الأربعین) له ریگه‌ی نه‌سری کوپی عاصمی له‌یئی باو‌کی له نابغه‌وه هیئاویه‌تی و تیایدا هاتوه، ته‌مه‌نی کردو له‌ه‌مووان ده‌مودان باشتربوو، هه‌رکات دانیکی ده‌که‌وت دانیکی باشتری ده‌هاته جئ له کاتی‌کدا ته‌مه‌نی کردبوو.^۲

(نه‌مانی شوینه‌واری کتویری)

نه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۱۶۸) له ئوم ئیسحاق‌وه هیئاویه‌تی ده‌لئت: له‌گه‌ل براکه‌م کوچم کرد بو مه‌دینه بو لای پیغه‌مبه‌ر (علونا السماء) له نیوه‌ی ری‌دا پی پی وتم: ئوم

^۱ - به‌یه‌قی له نابغه‌وه به‌ه‌مان شیوه هیئاویه‌تی و له گیرانه‌وه‌یه‌کدا هاتوه: له بری (ثرنا) (تراثنا) ی هیئاوه، به‌زار به‌ه‌مان شیوه لی‌وه‌ی هیئاوه، به‌لام له گیرانه‌وه‌یه‌کدا هاتوه (عفة و تکرما) له بری (مجدنا و ثرنا) قسه‌که‌ی نه‌بوو یه‌علاشی نه‌هیئاوه وه‌ک (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۶۸) دا واهاتوه.

^۲ - له (الاصابة ج ۳، ص ۵۳۹) دا به‌کورتی واهاتوه.

ئیسحاق دابنیش، چونکه خهرجی و شتم له مهککه له بیرچووه، ئوم ئیسحاق وتی: من له فاسق دهترسم بهرامبهرت - واته میردهکە ی وتی ناپشت بهخوا ئوم ئیسحاق وتی: چهند پوژئی مامهوه، کهسێ که دهمناسی و ناویم نهدهزانی دای بهلامدا، وتی ئوم ئیسحاق بوچی لیڤه دانیشتوویت؟ وتی چاوه پئی براکهه دهکهه، دواي ئه پوژ برات نهماوه، میردهکە ی کوشتی، منیش خوُم راگرت و چوومه مه دینه و چوومه خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) کاتی دهستنوێژی دهگرت. له بهرده میدا وهستام و وتم ئه ی پیغه مبهه ری خوا ئیسحاق براکه می کوشت، هه رچی سه یرمه کرد دهستنوێژی هه لده گرت و مشتئ ئاوی به ده موچاومدا ده پڕژاند، ئوم ئیسحاق ده لیئت، دایه گه وره و تی: که موسیبهت دههاته پئی فرمیسکی له چاوانی ده بیینی، به لام نه ده پڕایه سه ر کولمه کانی.^۱

له گیرانه وهیه کدا وهک له (الأصابة ج ۴، ص ۴۳۰) هاتووه ده لیئت: وتم ئه ی پیغه مبهه ری خوا من بو کورژانی براکهه به دهستی ئیسحاق ده گیریم، ئه ویش مشتئ ئاوی هه لگرت و پڕژاندی به ده م و چاومدا، ئوم هه کیم ده لیئت: ئیدی موسیبهتی گه وره دههاته پئی فرمیسکی له چاوی ده دی، به لام نه دههاته سه ر کولمی.^۲

(پاریژران له باران به نزا)

ئین ئه بی دنیا له کتییی (مجابی الدعوة) و ئین عه ساکیر له (ئین عه بباسه وه) هیناویانه ده لیئت: عومهری کوپی خهتاب وتی: بهمانبهن بو خاکی هۆزو گه لمان، ئیمهش چووین، من و ئوبه ی کوپی کهعب له دواي خه لکه وه بووین، هه ورئ هات، ئوبه ی وتی: خوايه زیانمان لی دهوربگره، پییان گه یشتین و کۆل و باریان له چه قیندا بوو، عومهر وتی: ئیوه وهک ئیمه تووش نه بوون، وتم: مونز نزیکرد خوا

^۱ - بوخاری له میژوووه کهیدا و کچی دیناری موزهنی دایه گه وره ی له ئوم ئیسحاقی غه نهوی مه ولایه وه بهر واتایه هیناویه تی وه له (الأصابة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه ..

^۲ - ئین موعیب بهشاری به لاواز داناوه وهک له (الأصابة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه.

نازارو زیانمان لیدووربگری، عومەر وتی دهی با له گهال خوتان نراتان بۆ ئیمهش
بکر دایه.^۱

(دار ده بیته شمشیر)

(ئین سەعد ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کورپی نه سلهم و جگه له ویشه وه
هیناویه تی عه کاشه ی کورپی مو حصن له پوژی به در شمشیره که ی شکا، پیغه مهیه ر
(عربی) لقه دار یکی پیدایا، بووبه شمشیریکی پتهوی ناسن ناسا و توندوتول.

(به نزا مه ی ده بیته سرکه)

ئین نه بی دنیا به سه نه دی صه حیح له خه یته مه وه هیناویه تی ده لیت: خالیدی
کورپی وه لید که سیك هات بۆ لای که کونده مهیه کی پیبوو وتی: خوایه بیکه به
ههنگوین، خیرا بووبه ههنگوین، له گیرانه وهیه کی له پووه وه هاتوو: که سئ دای
به لای خالیددا کونه مهیه کی پیبوو، خالید نه وه چیه. وتی سرکه، خالید وتی
خوابیکات به سرکه، سهیریا نکرد وایلیها تبوو، که پیشت خوی مهیبوو.^۲

ئین که ثیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۱۴) دا ده لیت چه ند ریگهیه کی ههیه،
له هه ندیکیاندا هاتوو: که سئ کونهیه کی پیبوو دای به لای خالیددا خالید پیی
وت: نه وه چیه. وتی ههنگوین، وتی خوایه بیکه به سرکه، کابرا کاتی گه پرایه وه بۆ
لای هاو هالانی و وتی مهیه کم بۆ هینان عه رب شتی وای نه نوشیوه، پاشان
کر دیه وه سهیریا کرد بووه به سرکه، وتی به خوا نزا که ی خالید وایلیکردوو. ته واو.

۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتوو.

۲ - له (الأصابة ج ۱، ص ۴۱۴) دا واهاتوو.

(دەربازبۈۋى دىل لە بەندىخانە)

ئادەمى كۆي ئەبو نىاس لە تەفسىرەكەيدا لە موحەممەدى كۆپى ئىسحاقە ھىناۋىيەتى دەلىت: مالىكى ئەشجەئى ھات بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: عەوفى كۆپم بە دىلگىراۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (ھەۋالى بۇ بىئىرە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانت پىدەكات زۆر بلىيت (لا حول ولا قوۋة إلا باللە) (ﷺ) نىردراۋەكە ھات و پىي وت: ئەۋىش بەردەوام دەيوت (لا حول ولا قوۋة إلا باللە) دوزمىنان بەپىستە بەستبۈۋىانەۋە، پىستەكە لىي كەوت و ئەۋىش دەرچۈۋ سەيرىكر دازەلىكىيان ۋەستاۋە، سۈارىبۈۋ، ھات پىادەى خەلكى بىنى و ھاۋارى لىكر دىن كۆتايان گەىشت بەيەكەمىيان، دايكوباۋكى نەدى تاكاتى لەبەردەرگا ھاۋارى دەكر، باۋكى وتى بەپەرۋەردگارى كەعبە ئەۋە عەوفە، دايكى وتى ۋەى ھاۋار عەوفىش ئازارى ھەبۈۋ بەھۋى پىستەكەيەۋە باۋكى و خزمەتكارەكەى بەرۋە پۈۋى چۈۋن سەيرىانكر عەوف تەۋاۋ ھىلاكەۋ ۋە بارى خۋى و وشترەكەى بۇ باۋكى گىپرايەۋە، باۋكى ھات بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ھەۋالەكەى بۇ باسكر د پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرمۈۋ (چىت پىخۋشبوۋ پىي بكة (بە وشترەكە) چىت دەكر بەۋ وشترەى خۋت دوا بكة) (اصنع بها ما احببت وماكنت صانعا بأهلك) ئەۋ ئايەتەش دابەزى ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾^۱ لە گىپرانەۋەيەكدا ھاتۈۋە: باۋكى دەچۈۋ بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و سكالاي لا دەكر- لە برى كۆپەكەى و ئەۋبارو پىۋىستىيەى تىادايە- پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىدەكر بە خۇپراگرى و پىي دەفەرمۈۋ (إن الله سيجعل له مخرجاً) (خۋا دەۋى لىدەكاتەۋە)^۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له (التريغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۰۵) دا ھاتۈۋە، موحەممەدى كۆپى ئىسحاق مالىكى نەدىۋە ئىبن ئەبى حاتمە لە موحەممەدى كۆپى ئىسحاقە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك (تەفسىرى ئىبن كەئىر ج ۴، ص ۳۸۰) دا ۋاھاتۈۋە. ئىبن جەرر لە تەفسىرەكەيدا (ج ۲، ص ۸۹) لە سدرىيەۋە بەۋ واتا بە كورتى ھىناۋىيەتى و (لا حول ولا قوۋة إلا باللە) نە ھىناۋە.

۳ - ئىبن جەرر لە سالى كۆپى ئەۋلجەعدەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى.

(سەر كەشەن بەھۇي ئازاردانى ھاۋەلانەۋە توۋشى چى دەبوون)

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكرى كوپى حەزم لە عەبباسى كوپى سەھلى كوپى سەعدى ساعدى يان لە عەبباسى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كاتى داي بەلای (الحجر) داو لای دابەزى خەلكى داۋاي ئاۋى بىرەكەي كرد، كاتى لای ھەسانەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) قەرموۋى (ھىچ لە ئاۋەكەي مەخۇنەۋە دەستىۋىژى بۇ نوۋىژ لىمەگرن، چى ھەۋىرتان كردوۋە دايىن بۇ وشترو ھىچى لىمەخۇن كەستان ئەمشەۋ نەچىتە دەر مەگەر ھاۋەلىكى لەگەندابى) خەلكى وايانكرد جگە لە دوۋكەس لە بەنى ساعىدە كە يەككىيان چوۋ بۇ پىۋىستى خۇي (سەرئو) ئەۋى دىكەش چوۋ بە داۋى وشتريكد، يەكەمىيان لە پىيدا بەركەۋت، ئەۋى دىكەش پەشەبا بىردى تا خىستىي سەرشانى (طىء) پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى ئەۋى پىدرا قەرموۋ: مەگەر من دورەپەريزىم لىنەكر ھەركەس چوۋىيە دەر ھاۋەلىكى لەگەل بىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) يەكەمى بانگكردو شىفای بۇ ھات، دوۋەمىش لە تەبۋك گەيشتەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) لە گىرانەۋى زياد لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھاتوۋە (طىء) بە دىيارى دايەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) كاتى گەرايەۋە بۇ مەدەنە.^۱

ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۱) لە ئىبن عومەرەۋە ھىناۋىيەتى جەھاجى غىفارى ھات بۇ لای عوسمان كاتى لە سەر مېنبەر وتارى دەدا، جەھاج دارەدەستەكەي لە دەست سەندو پىيى داي لە ئەژنۆي و ئەژنۆي عوسمان شكاو دارەدەسەكەش شكا، بارى جەھاج وابوۋ تا خوا خۆرەي نارد بۇ دەستى و بەۋە مرد.^۲

۱ - (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۱۱)، ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۹۰) لە پىگەي ئىبراھىمى كوپى سەعد لە ئىبن ئىسحاق لە زوھرىەۋە يەزىدى كوپى رومان و عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكر و عاصمى كوپى عەمرى كوپى قەتادەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - باۋەردى و ئىبن سەكن بەۋ واتايە لىيەۋە ھىناۋىيانە، ھەك (الأصباة ج ۱، ص ۲۵۳) دا ھاتوۋە دەلىت لەپىگەي سولەيمانى كوپى يەسارەۋە بە ھەمان شىۋە لە (المعمليات) ھىناۋمانە.

ئین سکن له پریگه ی فوله یعی کوری سوله یمان له پوری و باوکی پوری مامی پوری وه هیناو یه تی که باوکی مامی پوری لای عوسمان بوون، جه هجای کوری سه عیدی غیفاری هات و دارده سته که ی لیسه ندو له سه ره ئه ژنوی داینا و شکاندی، خه لکی هاواریان لی کرد و عوسمان دابه زی و چوویه ژوره که ی، خوا دهردی نارد بو ئه ژنوی غیفاری و باری وابوو قامرد، به کورتی ته و او.

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۷) له عه بدولمه لیک ی کوری عومه یره وه هیناو یه تی ده لیت: یه کی له موسلمانان هات بو لای سه عدی کوری ئه بی وه قاص و تی:

نقاتل حتی ی نزل الله نصره وسعد بباب القادسیه معصم

فأبنا وقد امن نساء کثیره ونسوة سعد لیس فیهس ایم

سه عده وه ی بیست و ده سته کانی به رز کرده وه و تی خوا یه ده موده ستی له من دوور بگره به و جوړه ی خوت ده ته ویئت، پوژی قادسیه ده ست و زمانی پردرا و کوژا. ته به رانی له قوبه یعی کوری جابره وه هیناو یه تی ده لیت: ئاموزایه کمان پوژی قادسیه پیی و تین دوو دیپره که دینئ، به لام له گیرانه وه یه کدا هاتوو: مه گه ر نابینی خوا سه رکه و تنی بو دابه زاند، سه عده ئه و قسه ی بیسته وه و تی: زمان و ده ستی له ئیش که وئ، تیری هات و دای له ده می و سبوو، پاشان له شه ردا ده ستی برا، و تی بمبه نه بهر ده رگا، هه لگیردا برایه بهر ده رگا، پشتی ده رخست که دهر د گرتبووی هه وائی پوژشی به خه لکی داو خه لکی گه ردنیان ئازاد کرد، به لام سه عده ئاماده نه بوو له گیرانه وه یه کدا هاتوو: شه رده کات تاخوا سه رکه و تنی داده به زیئ هه روه ها هاتوو: ده ستی برا و کوژا.^۱

پیشت رزای سه عده مان هیئا دژ به وه ی که قسه ی و ت به عه لی و ته لحه و زوبیر، ئه ویش له فه رموده که ی عامری کوری سه عدی ته به رانی که تیایدا هاتوو: ئازهلئ

^۱ - (هه یثمه ی ج ۹، ص ۱۵۴) ده لیت ته به رانی به دوو سه نه د هیئاو یه تی و سه نه دیکیان که سه کانی جیی متمانه ن.

هات و خه لکی پریان کرده وه و ئه ویش دای به سه ریدا. هه روه ها نزای دژ به وهی قسه ی به عه لی وت دل له فهرمووده که ی قه یسی کوپی ئه بو حازمدا هاتووه تیایدا ده لیت: به خوا بلاوه مان کرد تا ئازده لکه ی به پوویدا لایدا و فرییدا به سه ر ئه و به ردانه دا و می شکی پرژاو مرد. ئه بو و نه عیم له (الدلائل ص ۲۶) له فهرمووده ی سه عیدی کوپی موسه یبه وه به رده وام له نیوان زه وی و سنگیدا تلی دها تا پچراندی. سه عیدی کوپی موسه یب ده لیت: بینیم خه لکی به ره و لای سه عد ده چوون و ده یانوت: ولامدانه وه که ی پیروژه وهرگیرا.

ئیین عه ساگیر له ئیین شه رزه به وه هیئاویه تی ده لیت: ئیین عومه ر بیستی زیاد به ره و حیجاز ده هات، ئیین عومه ر چه زی نه کرد له نیو ده سه لاتیدابییت، وتی خوایه تو بو کوشتن که فاره تت داناره بو هه ربه نده یه کت بته وی ده ی مه رگی بو ئیین سومه ییه نه وه ک کوشتن، به وه قاعونئ تووشی په نجه ی زیاد بوو پوژی هه یینی نه هات تامرد.^۱

ته به رانی له ئیین وائیلی کوپی عه لقه مه وه هیئاویه تی بینى له وی چی هه یه که سئ هه ستاو وتی ئایا حوسه ینتان له نیودایه؟ وتیان به لئ، وتی موژده ی دوزه خی بده نئ، ئه ویش وتی دلم خوشه به په ره ردگارێکی میهره بان و شه فاعه تکارێکی گوپراه لکراو، وتیان تو کییت؟ وتی من ئیین جوهره یان ئیین جوهره م، حوسه ین وتی خوایه به ره و دوزه خی به ره - ئه وکات ئازده لکه ی فرییدا و پیی به ولا خه که وه مایه وه به خوا ته نها پیی مایه وه، هیچی نه ما.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتووه.

^۲ - هه یئهمی ۹ ج، ص ۱۹۳) ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوپی سائیب هه یه که جیی متمانه یه، به لام شت تیکه ل ده کات.

تەبەرانى لە كەلبىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: كەسى تىرى ۋە شاندا بۇ حوسەين كاتىك ئاۋى دەخوارە ۋە، بەدۋاى ئەۋەدا ھەردوۋ لاي دەمى لە ئىش كەوت، حوسەين وتى تىنوئىت نەشكىنى، كابراش ئاۋى خوارە ۋە ■ سكى تەقى.^۱

تەبەرانى لە پەردەدارى عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: لە پشت عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە چوۋمە كۆشك دۋاى ئەۋەى حوسەين كوژرا ئاگرى بەرويدا ھات و ئاۋا دەھات بەدەمۇچاويداۋ وتى بىنىت؟ منىش وتم بەلى فەرمانى پىكرىم ئەۋە بشارمە ۋە.^۲

تەبەرانى لە سوفيانە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: دايكى باۋكم (دايەگەرەم) وتى: دوو كەس لە جەغفەكان لە كوژرانى حوسەينى كوپى عەلىدا ئامادە بوون، يەككىيان زۆر باسىدە كرد ■ ئامىرى تەناسولى درىژ بوۋبوۋ لۈولى دەكرد، ئەۋى دىكەش ھەموو دەخوارە ۋە. سوفيان دەلىت: كوپى يەككىيانم بىنى عەقلى تىكچوۋبوۋ لە شىت دەچوۋ.^۳

۱ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۳) دەلىت كەسەكان جىنى متمانەن.

۲ - ضعيف.

۳ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت: پەردەدارى عوبەيدولاي ئاناسم و كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جىنى متمانەن.

۴ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكان تا دايەگەرەى سوفيان جىنى متمانەن. لە ئەمە شىشە ۋە ھىناۋىيە تى كەسى لەسەر كۆپى حوسەين پىسى كرد، بەۋە گىژى و شىتى و پەردە پىست (گەرۈگۈلى) ھەژارى توۋشى ئەۋ بىنە مالىبو. كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن ۋەك (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت.

(بە كۆژرانى ھاۋەلان چى كۆران لە سىستىمى جىھاندا روويدا)

ئىبن عەساكىر لە رەبىئى كۆرى عوسەيتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل (عەمرى كۆرى عاصدا) بوو لەمالى يەكگرتندا، ئەۋكات دەگەرەنەۋە خويىنى تەپرىان لادەبارى، رەبىئە دەلىت: بىنىم قايم دەگرت پردەبوو لە خويىنى تەپ، خەلكى وايانزانى ئەۋ خويىنە خويىنى يەكتەر، عەمرى كۆرى عاص ھەستاۋ سوپاس و ستايشى خوايىكرد بەۋ جۆرە شىۋاۋىيەتى دواتر وتى ئەۋ خەلكىنە: نىۋانى خۇتان و خوا چاك بىكەن ھېچ زىانتان پىناگەيەنىت با تەنەت ئەۋ دوو شاخەش بە يەكدا بدەن.^۱

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدولمەلىك پىيى وتم: تۆ كىيىت ئەگەر ھەر نىشانەيەكى پۆژى كۆژرانى حوسەينت لايە پىم بلى؟ منىش وتم: لە بەيتولمەقدىس ھەر بەردى بەرزىكرايەتەۋە ژىرەكەى خويىنى تەپبوو، عەبدولمەلىك پىيى وتم: من و تۆ لەم قسەدا نىزىكى يەكىن.^۲

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۆژى كۆژرانى حوسەينى كۆرى عەلى لە شاخ ھەر بەردى بەرزىكرايەتەۋە ژىرى خويىن بوو.^۳

تەبەرانى لە ئوم ھەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋ پۆژەى حوسەين كۆژرا من كەنىزەك بووم، ئاسمان چەند پۆژى ۋەك پارچەخويىن مايەۋە. (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكانى تا ئوم ھەكىم ھەيچىن.

تەبەرانى لە ئوم قىبىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى حوسەينى كۆرى عەلى كۆژرا ئاسمان داگىرانيكى نواند تا لە نىۋەى پۆژدا ھەسارە دەرکەۋتن تا واماندەزانى لەبەرئەۋەيە.^۴

^۱ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۹۱) دا ھاۋە دەلىت سەنەدەكەى ھەيچە.

^۲ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۷۹) دەلىت: كەسەكان جىيى متمانەن.

^۳ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە ھەيچىن.

(شیوه‌نی جنوکه له سهر کوژرانیان)

(حاکم ج ۳، ص ۹۴) له مالیکی کوږی دیناره وه هیڼاویه تی ده‌لیت: له شاخی (تباله) له کاتی کوژرانی عومهری کوږی خه‌تتاب ده‌نگی بیسترا دهیوت:

لبیک علی الاسلام من کان باکیا فقد اوشکو هلکی وما قدم العهد
وادبرت الدنيا وادبر خیرها وقد ملها من کان یوقن بالوعد
سهیریا نکردهیچیان نه‌دی.

ئهبو نه‌عیم له (الدلائل ص ۲۱۰) له مه‌عرفی موصلیه وه هیڼاویه تی ده‌لیت: پوژۍ پیکرانی عومهر ده‌نگی بیسترا- به هه‌مان شیوه هیڼاویه تی-^۱

(نبین سه‌عد ج ۳، ص ۳۷۴) له عائیشه وه هیڼاویه تی ده‌لیت: شه‌و ده‌نگیکم بیست بو عومهر ده‌گریا، ئهو ده‌نگم به ده‌نگی مروۍ نه‌ده‌زانی دهیوت:

جزی الله خیرا من امیر وبارکت یدالله فی ذاک الادیم الممرق
فمن یمش او یرکب جناحی نعامه لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها بوائق فی اکامها لم تفتق

هه‌روه‌ها له سوله‌یمانی کوږی یه‌ساره وه هیڼاویه تی جنوکه ئهم شینه‌یان ده‌کرد له سهر عومهر:

علیک سلام من امیر وبارکت یدالله فی ذاک الادیم المغرق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها بوائق فی اکامها لم تفتق
فمن یسع او یرکب جناحة النعامه لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
ابعد قتیل بالمدينة اظلمت له الأرض تهتز العضاة بأشوق

^۱ - (هه‌یثه‌می ۹ج، ص ۱۹۷) ده‌لیت سه‌نه‌ده‌کی حه‌سه‌نه. نبین که‌ثیر له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۲۰۱) دا هه‌موو ئهو فه‌رموودانه‌ی به لاواز داناوه جگه له فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م و هه‌وو ئه‌وانه‌ی به دانراوی داناوه خواش زاناره.

^۲ - ته‌به‌رانی له مه‌عرفه وه هیڼاویه تی وه‌ک له (المجمع ج ۹، ص ۲۱۰). دا هاتووه.

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لەعائىشە ھەيئەتتە دەلىت: دواى سى پۇر
جىنۇكە لەسەر عومەرى كۆپى خەتاب دەگىيان ئىنجا بەيى رىزىبەندى پىشتىر ئەو
چوار دېرە شىعەرە دىنى و ئەۋەشى بۇ زىادەكردوۋە

فلقك ربى فى الجنات تحية ومن كسوة الفردوس مالم يميزق

تەبەرانى لە ئوم سەلەمەۋە ھەيئەتتە دەلىت: بىستىم جىنۇكە شىۋەنىيان دەكرد
لەسەر حوسەينى كۆپى عەلى^۱.

تەبەرانى لە ئوم سەلەمەۋە ھەيئەتتە دەلىت: لە مردنى پىغەمبەرەۋە
(ﷺ) شىۋەنى جىنۇكەم نەبىست جگە لە شەۋى كە وابدانم شەۋى كۆژرانى
كۆرەكەم بوۋ- واتە حوسەين- ئوم سەلەمە بە كەنيزەكەكەى وت: بىرۇ پىرسىيار
بەكە ئەۋىش ھەۋالى ۋەرگرت كە حوسەين كۆژراۋە، چۈنكە شىۋەنىيان دەكردو
دەيان وت:

الا يا عيب فاحتلى بجهدى ومن يبكى على الشهداء بعدى
على رهط تقودهم المنيا الى متجبر فى ملك عبد^۲

(لەمەيمونە شەۋە) ھەيئەتتە دەلىت: بىستىم جىنۇكە لەسەر حوسەينى كۆپى
عەلى شىۋەنىيان دەكرد^۳.

(بىننىنى پىغەمبەر (ﷺ) لە خەۋدا)

(ئىبن سەعد ج ۳، ص ۳۳۲) لە ئەبۇ موسائى ئەشعەرەۋە ھەيئەتتە دەلىت: لە
خەۋمدا رىگە گەلىكى زۆرم گرتەبەرۋ لىم ئالۆزبۋو تا يەكيان مايەۋە، گرتەم بەر تا

^۱ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) كەسەكانى سەنەدەكە سەحىحن.

^۲ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلىت لە سەنەدەكەدا عەمرى كۆپى ثابتى كۆپى ھورمز ھەيە كە
لاۋازە، تەۋاو

^۳ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى سەحىحن. تەۋاو.

گەشتە لاي شاخىك، پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر شاخەكەو ئەبوو بەكرىش لە لايەو
بوو، ئامارەى دەكرد بۆ عومەر وەرە، منىش وتە ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ بەخوا
ئەمىرى باوەرداران دەمرى، وتە: بۆچى ئەم ھەوالە نانوسى بۆ عومەر؟ ئەویش
وتى: ھەوالى مەرگى بە خۆى نادەم.

(حاكم ج ۳، ص ۹۹) لە كەشیری كۆپى سەلتەو ھىناوئەتى دەلئیت: عوسمانى
كۆپى عەففان لە پۆژى كۆژانیدا خەوت و بیدار بووئەو وتى: ئەگەر لەبەر ئەو
نەبئت خەلكى بلئیت عوسمان ھەزى لە فیتنەىە بۆم دەگىرانەو، وتەمان خوا بارت
چاك دانئ بۆمان بگىرەو ئىمە وەك خەلك نالئین، وتى: من لەم خەومدا پېغەمبەر
(ﷺ) م بینى فەرمووی: تۆ ھەینى لەگەلمان دەبیت.^۱

حاكم (ج ۳، ص ۱۰۳) لە ئیبن عومەرەو ھىناوئەتى عوسمان بەیانى ھەستاو
وتى: لە خەوى ئەمشەومدا پېغەمبەر (ﷺ) بینى فەرمووی عوسمان لاي ئىمە پۆژ
بکەرەو، عوسمان بە پۆژو بوو، ئەو پۆژە كۆژا.^۲

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۷۴) لە نافعەو بە ھەمان شىو ھىناوئەتى، عەبدوللاو
ئەبو یەعلاش كە موسلىم ئەبو سەعیدى مەولای عوسمانى كۆپى عەففانەو
ھىناوئەتى عوسمانى كۆپى عەففان بیست بەندەى مەملوکی ئازادكردو داواى

۱ - صحیح.

۲ - حاكم دلئیت: ئەم فەرموودە سەندەى سەحیحەو بوخارىو موسلىم نەیانھىناو. زەھەبى
دەلئیت سەحیحە. (ئىبن سەعد ج ۳، ص ۷۵) لە كەشیرەى كۆپى سەلتەو بە ھەمان شىو
ھىناوئەتى و ئەو شى زیادكردو (ئەو پۆژە پۆژى ھەینى بوو) ئەبو یەعلا بە ھەمان شىو
ھىناوئەتى و (ھەشەمى ج ۷، ص ۲۳۲) دەلئیت: لە سەندەكەدا لە ئەبو عەلقەمەى مەولای
عەبۇرەحمانى كۆپى عەوف ھەیە كە نایناسم و كەسەكانى دیکەى سەندەكەى جیئى متمانەن.

۳ - حاكم دلئیت: ئەم فەرموودە سەندەى سەحیحەو بوخارىو موسلىم نەیانھىناو. زەھەبى
دەلئیت سەحیحە. ئەبو یەعلاو بەزار بەھەمان شىو ھىناوئەتى، وەك لە (المجمع ج ۷، ص ۲۳۲) دا
ھاتو.

شه پوآلی کردو کردیه بهری که پیشتر له سه رده می جاهیلی و ناو ئیسلامیشدا
نه یکردبوویه بهری، وتی دویئن شوه له خه ومدا پیغه مبهەر (ﷺ) ئه بو به کرو عه مه رم
بینین، پییان وت خوڤا بگره، چونکه شوه ی داهاتوو لای ئیمه پوژوو ده که یته وه،
پاشان داوای قورئانیکی کردو له بهر ده ستیدا کردیه وه و کاتئ کورژا قورئانه که
له بهر ده ستیدا بوو.^۱

عه ده نی له سه سه ن و حوسه ی نه وه هیئاویه تی عه لی وتی: له خه ومدا
خوشه ویستم واته پیغه مبهەر (ﷺ) بیننی له لای سکا لام کرد که به ده ست خه لکی
عیراقه وه دوای ئه و چیم توشبووه، ئه ویش به لئینیدا به زوویی له ده ستیان ده ربازیم،
ته نها سئ پوژ مایه وه.

ئه بو یه علا له ئه بو صالح له عه لیه وه هیئاویه تی ده لئیت: پیغه مبه رم له خه ودا
بیننی سکا لام لا کرد که به ده ست ئوممه ته که یه وه تووشی درؤ ئازار بووم و گریام، پیی
فه رموم: ئه ی عه لی مه گری و لا بکه ره وه. لام کرده وه دوو که س ده به سترانه وه و
به ردی گه وره ده درا به سه ر سه ریاند او دووباره ده بوویه وه.

به یانی چووم بو لای عه لی وه ک چون پوژانی دیکه ده چووم، تاگه ی شتمه
(الجزارین) خه لکیم بیننی وتیان ئه میری باوه رداران کورژا، له (المنتخب ج ۵، ص ۶۱)
دا هاتوه.

ته به رانی له فله لیه جه عفییه وه هیئاویه تی ده لئیت: بیستم حه سه نی کوپی
عه لی ده یووت: له خه ومدا بینیم پیغه مبهەر (ﷺ) په یوه ست به عه رش بوو
ئه بو به کریش لا چاکی پیغه مبه ری (ﷺ) گرتبوو عومه ریش لا چاکی ئه بو بوکری
گرتبوو، عوسمانیش لا چاکی عومه ری گرتبوو له ئاسمانیش ه وه خوین ده باریه

^۱ - (مه یشه می ج ۷، ص ۲۳۲) ده لئیت که سه کانی جئ متمانه ن. فه رموده که چه ند پیگه یه کی
دیکه ی هه ن که له (المجمع والبدایة النهایة) هی دیکه دا هاتوه.

سهرزهوي، حه سهن ٿه مهی گيڙايه وهو خه لکي له شيعه ی له لا بوو، وتيان عهليت نه بينی حه سهن وتی: کهس نه بوو هه یندهی عه لی حه زبکه م لا چاکی پیغه مبهري (ﷺ) گرتبی، به لام ٿمه خهوی بوو بینیم - فهرموده که به کورتی دینی.^۱

ٿه بو یه علا له حه سهن وه هیئاویه تی ده لیت: ٿه ی خه لکینه دوینی شهو خهویکی سهرسور هینهرم بینی، له خه ومدا خوی گهرم بینی له سهر عهرشه که ی بوو، پیغه مبهري (ﷺ) هات تا لای پایه یه کی عهرش وه ستا، ٿه بوبه کرهات و دهستی له سهر شانی پیغه مبهري (ﷺ) دانا، دواتر عومهر هات و دهستی له سهر شانی ٿه بوبه کردانا، دواتر عوسمان هات و دهستی له سهر شانی عومهر داناو ٿه و به دهستی ٿامارهی کردو وتی خوايه پرسیار له بنده کانت بکه له سهر چی کوشتیان له ٿاسمانه وه دوو بهرگ (جل) (میزاب) خویناوی که و ته سهرزهوی به عه لی وترا: نابیټ حه سهن ده گيڙیټه وه؟ وتی ٿه وهی دیوویه تی دهی گيڙیټه وه له گيڙانه وه یه کیشدا حه سهن وتی: دوی خهوی که بینیم وه شه پرناکه م، به هه مان شیوه دهی بینیت، به لام ده لیت: عوسمان بینی دهستی له سهر عومهر دانا بوو خوین له خواریهانه وه بووه وتم ٿه وه چیهی وتم خوینی عوسمانه لای خوا داواده کری.^۲

(خه تیب له میڙوه کهیدا ج ۱، ص ۱۴۲) له ٿبین عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهري (ﷺ) بینی له خه ومدا (خهوی نیوه پڙ) بیڙراو دلته نگي بوو قاپیکی به دهسته وه بوو، وتم: ٿه وه چیه؟ فهرمووی خوینی حوسهینه هاوه لانیه تی ٿه مپڙ بهردهوام خوینیان کڙده که مه وه، سهیرمانکرد له و پڙه دا حوسهین کوڙرابوو.^{۱، ۲}

^۱ - (هه ٿمه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ته بهرانی له (المعجم الوسيط والكبير) به کورتی و به سهنه دی حه سهن هیئاویه تی.

^۲ - (هه ٿمه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ٿه بو یه علا به دوو سهنه د هه مووی هیئاوه، له سهنه دیکدا کهس هیه که نایناسم، له سهنه ده که ی دیکه شدا سوفیانی کوڙی وه کیع هیه که لاوازه ته و او.

^۳ - ضعیف.

(ھاۋەلەن خەۋەر يەكەن دەپىن)

ئەبۇ نەئىم لى (الحلیة ج ۱، ص ۵۴) لى عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىبەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: من دراوسىنى عومەرى كۆپى خەتتەب بوم كەسم نەدى لى
عومەر چاكتىر بىت، شەۋى نوۋىر پۇرۇ پۇرۇبۇ بەرپۇبۇردىنى پىۋىستى خەلکبۇ،
كاتى عومەر مرد داۋام لەخوا کرد لەخەۋمدا عومەرم نىشان بدات لە خەۋمدا بىنىم
پۇرى تىکردىبۇم و لە بازارى مەدىنەبۇ، سەلامم لىکرد و سەلامى لىکردم، دواتر
ۋتم چۇنىت؟ ۋتى باشم، پىموت چىت بەدى کرد. ۋتى ئىستا لە موحاسەبە
بۇمەتەۋە خەرىكبۇ دەسەلاتەكەم بمخات ئەگەر ئەۋە نەبۇايە كە پەرۋەردگارىكى
مىھربانم بەدەدە کرد.

(ئىبن سەعد ج ۲، ص ۳۷۵) لى عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر
خۇشەۋىستى نىزىكم بۇ كە مرد ماۋەيەك لە خودا پارامەۋە لە خودا عومەر بىنىم،
لەۋ ماۋەدا بىنىم عارەقى بەنىۋ چاۋانىيەۋە دەسپى، ۋتم ئەۋى ئەمىرى باۋەرداران
پەرۋەردگارت چى پىكردىت؟ ۋتى ئىستا لە موحاسەبە لىبۇمەۋە خەرىكبۇ
دەسەلاتەكەم بمخات ئەگەر ئەۋە نەبۇايە بە پەرۋەردگارى بەسۆزۇ مىھربانم
كەشىتم.

ئىبن سەعد (ج ۲، ص ۳۷۵) لى ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سالىك لەخوا
پارامەۋە عومەرى كۆپى خەتتەب لە خودا بىنىم، لەخەۋدا بىنىم ۋتم بە چى
كەشىتت. ۋتى كەشىتم بە سۆزىكى مىھربان و ئەگەر مىھرى ئەۋ نەبۇايە دەسەلاتم
لەناۋى دەبۇم.

ئەبۇ نەئىم لى (الحلیة ج ۱، ص ۵۴) لى ئىبن عومەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
خۇشەۋىستى شتى حەزەدە کرد بىزانم بارى عومەربۇ، لە خەۋدا كۆشكىكە بىنى،

۱ - ئىبن عەبدولبىر لى (الاستىحاب ج ۱، ص ۳۸) لى ئىبن عەبباسەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و
ئەۋەشى زىادە کرد و: قاپىكى بە دەستەۋەبۇ كە خۇنى تىدەبۇ.

ۋەم ئەۋە كىيە؟ ۋەتياڭ بۇ ۋەمەرى كۆپى خەتتەب دەيىت، ۋەمەر لە كۆشكە كەدا ھاتە دەرو پۇشتەيەكى لەبەر بوو دەتۈۋ تازە خۇي شۇردوۋە، ۋەم چىت كەرد؟ ۋەتى باش بووم خەرىكبوو دەسەلاتم بمخات ئەگەر بە پەرۋەردگار يىكى لىبۈۋرە نەگەيشتمايە ۋەمەر ۋەتى چەندىكە بەجىيەشتوون ۋەم: دۈۋنە سال ۋەتى: ئىستە لە موحاسەبە لىبۈۋمەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لەسالى كۆپى عەبدوللە ھىناۋىيەتى دەليىت: بىستەم لەيەكى لە پىشتىۋانان دەيۈۋت: لە خوا پارامەۋە لە خەۋدا ۋەمەرم نىشان بدات، دۈۋى دەسال بىنىم ئارەقى لەتەۋىلى دەسپى، ۋەم ئەي ئەمىرى باۋەرداران چىت كەرد؟ ۋەتى ئىستە لىبۈۋمەۋە ئەگەر پەرۋەردگارم نەۋايە مالىۋىران دەبووم.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لە عەبدۈررەھمانى كۆپى عەۋفەۋە ھىناۋىيەتى دەليىت: لەگۈندى (سقىا) خەۋتم و بىناگابووم لەحەج كە لەخە ھەستە ۋەتى: بەخوا ئىستە ۋەمەرم بىنى بە پىدەھات ۋە تا پايكرد ۋەت بۇلەي ئوم كلثومى كچى عوقبە كە لام خەۋتبوو، بىدارى كەردەۋە دۈۋاتر چوو، خەلكى چوو بە دۈۋايداۋ مەنىش دۈۋاى جەلەكانم كەرد ۋە كەردمەنەبەرم لەگەل خەلكى چووم بە دۈۋايدا يەكەم كەس بووم پىي گەيشتەم، بەخوا ماندوۋبووم ئىنجا گەيشتەم پىي، ۋەم ئەي ئەمىرى باۋەرداران بەخوا خەلكت ماندوۋكەرد، بەخوا ھەركەس پىت بگات دەيىت چاك ماندوۋيىت بەخوا تەۋاۋ ماندوۋ بووم ئىنجا پىي گەيشتەم، ۋەمەر ۋەتى ۋانازانم خىرا بووم، سوۋىند بەۋەى گىيانى عەبدۈررەھمانى بە دەستە ئەۋە كارو كەردەۋەكانىيەتى.

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۹۳) لە عەبدوللە كۆپى سەلامەۋە ھىناۋىيەتى سەلمان پىي ۋەت: براگيان كامان پىش ھاۋەلەكەى مرد باخەۋى پىۋە بىيىنى، عەبدوللە كۆپى سەلام ۋەتى: ئايا ئەۋە دەيىت؟ ۋەتى بەلى، دەرونى باۋەردار بە زەۋيدا بە ويىستى خۇي دەچى ۋە دەرونى بىۋەپىش لەبەندىنخانەدايە، سەلمان مرد، عەبدوللە دەليىت پۇژى لەنىۋەى پۇژ لەسەر جىگەيەكەم پاكشاۋووم، خەۋەنوۋچكەيەك گەرتەمى، سەلمانە ھاتە خەۋم ۋەتى سەلام ۋەرەھمەتى خۋات لىبىيت، ۋەم عليكم السلام

ورحمة الله ئەبو ئەبو ئەبدوللا، شۇيىنت چۆنە؟ وتى باشە ھەردەم پىش بەخۇا بېستە، چونكە بەپراستى پىشت بەستەن بەخۇا چاكتىن شتە (سنى جار ئەۋەى وتەۋە).

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۵) لە موغەيرەى كوپى ئەبدولپەھمانەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى. لە گىرەنەۋەيەكدا ھاتوۋە: سەلمان مردو ئەبدوللاى كوپى سەلام لە خەۋىدا بىنى، وتى: ئەبو ئەبدوللا چۆنىت؟ وتى باشم، وتى چ كارىكت بەباشتر بىنى؟ وتى بىنىم پىشت بەستەن بەخۇا شتىكى زۆر سەر سۈپھىنەربو.

ئىبن سەئد لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱) لە عەۋفى كوپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى لە خەۋدا چادىكى پىستەۋ مەرجهيەكى سەفەرى بىنى و لە دەۋرى چادىكە مەپى مۇلداۋ كاۋىژى دەكرد، وتم ئەمە ھى كىيە؟ وترا ھى ئەبدولپەھمانى كوپى عەۋفە، وتى چاۋەپىبۋىن ۱۱ دەرچو، وتى ئەى عەۋف ئەمە بەخۇا بەھۋى قورئانەۋە پىي بەخشىن، ئەگەر چوۋىتە ئەۋ سەرۋە شتى وات دەبىنى كە چاۋت نەيدىۋوۋە گویت نەبىستوۋە بە خەيالتدا نەھاتوۋە، خۋاى گەرە بۆ ئەبو دەرداى ئامادەكردوۋە، چونكە بە دوو ولاخ و قورىانى خىرى كرد.

حاكم (ج ۳، ص ۲۰۴) لە پىگەى واقدى مامۇستاكانيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبدوللاى كوپى عومەرى كوپى ھەرام وتى: لە خەۋمدا پىش ئوحد بىنىم من موبەشرى كوپى ئەبدولمەنزى پىي دەۋت: تۆ لەم پۇژانەدا دىيت بۆ لامان، وتم تۆ لەكويت؟ وتى لە بەھەشت تىايدا چۆن بمانەۋىت دەگەرپىن پىموت: مەگەر لە پۇژى بەدر نەكوژرايت وتى با، پاشان لە خەۋ ھەستام، ئىنجا ئەمەى باسكرد بۆ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمۋى ئەى ئەبو جابر ئەۋە شەھىدىە.

۱ - ئىبن سەئد (ج ۴، ص ۹۲) لە موغەيرەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

(بەشى ھەژدە ھەم)

ھاۋەلان بە چ ھۆكاريك
سەركە وتنى غەيبىيان بۇ ھەبووچۇن
پەيوەستى بوون وچاويان لادەدا لە
ھۆكارە ماددى وخۇشيە
لەنا وچوۋەكان

(خوږاگرۍ له سهر ناخوښۍ و سه ختیه کانا)

به زار له عه بدوړه حماني كوپړۍ عه وفه وه هيناويه تي ده لیت: ئیسلام به بوونی سهخت و ناږه حه تی دابه زی (له سهری سه ختیمان ده چه سپیت) ئیمه ش چا کترین خیر و چا که مان له ناخوښۍ بینۍ و له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) له مه که ده رچوین و نه وه ش سهر که وتن و بلندی تیدابوو بومان . له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) چوین بو به در به و باره وه که خوی گه وره باسیکړدوه ﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ {٥} يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ {٦} وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِخْدَى الطَّاغُوتِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾ (الانفال: ٥-٧) مه به ست له (الشوكة) قوړه یشبوو، خوی گه وره بلندی و سهر که وتن پیداین، به وه له ناخوښیه کانا چا کترین خیر و خوښیمان دی.^١

به ییه قی (له سونه نه که یدا ج ٩، ص ١٧٩) له موچه مه دی کوپړۍ ئی سحاقی کوپړۍ به ساره وه له چیروکی خالیدی کوپړۍ وه لیددا کاتی له شه پری به مامه بوویه وه هیناويه تی ده لیت: نه بو به کری صدیق نامه ی نوسی بو خالیدی کوپړۍ وه لید له به مامه بوو له به نده ی خوا نه بو به کری خلیفه ی پیغه مبه ر (ﷺ) خوا وه بو خالیدی کوپړۍ وه لید و نه و کوچه رو پشتیوانان و تابعیانه ی به چا که له گه لیدان، سه لامتان لیبت، من سوپاسی خوی بیها و تاتان له سهر ده که م، پاشان سوپاس بو خوا که به لینی خوی به دیه ینا و به نده ی خوی سهر خست و دوستی خوی عیزه تمه ندو دوژمنی زه بوون کردو به ته نها به سهر نه حزابدا زالیکرد، چونکه خوی بیها و تا ده فرموویت ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ﴾ (النور: ٥٥).

هه موو نایه ته که ی نوسی و به به لینی بیلادان و قسه ی بیگومان هیناويه تی و جیهادی له سهر باوه رداران فره زکړدوه و ده فرموویت ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ

^١ - (هیه ته می ج ٧، ص ٢٧) ده لیت: له سهر نه ده که دا عه بدو له عزیزۍ کوپړۍ عمران هیه که لا وازه.

لُكُم ﴿۱﴾ له ئايەتەكان بوويەۋە، دەى ھەۋلىدە بە تەۋاۋى بەلئىنى خواتان بۇ بىت و لە
 ھەرزەكانى سەرشاتتاندە گويپرايەلى بن با بارگە و پئويستى زۆرى بوويت سەختى
 زۆربىت و لەۋەشدا سامان و گياندا بىت، چونكە ئەۋە لە چاۋ گەۋرەيى پاداشتى
 خوادا كەم و بچووكە، دەى پەحمەتى خواتان لىيىت گەۋرە و بچووك لە پىي خودا بە
 مال و گيانتان جىھاد بكنە، ئايەتەكەى نووسى و وتى ھەرمانم كرد بە خالىدى
 كوپى ۋەلىد تا بەرە و عىراق بچى، دەى لا ناكاتەۋە تا ھەرمانى منى بۇ دىت و
 ئىۋەش لەگەلى بچن و تەمبەلى مەنوينن، چونكە ئەۋە پىيەكە خوا پاداشتى گەۋرەى
 بۇ دانائە بۇ كەسى نىيازى پاك بى و ھەزى بۇ چاكە زۆربى، ئەگەر چوونە عىراق
 لەۋى بن تا ھەرمانم دى بۇ تان، خوامان بەسە ورياي پئويستىەكانى دنيا و
 دواپۇژبن، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته. پىشتريش چىرۇكى ھاۋەلانمان ھىنا
 لەسەر خۇپاگرى لەسەر سەختىەكان.

فەرمان بە جىگەياندن لەگەل جياۋازى روخساردا

ئەحمەد لە عوتبەى كوپى عەبد سولەيمەۋە ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ)
 بەھاۋەلانى ھەرموو (ھەستن شەپكەن وتيان بەلى ئەى پىغەمبەرى خوا، ئىمە ۋەك
 بەنى ئسرائىل نالئىن كە بە موسايان وت ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ بەلام
 تۆۋ پەرۋەردگارت بچن ئەى موحەمەد ئىمەش لەگەل ئىۋە دەجەنگىن.^۱
 پىشتريش لە باسى جىھاددا وتەى مىقداد بەھەمان شىۋە لای ئىبن ئەبى
 حاتەم و ئىبن مەردەۋىيە و جگە لەۋانىش ھاتوۋە، ھەرۋەھا قەسى سەعدى كوپى
 عوبادە كە وتى: سوئند بەۋەى گيانمى بەدەستە ئەگەر ھەرمانمان پىيەكەيت

^۱ - (ھەيئەتى ج ۶، ص ۷۵) دەلىت كەسەكانى جىي متمانەن.

تاۋىدەينە ناۋ دەرياكان دەچىن، ئەگەر فەرمانمان پىيىدەيت ئەسپەكان بەرەۋ (برك الغماد) بېيەن دەيكەين، ئەھمەد لەفەر موودەي ئەنەسەۋە قىسەكەي سەعدى كوپرى موغادى ھىناۋە، ئىبن مەردەۋىيەش لە عەلقەمەي كوپرى ۋە قاقس ھىناۋىيەتى: سويند بەۋەي پىزدارى كردىت ۋە قورئانى دابەزانە سەرت ھەركات بىگرىتە بەر مەن ھىچى لەسەر نەزانم (ھەردىم) ئەگەر بچىت تا (برك الغماد) لەيەمەن لەگەلت دىين ۋەك ئەوانە نابىن كە بەموسايان ۋە (تۆۋ پەرۋەردگارت بچن شەپكەن ئىمەش لىرە دانىشتووين) ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ بەلام دەلىين بېرۆ تۆۋ پەرۋەردگارت بچەنگن ئىمەش شوينتەن دەكەوين. لەوانەيە بۆ شتى بچىن ۋە خوا شتىكى دىكەي بۆ بىنىتە پى، سەيركە ئەۋەي خوا بۆي داناوين بېرۆ چ پەتىكت ويست بىبەستە ۋە چ پەتىكت ويست بىپچرە ۋە دژى كى ويستت دوزمنايەتى بكە ۋە لەگەل كى ويستت ئاشتەۋايى بكە ۋە سامانمان چەندت ويست بىبە، ئەۋكات قورئان لەسەر ئەۋ قىسەي سەعد دابەزى ﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَاذِبُونَ﴾ ئومەۋى ئەۋەي بۆ زياد كىرۋە چىت ويست پىمان بىخەشە، ئەۋەي لىمان دەبەيت لامان خوشترە لەۋەي بۆمان بەجىدىلىت، ھەر فەرمانى بەسەرتدا درا فەرمانمان پىبىكە ئىمە شوين فەرمانت دەكەوين.

پشت به ستن به خواو

به دروځستنه وهی داروده ستهی پووجی

حارث و خه تیب له (کتاب النجوم) له عه بدولای کورې عه وفی کورې نه حمه ده وه
هیناویانه موسافیری کورې عه وفی کورې نه حمه ده به عه لی کورې نه بو تالیبی وت:
کاتی له نه نبار وه به ره و لای خه لکی نه هر وه ان چوو نه ی نه میری باوه پداران له و
کاته دا مه پو دواي سئ ماوه ی تر برؤ که له پوژ ده چی، عه لی وتی بوچی. وتی
چونکه گهر ئیستا بچیت خوټ و هاوه لانټ تووشی به لا و زیانی سهخت ده بن، نه گهر
له و کاته ی دیکه دا بچیت که پی موتیت سه رده که ویت و ده پی کیت و داوات ده بن، عه لی
وتی: موحه ممد نه سستی ره ناسی نه بوو ئیمهش دواي نه و بزمان نیه، ئایا ده زانین
چی له ناو سکی نه م نه سپه دا هیه. وتی گهر به وه ی ده زانم وتی: هر که س بره و
به و قسه ت بکات به رام بهر به قورئان و بیباوه ره، خوا ده فهرمویت ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ
السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾ موحه ممد نه و بانگه شه ی تو ی نه ده کرد، تو
ده لییت ریتموونی ده که یت بو کاتی که هر که س سه فهری تیا بکات تووشی
سه ختی ده بیټ. وتی به لی، وتی ده ی هر که س نه و قسه ت به راست بزانی خو ی
بیباک ده نوینی له وه ی خوا له خراپه لایب دات، ده بیټ نه وه ی فهرمانت
به جیده که یه نیټ کاری دور له په ره ردگاری بگریته خو، چونکه تو ده لییت
ریتموونی نه و بو نه و کاته پرزگاری ده کات له خراپه، ده ی هر که س بره و بکات به و
قسه یه هر گیز دلنیا نه بیټ وه که نه وه نه بیټ که جگه له خوا هاوه ل ده گری (دلنیا بن
هاوه لی بو خوا داناوه) خوا یه ته نها ریتموونی و خیر لای تو هیه، کابرا ئیمه به
دروټ ده خه ی نه وه و پیچه وانه ت ده بین له و کاته دا ده چیت که تو به خراپی ده زانیت،
پاشان پوو یکرده خه لک و وتی نه ی خه لکینه وریای ریتماییه کانی نه و نه سستی ره نه بن
مه گهر ته نها بو ریتموونی کاتی تاریکی ناو ده ریا و وشکانی، نه سستی ره گهری
(فالچی و بورجگه را) وه که بیباوه ر وایه به خوا بیباوه ریش له دوزه خدایه، نه گهر

بیستم تو سهری نه ستیره کان (بورجه کان) دهکیت و نهوکاره دهکیت به هتایی له به ندینخانه دا (دهته یلمه وه و موجهت ده برم تا من دهسه لآتم هه بیټ، پاشان له و کاته ی خویدا چوو بو خه لکی نه هره وان و کوشتنی (سهرکه وت) پاشان وتی نه گهر له و کاته ی نه و دا بچوونایه و سهر بکه و تنایه یان زالبوونایه خه لکی دهیوت له و کاته دا چوو که بورجه گهر که پیی وت موجه ممد نه ستیره گهر (بورجه گهر) ی نه بووه و دوا ی نه ویش نیمه ش نامانه ویت، خوا ولآتی کیسرا و قه یسه رو هه مو شارانی بو فه تکر دین، نه ی خه لکینه پشت ببهستن به خوا و متمانه تان پیی هه بیټ به ته نها خواتان به سه.^۱

(داوا ی عیزه تی که خوا ده یبه خشی)

حاکم (ج ۱، ص ۶۱) له تاریقی شه هابه وه هیناویه تی ده لیټ: عومهری کوپی خه تتاب چوو بو شام و نه بو عوبه یده ی کوپی جه پراحمان له گه ل بوو، هاتن بو شوینی چوونه ناو ناو عومهر له سهر و شتریکی بوو، له سهری دابه زی و گویره ویه کانی (خوفه کانی) لبردو له سهر شانی داینان و جله وی و شتره که ی گرت و تاوی دایه ناو ناو که، نه بو عوبه یده وتی نه ی نه میری باوه پرداران تو نه وه دهکیت گویره ویه کانت لاده بیت و له سهر شانت دایده نیټ و جله وی و شتره که ت ده گریټ و تاو دده یته ناو ده ریا؟ خه زناکه م خه لکی ولآت بین وادابنن (پریزت لیبگرن) عومهر وتی: نه، نه بو عوبه یده نه گهر که سی جگه له تو نه وه ی بووتایه ده مکرده به ند بو ئومه تی موجه ممد (ﷺ)، نیمه خه لکیکی زه لیل بووین خوا به نیسلام سهر بلندی کردین، هه رکات له ریگه ی تره وه بو عیزه ت بگه ریټن خوا زه لیل مان ده کات.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۵) دا هاتوه.

^۲ - حاکم ده لیټ نه و فرموده له سهر مهرجی بوخاری و موسلیم صه حیج و نه و دوانه نه یانه یناوه، زه هه بی له سهری کوکه و ده لیټ له سهر مهرجی هه ردوکیان صه حیجه.

ھەرۋەھا لە (ج ۱، ص ۶۲) لە ئىبن شەھابە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى عومەرى كوپرى خەتتاب ھاتە شام سەربازان ھاتن بۆلای و ئەۋىش جلىك و دوو خۆف و مېزەرىكى پېبۇ، سەرى و شترەكەى گرتبۇ ۋە ئاۋەكەدا دەپپە پاندەۋە، يەكئ پېى وت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران سەربازان بە تىرىكەكانى شام بەم ھالەۋە ۋە تېبىنن؟! عومەر وتى: ئىمە خەلكى بوۋىن خوا بە ئىسلام سەر بلندى كردين بۆيە ھەرگىز عىزەت جگە لە ۋ پېيە ناخۋازىن.

(حاكم ج ۳، ص ۸۲) لە ئىبن شەھابە ۋە لەئەبۇ عوبەيدەى جەراھەۋە ھىناۋىيەتى پېى وت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران شتىكى گەۋرەت لای خەلكى ئىرە كر، گوپىرەۋىيەكانت لا بردۋە ۋ جلىۋى و شترەكەت گرتۋە ۋ تاوت داۋەتە ناۋ ئاۋ، عومەرىش بەدەستى دای بەسەر سنگى ئەبۇ عوبەيدەدا و وتى: ئۆۋە ئەگەر كەسى جگە لەتۇ ئەۋەى دەۋت ئەى ئەبۇ عوبەيدە ئۆۋە كەمترىن و زەبۋوترىن خەلك بوون، خوا بە ئىسلام عىزەتمەندى كر، ھەركات لە جگە لە پېى ئىسلامەۋە بۇ عىزەت بگەرېن خوا زەلىلتان دەكات.^۱

ئەبۇ نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۴۷) لە قەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كە عومەر ھاتە شام خەلكى ھاتن بە دەمىەۋە ۋەۋىش لەسەر و شترەكەى بوو، وتیان ئەى ئەمىرى باۋەرداران، بەلكو سورای ئەسپە توركىەك (برذون) بىت، چونكە خەلكى ديارو ناسراۋ بەرەرو پۋوى دىن، ئەۋىش وتى: لىرەدا (ناتان بىنم فەرمان لىرەۋەىە - ئاماژەى كرد بۇ ئاسمان دەى ۋاز لە و شترەكەم بەئىن.

ئىبن ئەبى دنيا لە ئەبۇلعالىيەى شامىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپرى خەتتاب ھات بۇ (جالبىيە) لەسەر پېى ئىلىيا، لەسەر و شترىكى ئەسمەر بوو، كە مىلى

^۱ - ئەبۇ نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۴۷) لە تارىقەۋە بە ھەمان شىۋە ۋ ئىبن موبارەك ۋ ھنادو بەيھەقى لە (شعب الإيمان) دا بە ھەمان شىۋە لىۋەى ھىناۋىيانە، ۋەك لە (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۴۰۰) دا ھاتۋە.

بۇ خۇر دەچە مەندەۋە كۆلۈمىزەرى لەسەر نەبوۋ قەچەكانى لە نىۋان دوۋلاى
 ۋلاخەكەيدا بەبى جىپى دەھاتن و دەچوون كۆپانى ۋلاخەكەى بەرگىكى ئەنبەجانى
 خورى بو، كە سۈردەبوۋ كۆپانى بو كە دادەبەزى راخەرى بو، جامتاكەى
 بەرگىكى بە گەلدار پىچراۋەبوۋە كە سۈردەبوۋ جامتاۋ كە دادەبەزى و سەرىنى
 بو، بەرگىكە رەق و سادەى پۇشيبوۋ گەلاكانى نىشاندابو (فشارى لەسەر
 دانابو) وتى: گەۋرەتەم بۇ بانگ بكن ئەۋانیش جەلومسىان بۇ بانگكرد عومەر
 وتى جەكەم بشۆن و بیدورنەۋە جلیكم بە كاتى بۇ بیئن، جلیكى كەتان هیئرا،
 وتى ئەۋەچىە؟ وتیان كەتان وتى كەتان چىە؟ پییان وت چىیە ئەۋیش جەكەى
 لاۋردو شۆردراۋ پینەكراۋ بۆى هیئرایەۋە، عومەر جەكەى ئەۋانى لاۋردو جەكەى
 خویان كرده بەرى، جەلومس پیى وت: تۆ پاشای عەرەبیت و ئەمەش ۋلائیكە بۆ
 وشترباش نییە، باجلیكى دیکە پېۋشیت و سۈارى ئەسپە تورکیكە كیت ئەۋە لەبەر
 چاۋى پۆم گەۋرەترن نیشان دەۋات عومەر وتى: ئیمە خەلکى بوۋین ئیسلاام
 سەریخستین بۆیە جگە لە خوا لە هیچ لایەكى دیکەۋە نامانەۋیت، ئەسپە تورکیكە
 هیئراۋ قەتیفەیهكى بەتەنهای لەسەرى دانا و سۈارى بو، وتى بوۋەستىن بوۋەستىن
 نابینم خەلکە پېش ئەمە سۈارى شەینان بن، وشتەرەكەى هیئراۋ سۈارى وشتەرەكەى
 بو.

(رەچاۋو سەرىپەرشتى ئەھلى زیممە لە كاتى عیزەتدا)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۱) دا لە ئەبو نۆمەیکە و عەبدوللای كۆپى
 حەنزەلەۋە هیئراۋیەتى دەلیت: لەگەل سەلماندا لە سوپاكەیدا بوۋین سۈرەتى
 مەریەمى خویند كە سى قسەى وت بەخۆى و كۆرەكەى دواتر واتە مەریەم و عیسا،
 ئیمەش گرتەمان هیئەدەمان لیدا تا خویناۋى بو. ئەۋیش ھاتە لای سەلمان و

۱ - لە (البداية والنهاية ج ۷، ص ۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

سکالای کرد، پیشتر لای سکالای ده کرد که سی که سته می لی کرا له لای سه لمان سکالای کرد سه لمانیش هات و وتی: دهی بو ئه و هیان بو ده خوینن؟ مه گهر نابییستن خوا ده فهرموویت ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، پاشان وتی ئه ی کومه لی عه ره ب مه گهر ئیوه خراپترین ئاین و خراپترین شوین و ژیا ن تان نه بو تا خوا عیزه تمه ندو به خششی کردن. ده تانه وی به عیزه تی خوا بنه ونه خه لک؟ به خوا و از دینن یان ئه وه ی له ده ستخانه خوا لی تان ده سیننی و دهیدات به جگه له ئیوه، پاشان فی ری کردین و وتی له نیوان دوو نویژی ئیواره و عیسا نویژی که ن، چونکه هه یانه له حیزه که ی بارسوکی بو ده بی و گه مه ی سه ره تای شه وی نامیننی، چونکه که گه مه ی سه ره تای شه و ویرانکه ری (پشکی) پوژی دواییه.

(په ند وه رگرتن له باری که سی که له فهرمانی خوا وازی هیتاوه)

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) له جوبهیری کوپی نه فیره وه هی ناویه تی ده لیت: کاتی قوبرص فه تحکرا له نیوان خه لکه کهیدا بلا وه کرا، خه لکی بو یه کدی ده گریان و سه یرمکرد ئه بو ده ردا دانیشتبوو به ته نها ده گریا، وتم ئه بو ده ردا بوچی له پوژی کدا خوا ئیسلام و موسلمانانی سه ر خستوو ده گریت؟ وتی هاوار بو ت ئه ی جوبه یر، به ند ه لای خوا چه ند سوکن ئه گهر فهرمانی واز لی به یینن، ئه م گه له زال و ده سه لاتدارو به توانا بوون، وازیان هی نا له فهرمانی خوا تا ئا وایان لی هات که ده بینین ئین جهریر له میژوو کهیدا (ج ۳، ۳۱۸) له جوبه یره وه به هه مان شیوه هی ناویه تی و ئه وه شی بو زیاد کردوو (خوا سه بیه کانی زال کردن، ئه گه ریش خوا سه بیه کانی (دیله کانی) به سه ر خه لکی کدا زال کرد ئه وه خوا هیچ پیویستی هکی بیان نییه.

تۆمەتباركرد كەچى كەسمان نەدى ۋەك ئەوانەى ھەلمەتمان بىردە سەر ھىندەى
سپاردەى ئەوان ۋە كەنارگىرى دىناى ئەوان چاك بىت، ئەوانىش بىرىتىبىون لە
تولىعەى كوپى خەۋىلد ۋە مەرى كوپى مەعدىە كىر ۋە قەيسى كوپى مەكشۈع.
ئىبن جەرىر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۲۸) لە قەيسى عەجلىە ۋە ھىناۋىەتى
دەلىت: كاتى شمشىرەكەى كىسراۋ شتە پازىنەرەكانى ھىنران بۆ لای عومەر ۋەتى:
خەلكانى ئەمانەيان ھىناۋە تەۋاۋ سپاردەكار بوون، عەلى ۋەتى تۆ دەستپاك بوۋىت
خەلكىش دەست پاك دەبن.

(داۋاى سەر كەۋتن لای خوا بە قورئان ۋە زىكرەكان)

ئىبن عەبدولھەكەم لە زەيدى كوپى ئەسلىمە ۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك لە سەر
عومەرى كوپى خەتتاب دواكەۋت عومەر نامەى نوسى بۆ عەمەرى كوپى عاص.
پاشان سەرم سوپما دواكەۋتنتان لە فەتى مىسر چەند سالىكە شەرىيان لە گەل
دەكەن ۋە ئەمەش نەبوۋ تا ئەۋكاتەى بىدعەتان ئەنجامداۋ ئەۋ بە شەى دىناتان
خوشۋىست كە دوژمنتان ھەزى لىيە، خۋاى گەرە تەنھا نىازى راست سەردەخات،
من چۋار كەسم بۆ ناردۋىت ۋە پىموتۋىت ھەركاميان لە جىى ھەزار كەسە بەۋەى
من دەيزانم، ئەگەر ئەم نامەى منت بۆ ھات ۋە تار بىدە ھانىيان بىدە لە سەر شەرى
دوژمىيان ۋە گەرميان بىكە لە سەر خۇپراگرى ۋە نىازپاكى، ئەۋ چۋار كەسە بخەرە ناۋ
خەلك ۋە فەرمان بىكە خەلكى ۋەك دەستى كەس بن بۇيان، با ئەۋ پۇژە لە كاتى
خۇرلادانى پۇژى ھەينى بىت، چۈنكە ئەۋە كاتىكە تىايدا پەھمەت دادەبارى ۋە كاتى
گىرابوۋنى نزاۋ نوپۇژە، با خەلكى ھاۋار بەرنە لای خواۋ داۋاى سەر كەۋتنى دژ بە
دوژمنى لىبەكەن) عەمەر كە نامەكەى پىگەيشت ۋە تارى دا بۆ خەلك ۋە نامەكەى بۆ
خویندەنەۋە، پاشان ئەۋكەسانەى ھىنا پىش خەلكى خستىن ۋە فەرمانىكرد خەلكى

دهستنوئژ بگرن و دوو پرکات نوئژ بکهن و دواتر بهره و لای خوا بگه پینه وه و داوای سهرکه وتنی لیبکهن، خواش فهتخی پی بهخشین.

ئین عهبدو لحه کهم له عهبدو لای کوپی عاصه وه هیناویه تی که فهتخی میسری لی دواکهوت نامه ی نووسی بو عومهری کوپی خهتتاب و داوای یارمه تی لی کرد ئه ویش چوار هزار کهسی نارد بو هر هزار کهسیک یهکی له کهسی دانا، عومهری کوپی خهتتاب نامه ی نووسی من چوار هزار کهسم ناردوه بو هر هزار کهسیکیان کهسیک هیه که له جیی هزار کهسه، زوبهیری کوپی عهوام و میقدادی کوپی ئه سوهدی کوپی عه مرو عوباده ی کوپی صامت و مهسله مه ی کوپی موخه لله ده بزانه دوانزه هزار کهسیان له گه له و له کهمیه وه نییه که بهرامهر دوانزه هزار کهس سهر بکهون.^۱

له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۴۵) له باسی خیلافه تی ئه بویه کردا هاتووه و باسی ده رچوونی له عیاضی ئه شعهریه وه ده لیت: به شداری یه رموک بووم و پینج سهر کرده ی تیدابوو: ئه بو عوبه یده و یه زیدی کوپی ئه بو سوفیان و شه رحه بیلی کوپی حه سه ن و خالیدی کوپی وه لید و عیاض. (عیاض ئه مه یان فرموده که ی نه گیراوه ته وه).

وتی: ئه گهر شه ربوو له گه ل ئه بو عوبه یده بن، ئیمه ش نامه مان بو نووسی مهرگ به پروماندا هاتووه و داوای یارمه تیمان لی کرد، ئه ویش نامه ی بو نویسن: نامه که تانم بو هات که داوای یارمه تیم لیده کهن و منیش له وه عیزه تمه ندر بو سهرکه وتن و ناماده سازتر بو سهر بازانی خواتان پیده لیم و به وه وه هیوای سهرکه وتن بخوازن، له ئه شعهریه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام ده لیت: عومهر وتی: ئه گهر شه رتان له سهر بوو- له کو تاییه که شدا شه رمان له گه ل کردن و تا چوار فرسه خ دوورمان خستنه وه و سامانی کمان ده سکه وت و راویژمان کرد. عیاض

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۵۱) دا واهاتووه.

راۋىژى پىكىردىن بۇ ھەركەسى دەببەخشىن، ئەبو عوبەيدە وتى كى بە ئەسپەكەى كىپكىم لەگەل دەكات؟ گەنجى وتى من ئەگەر تورەنەبىت، پىشيكەوت و بىنىم دووپرچى ئەبو عوبەيدە دەتەكان و ئەۋىش لە پىشتىەو ھىچى لە ژىر نەبو.^۱

ئىبن جەرر لە مىژۋەكەيدا (ج ۳، ۴۷) لە رىگەى سەيف لە موخەمەد و تەلحە و زىادەو ھىناۋىەتى دەلىت: كاتى سەعد نوپىژى نىوہپۆى كرد فەرمانىكرد بەو غولامەى كە عومەرى پەيوەست كىرەبو لەگەلى بىت - كە لە قورئان خوينانى بوو - سورەتى جىھاد بخوینى، مۇسلمانان ھەمويان فىرى دەبوون ئەۋىش خویندى بەسەر ئەو دەستەيدا كە لەگەلى دەھاتن دواتر لە ھەموو دەستەو كەتیبەكاندا خویندراو دل و چاۋى مۇسلمانان خۆى نەگرت و لەگەل قورئان خویندەكەيدا ئارامىيان دەدى لەرىگەى سەيف لەحلام لە ھەسعودى كوپى خراشەو ھەرمودەكە دىنى و تىايدا دەلىت: سەعید فەرمانى كرد بەخەلكى سورەتى جىھاد بەسەر يەكەيدا بخوینن - خەلكى خۇيان فىرى سورەتى جىھاد كرد.

ئەبو نەعیم لە المعرفة وئىبن مندە لەئىبراھىمى كوپى حارثى تەمىمەو ھىناۋىانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بەسرىەكەيەو ئىمەى نارد و فەرمانى پىكىردىن كە ئىۋارە و بەيانی ھات ئەمە بلىين (افحسبتم انما خلقناكم عبثا) ئىمەش خویندەمان و بەسەلامەتى خۇشمانەو دەسكەوتەكانمان بۇ بوو.^۲

^۱ - (ھەيثەمى ج ۶، ص ۲۱۳) دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن، ئىبن كەئىر لەتەفسىەركەيدا (ج ۱، ص ۴۰۰) دەلىت سەنەدەكەى صەحىح، ئىبن حبان لەصەحىحەكەيدا ھىناۋىەتى و زىائى مەقدىسى لەكتىبەكەيدا ھەلىبژاردوتەو.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۲، ص ۳۲۷) دا ھاتوۋە لە (الأصابة ج ۱، ص ۵) دا بۇ رىگەو سەنەدى ئىبن مندە دەلىت گرفتى لەسەر نىە.

ئىبن جەرير لە مېژوۋە كەيدا (ج ۳، ص ۴۷) لەرېگەي سەيف لە موخە مەدو تەلخە و زىادە ۋە بە سەنە دەكانيان ھىناۋىيەتى دەلەيت: سەعد وتى: پەيوەستى شوين و ھەلۋىستان بن و ھىچ مەجولەن تا دەگەنە نىۋەرۋ، كە نويزى نىۋەرۋتان كرد من الله اكبرىك دەكەم و ئىۋەش بىلەن و ئامادەبن، موسلمانان، الله اكبر بە كەسى پىش ئىۋە نەدراۋە، بزافن ئىۋە لەسەر دوۋا تەكرەنە ۋە پالېشتى لىتان پىتان دراۋە، پاشان ئەگەر الله اكبرى دوۋەمتان بىست ئىۋەش بىلەن و ھەموۋشتان با ئامادەبن، پاشان كە الله اكبرى سىيەم كرد ئىۋەش بىلەن و پاشان باسوارەكانتان بەناو خەلكدا چالاك بن ■ بھەنگن و دوژمن راۋەدو بنەن. كە الله اكبرى چوارەم كرد ھەموو بېشىن تا لەگەل دوژمنتان تىكەل دەبن و بلىن (لا حول ولا قوة إلا بالله).^۱

لە رېگەي سەيف لە موخە مەدو تەلخە و زوبىرو زىادە ۋە ھىناۋىيەتى دەلەيت: كاتىك قورئان خوینان لىبۋنە ۋە سەعد الله اكبرى كرد و ئەوانەي دەوریشى و خەلكى دىكەش بە دەنگى ئەوان الله اكريان كرد، خەلكى ھەستان و جولان و كە الله اكريان كرد سىيەم دەستەي فرىاكە وتەكان (پىشەرەوان) دەرکەتن و شەپريان ھەلگىرساند.

^۱ - لەرېگەي سەيف لە عەمرى كوپى ريان لە موصەبى كوپى سەعدە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

(ههولئى سهرکهوتن به تاله مووى پيغه مبهه (ﷺ))

ته به رانی له جه عفری کوپی عه بدولای کوپی چه که مه وه هیناویه تی خالی دی کوپی وه لید له پوژی یه رموک کلاویکی (قلنسوة) ی له ده ستدا، وتی بو ی بگه پین، به لام نه یاندوژی وه، وتی بو ی بگه پین، ئه مجاره دوژیانه وه سهیریان کرد قلنسویه کی دپارو کوئه، خالید وتی پیغه مبهه (ﷺ) عه مره ی کردو سهری تاشی و خه لکی هه لپه یان بوو بو تاله مووه کانی. من پیشیان که وتم له لایه وه کردم ه ناو ئه م کلاوه، دوا ی ئه وه هه ر شه پیکم کردبی و ئه م قلنسوه م پیبوو بیئت سه رکه وتم پیبه خشراوه.^۱

جه عفریش فه رموده ی له کو مه لئى هاوه لئى بیستوه و نازانم ئایا له خالی دی بیستوه یان نا، ته واو.^۲

له (کنز العمال ج ۷، ص ۳۱) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه هاتوه ده لئیت: مووی پیغه مبهه (ﷺ) له ناو کلاوه که ی (قلنسوة) خالی دی کوپی وه لیددا هه بوو خالید وتی: هه ر کات به م کلاوه وه که له سه رم بووبی به هه ر دوژمنی گه یشتبم سه رکه وتم پیبه خشراوه.^۳

^۱ - (هه یشه می ج ۹، ص ۳۴۹) ده لئیت ته به رانی و ئه بو یه علا به هه مان شیوه به که سی سه حیح هیناویانه.

^۲ - حاکم (ج ۳، ص ۲۹۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، زه هه بی ده لئیت مونقه تیعه، ئه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۵۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفر له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - ئه بو نه عیم گپراویه تی وه.

(كىيىركى لى گەۋرەيىھە كاندا)

ئىبن جەرىر لى مېژۋەكەيدا (ج ۲، ص ۷۰) لى رېگەي سەيف لى عەبدوللاي كوپى شېرمە لى شەقىقەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لى نىۋە پۇژدا چوۋىنە ناۋ قاداسىيە ۋ گەپاينەۋە كاتى نوئىژ بوۋ بانگدەر پىكرابوۋ، ھەريەكە ۋ ھەلپەي بانگى بوۋ شا خەرىكبوۋ بە شەمشىرە لى يەككى بىدەن، سەعد قورەي لى نىۋانىاندا كىرد ۋ كەسى دەرىچوۋ بانگىدا.

(بەكەم رۋانىنە خۇشى ۋ رازاۋەيى دىيا)

حاكم (ج ۳، ص ۲۹۳) لى فەرمودەيەكى دورودرىژ لى مەقەلى كوپى يەسارەۋە لى (فتح اصبهان) لى سەر مىرايەتى نوعمانى كوپى موقرن ھىناۋىيەتى ۋ تىايدا ھاتوۋە: نوعمان ھات بۇ لايان ۋ نىۋانى ئەۋۋ ئەۋان پويارىك بوۋ، موغەيەرى كوپى شوغە نىردراۋىكى بۇ ناردن پاشاكەشيان (ذوالحاجىين) بوۋ، پراۋىژى كىرد بە ھاۋەلانى ۋ وتى پاتان چىيە؟ لى شىۋەي جەنگدا بۇيان دابنىشم يان لى شىۋە ۋ پوخسارى پاشادا؟ ئەۋەبوۋ لى سەر شىۋەي پاشا لى سەر جىگەكە دانىشت ۋ تاجى كىردە سەرى ۋ لى دەۋرىيەۋە دوۋان ۋەستابوۋن كە دىباچ ۋ كالا ۋ خىشلىان پىۋەبوۋ، موغەيەرى كوپى شوغە ھات ۋ پىم ۋ كەۋانى بە دەستەۋەبوۋ خەلكىش بە دەۋرىدا لى دوۋلاۋە لى سەر فەرش ۋەستابوۋن، بە پەكەي لىيدا ۋ كۈنى كىرد تا، (ذوالحاجىين) پىيى ۋ تىن ئىۋە ئەي كۆمەلى عەرەب توۋشى برسيتىيەكى نۇر ماندوۋىتى بوۋن ۋ دەرىچوۋن، ئەگەر دەتانەۋى فەرمانتان پىدەكەم شتان بىدەن ۋ بگەپىنەۋە بۇ ۋلاتتان، موغەيە قسەي كىرد ۋ سوپاس ۋ ستايشى خاۋى كىرد ۋ وتى: ئىمەي كۆمەلى عەرەب پىسى ۋ كەلاك ۋ مردارەۋەبوۋمان دەخوارد ۋ خەلكى دەياندا بەسەرماندا ۋ ئىمە ھىچمان لى پودا نەدەكردەۋە، خوا لى نىۋماندا پىغەمبەرىكى نارد ۋ بەرزىترىن پەچەلەك ۋ راستگۇترىنمانبوۋ، ئەۋە بەلىنى پىداين ئىۋەمان بۇ

فه تح ده بیټ، چی به لئنی پیدابووین دییومانه و ده شبینم ئیره شیوه و شکلیکه نهوانه ی له گه لمدان ناگه ریښه وه تا دهیگرن.^۱

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۳) له ریگه ی سه یف له موحه ممه دو ته لعه وه و عه مرو زیاده وه هیناویه تی ده لئین: سه عد هه والی نارد بو موغیره ی کوپی شوعبه کو مه لئیکی باس ده کات و ده لئیت: من ئیوه ده نیرم نه و خه لکه نه ی ده لئین چی؟ وتیان هه موو شوین و فرمانت ده کهوین و ده چین بو ی نه گهر بارئ هات که تو هیچت له سهر نه وتبئ سه یرده کهین کامه زور شیاو ترو باشتره بو خه لک. نه وه ده گرینه بهر، سه عد وتی نه و راست و چاکه ده ی پرۆن و ناماده بن، ربعی کوپی عامر وتی: عه جه م چه ندان راو نه ریتیکیان هه یه هه موو به چین بو یان واده زانن ده وره مان لی داو ن بو یه ته نها یه ک که س بنیره، هه موو له سهر نه وه هاو پای بوون، نه ویش وتی ده ی من دانین، نه وانیش دایاننا و ربعی چوو تا بجیته سه ربازگه که ی پو سته م، نهوانه ی له سهر پرده که بوون وه ستان دیان و هه وال نیردرا بو پو سته م که ربعی هاتووه، نه ویش راویژئی کرد به گه وره کانی فارس و وتی راتان چیه که شخه یی بنوینن یان خاکی بین؟ هه مووان دووه میان هه لبرارد و جل و خشل نیشاندا و جیان بلاو کرده وه و هیچیان به جینه هیشت، پاخه ری زیپر پاخرا بو پو سته م و جله که شخه کانی (النمط) کرده بهر و سه رینی به زیپر چنراوی بو دانرا، ربعی له سهر نه سپیکی کورتی لاوازی ده هات و شمشیریکی پیبوو کالانه که شتای پیبوو، جلیکی دراو له پیسته بوو، که وانیک ی پیسته ی پیبوو په تیکی باریکیشی له رمه که ی به ستبوو، جی تیریکیش له پیستی گا، له سهر ده موچاوی پیسته یه کی سوور بوو، که وان و تیره که شی پیبوو، کاتی هاته لای پاشا و له خوارووی پاخه ره که وه بوو پیی

^۱ - ته به رانی له علقه مه وه به هه مان شیوه به دورو ودریژی هیناویه تی. (هه یشه می ج ۶، ص ۲۱۷)
ده لئیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له علقه مه ی کوپی عه بدولای موزه نی که جی متمانه شه.

وترا دابهزه، ئه ویش له سهر پاخره که وهستاندی و که له سهری وهستا دابهزی و به دهستی وه به دوو سهرینه وه و سهرینه کانی دراند و گوریسه که ی برد به نیویاندا - کهس نهیتوانی پئی لیبگریت، ئه وان سووک و لاوازیان دهواند و ئه ویش زانی چییان دهویت، ویستی داوای جهرگیان بپری و قه لغانیکی له بهردابوو وهك حهوز، به قوبه که شیه وه عه بای و شتره که ی بوو که پچراند بووی و کردبووی بهری و شتره که ی و له ناو قه دی توندی کردبوو به هوئی پهگ و پهتی ناو درهختی (سلب) سهری خویشی به ئه وهی دهستی توند کردبوو، زۆربه ی عه رب وایده کرد، سهریشی چوار پرچی هه بوو پیک وه ستابوون دهتووت شاخی که لن، وتیان چه که که ت دابنی، وتی: من نه هاتووم بۆ لاتان تا به فهرمانتان چه که که م دابنیم، ئیوه بانگتان کردم، ئه گهر ده تانه وی وادییم ئه گهر نا ده گهریم وه، ئه وانیش هه واییاندا به پۆسته م، ئه ویش وتی مۆله تی بدهن خو ئه و ته نها یه که سه، ئه ویش هات و خوئی دابوو به سهر پمه که یدا و ههنگاوی نزیککی ده نا و به پمه که دهیدا له پاخره که، هه مووی خراپ و کونا و کونی کرد، کاتی له پۆسته م نزیک بوویه وه پاسه وانی ده ور به ربوو له سهر زهویه که دانیش و پمه که ی چه قاند به پاخره که دا، وتیان بۆچی واده که ی ت؟ وتی ئیمه حه زناکه ی ن له سهر ئه م پاراوه ییانه تان دابنیشین، پۆسته م وتی بۆچی هاتوون؟ وتی: خوا ناردوینی و خوا ئیمه ی هی ناوه تا چه ند به نده یه کی خوئی بوویت له به ندایه تی به نده کانه وه به ره و به ندایه تی خوا و له ته نگه به ری دنیا وه بۆ فراوانی دنیا و له سته می ئاینه کانه وه بۆ دادپه ره ری ئیسلام بیات، فهرموده که دینئ وهك پیشتر باسمان کرد تا پۆسته م دینئ وتی: هاوار بۆتان سهیری جلوه به رگ مه که ن، به لکو سهیری پاو قسه و ژیان بکه ن، عه رب به جلوه به رگ و خوار دنیان ساده و په چه له کیان پته وه، وهك ئیوه جل ناپوشن و راشیان وهك پای ئیوه نیه، ئه وانیش به ره و پووی هاتن تا چه که که ی بگرن و لیی دوور بخه نه وه، ئه ویش وتی ده کریت نیشانم بدهن تا منیش نیشانتان بدهم؟ شمشیره که ی ده ره ی نا و دهتووت پارچه ناگریکی ته که، وتیان بیخه ره وه ناو که لانه که، ئه ویش خسته وه ناوی،

پاشان تىرىكى ھاۋىشت و ئەۋانىش جىي تىرەكەيان فرېدا، كەچى ئەۋەدى خۇيان كەوت و ئەۋەدى ئەۋ پارىزارو بەۋە ئەۋىش وتى ئەى خەلكى فارس ئىۋە خواردن و جلو خواردنەۋەتان گەۋرە و گرانە و ئىمەش ئەۋانەمان سادەن، پاشان گەپرايەۋە تا بېۋاننە ۋادە، بۆ بەيەنى ھەۋالىيان نارد: ئەۋ كابرامان بۆ بىئىرن، سەۋەدىش حوزەيفەى كوپى موحىنىنى نارد و ئەۋىش بەھەمان جەۋە چوۋ تا گەيشتە خوارۋى پاخەرەكان، پىيى وترا دابەزە، حوزەيفە وتى: ئەگەر بۆ كارى خۆم بەھاتايەم دادەبەزىم، بە پاشاكەتان بلىن: ئەۋ كارى پىم ھەيە يان مەن كارم بەۋ ھەيە؟ ئەگەر وتى حوزەيفە كارى بەمنە ئەۋە درۆ دەكات و منىش دەگەپىمەۋەۋ بەجىتقان دەھىلم، ئەگەرىش وتى مەن كارم بە حوزەيفەيە ئەۋا مەن لەسەر ۋىستى ئەۋ ھاتووم بۆ لاتان، پۆستەم وتى ۋازى لىبھىنن، حوزەيفە ھات لەسەر پاخەرەكە ۋەستەۋ پۆستەمىش لەسەر پاخەرەكەبۋو، وتى دابەزە، حوزەيفە وتى دانابەزەم كاتى دانەبەزى پۆستەم پىرسىيە لىكرد بۆچى تۆ ھاتىت و ئەۋ ھاۋرپىيەى دۋىننىتان نەھات؟ حوزەيفە وتى شەشپىرەكەمان جەزەكات لەخۇشى و ناخۇشىدا لەنىۋانماندا دادپەرۋەرىيەت، ئەمەش سەرەى مەن بۋو، پۆستەم وتى بۆچى ھاتوون؟ وتى خۋاى گەۋرە ئاينى خۋى بۆ ناردۋىن و نىشانەكانى پىننىشانداين تا ناسىمان و ئىمەش پىشتىر لىي بىزاربۋوۋىن پاشان فەرمانى پىكردىن خەلكى بۆ يەكە لەم سى شتە بانگبىرىن، كامىيان بۋىت قېۋلمانە، مۇسلمان بىن ۋازتان لىدىنن و دەگەپىنەۋە، يان سەرەنە بەدەن و ئەگەر پىۋىستىتان بە پارىزگارى ھەبۋو بەرگىرتان لىدەكەين، يان شەپ، پۆستەم وتى يان پىكەكەۋتن تاكەى؟ حوزەيفە وتى بەلى لە دۋىننىۋە تا سى پۆژ كاتى پۆستەم بەس ئەمەى لىدى گىپرايەۋە پۋىكرە ھاۋەلانى و وتى: ھاۋار بۆتان ئەۋەتان بىنى كە مەن دىم؟ دۋىننى ئەۋيان ھات و بەسەر خاكماندا ھات و ئەۋەدى ئىمە بەگەۋرەمان دەزانى ئەۋ بەسۋك و كەمى دەزانى و لەسەر زىر جەدەمان ئەسپەكەى ۋەستاندو بەستىۋە پىيەۋە، ئەۋ بالندە ئاسا بەخاكماندا ھات و لەگە گەۋرەى عەقلىدا لەخاكماندا ھىچى تىدا نەبۋو ئەمپۇش

ئەمە هات و بەو جۆرە وەستا و وایکر تا ئەوانی توپەکرد و ئەوانیش توپەیان کرد، بۆ بەیانی هەوایی نارد کە سێکمان بۆ بنێرن، ئەوانیش موغیرە ی کوپری شوعبەیان نارد.

ئێن جەریر (ج ۳، ص ۳۶) لە پێگەی سەیف لە ئەبو عوسمانی خەدیو هەیناویەتی دەلیت: کاتی موغیرە هاتە لای پردهکە و پەریووە بۆ لای خەلکی فارس رایان وەستاند و لای پۆستەم داوای مۆلەتیان بۆ کرد و لەتار پاراستنی باری پیشوو جلی جوانیان نەگۆڕیبوو، موغیرە ی کوپری شوعبە هات و خەلکی بە جلی پازاو و چنراو لەزێر وەستابوو و پاخەریان هێندە ی تیرهاویشتنی بوونە دەگەشتە بەرپر سەکیان تا هێندە برۆت، موغیرە بە چوار پرچی سەریووە چوو تا لە سەر پاخەرو سەرینەکی لە لای دانیشی، بە پوویدا هاتن و دەنگیان لە پوودا هەلپری و دایان بەزاند و بە سوکی لیاندا، ئەویش وتی: گەرەیمان لە ئێو بیست، بەلام گەر تر لە ئێو نەدیو، ئێمە ی کۆمەڵی عەرەب کەس دوور ناخەینەو مەگەر لە شەری هاو لە کەیدا بێت، وامزانی ئێو وەك ئێمە دڵنەوانی خەلکتان، چاکتر لە وکارەتان ئەو یە هەوایی گەرەکانی یە کدیم پێبدەن و ئەویش لە نێوانتاندا نامینی ئەو و ئێمەش وانا کەین، من نەهاتووم بۆ لاتان ئێو منتان بانگەشت کردووە، ئەمڕۆ زانیم بارتان شیواوە و ئێو دەشکێن و سەر کردە یەك لە سەر ئەم ژبان و ئەم جۆرە عەقلانە نامینی ئەو. ئەو ی خوارووی وتی بەخوا ئەو عەرەبیە راستە کات، دیهقانەکان وتیان: بەخوا قسە یەکی کرد بەردەوام کۆیلەکانمان بە لایدا دەچن، خوا ئەوانی پیش ئێمە بکوژیت کە چەند گەرە بوون کاتی باری ئەم ئومەتەیان بە کەم گرتوو - ئینجا فرمودە کە دینی سەبارەت بە قسەکانی پۆستەم و وەلامەکانی موغیرە.

لەنە كەرنە ھە بەلەي زۆرى دۆژمن و ئەۋەي پىيانە

بەيھەقى لە پىگەي واقدى لە ئەبو ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە شەپرى مۇنتە بەشدار بووم، كاتى بىباۋەران لىمان نەزىك بوونە ھە بىنىمان كەس پىش و دۋاي لە چەك و ئامادە سازى و ئاورىشم و زىر بۆ نەبوو، چاۋم بىرىسكەي دايە ھە، ثابتى كۆپى ئەرقەم پىي و تم: دەلىت خەلكىكى زۆر دەبىنىت؟ وتم بەلئ، وتى تۆ لە بەدردا لەگەلمان بەشدار نەبوويت ئىمە لە بەدردا بە ژمارە زۆرى سەرنەكە وتىن.^۱

تەيالىسى لە پىگەي واقدى لە عەبدولەي كۆپى عەمرە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر نامەي نوسى بۆ عەمرى كۆپى عاص (سەلامت لىبىت، پاشان نامەي تۆم بۆ ھات كە باسى لە زۆرى سوپاي پۆم دەكەيت، خوا ئىمەي لە بەدردا لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بە ژمارەي زۆرى سەرباز سەرنەخست، ئىمەي لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) غەزەمان دەكرد و تەنھا دوو ئەسپمان پىبوو، ئىمە بە دۋاي يەكە ھە سواری و شتر دەبووين، ئىمە پۆژى ئوحد لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بووين و تەنھا يەك ئەسپمان پىبوو كە پىغەمبەر (ﷺ) سواری دەبوو، دژ بە دۆژمن و نەيارمان سەرىدەخستىن و پالېشتى دەكردىن، ئەي عەمر بزانە گويپرايەلىتىن كەس بۆ خوا لە ھەمووان زياتر پقى لە تاوانە، دەي گويپرايەلى خوا بە ھاۋەلەنت بەرە و گويپرايەلى (خوابە).^۲

ئىبن جەرير لە مېژوۋەكەيدا (ج ۲، ص ۵۹۴) لە عوبادە و خالىدە ھىناۋىيەتى دەلئ: كەسىك بە خالىدى وت: پۆم چەندە زۆر مۇسلمانان چەندە كەمن! خالىد

۱- لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۴۴) دا ۋاھاتوۋە. لە (الأصباة ج ۱، ص ۱۹۰) لە ۋاقدىيە ھە تەنھا قەسكەي زەيدى ھىناۋە.

۲- لە (كنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا ۋاھاتوۋە. تەبەرانى لە عەبدولەي كۆپى عەمرى كۆپى عاصە ھە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى (ھەيئەتى ج ۶، ص ۱۱۷) دەلىت لە سەنەدەكەيدا شان كۈنى و واقدى ھەن كە ھەردووكيان لاوازن. تەۋا.

ۋتى: پۇم چەندە كەم و موسلمانان چەندە زۆرن. سەريازان بە سەرکەۋتن زۆرو بەشكست كەم دەكەن، نەۋەك بەژمارەى كەسەكان، بەخوۋا ھەزدەكەم ئەسپەكەم (ئەشقىر) لە دەردەكەى (قاچ داكەۋتن) چاك بېتەۋە با ئەۋانېش بېنە چەند بەرامبەر ، ئاخۇ ئەسپەكەى لە تاۋ زېر پۇيشتىنى پىي پەكى كەۋتبوو.

(دوژمانان بە سەرکەۋتنى ھاۋەلان بە سەرياندا چىيان دەۋت)

بەيھەقى (ج ۸، ص ۱۷۵) لە زوھرىەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى خوا ئەبۇبەكرى كرد بە خەلىفە لە ناۋ ەەرەبدا خەلكى لە ئىسلام پاشگەزبۇونەۋە، ئەبۇبەكر چوۋ بۇ غەزا تا گەيشتە نزيك بەقىع، ترسى ھەبۇو كە مەدىنە شتىكى لىبىت بۇيە گەپرايەۋە خالىدى كوپى ۋەلىدى كوپى مۇغەيرە شمشىرى خۋاى داناۋ خەلكى لەگەل داناۋ فەرمانى پىكرد بچن بۇ ناۋچەكانى موزەر كە (ھەلگەپرابوونەۋە) ۋ شەپىكات لەگەل ئەۋانەى لە ئىسلام ھەلگەپراۋنەتەۋە، لەگەل تولىيەى درۆزنى ئەسەدى جەنگاۋ خواش تولىيەى شكاند. عويەينەى كوپى حصنى كوپى حوزەيفەى فەزارى شويىنى كەۋتبوو، كاتى تولىيەى زۆرى شكستى ھاۋەلانى خۋى بىنى ۋتى: ھاۋار بۇتان چى دەتان شكىنى؟ يەكىكيان ۋتى من پىت دەلىم چى دەمان شكىنى ھەركەسمان ھەزدەكات ھاۋەلەكەى لەپىش ئەۋدا بمرىت، بەلام بەرامبەر بە خەلكانىكن ھەموۋان ھەزدەكەن پىش ھاۋەلەكەيان بمرن، تولىيەى لەشەردا توندبوو، ئەۋ پۇژەى تولىيەى عوكاشەى كوپى محصن ۋ ئىبن قرمى كوشت، كاتى ھەق زالبوو تولىيەى دابەزى دواتر موسلمان بوو چوۋ بۇ ەمرە ئىنجا فەرموۋدەكە دىنى.

تەبەرانى لە ەمرى كوپى عاصەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سوپايەكى موسلمانان دەرچوۋ كە من ئەمىريان بووم تا لە ئەسكەندەرىيە دابەزىن بەرپرسەكەى ۋتى:

که سیکتان بنیږن بۆ لام تا پیکه وه قسه بکهین منیش وتم: بهس خۆم دهچم بۆ لای، منیش له گهڵ وهرگیریکمدا چووم بۆ لای و ئهویش وهرگیرى له گهڵ بوو دوو مینهبرى بۆ دانرا وتی ئیوه کیڤ؟ وتمان ئیمه عهرهیین و دارو دهستهی درک و دالین، ئیمه خه لکی لای که عبه (مالی خوا) ین، به تهسکترین خال و سهختین ژيانمان هه بوو، مرداره وه بوومان دهخواردو به خراپترین ژيانى که خه لکی تیدا بوو هه لمه تمان دهبرده سهريه کدی تا که سى که له هه موومان خانه داتتری بوو له هه موومان سامانی زیاتر نه بوو له نیوماندا ده رکه وتی: من پیغه مبه رى خوا، فه رمانی به شتانی ده کرد که نه مان ده زانین و پیگری لیده کردین و له شتانی ده کهن ده مانکردن و باوو باپیرانمانیشمان ده یانکردن، ئیمهش به پوویدا چووین و به درۆمان زانی و به گژیدا چووین، تا خه لکیکی دی چوون بۆ لای و وتیان ئیمه بپرات پی دینین، شوینت ده کهوین و درۆی دوژمن ده جهنگین ئه ویش چوو بۆ لایان و ئیمهش ده رچووین بۆی و شه رمان له گهڵ کردو ئه و به سه رماندا سه رکه وت و عهره بی دیکهش هاتن به گژیدا ئه ویش له گه لیان جهنگا تا به سه ریاندا سه رکه وت، ئه گه ر ئه وانه ی له دواى من بزائن ئیوه له چ ژيانیکدان هه موو دین تا به شدارتان ده بن له و ژيانه ی تیايدان، ئه ویش پیکه نی و دواتر وتی: پیغه مبه رکه تان راست ده کات، پیغه مبه رانی ئیمهش هه مان شتیان بۆ ئیمه هیئا که پیغه مبه رکه تان بۆی هیئاون، ئیمه له سه ر ئه و باره بووین تا چه ند پاشایه که له نیوماندا ده رکه وتن و به ئاره زوی خویمان ده جو لانه وه و فه رمانی پیغه مبه رانیان واز لیده هیئا، ئه گه ر ئیوه فه رمانی پیغه مبه رتان بگرنه بهر هه رکهس له گه لتان بجهنگی به سه ریدا زالد ه بن و هه رکه سى بی بۆتان به سه ریدا سه رده که ون، ئه گه ریش وه که ئیمه واز بیئن له فه رمانی پیغه مبه ران و وه له و ئه و خه لکه به ئاره زووتان بجو لینه وه نیوانی ئیمه و ئیوه چۆل و جیا ده بی،

ئەۋكات ژمارە ۋە ھېزتان لە ئىمە زىياتر نابى، عەمرى كوپى عاص دەلىت: كەسى
بىرخوازتر لە ۋەم نەدواندوۋە.^۱

ئەحمەدى كوپى مەپوانى كوپى مالىكى لە (المجالسة) لە ئەبو ئىسحاق ۋە
ھىنايەتى دەلىت: ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دوژمن ھىندە ھەنگاۋى وشت لە كاتى
شەردا لە بەردەمىاندا خۆى نەدەگرت، ھىرقل كە لە ئەنتاكىيە بوو كاتى دەستى
شكاۋى پۆم ھات وتى: ھاۋارېوتان پىم بلىن ئەوانە كىن لەگەلتان دەجەنگن مەگەر
ۋەك ئىۋە مەۋە نىن؟ وتىيان با، وتى ئىۋە زۆرتىن يان ئەۋن؟ وتىيان ئىمە لە ھەموو
شەپىكدا لەۋان زۆر زۆرتىن، وتى دەى بۆچى دەشكىن. يەكئ لەگەۋرەكانىيان وتى:
چونكە ئەۋان شەۋ شەۋنويژو پۆژ بەپۆژوون و بەلىن دەبەنە سەرو فەرمان بە چاكە و
پىگىرى لە خراپە دەكەن و بەرامبەرە بەيەكدى بەويژدانن، ئىمەش مەى دەخۆينەۋە و
زىنادەكەين و حەرەم دەكەين و بەلىن دەشكىنەين و داگىردەكەين و سەتم دەكەين و
فەرمان دەكەين و بە توندى ۋە ئەۋە پى لىدەگىرىن كە خوا پىيى خۆشە و لەسەر زەۋيدا
خراپ دەنىيەنەۋە، ئەۋىش وتى: تۆ راستت لەگەل و تەم.^۲

ۋەلىدى كوپى موسلىم دەلىت كەسى لە يەحىيە كوپى يەحىيە غەسانى
بىستىبو لە دوو كەسى ھۆزەكەيەۋە بۆى گىرامەۋە دەلىن: كاتى موسلمانان لە
نەزىك ئوردن دابەزىن لەنىۋ خۆماندا وتەن دىمەشق گەمارۆ دەدرى، بۆيە پىشتىر
چوۋىن بۆ شت كرىن، لەۋى بۋوۋىن كە بەتريقەكەى ھەۋالى نارد و ئىمەش چوۋىن بۆ
لاى، وتى ئىۋە لە عەرەبن. وتەن بەلى، وتى مەسىحىشەن؟ وتەن بەلى، وتى دەى

۱- (ھەيئەتى ج ۶، ص ۲۱۸) دەلىت: لە سەنەدەكەدا موحەممەدى كوپى عەمرى كوپى عەلقەمەى
كوپى ۋەقاصەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەمرى كوپى عاص دەلىت بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى
(ھەيئەتى ج ۸، ص ۲۳۸) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە سەحىحن جگە لەعەمرى كوپى عەلقەمە
كە جىيى تەمانەشە.

۲- لە (البداية والنهاية ج ۷، ش ۱۵) دا ھاتوۋە. ئىبن عەساكىر (ج ۱، ص ۴۳) لە ئىبن ئىسحاق ۋە
بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

يەككىكتان بىرۈت لاي ئەو خەلگە جاسوسسىمان بۇ بىكات و ئەۋى دىكەش ورياي شىمەك و پىۋستى ھاۋەلەكەى بىت. يەككىكمان چوۋ بۇ جاسوسسى و زۆر مايەۋە و دواتر ھاتەۋە بۇ لاي و وتى: لاي كەسانىكى وورەكارەۋە ھاتووم كە سۈارى و لاخ دەبن لىزانانە بە شە و پوھبان و خواپەرست و بە پۇژىش سۈارچاكى و تىرو پم چاك و نامادە دەكەن و بىيادىسازى بارن، ئەگەر قەسەيەك بۇ ئەۋى پال خۇت بىكرىايە لىي تىنەدەگەيشت لەتاۋ بەرزى قورئان خويندەن و زىكرىدنىان، ئەۋىش لايكرەۋە بە پوۋى ھاۋەلانىداۋ وتى: شتىكتان لەۋانەۋە بۇ ھاتوۋە كە ھەرگىز تواناي ئەۋەتان نىيە.

ئىبن جەرر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۲، ص ۶۱۰) لە عەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى دوو سەربازگەكە لەيەك نىزىكبۈنەۋە قىقلار كەسىكى عەرەبى نارد وتى: مەن بىستەم ئەو كابرا يەككىكە لە قوزاعە لە نەزىدى كوپى دىدان كە پىي دەۋترا ئىبن ھزارف، قىقلار وتى: بىرۇ بۇ لايان و شەۋو پۇژى لە نىۋاياندا بىنەرەۋە و دواتر ھەۋالايانم بۇ بىنە. ئەو كابرا عەرەبىيەش چوۋ شەۋو پۇژى مايەۋە و دواتر ھاتەۋە بۇ لاي، قىقلار وتى: چى بوۋ؟ وتى: بەشەۋ سەرقالى پەرستش و بە پۇژ سۈارچاكە، ئەگەر كوپى پاشاشيان دى بىكات دەستى دەپن، ئەگەر زىنابىكات پەجم دەكرىت (بەردباران) لەبەر بەرپاكرىنى ھەق لە نىۋاندا، قىقلار پىي وت: ئەگەر پاستەم لەگەل بلىيت ئەۋا ناخى زەۋى باشتەر لەۋى بەۋان بگەين، ھەزەكەم پىشكەم لاي خوا ئەۋەبىت بەرىك نەكەۋىن و نە بەسەرياندا زالم بىكات و نەزاليان بىكات بەسەرمدا. ئىبن جەرر لە مېژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۴۵) لە ئىبن رەيلى ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى پۇستەم لە نەجەف دابەزى جاسوسسىكى نارد بۇ سەربازگەى موسلمانان و ئەۋىش لە قادىسيە لە نىۋاندا بوۋ، سەيرى كرد لە كاتى ھەموۋ نوۋىژىكدا سىۋاك

۱- لە (البداية و انهاء ج ۷، ص ۱۵) دا ھاتوۋە. ئىبن عەساكىر (ج ۱، ص ۱۴۳) لە يەحياى كوپى يەحياى غەسانىيەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

دەكەن و دواتر نوێژ دەكەن و دەچنەو شویڤنەكانیان، ئەویش گەرایەو. بۆ لای پۆستەم و ھەوالی ئەوانە و ژیانانی پێدا تا پۆستەم پرسپاری لێكرد خواردنیان چی بوو؟ وتی شەوی لایان بووم بەخوا نەمدی كەسیان هیچ بخوات، مەگەر ئەوێ سووكە شتیکیان بمژیا، لە ئیوارەو پێش خەو و پێش بەیاندا، كاتێ كەوتە پێ ئە نێوان قەلاو عەتیقدا بەرامبەریان وەستا، بانگدەرەكەى سەعد بانگی بەیانی فەرموو، سەیری كرد ھەموو دەجولێن پۆستەم لەناو خەلكی فارسدا ھاواری كرد سواربن، پێی وترا بۆچی؟ وتی نابینن دوژمنتان ھاواریان لەنیویدا كراو ھەستان و كۆبونەو بۆتان، ھەوالگەرەكە وتی: ئەو جولەیان بۆ نوێژ، ئەویش بە فارسی قسەییەكی كرد كە ئەمە واتاكەیت: لە بەرەبەیاندا دەنگێكم بۆ ھات كە عومەر بوو لەگەڵ سەگەكان دەكرد و عەقل و ھۆشی فێردەكردن، كاتێ پەڕینەو وەستان بەرامبەر بەیەكدی، بانگدەرەكەى سەعد بانگیدا بۆ نوێژ و سەعد بەرنوێژی بۆ كردن، پۆستەم وتی: عومەر جەرگی خواردوم.

ئەین جەریر (ج ٣، ص ٩٩) سەیف لە ئەبو زەھرای قوشەیریەو لە كەسیكی قوشەیریەو ھیناویەتی دەلیت: كاتێ ھیرقل بەرو قوستەنتینە دەرچوو كەسیكی پۆم پێی گەشت كە دیلی دەست موسلمانەكان بوو بوو دەرپازی بوو بوو. ھیرقل وتی ھەوالی ئەو خەلكەم پێبدەن چۆن؟ وا قسەت بۆ دەكەم كە بیانناسیت سوارچاكی پۆژو خواپەرستی شەون، لەزیمەیاندا تەنھا بەپارە شت دەخۆن (واتە بەپارە شتی ئەھلی زیمەى لای خۆیان دەكپن) تەنھا بەسەلامكردن دەچنە ژوور، بەرامبەر بەدوژمنانیان دەوستان تا دەچنە سەرى. ھیرقل وتی ئەگەر راستت پێوتبم ئەو ژێر پێیانەى من دەگرن.

ئەین جەریر (ج ٣، ص ٢٤٩) ھیناویەتی كە یەزد گوردنامەى نووسی بۆ پاشای چین و داوای یارمەتی لێكرد و ئەویش بەنیردراو كەى وت: دەزانم مافی سەر پاشاكەنە كە پاشاكەنى دى دژ بەركەبەرەكانیان سەربخەى، دەى وەسفی ئەوانەم بۆ بكە كە لەولاتتاندا دەرچوون (یاخى بوون) چونكە وایدەبینم باسى كەمى ئەوان و

زۆرى خۇتەن دەكەيت كە چەندىن بەرامبەر بە ژمارەيان ناگاتە كەمىكى ئىيۈ،
ئەۋەى دەيىيىستەم لە زۆرى ئىيۈ چاكەى لای ئەۋان و خراپەى ناو خۇتەن، منىش
ۋەم پىرسىيەم لىيىكە ھەرىچىيەك ھەزەكەيت؟ پاشا ۋەتى بەلەن دەبەنە سەر؟ ۋەتى
بەلەن، ۋەتى پىشەنەۋەى لەگەلتەن بىجەنگەن چى دەلەن؟ ۋەتى بانگەمان دەكەن بۇ يەكە
لەم سى شتە: يان بىچىنە ناو ئايىنيان ئەگەر ئەۋەمان كىرە دەست بەردارمان دەپنە
بە پىي ئەۋاندا دەچىن، يان سەرەنە بەدەين و بىپارىزىيەن، يان شەپكەردەن، پاشا ۋەتى
گويىپرايەلىيان بۇ سەرەكەردەكانيان چۈنە؟ ۋەم گويىپرايەلەتەن كەسانە بۇ
پىشەنگەكانيان، ۋەتى: چى ھەرام و چى ھەلال دەكەن؟ منىش پىموت: ۋەتى ئايا
ئەۋەى بۇيان ھەلال و ھەرامە دەيگۈپن؟ ۋەم نا، ۋەتى دەى ئەۋانە ھەرىگىز لە ناو
ناچەن و مالىۋىران نابەن تاكاتى ھەلال و ھەرام نەگۈپن، دۋاتروتى باسى جەل و
بەرىگەنەم بۇ بىكە منىش بۇم باسكەردە، ۋەتى ئەى سۋارىيان، ۋەم ئەسپى ھەرىبى بۇم
ۋەسكەردە، ئەۋىش ۋەتى ئەۋانە قەلەى چاكەيان ھەيە، ۋەسفى ئەۋ و شترەنە و
ھەستەن و دانىشتەنيانەم بەبارەۋە بۇ كەردە، ئەۋىش ۋەتى ئەۋە ۋەسفى ئازەلى ملدىرە،
پاشا نامەى نوسى بۇ يەزدە گۈر كە ھىچ پىگەرنە سۈپايەكتە بۇ يارمەتەدانتە بىنەرم
كە سەرەتاكەى لە مەرو و كۆتايىيەكەى لەچىن بىتە (لەبەرئەۋە نا كە ھەقى سەرشانەم
نەزانە) تەنھا پىگەرنە ئەۋەيە ئەۋانەى نىردارەۋەكەت سىفەتەيانى بۇم ۋەسكەردە ئەگەر
بىرۋى بۇ شاخ دەپرىمىنەن و ئەگەر كۆمەل و سۈپايان بىتە بۇ منىش لەسەر دەسەلەت
لامدەبەن تاكاتى لەسەر ئەۋ ۋەسفى بىن، دەى لەگەلىان پىكەۋتەن بىكە و بە
ئارامگەرى پارىيان بىكە و تا ھەلمەتەن نەبەنە سەر ھەلمەتەن مەبەرە سەر.

بەرھەمەکانی وەرگێڕ:

نووسینەکان:

۱. ئیبن تەیمیە (رەچەئەك و پۆلى لە میژووی ئیسلامیدا).
۲. ژيانی پیغەمبەر بۆ منداڵان (چاپکراوە).
۳. ژيانی خەلیفەکانی پیغەمبەر بۆ منداڵان (چاپکراوە).
۴. پەيامێك بۆ گەنجان (ئامادەیه بۆ چاپ).
۵. ھەنگاویك بەرھەم ھاوسەرگیری (چاپکراوە).
۶. ئیمانناسی (چیرۆك) (چاپکراوە).

وەرگێڕانەکان:

۷. دەولەتی عوسمانی: د. علی محمد الصلابی وەرگێڕانی بە ھاوکاری احمد عبدالرحمان احمد (چاپکراوە).
۸. مەغۆل لە میژودا: د. فؤاد عبدالمعطی الصیاد (چاپکراوە).
۹. دەولەتی سەلجوقیەکان: د. علی محمد الصلابی وەرگێڕان بە ھاوکاری شاھۆ عومەر عارف (چاپ کراوە).
۱۰. چەند وانەییەك لە میژووی ئیسلامی: شیخ محمد خضری بك (چاپکراوە).
۱۱. میژووی نوێی ئەورووپا: چەند نووسەریك، وەرگێڕان بە ھاوکاری فاروق محمد محمدامین (ئامادەیه بۆ چاپ).
۱۲. بەراوردیك لەنیوان غەزالی و ئیبن تەیمیەدا: د. محمد رشاد سالم (ئامادەیه بۆ چاپ).
۱۳. میژووی دەولەتی عەبباسی: د. محمد سهیل طقوش (چاپ کراوە).
۱۴. میژووی ئەیبووبی و مەملوکیەکان: د. احمد مختار العبادی (چاپکراوە).

- *****

پیرست

- ۳..... بهشی دوانزههم
- ۴..... هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ نویژ
- ۹..... هاندانی هاوولان (ﷺ) بۆ نویژ
- ۲۴..... بنیادنانی مزکهوت
- ۲۹..... پاک و خاوین پاکرتنی مزکهوتهکان
- ۳۰..... چوون بۆ مزکهوت
- ۳۲..... بۆچی مزکهوتهکان بنیاد نران و چیان تیدا دهکرد
- ۴۹..... پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوولانی چاوهروانی نویژ دهکن
- ۵۶..... ریکوپینکی ریزهکان
- ۷۶..... گرنگیدان به کار له سهروو گرنگیدان به زانست
- ۸۶..... که نارگیری له شوینکهوتنی رایهکی بی بیه ما
- ۸۸..... ئیجتهدای هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
- ۹۳..... زانستهکانی هاوولان (ﷺ)
- ۱۰۳..... زانیانی خواناس و زانا خراپهکان
- ۱۰۷..... چوون له بیرکردنی زانست
- ۱۱۱..... بهشی سینزههم
- ۱۱۲..... حزو هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) له یادو زیکری خوادا
- ۱۲۱..... کۆپی یادی خوای کهوره
- ۱۲۵..... که فارهتی کۆرو دانیشن
- ۱۲۶..... خویندنی تورنان
- ۱۳۷..... وونی وشه ی پاک (لا اله الا الله)
- ۱۶۱..... سه له وات دان له سه پیغه مبهەر (ﷺ)
- ۱۶۷..... داوای لیخۆشبوون
- ۱۷۰..... نهوهی دهچیتته بازنه ی زیکرهوه
- ۱۷۲..... شوینته وارو راستی زیکرهکان
- ۱۷۹..... بهشی چوارددههم
- ۱۸۰..... شیوه و نادابی نزا
- ۱۸۷..... داوای نزا له بیوا چاکان
- ۱۹۴..... نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ نوممه نهکی
- ۲۰۱..... نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ سه سهن و هوسهین (ﷺ)
- ۲۱۱..... نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) دوا ی نویژهکان

۲۱۸	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی خهوتن و بیداریدا
۲۲۳	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سه فهدا
۲۲۵	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له مائنا ویدا
۲۲۹	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی دیاری نه کرا ویدا
۲۳۳	کۆی نزاکان
۲۳۷	به ناگرتن له جنۆکه
۲۳۸	نه کهر شه و اچله کی یان ترسا چی بلیت
۲۴۰	نزای ناخۆشی و خهفته و دلتهنگی و په ژاره
۲۴۳	نزای ترسی سولتان
۲۴۴	نزای قهرزدانه و
۲۴۶	نزای له بهر کردن
۲۴۸	نزاکانی هاوه لآن (ﷺ)
۲۶۰	نزای هاوه لآن (ﷺ) بو په کدی
۲۶۳	به شی پانزه هم
۲۶۴	یه کهم وتاری موچه مبهد پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۲۶۵	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له ههینیدا
۲۷۰	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو مانگی په مهزان
۲۷۳	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له هه جدا
۲۸۲	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر ده جال و موسیله مهو یه نجو و مه نجو و داجوون
۲۸۹	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر سهر کونه کردنی غیبهت
۲۹۷	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر قهدهر
۳۰۳	کۆ وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۳۰۸	(کۆتا وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ))
۳۱۱	(وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له به یانیوه تا نیواره)
۳۱۱	(چونیتی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی وتاردا)
۳۱۲	(وتاره کانی نه میری باوه پداران نه بو به کری صدیق (ﷺ))
۳۲۰	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۴۰	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۴۵	(وتاره کانی نه میری باوه پداران)
۳۶۶	(وتاری نه میری باوه پداران)
۳۶۸	وتاره کانی نه میری باوه پداران عه بدولای کوری زوبهیر

- ٣٧٢..... و تاره‌کانی عه‌بدوللای کوری مه‌سه‌ود (ﷺ)
- ٣٧٤..... و تاری عوتبه‌ی کوری غه‌زوان (ﷺ)
- ٣٨١..... و تاری یه‌زیدی کوری شه‌جهره (ﷺ)
- ٣٨٥..... به‌شی شانزه‌هم
- ٣٨٦..... نامۆزگاریه‌کانی پیتغه‌مبه‌ر (ﷺ)
- ٣٩٠..... نامۆزگاریه‌کانی نه‌میری باوه‌رداران
- ٣٩٥..... نامۆزگاریه‌کانی نه‌میری باوه‌رداران
- ٣٩٩..... نامۆزگاریه‌کانی عه‌بدوللای کوری مه‌سه‌ود (ﷺ)
- ٤٠٥..... نامۆزگاریه‌کانی نه‌بو ده‌ردا (ﷺ)
- ٤١٢..... نامۆزگاریه‌کانی نه‌بو زهر (ﷺ)
- ٤١٣..... نامۆزگاریه‌کانی حوزه‌یفه‌ی کوری یه‌مان (ﷺ)
- ٤١٥..... نامۆزگاریه‌کانی نوبه‌ی کوری که‌عب (ﷺ)
- ٤١٧..... نامۆزگاریه‌کانی زه‌یدی کوری پابت (ﷺ)
- ٤١٧..... نامۆزگاریه‌کانی عه‌بدوللای کوری عه‌بیاس (ﷺ)
- ٤١٨..... نامۆزگاریه‌کانی عه‌بدوللای کوری عومه‌ر (ﷺ)
- ٤١٩..... نامۆزگاریه‌کانی حه‌سه‌نی کوری عه‌لی (ﷺ)
- ٤٢٠..... نامۆزگاریه‌کانی شه‌دادی کوری نه‌وس (ﷺ)
- ٤٢١..... نامۆزگاریه‌کانی نه‌بو نومامه (ﷺ)
- ٤٢٤..... به‌شی حه‌ئه‌هم
- ٤٢٥..... یارمه‌تی فریشته‌کان
- ٤٢٩..... دیلگیری فریشته‌کان و شه‌ریان له‌که‌ل بیتاوه‌ران
- ٤٣٥..... ((هاوه‌لان فریشته‌کان ده‌بین))
- ٤٣٩..... فریشته‌کان له‌سه‌ر زمانی هاوه‌لان (ﷺ) ده‌دویت
- ٤٤٣..... فریشته‌کان له‌که‌ل نه‌رمیاندا ده‌بن
- ٤٥٠..... به‌که‌مدانانی دوژمن له‌ دیدی هاوه‌لانه‌وه
- ٤٥١..... چاو له‌ ده‌ستدان به‌ نزاکیان
- ٤٥٦..... هه‌ژاندنی پیزو پتی دوژمن به‌ (الله اکبر و لا اله الا الله) وتن
- ٤٦٢..... که‌یشتنی ده‌نگ به‌ ناسۆکان
- ٤٦٤..... بیستنی هوتافه‌کان
- ٤٦٦..... یارمه‌تی جنۆکه‌و هوتافه‌کان
- ٤٧٨..... به‌کار خستنی جنۆکه‌و شه‌یتانه‌کان
- ٤٨٤..... (هاوه‌لان ده‌نکی دارو به‌رد ده‌بیستن)

- ۴۹۰ (قەسەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۳ (زىندەۋەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۴ (شۈيەنەۋى ژيان بە شەھىدەكانەۋە)
 ۴۹۸ (بەرزەردىنەۋى كۆزراۋانىيان بۇ ناسمان)
 ۴۹۹ (پاراستىنى مەردۋەكانىيان)
 ۵۰۶ (دەريا پەتيان بۇ دەكانەۋە)
 ۵۱۵ (پۇشنايى بۇ ھاۋەلەن (ﷺ))
 ۵۱۹ (سەتتەركەردىنى ھەۋر بۇ ھاۋەلەن)
 ۵۲۰ (بارىنى باران بە نزاى ھاۋەلەن (ﷺ))
 ۵۲۶ (بەركەت لە ناۋدا)
 ۵۳۱ (بەركەتلى خوارەن لە غەزادا)
 ۵۳۷ (بەركەت لە دانەۋىلەۋ بەرھەمدا)
 ۵۴۶ (بەركەت لە كۆشتدا)
 ۵۴۶ (پۇزى لە لايەكى چاۋەروان نەكراۋەۋە)
 ۵۵۳ (سامان لە لايەكى چاۋەروان نەكراۋەۋە)
 ۵۵۵ (بەركەت لە مال ۋ ساماندا)
 ۵۶۰ (نەمانى شۈيەنەۋارۋ كاريكەرى ژەھرى)
 ۵۶۱ (نەمانى شۈيەنەۋارى كەرماسەرماس)
 ۵۶۳ (نەمانى شۈيەنەۋارى پەرىۋ داكەۋەتن)
 ۵۶۷ (دار دەبەتتە شەمشىر)
 ۵۶۷ (بەنزا مەي دەبەتتە سەركە)
 ۵۶۸ (دەريازىۋونى دىل لە بەندىخانە)
 ۵۷۳ (بە كۆزراۋانى ھاۋەلەن چى كۆران)
 ۵۷۴ (شۈۋەننى جەنۇكە لە سەركۆزراۋانىيان)
 ۵۷۵ (بەينىنى پەتغەمبەر (ﷺ) لە خەۋدا)
 ۵۷۹ (ھاۋەلەن خەۋ بە يەكەيەۋە دەبەينى)
 ۵۸۲ (بەشى نۆزدەھەم)
 ۵۸۶ (بەشت بەستەن بە خواۋ)
 ۵۸۷ (داۋاى عەزەتلى كە خوا دەبەخەشى)
 ۵۸۹ (پەچاۋە سەپەرەشتى نەھلى زەيمە لە كاتى عەزەتدا)
 ۵۹۰ (پەندەۋەرگەرن لە بارى كەسى كە لە فەرمانى خوا ۋازىھەتتاۋە)
 ۵۹۱ (نەيازىكى بۇ خواۋ ۋەستى پۇزى دىۋاى)

- ۵۹۲..... (داوای سرکه و تن لای خوا به قورنان و زیکره کان)
- ۵۹۶..... (هه ولی سرکه و تن به تاله مووی پیغه مبه ر (عربی))
- ۵۹۷..... (کیتیرکی له که وره ییه کاندان)
- ۶۰۲..... (لانه کردنه وه به لای زوری دوژمن و نه وه دی پیتانه)
- ۶۰۳..... (دوژمنان به سرکه و تنی هاو دلان به سهریاندا)
- ۶۱۱..... پیرست

پۆشنبیر کاروانیک له خزمهت زانست و مه عرفة دا

خوینهری بهرین:

پاش پاپه پینه جه ماوه ریه که ی به هاری ۱۹۹۰ ی کوردستان و هاتنه ئارای که ش و هه وایه کی له بار بۆ ئازادی چاپ و بلاو کردنه وه...

ئیمهش لای خویمان وه وه که چهند پۆشنبیر که سانیکێ خه مخۆر و په رۆش بۆ خزمهت به که له که مان و خوینده وارانێ ئهم نیشتمانه پومان له بواری چاپ و بلاو کردنه وه کرد وه که بواریکی ههستیار و گرنگ و کاریگهر له سه ر پێشکه وتنی ژیا ری و که شه کردنی زانستی و مه عریفی کۆمه لکه .

وه بۆهینانه دی ئهم خه ونه پیروژه بیرو که ی دامه زاناندنی (ناوه ند) یکی چاپ و بلاو کردنه وه مان له لاکه لاله بوو، وه له سه ر هتای مانگی کانونی دوو هه می سالی ۱۹۹۱ دا ده ست به کار بووین، به هه و ئیکێ شیلگیرانه له ماوه یه کی پێوانهیدا (ناوه ندی پۆشنبیر بۆ چاپ و بلاو کردنه وه) ده رگای به روی خوینده واران و پۆشنبیرانی تینووی زانست و زانیاریدا والا کرد، و به هه ول و پشودریژی و ماندو بوونیکی زۆر توانیمان له و به رواره وه تانه مرۆ کاروانی ئهم پروژیه به رده وام که یین، و سوپاس بۆخوا ژماره یه کی به رچاو له کتیب و بلاو کراوه له هه موو بواره مه عریفی و زانستی و فکری و پۆشنبیره کاندایا بلاو که یینه وه.

له هه نگاوه کانی دواتری کاری ناوه ند که ماندا و به مه به ستی زیاتر به رجه سته بوونی بلاو کراوه ناوازه کانه مان پیمان باشبوو که هه ندی له و بلاو کراوانه ژماره به ندی بکه یین و هه ر بلاو کراوه یه که ژماره یه کی بده یینی بۆ ئهم مه به سته ش یه کێک له پروژه کانه مان ناونا (پروژه ی ۱۰۰ کتیبی) کوردی وه که دیاریه کی له خو بووردووی ناوه ند که مان بۆ کتیبخانه ی کوردی و خوینهرانی کورد.

وائیسته و پاش تیپه پێوونی (۲۰) سال به سه ر ته مه نی کاروانی ناوه ند که ماندا دوا بلاو کراوه ی پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردیش گه شته کو تا و وه که به لێنماندا بوو به م دوا به ره مه پروژه که به ته وای پێشکه ش به کتیبخانه ی کوردی بکه یین، به هیوای ئه وه ی جیگای په زامه ندی خوای په روه رده گار و مایه ی سوودی گشت لایه که بیته .

لێره دا به پێو یستی ده زانین له میانه ی چهند خالی که دا ئاماژه یه کی خیرا به تایبه ته مه ندیه کانی ناوه ندی پۆشنبیری و بلاو کراوه کانی به گه شتی و پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردی به تایبه تی

بکه یین: -

یهکه م: ناوهندی پۆشنییر یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو پاش راپه پینی به هاری ۱۹۹۱ دهست به کار بوو.

دوهه م: یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو که چاپکردنی پرۆژه کانی بگه یه نیته دهره وهی کوردستان به مه بهستی دهستگه شتن به نویترین تهکنه لوژیا وهونه ری چاپ و بلاوکردنه وهی له ناوهنده کانی بلاوکردنه وهی تاران و بهیروت و دیمه شق، به مهش خزمه تگوزاریه کانی چاپ و بلاوکردنه وهی و به ره مه کانه مان گه یانده ئاستی چاپه مه نی و بلاوکار وه پیشکه وتوو ه کانی وولاتانی ناوچه که .

سیهه م: له پیزی یهکه مین سه فیره کانی چاپ و بلاوکردنه وهی کوردی بووین که به ره مه کانی چاپ و بلاوکار وهی کوردیمان به دهره وهی هه ری می کوردستان گه یانده و به ره مه کانه مان ئیسته له تاران و بهیروت و دیمه شق ده فرۆشرین، هه ره ها له چه ندین پیشانگای کتیبی نیوده وه تی و ناوخرۆیی دا به شداریمان کردوه و ناوهنده ی پۆشنییر خه لاتی تیا وهرگرتوو ه . چواره م: به ره م و بلاوکار وه کانی ناوهندی پۆشنییر پرفروشتیرین به ره می کتیبه له سه ر ئاستی هه ری می کوردستان به مهش توانیویه تی جیگه ی په زامه ندی به شیکی فراوانی خوینه ران و پۆشنییرانی کوردستان بیست و تیراژ و ژماره ی چاپی کتیبه کانی باشترین ئاماژه ی ئه م راستیه ن، که تیراژی هه ندیک کتیب له (۱۰۰۰۰۰) هه زاری تیپه پانده .

پینجه م: ناوهندی پۆشنییر له پوی سه رمایه و پاره دارکردنه وه له سه ر پیی خوی پاره ستاوه و له قازانجی به ره م و بلاوکار وه کانی سه رمایه ی به رده وام بوونی کاره کانی کۆکردوه ته وه . شه شه م: ناوهندی پۆشنییر ته نها له بواری فره نگ و زمانه وانیدا خاوه نی (۱۰) فره نگه له وانه فره نگه عه ربی/ کوردی (ده ریا) یه که له دوو به رگدا و له دوو تووی (۱۷۵۰) لاپه ره ی قه باره گه وه دا چاپ و بلاوکار وه ته وه . وه لیژه شدا ته نها ئاماژه به به پرۆژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردی ده که یین وجگه له وهی که ناوهنده که مان خاوه نی سه دان کتیبی تره له دهره وهی ئه م پرۆژه یه .

وه ئه مهش لیستی پرۆژه که یه :-

ناوهندی رۆشنبیر { پرۆژە ١٠٠ کتییی کوردی }

ژمارە	ناوی کتیب	ناوی نوسەر	وەرگێڕ
١	بوونی خوا	د/یوسف القرضاوی	حسن پێنجویانی
٢	زاراوە وزانیاریەکانی فەرمودە	حسن پێنجویانی	_____
٣	قورئانی پیرۆز چۆن بخوێنێنەو	م/صلاح الدین محمد	_____
٤	لەبەرەمه‌کانی باوەڕ	م/سیدنجم الدین طه	_____
٥	مروۆ تەنها نیە	ا/کریس مۆریسیۆن	ابراھیم صالح
٦	هەلۆیستەیه‌ک لەخزمەت قورئاندا	عثمان حەمەرەشید	_____
٧	وتیان و دەلێن	بکر حەمە صدیق	_____
٨	کاریگەری عەقیدە	عبدالله عزام	م/عمر احمد نظامی
٩	یه‌کتاپەرستی (التوحید) ٣ بەرگ	عبدالمجید الزندانی	ا/حسین حسن احمد
١٠	لایەرەیه‌ک لە میژوی هەلەبجە	بەکر حەمە صدیق	_____
١١	راگەیانندن	هەقال ئەبوبوکر	_____
١٢	سوۆزی مینبەر	شیخ محمدی خال	_____
١٣	سیستمی سیاسی ئیسلامی	هادی عەلی	_____
١٤	بێزمانان دینە زمان	م/صلاح الدین محمد	_____
١٥	زانیاریەکانی قورئان	م/حسن پێنجویانی	_____
١٦	مافی ئافرەت لەنیوان رەگەز سالاری و مروۆ سالاری دا	عمر علی غفور	_____
١٧	دەروازە ژی گەردوون	د/مەریوان احمد	_____
١٨	جەنگی دەروونی	ئەبوبەکر عەلی	_____

۱۹	په یوه نډیه نیوده وله تیه کان	نزار جاف	_____
۲۰	مروۀ و ژیان	د/خلوق نور باقی	عزیز ئالانی
۲۱	پوشاکی روژناوایی	لهون قادر	_____
۲۲	پروگرامی گوړپن له پوانگه ی	السید محمد نوح	ابراهیم صالح
۲۳	مروۀ و دهولت له ئیسلامدا	د/عبد الکریم زیدان	حه مه کریم عبدالله
۲۴	له مه شقی په روه رده ییدا	مصطفی محمد الطحان	محسن جوامیر
۲۵	دهولتی دوسته کی له	عبدالرقيب يوسف	ئهبوبه کر علی
۲۶	میژوی په گ وړه چه له کی کورد	ئیحسان نوری پاشا	حه مه کریم عارف
۲۷	کوردستان له به رده م فتوحاتی	حسن محمود	_____
	ئیسلامی دا	حه کریم	_____
۲۸	گه شته که ی فرهیزه ر	ئومیډ ناشنا	_____
۲۹	هه لویسته یه ک له به رده م	ئبراهیم صالح	_____
	چیروکه قورئانیه کاند		
۳۰	کاوه و نه ورؤز له نیوان نه فسانه	حسن محمود	_____
	و ناین دا	حه کریم	_____
۳۱	ترس له ئیسلام له نیوان وه م	عومه رعلی محهمه د	_____
	و راستیدا		
۳۲	دیوانی شاسواری	عادل شاسواری	_____
۳۳	کوردستان چوڼ داگیر کرا	سهلام ناوخوش	_____
۳۴	لیکولینه وه یه ک له سهر چه مکی	فاتح محمد سه نگاوی	_____
	بیدعه		
۳۵	پیښه وای مرو قایه تی محمد ﷺ	ابوالحسن الندوی	حه مه کریم عبدالله

۳۶	ئىسلام لەنيوان پوژھەلات و روژ ئاوادا	عەلى عىزەت بىگوفىچ	محمد چيا
۳۷	گەشتىك بۆلای خوا	نجيب گيلانى	رزگار كەرىم
۳۸	روژگار يىكى تەمەنم	زەينب غەزالى	رزگار كەرىم
۳۹	گوڭلوى سەرمۆر	صفى رحمن مبارك فورى	بەكر حەمە صديق
۴۰	خەمەكانى نىشتىمانم	گوژان عەباس	_____
۴۱	فەرھەنگى نوێ بۆ شىكارى پاميارى	سمير عبدالرحيم	محمد چيا
۴۲	فەرھەنگى فەلسەفى ئىنگىلىزى عەرەبى - كوردى	محمد چيا	_____
۴۳	ژيانى پىڭەمبەرى مەزن	عبد العزيز پارەزانى	_____
۴۴	سوڤماي ديدە	عدل شاسوارى	_____
۴۵	سوننەتە خوايەكان	د عبد الكريم زیدان	حەمەئەمىن ئەحمەد
۴۶	ئازادىيە گەشتىيەكان	راشد الغنوشي	محمد سعيد خورمالى
۴۷	ژياننامەى پىڭەمبەران	ابن كـثير	كاروان محمد
۴۸	حەلال و حەرام لە ئىسلادا	د يوسف قرضاوى	م حەمەئەمىن حەمەكريم
۴۹	فەرھەنگى دەريا عەرەبى _ كـوردى	رزگار كەرىم	_____
۵۰	فقھى ئاسان	احمد عيسى عاشور	نورى فارس حەمەخان
۵۱	لەخزەت قورئاندا	عثمان محمد رشيد	_____
۵۲	فەرھەنگى ژيەر عەرەبى _ كوردى	رزگار كەرىم	_____
۵۳	سبحانك اللهم	جميل ابراهيم	رزگار كەرىم

۵۴	فهرهنگی عربی_ کوردی ژیر	پزگار کهریم	_____
۵۵	به هاری دلان	ا عثمان محمد رشید	_____
۵۶	ته فسیری گولشنه	نظام الدین عبدالحمید	_____
۵۷	فقه السنه به کوردی	سید سابق	حه مه نه مین نه حمد
۵۸	کوباسه کانی میحراب	م/ شه مال موفتی	_____
۵۹	دیوانی مهوله وی	سید عبدالرحیم معدوم	م حه مه نه مین نه رده لانی
۶۰	دهریای زانیاری له ۱۰ ۰۰۰ پرسیارو وه لاما	عبدالرحمن نجم الدین	_____
۶۱	سه ربوردیکی هه ورامن سهردانیکی تهویل	عبدالرزاق عبدالرحمن	_____
۶۲	فهرهنگی ئاسان(موفره داتی قورئان	رزگار کریم_ ناصح فاتح	_____
۶۳	پوخته ی صه حیجی موسلم	زکی الدین عبدالعظیم	لیژنه یه ک
۶۴	پوخته ی صه حیجی بوخاری	_____	لیژنه یه ک
۶۵	جهنگه گه وره کان و فتوحاته ئیسلامیه کان	محمد سعید مرسی	نهاد جلال
۶۶	زانستی کورپه له زانی	د/ کاوه سهعدون فرهج	_____
۶۷	فهرهنگی شایان کوردی_ عربی	رزگار کهریم	_____
۶۸	ژیانی خهلیفه راشده کان	عمرو خالد	میران فرههاد
۶۹	نیشانه کانی پوژی دواپی	هاوری حه مه نه مین	_____
۷۰	فهرموده قودسیه کان	مرکز دراسات عربیه	هاوری حه مه نه مین
۷۱	ئهبوبه کری سدیق	د علي محمد صلابی	یاسین وه هاب کریم

۷۲	عومەرى كوپرى خەتتەب	د علي محمد صلابي	ئومىدكەمال جەمىل قادىر
۷۳	عوسمانى كوپرى عەففان	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر عەففان ياسىن
۷۴	عەلى كوپرى ئەبوتالب	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۵	صلاھە دىنى ئەيىبى	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۶	دېدىك بۇ دىنناسى نوئ	تەھسىن ھەمە غەرىب	_____
۷۷	عومەرى كوپرى عبدەلەزىز	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۸	مەندالى داھىنەر	وېن داير	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۷۹	دىاردەي توندوتىژى لاي مەندال	د بارى مەك ئامارا	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۸۰	وتەي دانايان و زانايان	سەردار رەزا	_____
۸۱	پوختەي مېژوى ئىسلامى	د محمد سەھىل طقوش	نەھاد جەلال
۸۲	خەونامەي كوردى	سەيد ابراھىم	رەزگار كەرىم
۸۳	رۇژھەلات ناسان	د عبدەلھەمىد صالح ھەمدان	عەمەد جەلال ھەبىب اللە
۸۴	دەولەتى سەلجۇقى	د علي محمد صلابي	نەھاد جەلال - شاھۇ عمر
۸۵	پوختەي مېژوى ئەوروپا	د جەفرى بىرۇن	نەھاد جەلال
۸۶	خۇشەخت تەرىن ئافرەت لەجەھاندا	د عائىز قەرنى	ھەمىد مۇستەفى
۸۷	ھەوالى رۇژنامە نوسى	عەبدالقادر صالح	_____
۸۸	تەيگە يەشتەن لەسەرگە وتەن و تەمكىن	د علي محمد صلابي	سۇرەن مۇھەممەد فەرەج
۸۹	رەھۇشتى باۋەردار	عەمرۇ خالەد	خالەد مۇھەممەد
۹۰	۳۰ يەيگە بۇ بەختە ھەرى	د عائىز قەرنى	خالەد مۇھەممەد
۹۱	مېژوى دەولەتى ئەمەوى	مۇھەممەد قەبانى	عەبدالقادر صالح

۹۲	شا فەرھەنگی ئاسان بۇ ئاین و مەزھەب و پارتەکان	د. مانع بن حمادة الجهنى	عەبدولقادر سالىح
۹۳	پيغەمبەرى ئىسلام ﷺ گە ورە ترين مروۋە	م. جەمال حاجى غولام	_____
۹۴	ئىسلام وەك ئەلتەرناتىف	د/مورادھوۋفمان	عەبدولقادر سالىح
۹۵	عەلمانىيەكان و قورئانى پيروز	د. احمد إدريس	محمد محمد حمە ميرزا
۹۶	لاوان گىرڧتەكان و چارەسەرەكان	دكتور ئەحمەد خەلىل جومە	عەبدولقادر سالىح
۹۷	وانەكانى خۆشمان دەوييت	حاجى كاروان	_____
۹۸	۱۰۰۰ چىرۆكى واقىيى -	م. جەمال حاجى غولام	_____
۹۹	۱۰۰۰ فەرمودەى حەزرىتى عومەرى كۆپى خەتتەب	شيخ ابراهيم بن يونس السامرائى	م/ محى الدين شيخ تاهە قورەيشى
۱۰۰	حياة الصحابة به كوردى	كاندەھلوى	نهاد جلال

لەكۆتايدا پرۆژەى ۱۰۰ كىتەبى كوردى بەچاپ كىردنى (حياة الصحابة) ى كاندەھلوى بەكوردى كۆتايى ھات. بەوھىوايەى بىتوانىن لەداھاتودا پرۆژەى جوائترو گەرە ترو بەرھەمى ناوازەتر پيشكەش بەكتىب خانەى كوردى بكەين و ھەردەم لە خزمەت وشەى رەسەنى كوردیدا بىن.

ناوھەندى رۆشەنبەر

۱۹ - ۲ - ۲۰۱۱

سليمانى